

KGB
slaptieji

ARCHYVAI

1954 - 1991 m.

**K G B
S L A P T I E J I
A R C H Y V A I
1954–1991 m.**

2011

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras
Vilnius

UDK 947.45.084/09

Kg-199

Sudarytojos dr. Kristina Burinskaitė ir Lina Okuličiūtė

Mokslinis redaktorius dr. doc. Arūnas Streikus

Dokumentus iš rusų kalbos vertė Povilas Baršys

ISBN 978-609-8037-17-3

© Sudarymas Kristina Burinskaitė, 2011

© Sudarymas Lina Okuličiūtė, 2011

© Lietuvos gyventojų genocido ir
rezistencijos tyrimo centras, 2011

Turinys

Išvadas	4
Dokumentų sąrašas.....	21
Santrumpos	31
I. LSSR KGB struktūra.....	37
II. KGB instituciniai ryšiai	86
III. KGB agentūros tinklas ir kitos sekimo priemonės.....	109
IV. Užsienio turizmo kontrolė	173
V. KGB kova prieš lietuvių išsiviją	210
VI. LSSR KGB ideologinė kontržvalgyba.....	248
VII. „Negatyvi aplinka“ KGB planuose.....	305
VIII. Profilaktika	358
IX. KGB viešosios nuomonės formavimo metodai: kompromitavimas ir propaganda	379
X. KGB ir karo nusikaltėlių paieška.....	424
XI. LSSR KGB karinė pramoninė žvalgyba ir kontržvalgyba	440
XII. KGB politinis sekimas atgimimo ir nepriklausomybės atgavimo laikotarpiu 1987–1991 m.	464
LSSR KGB operatyvinių darbuotojų biografiniai duomenys.....	519
Pavardžių rodyklė.....	552

Įvadas

Represinės struktūros buvo neatsiejama sovietinės sistemos Lietuvoje dalis. Komunistų partijos vadovaujamo KGB, kaip okupacinės sovietų valdžios atramos Lietuvoje, veiklos pagrindas buvo komunistinės ideologijos, komunistų partijos vidaus ir užsienio politikos tikslų įgyvendinimas. Ši specialioji tarnyba, susikūrusi platų slaptų padėjėjų tinklą, sekė, kontroliavo visuomenę, vykdė komunistinę indoktrinaciją ir kovojo su sovietinio režimo oponentais šalyje ir užsienyje. KGB žvalgybos ir kontržvalgybos funkcijos buvo labai politizuotos ir ideologizuotos. Tuo KGB skyrėsi nuo Vakarų valstybių specialiųjų tarnybų. KGB buvo sudarytos išskirtinės sąlygos, jo veiklos neribojė nei įstatymai, nei moralės normos. Prievara, slaptumas, apgaulė, įvairių sričių kontrolė ir kuriama baimės atmosfera – visa tai asocijuojasi su sovietinio saugumo veikla Lietuvoje sovietų okupacijos metais.

Jau praėjo daugiau kaip dvidešimt metų, kai KGB veikla Lietuvoje nutraukta, bet ši tema vis dar aktuali ir kelia daug emocijų. Tiek sovietinio laikotarpio, tiek KGB veiklos vertinimas yra nevienareikšmis. Vieni norėtų viską pamiršti, nuo visko atsiriboti, kiti siekia išsiaiškinti, sužinoti tiesą, įvardyti kaltuosius. Nors visuomenė daug žino arba mano, kad daug žino apie KGB veiklą, ypač apie antisovietinio pasipriešinimo slopinimą, tačiau lietuvių istoriografijoje tik fragmentiškai pateikiama informacijos apie šią specialiąją tarnybą ir jos veiklą.

Šią spragą bent iš dalies galėtų užpildyti Lietuvos ypatingajame archyve esantys KGB dokumentai. Tačiau ne visi jie yra prieinami plačiajai visuomenei. Nei visuomenė, nei valdžia nėra vieningos nuomonės dėl išlikusių KGB dokumentų, ypač tų, kurie susiję su operatyviniais darbuotojais ir slaptais KGB padėjėjais, paviešinimo. Kadangi liustracijos procesas nevyksta sklandžiai, pasirinktas toks KGB veiklos viešinimo principas: visuomenei pateikiami dokumentai, susiję su KGB struktūra, jo veiklos sritimis, etatiniais darbuotojais ir agentais, bet neatskleidžiamos agentų pavardės, vengiama vertinimų bei interpretacijų.

Šiame rinkinyje pateikti į lietuvių kalbą išversti dokumentai, ku-

rie, sudarytojų manymu, geriausiai atspindi svarbiausius KGB veiklos bruožus, funkcijas, struktūrą, kadru politiką, metodus, darbą su slaptais padėjėjais ir jų reikšmę KGB veiklai.

Rinkinys turėtų būti įdomus istorikams, istorijos mokytojams, studentams – visiems, kas domisi KGB veikla, jo vykdytu sovietų režimui nepalankių asmenų persekiojimu.

Istoriografijos ir šaltinių apžvalga

Dėl savo ypatingos padėties Sovietų Sąjungoje, represyvaus pobūdžio, aktyvios žvalgybinės ir agentūrinės veiklos Vakaruose KGB sulaukė daugelio tyrinėtojų dėmesio.

Užsienio istorikai¹ remiasi negausiais šaltiniais, spauda, į Vakarus pabėgusių KGB karininkų, disidentų atsiminimais. Dėl pirminių šaltinių trūkumo jų darbuose daugiau dėmesio skiriama KGB žvalgybinei, agentūrinei veiklai Vakaruose, o ne šalies viduje. Juose paprastai pateikiami tik didžiausią tarptautinį rezonansą sukėlę susidorojimo su disidentais atvejai. Šie darbai vertingi tuo, kad juose glaustai aptariama KGB struktūra ir jos istorinė raida, santykiai su aukščiausią partinę valdžią. Darbai yra aprašomojo pobūdžio, KGB veikla juose apibūdinama remiantis konkrečiais pavyzdžiais, bet neanalizuojama iš esmės. Turbūt didžiausio atgarsio susilaukė britų istoriko specialiųjų tarnybų tyrinėtojo Christopherio Andrewo darbai² apie KGB žvalgybinę veiklą, pagrįsti buvusių SSRS KGB kadrinių darbuotojų Vasilijaus Mitrochino ir Olego Gordijevskio pateiktais SSSR KGB dokumentais. Verta paminėti bendrą Vidurio ir Rytų Europos tyrinėtojų leidinį apie Lenkijos, Čekoslovakijos, Rytų Vokietijos, Rumunijos specialiąsias tarnybas, kuriame atskleidžiama ne tik šių institucijų

¹ J. Barron, *KGB today: the hidden hand*, London, 1985; J. Barron, *KGB: The secret work of the soviet agents*, London, 1974; W. Corson, *The New KGB: engine of soviet power*, New York, 1985; J. J. Dziak, *Chekisty: A history of the KGB*, New York, 1988; B. Freemantle, *KGB*, London, 1984; B. Levytsky, *The uses of terror: The soviet secret police 1917–1970*, New York, 1971; Y. Albats, *KGB: state within a state*, New York, 1994; P. Deriabin; T. Bagley, *KGB: Masters of the Soviet Union*, London, 1990; A. W. Knights, *The KGB: police and politics in the Soviet Union*, New York, 1990; M. Waller, *Secret empire: The KGB in Russia today*, Oxford, 1994.

² C. Andrew; V. Mitrochin, *The sword and the shield*, New York, 1999; C. Andrew; O. Gordievsky, *KGB: the inside story of it's foreign operation from Lenin to Gorbachov*, New York, 1990.

veikla, represijos, bet ir KGB santykiai su Vidurio ir Rytų Europos saugumo struktūromis³.

Rusijoje 1991 m. atsivėrus archyvams, susidarė palankios sąlygos tirti sovietinių represinių struktūrų veiklą. Rusijos, kaip ir Vakarų, istorikai daugiausia dėmesio skiria Stalino laikų represijoms. Tirdami 1954–1991 m. KGB veiklą, kai kurie rusų istorikai, pavyzdžiui, Aleksandr Sever, Aleksandr Ševiaikin⁴, apsiriboja pasvarstymais, paviršutinišku KGB veiklos šalyje ir užsienyje aprašymu, savaip interpretuoja arba nutyli sovietiniam saugumui nepalankius faktus: disidentų persekiojimą, žmogaus teisių ir laisvių pažeidimus. Savo darbuose jie ypač akcentuoja KGB žvalgybos laimėjimus Vakaruose, taip pabrėždami SSRS ir KGB galybę, o kartu parodydami, kad sovietinė slaptoji tarnyba neišsiskyrė iš kitų slaptųjų tarnybų. Kaip atsvara tokiems istorikų darbams paminėtinos gausiais pirminiais šaltiniais pagrįstos Jurijaus Stecovskio ir Nikitos Petrovo monografijos⁵, kuriose, nors ir skirtingais požiūriais vertinamas KGB, pateikiama kur kas išsamesnė ir įvairiapusiškesnė jo veiklos analizė.

KGB veiklos tyrimai Lietuvoje tapo įmanomi tik po nepriklausomybės atkūrimo. Tačiau kol kas KGB veikla dažniausiai nagrinėjama pasirinkus kurią nors vieną problemą. Daugiausia nuveikta tyrinėjant KGB veiklą prieš Katalikų bažnyčią, kunigus, antisovietinį religinį pasipriešinimą⁶. Iš šios srities tyrimų išskirtini Vido Spenglos ir

³ A Handbook of the communist security apparatus in the East Central Europe 1944–1989, Warsaw, 2005.

⁴ А. Шевичкин, 17 тайн Лубянки, Москва: ГУП МО «Раменская типография», 2007; А. Север, История КГБ, Москва: Алгоритм, 2008.

⁵ Ю. Стецовский, История Советских репрессий, т. 2, Москва, 1997; Н. Петров, Первый председатель КГБ Иван Серов, Москва, 2005.

⁶ V. S. Spengla, Akiplėša. KGB kova prieš bažnyčią, Pagal kunigo J. Zdebskio sekimo bylą, Vilnius, 1996; V. S. Spengla, Bažnyčia, „Kronika“ ir KGB voratinklis, Vilnius, 2001; V. S. Spengla, Objektas „Intrigantas“: Kunigo Laurinavičiaus gyvenimas ir veikla, Vilnius, 2002; A. Streikus, Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1999), Vilnius, 2002; A. Streikus, „Katalikų bažnyčia tarp pasipriešinimo ir prisitaikymo“, Lietuvos istorijos studijos, 2009, Nr. 23; A. Streikus, „Tikinčiųjų teisių sąjūdis Lietuvoje: didžiausio aktyvumo dešimtmetis (1972–1982 m.)“, Genocidas ir rezistencija, 2003, Nr. 1; A. Buškevičienė, „Kaip KGB terorizavo vienintelę Lietuvos kunigų seminariją“, XXI amžius, 1999 m. rugpjūčio 6 d.; V. Pruskas, „Lietuvos katalikų bažnyčios dvasininkija KGB akiratyje: verbavimo tikslai ir formos“, Darbai ir dienos, 2007, Nr. 47; V. Vitkauskas, „Lietuvos katalikų bažnyčios dvasininkijos verbavimas NKVD / KGB agentais sovietmečiu“, Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis, 2002, t. 16; Ž. Stankevičius, „Religinio disidentinio judėjimo slopinimas aštuntajame–devintajame dešimtmetyje“, Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis, 1998, t. 12.

Arūno Streikaus darbai, pasižymintys išsamumu, įvairiais tyrimų aspektais, analize, faktografija. Tiriant KGB veiklą Lietuvoje, ypač svarus istoriko Arvydo Anušausko indėlis. Šio istoriko tyrimai, pagrįsti archyviniais dokumentais, apima platų KGB veiklos spektrą: struktūrą, agentūrinę veiklą, kovą prieš antisovietinę veiklą Lietuvoje ir išeivijoje, žvalgybinę veiklą Vakaruose, KGB veiklą tautinio atgimimo metais⁷. Pastarąjį dešimtmetį pasirodė ir daugiau KGB veiklos tyrimų ir publikacijų, kuriose nagrinėjamos KGB veiklos sritys, struktūra, metodai, slaptų padėjėjų veikla⁸. Išsamesnį vaizdą apie sovietinio saugumo veiklą, metodus, veikimo sritis, pasekmes antisovietiniam pasipriešinimui galima susidaryti ir iš darbų, kuriuose KGB nėra

⁷ A. Anušauskas, „KGB planai Lietuvos nepriklausomybės 70-mečio išvakakrėse (1988 m. vasario 16-oji)“, *Genocidas ir rezistencija*, 1998, Nr. 2; A. Anušauskas, „KGB reakcija į 1972 m. įvykius“, *Genocidas ir rezistencija*, 2003, Nr. 1; A. Anušauskas, *KGB rezervo problemos sprendimas ir / ar nacionalinio saugumo interesai*, Lietuvos metinė strateginė apžvalga, Vilnius, 2006; A. Anušauskas; B. Burauskaitė, *Baltijos laisvė – Europos atsakomybė*, Vilnius, 2002; A. Anušauskas, *KGB Lietuvoje: slaptosios veiklos bruožai*, Vilnius, 2008.

⁸ J. Starkauskas, „KGB bandymai sukirti JAV lietuvių ir žydus“, *Lietuvos žydų žudynių byla*, Vilnius, 2001; V. Stravinskienė, „Sovietinis saugumas ir repatriacija iš Lietuvos į Lenkiją (1956–1959)“, *Lituanistika*, 2009, Nr. 55; N. Gaškaitė-Žemaitienė, „MGB–KGB agentūra okupuotoje Lietuvoje“, *Genocidas ir rezistencija*, 1997, Nr. 2; D. Juodis, „Sovietinio saugumo veikla prieš lietuvių pabėgėlius Vokietijoje 1945–1950 m.“, *Genocidas ir rezistencija*, 2005, Nr. 2; D. Juodis, „KGB veikla prieš lietuvių išeiviją tautinio atgimimo metais (1988–1991)“, *Genocidas ir rezistencija*, 2006, Nr. 2; D. Juodis, „KGB veikla prieš pabėgusius ir išvykusius Lietuvos gyventojus XX a. šeštajame devintajame dešimtmetyje“, *Genocidas ir rezistencija*, 2009, Nr. 2; D. Juodis, „Destrukcinis KGB veikimas prieš Santarą-Šviesą XX a. septintąjį–devintąjį dešimtmetį“, *Oikos*, 2009, Nr. 1; K. Burinskaitė, „Buvusių politinių kalinių ir tremtinių kontrolė KGB dokumentuose“, *Genocidas ir rezistencija*, 2006, Nr. 1; K. Burinskaitė, „Kompromitavimas – vienas KGB metodų formuojant viešąją nuomonę šeštajame–devintajame dešimtmečiais“, *Genocidas ir rezistencija*, 2006, Nr. 2; K. Burinskaitė, „KGB dezinformacinė veikla ir paslapčių apsauga 1954–1990 m.“, *Genocidas ir rezistencija*, 2007, Nr. 2; K. Burinskaitė, „Sovietinės slaptosios tarnybos vieta totalitarinėje SSRS“, *Lietuvos istorijos studijos*, 2008, Nr. 22; K. Burinskaitė, „KGB propagandinės akcijos prieš politinę lietuvių išeivijos veiklą XX a. septintajame–devintajame dešimtmečiais“, *Genocidas ir rezistencija*, 2009, Nr. 1; K. Burinskaitė, „Veidu į Lietuvą“ programos vaidmuo KGB veiklos prieš „Santarą-Šviesą“ planuose“, *Genocidas ir rezistencija*, 2010, Nr. 1; K. Burinskaitė, „LSSR KGB kovos su antisovietiniu pasipriešinimu 1954–1990 metų politinės ir ideologinės prielaidos“, *Lietuvos istorijos studijos*, 2010, Nr. 26; K. Burinskaitė, „LSSR KGB ir LKP CK santykių dinamika 1954–1990 m.“, *Genocidas ir rezistencija*, 2011, Nr. 1; L. Okuličiūtė, „Patikimi asmenys Lietuvos SSR KGB agentūrinio tinklo šešėlyje“, *Genocidas ir rezistencija*, 2007, Nr. 1; L. Okuličiūtė, „KGB agentūrinio-operatyvinio darbo įrankis – konspiraciniai (susitikimų) butai“, *Genocidas ir rezistencija*, 2008, Nr. 1; L. Okuličiūtė, „Juozas Keliuotis KGB taikinyje 1956–1978 m.“, *Genocidas ir rezistencija*, 2009, Nr. 2; L. Okuličiūtė, „LSSR KGB kadrų skyrius 1954–1991 m.“, *Genocidas ir rezistencija*, 2011, Nr. 1; L. Okuličiūtė, „Visuomenės profilaktika – KGB psichologinio poveikio įrankis“, *Genocidas ir rezistencija*, 2011, Nr. 2; S. Grybkauskas, „KGB veikla sovietinės pramonės įmonėse 1965–1985 m.“, *Genocidas ir rezistencija*, 2009, Nr. 1.

svarbiausias tyrimo objektas⁹. Šiuose darbuose daug dėmesio skiriama agentams, kurių veikla ypač domisi visuomenė. Paminėtini ir Arvydo Anušausko, Linos Okulčiūtės ir kitų lietuvių autorių darbai¹⁰ apie KGB kadrinius darbuotojus.

Atsiminimai. Buvusių SSRS KGB darbuotojų atsiminimuose atsispindi postalininio laikotarpio KGB veikla. Buvę žvalgybininkai, KGB vadovai iš savo pozicijų apibūdina KGB veiklą, atskleidžia jos užkulisius, santykius su partine valdžia¹¹. Jie bando pateisinti kai kuriuos KGB veiksmus, pavyzdžiui, kovą prieš disidentinį judėjimą, disidentų sekimą ir deportavimą iš šalies.

Lietuvoje išleisti buvusio KGB pareigūno Ričardo Vaigausko prisiminimai¹², kuriuose, nors ir vienašališkai, atskleidžiama sovietinio saugumo darbuotojo psichologija, pateikiamas čekistinis antisovietinio judėjimo, išeivijos vertinimas. Apie paties saugumo veiklą, jos užkulisius kalbama labai aptakiai.

Įvairios apimties ir turinio disidentų, kunigų, persekiojamų jų artimųjų atsiminimuose galima rasti informacijos apie fizines ir psichologines priemones, kuriomis KGB bandė palaužti sovietų valdžiai nepalankius asmenis, kad jie nutrauktų savo veiklą¹³. KGB juose ver-

⁹ J. Banionis, *Lietuvos laisvinimo byla Vakaruose 1975–1990*, Vilnius, 2002; B. Kuklytė, „Disidentų kalinimas Sovietų Sąjungos psichiatrijos ligoninėse 1918–1988 m.“, *Genocidas ir rezistencija*, 2007, Nr. 21; A. Streikus, „Sovietų Lietuva ir išeivija: kultūrinių ryšių projektas“, *Lietuvos istorijos studijos*, 2007, Nr. 20; A. Streikus, „Ideologinė cenzūra Lietuvoje 1956–1989 m.“, *Genocidas ir rezistencija*, 2004, Nr. 1; J. R. Bagušauskas, „Užsienio radijo laidos tautos kovoje dėl laisvės sovietinio režimo metais“, *Genocidas ir rezistencija*, 2001, Nr. 2; J. R. Bagušauskas, *Lietuvos jaunimo pasipriešinimas sovietiniam režimui ir jo slopinimas*, Vilnius, 1999; N. Gaškaitė, „Jaunimo pasipriešinimas ir jo slopinimas šeštajame–septintajame dešimtmetyje“, *Laisvės kovų archyvas*, 1996, Nr. 19.

¹⁰ A. Šimėnas, „KGB pulkininkai Lietuvoje: nuo praeities iki dabarties“, *Lietuvos aidas*, 2004 m. sausio 3; A. Anušauskas, „Nusikaltimai be bausmės. Aleksandro Slavino pėdsakai Lietuvoje“, *Lietuvos aidas*, 1997 m. kovo 28 d.–balandžio 3 d; A. Anušauskas, „KGB pulkininkai Lietuvoje: nuo praeities iki dabarties“, *Lietuvos aidas*, 1997 m. gruodžio 4 d., 1997 m. gruodžio 11 d.; L. Okulčiūtė, „LSRS KGB vadovybė 1954–1990“, *Genocidas ir rezistencija*, 2007, Nr. 2.

¹¹ Ф. Д. Бобков, *КГБ и власть*, Москва: ЭКСМО: Алгоритм-книга, 2003; Да, я там работал: записки офицера КГБ, Москва: ОЛМА - ПИРЕСС, 2001; В. Крючков, *Личное ДЕЛО*, Москва: ЭКСМО, Алгоритм-книга, 2003.

¹² R. Vaigauskas, *Slaptajame protų kare: tarybinio žvalgo prisiminimai*, Vilnius, 2005.

¹³ N. Sadūnaitė, *KGB akiratyje*, Vilnius, 1991; V. Skuodis, *Žaidimas KGB tinkluose*, Vilnius, 1996; V. Skuodis, *KGB voratinklyje: 1980 metai*, Vilnius, 2009; A. Terleckas, „25-ieji Lietuvos okupacijos metai: rezistentų dienoraštis“, Kaunas, 2006; „Man tada buvo įdomiau“, V. Klumbio pokalbis su Danute Keršiuote-Pečeliūniene, *Kultūros barai*, 2004, Nr. 12, 2005, Nr. 1; A. Kalanta, „Studento išpažintis“, *Nemunas*, 1994, Nr. 10; A. Imbrasas, „Verbavimas į

tinamas iš nukentėjusio asmens pozicijos, o tai yra kliūtis nešališkai vertinti sovietinio saugumo veiklą.

Geriausiai sovietinio saugumo veikla atsispindi KGB dokumentuose, kurie yra Lietuvos ypatingajame archyve (toliau – LYA). Kaip buvo perimtas KGB archyvas, kas jame rasta, kas išvežta, sunaikinta, kaip jis tvarkomas, savo straipsniuose aprašo istorikai Arūnas Bubnys¹⁴ ir Juozas Starkauskas¹⁵. LYA archyvaro Geistauto Gečiausko publikacijose¹⁶ daugiau dėmesio skiriama LSSR KGB dokumentų fondų aprašymams. Iš šių publikacijų galima susidaryti išsamesnį vaizdą ir apie KGB struktūrą bei jos pokyčius.

Be archyve esančių dokumentų, galima pasinaudoti jau skelbtais KGB dokumentais. Dokumentų rinkinių, kurie atskleistų tam tikrus KGB veiklos aspektus, Lietuvoje išleista nedaug. 1992 m. išleista į lietuvių kalbą išversta 1986 m. KGB parengta mokomoji priemonė, kaip kovoti su „buržuaziniais nacionalistais“, t. y. antisovietinėmis jėgomis Lietuvoje ir išeivijoje¹⁷, kurioje atsispindi sovietinio saugumo pozicija antisovietinio judėjimo atžvilgiu, ideologizuotas jo veiklos vertinimas. Atskiri KGB dokumentai publikuoti leidiniuose „Naujasis židinys-Aidai“, „Laisvės kovų archyvas“ ir kt.¹⁸ Pokario represinių struktūrų veiklos dokumentų rinkiniuose yra dokumentų,

šnipus“, *Tremtinys*, 1996, Nr. 31; D. Cesevičius, „Drąsūs D. Cesevičiaus atsakymai sovietiniam saugumui“, *Vakarinės naujienos*, 1997 m. balandžio 3 d.; A. Bulota, „KGB genocidas be liudininkų“, *Lietuvos aidas*, 2000 m. spalio 6 d.; E. Moncevičienė-Eringienė, „Vardan Lietuvos“, *Genocidas ir rezistencija*, 2001, Nr. 1.

¹⁴ A. Bubnys, „Buvęs Lietuvos SSR KGB archyvas: dokumentų sudėtis, kiekis ir tvarkymas“, *Lietuvos archyvai: ką byloja KGB dokumentai*, 1997, Nr. 8.

¹⁵ J. Starkauskas, „Apie KGB archyvą“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 1994, Nr. VII.

¹⁶ G. Gečiauskas, „Trys pagrindiniai buvusio LSSR KGB archyvo trečiojo slaptosios raštvedybos bylų fondo sudarytojai“, *Lietuvos archyvai*, 1999, Nr. 13; Sovietų užsienio žvalgyba „per Lietuvos teritoriją“ antrosios sovietinės okupacijos metais, *Lietuvos archyvai: ką byloja KGB dokumentai*, 1999, Nr. 13.

¹⁷ *Lietuvių nacionalistų kenkėjiška veikla ir kova su ja: „Laisvės kovų archyvas“ priedas*, Kaunas, 1992.

¹⁸ Pasiūlymai, kaip sustiprinti darbą su lietuvių emigracija: LSSR KGB 1-asis skyrius (1987 m. lapkričio 17 d.), *Naujasis židinys-Aidai*, 2006, Nr. 4/5; D. Stancikas, „KGB pastangos 1989 metais: Ataskaita apie Lietuvos SSR KGB operatyvę ir tarnybinę veiklą 1989 m. suvestinė“, *Laisvės kovų archyvas*, 1996, Nr. 16; „Kaip KGB kovojo prieš tautišką ir katalikišką spaudą“, *XXI amžius*, 2004 m. gegužė 7 d.; „Instrukcija sovietų šnipams Amerikoje: papulkininkio I. J. Prichodko agentūrinių ryšių ir vadovavimo agentūrai Jungtinėse Amerikos Valstijose ypatybės: mokymo priemonė 1962 m.“, *Naujasis židinys-Aidai*, 2002, Nr. 5; *Užkulisiai: Iš naujaisios Lietuvos istorijos*, dokumentų rinkinys, sud. D. Kuodytė, Vilnius, 1996.

atskleidžiančių buvusių tremtinių padėtį, grįžimo iš tremties kliūtis, KGB kovą su likusiais partizanais 1954–1955 metais¹⁹. KGB įtaka kultūrai, inteligentijai, ideologinės kontrolės funkcijos atspindi A. Streikaus ir R. Bagušausko sudarytame dokumentų rinkinyje²⁰. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, paskelbti ir sovietmečiu savilaidos būdu platinti leidiniai apie nusikalstamą KGB veiklą²¹. Svarbus šaltinis, atskleidžiantis KGB veiklą prieš Lietuvos Katalikų bažnyčią, yra „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika“, ėjusi 1972–1991 m. Joje gausu faktų ne tik apie tikinčiųjų teisių pažeidimus, bet ir apie KGB vykdytą kunigų, tikinčiųjų persekiojimą, susidorojimą su jais, diskreditavimo akcijas, taip pat apie dvasininkams ypach skausmingą kunigų agentų veiklą.

Rusų istorikų parengti ir išleisti dokumentų rinkiniai²² atspindi sovietinių represinių struktūrų veiklą ir priemones kovojant su priešpriešinimo dalyviais.

KGB archyvas

KGB savo veiklos dokumentus kaupė archyve. Ne visi šio archyvo dokumentai išliko. Prasidėjus tautiniam atgimimui, represinės struktūros ėmė naikinti savo veiklos ir nusikaltimų pėdsakus. Dalis dokumentų buvo sunaikinta 1989–1990 m., dalis išvežta į Rusijos – Omsko ir Uljanovsko srities – archyvus. Iki 1990 m. buvo sunaikinta

¹⁹ Lietuvos gyventojų trėmimai 1940–1941, 1944–1953 m. sovietinės okupacinės valdžios dokumentuose, Vilnius, 1995; Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD–MGB dokumentuose 1944–1953 metais, Kaunas, 1996.

²⁰ Lietuvos kultūra sovietinės ideologijos nelaisvėje, 1940–1990: dokumentų rinkinys, sud. A. Streikus; J. R. Bagušauskas, Vilnius, 2005.

²¹ Lietuvos Helsinkio grupė: dokumentai, atsiminimai, laiškai, t. 1, Vilnius, 1999; Lietuvos Helsinkio grupė: dokumentai, pareiškimai, pasisakymai, straipsniai, laiškai, t. 2, Vilnius, 2006; Lietuvos Laisvės Lyga: nuo „Laisvės šauklio“ iki nepriklausomybės, Vilnius, 2006; Nenugalėtoji Lietuva, sud. A. Liekis, Vilnius, 1993, t. 1.

²² Лубянка ВЧК–ОГПУ–НКВД–НКГБ–МГБ–МВД–КГБ: 1917–1960: справочник. Суд. А. И., Кокурин, Н. В. Петров, Москва, 1997; Лубянка: ВЧК–ОГПУ–НКВД–НКГБ–МГБ–МВД–КГБ: 1917–1991: справочник. Суд. А. И., Кокурин, Н. В. Петров, Москва, 2003; Лубянка – старая площадь: секретные документы ЦК КПСС и КГБ о репрессиях 1937–1991 г.г. в СССР, Москва, 2005; Крамола: Инакомыслие в СССР при Хрущеве и Брежневe 1953–1982 г. г., Москва, 2005; Власть и диссиденты: из документов КГБ и ЦК КПСС, Москва, 2006.

14 640 operatyvinės įskaitos bylų, 33 760 agentų asmens bylų. Dauguma išvežtų bylų – tai KGB darbuotojų, su KGB bendradarbiavusių agentų bylos ir operatyvinio darbo bylos. KGB ne tik naikino ar vežė dokumentus, bet ir šalino iš dokumentų KGB agentų pavardes.

SSRS KGB Omsko srities valdybos archyve saugomas iš Lietuvos 1990 m. išvežtas 4688 operatyvinės įskaitos bylų fondas, 5000 agentų asmens ir darbo bylų, 36 000 stribų bylų, 16 000 stribų asmens bylų fondas, 629 literinės bylos ir 100 susirašinėjimo tarp LSSR KGB ir LKP CK dokumentų bylų, filtracinių bylų, kurios buvo užvestos asmenims, 1941–1944 m. išvežtiems į Vokietiją priverčiamųjų darbų. 1992 m. Lietuva iš Uljanovsko archyvo atgavo 31 241 bylą, alfabetinę kartoteką ir bylų žurnalą, 65 100 specialiojo patikrinimo bylų, kurios buvo užvestos tiems asmenims, kurie vyko į užsienį, taip pat SSRS–LSSR NKVD–KGB 1940–1960 m. įsakymų fondą, kuriame buvo 656 bylos²³.

1992 m. spalio 29 d. priėmus Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl ypatingos reikšmės archyvų išsaugojimo“²⁴, KGB dokumentai tapo Lietuvos Respublikos nuosavybe. Šiuo metu LYA KGB dokumentų skyriuje yra 40 fondų, daugiau nei 200 tūkst. saugojimo vienetų. Lietuvoje liko 20 248 nutrauktos baudžiamosios bylos, 47 819 baudžiamųjų bylų (94 052 vienetų), 32 568 filtracinės bylos, 57 819 specialiojo patikrinimo bylų²⁵.

Dokumentų tipai. Pagal KGB veiklą dokumentai skirstomi į operatyvinius dokumentus, baudžiamąsias bylas ir kartotekas.

Operatyviniai dokumentai. Operatyviniai dokumentai – tai KGB žvalgybinės, kontržvalgybinės ir operatyvinės veiklos organizavimo ir vykdymo dokumentai. *Operatyvinėse bylose* buvo kaupiama slapta medžiaga kokių nors agentūrinės ir operatyvinės veiklos klausimu. *Operatyvinės įskaitos bylose* buvo registruojami ir sisteminami agentūriniai, operatyviniai ir kiti dokumentai, susiję su kontržvalgybinės veiklos organizavimu ir rezultatais pagal įvairias tos veiklos formas, kryptis ir kontržvalgybos objektus. KGB kontržvalgybiniai padali-

²³ A. Bubnys, „Buvęs Lietuvos SSR KGB archyvas: dokumentų sudėtis, kiekis ir tvarkymas“, *Lietuvos archyvai: ką byloja KGB dokumentai*, 1997, Nr. 8, p. 7, 9, 12

²⁴ *Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl ypatingos reikšmės archyvų išsaugojimo“*, Valstybės žinios, 1992-11-30, Nr. 33-1011

²⁵ A. Bubnys, „Buvęs Lietuvos SSR KGB archyvas: dokumentų sudėtis, kiekis ir tvarkymas“, *Lietuvos archyvai: ką byloja KGB dokumentai*, 1997, Nr. 8, p. 7, 9, 12.

niai vedė operatyvinės įskaitos bylas: grupinio operatyvinio tyrimo, operatyvinio tyrimo, paieškos, operatyvinio stebėjimo, operatyvinio patikrinimo ir literinės. *Operatyvinio stebėjimo bylos* (DON – delo operativnovo nabliudenija) būdavo užvedamos už sunkius valstybinius nusikaltimus teistiems asmenims, kurie galėtų dominti užsienio specialiąsias tarnybas, ir asmenims, kurie dėl savo ankstesnės priešiškos veiklos galėtų kelti grėsmę sovietinei santvarkai. *Operatyvinio patikrinimo bylos* (DOP – delo operativnoj proverki) – tai bylos, kurios būdavo užvedamos asmenims, apie kurių antisovietinę veiklą KGB turėjo informacijos, bet ją reikėjo patikrinti atitinkamomis agentūrinėmis ir operatyvinėmis priemonėmis. *Operatyvinio tyrimo bylos* (DOR – delo operativnoj razrabotki) būdavo užvedamos siekiant išsiaiškinti priešiškus veiksmus ir užkirsti jiems kelią. *Literinės bylos* būdavo užvedamos pagal kontržvalgybinio darbo kryptis arba atskiriems asmenims ar objektams teritoriniu principu. Jas sudaro operatyvinės ir agentūrinės veiklos dokumentai, susiję su stebimu objektu.

Didžiąją dalį operatyvinės informacijos KGB gaudavo iš agentų. *Agentūriniuose pranešimuose* agentai pateikdavo informaciją apie įvykdytą užduotį, sekamus asmenis, jų ryšius, veiklą. *Tikrinta korespondencija* (PK) – tai dokumentai, suformuoti iš atrinktų laiškų ir telegramų, tų laiškų ir telegramų vertimų, memorandumų, kopijų. *Memorandumas pagal operatyvinio tyrimo bylą* – tai operatyvinis dokumentas, kuriame chronologine tvarka, nurodant informacijos gavimo laiką ir šaltinius, pateikiamos agentūrinių ir operatyvinių dokumentų ištraukos su konkretų asmenį ar asmenų grupę charakterizuojančia ir kompromituojančia informacija. *Išorinio stebėjimo medžiaga* – tai operatyviniai dokumentai, kuriuose užfiksuoti KGB dominusių asmenų stebėjimo vieną dieną ar visą stebėjimo laiką rezultatai. *Išorinio stebėjimo (sekimo) suvestinė* – tai išorinio stebėjimo per tam tikrą laiką rezultatų chronologinis išdėstymas. KGB buvo svarbu ne tik stebėti ir analizuoti jį dominusį asmenį, bet ir nustatyti jo aplinką, bendraminčius. Ši KGB veikla atsispindi *operatyvinio nustatymo dokumentuose*. Juose užfiksuotos slaptos priemonės, naudotos siekiant išsiaiškinti KGB dominusių asmenų biografinius ir kitus duomenis. Atskira dokumentų rūšis – *operatyvinių techninių*

priemonių suvestinės. Remdamasis šiais operatyviniais dokumentais, KGB rengė apžvalgas, išrašus, pažymas. Prie operatyvinių dokumentų priskirtini įsakymai, nutarimai, nurodymai, instrukcijos operatyvinės veiklos organizavimo klausimais.

Baudžiamosios bylos. Šių bylų fondas yra pats didžiausias buvusiam KGB archyve. Tai rodo, kad KGB vykdė ir teisėsaugos institucijų funkcijas. KGB terminologija, *baudžiamoji byla* – tai visuma procesinių veiksmų, kurie atspindi parengtinio tardymo organų veiklą atskleidžiant nusikaltimą, prokuroro veiksmus prižiūrint įstatymų vykdymą kvotos ir parengtinio tardymo metu, taip pat teismo veiklą nagrinėjant bylą. Bylą sudaro pati byla ir priedai. Baudžiamosios bylos būdavo užvedamos vienam asmeniui arba asmenų grupei. Taip pat yra bylų, užvestų keliolikai ar net kelioms dešimtims asmenų. Tokios bylos gali būti keliolikos tomų. Bylos turinį sudaro baudžiamąjo proceso aktai: tardymo, kratos protokolai, daiktiniai nusikaltimų įrodymai, sprendimai (nutarimai) ir kiti dokumentai. Šiame fonde saugomas bylas būtų galima skirstyti į kelias kategorijas. Tai nepriklausomos Lietuvos (1918–1940 m.) žymių politikų, diplomatų, karininkų ir valdininkų, asmenų, bendradarbiavusių su nacių okupacine valdžia (civilinės valdžios pareigūnai, policininkai, savisaugos batalionų kariškiai), 1941 m. Birželio sukilimo sukilėlių, apie 300 lietuvių antinacinės rezistencijos dalyvių bylos. Didžiausią baudžiamųjų bylų fondo dalį sudaro po 1944 m. represuotų antisovietinės rezistencijos dalyvių bylos²⁶.

KGB kartotekos. Dar viena KGB dokumentų rūšis – tai kortelės ir iš jų suformuotos kartotekos. Šiuo metu LYA yra 123 kartotekos. Jos suteikia papildomos informacijos apie KGB dokumentuose minimus asmenis, padeda atskleisti agentų (nors ir ne visų), asmenų, kuriems buvo užvestos operatyvinės bylos arba kurie dėl kokių nors priežasčių buvo patekę į KGB akiratį, tapatybes. Jose taip pat yra informacijos apie KGB darbuotojus. 1944–1991 m. LSSR NKGB–KGB Įskaitos-archyvų skyriuje buvo pagrindinė LSSR NKGB–KGB kartoteka, vadinamoji operatyvinė informacinė visų į operatyvinę įskaitą iki aštuntojo dešimtmečio vidurio įtrauktų asmenų karto-

²⁶ A. Bubnys, „Buvęs Lietuvos SSR KGB archyvas: dokumentų sudėtis, kiekis ir tvarkymas“, *Lietuvos archyvai: ką byloja KGB dokumentai*, p. 7–8.

teka (toliau – OSK)²⁷, ir pagalbinės kartotekos²⁸. Dalis pagalbinių kartotekų vadinamos pagalbinėmis fondų kartotekomis. Jos sudarytos iš kortelių, žyminčių archyvinės bylas ir archyvinių bylų objektus, kurie jau išbraukti iš operatyvinės įskaitos. Kitos pagalbinės kartotekos – tai pagalbinės teminės archyvinių bylų fondų kartotekos (pradėtos formuoti 1962 m.): tardymo, operatyvinės įskaitos ir agentų asmens byloms suformuotos statistinės ir kontrolinės kartotekos. Kokios kartotekos buvo svarbiausios, rodo SSRS KGB 10-ojo skyriaus 6-ojo poskyrio norminis dokumentas „Dešimtųjų padalinių raštvedyboje privalomų būti bylų, žurnalų ir kartotekų sąrašas“, kuriame išvardyta 14 privalomų kartotekų tipų: visų operatyvinės įskaitos bylų įskaitos kortelės (OSK); agentų pavardžių kartoteka; agentų slapyvardžių kartoteka; pridėtinė į SSRS ginkluotąsias pajėgas ypatinguoju laikotarpiu mobilizuotinių civilių agentų (rezidentų) kartoteka; pagalbinė prie SSRS valstybinės sienos sulaikytų asmenų (tik tų, kuriems nebuvo užvestos operatyvinės įskaitos bylos) kartoteka; pagalbinė tardymo bylų fondo tardymo bylų objektų (esančių MVD–VRV informacijos centrų įskaitoje) kartoteka; pagalbinė tardymo bylų fondo tardymo bylų objektų (neįrašytų į MVD–VRV informacijos centrų įskaitą) kartoteka; pagalbinė operatyvinės įskaitos bylų fondo operatyvinės įskaitos bylų objektų (išbrauktų iš operatyvinės įskaitos) kartoteka; pagalbinė filtracinių bylų ir trofėjinių dokumentų fondo kartoteka; pagalbinė profilaktikos dokumentų kartoteka; pagalbinė VČK–KGB organų darbuotojų tarnybinių nusižengimų tyrimo dokumentų kartoteka; pagalbinė buvusių KGB darbuotojų asmens bylų fondo (LSSR KGB archyve šį fondą nuo 1965 m. atitiko buvusių sribų asmens bylų fondas) kartoteka; pagalbinė KGB pensininkų bylų kartoteka. Paskutinais sovietiniais metais kortelės, kaip ir KGB dokumentai, iš Lietuvos buvo išvežamos arba naikinamos.

Iš KGB kartotekų matyti, kiek daug jose sukaupta informacijos apie pačią instituciją ir visuomenę, kaip įvairiais laikotarpiais plėtėsi

²⁷ Operatyvinė informacinė kartoteka – sisteminis kortelių rinkinys apie operatyvinės įskaitos bylose, operatyviniuose rinkiniuose esančius asmenis, taip pat apie ieškomus, tiriamus ir į KGB įskaitą įtrauktus asmenis.

²⁸ Pagalbinė kartoteka – susistemintas kortelių rinkinys su duomenimis apie KGB dominančius, tačiau neįtrauktus į operatyvinę įskaitą asmenis.

ir keitėsi KGB veiklos sritys, kokie įvykiai ar asmenų grupės šią specialiąją tarnybą domino. Jos padeda geriau pažinti KGB struktūrą, veiklos pobūdį.

KGB dokumentai kaip istorijos šaltinis turi nemažai trūkumų. Išlikę labai nedaug operatyvinių bylų, užvestų disidentams, kunigams, žmogaus teisių gynėjams, išeiviams. Šią spragą šiek tiek kompensuoja baudžiamosios bylos. Tačiau ir jos tik iš dalies padeda atskleisti sovietinės valdžios ir represinių struktūrų persekiojimo mechanizmą, nes didelę baudžiamųjų bylų dalį sudaro „nusikaltimo įrodymai“. Trūksta KGB susirašinėjimo su LKP CK bei kitomis institucijomis dokumentų, nes dalis jų buvo išvežti į Rusiją. Be to, dominuoja KGB raštai į LKP CK, o raštų iš LKP CK į KGB yra nedaug. Susirašinėjimo dokumentų trūkumas neleidžia visapusiškai atskleisti ir įvertinti šių institucijų tarpusavio santykius ir jų indėlį formuojant ir įgyvendinant represinę politiką. Ne kiekvieno laikotarpio KGB veikla dokumentuose atsispindi vienodai, nes vienų laikotarpių dokumentų yra daugiau, kitų – mažiau. Šaltinių trūkumas palieka daug neatsakytų klausimų dėl KGB dalyvavimo didelį rezonansą sukėlusiuose įvykiuose.

Apie KGB dokumentų terminiją

KGB dokumentų leksika, terminai atskleidžia negatyvų čekistų požiūrį į antisovietinį pasipriešinimą Lietuvoje, išeivijos vykdytą Lietuvos laisvinimo veiklą JAV ir kitose valstybėse, į Vakarų demokratinės šalies. Tokį jų požiūrį lėmė komunistinė ideologija, nedemokratinė santvarka, rusiškas šovinizmas. Klasių kovos, liaudies priešų paieškos lozungus, būdingus pokario laikotarpiui, keitė kitos retorinės klišės, pavyzdžiui, ideologinės diversijos sąvoka, pabrėžianti išorinę grėsmę. Sovietinis saugumas angažuotai, ideologizuotai, tad priešišškai ir su išankstiniu nusistatymu vertina jėgas, kurios tikrai ar tariamai buvo nukreiptos prieš sovietų valdžią Lietuvoje. Dėl išankstinio ideologinio angažuotumo iškraipoma 1941 m. Birželio sukilimo, partizaninio judėjimo, antisovietinio pasipriešinimo esmė, tikslai, priežastys. Neigiamą nepriklausomos Lietuvos valdžios vertinimą rodo ideologinis

apibūdinimas: *buržuazinės Lietuvos valdžia*, priešiška lietuvių liaudžiai. Sovietine propaganda buvo siekiama sumenkinti 1941 m. Birželio sukilimo reikšmę, nes neva sukilėliai talkino naciams, dalyvavo civilių žmonių žudynėse (sukilėliai buvo vadinami *baltaraiščiais*, *baltaisiais sukilėliais*, o tai turėjo asocijuotis su baltagvardiečiais). *Partizaninis judėjimas* buvo vertinamas ne kaip nacionalinio išsivadavimo judėjimas, o kaip judėjimas, nukreiptas prieš liaudį, ginantis Vakarų specialiųjų tarnybų interesus. Nuolat akcentuojami partizanų, kaip ypąč žiaurių banditų, nusikaltimai civiliams gyventojams.

KGB dokumentuose partizanai vadinami *ginkluotais nacionalistais*, *banditais*, *gauja*, partizaninis judėjimas – *teroristine ir diversine veikla pokario laikotarpiu*, buvę politiniai kaliniai ir tremtiniai – *asmenimis*, *teistais už sunkius valstybinius nusikaltimus*, o *sunkiais valstybiniais nusikaltimais* laikomi pasikėsinimai į politinę ir visuomeninę santvarką ir SSRS interesus įvairiose srityse. Bažnyčia ir religinės veiklos suvaržymams pasipriešinę dvasininkai vadinami *reakcinga katalikų dvasininkija*, aktyvi antisovietinė kunigų ir tikinčiųjų veikla – *religiniu ekstremizmu*, o mažesnės tikinčiųjų bendruomenės – *sektantais*. Buvę nepriklausomos Lietuvos mokslo, meno, politikos veikėjai vadinami *buržuaziniais nacionalistais*, kurie esą puoselėja tautines idėjas ir siekia atkurti buržuazinę santvarką. Asmenys, kuriuos KGB laikė potencialiais sovietinės santvarkos priešais, galinčiais būti verbuojamais užsienio specialiųjų tarnybų, įvardijami *socialiai pavojingais elementais*, *negatyvia aplinka*. Šiai kategorijai priskiriami nepriklausomos Lietuvos veikėjai, buvę tremtiniai, kaliniai, partizanai, jų šeimų nariai, nacių okupacijos metais bendradarbiavę su okupacine administracija, dvasininkai, antisovietinių organizacijų vadovai ir nariai, turintys giminių ar kitokių ryšių Vakaruose. Buvę pasiturintys ūkininkai vadinami *buožėmis* ir tiesiog iš principo buvo laikomi pavojingais sovietinei santvarkai. *Disidentai* – tai imperikalizmo bendrininkai, sovietų priešai, kenkiantys savo Tėvynei. SSRS KGB pirmininkas Jurij Andropov juos vadino politiškai pasiklydusiais žmonėmis, kurie yra dėl kažko įsižeidę, gal net kai kuriais atvejais tiesiog ligoniai²⁹. *Antisovietinis elementas* – tai asmuo, kurio veikla nukreipta prieš SSRS politinę ir visuomeninę santvarką. Pertvarkos

²⁹ М. Геллер, *Утопия у власти: история Советского Союза с 1917 до наших дней*, Лондон, 1980, т. 2, с. 446.

laikotarpiu, nepaisant demokratizacijos procesų, visuomenėje vyks-
tančius pokyčius ir susiformavusius nepriklausomus visuomeninius
judėjimus KGB vertino neigiamai, nes įžvelgė juose grėsmę sovietinei
sistemai. Tokia veikla, kaip vieši pasisakymai, demonstracijos, mitin-
gai, nelegalios literatūros, lapelių, dokumentų platinimas, videofilmų
peržiūros ir kt., įvardijama kaip *antivalstybinė*, o su ja susiję asme-
nys – *ekstremistais*. Pertvarkos laikotarpiu susikūrusias organizaci-
jas, judėjimus KGB laikė glaudžiai susijusiais su užsienio specialiosio-
mis tarnybomis ir išeivijos organizacijomis, o visus 1988 m. Lietuvoje
prasidėjusius įvykius – Vakarų įtakos padarinius.

Bet kokie veiksmai prieš sovietų valdžią KGB vadinami buržu-
azinių nacionalistų inspiruotais *antivisuomeniniais veiksmais*, pa-
žeidžiančiais visuomenės gyvenimo normas, keliančiais grėsmę na-
cionaliniam saugumui ir galinčiais peraugti į nusikalstamą veiklą.
Antivisuomeniniai elementai – tai asmenys, kurie vengia visuome-
ninio darbo, gyvena parazitoduodami, elgetauja, skleidžia buržuazinę
ideologiją ir gali būti panaudoti prieš SSRS. *Visuomenei pavojinga
veikla* – tai nustatytos tvarkos pažeidimai, nusikaltimai žmogui. Jeigu
ši veikla yra sąmoningai nukreipta prieš sovietų valstybę, ji laikoma
itin sunkiu valstybiniu nusikaltimu. *Antisovietinė, arba griaunamoji,
veikla* – tai kapitalistinių šalių, jų specialiųjų tarnybų, užsienio an-
tisovietinių organizacijų politinės kovos forma, kurią šalies viduje
vykdo sovietų valdžiai priešiški elementai. *Antisovietinė agitacija ir
propaganda* – tai viena iš priešo ardomosios veiklos formų, antisovie-
tinių idėjų ir pažiūrų skleidimas siekiant susilpninti sovietų valdžią.
Šis terminas buvo įvairiai interpretuojamas ir vartojamas teisian-
tius ir kitus sovietų režimui nepritariančius asmenis. *Antivisuo-
meninės veiklos* terminas vartojamas norint depolitizuoti ir krimi-
nalizuoti rezistentų veiklą, jų tikslus. Viešos pasipriešinimo akcijos
vadinamos viešosios tvarkos pažeidimais, kuriais siekiama padaryti
žalą visuomenei. Tuo šis terminas skiriasi nuo antisovietinės veiklos
termino, kuriuo įvardijama politinė rezistencija. *Anoniminė literatū-
ra* (dokumentai ir lapeliai) KGB taip pat buvo traktuojama kaip an-
tisovietinė agitacija ir propaganda. Anoniminiuose lapeliuose esanti
informacija buvo laikoma *ideologiškai žalingo turinio*, o anoniminiai
dokumentai – *piktais ir pagiežingais*. Vėlyvuojų sovietmečiu KGB
antisovietinę veiklą apibūdindavo kaip *dvasinę žmogaus negalią*. Di-

sidentai vadinami *dvasiniais ligoniais*, o jų idėjos – *agresyviais kliebsais*. Disidentizmas – tai šizofrenijos padarinys, todėl disidentas yra nepakaltinamas ir turi būti uždarytas į psichiatrinę ligoninę.

Visa, kas asocijuojasi su Vakarais, jų tikra ar tariama įtaka socialistiniam lageriui, visuomenei, vertinama ypač neigiamai. Kad toks vertinimas yra ideologinio pobūdžio, rodo dažnas žodžio „ideologinis“ vartojimas. *Ideologinė diversija* – tai viena iš pagrindinių imperialistinių šalių ir jų ideologinių propagandinių centrų priešiškos veiklos formų. Jungtinės Amerikos Valstijos buvo įvardijamos *anti-komunizmo centru* ir *pagrindiniu priešu*. Anglija, Vakarų Vokietija, Izraelis, Japonija, *imperialistinės valstybės*, – taip pat priešai. Vakarų valstybių ir jų slaptųjų tarnybų veikla vadinama *griaunamąja, ardomąja*. Tai yra politinės kovos atmaina, kurią vykdo kapitalistinės šalys ir jų specialiosios tarnybos, buržuazinės partijos, užsienio išeivijos centrai, priešiški elementai šalies viduje. Jie siekia pakirsti SSRS santvarkos pagrindus, organizuoja slaptas politines, ideologines, ekonomines, karines ir kitas akcijas. Jų įtaka esanti *priešiška, idėjiškai ir ideologiškai žalinga*. Vakarų specialiosios tarnybos, kurias reikia *demaskuoti*, įvardijamos *priešiškomis specialiosiomis tarnybomis*, o jų veikla – *priešiškų specialiųjų tarnybų griaunamąja veikla*. Lietuvių išeivijos, aktyviai kėlusios Lietuvos okupacijos klausimą tarptautinėje arenoje ir taip kenkusios SSRS autoritetui, organizacijos KGB vadinamos *reakcingosios išeivijos antisovietinėmis organizacijomis, ideologiniais reakingosios išeivijos centrais*. Lietuvių išeivijos organizacijų veikla esą tiesiogiai ar netiesiogiai nukreipta prieš sovietų Lietuvą, nes jos atstovauja specialiosioms tarnyboms, yra jų išnaudojamos ir negina lietuvių interesų. *Progresyvios jėgos* Vakaruose – tai sovietų santvarkai palankios, KGB remiamos komunistinės pakraipos organizacijos, spauda.

Dokumentų rinkinio struktūra

Rinkinį sudaro įvadas, dokumentų sąrašas, santrumpos, KGB dokumentai, pagal temas suskirstyti į 12 skyrių, buvusių LSSR KGB pirmininkų, valdybų, skyrių viršininkų, jų pavaduotojų biografiniai duomenys ir pavardžių rodyklė.

Kiekvienai temai atrinkti, sudarytojų nuomone, informatyviausi 1954–1991 m. dokumentai, kurie skyriuose sunumeruoti ir pateikti chronologine tvarka. Kiekvieno skyriaus pradžioje pateikta atitinkamos temos apžvalga.

Redakcinėje dokumento antraštėje nurodytas jo eilės numeris, autorius, adresatas, dokumento pavadinimas, sudarymo data. Jei dokumentas yra be pavadinimo, redakcinėje antraštėje jo pavadinimas pateikiamas atsižvelgiant į dokumento turinį. Jei dokumente nėra datos, nurodoma preliminarai jo data ir paaiškinama, kuo remiantis ji nustatyta.

Siekiant išsaugoti skelbiamų dokumentų autentiškumą, sovietinės raštvedybos ypatumus, paliktas įvairuojantis jų rekvizitų (pavadinimų, datų, vietos ir kt.) išdėstymas ir rašymas. Nesuvienodintas ir dokumentuose įvairuojantis SSRS ir LSSR institucijų, jų struktūrinių padalinių pavadinimų, didžiųjų ir mažųjų raidžių rašymas. Verčiant dokumentus į lietuvių kalbą, stengtasi perteikti jų autoriams būdingus kalbos ir stiliaus ypatumus, specifinę čekistinę terminiją. Į lietuvių kalbą neišversti nelietuviškos kilmės slapyvardžiai („Poddubnoj“, „Čestnyj“, „Bojarin“, „Boltun“, „Finansist“ ir kt.), kai kurios plačiai vartojamos santrumpos (KGB, MVD, ČP ir kt.), taip pat santrumpos, žyminčios KGB padalinių (valdybų, skyrių), bylų, darbo kryptių ir kt. pavadinimus. Rinkinio sudarytojų tekstuose vartojami šiuo metu jau įsitvirtinę terminai „sovietų“, „sovietinis“, santrumpos LSSR ir SSRS, o dokumentuose – „tarybų“, „tarybinis“, LTSR, TSRS.

Dokumente esantys įrašai ranka rinkinyje pažymėti pasvirusiu šriftu, neįskaitomos vietos – skliaustuose daugtaškiu. Laužtiniuose skliaustuose įrašyti rinkinio sudarytojų žodžiai, padedantys geriau suprasti sakinio prasmę. Dokumentuose pasitaikančios klaidos nurodytos išnašose. Išnašose pateiktos ir kitos su dokumentais susijusios pastabos, sudarytojų komentarai.

Neskelbtina informacija apie Liustracijos komisijai prisipažinusių KGB agentus ir kai kurių kitų asmenų duomenys, kurių paviešinimas teisiškai negalimas, pažymėti daugtaškiu laužtiniuose skliaustuose.

Po dokumentu pateiktos rezoliucijos, pastabos, registracijos žymos ir kiti ranka rašyti įskaitomi įrašai, taip pat dokumente esantys įrašai apie egzempliorių skaičių, adresatą, spausdintoją, vykdytoją ir kt.

Dokumento šaltinyje nurodytas archyvo pavadinimas, fondas, apyrašo, bylos, lapų numeriai, dokumento originalumas (originalas, nuorašas ar patvirtintas nuorašas, mašinraštis, rašytas ranka, faksimilė).

Pavardžių rodyklėje pateikiamos rinkinyje minimų asmenų pavardės. Siekiant išvengti klaidų, rodyklėje prie pavardžių pateikiami tik tie vardai ar jų inicialai, kurie yra dokumentuose arba buvo nustatyti remiantis archyvų dokumentais, kitais šaltiniais ir dėl kurių sudarytojams nekilo abejonių. Jei nebuvo galima nustatyti asmens vardo, palikta tik pavardė.

Dr. Kristina Burinskaitė

Dokumentų sąrašas

I. LSSR KGB struktūra

1. LTSR KGB pirmininko pavaduotojo V. Paplausko pažyma apie kadrų atranką į KGB organus, vykdoma vadovaujantis KGB prie TSRS MT 1972 m. įsalmų Nr. 050 ir Nr. 0125 reikalavimais, ir darbą su jaunaisiais čekistais. 1975 m. gegužės 28 d.
2. LTSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininko A. Grišeckino pažyma apie skyriaus darbą. 1979 m. vasario 10 d.
3. LTSR KGB Sekretoriato viršininko A. Grakausko raštas LTSR KGB miestų skyrių ir rajonų poskyrių viršininkams dėl LTSR KGB 5-osios tarnybos įsteigimo. 1979 m. kovo 12 d.
4. LTSR KGB Sekretoriato viršininko A. Grakausko ir partinės organizacijos sekretoriaus P. Kazlausko raportas laikinai einančiam KGB pirmininko pareigas V. Zvezdenkovui apie Sekretoriato darbo problemas. 1982 m. gruodžio 15 d.
5. LTSR KGB 10-ojo skyriaus viršininko S. Skačkausko informacija LTSR KGB Kolegijai apie skyriaus darbą vykdant TSRS KGB šiuolaikinius reikalavimus. 1987 m. gruodžio 28 d.
6. LTSR KGB Kadrų skyriaus viršininko pavaduotojo N. Makejevo, Inspekcijos inspektoriaus Z. Bertašiaus, 5-osios tarnybos 1-ojo skyriaus vyresn. operatyvinio įgaliotinio V. Vlasovo pažyma apie LTSR KGB Tardymo skyriaus užimtumo ir darbo 1987–1988 m. patikrinimą. 1988 m. birželio mėn.
7. LTSR KGB 1-ojo skyriaus viršininko V. Karinausko pažyma apie skyriaus struktūrą ir darbuotojus. 1990 m. gegužės 28 d.

II. KGB instituciniai ryšiai

1. LTSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojo A. Domarko raportas KGB pirmininko pavaduotojui L. Martavičiui apie pokalbį su RKRT įgaliotiniu J. Rugieniu dėl Kaišiadorių vyskupijos valdymo. 1958 m. balandžio 16 d.
2. LKP CK Prezidiumo nutarimo projektas dėl KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos darbo ir priemonių jam gerinti. 1963 m. birželio mėn.

3. LKP CK ir LTSR MT nutarimas dėl priemonių slaptumo režimui stiprinti. 1970 m. lapkričio mėn.
4. LTSR KGB informacija LKP CK apie disidentės J. Bieliauskienės parengtinį tardymą. 1983 m. balandžio 29 d.
5. LTSR Istorijos instituto raštas LTSR KGB pirmininkui R. Marcinkui dėl pokario metais žuvusio tarybinio aktyvo vardyno. 1990 m. spalio 29 d.

III. KGB agentūros tinklas ir kitos sekimo priemonės

1. LTSR KGB Inspekcijos viršininko V. Babincevo, 2-ojo spec. skyriaus viršininko pavaduotojo K. Krivošeino, 4-osios valdybos poskyrio viršininko P. Belousovo, 5-ojo skyriaus poskyrio viršininko V. Šveco pažyma apie Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos skyrių konspiracinių ir slaptų susitikimų butų panaudojimo patikrinimo rezultatus. 1955 m. gruodžio 28 d.
2. LTSR KGB Operatyvinio techninio skyriaus viršininko A. Naro pažyma apie skyriaus 1959 metų darbo rezultatus. 1960 m. sausio 12 d.
3. LTSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko A. Naro pažyma apie skyriaus darbą verbuojant, auklėjant, parengiant ir panaudojant agentūrą. 1966 m. rugpjūčio 19 d.
4. J. Keliuočio telefoninių pokalbių pasiklausymo išklotinė. 1975 m. liepos 20 d.
5. LTSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinio įgaliotinio V. Filimonovo pažyma apie užduotį agentui „Karalius“ tirti objektą „Reporter“ (b. 1527, t. 2). 1980 m. birželio 2 d.
6. TSRS KGB pirmininko V. Fedorčiuko įsakymas dėl TSRS KGB veikiančio rezervo karininkų, dirbančių kontržvalgybos padalinuose TSRS ministerijų, valstybinių komitetų ir žinybų priedangoje, nuostatų patvirtinimo. 1982 m. spalio 12 d.
7. LTSR KGB 5-osios tarnybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio patikėtinio „P.V.S.“ pranešimas. 1982 m. lapkričio 29 d.
8. LTSR KGB Kauno miesto skyriaus viršininko pavaduotojo A. Žovneriko pažyma apie agentų tarybinių piliečių atrankos, parengimo ir panaudojimo užsienyje gerinimą. 1983 m.

9. LTSR KGB 2-osios valdybos viršininko pavaduotojo S. Jankūno pažyma apie valdybos agentūros aparatą 1984 m. liepos 15 d. duomenimis. 1984 m. liepos 15 d.
10. TSRS KGB pirmininko V. Kriučkovo nurodymas sąjunginių ir autonominių respublikų KGB pirmininkams, TSRS KGB padalinių viršininkams dėl darbo su agentūra tobulinimo dabartinėmis sąlygomis. 1988 m. spalio 14 d.

IV. Užsienio turizmo kontrolė

1. LTSR KGB 2-ojo skyriaus viršininko P. Monajenos pažyma apie į Vilnių atvykstančių užsieniečių kontrolę. 1959 m. rugsėjo 4 d.
2. LTSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko R. Sprindžio pažyma apie prieš specialiąjų tarnybų ardomųjų akcijų suaktyvinimą per užsienio turizmą. 1978 m. vasario 2 d.
3. LTSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojo N. Rysevo pažyma apie kontržvalgybinį darbą užsienio turizmo Lietuvos TSR srityje. 1984 m. liepos 17 d.
4. Asmenų, išvykstančių į užsienį ir atvykstančių į TSRS, specialus patikrinimas (Išrašas iš pažymos apie LTSR KGB 10-ojo skyriaus darbo patikrinimo rezultatus). 1985 m. balandžio 16 d.
5. LTSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio ir 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus kontržvalgybinio darbo su turistų grupe iš JAV agentūrinių operatyvinių priemonių planas. 1987 m. gegužės 15 d.

V. KGB kova prieš lietuvių išeiviją

1. LTSR KGB pirmininko pavaduotojo J. Obukauskio raštas 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininkui A. Kardanovskiui dėl grupės kovai prieš išeivijos organizacijas sudarymo. 1968 m. rugsėjo 12 d.
2. LTSR KGB 1-ojo ir 5-ojo skyriaus kontržvalgybinio darbo su lietuvių kilmės užsieniečiais, atvykstančiais į VVU lietuvių kalbos kursus 1977.07.04–1977.08.18, agentūrinių operatyvinių priemonių planas. 1977 m. balandžio 11 d.

3. LTSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio agentūrinių operatyvinių priemonių bylai „Džiaz“ tirti 1980–1981 m. planas. 1980 m. gegužės 23 d.
4. LTSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko A. Veličkos pažyma LTSR KGB Kolegijai apie 5-osios tarnybos kovos prieš agentūrinę priešo veiklą priemonės. 1982 m. rugpjūčio 12 d.
5. LTSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas LKP CK dėl darbo atitraukiant „Santaros-Šviesos“ vadovus nuo reakcingosios išeivijos. 1986 m. vasario mėn.
6. LTSR KGB 1-ojo skyriaus, 5-osios tarnybos, 2-osios valdybos bylos Nr. 2 „Pritvorščiki“ objektų tyrimo agentūrinių operatyvinių priemonių 1986–1988 m. planas. 1986 m. kovo mėn.
7. LTSR KGB pirmininko E. Eismunto raštas LKP CK dėl respublikos kultūros fondo papildymo. 1987 m. liepos 31 d.
8. LTSR KGB 1-ojo skyriaus viršininko V. Karinausko raštas TSRS KGB PGU „RT“ valdybos 3-iojo skyriaus viršininkui V. Chronovui ir PGU „RT“ valdybos viršininkui V. Zaicevui dėl lietuvių išeivijos atsiliepiamų apie M. Gorbačiovo vizitą Lietuvos TSR. 1990 m. sausio 18 d.

VI. LSSR KGB ideologinė kontržvalgyba

1. LTSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus specialiosios bylos „Studentų“ parengiamųjų priemonių planas. 1956 m. rugpjūčio 1 d.
2. TSRS KGB pirmininko pavaduotojo S. Belčenkos raštas LTSR KGB pirmininkui K. Liaudžiui dėl LTSR KGB 4-osios valdybos 1956 m. darbo ataskaitos. 1957 m. kovo 16 d.
3. LTSR KGB pirmininko A. Randakevičiaus atsakymas LKP CK sekretoriui A. Barkauskui dėl rašytojo V. Sirijos Giros kelionės. 1962 m. lapkričio 3 d.
4. TSRS KGB 5-osios valdybos viršininko F. Bobkovo pranešimo „Imperializmo ideologinė diversija prieš TSRS ir KGB organų veiklą kovojant prieš ją“ tezės. 1964 m. sausio 11 d.
5. LTSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko A. Naro

- raštas LTSR KGB padalinių viršininkams dėl duomenų apie antitarybines, priešiškas, ideologiškai žalingas ir antivisuomenines apraiškas pateikimo. 1966 m. gruodžio 20 d.
6. TSKP CK politinio biuro posėdžio protokolo išrašas dėl TSRS KGB Savarankiškos (penktosios) valdybos įsteigimo. 1967 m. liepos 17 d.
 7. LTSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko M. Ščensnovičiaus pažyma apie antitarybinių atsišaukimų ir anoniminių dokumentų autorių ir platintojų paiešką ir priemones jai gerinti. 1976 m. rugpjūčio 19 d.
 8. LTSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas LTSR KGB padalinių viršininkams dėl darbo pagal penktąją liniją ataskaitos. 1985 m. spalio 29 d.
 9. LTSR KGB Kauno miesto skyriaus 5-ojo poskyrio vyresn. įgaliotinio R. Sujetos pažyma apie operatyvinę padėtį ir darbą su miesto kūrybine inteligentija. 1985 m. lapkričio 14 d.
 10. LTSR KGB Kauno miesto skyriaus 5-ojo poskyrio vyresn. įgaliotinio V. Ivanausko pažyma apie agentūrinę operatyvinę padėtį Kauno miesto vidurinėse mokyklose. 1986 m. rugsėjo 11 d.
 11. TSRS KGB pirmininko V. Kriučkovo raštas TSKP CK dėl TSRS KGB Tarybinės konstitucinės santvarkos gynimo valdybos sukūrimo. 1989 m. rugpjūčio 4 d.
 12. LTSR KGB „OP“ tarnybos 3-iojo skyriaus viršininko J. Česnavičiaus raštas dėl skyriaus operatyvinių darbuotojų paskirstymo. 1991 m. sausio mėn.

VII. „Negatyvi aplinka“ KGB planuose

1. LTSR KGB pirmininko K. Liaudžio tarnybinis raštas dėl draudimo tam tikroms socialinėms grupėms gyventi Kauno mieste. 1957 m. sausio 19 d.
2. LTSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko M. Ščensnovičiaus raštas LTSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininkui A. Kardanovskiui dėl KGB priemonių prieš buvusius nepriklausomos Lietuvos veikėjus. 1968 m. liepos 12 d.
3. LTSR KGB Tardymo skyriaus nutarimas dėl bylos perdavimo

- teismui dėl priverčiamųjų medicininio pobūdžio priemonių taikymo asmeniui, padariusiam visuomenei pavojingą veiką. 1972 m. liepos 13 d.
4. LTSR KGB pirmininko pavaduotojo H. Vaigausko pažyma apie kovos prieš nacionalistinių ir klerikaliųjų elementų bandymus vykdyti organizuotą priešišką veiklą būklę ir priemones. 1974 m. balandžio 1 d.
 5. LTSR KGB Kauno miesto skyriaus viršininko G. Bagdono pažyma apie darbo su agentais iš negatyvios aplinkos analizę. 1974 m. rugpjūčio 12 d.
 6. LTSR KGB 2-osios valdybos, 5-osios tarnybos, 1-ojo ir 4-ojo skyriaus LTSR KGB kovos prieš Izraelio specialiųjų tarnybų, užsienio sionistų centrų ir organizacijų, taip pat respublikoje gyvenančių prosionistinių ir nacionalistinių pažiūrų žydų tautybės asmenų ardomąją veiklą agentūrinių operatyvinių priemonių 1982–1985 m. planas. 1982 m. rugpjūčio 18 d.
 7. LTSR KGB ir LTSR MVD nurodymas LTSR KGB ir MVD padalinių, MVD PDK ir tardymo izoliatorių viršininkams dėl veiksmų „ypatinguoju laikotarpiu“. 1984 m. lapkričio 13 d.
 8. LTSR KGB 5-osios tarnybos pagrindinių agentūrinių operatyvinių priemonių „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidėjų priešišškai veiklai atskleisti ir dokumentuoti, taip pat šių leidinių leidybai nutraukti planas. 1986 m. spalio 30 d.

VIII. Profilaktika

1. LTSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus paaiškinamasis raštas dėl Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos profilaktinio darbo 1977 metais. 1978 m. sausio 6 d.
2. Alytaus miesto vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojo F. Džiauto pažyma apie vikaro A. Gražulio auklėjimą. 1983 m. gruodžio 7 d.
3. LTSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio ir Tardymo skyriaus pažyma apie specializuotos grupės išvykos į Dubravno PDĮ rezultatus. 1984 m. liepos 31 d.
4. LTSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas TSRS KGB 5-osios valdybos viršininkui I. Abramovui ir TSRS KGB Tardymo sky-

- riaus viršininkui A. Volkovui dėl kunigo ekstremisto R. Puzono patraukimo baudžiamojon atsakomybėn. 1986 m. birželio 3 d.
5. LTSR KGB 10-ojo skyriaus 1986 m. profilaktinio darbo statistiniai duomenys. 1987 m. sausio 27 d.

IX. KGB viešosios nuomonės formavimo metodai: kompromitavimas ir propaganda

1. LTSR KGB 4-osios valdybos viršininko J. Obukauskio pažyma apie lietuvių ir kitų buržuazinių nacionalistų demaskavimą per spaudą ir radiją. 1960 m. sausio 22 d.
2. LTSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko M. Ščensnovičiaus raštas KGB padalinių viršininkams dėl KGB propagandinės veiklos. 1969 m. birželio 25 d.
3. LTSR KGB Biržų rajono poskyrio viršininko pareigas einančio A. Jasinsko pažyma apie propagandinį darbą spaudoje. 1969 m. liepos 29 d.
4. LTSR KGB 2-osios valdybos, 1-ojo ir 5-ojo skyriaus LTSR KGB išeivijos antitarybinių akcijų, susijusių su Belgrado pasitarimu, žlugdymo planas. 1977 m. balandžio 11 d.
5. LTSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko M. Ščensnovičiaus raštas TSRS KGB 5-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininkui K. Piastolovui dėl darbo su buvusiais buržuazinės Lietuvos lyderiais siekiant panaudoti juos propagandos priemonėse. 1977 m. liepos 11 d.
6. LTSR KGB 5-ojo skyriaus poskyrio Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto kompromitavimo ir dezorganizavimo agentūrinių operatyvinių priemonių planas. 1978 m. vasario 14 d.
7. LTSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas TSRS KGB 1-osios vyriausiosios valdybos „K“ valdybos viršininko pavaduotojui N. Lysenkai dėl objekto „Dekadent“ kompromitavimo priemonių vykdymo. 1978 m. kovo 20 d.
8. LTSR KGB 1-ojo skyriaus pasiūlymai dėl darbo su lietuvių išeivija gerinimo. 1987 m. lapkričio 17 d.

X. KGB ir karo nusikaltėlių paieška

1. LTSR KGB Klaipėdos miesto valdybos 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinio įgaliotinio R. Rindoko pažyma apie A. Impulevičiaus paieškos bylą Nr. 1709. 1959 m. balandžio 11 d.
2. LTSR KGB pirmininko pavaduotojo V. Konoplenkos raštas KGB padalinių viršininkams dėl darbo su paieškos bylomis ir nusikalstama veikla įtariamų asmenų operatyvinio tyrimo gerinimo. 1966 m. rugpjūčio 3 d.
3. LTSR KGB Tardymo skyriaus įrodymų prieš V. Brizgį ir kitus Tėvynės išdavikus rinkimo planas. 1979 m. gruodžio 29 d.
4. LTSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas TSRS KGB Tardymo skyriaus viršininkui A. Volkovui dėl nacistinio karo nusikaltėlio J. Juodžio bylos. 1983 m. gruodžio 14 d.

XI. LSSR KGB karinė pramoninė žvalgyba ir kontržvalgyba

1. LTSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus atsakymas TSRS KGB 1-osios vyriausiosios valdybos viršininko pavaduotojui M. Usatovui dėl LTSR KGB veiklos NATO šalių atžvilgiu. 1979 m. gegužės 3 d.
2. LTSR KGB 6-ojo skyriaus viršininko V. Miškinio raštas TSRS KGB 6-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininkui A. Veselovskiui dėl režimo statuso suteikimo TSRS RPPM objektui. 1985 m. spalio 9 d.
3. LTSR KGB 6-ojo skyriaus viršininko V. Miškinio raštas LTSR KGB 1-ojo skyriaus viršininkui V. Karinauskui dėl agento „Sergejev“ ir patikėtinio „T“ apsilankymo firmoje LENDIS LAND LTD. 1986 m. sausio 2 d.
4. Įmonės p. d. G-4151 apsaugos nuo užsienio techninės žvalgybos efektyvumo tyrimo išvada. 1986 m. birželio 12 d.
5. TSRS KGB 1-osios vyriausiosios valdybos viršininko pavaduotojo V. Kirpičenkos raštas LTSR KGB pirmininkui E. Eismuntui dėl bendrų įmonių panaudojimo žvalgybos tikslais. 1988 m. balandžio 13 d.

6. LTSR KGB 1-ojo skyriaus viršininko V. Karinausko raštas LTSR KGB 3-iojo skyriaus viršininkui M. Ščensnovičiui dėl agento pateiktos informacijos. 1988 m. rugpjūčio mėn.

XII. KGB politinis sekimas atgimimo ir nepriklausomybės atgavimo laikotarpiu 1987–1991 m.

1. LTSR KGB pirmininko E. Eismunto raštas LTSR KGB padalinių viršininkams dėl kai kurių operatyvinės padėties ypatumų ir valstybės saugumo organų uždavinių dirbant pagal penktąją liniją dabartinėmis sąlygomis (Pagal TSRS KGB pasitarimo medžiagą). 1987 m. spalio 8 d.
2. LTSR KGB Kolegijos nutarimas dėl kontržvalgybinio darbo tarp ekstremistinių pažiūrų neformalių susivienijimų lyderių ir aktyvistų, jų priešiškos veiklos prevencijos priemonių ir operatyvinės padėties respublikoje gerinimo. 1989 m. kovo 18 d.
3. LTSR KGB pirmininko E. Eismunto ir LTSR MVD ministro M. Misiukonio nurodymas KGB ir MVD padalinių viršininkams dėl KGB ir MVD organų bendradarbiavimo stiprinimo. 1989 m. birželio 27 d.
4. LTSR KGB pirmininko E. Eismunto raštas TSRS KGB Mobilizacijos skyriaus viršininkui A. Suplatovui dėl pasiūlymų projektui „Nurodymai dėl mobilizacinio darbo TSRS KGB organuose“. 1989 m. rugsėjo 29 d.
5. LTSR KGB pirmininko E. Eismunto 1989 m. LTSR KGB operatyvinės ir tarnybinės veiklos ataskaita. 1990 m. sausio 4 d.
6. LTSR KGB pirmininko E. Eismunto nurodymas LTSR KGB padalinių viršininkams dėl LSSR KGB tarnybinių patalpų, objektų ir darbuotojų saugumo užtikrinimo. 1990 m. vasario 5 d.
7. LTSR KGB pirmininko R. Marcinkaus įsakymas dėl LSSR KGB greitojo reagavimo grupių sudarymo. 1990 m. kovo 10 d.
8. LTSR KGB Kolegijos nutarimas dėl respublikos KGB darbuotojų tarnybinės karinės pareigos atlikimo susiklosčiusiomis politinėmis ir operatyvinėmis sąlygomis. 1990 m. balandžio 13 d.
9. Einančio LTSR KGB pirmininko pareigas S. Caplino informacinė pažyma TSRS KGB apie kai kuriuos Lietuvos Respublikos užsienio politikos kurso momentus. 1991 m. gegužės mėn.

10. Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos raginimas asmenims, ligi šiol tarnaujantiems TSRS KGB. 1991 m. rugpjūčio 1 d.
11. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento ir TSRS KGB padalinio Lietuvoje atstovų protokolai dėl TSRS KGB padalinio Lietuvoje laikinos veiklos. 1991 m. rugpjūčio 23 d.

Santrumpos

AE – atominė elektrinė

ALT – Amerikos lietuvių taryba

AT – Aukščiausioji Taryba

ATP-1 – pirmasis autobusų ir troleibusų parkas

ATS – automatinė telefonų stotis

AUKGB – rus. *аппарат уполномоченного КГБ* – KGB įgaliojimo įstaiga

AVS – automatizuotos valdymo sistemos

BALF – Bendras Amerikos lietuvių fondas

BATUN – angl. *Baltic Appeal to the United Nations* – Baltų kreipimasis į Jungtines Tautas

BK – Baudžiamasis kodeksas

BPK – Baudžiamojo proceso kodeksas

BTSR – Baltarusijos Tarybų Socialistinė Respublika

CA – civilinė aviacija

CG – civilinė gynyba

CK – Centro komitetas

CKTLRI – Centrinis konstravimo technologijų laivų remonto institutas

CSV – Centrinė statistikos valdyba

CVA – Centrinis valstybinis archyvas

ČP – rus. *чрезвычайное происшествие* – ypatingas atvejis

ČTSR – Čekoslovakijos Tarybų Socialistinė Respublika

DGOR – rus. *дело групповой оперативной разработки* – grupinio operatyvinio tyrimo byla

DKO – rus. *контрразведывательное дело* – kontržvalgybinė byla

DON – rus. *дело оперативного наблюдения* – operatyvinio stebėjimo byla

DOP – rus. *дело оперативной проверки* – operatyvinio patikrinimo byla

DOR – rus. *дело оперативной разработки* – operatyvinio tyrimo byla

DOSAAF – rus. *Добровольное общество содействия армии, авиации и флоту* – Savarankiška draugija armijai, aviacijai ir laivynui remti

DOU – rus. *дело оперативного учёта* – operatyvinės įskaitos byla

DSP – rus. *дело спецпроверки* – specialiojo patikrinimo byla

EAR – Egipto Arabų Respublika

ESM – elektroninės skaičiavimo mašinos

ESPT – Ekonominės savitarpio pagalbos taryba

GM KA – Gynybos ministerijos karinė atstovybė

GO – rus. *городской отдел* – miesto skyrius

GORONO – rus. *городской и районный отдел народного образования* – miesto ir rajono liaudies švietimo skyrius

GOST – rus. *государственный стандарт* – valstybinis standartas

GOVD – rus. *городской отдел внутренних дел* – miesto vidaus reikalų skyrius

GRG – greitojo reagavimo grupė

IAO – rus. *информационно-аналитический отдел* – informacinis-analitinis skyrius

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

JOK – Jaunimo organizacijų komitetas

JSFR – Jugoslavijos Socialistinė Federacinė Respublika

JTO – Jungtinių Tautų Organizacija

KDS – konstravimo darbų skyrius

KGB – rus. *Комитет государственной безопасности* – Valstybės saugumo komitetas

KGB OUT CNIISI – rus. *Центральный научно-исследовательский институт специальных исследований оперативной-технической управления КГБ* – KGB Operatyvinės techninės valdybos Centrinis specialiųjų tyrimų mokslo tiriamasis institutas

KI – rus. *Краснознаменный институт имени Ю. В. Андропова КГБ СССР* – Raudonosios vėliavos J. V. Andropovo KGB institutas

KKP – Kinijos komunistų partija

KLR – Kinijos Liaudies Respublika

KOP – karinės oro pajėgos

KPP – kontrolės patikrinimo punktas

KT – karo tribunolas

LCAV – Lietuvos civilinės aviacijos valdyba

LDS – Liaudies darbo sąjunga

LJB – Lietuvos jūrų baseinas

LKP – Lietuvos komunistų partija

LLR – Lenkijos Liaudies Respublika

LNT – Lietuvos nepriklausomybės talka

LSSR – Lietuvos Sovietų Socialistinė Respublika

LTSR – Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika

MA – Mokslų akademija

MATSR – Mordovijos autonominė tarybinė socialistinė respublika

MGB – rus. *Министерство государственной безопасности* – Valstybės saugumo ministerija

MT – Ministrų Taryba

MTD – mokslinis tiriamasis darbas

MTI – mokslinio tyrimo institutas

MTL – mokslinių tyrimų laboratorija

MTS – mokslinių tyrimų skyrius

MTŽ – mokslinė techninė žvalgyba

MVD – rus. *Министерство внутренних дел* – Vidaus reikalų ministerija

NATO – angl. *North Atlantic Treaty Organisation* – Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija

NKGB – rus. *Народный комиссариат государственной безопасности* – Valstybės saugumo liaudies komisariatas

NKVD – rus. *Народный комиссариат внутренних дел* – Vidaus reikalų liaudies komisariatas

NN – rus.. *наружное наблюдение* – išorinis stebėjimas

NVTK – Nuolat veikianti techninė komisija

OKGB – rus. *отдел КГБ* – KGB skyrius

OKPP – rus. *отдельный контрольно-пропускной пункт* – atskiras kontrolės patikrinimo punktas

ОО – rus. *особый отдел*– ypatingasis skyrius

ОР – rus. *оперативная проверка* – operatyvinis patikrinimas

„OP“ – rus. *Служба борьбы с организованной преступностью* – Kovos su organizuoju nusikalstamumu tarnyba

ОРП – operatyvinio ryšio punktas

OSI – angl. *The Office of Special Investigations* – Specialiųjų tyrimų skyrius prie JAV Teisingumo ministerijos

OSK – rus. *оперативно-справочная картотека* – operatyvinė informacinė kartoteka

ОТО – *оперативно-технический отдел* – operatyvinis techninis skyrius

ОТР – operatyvinės techninės priemonės

OTU – rus. *Оперативно-техническое управление* – Operatyvinė techninė valdyba

PDĮ – pataisos darbų įstaiga

PDĮV – pataisos darbų įstaigų valdyba

PDK – pataisos darbų kolonija

PDL – pataisos darbų lageris

PGU – rus. *Первое главное управление* –Pirmoji vyriausioji valdyba

PK – rus. *перлюстрация корреспонденции* – susirašinėjimo kontrolė

PLB – Pasaulio lietuvių bendruomenė

PLJS – Pasaulio lietuvių jaunimo sąjunga

- „PR“ – rus. *политическая разведка* – politinė žvalgyba
- PTM – politechnikos mokykla
- PTPS – pagalbinės techninės priemonės ir sistemos
- RKRT – Religinių kultūrų reikalų taryba
- RO – rus. *районный отдел* – rajono skyrius
- RONO – rus. *районный отдел народного образования* – rajono liaudies švietimo skyrius
- ROVD – rus. *районный отдел внутренних дел* – rajono vidaus reikalų skyrius
- RPPM – Ryšių priemonių pramonės ministerija
- SSKP – Sovietų Sąjungos komunistų partija
- SSMV – Specializuota statybos ir montavimo valdyba
- SSRS – Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga
- STP – skaičiavimo technikos priemonės
- ŠIZO – rus. *щитрафной изолятор* – izoliatorius
- TDA – Tėvynės darbo apsauga
- TJTB – Tarptautinis jaunimo turizmo biuras
- TSRS – Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjunga
- TTGKK – Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas
- TTTP – tarnybiniai tarp miestiniai telefoniniai pokalbiai
- TTU – taktinės techninės užduotys
- TU – techninės užduotys
- UKGB – rus. *управление КГБ* – KGB valdyba
- UNKGB –
- URM – užsienio reikalų ministerija
- UNKVD – rus. *Управление народного комиссариата внутренних дел* – Vidaus reikalų liaudies komisariato valdyba
- UTŽ – užsienio techninė žvalgyba
- VAI – valstybinė autoinspekcija
- VČ – rus. *высокочастотная связь* – aukštų dažnių ryšys

- VČK – rus. *Всероссийская чрезвычайная комиссия* – Visos Rusijos ypatingoji komisija
- VDR – Vokietijos Demokratinė Respublika
- VFR – Vokietijos Federacinė Respublika
- VGU – rus. *Второе главное управление* – Antroji vyriausioji valdyba
- VKŠ – rus. *Высшая краснознаменная школа* – Aukštoji Raudonosios vėliavos ordino F. Dzeržinskio KGB mokykla
- VLIK – Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas
- VLKJS – Visasąjunginė Lenino komunistinio jaunimo sąjunga
- VPST – Visasąjunginė profesinių sąjungų centro taryba
- VPTM – vidurinė profesinė technikos mokykla
- VR – veikiantis rezervas
- VRS – Vizų ir registracijos skyrius
- VRV – Vidaus reikalų valdyba
- VTAM – Viešosios tvarkos apsaugos ministerija
- VVU – Vilniaus valstybinis universitetas
- „Z“ – rus. *Управление по защите советского конституционного строя* – Tarybinės konstitucinės santvarkos gynimo valdyba

I. LSSR KGB struktūra

Vadovybė

Pirmininkas ir Kolegija

Sekretoriatas

Žvalgyba

1-asis skyrius

Kontržvalgyba

2-oji valdyba

4-asis skyrius

6-asis skyrius

3-iasis skyrius

Ideologinė kontržvalgyba

5-asis skyrius

5-oji tarnyba

„Z“ tarnyba

„OP“ tarnyba

Tardymo skyrius

Tardymo izoliatorius

Mobilizacijos poskyris

Operatyviniai techniniai skyriai

7-asis skyrius

Operatyvinis techninis skyrius

Vyriausybinių ryšių skyrius

Kiti padaliniai

Inspekcija

Kadrų skyrius

Ūkio skyrius

Finansų skyrius

Karo medicinos tarnyba

Įskaitos-archyvų skyrius

10-asis skyrius

Informacinis-analitinis skyrius

KGB partinis komitetas

23-ioji pasienio rinktinė

Periferija

KGB padaliniai miestuose ir rajonuose

Vadovybė

SSRS Valstybės saugumo komiteto (KGB) padalinys Lietuvoje buvo įsteigtas 1954 m. balandžio 7 d. prie LSSR Ministrų Tarybos. LSSR KGB vadovybę sudarė pirmininkas ir trys pavaduotojai, kurie kontroliavo agentūrinį operatyvinį darbą, atliko politinio sekimo funkciją, atsakė už kadrus. Pirmasis pavaduotojas, Maskvos patikėtinis, reguliavo visas prioritetines veiklos sritis. 1954–1991 m. LSSR KGB vadovavo septyni pirmininkai: Kazimieras Liaudis (1954–1959), Alfonsas Randakevičius (1959–1967), Juozas Petkevičius (1967–1987), Eduardas Eismuntas (1987–1990), Romualdas Marcinkus (1990–1991), Stanislovas Caplinas (1991), Anzelmas Armonas (1991–1998). Visi jie buvo LKP CK atrinkti partiniai veikėjai, tačiau pirmininko pareigoms galėjo būti patvirtinti tik su Maskvos pritarimu. KGB pirmininkas priklausė LKP CK biuro pagrindinei nomenklatūrai.

Komiteto pirmininkas, jo pavaduotojai, pagrindinių valdybų ir skyrių viršininkai sudarė LSSR KGB Kolegiją. Kolegija svarstydavo agentūrinio operatyvinio darbo, tardymo, valstybinės sienos apsaugos, pagrindinių valdybų, skyrių, vietinių padalinių vadovų ataskaitas, nagrinėdavo įsakymų, nurodymų ir instrukcijų dėl KGB veiklos projektus, priimdavo sprendimus dėl KGB struktūros, etatų, pasiūlymų apdovanoti KGB darbuotojus ir karininkus ordinais ir medaliais. Kolegijos sprendimai buvo skelbiami Komiteto pirmininko įsakymais.

Sekretoriatas

1954 m. įsteigtas KGB prie LSSR MT Sekretoriatas, kuris nuo 1960 m. veikė kaip poskyris. Sekretoriatui vadovavo Nikolaj Jermakov (1954–1958), Michail Naumcev (1954–1959), Alfonsas Grakauskas (1958–1988), Petras Kazlauskas (1988–1989), Saulius Jakštas (1989–1990), Algirdas Virbickas (1991–1991).

Pagrindinė LSSR KGB Sekretoriato veiklos sritis – darbas su dokumentais, raštvedybos tvarkymas. Sekretoriatas ne tik organizavo visiškai slaptų ir slaptų dokumentų bei nomenklatūrinių bylų patikras, bet ir inventorizavo nomenklatūrines bylas, jas naikino. Taip

pat rengė paraiškas žurnalams, bylų viršeliams, blankams ir spaudams gaminti, kontroliavo raštvedybą ir slaptų dokumentų saugojimą seifuose, nagrinėjo darbuotojų raportus, gyventojų pareiškimus, skundus, rengė medžiagą Kolegijos posėdžiams, kontroliavo, kaip vykdomi Kolegijos sprendimai, SSRS ir LSSR KGB nurodymai. Miestų skyrių ir rajonų poskyrių vadovai Sekretariatui teikdavo atlikto darbo ataskaitas. 1954–1967 m., kol miestuose ir rajonuose nebuvo panaikintos KGB įgaliotinių įstaigos, Sekretariate veikė inspektorijų grupė. Periferinių KGB padalinių sekretorių darbą kontroliavo specialiai sudarytos komisijos, kuriose dažniausiai dirbdavo Sekretariato ir operatyvinių skyrių darbuotojai.

1-asis (žvalgybos) skyrius

1954 m. LSSR KGB 1-asis skyrius pradėjo veikti buvusio LSSR MVD 2-ojo skyriaus pagrindu. Šiam skyriui vadovavo: Aleksej Zeniakin (1954–1971), Vytautas Karinauskas (1971–1991). LSSR KGB žvalgybinę veiklą koordinavo ir kontroliavo atitinkami SSRS KGB PGU struktūriniai padaliniai. KGB 1-asis skyrius už žvalgybinį darbą tiesiogiai atsiskaitydavo sovietų saugumo pirmininkui. Šis skyrius neturėjo savo padalinių teritoriniuose KGB padaliniuose ir tuo išsiskyrė iš kitų skyrių. Pagrindinė 1-ojo skyriaus funkcija – kova prieš Vakaruose susibūrusias lietuvių išeivių organizacijas. Jis ne tik sekė, tyrė išeivių organizacijų veiklą, bet ir bandė per užverbuotus ir infiltruotus agentus supriešinti jas tarpusavyje, sumenkinti jų vadovų autoritetą, atitraukti nuo Lietuvos laisvinimo. Šis skyrius vykdė tiek mokslinę-techninę, tiek politinę žvalgybą (rinko informaciją apie NATO bloko šalių politines, karines ir ekonomines struktūras).

Kontržvalgybos padaliniai

1960 m. vietoj panaikintos LSSR KGB 4-osios valdybos (kontržvalgybinė veikla ir kova su banditizmu) buvo sukurta 2-oji valdyba, kuri veikė iki 1991 metų. 1-asis ir 2-asis valdybos skyriai buvo suskirstyti į tris, o 3-iasis skyrius – į du poskyrius. 1967 m. rudenį 2-osios valdybos 2-asis skyrius buvo reorganizuotas į 5-ąjį skyrių. Iki

1975 m. pavasario šią valdybą sudarė tik trys skyriai: 1-asis, 3-iasis ir 4-asis.

1960–1991 m. LSSR KGB 2-ajai valdybai vadovavo: Jonas Matulaitis (1960–1961), Juozas Obukauskas (1961–1967), Vytautas Glovackas (1964–1966), Antanas Naras (1967–1980), Alfonsas Rupšys (1980–1988), Anzelmas Armonas (1988–1990), Vytautas Vincas Neverauskas (1990–1991). 2-oji valdyba vykdė įvairias funkcijas: kovojo su užsienio specialiųjų tarnybų žvalgyba, stengdavosi infiltruoti į jas ir į išeivijos organizacijas savo agentus, su kurių pagalba kaupė ir analizavo duomenis apie jų veiklą. Ji nuolat stebėjo į Lietuvą atvykstančius užsienio šalių diplomatus, sekė turistus, fiksavo užsieniečių ryšius su vietos gyventojais, ieškojo vadinamųjų ypač pavojingų valstybinių nusikaltėlių. 2-osios valdybos kompetencijai dar priklausė kontržvalgyba pasienio ir karinių objektų rajonuose, svarbiausiose pramonės, žemės ūkio įmonėse, geležinkelio ir oro transporte, žvejybos laivyne. Ji buvo atsakinga už valstybinių paslapčių apsaugą šiuose objektuose, kontroliavo atranką asmenų darbui su slaptais dokumentais. Iki 1967 m. ji vykdė ir ideologinės kontržvalgybos užduotis: persekiojo antisovietinių organizacijų dalyvius, antisovietinių dokumentų autorius ir platintojus siekdama nutraukti jų veiklą.

1982 m. pabaigoje 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus pagrindu įsteigtas atskiras LSSR KGB 6-asis skyrius, kuris 1991 m. pradžioje vėl įėjo į 2-osios valdybos sudėtį kaip 4-asis jos skyrius. Pagrindinė šio skyriaus funkcija – vadinamoji techninė kontržvalgyba karinės reikšmės pramonės ir žemės ūkio įmonėse bei mokslinio tyrimo įstaigose. Be to, ji vykdė šių įmonių ir įstaigų slaptumo režimo priežiūrą (apsaugą nuo ypatingų įvykių ir pan.), kontroliavo susirašinėjamą. Siekdamas, kad iš SSRS nenutekėtų strategiškai svarbi ir slapta informacija, nebūtų paviešintas tikrasis sovietinės ekonomikos, karinio pramoninio komplekso potencialas, skyrius užtikrino viešos informacijos apie slaptumo režimo objektus teikimo ir judėjimo jų teritorijoje kontrolę.

Kontržvalgybos funkcijas vykdė ir 1984 m. įsteigtas LSSR KGB 3-iasis skyrius, veikęs iki 1990 metų. Jam vadovavo Mečys Ščensnovičius (1984–1988) ir Anatolij Žovnerik (1988–1991). Pagrindinės skyriaus funkcijos: kontržvalgyba sukarintose organizacijose (MVD daliniuose, savanoriškose draugijose armijai, aviacijai ir laivynui

remti, kariniuose komisariatuose, civilinės gynybos štabuose), karinių objektų apsauga bei valstybinių ir karinių paslapčių saugumo užtikrinimas šiuose objektuose. Skyrius prižiūrėjo, kad strategiškai svarbiuose objektuose dirbtų patikimi asmenys, kurie stebėtų, kad darbuotojai nenutekintų ir nepaviešintų slaptos informacijos.

Ideologinės kontržvalgybos padaliniai

1967 m. liepos 17 d. 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus pagrindu buvo įkurtas KGB 5-asis skyrius. 1979 m. reorganizavus 5-ąjį skyrių, buvo įsteigta 5-oji KGB tarnyba. Šiam KGB padaliniui nuo 1967 iki 1991 m. vadovavo: Mečys Ščensnovičius (1967–1978), Edmundas Baltinas (1978–1989), Vilhelmas Šiaudinis (1989–1991).

Svarbiausi šio padalinio uždaviniai buvo „kova prieš nacionalizmą ir antisovietinę veiklą“ bei „kova prieš ideologinę diversiją“, tai yra buvusių nepriklausomos Lietuvos veikėjų, politinių kalinių, tremtinių, laisvės kovų dalyvių sekimas ir naujų pasipriešinimo apraiškų išaiškinimas ir neutralizavimas. Šie KGB padaliniai taip pat stebėjo kūrybinę, mokslinę inteligentiją, pedagogus, studentus, moksleivius ir slopino jų antisovietinę veiklą, kontroliavo ryšius su Vakaraais, saugojo komunistų partijos ir biurokratinį aparatą, tikrino informaciją apie ketinimus vykdyti vadinamuosius teroristinius aktus ir bandymus nelegaliai įsigyti šaunamųjų ginklų, stebėjo Katalikų bažnyčios ir kitų religinių bendruomenių veiklą.

1989 m. LSSR KGB 5-oji tarnyba reorganizuota į „Z“ tarnybą, o 1991 m. sausio 1 d. formaliai ją panaikinus, visas funkcijas perėmė naujai įkurta „OP“ tarnyba. Tuo metu esminis KGB veiklos tikslas – kova prieš Lietuvos nepriklausomybės šalininkus.

Operatyviniai techniniai skyriai

1959 m. vasaros pabaigoje, sujungus LSSR KGB 2-ąjį specialųjį skyrių, 3-įjį specialųjį poskyrį ir 6-ąjį specialųjį skyrių, buvo įsteigtas Operatyvinis techninis skyrius, kurį sudarė 6 poskyriai. Šis skyrius planavo operatyvines technines priemones ir kontroliavo jų vykdy-

mą. Šios priemonės turėjo specialius kodinius pavadinimus: „T“, „F“, „S“, „N“, „PK“, „O“, „D“. Priemonė „T“ reiškė slaptą pasiklausymą iš sekamojo kambarių, „F“ – slaptą filmavimą, „S“ – pokalbių telefonu pasiklausymą ir įrašymą, „N“ – pasiklausymą stacionaria technika („blakės“ ir pan.), „PK“ – susirašinėjimo kontrolę, „D“ – slaptas kratas nepaliekant jokių ženklų (pavyzdžiui, KGB dominantys dokumentai buvo slaptaip perfotografuojami), „O“ – slaptą operatyvinę apžiūrą (slaptą įsilaužimą į patalpas, kuriose buvo tikimasi rasti antisovietinės literatūros). „D“ priemonė taikyta antisovietinės veiklos įkalčiams rinkti. Skyriui buvo priskirta ir tarptautinio susirašinėjimo kontrolė.

LSSR KGB 7-asis skyrius 1945–1946 m. vadintas LSSR NKGB–MGB operatyviniu, 1947–1949 m. – LSSR MGB 5-uuju, 1950–1954 m. – LSSR MGB–MVD 7-uuju skyriumi. Šį skyrių sudarė trys poskyriai. Savo darbą skyrius organizuodavo konspiraciniuose butuose. Pagrindinė 7-ojo skyriaus funkcija – išorinis asmenų sekimas viešose vietose (kodinės raidės – NN). Jis padėdavo kitiems padaliniams surasti ieškomus žmones (nustatyti gyvenamąją vietą), oro uostuose sekdamas į Lietuvą iš užsienio atvykstančius asmenis, iš kapitalistinių šalių į Klaipėdą atplaukiančius jūreivius ir atlikdavo operatyvinį jų tyrimą. Skyrius slapta rinko įvairius, dažniausiai biografinius, duomenis jų gyvenamosiose ar darbo vietose. Neretai tam būdavo panaudojamos ir operatyvinės techninės priemonės. Operatyviniai tyrimai būdavo atliekami norint patikrinti ar papildyti jau turimus duomenis apie KGB dominančius asmenis. Jie buvo atliekami renkant duomenis apie kandidatus dirbti KGB, tikrinant agentus, asmenis pagal gautą informaciją, tuos, kurie susitikdavo su sekamaisiais, ir kt. Operatyvinį tyrimą padėdavo atlikti milicijos, pasų ir socialinio aprūpinimo skyriai, poliklinikos, metrikacijos biurai, komunalinės tarnybos, namų kooperatyvai, kariniai komisariatai. Turėdamas oficialių duomenų (apie asmens gyvenamąją vietą, šeimos sudėtį), kitai reikalingai informacijai rinkti KGB pasitelkdavo agentus ir patikėtinius.

Lietuvoje pagrindiniai KGB sekimo objektai buvo teistieji už valstybinius nusikaltimus, sugrįžusieji iš tremties ir įkalinimo vietų, dvasininkai, inteligentija, jaunimas, turistai, piliečiai, susirašinėjantys su kapitalistinėse šalyse gyvenančiais asmenimis.

LSSR KGB „S“ skyrius nuo 1954 m. tęsė savo pirmtako LSSR MVD „S“ (VČ ryšio) skyriaus veiklą. Pagrindinė jo funkcija buvo užtikrinti sklandų aukštųjų dažnių ryšio aparatų (VČ) veikimą. VČ stotys veikė ne tik sostinėje, bet ir kituose didžiuosiuose miestuose. Lietuvos teritorijoje laikinas VČ stotis montuodavo prasidėjus sovietinės kariuomenės pratyboms. Dažniausiai laikinus VČ aparatus įrengdavo Vilniaus geležinkelio stoties „vyriausybiniame kambaryje“, LKP CK vasarnamyje, Konservatorijos rūmuose.

1959 m. reorganizavus LSSR KGB „S“ skyrių, įsteigtas Vyriausybinių ryšio skyrius, kuris 1960 m. tapo poskyriu. 1971 m. jam vėl sugrąžintas skyriaus statusas. Septintajame dešimtmetyje Vilniuje veikė dvi VČ stotys: „Grafit“ (vėliau vadinosi „Lavina“) ir „Predel“, kurios kontroliavo kitų VČ stočių darbą, per jas buvo galima susisiekti su Kauno, Smolensko, Šiaulių, Rygos VČ stotimis. Vyriausybinių ryšio skyrius buvo atsakingas ir už vadinamojo operatyvinio VČ ryšio techninę priežiūrą, t. y. privalėjo užtikrinti VČ ryšį tarp LSSR KGB centrinės vadovybės ir LSSR KGB Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio padalinių.

Kiti Komiteto padaliniai

Kaip pagalbinis LSSR NKVD skyrius, Kadro skyrius savo veiklą pradėjo nuo 1940 metų. Kadro skyrius parinkdavo kadrus, organizavo jų paskirstymą, mokymą, apdovanojimų skyrimą, kontroliavo jų darbą, rengdavo darbo su kadrais statistines analizes, formavo kadro rezervą. Jis buvo atsakingas už iš SSRS KGB atsiunčiamos mokymo metodinės medžiagos paskirstymą periferiniams padaliniams ir jos sugrąžinimą KGB aukštajai mokyklai. Kadro skyriaus kompetencijai priklausė darbas su jaunais čekistais, čekistinio ir karinio fizinio parengimo nemokymo įstaigose organizavimas, KGB darbuotojų asmens bylų tvarkymas, šventinių renginių planavimas. Jis rengė KGB karininkų tarnybinio atestavimo planus, kontroliavo ir analizavo atestavimo eigą.

Kadangi KGB vykdė ir ikiteisminio tyrimo funkcijas, jame veikė ir savarankiškas Tardymo skyrius. 1954 m. jis buvo atskirtas nuo LSSR KGB 4-osios valdybos. Tardymo skyriui vadovavo Eduardas Kismi-

nas (1954–1981) ir Tomas Ramutis Lazarevičius (1981–1991). Šeštajame dešimtmetyje Tardymo skyrius tikrindavo archyvinės bylas. Nuo 1967 m. jis pradėjo glaudžiau bendradarbiauti su periferiniais KGB padaliniais. Specialiai sudaryta 16 tardytojų grupė teikdavo vadinamąją juridinę pagalbą KGB įgaliotinių skyriams miestuose ir poskyriams rajonuose. Septintojo dešimtmečio pabaigoje Tardymo skyriaus darbas tapo organizuotesnis, pradėta rengti darbo ir operatyvinių tardymo priemonių planus. Tardytojai buvo įtraukti ir į profilaktinių priemonių vykdymą. Dažniausiai tardyti vadinamieji Tėvynės išdavikai, priešiški sovietinei sistemai ir antisovietine agitacija ir propaganda kaltinami asmenys. Tardymo skyrius taip pat tirdavo asmenų, įtariamų kriminaliniais nusikaltimais, vadinamųjų šnipų, valstybinę ar karinę paslaptį užsienio valstybei išdavusių asmenų, kontrabandininkų bylas.

1954 m. buvęs LSSR MGB vidaus kalėjimas pradėjo veikti kaip LSSR KGB vidaus kalėjimas, kuris 1959 m. reorganizuotas į KGB tardymo izoliatorių. Jame buvo kalinami valstybiniai nusikaltėliai parengtinio tardymo metu. Tardymo izoliatorius buvo atskaitingas SSRS KGB 10-ajam skyriui, informuodavo jį apie įkalintų izoliatoriuje asmenų skaičių. 1959 m. izoliatoriuje buvo du karceriai ir 25 kameros ir galėjo būti laikoma 150 kalinių³⁰. Nuo 1964 m. antisovietine agitacija ir propaganda, kriminaliniais nusikaltimais ir valiutos operacijų pažeidimais kaltinti asmenys kalinti 22 kameroje. Kitos kameros buvo uždarytos ir pritaikytos LSSR KGB archyvui saugoti.

1967 m. LSSR KGB Kadro skyriaus mobilizacijos grupės pagrindu įkurtas Mobilizacijos poskyris. Jis buvo tiesiogiai pavaldus SSRS KGB Mobilizacijos skyriui ir glaudžiai bendradarbiavo su LSSR KGB ir jo padalinių vadovais. Jam vadovavo Nikolaj Belov (1967–1984), Petras Povilas Zigmantavičius (1984–1989 ir nuo 1991 04), Jonas Seilius (1989–1991 04). Šis poskyris turėjo koordinuoti visų LSSR KGB padalinių veiklą, kad būtų tinkamai pasirengta vadinamajam ypatingajam laikotarpiui, ir formuoti SSRS KGB specialųjį rezervą bei LSSR KGB dublerį, rengti ir koreguoti LSSR KGB evakuacijos planą.

LSSR KGB rezervas buvo sudaromas iš KGB struktūrai perduo-

³⁰ LSSR KGB tardymo izoliatoriaus viršininko pplk. K. Petrausko 1959 m. lapkričio 14 d. pažyma, LYA, f. K-1, ap. 10, b. 261, l. 159.

damų SSRS ginkluotojų pajėgų atsargos karininkų ir skirtas papildyti iki reikiamo darbuotojų skaičiaus SSRS KGB dublerius. Vadinamąjį LSSR KGB dublerį nuolatos kontroliavo Mobilizacijos poskyris. Jis buvo formuojamas iš LSSR KGB darbuotojų, agentų, SSRS KGB atsargos karininkų ir SSRS ginkluotųjų pajėgų atsargos karininkų, praporščikų, seržantų bei eilinių. Atranka į LSSR KGB dublerį buvo atliekama labai kruopščiai, atliekant specialųjį patikrinimą. Prireikus šis atsarginis LSSR KGB padalinys būtų buvęs papildytas specialiai atrinktais ypatingajam atvejui darbuotojais ir pakeitęs neveiksnų LSSR KGB centrinį aparatą. Mobilizacijos poskyris pagal iš anksto parengtus planus sovietų valdžiai nelojalius asmenis įrašydavo į specialią įskaitą. Paskelbus ypatingąją padėtį, jie turėjo būti suimti. Poskyris formavo ir KGB operatyvines kovines rinktines, kurios ypatinguoju laikotarpiu turėjo kovoti su diversantais, saugoti ypatingos svarbos objektus, sulaikyti sienos pažeidėjus, padėti KGB pareigūnams vykdyti kitas ginkluotas operatyvines užduotis.

LSSR KGB Inspekcija – tai KGB padalinys, kuris dažniausiai keitė pavadinimus (1954–1959 m. – Inspekcija prie LSSR KGB pirmininko, 1959–1965 m. – Valstybės saugumo organų operatyvinio darbo patirties tyrimo ir apibendrinimo grupė prie LSSR KGB pirmininko, 1975–1991 m. – Inspekcija prie LSSR KGB pirmininko), tačiau jam priskirtos įvairios patikros ir priežiūros funkcijos beveik nekito. Inspekcija tikrindavo, kaip LSSR KGB struktūros skyriuose saugomi slapti dokumentai, SSRS KGB vadovybės įsakymai ir nurodymai. Ji kontroliavo LSSR KGB skyrių miestuose ir rajonuose darbą, tikrino konspiracinių butų būklę ir patikimumą. Šeštojo dešimtmečio pabaigoje Inspekcija nuo LSSR KGB struktūrų tarnybinės veiklos tikrinimo perėjo prie agentūrinio operatyvinio darbo analizės. Agentūrinių operatyvinių patikrinimų pagrindu Inspekcija rengė medžiagą LSSR KGB Kolegijai.

Reorganizavus LSSR KGB Inspekciją, 1970 m. įkurtas Informacinis-analitinis poskyris perėmė kai kurias jos funkcijas. KGB operatyviniams padaliniams poskyris teikdavo operatyvinę informaciją apie priešo veiklą. Jo kompetencijai priklausė ir informacijos fondų, asmens įskaitų tvarkymas, abėcėlinės kartotekos sudarymas šnipinėjimu ir ketinimu pabėgti iš SSRS įtariamiesiems sovietiniams piliečiams, įtartiniems užsieniečiams bei asmenims, įtariamiesiems vadi-

namosiomis ideologinėmis diversijomis ir ryšiais su užsienio šalių specialiosiomis tarnybomis. Nuo aštuntojo dešimtmečio poskyris registravo iš agentų gaunamas žinutes (signalus) apie „antissovietines apraiškas“. Jo veiklos barui priklausė ir operatyvinės padėties Lietuvoje analizė, informacinių biuletenių apie kontržvalgybos aktualijas rengimas spaudai ir paskaitų KGB operatyviniams darbuotojams organizavimas. 1991 m. poskyrį reorganizavus į skyrių, jam buvo priskirtos panaikintos „Z“ tarnybos funkcijos. Nuo tada šis skyrius privalėjo kaupti ir analizuoti ideologinio kontržvalgybinio pobūdžio duomenis. Vykdam kontrpropagandą, bendradarbiauta su žiniasklaida, darytos ne tik Lietuvos periodikos publikacijų suvestinės, bet ir užsienio radijo stočių laidų apžvalgos.

LSSR KGB veiklos dokumentai buvo kaupiami KGB archyve, už kurio tvarkymą ir apskaitą buvo atsakingas Įskaitos-archyvų skyrius, įsteigtas 1954 metais. 1966 m. jis pervadintas LSSR KGB 10-uoju skyriumi. LSSR KGB miestų ir rajonų padaliniai užbaigtas bylas privalėjo atiduoti Centriniam archyvui. 10-ajam skyriui vadovavo: Ričardas Vaigauskas, Aleksej Mylnikov, Stasys Skačkauskas, Algis Karinauskas, Vilius Vilkuotis. Skyrius registravo operatyvinės įskaitos, baudžiamąsias ir agentų bylas, nagrinėjo sovietų režimui prijauniančių piliečių prašymus (dažniausiai sribų ir jų giminaičių pareiškimus), atsakydavo į partinių organizacijų paklausimus, formavo ir tvarkė KGB archyvo kartotekas. Taip pat tikrindavo užsienio šalių turistus ir į Vakarus vykstančius asmenis. LSSR MVD Vizų ir registracijos skyrius informuodavo 10-ąjį skyrių apie sovietiniams piliečiams išduodamas vizas.

1989 m. pradėjus likviduoti KGB archyvus, vienos bylos buvo naikinamos vietoje, kitos išvežamos iš Lietuvos į kitus archyvus. LSSR KGB 10-asis skyrius 1989–1991 m. naikino agentų pavardes iš operatyvinių KGB dokumentų mėgindamas nuslėpti talkininkų tapatybę.

1. LSSR KGB pirmininko pavaduotojo V. Paplausko pažyma apie kadrų atranką į KGB organus, vykdomą vadovaujantis KGB prie TSRS MT 1972 m. įsakymų Nr. 050 ir Nr. 0,125 reikalavimais, ir darbą su jaunaisiais čekistais

1975 m. gegužės 28 d.

Slaptai
Egz. Nr. 2.

P A Ž Y M A

apie kadrų atranką į KGB organus,
vykdomą vadovaujantis KGB prie TSRS MT
1972 m. įsakymų Nr. 050 ir Nr. 0125 reikalavimais,
ir darbą su jaunaisiais čekistais

Vykdydamas KGB prie TSRS MT 1972 m. įsakymų Nr. 050 ir Nr. 0125 reikalavimus, respublikos KGB atliko tam tikrą teigiamą darbą, pagerinusį kadrų atrankos į valstybės saugumo organus, jaunųjų darbuotojų mokymo ir auklėjimo kokybę.

Naujų kandidatų atrankai, tyrimui ir specialiam patikrinimui pradėta naudoti daugiau operatyvinių padalinių galimybių.

Daug dėmesio skiriama atrenkamų kandidatų politiniam brandumui, pažiūroms, jų dalykinėms, moralinėms ir asmeninėms savybėms.

Pagerėjo kadrų atranka tarnybai į KGB organus iš tarybinių partinių ir komjaunimo darbuotojų, pažangiausių darbininkų.

1972–1975 m. Kadru skyrius kartu su operatyviniais padaliniais atrinko, ištyrė ir, užregistravę tikrajai karinei tarnybai, karininkais paskyrė 112 žmonių, baigusį KGB [TSRS] Aukštąją F. E. Dzeržinskio vardo Raudonosios vėliavos mokyklą ir Aukštuosius kursus, 96 iš jų – agentūriniam operatyviniam darbui. Iš jų 79,9 % yra įgiję aukštąjį ar nebaigtą aukštąjį išsilavinimą, 85 % – čekistinių parengimą, 16,6 % – buvę tarybiniai partiniai ir komjaunimo darbuotojai, 13,4 % – darbininkai.

Iš naujai priimtų darbuotojų 53,6 % sudaro lietuviai, 44,4 % – rusai, ukrainiečiai, baltarusiai ir 2 % – kitų tautybių atstovai.

Tam tikrų teigiamų rezultatų atrinkdami ir tikrindami kadrus

darbui valstybės saugumo organuose per pastaruosius trejus metus pasiekė Kauno miesto skyrius, Klaipėdos miesto ir Lietuvos jūrų baseino KGB skyrius, 1-asis skyrius, 2-osios valdybos 3-iasis skyrius, Kaišiadorių, Kapsuko ir kai kurių kitų rajonų poskyriai.

Pagerėjo darbas įtraukiant į operatyvinę veiklą jaunus darbuotojus, ypač tuos, kurie buvo priimti be čekistinio parengimo. Respublikos KGB pradėjo plačiai praktikuoti jaunų darbuotojų mokymą priskiriant jiems globotojus. Paprastai globotojais skiriami labiausiai patyrę ir geriausiai parengti operatyviniai darbuotojai, sėkmingai perduodantys savo žinias jauniems darbuotojams.

Darbui su jaunais darbuotojais daug dėmesio skiriama 2-ojoje valdyboje, 1-ajame ir 5-ajame Komiteto skyriuose, Klaipėdos miesto ir Lietuvos jūrų baseino skyriuose, Kauno miesto skyriuose ir kai kuriuose rajonų poskyriuose.

Didelę reikšmę keliant jaunųjų darbuotojų čekistinį meistriškumą, auklėjant juos komunistų partijos ir valstybės saugumo organų šlovinių kovinių tradicijų dvasia turi kiekvienais metais respublikos KGB rengiami seminarai, kuriuose agentūrinio operatyvinio darbo patirtimi su jaunimu dalijasi vadovaujantys Komiteto darbuotojai, organizuojami jaunųjų darbuotojų susitikimai su atsakingais Lietuvos KP CK ir komjaunimo CK darbuotojais, veteranais čekistais, diskutuojama įvairiais jaunimą dominančiais klausimais.

Be seminarų, vykdomas jaunų darbuotojų internacionalinis auklėjimas respublikos čekistų turtingos praeities pavyzdžiais, rengiamos išvykos į vietas, kur pokario metais buvo vykdomos čekistų karinės operacijos prieš ginkluotų nacionalistų gaujas. Tokios išvykos buvo rengiamos 1974 m. spalio mėn. į čekistų kovos vietas Varėnos ir Kauno rajonuose, o 1975 m. balandžio mėn. į tarybinių partizanų kovų Didžiojo tėvynės karo metais vietas Trakų ir Šalčininkų rajonuose.

Reikšmingą darbą gerinant jaunųjų čekistų mokymą ir auklėjimą Komiteto skyriuose atlieka Partijos komitetas ir partinės organizacijos.

Komiteto vadovai ir Kadro skyrius kasmet išklauso kai kurių padalinių vadovus įvairiais darbo su kadrais klausimais.

Kruopštus ir kryptingas jaunimo mokymo ir auklėjimo darbas duoda teigiamų rezultatų. Daugelis jaunųjų čekistų sėkmingai perprato jiems pavestas darbo sritis ir pasiekė gerų rodiklių. Per pastaruosius trejus metus už konkrečius darbo rezultatus buvo paskatinti

36 jauni darbuotojai, tai sudaro 32 % viso respublikos KGB dirbančio jaunimo, o 16 žmonių tapo operatyviniais įgaliotiniais ir vyresniaisiais operatyviniais įgaliotiniais.

Tačiau, atrenkant ir tiriant kadrus darbui valstybės saugume, mokant ir auklėjant jaunus darbuotojus, vis dar pasitaiko spragų ir trūkumų.

Vykdamas KGB prie Lietuvos TSR MT Kolegijos patvirtintą kadro komplektavimo ir rezervo papildymo perspektyvinį penkmečio planą, Komiteto pirmininko 1970 m. lapkričio 19 d. įsakymą Nr. 0132, visiems Komiteto operatyviniams skyriams, miestų skyriams ir rajonų poskyriams buvo nurodyta, kiek kandidatų kasmet turi būti atrinkta siuntimui į KGB mokyklas ir kiek į tarnybą KGB organuose. Tačiau daugelis padalinių šio nurodymo neįvykdė. Pavyzdžiui, 2-osios valdybos 1-ajam skyriui buvo numatyta kiekvienais metais atrinkti tris žmones, o skyrius per trejus metus atrinko tik du kandidatus. 4-asis skyrius (šiuo metu 2-osios valdybos 2-asis skyrius) per penkerius metus turėjo atrinkti ir ištirti 5 kandidatus, tačiau atrinktas ir ištirtas tik vienas žmogus.

Tardymo skyrius per penkmetį turėjo atrinkti 8 kandidatus, bet rekomendavo tik du. Prastai vykdoma kadro atranka Utenos rajono skyriuje, Rokiškio, Trakų, Šakių, Jurbarko ir kitų rajonų poskyriuose.

Pastaruoju metu kadro atrankos darbas susilpnėjo 5-ajame skyriuje, kuris neturi rezerve nė vieno kandidato atrankai, ir Panevėžio miesto skyriuje, kuriame tiriamas tik vienas kandidatas.

Iki šiol Kadro skyriui nepavyko papildyti rezervo užsienio kalbas mokančiais asmenimis, nors tokių darbuotojų respublikos KGB nuolat trūksta.

Tokių darbuotojų trūkumas atsiliepia ir KGB prie TSRS MT nurodymų vykdymui.

Pavyzdžiui, 1972 m. pagal planą mokytis į Raudonosios vėliavos institutą turėjo būti išsiųsti trys žmonės, buvo išsiųsti du, 1974 m. vietoj dviejų išsiųstas vienas. Iš viso per pastaruosius trejus metus dirbti į KGB organus buvo priimta tik 10 žmonių, mokančių užsienio kalbas, o šiuo metu papildymo rezerve yra tik vienas kandidatas.

Reikiamai nevykdomas KGB 1972 m. įsakymas Nr. 050 dėl KGB organų komplektavimo iš asmenų, turinčių tarybinio partinio ir

komjaunimo darbo patirties, taip pat iš darbininkų, užsigrūdinusių dideliuose gamybiniuose kolektyvuose.

Vis dar pasitaiko atvejų, kai naujai įforminami kandidatai nepakankamai kruopščiai ištiriami, todėl kai kurie iš jų, nusiūsti mokytis į KGB mokyklas, dėl žemo bendrojo išsilavinimo lygio nelaimi konkurso arba nepriimami dėl sveikatos būklės.

Pavyzdžiui, 1973 m. du Šiaulių miesto skyriaus ir Radviliškio rajono poskyrio kandidatai į KGB aukštąją mokyklą neišlaikė stojamųjų egzaminų, o Telšių rajono poskyrio parengtas kandidatas nebuvo priimtas dėl sveikatos būklės.

1974 m. Kretingos rajono poskyrio kandidatas, parengtas KGB aukštosios mokyklos parengiamajame skyriuje, atvykęs į mokyklą neparo mokyti.

1974 m. du kandidatai iš KGB Klaipėdos miesto ir Lietuvos jūrų baseino skyriaus nebuvo priimti į Aukštosios mokyklos 2-ąją kontržvalgybos fakultetą, vienas iš jų nelaimėjo konkurso, kitas – dėl sveikatos būklės.

1972 m. Kauno miesto skyriaus išsiųstas į KGB aukštuosius kursus N. I. Bobrov, aiškiai ribotų gabumų asmuo, pasimokęs du mėnesius, savo prašymu buvo atleistas iš kursų kaip nenorintis toliau mokytis.

Kapsuko rajono poskyryje daug klaidų buvo padaryta tiriant asmenines savybes vyresn. leitenanto Sasnausko, kuris 1972 m.* buvo pašalintas iš saugumo organų už garbingo tarybinio karininko vardo diskreditavimą.

Tais pačiais metais** kaip netinkantis eiti tarnybines pareigas buvo atleistas Šiaulių miesto skyriaus rekomenduotas dirbti organuose vyresn. leitenantas Rinkšalis ir paviršutiniškai Jurbarko rajono poskyrio ištirtas leitenantas Perminas.

Panevėžio miesto skyriaus rekomenduotas dirbti KGB organuose leitenantas Junevičius buvo nepakankamai ištirtas. Dirbdamas Telšių ir Radviliškio rajonų poskyriuose, jis girtuokliavo, pažeidinėjo darbo drausmę ir už tai 1975 m. buvo atleistas.

Pagal to paties skyriaus rekomendaciją 1971 m. į KGB tarnybą buvo priimtas leitenantas Solochinas, kuris, dirbdamas Pasvalio rajono KGB poskyryje, piktnaudžiauja alkoholiu ir pažeidinėja tarnybinių karinių drausmę.

* Iš tikrųjų 1973 m.

** 1973 m.

Šie ir kiti faktai rodo, kad kai kurie kandidatai tiriama skubotai, tinkamai neišsiaiškinama, ar jie tinka dirbti organuose, atlikti operatyvinius pavedimus. Šie pavedimai dažnai būna pernelyg bendro pobūdžio ir neatskleidžia kandidato asmeninių savybių, kurių reikia kiekvienam operatyviniam darbuotojui.

Tiriant kai kuriuos kandidatus, per mažai pasinaudojama kolektyvais, kuriuose jie dirba, partinėmis ir komjaunimo organizacijomis, patikėtiniais ir operatyvinėmis galimybėmis.

Tam tikrų trūkumų pasitaiko ir organizuojant auklėjamąją darbą su jaunais darbuotojais, įtraukiant juos į darbą pavestose srityse. Kai kurių jaunų darbuotojų individualaus parengimo planai yra nekonkretūs ir pernelyg bendro pobūdžio.

Kai kuriuose Komiteto padaliniuose globotojais yra paskirti draugai, kurie patys nepasizymi gerais darbo rodikliais ir sąžiningu požiūriu į savo tarnybines pareigas (draugai Volgin, Stasiulionis – 1-asis skyrius, drg. Kaminskas ir Narsutis – Panevėžio miesto skyrius).

Vadovaujantis KGB prie TSRS MT 1970 m. įsakymo Nr. 0158 ir 1972 m. įsakymų Nr. 050 ir Nr. 0125 reikalavimais, visiems Komiteto padalinių, miestų skyrių ir rajonų poskyrių vadovams būtina pašalinti trūkumus atrenkant ir tiriant kadrus dirbti valstybės saugumo organuose, gerinti jaunų darbuotojų mokymą ir auklėjimą, o Kadru skyriui didinti organizacinį vaidmenį sprendžiant šiuos klausimus.

KGB prie LIETUVOS TSR MT
PIRMININKO PAVADUOTOJAS
papulkininkis

[parašas]

V. PAPLAUSKAS

1975 m. gegužės 28 d.
Nr. 6/1787

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Drg. Malachovui.“

LYA, f. K-1, ap. 10, b. 439, l. 32–37. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

2. LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininko A. Grišeckino pažyma apie skyriaus darbą

1979 m. vasario 10 d.

Slaptai
Egz. Nr. 1.

P A Ž Y M A

apie Lietuvos TSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus darbą

2-osios valdybos 3-iąją skyrių (29 operatyviniai darbuotojai ir veikiančio rezervo karininkas) sudaro du poskyriai ir savarankiška grupė, atsakinga už civilinės aviacijos ir DOSAAF objektus. Skyrius organizuoja ir dirba kontržvalgybinį darbą svarbiuose pramonės, geležinkelio, oro transporto ir ryšių objektuose, tarptautiniuose pervežimuose automobiliais, tarp atvykstančių į respubliką užsienio specialistų, tarybinių piliečių, išvykstančių į užsienį pagal mokslinių-techninių mainų programą, taip pat kontroliuoja slaptumo režimo užtikrinimą ir valstybės paslapčių saugojimą, slaptos raštvedybos būklę respublikos ministerijose, žinybose, įmonėse ir įstaigose. Padeda organizuoti agentūrinį operatyvinį darbą KGB Klaipėdos miesto ir LJB skyriuje ir vykdyti slaptumo režimo įmonių apsaugos nuo užsienio techninės žvalgybos priemones.

Visi pirmojo poskyrio darbuotojai dirba kontržvalgybinį darbą pramonės įmonėse, institutuose, konstravimo biuruose, kurie kuria ir gamina gynybai reikalingą produkciją, taip pat užtikrina valstybės paslapčių apsaugą. Tikrina gautus signalus ir vykdo išpėjamąsias profilaktines priemones kituose liaudies ūkiui reikšminguose pramonės objektuose.

Antrasis poskyris organizuoja ir vykdo kontržvalgybą geležinkelio transporto, ryšių objektuose ir tarptautinių pervežimų „Sovtransavto“ kolonoje, padeda Klaipėdos miesto OKGB organizuoti agentūrinį operatyvinį darbą tarp užsienio jūreivių, prekybos ir žuvies pramonės laivynuose.

Grupė, atsakinga už civilinės aviacijos objektus, vykdo kontržvalgybą Lietuvos gamybinio susivienijimo civilinės aviacijos objektuo-

se, respublikiniuose DOSAAF Vilniaus aviacijos sporto ir aviacijos technikos klubuose. Kontroluoja ir padeda dirbti agentūrinį operatyvinį darbą KGB Kauno ir Klaipėdos miestų skyriams, KGB GO ir RO, organizuojantiems agentūrinį operatyvinį darbą oro uostuose ir DOSAAF aviacijos sporto klubuose.

Šioms užduotims vykdyti 3-iajame skyriuje yra 267 agentai, 2 rezidentai, 9 neetatiniai operatyviniai darbuotojai. Miestų ir rajonų aparatuose šiam darbui panaudojama 440 agentų, 5 rezidentai ir 9 neetatiniai operatyviniai darbuotojai.

Komiteto padaliniai ir jo organai vietose operatyviai aptarnauja 98 pramonės, geležinkelio transporto, ryšių ir civilinės aviacijos objektus. Su 74 objektais palaikomi operatyviniai ryšiai (3-iasis skyrius tiesiogiai aptarnauja 43 objektus, o su 48 objektais palaiko operatyvinius ryšius).

Tarp operatyviai aptarnaujamų pramonės objektų yra mokslinio tyrimo institutai, konstravimo įmonės ir biurai, kuriantys ir gaminantys šalies gynybai reikalingus gaminius (Vilniaus Spalio 60-mečio gamybinis susivienijimas, Radijo matavimo prietaisų MTI, Gamybinis techninis susivienijimas „Vilma“, Elektrografijos MTI, Vilniaus konstravimo biuras, Kauno radijo matavimo technikos MTI, Šiaulių gamykla „Nuklonas“ ir kt.). Operatyviai aptarnaujami ir objektai, susiję su respublikos mastu apibendrintų slaptų duomenų ir kartografinės medžiagos saugojimu ir naudojimu (Valstybinis plano komitetas, Centrinė statistikos valdyba, Vyriausioji materialinio-techninio tiekimo valdyba, Geologijos valdyba ir kt.), objektai, kurie nėra saugūs diversijų ir sprogstamumo atžvilgiu (elektrifikacijos ir dujofikacijos objektai, Jonavos azoto trąšų gamykla, Kėdainių chemijos kombinatas, Panevėžio gamykla „Ekranas“, Šiaulių televizorių gamykla ir kt.), taip pat objektai, turintys svarbią reikšmę liaudies ūkiui, gaminantys produkciją eksportui, ir objektai, kurie rodomi užsieniečiams.

Respublikoje statoma 6 milijonų kilovatų galingumo Ignalinos atominė elektrinė ir Lietuvos naftos perdirbimo įmonė Mažeikiuose.

Operatyvinio aptarnavimo objektų operatyvinei padėčiai būdingos kai kurios aplinkybės, reikalaujančios nuolatinio čekistų dėmesio. Daugelis objektų, kuriančių ir gaminančių šalies gynybai reika-

lingus gaminius, palaiko plačius gamybinius ryšius su kitais slaptumo režimo ir uždariais šalies objektais. Objektuose dirba daug asmenų, galinčių naudotis slaptais duomenimis (Vilniaus konstravimo biure – 1041 žmogus, Elektrografijos MTI – 480 žmonių, Vilniaus Spalio 60-mečio gamybiniame susivienijime – 642 žmonės, Vakarų statybos valdyboje – 845 žmonės), taip pat asmenų, apie kuriuos yra kompromituojančios medžiagos.

Ignalinos AE statyboje dirba daugiau nei 7 tūkstančiai civilių asmenų ir kariškių. Statybininkai kariškiai išskirstyti į tris dalinius ir yra pavaldūs Kariuomenės valdybai (karinis dalinys 05316), esančiai Dūkšto mieste. Kariniuose daliniuose yra nemažai asmenų, teistų už kriminalinius nusikaltimus. Pasitaiko atvejų, kai kariškiai savo noru pasitraukia iš dalinių (1977 m. – 37, 1978 m. – 32 žmonės), vartoja ir pardavinėja narkotikus ir pan. Veikia religinės baptistų ir Septintosios dienos adventistų sektos. Civilių ir kariškių statybininkų skaičius nuolat didėja.

Vakarų statybos valdybos Slaptumo režimo skyriuje, Kariuomenės valdybos specialiuosiuose daliniuose ir Ignalinos AE direkcijoje yra su AE statyba susijusių ypač slaptų ir slaptų dokumentų, leidinių, projektų, techninės dokumentacijos ir kitos slaptos medžiagos. Vakarų statybos valdyba palaiko gamybinius ryšius su daugeliu slaptumo režimo objektų.

Kai kuriuose svarbiuose objektuose anksčiau dirbo žydų tautybės specialistų, kurie savo noru iš jų išėjo, o vėliau išvyko gyventi į Izraelį (iš Radijo matavimo prietaisų MTI ir gamyklos – 41 žmogus, iš „Vilmos“ susivienijimo – 34, iš Elektrografijos MTI – 14 žmonių).

Yra operatyvinės medžiagos apie priešo susidomėjimą mokslinio tyrimo institutais ir kai kuriais pramonės objektais. Tokį susidomėjimą parodė į Vilnių atvykę užsienio diplomatai, VFR gyventojai, lankydami respublikoje kaip turistai ir susitikdami su laikinai į užsienį išvykusiais tarybiniais piliečiais.

Vilniuje lankęsis Amerikos miestų statybos delegacijos narys oficialus žvalgas *Anderchill* (jį tiria 2-oji vyriausioji valdyba) bandė išsiaiškinti Lietuvos TSR suverenumą respublikos miestų planavimo, projektavimo, statybos ir plėtros srityje, Lietuvos TSR Valstybinio statybos komiteto ir respublikinių projektavimo organizacijų ryšių

su sąjunginėmis organizacijomis pobūdį, TSRS miestų valdymo sistemą ir miestų plėtros priklausomybę nuo valdymo aparato plėtros.

Kontržvalgybinį darbą respublikos pramonės objektuose dirba 31 operatyvinis darbuotojas (3-iajame skyriuje – 12).

Geležinkelio ruožą, kurį aptarnauja Komiteto operatyviniai padaliniai, sudaro 1900 km (164 stotys) ir 348 km siaurų bėgių. Dviejose geležinkelio apygardose (Vilniaus ir Šiaulių) dirba 25 tūkst. žmonių, tarp jų nemažai asmenų, apie kuriuos yra kompromituojančios medžiagos (teistų už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus – 90, buvusių tremtinių – 60, repatriantų – 30, reemigrantų – 5, turinčių giminių užsienyje – 400, buvusių nacionalistinio pagrindžio dalyvių – 32).

1977 metais gauti agentūriniai ir kiti duomenys rodo, kad priešas, kaip ir anksčiau, domisi respublikos geležinkelio objektais. Tai patvirtina ir nuolatiniai užsieniečių bandymai fotografuoti Vilniaus stoties objektus ir geležinkelio mazgo linijas. Daugeliu kelio ruožų nuolat važinėja literiniai, specialūs ir kariniai traukiniai. Ruožu Turmantas–Vilnius–Gardinas nuolat važiuoja užsieniečiai iš kapitalistinių ir besivystančių šalių.

Operatyvinę padėtį geležinkelio transporte pablogino naujo maršruto Vilnius–Kėdainiai–Šiauliai–Ryga–Talinas atidarymas užsieniečiams iš kapitalistinių šalių (traukinys 187/188 „Čaika“).

Kontržvalgybinį darbą geležinkelio transporte dirba 12 operatyvinių darbuotojų (iš 3-iojo skyriaus – 4).

Siekiant suaktyvinti kontržvalgybinį darbą geležinkelio transporte, kartu su Pabaltijo, Kaliningrado srities KGB organais ir dalyvaujant Baltarusijos KGB parengtos kompleksinės priemonės („Pabaltijo magistralė“) prieš agentūrinei veiklai literinių, specialiųjų ir masinių karinių pervežimų metu atskleisti ir sužlugdyti.

Lietuvos TSR ryšių objektuose dirba 22 tūkst. žmonių. Daugelis Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir kitų miestų ryšių objektų turi svarbią gynybinę ir ūkinę reikšmę. Per respublikos teritoriją eina tarptautinės reikšmės sąjunginės magistralės į Vakarų. Nuomojamomis kabelinėmis magistralėmis palaikomi vyriausybinių VČ ir TSRS Gynybos ministerijos ryšiai.

Respublikoje yra 450 mėgėjiškų ir daugybė žinybinių radijo stočių. Ryšio priemonės plačiai naudojamos liaudies ūkiui valdyti, jomis naudojasi ir TSRS Gynybos ministerija. Ryšio priemonėmis perduodama daug įvairios informacijos, todėl jos gali tapti slaptų duomenų nutekėjimo šaltiniu.

Ryšių objektai ir įranga nėra saugūs diversijos atžvilgiu. Juose dirba nemažai asmenų, teistų už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus, turinčių giminių kapitalistinėse šalyse, o kai kurie jų buvo susitikę su užsieniečiais čia, respublikoje. Kai kurie ryšininkų kontaktai su kapitalistinių šalių piliečiais yra verti mūsų dėmesio. Daugelis ryšių darbuotojų turi leidimus slaptiems darbams atlikti. Vilniaus miesto objektuose tokių žmonių dirba daugiau nei 500.

Kontržvalgybiniu darbu civilinės aviacijos objektuose siekiama užtikrinti literinių lėktuvų skrydžio saugumą, užkirsti kelią ypatingiems įvykiams ir Tėvynės išdavimui, išaiškinti ir sužlugdyti priešo agentūros ir antitarybinių elementų ardomąją veiklą. Darbą organizuoja ir vykdo grupė, kurią sudaro trys operatyviniai darbuotojai, vienas veikiančio rezervo karininkas (CA susivienijimo viršininko pavaduotojas, atsakingas už režimą) ir po vieną operatyvinį darbuotoją Kaune, Palangoje ir Šiauliuose.

CA susivienijimas lėktuvais skraidina apie 600 tūkst. keleivių ir 10 tūkst. tonų krovinių per metus daugiau nei į 40 Tarybų Sąjungos miestų. Pavasario–vasaros sezonu lėktuvai skrenda tarptautiniu reisų Leningradas–Vilnius–Varšuva. Oro uoste yra pasienio kariuomenės OKPP ir muitinė.

Vilniaus oro uostas priima ir techniškai aptarnauja Tarybinės armijos KOP transporto lėktuvus, periodiškai priima literinius lėktuvus, taip pat VDR, LLR ir ČTSR nereisinius lėktuvus. Kasmet didėja užsienio keleivių srautas. 1977 m. per Vilniaus oro uostą atvyko apie 9 tūkst. užsieniečių iš kapitalistinių šalių, iš jų – 20 nustatytų žvalgų. Iki 1978 m. rugsėjo 1 d. atvyko 8841 žmogus, iš jų 13 nustatytų žvalgų ir 12 įtariamų priklausymu priešui specialiosioms tarnyboms.

Operatyvinės padėties prasme svarbu tai, kad respublikoje nuo 1970 iki 1978 m. tris kartus buvo bandyta pagrobti ir nuvaryti lėktuvus siekiant išduoti Tėvynę ir įvyko trys aviakatastrofos. 1977.X.6 buvo bandyta pagrobti lėktuvą AN-24, skridusį reisų Palanga–Vil-

nus. Lėktuvą bandė pagrobti Vilniaus gyventojas A. P. Alvikas, g. 1959 m., lietuvis, kilęs iš darbininkų, neturintis konkretaus užsiėmimo. Grasindamas susprogdinti lėktuvą padirbta granata, panašia į F-1, pareikalavo ekipažą pakeisti kursą ir skristi į Vakarų. Nusikaltėlis operatyvinės suėmimo grupės buvo nuginkluotas ir sulaikytas.

Šiuo metu tikrinami 8 žmonės, įtariamai išdavikiškais ketinimais, iš jų vienas pagal operatyvinio patikrinimo bylą („Pilot“ – 3-iasis skyrius).

Kontržvalgybines užduotis civilinės aviacijos objektuose vykdo 77 agentai ir 220 patikėtinių. Keleivių srautuose dirba ir 7 neetatiniai operatyviniai darbuotojai (Vilniuje – 4).

Pagal mokslinius-techninius, prekybinius-ekonominius mainus ir vadovauti montavimo darbams 1977 m. į respubliką buvo atvykę 250 užsienio specialistų iš VFR, Prancūzijos, Švedijos, Anglijos, Austrijos, Japonijos ir kitų kapitalistinių šalių. Nemažai užsienio specialistų dirbo ir gyveno uždaruose respublikos rajonuose. 1978 m. užsienio specialistų pramonės objektuose pagausėjo.

Vykdam agentūrinės operatyvines priemones šioje srityje, gauta duomenų, kad kai kurie užsieniečiai bando rinkti politinę informaciją, pernelyg domisi kai kuriais pramonės objektais, daro žalingą ideologinę įtaką kai kuriems tarybiniais piliečiams, pažeidžia užsieniečių gyvenimo respublikos teritorijoje režimą. Tokiems užsienio specialistams užvestos 4 operatyvinio patikrinimo bylos.

Operatyvinis darbas dirbamas ir tarp specialistų, išvykstančių į užsienį pagal mokslines-technines ir prekybines-ekonomines sutartis, ir tarp „Sovtransavto“ vairuotojų.

Šiuose darbo baruose vykdomomis priemonėmis siekiama apsaugoti tarybinius piliečius nuo priešų akcijų, sutrukdyti išvykimą į užsienį ir galimas Tėvynės išdavystes asmenų, žinančių valstybės paslaptį atskleidžiančių duomenų, taip pat gauti valstybės organams naudingos informacijos.

1977 m. kelionėms į užsienį buvo įforminta 115 specialistų, iš jų 12 agentų ir 19 patikėtinių. Iš jų į užsienį išvyko 70 žmonių, tarp kurių buvo 8 agentai ir 12 patikėtinių.

Iš kai kurių agentų ir patikėtinių gauta teigiamos informacijos apie užsienyje esančius tarybinius specialistus, prieš specialiujų tarnybų siekį ir veiksmus tarybinių piliečių atžvilgiu.

1977 m. „Sovtransavto“ padarė apie 250 reisų į VFR, Austriją, Vakarų Berlyną, JSFR ir socialistines Europos šalis. Tarp vairuotojų yra 11 agentų ir 6 patikėtiniai. Jiems padedant, buvo tiriama operatyvinė padėtis automobilių trasose ir kapitalistinių šalių firmose, užtikrintas vairuotojų saugumas užsienyje, atskleista ir sužlugdyta prieš veikla tarybinių vairuotojų atžvilgiu.

1977–1978 m. už kontrabandinių prekių pervežimą ir elgesio taisyklių užsienyje pažeidimus penki užsienio reisų vairuotojai nušalinami nuo užsienio reisų, trims iš jų taikytos profilaktinės priemonės.

Baigtas DOP „Kontrabanda“ objekto „Stas“ patikrinimas. Byla užbaigta atlikus profilaktiką ir nušalinus objektą nuo tarptautinių pervežimų.

Gaunamų duomenų analizė rodo, kad prieš specialiosios tarnybos tarybiniais vairuotojams tirti ir priešiškų akcijų prieš juos situacijoms sudaryti panaudoja muitines, kelių policiją (trasose buvo pastebėtas tarybinių automobilių stebėjimas), kelionės maršrute esančias transporto ekspedicines, privačias firmas ir parduotuves.

Respublikos KGB padaliniuose pagal 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus liniją užvesta 11 operatyvinio patikrinimo bylų ir 41 operatyvinio stebėjimo byla (3-iajame skyriuje yra 3 operatyvinio patikrinimo bylos, 8 operatyvinio stebėjimo bylos ir 1 paieškos byla).

Iš operatyvinio patikrinimo bylų 2 užvestos už „Tėvynės išdavimą šnipinėjant“:

Semionovui – Pabaltijo SSMV tresto „Teplomontazh“ vyriausiajam inžinieriui, kuris, būdamas EAR kaip specialistas, turėjo įtartinų ryšių, lankė naktinius klubus, dažnai važinėjo į Kairą ir Aleksandriją.

Mikalauskui – Dzeržinskio gamyklos elektrikui, kuris įtartinau domisi Tarybinės armijos daliniais, yra prasitaręs apie išdavikiškus ketinimus.

Pagal bylą „Tėvynės išdavimas ketinant pabėgti į užsienį užgrobtu lėktuvu“ tikrinamas „Pilot“ – buvęs antrasis lėktuvo AN-24 pilotas, palaikantis neaiškius ryšius, gyvenantis amoraliai, yra prasitaręs apie išdavikiškus ketinimus.

KGB Kretingos rajono poskyris tikrina Miklovą, kuris yra antitarybinių pažiūrų, buvo specialiojoje tremtyje. Jo pusbrolis, 1961 m. išvykęs į turistinę kelionę į Prancūziją, išdavė Tėvynę. Objektas pareiškė ketinantis bet koku būdu, taip pat ir užgrobus lėktuvą ginkluotu būdu, pabėgti į užsienį.

1977 m. disponuojančiam svarbiomis valstybės paslaptimis sionistui atkaznikui „Skorpion“ užvesta operatyvinio tyrimo byla „Tėvynės išdavimas padedant užsienio valstybei vykdyti priešišką veiklą prieš TSRS“. Objektą „Skorpion“ oficialiai įspėjus ir pritaikius jam kitas įspėjamąsias priemones, jo veikla buvo lokalizuota, jis ne taip aktyviai dalyvauja sionistų antivisumuomeninėje veikloje ir jų sueigose. Objektas mažiau bendrauja su į Vilnių atvykstančiais užsieniečiais. Operatyvinio tyrimo byla pertvarkyta į operatyvinio stebėjimo bylą. Kadangi savo priešiškų pažiūrų ir ketinimų išvykti į Izraelį jis neatsisakė, byla tirama toliau.

Vykdamas nutarimus dėl paslapčių apsaugos ir įsakymus Nr. 0012 ir Nr. 0019 (1977 m.), buvo įgyvendintos atitinkamos organizacinės ir agentūrinės operatyvinės priemonės valstybės paslapčių apsaugai Lietuvos TSR tobulinti.

Miestų skyrių ir rajonų poskyrių vadovams ir operatyviniams darbuotojams surengti seminarai, kuriuose aptarti TSRS KGB įsakymai Nr. 0012 ir Nr. 0019, respublikos KGB paslapčių apsaugos priemonių planas ir jų vykdymas. Režimo ir kadrų, slaptumo režimo skyrių ir tarnybų, grupių, kovojančių su užsienio technine žvalgyba respublikos slaptumo režimo įmonėse, vadovaujantiems darbuotojams surengtas seminaras slaptumo režimo tarnybų darbo organizavimo klausimais.

Kontroliuodami, kaip užtikrinamas slaptumo režimas ir valstybės paslapčių apsauga, operatyviniai darbuotojai 1977–1978 m. atliko 102 ministerijų, žinybų ir įmonių pirmųjų skyrių patikrinimus. Naudotis valstybei ypač svarbiais ir visiškai slaptais dokumentais ir dirbti ypač slaptus darbus leista 1337 žmonėms, naudotis slaptais dokumentais ir dirbti slaptus darbus leista 2600 žmonių. Iš viso respublikoje dirbti ypač svarbius ir visiškai slaptus darbus ir naudotis ypač svarbiais ir visiškai slaptais dokumentais leista maždaug 15 tūkst. žmonių. 1977–1978 m. slaptų dokumentų, kuriuose yra valstybės paslapčių, dingimo atvejų nenustatyta.

Operatyviniai darbuotojai atlieka KGB organų jiems pavestas funkcijas, susijusias su apsaugos nuo užsienio žvalgybos techninių priemonių organizavimu ir vykdymu. Apsaugos tarnybos slaptumo režimo įmonėse sukomplektuotos iš kvalifikuotų specialistų, jų darbui sudarytos tinkamos sąlygos, tarnybos turi iš patikrintų specialistų atrinktų agentų ir patikėtinių, išmanančių techninės žvalgybos priemonių panaudojimo taktiką (Elektrografijos MTI, susivienijimas „Vilma“, Spalio 60-mečio gamybinis susivienijimas, Radijo matavimo prietaisų MTI, Kauno radijo matavimo technikos MTI, Kauno radijo gamykla, Šiaulių televizorių gamykla).

Panaudojant agentus ir bendradarbiaujant su bazinėmis laboratorijomis, griežčiau kontroliuojama, kaip vadovai ir apsaugos tarnybos vykdo nutarimų dėl kompleksinių apsaugos nuo užsienio techninės žvalgybos priemonių parengimo ir įgyvendinimo reikalavimus.

Užsienio ir tarybinio jūrų laivyno srityje 3-iasis skyrius kontroliuoja ir padeda KGB Klaipėdos miesto ir LJB skyriui organizuoti kontržvalgybinį darbą tarp užsienio jūreivių ir palaikančių su jais ryšius tarybinių piliečių, taip pat Lietuvos žuvies pramonės gamybinio susivienijimo ir Lietuvos jūrų laivininkystės laivuose.

Kasmet į Klaipėdos uostą atvyksta iki 600 užsienio laivų (trečdalis jų – iš VFR), kuriuose yra apie 7 tūkstančius užsienio jūreivių.

Atliekamas 22 užsienio jūreivių operatyvinis patikrinimas, 8 iš jų įtariamieji ryšiais su prieš specialiosiomis tarnybomis. Tarp užsienio jūreivių yra 7 užsienio agentai. Užsienio jūreivių ryšiams su tarybiniais piliečiais tirti pasitelkti 24 agentai. Iš viso užsienio laivininkystėje yra 1 rezidentas ir 85 agentai. 1978 m. užvesta: DOR-1, DOP-1, DON-2 (pervestos iš DOP), yra gauta 15 signalų apie užsieniečius.

Susivienijimas „Litrybprom“ turi 303 laivus, iš kurių 199 įplaukia į užsienio uostus. Šiais laivais plaukioja 12 582 žmonės.

Lietuvos jūrų laivynas turi 36 laivus, kuriais plaukioja 1360 žmonių.

Iš visų jūreivių maždaug apie 1500 jūreivių turima kompromituojančios medžiagos. 1977 m., remiantis mūsų medžiaga, jūreivių užsienio pasai neišduoti 309 žmonėms (4 iš jų – remiantis gautais signalais apie jų išdavikiškus ketinimus), 119 jūreivių neleista plaukti

užsienio reisais, 5 iš jų – dėl išdavikiškų ketinimų. 1977 m. Tėvynę išdavė Ravkin, 1978 m. Švedijoje norėjo pasilikti Grinkov.

Tarybinėje laivininkystėje yra 299 agentai, 2 rezidentai, 3 neetatiniai darbuotojai, 3 veikiančio rezervo karininkai.

Užsienio uostuose atliekamas 12 užsieniečių operatyvinis patikrinimas, 2 iš jų tiriami verbavimo tikslais.

Iš viso KGB Klaipėdos miesto ir LJB skyriuje 1978 m. sausio 1 d. buvo užvesta: DOR – 2, DOP – 15, DON – 11, paieškos bylų – 5, paieškos bylų dublikatų – 3. Iš jų dėl išdavikiškų ketinimų – DOR–1, DOP – 4, DON – 11.

Vadovaujantis pagrindinių kontržvalgybinių užduočių sisteminio vykdymo reikalavimais, parengtas kontržvalgybinių priemonių planas „Volna“ galimoms prieš agentūrinėms akcijoms užsienio jūrų laivininkystėje atskleisti ir sužlugdyti.

LTSR KGB 2-OSIOS VALDYBOS
3-IOJO SKYRIAUS VIRŠININKAS
pulkininkas
[parašas] GRIŠEČKIN

1979 m. vasario 10 d.

Nr. 2/3–

Dokumento pirmo lapo apačioje yra KGB prie Lietuvos TSR MT spaudas su 1979 m. vasario 15 d. data ir Nr. 2/3–557.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 755, l. 138a–148. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

3. LSSR KGB Sekretoriato viršininko A. Grakausko raštas KGB miestų skyrių ir rajonų poskyrių viršininkams dėl LSSR KGB 5-osios tarnybos įsteigimo

1979 m. kovo 12 d.

SLAPTAI
Egz. Nr. 9

Lietuvos TSR KGB miestų skyrių
ir rajonų poskyrių viršininkams

Dėl Lietuvos TSR KGB
5-osios tarnybos įsteigimo

Nuo šių metų kovo 1 d. Lietuvos TSR KGB 5-ojo skyriaus pagrindu įsteigiama 5-oji tarnyba, sudaryta iš trijų skyrių.

Tarnybos viršininkas – pulkininkas E. V. Baltinas
(kuruoja 2-ąjį skyrių)

Tarnybos viršininko pavaduotojas – papulkininkis P. M. Archipov
(kuruoja 3-įjį skyrių)

Tarnybos viršininko pavaduotojas – papulkininkis A. V. Naruševičius
jis ir 1-ojo skyriaus viršininkas

Informuojame apie funkcines 5-osios tarnybos skyrių užduotis:

1-asis 5-osios tarnybos skyrius

Skyriaus viršininko pavaduotojas – papulkininkis
R. A. Sprindis

Žlugdymas antitarybinių priešų akcijų, kurios rengiamos panaudojant mokslinius, kultūrinius, jaunimo veiklos ir sportinius mainus: ideologiškai žalingų procesų ir reiškinių, taip pat nacionalistinių ir kitų antisocialių elementų priešiškos veiklos tarp kūrybinės, moks-

lo inteligentijos, medikų, pedagogų, studentų, bendrojo lavinimo ir specialiųjų mokyklų moksleivių, neorganizuoto jaunimo atskleidimas ir nutraukimas; masinių antivisuomeninių apraiškų prevencijos priemonių vykdymas; kontržvalgybinio darbo, garantuojančio saugomų asmenų ir partinių bei vyriausybinių renginių saugumą, organizavimas; antitarybinių anoniminių dokumentų ir atsišaukimų autorių ir platintojų paieška, parama šioje darbo srityje respublikos KGB periferiniams padaliniams; signalų apie teroristinius ketinimus, neteisėtą šaunamųjų ginklų įsigijimą ir laikymą apskaita ir jų patikrinimo kontrolė.

2-asis 5-osios tarnybos skyrius

Skyriaus viršininkas – pulkininkas V. V. Stalauškas

Skyriaus viršininko pavaduotojas – papulkininkis J. A. Česnavičius

Kontržvalgybinis darbas tarp buvusių buržuazinės Lietuvos valstybės aparato lyderių ir autoritetų, buvusių ginkluotų gaujų ir nacionalistinių organizacijų vadų ir aktyvių narių; teistų už ypač sunkius valstybinius nusikaltimus asmenų, specialiojoje tremtyje buvusių asmenų, taip pat lenkų, vokiečių nacionalistų ir sionistinių elementų priešiškos veiklos atskleidimas ir likvidavimas; respublikos KGB periferinių padalinių darbo kontrolė ir parama organizuojant ir vykdančią sudėtingas agentūrines operatyvines priemones; darbo pagal 5-ąją liniją analizė ir apibendrinimas, rekomendacijų ir pasiūlymų operatyvinei veiklai gerinti rengimas; kontržvalgybinis darbas pagal 5-ąją liniją Vilniuje (išskyrus operatyvinio aptarnavimo objektus) ir Vilniaus rajone; aktyvių priemonių vykdymas prieš užsienio lietuvių nacionalistų centrus ir antitarybinių radijo stočių lietuvių sekcijas.

3-iasis 5-osios tarnybos skyrius

Skyriaus viršininkas – majoras J. V. Valuckas

Skyriaus viršininko pavaduotojas – majoras J. P. Radzevičius

Reakcingosios katalikų dvasininkijos, bažnytininkų ir sektantų antitarybinės veiklos atskleidimas ir likvidavimas; nelegalių kleri-

kalinio-nacionalistinio pobūdžio leidinių leidybos išaiškinimas ir likvidavimas, Vatikano ir klerikalinės lietuvių išeivijos respublikoje vykdomos ideologinės diversijos prevencija.

Prašome atsižvelgti į išdėstytą medžiagą vykdant darbą, o tarnybinius dokumentus adresuoti atitinkamiems 5-osios tarnybos skyriams pagal darbo sritį. Ant vokų nurodyti tik – „Lietuvos TSR KGB 5-oji tarnyba“.

Lietuvos TSR KGB Sekretoriato viršininkas
papulkininkis

[parašas]

A. Grakauskas

1979 m. kovo 12 d.

Nr. S/451

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Drg. [pavardė neįskaitoma]. Paskelbkite skyriaus darbuotojams, paskui įsekite į bylą 93. [parašas neįskaitomas] 79.3 14.“

Dokumento pirmojo lapo apačioje įrašas ranka: „Skyriaus operatyviniai darbuotojai supažindinti 79.03.27. [parašas neįskaitomas].“ Taip pat yra KGB prie LTSR MT 2-osios valdybos spaudas su 1979 m. kovo 13 d. data ir Nr. 2/3-810.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 755, l. 211–213. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

4. LSSR KGB Sekretoriato viršininko A. Grakausko ir partinės organizacijos sekretoriaus P. Kazlausko raportas laikinai einančiam LSSR KGB pirmininko pareigas V. Zvezdenkovui apie Sekretoriato darbo problemas

1982 m. gruodžio 15 d.

SLAPTAI

Egz. Nr. 2.

L. e. Lietuvos TSR KGB pirmininko pareigas
generolui majorui V. V. Zvezdenkovui

R a p o r t a s

Pranešame apie kai kurias Sekretoriato darbo problemas ir prašome apsvarstyti:

1. Dėl budėtojų tarnybos įsteigimo

Šiuo metu Sekretoriате dirba trys etatiniai budėtojai, prilyginami jaunesniesiems operatyviniams įgaliotiniams, budintiesiems tik darbo dienomis. Esant tokiai padėčiai, budėti pritraukiami operatyviniai darbuotojai, kurie kasmet praranda daugiau kaip 700 žmonių darbo dienų, t. y.: 114 poilsio dienų, kai budėti turi po tris operatyvinius darbuotojus, iš viso 342 žmonės; 90 dienų (etatinių budėtojų kasmetinių atostogų metu) budi po du operatyvinius darbuotojus, iš viso 180 žmonių, o per likusią 161 darbo dieną turi budėti 161 žmogus. Reikėtų įsteigti budėtojų tarnybą iš 8 žmonių (4 vyresn. budėtojų ir 4 budėtojų), kaip padarė, pavyzdžiui, Azerbaidžano TSR KGB, arba blogiausiu atveju – bent iš 4 žmonių. Taip būtų sutaupyta brangus operatyvinių darbuotojų laikas ir garantuota patikimesnė ir kokybiškesnė tarnyba, ypač nedarbo dienomis ir dirbant pagal mobilizacijos planą.

2. Dėl Sekretoriato etatų pakeitimo

Sekretoriato etatai patvirtinti 1960 metais. Pagal tai, kiek jų yra, slaptajam raštvedybai galime panaudoti 11 žmonių (3 raštvedybos ve-

dėjai, 4 vyresn. raštvedžiai ir 4 raštvedžiai), o panaudojame 15 žmonių, pasitelkdami iš mašininkų biuro. Tokia padėtis susidarė dėl to, kad nuo 1960 m. buvo sukurta daug naujų padalinių (5-oji tarnyba, 4-asis skyrius, Inspekcija prie Pirmininko, IAO, Medicinos tarnyba, 1-asis miesto skyrius ir 15 rajonų poskyrių) ir gerokai padaugėjo operatyvinių padalinių etatų, todėl žymiai padaugėjo susirašinėjimo.

Norint normaliai organizuoti darbą, neskaitant naujai kuriamo 6-ojo skyriaus, Sekretoriatui papildomai reikia:

- 2 raštvedybos vedėjų,
- 2 vyresn. raštvedžių.

Iki 1960 m. Sekretoriatas turėjo KGB priimamojo vedėjo etatą, paskui jis buvo panaikintas. Šiuo metu piliečius priima operatyviniai darbuotojai, t. y. dar 251 žmogus po vieną dieną per metus dirba ne visu pajėgumu. Tačiau pagrindinis trūkumas yra tas, kad operatyviniai darbuotojai, retai priimdami piliečius, nežino visų šio darbo subtilybių ir kartais tų pačių lankytojų tuos pačius prašymus aiškina skirtingai. Jeigu tikėtume apskaitos žurnalų duomenimis, tai į priimamąjį kasmet ateina iki 200 piliečių, tačiau mums žinoma, kad daugelis lankytojų žurnale neregistruojami. Atsižvelgiant į darbo su piliečių pareiškimais svarbą ir į reikalavimus, kuriuos šiam darbui kelia TSKP CK, turi būti įsteigtas atskiras darbo žmonių laišku, pareiškimų ir skundų skyrius. 1977 metais Komitetas išnagrinėjo 1197 pareiškimus, tačiau darbo šiame bare kasmet daugėja. 1978 m. – 1366, 1979 m. – 1868, 1980 m. – 2225, 1981 m. – 2495, 1982 m. – 2790 pareiškimų. Bet atskirti šio baro neįmanoma dėl etatų trūkumo Sekretoriato. Pastaruoju metu pareiškimų apskaita pavesta Raštvedybos skyriaus vedėjai drg. A. I. Danilčevai, kuri, be šio darbo, tvarko dokumentų, kuriuos gauna Komiteto vadovybė, siunčiamų ir gaunamų Sekretoriato, Inspekcijos prie Pirmininko, Tardymo skyriaus, IAO dokumentų apskaitą, o tai sudaro apie 5000 dokumentų per metus. Be to, drg. A. I. Danilčeva kasmet patikrina ir paskirsto 15–20 000 KGB adresuotų dokumentų. Nors drg. A. I. Danilčeva sąžiningai atlieka savo pareigas, dėl didelio darbo krūvio ji nepajėgia skirti deramo dėmesio pareiškimų tyrimo kontrolei.

Jeigu būtų Priimamojo vedėjo etatas, visą piliečių priėmimo ir pareiškimų apskaitos darbą būtų galima sutelkti vienoje vietoje.

Sekretoriato mašininkų biure yra 5 vyresn. mašininkės, 4 mašininkės ir viena stenografininkė (dirba Pirmininko sekretore). Tiek darbuotojų gali užtikrinti Komiteto padalinių medžiagos spausdinimo operatyvumą, tačiau problemų kyla dėl to, kad, nesant mašininkų biuro vedėjo etato, slaptus dokumentus spausdinti priima ir išspausdintus išduoda vyresn. mašininkė, o tai prieštarauja įstatymams. Pagal TSRS Ministrų Tarybos Darbo ir darbo užmokesčio valstybinio komiteto nutarimą į vyresn. mašininkės pareigas įeina svarbių dokumentų spausdinimas, o ne jų priėmimas ir apskaita.

Prašome tarpininkauti TSRS KGB Kadru valdyboje dėl Sekretoriato mašininkų biuro vedėjo etato įsteigimo (atlyginimas – ne mažiau kaip 138 rubliai) panaikinant vieną vyresn. mašininkės arba blogiausiu atveju stenografininkės etatą. Yra žinoma, kad su panašiu klausimu į Kadru valdybą kreipėsi Estijos TSR KGB ir gavo teigiamą atsakymą (jie turi 6 mašininkes).

Reikėtų išspręsti klausimą dėl dviejų Sekretoriato etatų įsteigimo – Pirmininko sekretorės ir Pirmininko pavaduotojo sekretorės, šie etatai buvo panaikinti 1960 metais.

Sekretoriato yra siunčiamos korespondencijos grupė, kurią sudaro 3 žmonės (1 Raštvedybos skyriaus vedėjas ir 2 raštvedžiai). Tai, kad buvo sudaryta ši grupė, ne kartą teigiamai įvertino TSRS KGB Sekretoriatas ir rekomendavo jos darbo patirtį panaudoti kitiems KGB organams. Grupė užtikrina kokybišką pašto siuntų apdorojimą, jų paskirstymą, sutaupydama nemažai lėšų. Grupė taip pat pristato slaptus dokumentus miesto adresatams ir specialiesiems ryšiams. Tačiau grupės darbuotojos – moterys, todėl jos negali garantuoti išvežiojamų dokumentų saugumo, kaip sakoma, – viskas gerai, kol gerai. Reikėtų Sekretoriatui paskirti praporščiką, kuriam būtų galima pavesti karinio kurjerio pareigas (drg. G. F. Kopeika mano, kad tokia galimybė yra).

5-oji tarnyba turi vertėjo etatą. Šias pareigas eina buvusi Sekretoriato vyresn. mašininkė S. K. Sindikienė, jos atlyginimas – 165 rubliai. Ji dirba mašininkų biuro patalpose, spausdina 5-osios tarnybos dokumentus. Skirtumas tik tas, kad ji gauna 45 rubliais per mėnesį daugiau negu Sekretoriato vyresn. mašininkė. Prašome šią pareigybę

perduoti Sekretariatui, kad ją būtų galima tikslingiau panaudoti.

3. Dėl KGB 1-ojo skyriaus etatų pakeitimo

Pokario metais įkūrus Komiteto 1-ąjį poskyrį (16 operatyvinių darbuotojų), jame buvo įsteigtas sekretorės-mašininkės etatas. Nuo to laiko poskyris peraugo į KGB 1-ąjį skyrį su 46 etatais, susirašinėjimo dokumentų per metus buvo 10–12 000, o sekretorė-mašininkė kaip buvo, taip ir liko viena. Su tokiu darbo krūviu (dokumentų apskaita ir spausdinimas) vienam darbuotojui susidoroti neįmanoma. Būtina į 1-ojo skyriaus etatų sąrašą įtraukti vyresn. mašininkės pareigas.

4. Dėl KGB Kauno miesto skyriaus etatų pakeitimo

Šiuo metu skyriuje dokumentų apskaitą tvarko du darbuotojai (sekretorė ir vyresn. raštvedys), kurie dėl didelio darbo krūvio negali užtikrinti visų KGB prie TSRS MT 1974 m. įsakymu Nr. 0500 paskelbtos instrukcijos reikalavimų vykdymo, todėl 1982 m. spalio mėn. patikrinimo metu skyriaus slaptos raštvedybos darbe rasta esminių trūkumų. Vidutiniškai per metus jie apdoroja apie 30 000 slaptų dokumentų. Pagal TSRS MT Darbo ir darbo užmokesčio vystybinio komiteto 1969 m. spalio 6 d. nutarimu Nr. 398 patvirtintas tipines normas, vienas žmogus per metus gali apdoroti iki 10 000 neslaptų dokumentų. KGB Kauno skyriuje yra 5 operatyviniai poskyriai, kuriuose dirba 62 darbuotojai. Be to, 7-ajame poskyryje dirba 38 žmonės, OTO – 10.

Kad būtų galima užtikrinti darbo su dokumentais tvarką, KGB Kauno miesto skyriui reikia dar vieno etato – vyresn. raštvedžio, kuriam būtų galima pavesti 7-ojo ir Operatyvinio techninio skyriaus dokumentų apskaitą.

5. Dėl dviejų papildomų kabinetų paskyrimo

Vyresn. juriskonsultas šiuo metu užima vieną iš Priimamojo kabinetų, o tai trukdo tiek drg. A. V. Rimkaus, tiek Priimamojo darbui. Pirmą, šiame kabinete neįmanoma kalbėtis operatyviniais klau-

simais, antra, vyresn. juriskonsultui dažnai prireikia visiškai slaptų ir slaptų įsakymų, kurie saugomi kabinete Nr. 64, antrajame aukšte. Pageidautina, kad jo darbo vieta būtų greta, t. y. kabinete Nr. 61.

Sekretoriatas iki šiol neturi slaptų dokumentų dauginimo technikos kabineto. Šiuo metu du rotatoriai ir vienas „Kseroks“ aparatas yra Sekretoriato viršininko pavaduotojo kabinete. Taip pažeidžiami TSRS KGB 1974 m. įsakymu Nr. 0500 paskelbtos instrukcijos reikalavimai, kita vertus, drg. P. P. Kazlausko darbo sąlygos yra nenormalios. Be to, ilgalaikis žmonių buvimas kabinete, kuriame saugoma dauginimo technika, kenkia jų sveikatai.

Siekdami tinkamai organizuoti slaptų dokumentų dauginimą ir užtikrinti jo kontrolę, prašome skirti kabinetą Sekretoriato darbui, pageidautina Nr. 63.

LTSR KGB Sekretoriato viršininkas

pulkininkas

[parašas]

A. Grakauskas

Partinės organizacijos sekretorius

papulkininkis

[parašas]

P. Kazlauskas

1982 m. gruodžio 15 d.

Nr. S/2062

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Drg. V. J. Paplauskui. Prašau Jus atidžiai išnagrinėti šį dokumentą ir pareikšti savo nuomonę. 83.01.17 [V. Zvezdenkovo parašas].“ ir „Tikra: [A. Grakausko parašas]“, o pirmojo lapo apačioje rezoliucija: „Drg. N. S. Makejevui. Prašau išnagrinėti ir pareikšti savo pasiūlymus. 83.01.20 [V. Paplausko parašas].“ ir „Tikra: [A. Grakausko parašas].“

LYA, f. K-1, ap. 10, b. 534, l. 134–138. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

5. LSSR KGB 10-ojo skyriaus viršininko S. Skačkausko informacija LSSR KGB Kolegijai apie skyriaus darbą vykdant SSSR KGB šiuolaikinius reikalavimus

1987 m. gruodžio 28 d.

Tarnybiniam naudojimui

Egz. Nr. 1

[S. Skačkausko parašas]

I N F O R M A C I J A

apie Lietuvos TSR KGB 10-ojo skyriaus darbą
vykdant TSRS KGB šiuolaikinius reikalavimus
(LTSR KGB Kolegijoje 1987 m. gruodžio 28 d.)

Draugai, kaip žinome, 10-asis skyrius yra daugiaplanis, jo darbą šiandien reglamentuoja 103 norminiai aktai – įsakymai, nurodymai, instrukcijos, nutarimai, išrašai ir kt.

Skyriuje dirba 4 grupės, kiekviena iš jų turi kelis darbo barus. Skyrių sudaro 9 karininkai ir 20 tarnautojų. Kiekvienai grupei, padaliniiui ir kiekvienam darbuotojui pagal etatų paskirstymą apibrėžtos funkcinės pareigos.

Skyriaus darbas planuojamas. Be kasdienių darbų, apskaitos, statistikos ir informacinio darbo grupė, taip pat archyvo grupė ir visas skyrius vykdo pagrindines priemones pagal trejų metų perspektyvinį planą iki 1990 metų. Specialiojo patikrinimo, užmokyklinio profesinio mokymo, auklėjamojo darbo priemonės vykdomos pagal metinius ir einamuosius planus. Šiuose planuose numatytos ir papildomai įtraukiamos priemonės, atitinkančios šiuolaikinius TSRS KGB reikalavimus.

Reikia konstatuoti, kad pastaraisiais metais darbo apskritai ir daugelyje barų gerokai padaugėjo dėl netolygiai gaunamos medžiagos kiekio, ypač tai pasakytina apie specialųjį patikrinimą. Mums dažnai tenka manevruoti turimomis pajėgomis – karininkai ir daugelis darbuotojų išmano ne tik jiems pavestus, bet ir kitus skyriaus darbo barus, o prireikus gali sėkmingai juose dirbti. Skyriuje numatytas

ir vykdomas darbuotojų pakeičiamumas atostogų, darbuotojų ar jų vaikų ligos atveju (skyriuje yra 15 darbuotojų moterų, turinčių mažamečių vaikų). Dėl to kartais kyla ir problemų, sunkumų, mes tai patyrėme, o ir dabar jų yra, nes mažiau kaip per trejus pastaruosius metus iš skyriaus išėjo (daugiausia į pensiją) 10 patyrusių darbuotojų (3 karininkai ir 7 tarnautojai).

Skyriaus ir grupių vadovai, partinė organizacija imdavosi ir tebesiima įvairių priemonių, didinančių darbuotojų atsakomybę už pavestą darbą, skatinančių tiksliai vykdyti įsakymo reikalavimus, užtikrinti tvarką darbo vietose, griežtinančių kontrolę, skatinančių iniciatyvą ir dalykiškumą. Šių priemonių, absoliučios daugumos darbuotojų patirties, organizuotumo ir drausmingumo, garbingo ir sąžiningo požiūrio į tarnybines pareigas, sudėtingo ir įtempto jų darbo baruose dėka skyriaus kolektyvas praėjusiais ir šiais jubiliejiniais metais, vykdydamas centro nurodymus, nuveikė reikšmingą darbą tobulindamas operatyvinę apskaitą, kontrolę ir atskaitomybę, informacinį darbą, operatyvinę informacinę kartoteką ir kitas kartotekas, teminį fondų tvarkymą, archyvinių bylų ir duomenų sisteminimą ir atranką, gerindamas specialiojo patikrinimo kokybę, analizę, trumpindamas jo terminus.

Skyriaus kolektyvas suvokia šiuo metu vykstančius procesus ir pokyčius ir, atsižvelgdamas į iškeltus dabartinius TSRS KGB reikalavimus, vykdo ir, manau, vykdys viską, kas nuo jo priklauso, kad sėkmingai būtų atliktos jam pavestos tarnybinės užduotys.

Daugelis 10-ojo skyriaus darbo barų yra susiję ir atspindi operatyvinių padalinių darbą. Agentūrinio operatyvinio darbo srityje operatyvinių padalinių ir 10-ojo skyriaus vadovai yra atsakingi už tinkamą operatyvinės apskaitos tvarkymą ir naudojimą, už griežtą įsakymo reikalavimų laikymąsi užvedant, tiriant ir nutraukiant DOU. Pagrindinis operatyvinės apskaitos norminis aktas yra TSRS KGB 1977 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. 0076 paskelbta Instrukcija.

Nustatęs šiame įsakyme reikalavimą, kad „operatyvinė apskaita yra vienintelė suteikianti bendrą informaciją apskaita, naudojama tarybiniais piliečiams tikrinti tais atvejais, kai yra paliečiamos jų teisės ir interesai“, TSRS KGB vėlesniais Kolegijos įsakymais, nurodymais, sprendimais nurodo ir reikalauja, kad vadovai ir operatyviniai darbuotojai griežtai laikytųsi šio įsakymo nuostatų ir taisyklių.

Šių metų kovo 25 d. Kolegijos nutarime – š. m. lapkričio 17 d. įsakymas Nr. 0170 ir nurodymas Nr. 76s – nurodęs operatyvinės apskaitos trūkumus, TSRS KGB konstatuoja, kad šie trūkumai yra kai kurių vadovaujančių ir operatyvinių darbuotojų paviršutiniško įstatymų ir nurodymų išmanymo, nepakankamo vadovų reiklumo pavaldiniams ir menkos jų darbo kontrolės padarinys. Siūloma užmokyklinio mokymo planuose numatyti 1977 m. įsakymu Nr. 0076 patvirtintos Instrukcijos išsamų nagrinėjimą.

Jūs, draugai, žinote, kad šių metų birželio mėnesį pas mus dirbo TSRS KGB 10-ojo skyriaus darbuotojų grupė, kuri tyrė, kaip organizuojama operatyvinė apskaita (1977 m. įsakymas Nr. 0076), agentūros apskaita (1983 m. įsakymas Nr. 00145) ir kaip vykdomi su operatyvine apskaita susiję 1987 m. įsakymo Nr. 0170 reikalavimai.

Tyrimo išvados parodė, kad pastaraisiais metais operatyvinė apskaita pagerėjo, 10-asis skyrius ir operatyvinių padalinių vadovai pradėjo griežčiau kontroliuoti, kaip vykdomi su ja susiję įsakymų reikalavimai.

Kartu buvo atskleista ir trūkumų. Tikrintojų pažymoje nurodyta, kad trūkumų ir spragų atsirado dėl to, kad operatyviniai darbuotojai menkai išmano su operatyvine apskaita susijusius įsakymų reikalavimus, o operatyvinių padalinių vadovai ir 10-ojo skyriaus darbuotojai (drg. Stabingis) nepakankamai kontroliuoja, kad jie griežtai būtų vykdomi.

Nustatytiems trūkumams pašalinti 10-asis skyrius ėmėsi papildomų organizacinių ir kitų priemonių – pirmiausia skyriaus operatyviniuose pasitarimuose buvo analizuojami atskleisti ir vis dar pasitariantys trūkumai, numatytos jų šalinimo priemonės. Daug dėmesio skirta skyriaus darbą reglamentuojančių norminių aktų nuodugniam nagrinėjimui ir su jais susijusių žinių tobulinimui derinant patyrusių ir jaunų darbuotojų žinias.

– Birželio pabaigoje (VI.29) padalinių vadovų pasitarime pas Komiteto Pirmininką aš pranešiau, kokia yra padėtis pas mus ir kokie dabartiniai centro reikalavimai operatyvinei apskaitai, o vėliau visi Komiteto operatyvinių padalinių vadovai buvo supažindinti su centro 10-ojo skyriaus darbuotojų grupės atlikto patikrinimo pažyma ir išvadomis.

– Buvo parengtas ir Lietuvos TSR KGB informaciniame biulete-

nyje išspausdintas straipsnis „Dėl operatyvinės apskaitos trūkumų“.

– Buvome išvykę į Kauną, Anykščius, Molėtus ir Uteną padėti sutvarkyti pagal įsakymų reikalavimus operatyvinę apskaitą, abėcėlines kartotekas ir literines bylas. Surengėme mokymus. Nagrinėjame ir atrenkame medžiagą, kad ateityje būtų galima parengti operatyvinės apskaitos apžvalgą.

– Vykdydami sugriežtintus TSRS KGB reikalavimus ir vadovaudamiesi centro 10-ojo skyriaus rekomendacijomis, jau 1986 m. pradžioje aktyviai tvarkėme operatyvinę informacinę kartoteką pagal dabartinius reikalavimus, taip pat atrinkome 10-ojo skyriaus kompetencijai priskirtas archyvinės DOU ir išregistravome pagal jas tiriamus asmenis iš operatyvinės įskaitos. Atliekant šį darbą, 1986–1987 m. iš operatyvinės įskaitos buvo išregistruoti 7098 asmenys, tiek pat buvo paimta kortelių iš OSK. Daugelis archyvinių bylų buvo sunaikinta, o turinčios operatyvinę praktinę ir istorinę vertę bylos perkeltos į pagalbines įskaitą ir paliktos toliau saugoti.

– Po 1987 m. įsakymo Nr. 0170 priėmimo, vykdydami TSRS KGB Kolegijos 1987 m. kovo 25 d. nutarimo (paskelbto tuo pačiu įsakymu) 4-ą p., šių metų balandžio–gegužės mėnesiais, pasitelkę patyrusius karininkus – operatyvinius darbuotojus, vėl peržiūrėjome OSK ir išėmėme iš jos daugiau nei 1200 kortelių, kurios kažkada buvo įtrauktos ir liko joje, nors nėra susijusios su galiojančiomis ir archyvinėmis DOU (tai įvairios kontrolinės kortelės pagal gautus signalus, bylų objektų ryšius, OO kortelės su pasibaigusiu saugojimo terminu, likusios per klaidą tvarkant atrenkamus sąrašus ir pan.). Daug tokių kortelių teko sutikrinti su statistikos kartoteka, fondo žurnalais, patikslinti su kai kuriais padaliniais ir ypatingaisiais skyriais (kortelės nebuvo tik mechaniškai atrenkamos), tačiau apskritai OSK neblogai apvalėme.

Toliau tikrindami ir tobulindami OSK, kaip nurodžiau šių metų spalio 26 d. Kolegijoje, sudarėme sąrašą operatyvinio patikrinimo bylų, kurios kadaise buvo atiduotos į archyvą dėl šių motyvų:

- duomenų mažareikšmiškumas;
- nėra pagrindo tikrinti;
- baigėsi patikrinimo terminas;
- neįrodyta, nepatvirtinta medžiaga ir pan.

Tokių bylų į sąrašą buvo įtraukta 1357. Iki šios dienos į sąrašą įtrauktos dar 669 analogiškos archyvinės bylos. Šį darbą tęsiame. Nu-

spręsti, ar toliau tikslinga laikyti įrašytus į įskaitą asmenis, kuriems buvo užvestos tokios bylos, 10-asis skyrius nekompetentingas, sprendimus šiuo klausimu turi priimti operatyviniai padaliniai ir patvirtinti Komiteto vadovai. Tokias bylas reikia peržiūrėti atsižvelgiant į dabartinius TSRS KGB reikalavimus...

Komiteto vadovybė priims sprendimą dėl bylų peržiūrėjimo komisijos sudarymo.

– Mums, 10-ajam skyriui, reikia peržiūrėti apie 7000 filtracinių bylų, užvestų asmenims, kurie yra įtraukti į operatyvinę įskaitą, ir priimti atitinkamus sprendimus (Didžiojo tėvynės karo metu tarnavę vokiečių darbo batalionuose tarybiniai piliečiai, apie kuriuos byloje nėra dokumentinės medžiagos, atskleidžiančios jų nusikalstamą veiklą, neturėtų būti operatyvinėje įskaitoje, bet jie yra).

– OSK ir DOU, jų archyvinius fondus, manau, bendromis pastangomis sutvarkysime kaip reikiant. Be to, TSRS KGB dabartiniai reikalavimai vadovaujančius ir operatyvinius darbuotojus įpareigoja griežtai laikantis norminių aktų sutvarkyti operatyviniuose padaliniuose, ypač KGB GO ir RO, esančias DOU abėcėlines kartotekas...

– Reikia paminėti ir literines bylas – jos taip pat yra DOU. Dauge lyje KGB GO ir RO, ypač pagal 5-ąją liniją, taip pat ir pagal 2-ąją, jos tvarkomos šiurkščiai pažeidžiant Instrukcijos reikalavimus. Manau, nėra reikalo smulkiai komentuoti šių abėcėlinių kortelių ir literinių bylų turinio ir jų tvarkymo – apie tai jau buvo kalbėta, tai yra žinoma, reikia pradėti rimtai ir neatidėliotinai dirbti...

Vykdant dabartinius reikalavimus, reikia sutvarkyti ir profilaktinę medžiagą apie asmenis, kuriems buvo taikytos profilaktinės priemonės, – tiek bylas, tiek pirminę medžiagą. Informuoju, kad per metus į ypatinguosius skyrius pagal jų paklausimus nusiuntėme 215 DOU, užvestų asmenims, kuriems taikytos profilaktinės priemonės, ir medžiagą apie juos. Dėl daugelio bylų gavome pranešimų, kad profilaktika nutraukta, pripažinta nepagrįsta, bylos ir medžiaga sunaikintos vietoje. Komiteto 2-oji valdyba, 3-iasis skyrius taip pat susitvarkė su turima profilaktine medžiaga, dalis medžiagos sunaikinta.

– 1983 m. įsakymo Nr. 00145 reikalavimų dėl agentų apskaitos iš esmės yra laikomasi. Tam tikrų spragų ir nesklandumų pasitaiko, bet jie laiku pašalinami.

Dabar pradedame rengti metinę statistinę agentūrinio operatyvi-

nio, tardymo ir profilaktinio darbo atskaitomybę. Patikrinus operatyvinę ūkį, esminių trūkumų nerasta.

Nors galutinių duomenų dar neturime, bet galiu pasakyti – agentų šiais metais užverbuota šiek tiek mažiau nei praėjusiais, bylų taip pat užvesta mažiau, šiais metais profilaktinės priemonės taikytos 76 žmonėms, o pernai – 233.

– 10-ojo skyriaus darbe svarbią vietą užima specialus patikrinimas asmenų, įvairiais būdais išvykstančių į užsienį ir atvykstančių į TSRS privačiais reikalais, taip pat patikrinimas šauktinių ir atsargos karo prievolinkų, numatytų tarnybai pasienio kariuomenėje ir kituose Tarybinės armijos ir Karinio jūrų laivyno slaptumo režimo daliniuose. Šį darbą skyriuje atlieka 14 žmonių. Specialusis patikrinimas neapsiriboja 10-ojo skyriaus patikrinimo priemonėmis ir galimybėmis. Šį darbą, kaip žinome, atitinkamais etapais dirba operatyviniai padaliniai, KGB miestų skyriai ir rajonų poskyriai. Todėl, norint šį darbą pagerinti, sutrumpinti specialaus patikrinimo terminus, būtina nuolat bendradarbiauti, didinti reiklumą, kontrolę, tiksliai žinoti įsakymo reikalavimus ir TSRS KGB nurodymus.

– Šiais metais, kaip žinome, gerokai pasikeitė asmenų išvykimo į užsienį ir atvykimo iš užsienio tvarka. Gauta daug TSRS KGB nurodymų ir bendrų su TSRS MVD nurodymų. Juos vykdant, buvo daug ir įtemptai dirbama.

– Štai metų pradžioje privačias keliones nagrinėjanti skyriaus grupė, daugiausia drg. Nečiuškin ir drg. Kononenko peržiūrėjo 812 specialiojo patikrinimo bylų, užvestų vadinamiesiems otkaznikams, norėjusiems išvykti nuolat gyventi į užsienį. Iš jų į Izraelį – 417, į VFR – 353, į kitas kapitalistines šalis – 42. Buvo išsiųstos telegramos-paklausimai, rašomos pažymos, sąrašai, ataskaitos.

– Per metus gauta daugybė telegramų-paklausimų, asmenų, kuriems anksčiau buvo neleista arba tariamai neleista išvykti, sąrašų – tad reikėjo išsiaiškinti. Paaiškėjo, kad kai kurie asmenys apskritai nebuvo padavę prašymų išvykti, kai kuriems prieš 3–4 metus buvo duoti leidimai išvykti, į sąrašus buvo įtrauktos ir vadinamosios „mirusios sielos“; kai kurie prašymai buvo nagrinėjami, o kai kurie sąraše nurodyti asmenys, prieš 5 ir daugiau metų negavę leidimo išvykti, naujo prašymo nebuvo pateikę. Manau, tokius „reiškinius“ mums reikėtų plačiau panaudoti kontrpropagandinėse priemonėse. Šio darbo dėka

dauguma atkazininkų, tarp jų ir dirbusių slaptumo režimo įstaigose ir iš naujo padavusių prašymus, išvyko į užsienį. Iš visų slaptumo režimo įstaigose dirbusių liko 6 žmonės, tarp jų 2 buvę KGB darbuotojai. Šiais metais skyrius patikrino, neskaitant giminių, 32 855 vykusius į užsienį ir atvykusius iš užsienio žmones, t. y. 8886 žmonėmis daugiau nei praėjusiais metais. Tai lėmė privačių kelionių pagausėjimas (į kapitalistines šalis vyko 1102 žmonėmis daugiau, į socialistines – 8436 žmonėmis, turistų ir komandiruočių asmenų sumažėjo 652).

- Pagal Lietuvos KP CK paklausimus patikrintas 301 žmogus.

- Patikrinti 14 697 šaukstiniai ir atsargos karo prievolinkai – 2045 mažiau.

Asmenų, kurie negavo leidimo vykti į užsienį, buvo nedaug. Ypač draudimų išvykti sumažėjo nuo šių metų rugpjūčio mėn., kai buvo panaikinti apribojimai išvykti į Izraelį, pas tolimus giminaičius ir pažįstamus į kapitalistines šalis.

Prašymai dažniausiai buvo išnagrinėjami per nustatytą terminą. Tačiau kai kurių prašymų nagrinėjimas buvo uždelstas dėl mūsų kaltės, taip pat dėl to, kad kai kurie operatyviniai padaliniai pateikė papildomų paklausimų. GO ir RO kartais prieštaravo dėl medžiagos, kuri nepriklauso KGB organų kompetencijai, – dėl senos, nereikšmingos, nepatikrintos medžiagos apie išvykstančiųjų giminės, neretai laiku nebuvo įforminami išvykstančių agentų dokumentai. Ilgiau užtrukdavo patikrinimas asmenų, disponuojančių slapta informacija tiek pas mus Komitete, tiek ypatinguosiuose skyriuose.

Kitas skyriaus atliktas darbas:

- pagal OSK patikrinta 322 500 žmonių

- pagal agentūros įskaitą – 49 650 žmonių (*drg. E. E. Kantė*)

- didelis apskaitos ir informacinis darbas atliktas DSP fonde (*drg. Sazonova, drg. Byčkova*)

- išnagrinėta 513 piliečių prašymų (*drg. V. S. Kuznecova*)

- išnagrinėta 7115 šifruotų telegramų-paklausimų (*drg. G. K. Tumanova*)

- nusiųsta šifruočių į kitus organus (ir gauti atsakymai) – 11 643.

Buvo dirbamas ir kitas darbas įskaitos ir archyvų baruose – skaičiai dideli, jų daug.

Atlikdami didelio masto darbą, suprantame, kad už kiekvieno

popieriaus, anketos, pareiškimo ar paklausimo yra žmogus, kad nuo mūsų informacijos, atsakymo priklauso priimamas sprendimas, susijęs su tarybinių žmonių teisėmis ir interesais. Skyriaus vadovybė ir partinė organizacija, profsąjungos grupė, komunistai ir nepartiniai nuolatinį dėmesį skiria atsakomybės, tikslumo, objektyvumo, budrumo ir konspiracijos didinimui šiame darbe.

Lietuvos TSR KGB 10-ojo skyriaus viršininkas
pulkininkas [parašas]

S. J. Skačkauskas

1987 m. gruodžio 28 d.

Dokumento pabaigoje įrašas ranka: „Lietuvos TSR KGB išleido įsakymą dėl konkrečių priemonių šiuo klausimu vykdymo ir įsakymą dėl Komisijos sudarymo. 88.01.18 įsakymai Nr. 09 ir 88.01.30 Nr. 020. 88.01.20 [S. Skačkausko parašas].“

LYA, f. K-15, ap. 1, b. 503, l. 53–59. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

6. LSSR KGB Kadro skyriaus viršininko pavaduotojo N. Makejevo, Inspekcijos inspektoriaus Z. Bertašiaus, 5-osios tarnybos 1-ojo skyriaus vyresn. operatyvinio įgaliotinio V. Vlasovo pažyma apie LSSR KGB Tardymo skyriaus užimtumo ir darbo 1987–1988 m. patikrinimą

1988 m. birželio mėn.

Slaptai
Egz. Nr. 2.

P A Ž Y M A
apie Lietuvos TSR KGB Tardymo skyriaus
užimtumo ir darbo 1987–1988 m. patikrinimą

Komisija, sudaryta iš Kadro skyriaus viršininko pavaduotojo N. S. Makejevo, vyresn. operatyvinio įgaliotinio papulkininkio J. A. Seiliaus, Lietuvos TSR KGB Inspekcijos inspektoriaus majoro A. A. Bertašiaus, 5-osios tarnybos 1-ojo skyriaus vyresn. operatyvinio įgaliotinio majoro V. I. Vlasovo, 1988 m. gegužės 9–27 d. atliko respublikos Komiteto Tardymo skyriaus užimtumo ir darbo patikrinimą.

Respublikos Komiteto Tardymo skyrius susideda iš 3 poskyrių, jame dirba 27 žmonės: skyriaus viršininkas, jo pavaduotojas, 3 poskyrių viršininkai, 5 ypač svarbių bylų vyr. tardytojai, 10 vyresn. tardytojų, 2 vyresn. tardytojai kriminalistai ir 4 tardytojai. Skyrius sukomplektuotas iš kvalifikuotų kadro, turinčių atitinkamą teisinį pasirengimą.

1987–1988 m. Tardymo skyriaus darbas buvo atliekamas atsižvelgiant į respublikoje susidariusią operatyvinę padėtį, buvo tobulinamas parengtinio tardymo organizavimas, gerinama jo kokybė, tiriamos nusikaltimų įvykdymo priežastys ir aplinkybės, stiprinamas skyriaus bendradarbiavimas su operatyviniais padaliniais.

1987–88 m. Tardymo skyrius tyrė 9 baudžiamąsias bylas, užvestas 8 žmonėms. Be to, kartu su prokuratūra tiriama 1987 m. gegužės mėn. užvesta byla dėl nelegalaus leidinio „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika“ leidybos ir platinimo (kitų užvestų bylų skyriuje nėra).

Tačiau per šį laikotarpį prokuratūros pavedimu buvo tiriamos naujai paaiškėjusios aplinkybės pagal 43 archyvinės baudžiamąsias bylas (98 asmenys) ir 100 įskaitos bylų, ištirta 15 ČP, įvykdyti 94 kitų instancijų pavedimai, išnagrinėti 34 skundai ir pareiškimai, atlikta 12 tarnybinių tyrimų, 7 tardytojai buvo komandiruojami į kitus organus, 7 tardytojai tyrė bylas kartu su Prokuratūra. Teikdami teisinę pagalbą operatyviniams padaliniais, tardytojai išnagrinėjo 86 operatyvinės įskaitos bylas ir 128 kitokius operatyvinius dokumentus, skyriuje stažavosi 47 operatyviniai darbuotojai. Surengti 123 užsiėmimai su operatyviniais darbuotojais ir kvotėjais.

Renkami dokumentai, susiję su JAV ambasados Maskvoje verbalinėmis notomis dėl 22 nacistinių nusikaltėlių, taip pat ištirti arba tiriami 73 žmonės pagal kitų šalių paklausimus.

Patikrinimo metu skyriuje buvo tiriama 15 baudžiamųjų bylų, užvestų 59 žmonėms, ir 29 archyvinės įskaitos bylos.

Pagal funkcijų pasiskirstymą 1-asis poskyris (poskyrio viršininkas majoras V. P. Kovaliov) tiria baudžiamąsias bylas, susijusias su Tėvynės išdavimu (visais būdais), diversija, kenkimu, neteisėtu išvykimu į užsienį ir atvykimu į TSRS, kontrabanda; 2-asis poskyris (poskyrio viršininkas papulkininkis V. K. Urbonas) tiria bylas, susijusias su antitarybine agitacija ir propaganda, kitas bylas vadovybės pavedimu; 3-iasis poskyris (poskyrio viršininkas justicijos papulkininkis R. A. Rainys) tiria bylas, susijusias su teroristiniais aktais, masiniais neramumais, valstybės paslapčių paviėšinimu, dokumentų, kuriuose yra valstybės paslapčių, praradimu, valiutos operacijų taisyklių pažeidimu, tikrina archyvinės baudžiamąsias bylas ir nacistinių nusikaltimų dokumentus.

Kaip parodė patikrinimas, atsižvelgiant į operatyvinę padėtį ir kitų teritorinių bei teisėsaugos organų pažeidimų kiekį, poskyrių funkcijos tam tikram laikotarpiui koreguojamos arba jiems paskiriamos konkrečios vienkartinės užduotys. Pavyzdžiui, šiuo metu visi poskyriai prokuratūros pavedimu tiria archyvinės baudžiamąsias bylas, tikrina trėmimų pagrįstumą. Tokių bylų kasdien vis daugėja. Jų tikrinimas užima beveik visą tardytojų darbo laiką.

Tardytojų užimtumas nevienodas, jis priklauso nuo darbo patirties ir pasirėngimo. Tačiau iš surinktos medžiagos galima daryti išvadą, kad Tardymo skyriaus darbuotojai yra labai apkrauti.

Manevravimas turimais skyriaus ir poskyrių darbuotojais susijęs su darbo planavimu ir gaunamos medžiagos kiekiu.

Tardymo skyriaus darbo sistema ir vykdomų funkcijų patikrinimais siekiama užtikrinti darbingą atmosferą poskyriuose, gerinti tardytojų darbo kokybę ir efektyvumą, racionaliau paskirstyti ir panaudoti turimus darbuotojus, darbą organizuoti moksliniais pagrindais, diegti pažangius tardymo metodus, didinti darbuotojų atsakomybę už tiesiogiai atliekamas pareigas. Patikrinimo metu nebuvo nustatyta nesąžiningo požiūrio į darbą faktų, tarybinių įstatymų normų pažeidimų, taip pat tarnybinės karinės drausmės pažeidimų.

Pagrindinė skyriaus problema yra baudžiamųjų bylų trūkumas, nes tai neigiamai atsiliepia jaunų tardytojų profesinio lygio kėlimui, kitų tardytojų profesiniam tobulėjimui, darbo atmosferai skyriuje ir tardytojų autoritetui Komitete.

Be to, skyrius negauna operatyvinės įskaitos bylų, susijusių su šnipinėjimu, duomenų, kuriuose yra valstybės paslapčių, perdavimu užsienio valstybėms, su kontrabanda, valiutos operacijų pažeidimais ir kitais nusikaltimais, kurių tyrimas priskirtas KGB organų kompetencijai.

Tam tikra problema yra kartų kaita kolektyve. Į šį procesą nebuvo laiku atsižvelgta, todėl susilpnėjo vidutinio amžiaus darbuotojų grandis.

Pertvarkos ir viešumo sąlygomis labai aktualus jaunųjų tardytojų idėjinis grūdinimas.

Skyriaus valdyme turi būti daugiau viešumo, jame turi dalyvauti visas kolektyvas, ypač sprendžiant tokius klausimus, kaip pareigų pakėlimas, įtraukimas į pareigų pakėlimo rezervą, pristatymas suteikti laipsnį, paskatinimą ir kt.

Vykdydami savo funkcijas, tardytojai daug laiko sugaišta techniniam darbui (spausdinimas, nuolatinis lankymasis Valstybiniame archyve, liudininkų paieškos, komandiruotės ir pan.). Kadru skyrius kartu su Tardymo skyriaus vadovais turėtų išnagrinėti tardytojų atlaisvinimo nuo netiesioginio darbo klausimą ir iki šių metų pabaigos pateikti konkrečius siūlymus.

Ypač reikia gerinti kadru Tardymo skyriui papildyti atranką, rezervo atranką ir tyrimą.

Skyriuje vyrauja gera dalykinė atmosfera, jo vadovai, glaudžiai

bendradarbiaudami su partine organizacija, atlieka reikšmingą skyriaus darbuotojų auklėjamąjį darbą, kuris duoda teigiamų rezultatų. Skyriaus darbo analizė leidžia daryti išvadą, kad jo darbuotojai sugeba vykdyti respublikos Komiteto vadovų pavestas užduotis.

Lietuvos TSR KGB Kadro skyriaus
viršininko pavaduotojas
pulkininkas [parašas] N. Makejev

Lietuvos TSR KGB
Inspekcijos inspektorius
majoras [parašas] A. Bertašius

Lietuvos TSR KGB 5-osios tarnybos
1-ojo skyriaus vyresn. operatyvinis įgaliotinis
majoras [parašas] V. Vlasov

1988 m. birželio ____
Nr. 6/3649

išsp. 2 egz.
1 –
2 –
vykd. Makejev, tel.
sp. Kabanova
1988 06 13

Dokumento pirmo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Drg. J. Seiliui [parašas neįskaitomas].“

*LYA, f. K-1, ap. 46, b. 56, l. 143–146. Originalas. Mašinraštis. Vers-
ta iš rusų kalbos.*

7. LSSR KGB 1-ojo skyriaus viršininko V. Karinausko pažyma apie skyriaus struktūrą ir darbuotojus

1990 m. gegužės 28 d.

Slaptai
Egz. Nr. –

P A Ž Y M A

apie Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus struktūrą ir darbuotojus

Etatų paskirstymas: 1-ajame skyriuje yra 34 karininkų pareigybės. Iš jų 9 vadovaujantys ir 25 operatyviniai darbuotojai (14 vyresn. operatyvinių įgaliotinių, 11 operatyvinių įgaliotinių).

Padalinyje yra 15 KGB PGU VR karininkų pareigybių (pagal žinybas). Jie paskirstyti ir panaudojami taip: pagal MTŽ liniją – 7 karininkai; „K“ valdyba – 2 karininkai, „RT“ valdyba – 3 karininkai; „S“ valdyba – 2 karininkai; 19-asis skyrius – 1 karininkas.

Padalinio struktūra ir užduotys: Padalinį sudaro 4 poskyriai.

1-asis poskyris renka politinę informaciją PGU „RT“ valdybai.

2-asis poskyris vykdo „K“ valdybos ir 19-ojo skyriaus užduotis.

3-iasis poskyris vykdo „S“ valdybos užduotis.

4-asis poskyris vykdo užduotis pagal MTŽ liniją.

Darbuotojų charakteristika: Visi skyriaus darbuotojai turi aukštąjį civilinį ar čekistinį išsilavinimą. 41 darbuotojas moka užsienio kalbą (8 karininkai moka dvi ar daugiau užsienio kalbų), 10 darbuotojų yra dirbę užsienyje. Pagal tautybę – 29 lietuviai, 15 rusų ir kt. Pagal darbo patirtį KGB organuose: iki 5 metų – 4, nuo 5 iki 10 metų – 9, nuo 10 iki 15 metų – 12, nuo 15 iki 20 metų – 11, 20 metų ir daugiau – 9 karininkai. Pagal amžių: iki 30 metų – 4, nuo 30 iki 40 metų – 25, nuo 40 iki 50 metų – 10, daugiau nei 50 metų – 5 darbuotojai.

Skyriaus išsidėstymas: Iki 1990 m. vasario mėn. skyrius buvo pagrindiniame Komiteto pastate, išskyrus 4-ąjį poskyrį, kuris su atitinkama

priedanga (Šiaurės vakarų įmonių mokslinės-techninės informacijos valdyba) buvo iškeltas į Lietuvos TSR URM pastatą, Akmenų g. 6. Šiuo metu visas skyrius yra Komiteto pastato Cvirkos g. 25 naujajame priestate ir išsidėstęs taip:

- 1-ame aukšte – 4-asis poskyris;
- 2-ame aukšte – skyriaus viršininkas ir jo pavaduotojas, 2-ojo poskyrio viršininkas, jo pavaduotojas ir du šio poskyrio darbuotojai, taip pat skyriaus sekretorius ir mašininkė;
- 3-iam aukšte – 2-ojo poskyrio darbuotojai, 3-iojo poskyrio viršininkas, jo pavaduotojas ir darbuotojai;
- 4-ame aukšte – visas 1-asis poskyris.

Žvalgybos rezervas: Žvalgybos rezervą sudaro dviejų kategorijų darbuotojai.

Pirmąją kategoriją sudaro darbuotojai, baigę KI, turintys darbo patirties ir galintys dirbti Centre ir užsienyje (PGU rezidentūrose). Tokių yra 22 karininkai.

Antrąją kategoriją sudaro darbuotojai, kuriuos numatyta įdarbinti skyriuje ir išsiųsti mokytis į KI. Tokių yra 16.

Su žvalgybos rezervu dirbamas nuolatinis planingas darbas, kuriame dalyvauja visa žvalgybos ir kontržvalgybos padalinių vadovybė, įskaitant respublikos KGB GO ir RO. Žvalgybos rezervų sąrašą tvirtina Komiteto Kolegija, sąrašas atnaujinamas kartą per metus įtraukiant naujus darbuotojus.

Materialinis skyriaus darbuotojų aprūpinimas: Iki 1990 m. gegužės 29 d. iš 44 1-ojo skyriaus darbuotojų butus turėjo 39. 5 karininkai butų neturi ir gyvena iš gyventojų nuomajamuose butuose arba tarnybinėse patalpose. Visi jie laukia eilės komunaliniams ir kooperatiniam butams gauti.

21 darbuotojas turi asmeninį lengvąjį automobilį.

Pasiūlymai dėl agentūrinio operatyvinio ir personalo žvalgybinio darbo gerinimo

Paaštrėjusi politinė padėtis respublikoje gerokai apsunkino Komiteto žvalgybos padalinių darbą, o tai pasireiškia tuo, kad:

- atsirado sunkumų dirbant su agentais, nes Lietuvos valdžia priėmė kreipimąsi į asmenis, bendradarbiavusius su KGB organais, ir pareikalavo šį bendradarbiavimą nutraukti. Todėl daugelis agentų atsisakė su mumis bendradarbiauti;
- kadangi Lietuvos Aukščiausioji Taryba sustabdė Komiteto veiklą, tapo neįmanoma palaikyti oficialius ryšius KGB vardu su respublikos valstybinėmis ir visuomeninėmis organizacijomis ir jų atstovais sprendžiant mums rūpimus klausimus;
- padažnėjo atvejų, kai 1-ojo skyriaus pastatą ir visą Komitetą, taip pat mūsų darbuotojus stebi vadinamųjų krašto apsaugos tarnybų ir Lietuvos saugumo departamento atstovai;
- iš esmės tapo neįmanoma Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje 1-ojo skyriaus darbuotojams (išskyrus neišslaptintus PGU veikiančio rezervo darbuotojus) įforminti užsienio komandiruotes, kurias anksčiau dažnai praktikuodavome.

Dėl nurodytų ir kitų su bendra padėtimi respublikoje susijusių sunkumų būtina spręsti šiuos klausimus Komiteto žvalgybos padalinio veiklai stabilizuoti:

- padedant Centrui, įtraukti neišslaptintus operatyvinius darbuotojus į mus dominančias respublikos įstaigas vadinamuoju iniciatyvinio įsidarbinimo principu, vėliau šiems darbuotojams suteikti PGU VR karininkų statusą. Tuo tikslu artimiausiu metu apspvarstyti šias kandidatūras: S. V. Lavanovo, V. A. Buto, R. K. Čapo, V. N. Masnevo, R. B. Patapo, V. P. Potarsko, V. T. Belogorijevo, E. V. Vaivados, A. V. Verdingovo;
- padedant Centrui, imtis priemonių mūsų sukurtam kooperatyvui „*Planeta*“ sustiprinti. Jis turi tapti neblogu atspirties tašku mūsų žvalgybinėms priemonėms vykdyti ir priedangos įstaiga mūsų darbuotojams, neturintiems PGU VR karininkų statuso (pagal žinybas). Kartu stengtis sukurti naujų mūsų kontroliuojamų priedangos įstaigų, ypač pagal MTŽ liniją;
- darbo konspiracijos ir asmeninio saugumo užtikrinimo tikslais būtų tikslinga visą 1-ojo skyriaus veiklą (operatyvinių darbuotojų, agentų ir kitas išlaidas) finansuoti pagal 9 str. ir pavesti šį darbą vienam skyriaus operatyviniam darbuotojui, kuris vykdytų ir ūkines funkcijas (aprūpinimas ir kt.);

- atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, pageidautina, kad 1-asis skyrius savarankiškai dirbtų su kadrais paskirdamas tam vieną operatyvinį darbuotoją;
- atsižvelgiant į tai, kad verbuoti idėjiniu pagrindu darosi vis sunkiau, būtina padidinti 1-ajam skyriui valiutinius asignavimus.

Lietuvos TSR KGB
1-ojo skyriaus viršininkas
pulkininkas

[parašas]
V. L. Karinauskas

1990 m. gegužės 28 d.

Reg. Nr. 1/_____

Dokumento nespėta sunaikinti, buvo rastas suplėšytas skiautelėmis.

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 648, l. 1–4. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

II. KGB instituciniai ryšiai

LSSR KGB ir LKP CK santykius lėmė sovietinės nomenklatūrinės sistemos funkcionavimo principai. Sovietinėje Lietuvoje KGB turėjo paisyti ne tik tiesioginių savo viršininkų Maskvoje, bet ir vietinės LKP CK valdžios. KGB veikė kaip partinis ir politinis mechanizmas, kuris efektyviai vykdė komunistų partijos vidaus ir užsienio politiką. Leonidui Brežnevui atėjus į valdžią, partinė KGB kontrolė susilpnėjo. Nuo 1978 m. į Politinį biurą įtraukus SSRS KGB pirmininką Jurių Andropovą, KGB galios padidėjo. Tik SSKP CK Politinis biuras ir atitinkamai LKP CK biuras kontroliavo KGB. Pertvarkos laikotarpiu Lietuvoje KGB jau atvirai veikė kaip SSKP CK, o ne kaip LKP CK interesų gynėjas.

Sovietų valdžiai KGB padėjo kontroliuoti Lietuvos visuomeninį ir politinį gyvenimą. KGB vadovybė buvo lojali LKP CK pirmajam sekretoriui Antanui Sniečkui, turėjusiam gerus ryšius Maskvoje ir sugebėjusiam poste išsilaikyti J. Stalino, N. Chruščiovo ir L. Brežnevo vadovavimo metais. 1974 m. A. Sniečkui mirus, LKP CK sekretoriai prarado turėtą didelę įtaką KGB vadovams. LSSR KGB vadovybė vykdė tiesioginius Maskvos nurodymus, mažiau paisė vietinės valdžios. Ji buvo svarbi sovietinės nomenklatūros dalis. Respublikinio rango KGB vadovus įrašydavo į aukščiausio rango komunistinę biurokratiją, KGB rajoninių skyrių viršininkus irgi įtraukdavo į vietinę komunistinę biurokratiją, vadinamąją nomenklatūrą. Komunistinė biurokratinė sistema leido KGB vadovus įtraukti į partinius komitetus ir taip tiesiogiai gauti reikalingą informaciją, naudotis KGB įtakos ir prievartos svertais.

KGB veiklos prioritetai ir kryptys buvo nustatomi remiantis ne tik SSRS KGB direktyvomis, bet ir komunistų partijos nurodymais. KGB turėjo atsiskaityti partijai už atliktus darbus. Tačiau KGB atsiskaitydavo tik aukščiausioms partinėms institucijoms. LSSR KGB teikdavo pažymas ir ataskaitas LKP CK ir LKP CK pirmajam sekretoriui, SSRS KGB, Lietuvos miestų ir rajonų partijos komitetams. LSSR KGB teikiama medžiaga – tai informacinio pobūdžio pranešimai apie įvykius ir padėtį respublikoje, kylančius neramumus, Katalikų bažnyčios veiklą, konkrečios užduoties įvykdymą, taikytas priemones, gautus ar

negautus rezultatus, kovą su išeivija, jos poziciją Lietuvos laisvinimo klausimu. KGB stengėsi kontroliuoti visus ryšius su išeivija, suskaldyti ir sukiršinti jos politines ir visuomenines organizacijas. LKP CK buvo nuolat informuojamas apie iš įkalinimo ir tremties vietų sugrįžusių asmenų sekimą. KGB miestų ir rajonų vadovybė partinei valdžiai taip pat teikė ataskaitas apie visuomenės nuotaikas ir laikyseną, ypač krizinėmis situacijomis.

Partija iš KGB taip pat gaudavo rekomendacijų, kaip spręsti vieną ar kitą problemą (pavyzdžiui, sumenkinti Katalikų bažnyčios autoritetą, kompromituoti dvasininkus spaudoje ir pan.). Nors šios institucijos nuolat susirašinėjo įvairiais darbo klausimais, saugumas partinei valdžiai teikė informaciją ir žodžiu. KGB ne tik informuodavo, bet ir analizuodavo visuomenėje vykstančius procesus.

LSSR KGB ir LKP CK bendradarbiavimas kovojant su vidaus ir išorės priešais rodo glaudžius jų santykius ir tarpusavio priklausomybę. KGB atsiskaitydavo partijai, o LKP atsiskaitydavo Maskvai, kaip kovojava su sovietų valdžios priešais.

Aštuntojo dešimtmečio viduryje, tobulinant valstybės paslapčių apsaugos sistemą, LKP CK ir LSSR Ministrų Taryba įpareigojo LKP miestų ir rajonų komitetus, ministerijas, žinybas, jiems pavaldžias įstaigas, organizacijas ir įmones imtis atitinkamų priemonių valstybės paslapčių apsaugos trūkumams šalinti, slaptumo režimo kontrolei stiprinti, sovietinės liaudies budrumui ugdyti ir kt. KGB buvo įpareigotas prižiūrėti, griežtinti ministerijų, žinybų, įstaigų ir įmonių slaptumo režimo kontrolę, sistemingai informuoti LKP CK ir LSSR Ministrų Tarybą, kaip vykdomi nutarimų ir instrukcijų reikalavimai dėl valstybės paslapčių apsaugos.

Partinė įtaka buvo daroma ir per KGB partinę organizaciją, kuri organizavo saugumiečių partinį, politinį švietimą ir profesinį rengimą.

1. LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojo A. Domarko raportas KGB pirmininko pavaduotojui L. Martavičiui apie pokalbį su RKRT įgaliotiniu J. Rugieniu dėl Kaišiadorių vyskupijos valdymo

1958 m. balandžio 16 d.

KGB prie LTSR MT pirmininko pavaduotojui
pulkininkui drg. Martavičiui

R a p o r t a s

1958 m. balandžio 16 d. mane pasikvietė Religinių kultų reikalų tarybos įgaliotinis drg. Rugienis ir, be kitų jį dominusių klausimų, išdėstė savo planus ir veiksmus, susijusius su Kaišiadorių vyskupija.

Konkrečiai jis pareiškė, kad klausimas dėl vyskupo Matulionio iškeldinimo iš Lietuvos TSR artimiausiu metu bus išspręstas teigiamai. Todėl, jo nuomone, iškeldinus Matulionį, būtina pranešti vyskupui Sladkevičiui*, kad ir jo nepripažins Kaišiadorių vyskupijos vadovu, ir pasiūlyti iš jos išvykti, ir taip paskirti Sladkevičių toli nuo Kaišiadorių esančios parapijos klebonu. Taip pat nepripažinti iš naujo (...) Kaišiadorių vyskupijos.

Todėl sieks, kad Kaišiadorių vyskupijoje būtų atkurta ankstesnė vadovybė, t. y. grąžinti ją valdyti kanauninkui Stankevičiui, kuris atvirai reiškia suinteresuotumą tuo.

Tiesa, pats įgaliotinis dar gerai nežino, ar galima taip daryti kano-nine prasme, nes vyskupas Sladkevičius vargu ar atsisakys savo teisių valdyti vyskupiją, ir ar kapitula rinks Stankevičių. Šiais klausimais jis dar konsultuosis su kanauninku Stankevičiumi šių metų balandžio 17 d. Kaune.

Jeigu neįmanoma atkurti ankstesnės padėties, iškils būtinybė vadovu paskirti naują asmenį, bet jis norėtų žinoti mūsų požiūriu tinkamiausią kandidatą į vyskupijos valdytojo postą. Jeigu tokio kandidato nėra, draugo Rugienio nuomone, Kaišiadorių vyskupiją reikėtų palikti be centralizuotos vadovybės, kaip tai yra Baltarusijos TSR.

*1957 m. gruodžio 25 d. vysk. T. Matulionis jį slapta įšventino vyskupu.

Šiais klausimais jokio atsakymo įgaliotiniui aš nedaviau, o pažadėjau apie tai pranešti KGB prie LTSR MT vadovybei.

Mano nuomone, būtina:

1. Tęsti Kaišiadorių vyskupijos vadovybės klausimo sprendimo būdų ir variantų tyrimą (per agentus).

2. Iš karto po vyskupo Matulionio iškeldinimo*, tiksliau, tuo pat metu, susitikti su vyskupu Sladkevičiumi [...] ir išsiaiškinti jo slapto bendradarbiavimo su KGB galimybes. Iki tol jokios mūsų pozicijos jo atžvilgiu nereikšti, kad nebūtų padaryta neapgalvotų veiksmų ir nenukentėtų mūsų agentai.

3. Atitinkamai suderinti šiuo klausimu įgaliotinio veiksmus.

58.IV.16 KGB prie LTSR MT 4-osios valdybos
3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko
pavadootojas kapitonas
(Domarkas) [parašas]

Pritariame: KGB prie LTSR MT 4-osios valdybos
3-iojo skyriaus viršininko pavadootojas
kapitonas
(Vaigauskas) [parašas]

KGB 4-osios valdybos viršininkas
papulkininkis
(Obukauskas) [parašas]

1958 m. balandžio 18 d.

Dokumento pirmojo lapo viršuje įrašas: „Sutinku. Drg. Rugienio sprendimas man žinomas. [L. Martavičiaus parašas] 58.IV.19.“

LYA, f. K-30, ap. 1, b. 98, l. 10–13. Rankraštis. Originalas. Versta iš rusų kalbos.

* Vysk. Teofilis Matulionis 1958 m. spalio mėn. buvo iškeldintas tik iš savo vyskupijos į Šėduvą, ten budriai KGB prižiūrimas praleido paskutinius savo gyvenimo metus.

2. LKP CK Prezidiumo nutarimo projektas dėl KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos darbo ir priemonių jam gerinti

1963 m. birželio mėn.

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 2.

PROJEKTAS

(ypatingasis aplankas)

Lietuvos Komunistų Partijos Centro Komiteto Prezidiumo
N U T A R I M A S

1963 m. birželio –

Dėl KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos
darbo ir priemonių jam gerinti

Lietuvos KP CK Prezidiumas pažymi, kad respublikos Valstybės saugumo komitetas ir jo periferiniai organai savo darbe vadovaujasi TSKP CK, Lietuvos KP CK reikalavimais ir KGB prie TSR Sąjungos Ministrų Tarybos įsakymais bei nurodymais, taip pat atsižvelgia į imperialistinių žvalgybų siekius ir operatyvinę padėtį respublikoje.

Ypatingą dėmesį skirdamas žvalgybinio ir kontržvalgybinio darbo stiprinimui, priemonių buržuazinių nacionalistų ir kitų priešiškų elementų antitarybinei veiklai atskleisti ir sužlugdyti vykdymui, Komitetas nuveikė tam tikrą teigiamą darbą.

Sukurta tam tikra operatyvinė žvalgybinio darbo bazė pagrindinio priešo šalyse, buvo renkami žvalgybiniai duomenys ir informacija apie lietuvių išeivijos nacionalistines antitarybines organizacijas ir jų ardomąją veiklą prieš Lietuvos TSR. Vykdomos šių organizacijų ardymo ir jų vadų kompromitavimo priemonės, kurios gerokai sumažino nacionalistinių organizacijų įtaką lietuvių išeiviams. Skiriamas dėmesys plintančiam lietuvių išeivių patriotiniam judėjimui ir jo panaudojimui tarybinės žvalgybos interesais.

Svarbiausias operatyvinių darbuotojų kontržvalgybinio darbo tikslas buvo išaiškinti prieš agentūrą, užkirsti kelią prieš žvalgų ir užsienio agentų, kurie lankosi respublikoje, šnipinėjimui bei kitai ardomajai veiklai, neleisti į užsienį nutekėti informacijai apie ypač svarbius karinius ir pramoninius objektus, užtikrinti geležinkeliais riedančių literinių traukinių slaptumą ir saugumą, taip pat atskleisti ir sustabdyti buržuazinių nacionalistų bei kitų priešiško elementų antitarybinę veiklą.

1962 m. ir praėjusiais 1963 metų mėnesiais baudžiamojon atsakomybėn patraukta kelios dešimtys ypač pavojingų valstybinių nusikaltėlių, atskleista ir nutraukta nacionalistinių grupių veikla, surasta daugelis antitarybinių anoniminių dokumentų autorių ir platintojų. Pagerėjo tardymo kokybė.

Iš buvusių ginkluotų nacionalistinių gaujų narių, jų talkininkų ir slėptuvių kartu su milicijos darbuotojais paimta daug šaunamųjų ginklų ir šaudmenų.

Daug dėmesio buvo skiriama profilaktiniam darbui su tarybiniais piliečiais, kurie dėl politinio nebrandumo, klaidingų pažiūrų ar priešiško elementų įtakos užsiėmė politiškai žalinga veikla.

Partinių organų vadovaujamas, Komitetas dirbo ir ideologinį darbą siekdamas demaskuoti buržuazinio nacionalizmo antiliaudinę esmę, apsaugoti jaunimą nuo žalingos priešiškos ideologijos įtakos.

KGB Partijos komitetas ir padalinių partinės organizacijos, vadovaujamos Lietuvos KP ir miestų partijos komitetų, atlieka reikšmingą darbą keliant bendrą Komiteto ir jo periferinių organų darbo lygį, auklėjant komunistus ir mobilizuojant juos vykdyti valstybės saugumo organams iškeltas užduotis.

Tačiau respublikos Valstybės saugumo komiteto operatyvinėje veikloje yra daug aplaidumo ir trūkumų. Bendras Komiteto ir periferinių organų žvalgybinio ir kontržvalgybinio darbo lygis dar neatitinka partijos reikalavimų ir Valstybės saugumo komiteto prie TSR Sąjungos Ministrų Tarybos įsakymų ir nurodymų.

Žvalgybiniame darbe lėtai sprendžiamas operatyvinio įsiskverbimo į svarbiausius ir priešiškiausius užsienio lietuvių buržuazinių nacionalistų centrus uždavinys.

Dar silpnai organizuojamas įsiskverbimo į priešą, pirmiausia į JAV, Anglijos ir VFR, žvalgybinius ir kontržvalgybinius organus darbas.

Kontržvalgybiniame darbe Komitetas ir KGB įgaliotinių aparatai nepasiekė teigiamų rezultatų vykdydami pagrindinę užduotį – atskleisti ir demaskuoti imperialistinių žvalgybų agentūrą.

Iki šiol neatskleisti ryšiai ir nedemaskuoti asmenys, kurie galėjo informuoti priešą apie kai kuriuos Lietuvoje dislokuotus svarbius karinius objektus.

Dirbant su į Vilnių iš kapitalistinių šalių atvykstančiais užsieniečiais ir su Klaipėdos uostą lankančiais užsienio jūreiviais, dar mažai naudojama aktyvių puolamųjų priemonių.

Dirbant su asmenų, įtariamų antitarybine nacionalistine veikla, bylomis, nepakankamai dėmesio skiriama kai kurių iš jų galimiems ryšiams su išeivijos centrais ir priešą žvalgyba atskleisti. Deramai neorganizuotas daugelio buvusių antitarybinių, nacionalistinių organizacijų ir gaujų vadovų ir vadeivų, kurie, atlikę bausmę, grįžo iš įkalinimo vietų, stebėjimas.

Valstybės saugumo komitetas dar nepasiekė tiek, kad galėtų laiku atskleisti ir sužlugdyti galimus priešiškų elementų bandymus inspiuoti atvirus grupinius išpuolius ir neramumus.

Iki šiol nesurasti ilgą laiką besislapstantys ginkluoti nelegalai Kraujelis, Erstikis, Liuberskis ir Končius. Silpnai dirbama atskleidžiant įvairiu metu nacionalistų ir kitų priešiškų elementų įvykdytus veiksmus, tarp jų ir keletą teroristinių aktų.

Nepakankamai koordinuojamas valstybės saugumo organų, Prokuratūros ir Viešosios tvarkos apsaugos ministerijos* darbas demaskuojant ir likviduojant tiek ypač pavojingų valstybinių, tiek ypač pavojingų kriminalinių nusikaltėlių veiklą.

Yra esminių trūkumų ir darbe su kadrtais. Pastaruoju metu pasitaikė, kai KGB darbuotojai pažeidinėjo drausmę ir darė kitokius

* 1962 m. Vidaus reikalų ministerija pavadinta Viešosios tvarkos apsaugos ministerija, 1969 m. ji vėl tapo Vidaus reikalų ministerija.

nusižengimus. Du Komiteto darbuotojai patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Daugelis trūkumų Komiteto darbe atsiranda dėl to, kad KGB vadovybė (draugai Randakevičius, Konoplenko, Petkevičius) dar per mažai dėmesio skiria tinkamam darbo organizavimui, nepakankamai reiklūs Komiteto padalinių vadovams ir KGB miestų ir rajonų įgaliotiniams, kad būtų užtikrintas KGB prie TSR Sąjungos Ministrų Tarybos įsakymų ir jų pačių nurodymų vykdymas.

KGB partijos komitetas, Komiteto skyrių ir jo periferinių organų partinės organizacijos dar nepakankamai panaudoja partinę įtaką padalinių operatyvinei tarnybinei veiklai gerinti. Vykdomos partinės ir politinės priemonės neretai būna neveiksmingos.

Lietuvos KP, miestų ir rajonų partijos komitetai nepakankamai gilinasi į KGB padalinių darbą miestuose ir rajonuose, mažai dėmesio skiria valstybės saugumo organų partinių organizacijų darbo gerinimui.

Lietuvos KP CK Prezidiumas

N U T A R I A :

1. Įpareigoti Valstybės saugumo komitetą prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos ir jo organus vietose imtis visų priemonių, kad per patį trumpiausią terminą būtų pašalinti nurodyti trūkumai, ir, vadovaujantis TSKP CK reikalavimais, sutelkti visas savo jėgas ir priemones ryžtingam žvalgybinio ir kontržvalgybinio darbo gerinimui: vykdyti jį atsižvelgiant į imperialistinių žvalgybų ardamosios šnipinėjimo veiklos taktikos ir būdų pokyčius, tobulinti savo operatyvinio darbo metodus ir formas.

Pasiekti, kad valstybės saugumo organai laiku atskleistų nusikaltamus kėslus puoselėjančius asmenis ir laiku sustabdytų antitarybinius jų veiksmus.

Ryžtingai vykdant priemones prieš tikruosius tarybinės valstybės priešus, kartu stiprinti profilaktinį, auklėjamąjį darbą su asmenimis, kurie daro prasikaltimus dėl savo politinio nebrandumo.

2. Įpareigoti respublikos KGB vadovus ir operatyvinius darbuotojus daugiau dėmesio skirti ryšių su masėmis stiprinimui ir remimuisi masėmis kaip viena iš svarbiausių valstybės saugumo organų sėkmingos veiklos sąlygų. Nuolat teikti visokeriopą paramą partiniams, tarybiniams ir komjaunimo organams stiprinant ideologinį darbą su masėmis, politinį darbo žmonių auklėjimą, ugdant revoliucinį jų budrumą.

3. Pareikalauti iš Komiteto vadovybės ir jo įgaliotinių miestuose bei rajonuose gerinti organizacinį darbą, nuolat jį tobulinti ir pasiekti, kad kiekvienas vadovas gerai žinotų tikrąją darbų padėtį, operatyvinę situaciją, išsigilintų į operatyvinio tarnybinio darbo būklę, ją analizuotų, išsiaiškintų trūkumų priežastis, imtųsi priemonių jiems pašalinti ir kryptingai, dalykiškai, tiksliai, drąsiai ir operatyviai spęstų iškilusius klausimus.

4. Įpareigoti KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos (drg. Randaševičius), Respublikos prokuratūrą (drg. Galinaitis) ir VTAM (drg. Gailevičius) pagerinti valstybinių ir kriminalinių nusikaltėlių veiklos atskleidimo ir likvidavimo koordinavimą daugiausia dėmesio skiriant tam, kad būtų užkirstas kelias nusikaltimams.

5. Pareikalauti iš KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos partijos komiteto, KGB miestų ir rajonų įgaliotinių aparatų partinių organizacijų sustiprinti partinį ir politinį darbą su personalu. Padidinti partinių organizacijų vaidmenį visoje KGB organų veikloje. Pasiekti, kad būtų glaudesnis ryšys tarp kiekvienos pirminės partinės organizacijos darbo ir Komiteto bei jo periferinių organų tarnybinės operatyvinės veiklos.

Vienu svarbiausių partinių organizacijų ir padalinių vadovų uždavinių laikyti nuolatinį kiekvieno darbuotojo auklėjimą begalinio atsidavimo Komunistų partijai, tarybinei liaudžiai dvasia; ugdyti čekistų idėjiškumą, politinį budrumą, griežčiausią socialistinio teisėtumo laikymąsi ir pasirengimą vykdyti bet kokią partijos ir vyriausybės užduotį.

Nuolat kelti darbuotojų čekistinių meistriškumą, ugdyti naujovių pajautimą, sugebėjimą savarankiškai ir drąsiai, nesibaiminant pateisinamos rizikos, spręsti iškylančius klausimus, visokeriopai palaikyti protingą iniciatyvą ir išradingumą darbe.

Kartu su trūkumų kritika ir savikritika visose valstybės saugumo organų grandyse ryžtingai didinti reiklumą ir gerinti vykdymo kontrolę. Ryžtingai kovoti su vis dar pasitaikančiu respublikos čekistų nedrausmingumu, pasipūtimu ir amoralium elgesiu.

6. Įpareigoti Lietuvos KP miestų ir rajonų komitetus įsigilinti į įgaliotinių aparatų darbo būklę, daugiau dėmesio skirti valstybės saugumo organų partinių organizacijų veiklos gerinimui, čekistų komunistų tarnybinės ir partinės disciplinos stiprinimui, jų mobilizavimui vykdyti KGB organams iškeltas užduotis.

Lietuvos KP ir miestų partijos komitetai turi teikti didesnę pagalbą KGB organams parenkant ir paskirstant kadrus. Į darbą KGB organuose siųsti geriausius komunistus, turinčius aukštąjį išsilavinimą, gerai pasireiškusius partiniame, tarybiniame ir komjaunimo darbe.

Lietuvos KP CK mano, kad respublikos valstybės saugumo organų darbuotojai, pelnę didelį komunistų partijos pasitikėjimą, turi nepriekaištingai atlikti jiems patikėtą garbingą užduotį užtikrinti socialistinės Tėvynės valstybinį saugumą.

LIETUVOS KOMUNISTŲ PARTIJOS
CENTRO KOMITETO [PIRMASIS] SEKRETORIUS
/A. SNIEČKUS/ [parašo nėra]

Dokumento pabaigoje įrašas ranka: „Pirmas projekto egzempliorius perduotas Lietuvos KP CK (mjr. Grakauskas) [parašas] 63.IX.24.“

LYA, f. K-1, ap. 10, b. 324, l. 353–359. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

3. LKP CK ir LSSR MT nutarimas dėl priemonių slaptumo režimui stiprinti

1970 m. lapkričio mėn.

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 4.

LIETUVOS KP CENTRO KOMITETAS
ir
LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBA

NUTARIMAS

1970 m. lapkričio__

Nr. _____ Vilnius

Dėl priemonių slaptumo režimui stiprinti

Lietuvos KP Centro Komitetas ir Lietuvos TSR Ministrų Taryba, apsvarstę TSKP Centro Komiteto ir TSRS Ministrų Tarybos 1970 m. spalio 1 d. nutarimą Nr. 840–285 „Dėl priemonių slaptumo režimui stiprinti“, pažymi, kad pastaraisiais metais dėl priemonių, kurių ėmėsi ministerijos, žinybos, įmonės, įstaigos ir valstybės saugumo organai, vykdydami TSKP CK ir TSRS Ministrų Tarybos 1963 m. vasario 14 d. nutarimą Nr. 208–76, Lietuvos KP CK ir Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1963 m. kovo 18 d. nutarimą Nr. 181ss, respublikoje šiek tiek pagerėjo darbas valstybės paslapčių apsaugos užtikrinimo srityje.

Tačiau valstybės paslapčių apsaugos užtikrinimas respublikos ministerijose, žinybose, įmonėse ir įstaigose, susijusiose su kai kurių rūšių gynybinės technikos gamyba, visiškai slaptų temų rengimu ir valstybės paslaptis sudarančių dokumentų saugojimu, turi daug trūkumų.

Daugelyje įmonių, mokslinio tyrimo įstaigų ir kitų žinybų, kuriose sukaupta svarbių paslapčių (Lietuvos civilinės aviacijos valdyba, Lietuvos TSR žemės ūkio ministerija, Elektros suvirinimo prietaisų mokslinio tyrimo institutas ir kt.), nesilaikoma Slaptumo režimo užtikrinimo instrukcijos reikalavimų. (...) Baldų ir medžio apdirbimo pramonės ministerijoje, Komunalinio ūkio ministerijoje nesudarytos

sąlygos specialiųjų dalių darbui. Kai kuriose ministerijose ir žinybose neatsižvelgiama į pasikeitusias sąlygas, *visapusiškai netiriami ir laiku nepašalinami galimi duomenų nutekėjimo priešui šaltiniai*, neskiriama reikiamai dėmesio tinkamai slaptumo režimo palaikymo kontrolei įmonėse, įstaigose ir organizacijose; (...) užsieniečių priėmimo metu ne visuomet laikomasi griežto slaptumo režimo, kartais atsakingi asmenys, kuriems yra patikėtos valstybės paslaptys, kalbasi su užsieniečiais tinkamai nepasirengę ir deramai nesirūpindami valstybės paslapčių išsaugojimu; nepamatuotai gausėja asmenų, kurie pasitelkiami slaptiems darbams ir gali susipažinti su slaptais dokumentais; nesiimama reikiamų priemonių viešų ir tarnybinių publikacijų kontrolei organizuoti ir išvengti slaptų duomenų jose pavišimo; kai kurie budrumą praradę asmenys ryšio kanalais ir savo aplinkoje pavišina jiems žinomus slapčius duomenis.

Siekdami gerinti slaptumo režimo užtikrinimo darbą ir valstybės paslapčių apsaugą respublikoje vadovaujantis TSKP CK ir TSRS Ministrų Tarybos 1970 m. spalio 1 d. nutarimu Nr. 840–285, Lietuvos KP Centro Komitetas ir Lietuvos TSR Ministrų Taryba n u t a r i a:

1. Įpareigoti partijos miestų ir rajonų komitetus, miestų ir rajonų vykdomuosius komitetus, ministerijas ir žinybas, įmonių, įstaigų ir organizacijų vadovus imtis reikiamų priemonių slaptumo režimo palaikymo trūkumams pašalinti, slaptų duomenų apsaugos kontrolei stiprinti, propagandiniam ir agitaciniam darbui gerinti, tarybinių piliečių budrumui ugdyti ir atsakomybei už jiems patiktų paslapčių saugojimą didinti, sudaryti nepakantumo sąlygas slaptumo režimo ir teisės normų, numatančių atsakomybę už valstybės paslapčių pavišinimą, pažeidimams.

2. Įpareigoti ministerijų, žinybų, įmonių, įstaigų ir organizacijų vadovus:

- a) gerinti valstybės paslapčių apsaugos užtikrinimo darbą, turint galvoje, kad ministerijų, žinybų, įmonių, įstaigų ir organizacijų vadovai atsako už tinkamo slaptumo režimo užtikrinimo darbus ir reikiamų priemonių, apsaugančių valstybės paslaptis nuo pavišimo ir nutekėjimo priešui jo naudojamomis naujausiomis technikos priemonėmis, parengimo ir neatidėliotino įgyvendinimo kontrolę;

b) nustatyti reikiamą slaptumo režimą įdiegiant ir panaudojant automatizuotas slaptos ir viešai perduoti draudžiamos informacijos planavimo, valdymo ir apdorojimo sistemas, suderinus su Valstybės saugumo komitetu prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos, patvirtinti duomenų, kuriuos galima perduoti tik naudojantis šifravimo ir įslaptinimo technika, sąrašus, taip pat ranka koduojamas lenteles;

c) griežtai kontroliuoti, kad suvestinės, ataskaitos ir kiti duomenys apie gynybinės produkcijos kūrimą, gamybą, bandymus ir transportavimą būtų perduodami tik slapto susirašinėjimo, šifruoto ryšio būdu arba telefonu ir telegrafu su instaliuota įslaptinimo aparatu;

d) parengti ir, suderinus su Valstybės paslapčių saugojimo spaudoje valdyba prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos, 1971 m. pirmą pusmetį patvirtinti viešojo spaudoje, per radiją ir televiziją neskelbtinų žinybinių duomenų sąrašus, esant reikalui, įtraukti į šiuos sąrašus būtinus pakeitimus ir papildymus; sąrašuose numatyti mokslines-technines bei ekonomines problemas ir temas, apie kurias duomenys gali būti skelbiami tik su suinteresuotų ministerijų ar žinybų leidimu;

e) sustiprinti įmonių, mokslinio tyrimo įstaigų ir konstravimo biurų, susijusių su tam tikrų karinės technikos rūšių gamyba ir slapčių temų rengimu, slaptuosius skyrius (dalis) gerai išmanančiais gamybą kadrais, turint galvoje, kad tai turėtų pagerinti slaptumo režimo palaikymą, padėti laiku atskleisti ir pašalinti galimus slaptos informacijos nutekėjimo šaltinius, nepavesti slaptiesiems skyriams (dalims) pareigų, nesusijusių su jų vykdomomis funkcijomis;

f) griežtai laikytis nustatytos ryšių užmezgimo tvarkos su užsieniečiais iš kapitalistinių ar besivystančių šalių, kuriems leista dirbti slaptais darbais ir naudotis slaptais dokumentais.

3. Nustatyti, kad ministerijose, žinybose, įmonėse, įstaigose ir organizacijose nauji slaptieji skyriai (dalys) gali būti steigiami, o esami likviduojami suderinus su Valstybės saugumo komitetu prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos organais.

4. Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Valstybinio plano komitetas ir Vyriausioji materialinio-techninio aprūpinimo valdyba prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos turi toliau stiprinti slaptumo režimą rengiant

liaudies ūkio planus, balansus ir materialinių-techninių išteklių paskirstymo planus, t. y. griežtai apriboti asmenų priėjimą prie specialiųjų reikmių išteklių paraiškų, sąskaitų, jų poreikio pagrindimo ir kitų duomenų, kuriuose yra valstybės paslapčių.

5. Nustatyti, kad įmonėse, įstaigose ir organizacijose gynybinės technikos kūrimo ir gamybos užduotys gali būti paskirstytos tik atlikus atitinkamus slaptumo režimo užtikrinimo darbus, kuriuos bendra išvada patvirtina užsakovas ir darbų vykdytojas.

6. Įpareigoti su gynybinės technikos užsakymų vykdymu susijusių ministerijų, žinybų, įmonių, įstaigų ir organizacijų vadovus:

a) pašalinti statomų ir rekonstruojamų objektų, skirtų gynybinės technikos gamybai, užšifavimo ir priedangos trūkumus, vykdyti moksliskai pagrįstas priemones šių objektų apsaugai nuo priešų techninės ir vizualinės žvalgybos ir reikiamam slaptumo režimui užtikrinti;

b) projektuojant ypač svarbių objektų statybą, parengti ir, suderinus su Valstybės saugumo komitetu prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos, vykdyti priešų dezinformavimo priemones tiek objekto statybos, tiek jo eksploatavimo metu;

c) uždrausti ministerijų, žinybų, įmonių, įstaigų ir organizacijų vadovams tvirtinti ypač svarbių gynybinių ir karinių objektų statybos ir rekonstrukcijos projektus, jeigu juose nenumatytos būtinos slaptumo režimo užtikrinimo priemonės.

7. Įpareigoti Lietuvos TSR Statybos ministeriją ir Kaimo statybos ministeriją, suderinus su Valstybės saugumo komitetu prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos, imtis priemonių slaptumo režimui stiprinti statybos ir montavimo darbų organizacijose, kurios stato mobilizacinės paskirties, taip pat civilinės gynybos objektus.

8. Geologijos valdybai prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos, ministerijoms ir žinyboms, turinčioms kartografinės medžiagos fondus, iki 1971 m. sausio 1 d. patikrinti, kaip apskaitomi, saugomi ir panaudojami slapti topografiniai žemėlapiai, geodezinė, kartografinė, aerofotografinė ir kita medžiaga, įskaitant esančią pavaldžiose organizacijose ir įstaigose. Remiantis patikrinimo duomenimis, parengti

ir įgyvendinti papildomas TSRS teritorijos topografinių duomenų apsaugos užtikrinimo priemonės atkreipiant dėmesį į slaptų topografinių žemėlapių ir geodezinių duomenų pagrindu parengtos projektinės dokumentacijos apskaitą, apsaugą ir panaudojimą.

9. Įpareigoti Valstybės paslapčių saugojimo spaudoje valdybą prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos:

a) sustiprinti viešų publikacijų karinės pramonės, mokslo, technikos ir ekonomikos klausimais turinio kontrolę, atkreipti ypatingą dėmesį, kad nebūtų paviešinti duomenys apie naujausius mokslo ir technikos laimėjimus, kurių paskelbimas gali pakenkti Tarybų valstybės interesams;

b) atsižvelgiant į ministerijų ir žinybų pasiūlymus, laiku patikslinti ir pakeisti sąrašą duomenų, kuriuos draudžiama skelbti viešojo spaudoje, radijo ir televizijos laidose.

10. Įpareigoti Valstybės saugumo komitetą prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos:

a) *sistemiškai kontroliuoti*, kaip respublikos ministerijose, žinybose, įmonėse, įstaigose ir organizacijose užtikrinama valstybės paslapčių apsauga, ar laiku imamasi priemonių, užtikrinančių tinkamą slaptos raštvedybos tvarkymą, organų, atsakingų už šifruotus, koduotus (įslaptintus) ryšius, slaptos korespondencijos pristatymą, specialiąją techniką ir užsieniečių priėmimą, funkcionavimą; teikti ministerijoms, žinyboms, įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms paramą rengiant ir įgyvendinant paslapčių apsaugos ir slaptumo režimo užtikrinimo priemones; *apie nustatytus režimo pažeidimus (...) informuoti Lietuvos KP ir respublikos Ministrų Tarybą;*

b) atrankos būdu vykdyti ministerijų ir žinybų atvirų ir uždarytų radijo ryšio linijų kontrolę; siekiant išsiaiškinti galimus slaptos informacijos nutekėjimo kanalus, atlikti specialius patalpų ir jose esančios techninės įrangos patikrinimus svarbiose pramonės įmonėse, įstaigose ir organizacijose; taip pat atlikti specialų laboratorinį patikrinimą užsienyje įgytų slaptų duomenų priėmimo, perdavimo ir apdorojimo techninių priemonių ir kitų gaminių, esančių patalpose, kuriose vyksta slapti pokalbiai;

c) uždrausti (kol bus įvesta atitinkama tvarka) dirbti radijo stotims (išskyrus Gynybos ministerijos radijo stotis), kurios dažnai pažeidžia radijo ryšių discipliną, taip pat neleisti naudotis slaptam darbui, slaptai informacijai perduoti, apdoroti ir saugoti skirtomis patalpomis bei techninėmis priemonėmis, jeigu jos neatitinka apsaugos nuo galimo paslapčių nutekėjimo reikalavimų.

11. Respublikos spaudos organams, ministerijoms ir žinyboms kelti politinio budrumo ir atsakomybės už valstybinių, politinių ir karinių paslapčių apsaugą ugdymo lygį.

12. Atsižvelgti į tai, kad TSKP CK ir TSRS Ministrų Taryba 1970 m. spalio 1 d. nutarimu Nr. 840–285 pavedė:

Valstybės saugumo komitetui prie TSRS Ministrų Tarybos ir TSRS Gynybos ministerijai, atsižvelgiant į būtinumą imtis tolesnių priemonių ypač svarbių gynybinių ir karinių objektų užsifravimui, per tris mėnesius išnagrinėti galiojančius Nuostatus dėl žemės sklypų parinkimo ir skyrimo ypač svarbių gynybinių ir karinių objektų statybai ir išdėstymui tvarkos, suderinti juos su sąjunginių respublikų Ministrų Tarybomis ir TSRS Valstybinio plano komitetu ir pateikti tvirtinti TSRS Ministrų Tarybai;

Sąjunginių respublikų Ministrų Taryboms suderinti su TSRS Gynybos ministerija, atitinkamomis ministerijomis, žinybomis ir Valstybės saugumo komiteto organais klausimą dėl žemės sklypų skyrimo gyvenamųjų ir kitų civilinių pastatų statybai ir išdėstymui arti ypač svarbių gynybos ir karinių objektų;

Vyriausiosios geodezijos ir kartografijos valdybos prie TSRS Ministrų Tarybos valstybinės geodezijos priežiūros organams sustiprinti visose įmonėse, įstaigose ir organizacijose, išskyrus TSRS Gynybos ministeriją, topografinės-geodezinės, kartografinės, aerofotografinės medžiagos saugojimo ir naudojimo kontrolę. Nustačius šios medžiagos apskaitos, saugojimo ir naudojimo tvarkos pažeidimų, naudojimąsi ja apriboti ir uždrausti;

TSRS Ministrų Tarybos Mokslo ir technikos valstybiniam komitetui, Užsienio prekybos ministerijai, TSRS Ministrų Tarybos Užsienio ekonominių ryšių valstybiniam komitetui, TSRS Mokslų akade-

mijai, Valstybės paslapčių saugojimo spaudoje vyriausiajai valdybai prie TSRS Ministrų Tarybos per 6 mėnesius parengti ir, suderinus su Valstybės saugumo komitetu prie TSRS Ministrų Tarybos, nustatyta tvarka pateikti Nuostatų projektą dėl ministerijų, žinybų, įmonių, įstaigų ir organizacijų mokslinių-techninių ir ekonominių ryšių palai-
kymo su užsienio firmomis, mokslininkais ir specialistais tvarkos.

TSRS Ministrų Tarybos Mokslo ir technikos valstybiniam komite-
tui, Užsienio prekybos ministerijai, TSRS Užsienio reikalų ministeri-
jai, TSRS Ministrų Tarybos Užsienio ekonominių ryšių valstybiniam
komitetui, TSRS Ministrų Tarybos Prezidiumo Komisijai, spren-
džiančiai su Ekonominės savitarpio pagalbos tarybos veikla susijusius
klausimus, Vyriausiajai užsienio turizmo valdybai prie TSRS Minis-
trų Tarybos ir kitoms TSRS ministerijoms bei žinyboms parengti ir,
suderinus su Valstybės saugumo komitetu prie TSRS Ministrų Tary-
bos, per šešis mėnesius patvirtinti užsieniečių (turistų, komersantų,
žurnalistų, diplomatų ir kt.) priėmimo moksliniais-techniniais, eko-
nominiais ir kitais klausimais tvarką, atkreipiant dėmesį į slaptumo
režimo sustiprinimą dirbant su užsieniečiais;

TSRS Valstybiniam plano komitetui, Valstybiniam tiekimo ko-
mitetui kartu su suinteresuotomis TSRS ministerijomis ir žinybomis
parengti ir 1970 m. įdiegti bendrą karinės technikos gamybai ir spe-
cialiosioms reikmėms reikalingos produkcijos tiekimo, dokumentų,
užsakymų-paskyrų (paskirstymo planų) įforminimo tvarką, neat-
skleidžiančią gynybos objektų ir karinę techniką gaminančių įmo-
nių;

nustatė, kad specializuotų įmonių, ekspedicijų ir kitų organizacijų
bei jų padalinių kūrimas topografiniams-geodeziniais, kartografi-
niams, aerofotografiniams darbams vykdyti ne Vyriausiosios geode-
zijos ir kartografijos valdybos prie TSRS Ministrų Tarybos sistemoje
turi būti suderintas su šia Vyriausiąja valdyba;

įpareigojo TSRS Ryšių ministeriją kartu su Valstybės saugumo
komitetu prie TSRS Ministrų Tarybos, suinteresuotomis ministerijo-
mis ir žinybomis, išskyrus TSRS Gynybos ministeriją, 1970–1971 m.
įmonėse, įstaigose ir organizacijose, kurios kuria, gamina ir išbando
gynybinę techniką, taip pat išgauna strategines žaliavas, patikrinti

veikiančius radijo tinklus, kad per eterį nenutekėtų slapti duomenys;

nustatė, kad naujus žinybinius radijo ryšius, išskyrus TSRS Gynybos ministeriją, galima įrengti tik gavus TSRS Ryšių ministerijos leidimą ir suderinus su Valstybės saugumo komitetu prie TSRS Ministrų Tarybos;

pavedė Valstybės saugumo komitetui prie TSRS Ministrų Tarybos iki 1971 m. sausio 1 d., vadovaujantis šio nutarimo reikalavimais, pataisyti ir pateikti tvirtinti TSRS Ministrų Tarybai Valstybės paslapčių saugojimo ir slaptumo režimo TSRS įmonėse ir įstaigose instrukciją ir Šifravimo tarnybos instrukciją, taip pat kartu su TSRS ministerijomis ir žinybomis parengti bendrus reikalavimus vieningai sistemai priemonių, kurios taikomos valstybės paslaptims šalyje saugoti ir dezinformuoti priešą karinės pramonės, moksliniais-techniniais ir ekonominiais klausimais.

Lietuvos KP Centro Komiteto
Sekretorius

A.Sniečkus [parašo nėra]

Lietuvos TSR Ministrų Tarybos
Pirmininkas

J. Maniušis [parašo nėra]

Nr. 2/3–4658

išsp. 4 egz.

1–2 Liet. TSR MT

3–4 Komiteto vadovybei

vykd. Šepilov

sp. Kuzina, Midorova

1970 11 13

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 679, l. 102–112. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

4. LSSR KGB informacija LKP CK apie disidentės J. Bieliauskienės parengtinį tardymą

1983 m. balandžio 29 d.

29 balandžio 1983 m.

41 989

LIETUVOS KOMUNISTŲ PARTIJOS CENTRO KOMITETUI

1983 m. balandžio 19 d. Lietuvos TSR valstybės saugumo komitetas baigė parengtinį tardymą

Jadvygos BIELIAUSKIENES, Antano, gimusios 1929 metais, ištekėjusios, su viduriniu išsilavinimu, 1943 m. teisios už valstybinius nusikaltimus 25 metams laisvės atėmimo, iki suėmimo gyvenusios Kauno rajone Garliavos gyvenvietėje,

baudžiamąjoje byloje. Ji kaltinama tuo, kad nuo 1978 metų iki 1982 metų spalio mėnesio, t.y. iki suėmimo dienos, siekdama susilpninti Tarybų valdžią, varė antitarybinę agitaciją ir propagandą: statė antitarybinio pobūdžio inscenizacijas, ruošė šmeižtiškus rašinius bei informacijas ir perdavė juos nelegalios antitarybinio turinio brošiūros "Lietuvos katalikų bažnyčios kronika" leidėjams, aktyviai dalyvavo parašų rinkime po šmeižtiško antitarybinio turinio dokumentu. Be to, savo būte laikė platinimo tikslu antitarybinio turinio literatūrą, tai yra padarė nusikaltimą, numatytą Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso 68 str. 1 d.

Pareikštame kaltinime J. Bieliauskienė kalta neprisipažino, tačiau savo dalyvavimo aukščiau nurodytoje veikloje neneigė, teigdama, kad jos veiksmuose nieko nusikalstamo nėra. Jos kaltę pilnai įrodyta byloje surinktais įrodymais.

1983 m. balandžio 20 d. kaltinamąją išvadą jos byloje patvirtino Lietuvos TSR prokuroras ir pasiuntė bylą į Lietuvos TSR aukščiausiąjį teisumą nagrinėjimui.

J. Bieliauskienė, atlikusi 1956 metais bausmę už valstybinius nusikaltimus, savo priešiško Tarybų valdžiai neatsikratė. Tapusi fanatiškai tikinčia, užmezgė ryšius su reakcingai nusiteikusiais kunigais S. Tamkevičium, A. Svarinsku ir jų

paveikta įsitraukė į aktyvią antitarybinę veiklą. Pagrindinė jos veiklos kryptis buvo priešiška veikla moksleivių tarpe dangstantis religinių dogmų propagavimu. Pasinaudodama tuo, kad kai kurie mokiniai augo religingose šeimose ir patys buvo religingi, o taip pat tuo, kad atskirose šeimose ryšium su tėvų ankstesniu nutarimu ar ištrėmimu vyravo antitarybinė atmosfera, J.Bieliauskienė telkė taip vadinamus eucharistinius bei gyvojo rožančiaus būrelius. Ji vedžiojo vaikus į savo butą, kur demonstruodavo įvairią buržuazinės Lietuvos valstybės atributiką, liaupsindavo lietuvis praeitį, keldavo dabartinės santvarkos tariamas ydas ir tokiu būdu palaipsniui nutaikė mokinius prieš mokyklą, komjaunimą ir aplamai tarybinę santvarką. Netrukus jos "apaštalavimas" jaunimo tarpe (taip jos veikla įvertinta "Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos" 56 numeryje) pasireiškė nauja forma. Ji paruošė ir pastatė jos sukurtą antitarybinio pobūdžio scenarijaus kelias inscenizacijas pavadinimu "Išaukštinkime Lietuvą". Jų esmė ta, kad mokiniai, atlikdami vaidmenis, susirinkusių asmenų tarpe platino J.Bieliauskienės jiems įteigtas antitarybines idėjas: žadino nacionalizmą, kurdė nepasitenkinimą tarybine santvarka.

Jos paveikti ir išprovokuoti kai kurie mokiniai (V.Gluokanė, seserys Gluokanytės, A.Slepkovas, M.Labonas, seserys Kalkelytės) ėmė netinkamai elgtis mokykloje ir komjaunimo organizacijose, ko pasekoje jų atžvilgiu buvo imtasi auklėjamojo pobūdžio priemonių. Visu tai J.Bieliauskienė panaudojo tam, kad veidmainiškai parodyti neva sistemingai ir brutaliai persekiojami tiki tieji mokiniai: surinkusi "duomenis" apie tariamą tikinčiųjų mokinių persekiojimą, iškreiptai ir tendencingai juos apdorojo, paruošė šmeižtiskas "informacijas" ir perdavė jas "Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos" leidėjams.

Be to, 1961 m. J.Bieliauskienė paruošė ir perdavė "Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos" leidėjams rašinį, pavadinimą "Išpūčiai iš kelionės..." Šiame rašinyje ji šmeižtiškai aprašė kelionės į taip vadinamus Šiluvos atlaidus išpučius, stengdamasi parodyti, kad neva tikintieji yra valdžios organų persekiojami, pažeidžiamos jų konstitucinės teisės ir laisvės.

Vystydama savo antitarybinę veiklą, J.Bieliauskienė 1982 m. pradžioje aktyviai įsijungė į kunigų ekstremistų B.Tamkavičiaus,

5. LSSR Istorijos instituto raštas LSSR KGB pirmininkui R. Marcinkui dėl pokario metais žuvusio tarybinio aktyvo vardyno

1990 m. spalio 29 d.

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJA

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

232600, Vilnius, T.Kociuškos 30. Tel. 614436

1990.10.2

Nr. 38004/12-589

Valstybės saugumo komiteto

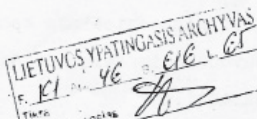
Pirmininkui

gen. R. Marcinkui

Nuorodas: Istorijos instituto

Direktoriui

ist.dr. V. Merkiui

1988 m. rugsėjo 24 d. Valstybės saugumo komiteto iniciatyva (gen. H. Vaigauskas) buvo priimtas Lietuvos KP CK biuro nutarimas (1988.07.25. Nr. 67 § 6) parengti ir išleisti pokario metais žuvusio tarybinio aktyvo Vardyną. Šis darbas 1988-1990 m. laiko tarpe buvo pavestas įgyvendinti trims įstaigoms: VSK, Partijos istorijos institutui ir MA Istorijos institutui. Vykdamas minėtą LKP CK biuro nutarimą, Lietuvos TSR Ministrų Taryba 1988 m. rugsėjo 12 d. potvarkiu Nr. 185p Istorijos institutui skyrė lėšas šios temos įvykdymui finansuoti 1988.IV ketv. - 1990 m. laikotarpiui (4 vyr. lab. ir 4 lab. etatai).

Darbo procese pagrindinis kluvis rengiant Vardyną teko dviem įstaigoms - VSK ir Istorijos institutui.

VSK, remdamasis turima kartoteka (25 tūkst. vnt.), išipareigojo patikrinti ir naujai užpildyti žuvusiųjų anketas Vardynui. Užduotiai atlikti Komitetas komplektavo kadrus. Deja, pradinis etapas nėsėkmingai. 1988 m. gale - 1989 m. pradžioje trys Komiteto priimti darbuotojai vienas po kito nieko nenuveikę paliko darbą. Tik priėmus R. Olšanską (nuo 1988.11.21) ir A. Štėpaitį (nuo 1989.III.1) darbas pajudėjo iš vietos. Dabartiniu metu R. Olšanskas ir A. Štėpaitis dirba vyr. laborantų etatuose. Be to, Institutas jiems abiems dar priskoda po 0,5 laboranto etato. 0,5 lab. etato užima ir Komiteto

archyvo darbuotoja I. Maceržinskaja.

Lietuvos istorijos institutas parėngė ir nuolat dauginą Vardyno anketų blankus (atspausdinta apie 30 tūkst.), tiražuoją 2 egz. gaunamus iš VSK užpildytas anketas (24.540). Sudaryta tyrėjų grupė (3 žm.), kurie aiškina duomenis apie žuvusius Respublikiniame Civilinės Metrikacijos prašų archyve. Vienas asmuo surinko duomenis apie žuvusius iš periferinės periodinės spaudos (iki 1956 m. intinai). Vyksta darbas suvedant ir apibendrinant turimus duomenis, rengiant Vardyno rankraštį.

Kokia dabartinių metu yra padėtis (š.m. spalio 1 d.)?

VSK tėra pristatęs Institutui 12.270 vnt. anketų. Turint galvoje, jog iš viso reikėjo užpildyti apie 25 tūkst., matome, kad iš esmės atlikta tik pusė užsibrąšto darbo. Lėti darbų tempai Komite to stabdo ir kitų, su Vardyno rengimu susijusių, grandžių darbų.

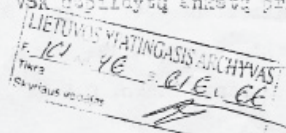
Dabartinių metu Institute eina į pabaigą Vardyno I tomo (raidės A-K, 8500 vienetų), 1500 l. rankraščio parengimas. Šiuo tomu Institutas planuoja metų gale atsiskaityti už temos vykdymą, kurios finansavimas, kaip aukščiau jau buvo minėta, baigiasi šių metų gruodžio 31 d.

Prašau Jūsų artimiausiu metu rasti laiko aptarti Vardyno būklę ir tolimesnes jo rengimo perspektyvas.

Su pagarba

Vardyno darbo grupės vadovė
(H. Šedžius)

- Priedai: 1. Žuvusiųjų Vardyno anketa
2. VSK užpildytų anketų pristatymo Institutui grafiškas

LTA, J. K-1, ap. 40, v. 010, l. 05-06, uol. n.

III. KGB agentūros tinklas ir kitos sekimo priemonės

Lietuvoje veikęs SSRS KGB padalinys aktyviai kontroliavo ir sekė visuomenę. Šiam darbui buvo pasitelkiamas platus agentūros tinklas, kurį sudarė agentai, patikėtiniai, konspiracinių butų laikytojai, rezidentai. KGB agentai buvo verbuojami patriotiniu, idėjiniu, politiniu, materialinio ar asmeninio suinteresuotumo, kompromitacijos pagrindu. KGB kruopščiai rinkdavo duomenis apie numatytą verbuoti kandidatą. Buvo tiriamos kiekvieno kandidato asmeninės savybės, pažiūros, polinkiai, gyvenimo būdas, ryšiai, materialinė šeimos padėtis, fizinė būklė, atsižvelgiama į jo panaudojimo galimybes. Visa tai, ypač silpnosios asmens savybės, buvo svarbu panaudojant jį įvairioms KGB manipuliacijoms. Kompromituojanti medžiaga palengvindavo verbavimo procesą. Jei tokios medžiagos nepavykdavo rasti, būdavo griebiamasi bauginimų dėl galimų suvaržymų ir kliūčių (studijuoti norimose mokymo įstaigose, daryti karjerą, įsidarbinti ar net būti pašalintam iš darbo, mokyklos, universiteto, neišleistam į užsienį ir pan.). Ilgainiui KGB vis daugiau dėmesio skyrė agentų kokybei. Į agentūros tinklą pradėti telkti agentai su aukštuoju išsilavinimu, turintys perspektyvą ir gebantys atlikti įvairias užduotis.

Kadangi KGB turėjo daug padalinių, kurie vykdė skirtingą veiklą, todėl ir agentų kategorijos skyrėsi. Pavyzdžiui, agentai stebėtojai fiksavo vienokią ar kitokią priešišką sovietų režimui veiklą, agentai kvotėjai, vadinamieji korespondentai, skirtingais metodais (pavyzdžiui, atlikdami slapta apklausas) rinko tam tikrus duomenis patvirtinančią informaciją, įtakos agentai turėjo paveikti į KGB akiratį patekusius asmenis. Nors agentų stebėtojų buvo daugiausia, dar veikė ir agentai verbuotojai, agentai dezinformatoriai, agentai, kurie privalėjo atitraukti priešą nuo netinkamo objekto, agentai, slapta atliekantys profilaktiką, agentai, įdiegiantys operatyvinę techniką. Kai agentas tapdavo nebenaudingas, jis būdavo išbraukiamas iš agentūros tinklo ir įrašomas į archyvą. Kartais kai kurie vadinamieji archyviniai agentai vėl būdavo pasitelkiami dirbti KGB

tikslais. 1989 m. LSSR KGB slaptų talkininkų tinklą sudarė 6377 žmonės³¹.

Nuo 1952 m. KGB agentūros tinklą papildė patikėtiniai. Šie talkininkai pasižymėjo lojalumu sovietų režimui, o jų ryšys su KGB buvo grindžiamas pasitikėjimo santykiais. Dažniausiai jie atlikdavo kai kurias agentų veiklos funkcijas (informacijos teikimas apie KGB dominusius žmones, sekimas, įtakos darymas). Patikėtinių parinkimas nereikalavo didelių KGB pastangų ir dokumentinio formalizmo. Priešingai nei agentai, patikėtiniai neturėjo slapyvardžių, KGB dokumentuose jie dažniausiai buvo įvardijami inicialais, kartais – tikrąja pavarde. Slapyvardžius jiems suteikdavo tik tada, kai jie tapdavo agentais, tačiau tai nebuvo itin dažnas reiškinys. Duomenų apie patikėtinius KGB griežtai neįslaptindavo ir neužvesdavo jiems specialių bylų. Reikšmės turėjo tik jų įrašymas į filtracines bylas, kad būtų žinoma, kurio saugumiečio žinioje jie yra. Agentai privalėjo pasirašyti bendradarbiavimo pasižadėjimus, o patikėtiniais šis reikalavimas negaliojo. Su KGB jie bendradarbiavo iš idėjos, karjeros sumetimais, todėl be ypatingų išpareigojimų tapdavo slaptais pagalbininkais.

Darbą su agentais planavo KGB operatyviniai darbuotojai. Jie buvo atsakingi už agentų auklėjimą, mokymą, psichologinį apdorojimą, panaudojimą ir patikrinimą. Slaptuose susitikimų ir konspiraciniuose butuose susitikimų metu buvo koordinuojamas darbas su agentais kontroliuojant jų veiksmus, pateikiant užduotis, priimant informaciją. Užverbuotas asmuo, slaptai talkinęs KGB ir užleisdavęs savo gyvenamąsias patalpas slaptiems susitikimams, buvo vadinamas susitikimų buto laikytoju. Konspiracinių butų laikytojais dažniausiai tapdavo etatiniai KGB darbuotojai. Bet kurioje nuošalioje vietoje, kuri pašaliniais neturėjo kelti jokio įtarimo, buvo susitinkama su patikėtiniais³². Dažniausiai susitikimai su patikėtiniais vykdavo jų darbovietėse, prieš tai ištyrus aplinką. Ne tik perspektyviems agentams, bet ir patikėtiniais, kurie vykdavo išpareigojimus, atlikdavo pavestas užduotis, KGB išmokėdavo įvairaus dydžio pinigines premijas. Tam tikrą pinigų sumą, kaip nuomos mokesį, gaudavo ir konspiracinių butų laikytojai.

³¹ LSSR KGB pirmininko gen. mjr. E. Eismunto 1989 m. ataskaita, LYA, K-1, ap. 46, b. 324, l. 23.

³² L. Okuličiūtė, „Patikimų asmenų vaidmuo sovietinėje sistemoje“, Genocidas ir rezistencija, 2006, Nr. 1 (19), p. 131.

KGB turėjo ir vadinamąjį veikiantį karininkų rezervą. Tai buvo iš skirtingų KGB padalinių atrenkami perspektyvūs ir patyrę karininkai, kurie turėdavo vykdyti kontržvalgybines užduotis dirbdami tam tikrų įmonių, įstaigų priedangoje. KGB veikiančio rezervo karininkams tekdavo rūpintis valstybinių paslapčių apsauga slaptuose Gynybos ministerijai priklausančiuose objektuose. Taip pat jie vykdavo specialios technikos kūrimo, sekamų žmonių profilaktinio išspėjimo (moralinio šantažo), užsienio piliečių sekimo užduotis.

Išorinį sovietų režimui nelojalių piliečių sekimą vykdavo KGB 7-ojo skyriaus žvalgai. KGB dominusius asmenis jie sekavo viešose vietose (bibliotekoje, gatvėje, kavinėje, restorane, parduotuvėje, poliklinikoje, transporto priemonėse ir kt.). Tokiu būdu būdavo išaiškinti neaiškūs ar nežinomi sekamojo ryšiai. Į KGB akiratį pakliuvęs asmuo ir jo aplinka kartais būdavo sekami pakankamai ilgai. Žvalgai stebėdavo ir fiksavo, kur jis ėjo, su kuo susitiko, kiek užtruko ir pan. KGB dokumentuose sekimo objektams operatyviniai darbuotojai suteikdavo slapyvardžius. Išanalizavęs išorinio stebėjimo išklotines, KGB dažniausiai nustatydavo stebėtų asmenų tapatybę, sprendavo, ar reikalingas tolesnis jo tyrimas, ir pan.

Be išorinio stebėjimo, KGB vykdė ir kitas sekimo priemones. Pavyzdžiui, atvykstantiems diplomatams sekti buvo naudojama priemonė „Zakaz“, t. y. stacionarus ar laikinas pasiklausymo įrangos instaliavimas viešojo maitinimo įstaigose (restoranuose, kavinėse). Informacinėje sistemoje „Diplomat“ buvo fiksuojama kiekviena užsienio diplomatų lankymosi vieta, o jų susitikimai su Lietuvos piliečiais įrašomi sistemoje „Fort-67“³³. Diplomatus vizito programas KGB koreguodavo atsižvelgdamas į savo interesus, į oficialių priėmimų dalyvių sąrašus įtraukdavo savo agentų. Tokiu būdu siekta užkirsti kelią karinės ir kitokios informacijos nutekėjimui iš SSRS. Be to, kasmet buvo pagaminama šimtai KGB darbuotojų priedangos dokumentų, kuriais jie buvo įforminami kaip Vidaus reikalų ministerijos, kitų ministerijų ir organizacijų darbuotojai.

Iš agentų gavęs informacijos apie užsieniečių ketinimus apsilankyti Lietuvoje, KGB pradėdavo aiškintis atvykstančių asmenų giminystės ryšius Lietuvoje, atrinkti atitinkamus žmones verbavimui. Už-

³³ A. Anušauskas, KGB Lietuvoje. Slaptosios veiklos bruožai, p. 70.

sieniečių išvykose dalyvaujančius agentus KGB iš anksto mokydavo, kaip jie turi elgtis.

KGB operatyvinėje veikloje daug dėmesio buvo skiriama ir grafini ekspertizei, asmenų identifikavimui pagal fotografijas, pirštų atspaudų tyrimui, dokumentų, mašinarščio tekstų tyrimui, popieriaus, klijų, rašalo, pieštukų ekspertizėms, parašų laiškuose tyrimui, slaptai pašto ir telegrafo siuntų, korespondencijos kontrolei.

KGB darbuotojai, sekdami juos dominusius asmenis, dažnai apsimesdavo įvairių profesijų atstovais – matininkais, monteriais, staliais, krovikais, statybininkais, dažytojais, policininkais, žvejais arba vaizduodavo esą dailininkai, poilsiautojai, tėvai su vaikais ir pan. Ypač populiarius buvo prekiavimas gatvėje pienu, daržovėmis, saulėgrąžomis, knygomis ar gėlėmis. Sekimo metu sekiai panaudodavo ir įvairias maskuotes – ūsus, akinius ir kt.

Sekamų asmenų veiksmams stebėti KGB naudojo specialią techniką: miniatiūrinius fotoaparatus AJAKS, kurie buvo slepiami po diržo sagtimi, kaklaraiščio segtuku, moteriška sege; portatyvinius siųstuvus, slepiamus po viršutiniais drabužiais; naktinio matymo prietaisus, skirtus asmeniui sekti ar automobiliui vairuoti neįjungus žibintų; mobilią slapto pasiklausymo techniką.

1. LSSR KGB Inspekcijos viršininko V. Babincevo, 2-ojo spec. skyriaus viršininko pavaduotojo K. Krivošeino, 4-osios valdybos poskyrio viršininko P. Belousovo, 5-ojo skyriaus poskyrio viršininko V. Šveco pažyma apie Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos skyrių konspiracinių ir slaptų susitikimų butų panaudojimo patikrinimo rezultatus

1955 m. gruodžio 28 d.

Visiškai slaptai

P A Ž Y M A

apie Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos skyrių konspiracinių ir slaptų susitikimų butų panaudojimo patikrinimo rezultatus

Šių metų lapkričio ir gruodžio mėn. buvo atliktas Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos skyrių konspiracinių ir slaptų susitikimų butų būklės ir jų panaudojimo tinkamumo patikrinimas.

Buvo patikrinti 6 konspiraciniai ir 127 susitikimų butai. Patikrinimo metu 16 susitikimų butų buvo užkonservuoti, agentai į juos laikinai nepriimami ir tuos butus išlaikantiems asmenims nėra atlyginama. Kad butai būtų naudojami ne pagal tiesioginę paskirtį, patikrinimo metu nenustatyta.

117 konspiracinių ir susitikimų butų, asmens bylų duomenimis, priimamas 501 agentas, t. y. vidutiniškai 4–5 agentai kiekviename bute.

Išskaitos-archyvų skyriaus duomenimis, Komiteto skyrių operatyviniai darbuotojai palaiko ryšius su 760 agentų, o susitikimų butuose, kaip jau minėta, priimamas 501 agentas, taigi 260 agentų, palaikančių ryšius su operatyviniais darbuotojais, matyt, priimami įvairiose sutartose vietose, o ne susitikimų butuose, nors kiekvieno veikiančio buto krūvis yra nedidelis.

Kaip nustatėme patikrinimo metu, panaudojant konspiracinius ir susitikimų butus, daroma šiurkščių paprasčiausių čekistinės konspi-

racijos taisyklių pažeidimų, šiame svarbiame darbe pasitaiko paviršutiniškumo ir tam tikro nerūpestingumo.

Pavyzdžiui, Klaipėdos gatvėje, name Nr. 5, yra 4 susitikimų butai, iš jų drg. SUCHORUKOVO (4-oji valdyba) butas, kurio laikytoja – „Vasiljeva“, ir drg. ORLOVO (7-asis skyrius) butas, kurio laikytoja – „Volga“, yra vienoje laiptinėje.

Atsižvelgdami į tai, kad susitikimų butas „Volga“ įgytas vėliau ir yra gauta signalų apie jo išslaptinimą, manome, kad būtų tikslinga agentų šiame bute nebepriimti ir butą uždaryti.

Mindaugo gatvėje, name Nr. 17, yra trys susitikimų butai, iš jų drg. KONOČINSKIO (2-asis skyrius) butas, kurio laikytojas – „Ivanov“, ir drg. GALVYDŽIO (7-asis skyrius) butas, kurio laikytoja – „Bezrukova“, yra vienoje laiptinėje.

Atsižvelgdami į tai, kad susitikimų butas „Bezrukova“ nelabai patogus, nes jame gyvena didelė šeima, ir įsigytas vėliau nei butas „Ivanov“, manome, kad jį reikia uždaryti ir agentų jame nebepriimti.

Šermukšnių gatvėje, name Nr. 1, yra trys susitikimų butai, iš jų drg. BLOCHO (4-oji valdyba) butas, kurio laikytojas – „Grigas“, ir drg. BODROVO (5-asis skyrius) butas, kurio laikytojas – „Don“, yra vienoje laiptinėje, vienas jų pirmame aukšte, o kitas antrame. Šiuose dviejuose butuose priimama 10 agentų. Buto laikytojas „Grigas“ užverbuotas 1952, o „Don“ – 1955 metais, be to, drg. BODROV neatliko išankstinio visų laiptinės gyventojų patikrinimo.

Stalino prospekte, name Nr. 62a, taip pat yra trys susitikimų butai, tiesa, jie yra skirtingose laiptinėse.

Nustatyta faktų, kai operatyviniai darbuotojai ir skyrių vadovai tinkamai nesirūpina, kad būtų patikrinta, ar butai negali būti iššifruoti, ir pakartotinai netikrina gaunamų signalų apie jų iššifravimą.

Pavyzdžiui, nuo 1949 m. KGB 1-asis skyrius naudojosi konspiraciniu butu „Nikolajev“. Nors šis butas agentūrai priimti gana nepatogus, jis nė karto nebuvo tikrintas. Šio patikrinimo metu nustatyta, kad dar 1952 m. šiame bute gyvenantį agentą milicijos įgaliotinis kartu su kiemsargiu sulaikė ir pristatė į milicijos skyrių, iš kurio, įsikišus MVD organams, jis buvo išleistas. Beje, duomenų apie šį įvykį asmens byloje nebuvo.

Konspiracinį butą „Nikolajev“ pasiūlyta nedelsiant uždaryti, o jame esančius baldus atiduoti į KGB ūkio skyriaus sandėlį.

Šiame skyriuje drg. MOCIK turi susitikimų butą, kurio laikytojas – „Ivanovskij“, užverbuotas 1946 metais.

Dar 1949 m. „Ivanovskij“ papasakojo dviem savo bendradarbiams, kad jo butu valstybės saugumo organai naudojasi tarnybiniais tikslais, tačiau tai iki šiol nepatikrinta, kur yra žmonės, kuriems apie tai papasakojo buto šeimininkas.

Manome, kad toliau priimti agentus šiame bute, iš anksto jo nepatikrinus, negalima.

Ar susitikimų butai nėra iššifruoti, reguliariai netikrinama pagal daugelį bylų ir kituose Komiteto operatyviniuose skyriuose.

Drg. ZACHAROV (2-asis skyrius) turi susitikimų butą, kurio laikytojas – „Jagin“. Šis butas yra gatvėje, kurioje būna mažai žmonių, priėjimas prie jo matomas iš gretimų namų. Kambariai bute išdėstyti nevykusiai, į kambarį, kuriame priimami agentai, patenkama per virtuvę ir valgomąją. Todėl buto šeimininkas ir jo šeimos nariai gali stebėti mūsų agentus. Kartu su „Jagin“ gyvena jo brolis, buvęs KGB organų darbuotojas.

Nuo 1954 metų balandžio iki 1955 metų gegužės mėnesio šiuo butu naudojosi karinio dalinio Ypatingasis skyrius. Bute lankydavosi darbuotojas ir agentai, vilkintys karinėmis uniformomis. Manome, kad toliau naudoti šį susitikimų butą negalima.

Patikrinimo metu nustatyta daug atvejų, kai, pažeidžiant TSRS KGB 1954 m. vasario 1 d. įsakymą Nr. 0068, iš butų šeimininkų žmonių, suaugusiųjų vaikų, namų darbininkių, kitų šeimos narių nepaimami pasirašyti pasižadėjimai neviešinti mūsų darbo metodų.

Pavyzdžiui, 2-ojo skyriaus vyresn. operatyvinio įgaliotinio drg. DAVYDOVO žinioje esančio susitikimų buto šeimininkas „Kazys“ yra nepartinis, verbuojamas dėl neaiškių priežasčių pasirašyti atsiskakė, nepaimti parašai ir iš jo šeimos narių, tačiau nuo 1953 m. iki šiol bute priimami agentai.

Nustatyta atvejų, kai, nepaisydami TSRS KGB įsakymo Nr. 0068, susitikimų butuose dirba keletas operatyvinių darbuotojų.

Pavyzdžiui, kiekviename iš 5-ojo skyriaus susitikimų butų „Don“, „Nikolajeva“, „Vladimirov“ su agentais dirba du operatyviniai darbuotojai, o bute „Zinčenko“ trys operatyviniai darbuotojai.

2-ojo skyriaus susitikimų bute „Petrauskas“ dirba du operatyviniai darbuotojai. Analogiška padėtis ir kai kuriuose kituose susitikimų butuose.

Be to, patikrinimo metu nustatyta, kad daugelyje butų nesudaryta jaukių sąlygų normaliai dirbti su agentais.

Drg. MARTJANOV (5-asis skyrius) turi susitikimų butą „Angara“; buto sienos nešvarios, ant stalo nėra servetėlių, o tai kelia gana nemalonų įspūdį.

Drg. IGONKINO (7-asis skyrius) butas, kurio laikytoja – „Vasiljevs-kaja“, drg. MALCEVO (4-oji valdyba) butas, kurio laikytojas – „Ivanov“, taip pat nešvarūs, juos reikia remontuoti, ypač pabaltinti sienas.

Susitikimų butai „Michailov“ (2-asis skyrius) ir „Lipskaja“ (5-asis skyrius) priklauso buvusiems oficialiems mūsų organų darbuotojams.

Taip pat reikia pažymėti, kad tarp asmenų, kuriems priklauso susitikimų butai, yra nemažai nepartinių draugų, tačiau daugeliu atvejų auklėjamasis darbas su šios kategorijos asmenimis yra nepakankamas.

Siekdami pašalinti susitikimų butų panaudojimo trūkumus, patikrinimo metu operatyviniams darbuotojams davėme atitinkamus nurodymus.

KGB PRIE LIETUVOS TSR MT PIRMININKO
INSPEKCIJOS VIRŠININKAS PAPULKININKIS
[parašas] (BABINCEV)

2-OJO SPECIALIOJO SKYRIAUS VIRŠININKO
PAVADUOTOJAS PAPULKININKIS
[parašas] (KRIVOŠEIN)

KGB PRIE LTSR MT 4-OSIOS VALDYBOS
POSKYRIO VIRŠININKAS MAJORAS
[parašas] (BELOUSOV)

KGB PRIE LTSR MT 5-OJO SKYRIAUS
POSKYRIO VIRŠININKAS MAJORAS
[parašas] (ŠVEC)

1955 m. gruodžio 28 d.
Vilnius

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Drg. Michailovui. 1) imkitės priemonių, nurodytiems trūkumams pašalinti; 2) me-

džiagą panaudokite eiliniame valdybos darbuotojų operatyviniame pasitarime. Martavičius 56.I.18.“ ir „Tikra: [S. Poroškino parašas].“

Dokumento pirmojo lapo šone įrašas ranka: „Remiantis patikrinimo rezultatais išleistas įsakymas. [V. Babincevo parašas] 56.II.01.“

Dokumento pabaigoje įrašas ranka: „E. p. 4-osios valdybos viršininkas drg. Michailov su pažyma supažindintas 56.I.26. [S. Poroškino parašas].“

LYA, f. K-16, ap. 1, b. 77, l. 46–50. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

2. LSSR KGB Operatyvinio techninio skyriaus viršininko A. Naro pažyma apie skyriaus 1959 m. darbo rezultatus

1960 m. sausio 12 d.

Visiškai slaptai

Egz. Nr. _

P A Ž Y M A

apie KGB prie Lietuvos TSR MT Operatyvinio techninio
skyriaus 1959 metų darbo rezultatus

KGB prie Lietuvos TSR MT Operatyvinis techninis skyrius vykdo literines priemones „N“, „M“, „E“, „EF“ ir „VN“, atlieka grafines ekspertizes, asmens identifikavimą pagal fotografijas, pirštų atspaudų tyrimus, mašinraščio tyrimus, visiškai ir iš dalies falsifikuotų dokumentų ekspertizę, popieriaus, klijų, rašalo ir pieštukų analizės ekspertizę, dokumentų tyrimą dėl „TS“, rašo laiškus ir raštelius nurodyta rašysena, rengia operatyvinės priedangos dokumentus, vykdo slaptą pašto ir telegrafo siuntinių kontrolę ir atlieka kitas operatyvinių skyrių užduotis.

Antrasis poskyris

Antrasis poskyris 1959 metais įvykdė šias užduotis:

1. Literinė tarnyba „N“ – 305
2. Literinė tarnyba „M“ – 89

3. Literinė tarnyba „E“, „EF“ ir „VN“ – 36

Šiais, kaip ir ankstesniais, metais daugiausia buvo naudojamos literinės tarnybos „N“, ypač „N-Ekstra“, paslaugomis. Be to, buvo suteikta didelė pagalba respublikos KGB periferiniams organams.

Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje buvo atlikti kapitaliniai literinės technikos „N“ įrengimo darbai stacionariuose objektuose.

Literinių tarnybų „M“, „E“, „EF“ ir „VN“ krūvis per praėjusį šių metų laikotarpį buvo didesnis nei ankstesniais metais.

Pagrindiniu 2-ojo poskyrio darbo trūkumu reikėtų laikyti labai mažą kiekį radijo technikos, ypač „Zaria“ ir „Tur-2M“ tipo aparatūros, kuria KGB prie TSRS MT Operatyvinė techninė valdyba aprūpina nepakankamai.

Kai kurių operatyvinių skyrių užduočių vykdymą apsunkina tai, kad poskyryje nėra anglų ir vokiečių kalbų vertėjų ir trūksta vertėjų, mokančių žydų kalbą.

Trečiasis poskyris

KGB OTO 3-iasis poskyris aptarnauja mūsų respublikos KGB organus ir KGB prie TSRS MT Kaliningrado srities valdybą.

Poskyrio 1959 m. darbo rezultatus apibūdina šie duomenys:

Dokumentų ekspertizė

1959 m. ekspertizei buvo pateiktos 306 užduotys:

Ekspertizės rūšys	Užduočių kiekis	I š v a d o s			
		Teig.	Neig.	Abejotinos	Neatlikta
1. Greitos rašysenos raštai	257	166	63	22	6
2. Spausdintinėmis raidėmis ranka rašyti tekstai	13	4	3	5	1
3. Parašų tyrimas	4	2	1	1	–

1	2	3	4	5	6
4. Mašinraščio dokumentų tyrimas	10	6	3	1	–
5. Dokumentų autentiškumo nustatymas	2	1	–	1	–
6. Asmens identifikavimas pagal fotografiją	8	3	2	3	–
7. Lyginamasis po- pieriaus, klijų ir kt. tyrimas	3	1	–	2	–

Be to, ekspertai sudarė 12 bylų paieškos lenteles.

Kad dauguma ekspertų išvadų buvo teisingos, patvirtinta operatyvinėmis ir tardymo priemonėmis.

Operatyvinės priedangos dokumentai

Respublikos ir Kaliningrado srities KGB organų ir milicijos slap-
tų darbuotojų konspiracinių butų priedangai, taip pat agentūrinių
operatyvinių priemonių legendoms sukurti pagaminti ir išduoti šie
egzistuojančių organizacijų ir įstaigų priedangos dokumentai:

1. Tarybiniai vidaus pasai – 78 vnt.
2. Kariniai bilietai, karininko asmens pažymėjimai,
atleidimo nuo karinės tarnybos pažymėjimai – 26 vnt.
3. Metrikacijos dokumentai – 7 vnt.
4. Darbo knygelės – 6 vnt.
5. Laikino nedarbingumo lapeliai – 11 vnt.
6. Aukštųjų mokyklų baigimo diplomai, septynių
klasių baigimo pažymėjimai – 2 vnt.
7. Leidimai prekiauti – 2 vnt.
8. Telegramos – 2 vnt.
9. Asmens pažymėjimai iš įvairių organizacijų – 201 vnt.
10. Įvairios pažymos, oficialūs raštai ir įgaliojimai – 17 vnt.
11. Komandiruočių pažymėjimai – 5 vnt.

12. Įregistravimo ir išregistravimo dokumentai – 21 vnt.

Neegzistuojančių (fiktyvių) organizacijų:

1. Asmens pažymėjimai – 102 vnt.
2. Komandiruočių pažymėjimai – 7 vnt.
3. Pažymos, oficialūs raštai, įgaliojimai, charakteristikos – 272 vnt.

Be to, parengta visa 6 konspiracinių butų priedangos dokumentacija.

Išvardytiems dokumentams įforminti ir išduoti pagaminti 263 guminiai antspaudai ir spaudai, pagaminti 299 asmens pažymėjimai, išspausdintos įvairios pažymos 32 organizacijų vardu ir pagamintos 45 cinko klišės.

Be to, buvo atliktos 76 pašto korespondencijos įforminimo datų spaudais užduotys. Geležinėms dėžėms ir seifams konspiraciniuose butuose užantspauduoti buvo pagamintas 51 antspaudas.

Agentūrinių priemonių legendoms sukurti buvo atliktos 29 tekstų kūrimo nurodyta rašysena užduotys.

Dokumentų tyrimas „TS“ nustatymui

1959 m. „DD“ metodu apdorota 1617 dokumentų, atliekant išsamią cheminę analizę – 15 dokumentų, tačiau „TS“ nebuvo aptikta.

Išaiškintas dviejų dokumentų, gautų iš 1-ojo skyriaus, slaptaraštis. Chemikų grupė atliko keletą rašalo ir įvairių medžiagų ekspertizių.

1959 m. trys 1-ojo ir 2-ojo skyriaus agentai buvo išmokyti slap-tų sekimo būdų panaudojant „TS“ ir mikrofotografijas; iššifruoti 67 pranešimai, gauti iš užsienyje esančių agentų.

Fotolaboratorija

1959 m. agentūrinėms operatyvinėms ir tardymo priemonėms dokumentuoti atlikta 850 užduočių. Jas atliekant, padaryti 8646 fotografijų neigatyvai, o iš jų – 22 103 fotoatspaudai.

Šeštasis poskyris

Poskyris vykdo slapta pašto ir telegrafo siuntų kontrolę siekdamas išaiškinti užsienio žvalgybų agentūrą, valstybinius nusikaltėlius ir kitus antitarybinius elementus, sustabdyti įvairių pranešimų, kurie gali būti panaudoti antitarybiniais tikslais, perdavimą pašto ryšiais į TSRS ir užsienį.

Kiek 1959 m. poskyris patikrino tarptautinių pašto siuntų, parodyta lentelėje:

R ū š i s	Kapitalistinės šalys			Liaudies demokratijos šalys		
	siunčiamų:	gautų:	iš viso:	siunčiamų:	gautų:	iš viso:
Laiškai	867047	707330	1574377	536722	516176	1052898
Banderolės	69690	78088	147778	20268	58227	78495

Liaudies demokratijos šalių korespondencija buvo tikrinama tik pagal objektų sąrašus, o gaunama iš VDR – dar ir ieškant antitarybinių atsišaukimų.

Be to, 6-ojo poskyrio grupė, dirbanti prie Vilniaus muitinės, patikrino apie 70 tūkstančių tarptautinių siuntinių. Taip pat peržiūrėti visi į užsienį siunčiami siuntiniai ir apie 70 % atsiųstų iš užsienio.

1959 m. į įskaitą įtraukti 38 559 korespondentai, susirašinėjantys su asmenimis kapitalistinėse šalyse. Iš viso į įskaitą įtraukti 327 106 korespondentai, iš kurių 19 681 užvestos įskaitos bylos.

Daugiau nei 115 tūkst. korespondentų patikrinti adresų biure.

166 975 korespondentams (gyvenantiems užsienyje) užpildytos kortelės ir išsiųstos KGB prie TSRS MT OTU 6-ajam skyriui įtraukti į centralizuotą įskaitą.

Vidaus korespondencijos kontrolė

Per ataskaitinį laikotarpį vien Vilniaus „PK“ punktas gavo 14 866 800 vidaus dokumentų, kurie buvo patikrinti pagal objektų sąrašus, o 5 324 560 iš jų – ir pagal anoniminių dokumentų autorių rašyseną.

Dalis korespondencijos tikrinta pagal turinį, būtent:

- a) įtartini išoriškai – 42 297 dokumentai;
- b) siųsta asmenų, dirbančių ir gyvenančių rajonuose, kur yra ypatingo režimo objektų, – 79 662;

- c) siųsta kalinių – 4225;
- d) siųsta Vilniaus valstybinio universiteto studentų – 2740.

Atliekant užsienio ir sąjunginės korespondencijos kontrolę, konfiskuoti 86 533 dokumentai, iš kurių 25 603 buvo siunčiami į užsienį.

Pagrindinis į kapitalistines šalis siunčiamų dokumentų konfiskavimo motyvas – jų antitarybinis turinys, išreikštas tiesioginiais antitarybiniais pranešimais arba nusiskundimais sunkiomis materialinėmis gyvenimo sąlygomis TSRS, aukštomis kainomis ir mažais atlyginimais, kolūkinės santvarkos šmeižimu, su siūlymais negrįžti į tėvynę, adresuotais BALF'ui, Vakarų Vokietijos organizacijoms su prašymais suteikti materialinę paramą ir padėti išvykti į užsienį ir pan.

Gaunama korespondencija buvo konfiskuojama radus joje įvairių lietuvių kalba spausdintų ir ranka rašytų atsisaukimų, skirtų daryti respublikos gyventojams ideologinį antitarybinį poveikį ir pakirsti tarybinės liaudies pasitikėjimą TSRS Partijos ir Vyriausybės veikla, propaguojančių religines, jehovistų ir kitokias sekas.

Tokie dokumentai į Lietuvą buvo siunčiami iš JAV, Vakarų Vokietijos, Belgijos, Italijos ir Olandijos. Dažniausiai jie buvo adresuoti tarybiniais partiniams darbuotojams, kolūkių pirmininkams, mokyklų direktoriams, mokytojams ir kt.

Operatyvinio dėmesio verta „PK“ medžiaga nusiųsta operatyviniams skyriams operatyviniam naudojimui, o apie kai kurių dokumentų turinį informuotas Lietuvos KP CK.

Operatyviniam naudojimui nusiųsta:

- pažymų pagal aktyvaus stebėjimo bylas – 231;
- specialiųjų teminių pranešimų – 28;
- memorandumų, „K“ dokumentų ir fotokopijų – 4449;
- nustatyta valstybinių nusikaltėlių buvimo vietų – 147;
- nustatyta anoniminių dokumentų autorių – 7.

Aktyviai pradėti stebėti 625 asmenys, kurių susirašinėjimas kelia operatyvinį susidomėjimą.

KGB prie LTSR MT operatyviniai skyriai ir periferiniai valstybės

saugumo organai dažnai naudojami KGB prie Lietuvos TSR OTO 6-ojo poskyrio paslaugomis.

Pavyzdžiui, 1959 m.:

- a) įvykdyti 96 898 prašymai atlikti patikrinimą pagal tarptautinių ryšių įskaitą;
- b) išversta 24 950 objektų ir kitokių dokumentų;
- c) atlikta pašto dėžučių inventORIZacija ir kitos užduotys.

KGB PRIE LIETUVOS TSR MINISTRŲ
TARYBOS OPERATYVINIO TECHNINIO
SKYRIAUS VIRŠININKAS

majoras [parašas] (NARAS)

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija neįskaitoma. Taip pat yra KGB prie LTSR MT Sekretoriato spaudas su 1960 m. sausio 12 d. data ir Nr. 290.

LYA, f. K-1, ap. 10, b. 254, 1. 281–287. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

3. LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko A. Naro pažyma apie skyriaus darbą verbuojant, auklė- jant, parengiant ir panaudojant agentūrą

1966 m. rugpjūčio 19 d.

Slaptai
Egz. Nr. _

P A Ž Y M A

apie 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus darbą verbuojant, auklėjant, parengiant ir panaudojant agentūrą

Darbas su buržuaziniais nacionalistais

1964–66 m. KGB prie Lietuvos TSR MT 2-osios valdybos 2-asis skyrius užverbavo 33 agentus. Be to, 5 asmenys buvo užverbuoti skyriaus operatyviniams darbuotojams tiesiogiai padedant KGB miestų ir rajonų skyrių įgaliotinių aparatams vykdyti čekistines priemones.

Agentai buvo verbuojami vadovaujantis KGB prie TSRS MT ir KGB prie Lietuvos TSR MT įsakymais ir nurodymais, atsižvelgiant į operatyvinę padėtį ir skyriui iškeltus uždavinius:

- nuodugniau nagrinėti ir analizuoti procesus, vykstančius buržuazinių nacionalistų ir kitų priešiškų elementų aplinkoje;
- laiku atskleisti organizuotą antitarybinę buržuazinių nacionalistų veiklą, neleisti jos atnaujinti ir daryti poveikį politiškai neatspa-riams asmenims;
- atskleisti ir sužlugdyti imperialistinių žvalgybų ir užsienio anti-tarybinių centrų ideologinę diversiją, nustatyti galimus nelegalius šių centrų ryšius su kai kuriais respublikoje esančiais nacionalistais;
- atskleisti ir sužlugdyti kai kurių nacionalistų mėginimus vykdyti atvirus nusikalstamus veiksmus;
- vykdyti prieš agentų nelegalų paiešką.

Nurodyti uždaviniai ir lemia agentų verbavimo ir darbų paskirs-

tymo jiems principus. Dažniausiai agentai buvo verbuojami darbui su operatyvinės įskaitos bylomis ir konkrečioms užduotims atlikti.

Dirbti su operatyvinės įskaitos bylomis užverbuota 14 agentų.

Įvykdžiusių teroro aktus ir žmogžudystes nusikaltėlių paieškai užverbuoti 4 agentai.

Tirti gautus signalus ir informaciją apie nacionalistų veiklą užverbuota 15 agentų.

Iš 33 agentų 9 užverbuoti panaudojus kompromituojančią medžiagą, o kiti idėjiniu ir patriotiniu pagrindu.

Dirbančių su operatyvinės įskaitos bylomis ir tiriančių apie nacionalistus surinktą medžiagą agentų darbo analizė rodo, kad jų užverbavimas visiškai pasiteisino ir padėjo operatyviau vykdyti skyriui iškeltas užduotis.

Pavyzdžiui, 1965 m. rugpjūčio ir rugsėjo mėn. užverbavus agentus „Janis“ ir „Eleonora“ ir kartu su jais vykdant buvusių banditų teroristų Erstikio ir Liuberskio* paiešką, buvo gauta duomenų, kurių pagrindu atlikus operatyvinį tyrimą šie banditai buvo surasti.

1966 m. birželio mėn. nusikaltėlių, 1956 m. nužudžiusių kolūkio pirmininką Mazuronį, paieškos metu buvo užverbuotas agentas „Petras“. Dirbant su juo, buvo gauta ir patikrinta medžiaga, kuri davė rimtą pagrindą įtarti, kad Mazuronį galėjo nužudyti Juozas Raižys, kuris dabar ieškomas.

Taip pat dirba ir kiti agentai, iš kurių sužinome apie procesus, vykstančius jiems žinomų buržuazinių nacionalistų ir ypač pavojingų asmenų kategorijų aplinkoje, ir galime atskleisti ir sužlugdyti priešikas jų užmačias.

1963–64 m. buvo pradėta tirti nacionalistų grupė, kurios nariai, atlikę bausmę už įvykdytus valstybinius nusikaltimus, iš įkalinimo vietų grįžo į Vilnių.

Šios grupės „autoritetai“ – Aleksandras Ivanauskas, Antanas Terleckas ir Pranas Razauskas, kurie savo aplinkoje stengėsi vaidinti nacionalizmo ideologų vaidmenį.

* Žagarės, Jonišio r. slapstęsi partizanai Steponas Erstikis-Patašonas ir Kostas Liuberskis-Žvainys.

Jie siekė suburti aplink save buvusius valstybinius nusikaltėlius ir bendraminčius ir daryti jiems ideologiškai žalingą poveikį. Vienas kitą veikdami, jie stengėsi laikytis ankstesnių nacionalistinių pozicijų. Savo susibūrimuose kritikuodavo tarybų valdžią, dainuodavo nacionalistines dainas, dalijosi prisiminimais apie vykdytą priešišką veiklą, o kartais pridengta forma svarstydavo, ar nereikėtų jos atnaujinti.

Siekiant suaktyvinti Terlecko tyrimą, 1964 m. vasarą iš kartu su Terlecku lageryje kalėjusių asmenų buvo užverbuotas agentas „Algis“, kuris patvirtino aukščiau nurodytus faktus ir apibūdino jį kaip idėjinį ir pavojingą nacionalistą.

1964 m. birželio mėn. „Algis“ pranešė, kad Terleckas parašė lageryje kalinčiam savo bendraminčiui Skeiveriui laišką, kurį įteikė Skeiverio seseriai, kad ši jį perduotų broliui per pasimatymą Dubravlage. Perduodamą Skeiveriui laišką mes konfiskavome.

Laiške Terleckas, iškraipydamas faktus, rašė kalintiems nacionalistams apie įvykius respublikoje, apie buvusių valstybinių nusikaltėlių susibūrimus ir jų nuotaikas.

Laiško turinys buvo akivaizdžiai šmeižikiško pobūdžio. Tuo buvo siekiama sužadinti nacionalistinius kalinčių valstybinių nusikaltėlių jausmus.

Siekdamas, kad nurodytų asmenų veiksmai neperaugtų į antitarybinę nacionalistinę veiklą, Valstybės saugumo komitetas su spaudos darbuotojų pagalba legalizavo operatyviniu būdu gautus duomenis, demaskavo nacionalistus spaudoje kaip moraliai žlugusius žmones ir sudarė prielaidas moralinei jų izoliacijai jų pačių aplinkoje.

Iš verbavimų, kuriuos skyriaus darbuotojai atliko kartu su KGB prie LTSR MT įgaliotinių aparatais, vertas dėmesio agentų [...] ir „Dana“ užverbavimas.

Bandito teroristo Kraujelio paieškai buvo užverbuoti artimus ryšius su juo palaikę agentai [...] ir „Dana“. Jie atvirai papasakojo apie savo ryšius su Kraujeliu, išvardijo keletą jo patikimų pagalbininkų ir pareiškė norą dalyvauti jo paieškoje.

Tinkamai auklėjami ir kryptingai panaudojami, šie agentai nustatė Kraujelio slapstymosi vietą, kur ginkluoto pasipriešinimo metu jis buvo likviduotas.

Iš agentūros tinklo pašalintas agentas „Briedis“, kuris buvo užverbuotas buvusio ginkluotos gaujos nario Kraujelio paieškai ir jo sesers Žukienės bei kitų giminių tyrimui. Iki asmeninių ryšių užmezgimo ir užverbavimo „Briedis“ susitikdavo su Kraujeliu.

1965 m. kovo mėn. likvidavus Kraujelį, „Briedis“ ryšių, kurie domintų KGB operatyvinius organus, neturėjo, todėl šių metų vasario mėn. iš agentūros tinklo jis buvo pašalintas.

Atsižvelgdamas į operatyvinę padėtį ir siekdamas įvykdyti jam iškeltas užduotis, skyrius stengiasi stiprinti agentūros aparatą ir tobulinti darbą su juo: skirti daugiau dėmesio agentų auklėjimui, kontržvalgybinių igūdžių ugdymui, jų patikrinimui ir tinkamesniam paskirstymui.

Taip pat yra būtina:

a) toliau stiprinti agentūros pozicijas verbuojant naujus agentus iš įtakingų nacionalistų, jiems artimų nacionalistinių ir kitų priešiškų elementų, taip pat iš asmenų, teistų už ypač sunkius valstybinius nusikaltimus, aplinkos. Tokie agentai padėtų laiku atskleisti nurodytos kategorijos asmenų vykdomą organizuotą antitarybinę veiklą, užkirsti kelią jos atnaujinimui, atviroms antitarybinėms apraiškoms, išvengti galimų ideologiškai žalingų ir kitų nepageidautinų reiškinių. Tokie agentai reikalingi ir čekistinėms priemonėms prieš ideologines priešo diversijas vykdyti, taip pat prevenciniam ir auklėjamajam darbui;

b) verbuoti agentus tam tikroms užduotims užsienyje vykdyti. Per tokius agentus bus galima įsiskverbti į nacionalistinius išeivijos centrus, prieš specialiąsias tarnybas ir propagandos organus, atskleisti jų užmačias ir konkrečius veiksmus, kad būtų galima laiku imtis atitinkamų kontrapriemonių, o, esant reikalui, ir puolamųjų veiksmų.

Šiais tikslais verbuoti agentus iš išeivijos nacionalistų, kuriais pasiskliauja ardomąją veiklą planuojantis priešas, aplinkos;

c) verbuoti naujus agentus, kurie tirtų signalus, duodančius pagrindą imtis kontržvalgybinių priemonių siekiant nustatyti galimus

priešo specialiųjų tarnybų ir išeivijos antitarybinių organizacijų nelegalius ryšius su kai kuriais respublikoje esančiais nacionalistais ir neleisti jų panaudoti ardomaisiais tikslais. Tokių agentų verbavimas reikalingas siekiant išsiaiškinti ir tirti nacionalistus, kurie, turėdami priešišką kėslų, bando užmegzti ryšius užsienyje ir perduoti priešui valstybės paslaptis atskleidžiančią arba šmeižikišką informaciją;

d) verbuoti naujus agentus siekiant stiprinti priešišką apraiškų prevenciją, atskleisti besikuriančias antitarybines ir ideologiškai pavojingas grupes ir organizacijas, apsaugoti politiškai nebrandžius asmenis nuo nacionalistų įtakos;

e) verbuoti į agentūrą įtakingų nacionalistų vaikus. Šios kategorijos agentai padės mums atskleisti nacionalistų užmačius, jų įtakos jaunimui būdus ir metodus, o tai leis imtis efektyvesnių priemonių priešiška jų veiklai sužlugdyti;

f) verbuoti agentus, kuriuos būtų galima panaudoti susirašinėjimui su mus dominančiais šalyje ar užsienyje gyvenančiais asmenimis užmegzti. Vykdydami mūsų užduotis, agentai susirašinėdami galėtų objektyviai nušviesti socializmo kūrimo laimėjimus, šalies ir respublikos ekonominę ir kultūrinę gyvenimą, daryti teigiamą įtaką mus dominantiems asmenims.

Be to, tokiu susirašinėjimu būtų galima daryti tam tikrą įtaką asmenims, atliekantiems Dubravlago ITL bausmę už nacionalistinę veiklą;

g) įgyti agentų iš Dubravlago ITL nacionalistų aplinkos.

Šis darbas reikalingas norint atskleisti bausmę atliekančių nacionalistų nusikalstamas užmačius, jų puoselėjamus kovos prieš tarybų valdžią būdus ir metodus; atlikti jų tyrimą iki ir po paleidimo į laisvę; užkirsti kelią antitarybinėms apraiškoms; atskleisti buržuazinio nacionalizmo antiliaudinę esmę, demaskuoti ir perauklėti konkrečius tokios ideologijos skleidėjus.

Būtina ir toliau verbuoti asmenis, teistus už ypač sunkius valstybinius nusikaltimus, ir po atitinkamo parengimo, auklėjimo ir patikrinimo panaudoti juos užsienyje vykdomoms priemonėms. Leisdami tokiems agentams važinėti į užsienį kaip turistams, specialistams ir

privačiais reikalais, turėsime daugiau galimybių kovoti su išeivijos nacionalistinėmis organizacijomis ir centrais, taip pat su priešo specialiosiomis tarnybomis. Užsienio sąlygomis tokie agentai ir patikėtiniai gali sėkmingai vykdyti užduotis, ypač propagandinio pobūdžio priemonės, ir daryti reikiamą ideologinę įtaką asmenimis, kuriais domisi valstybės saugumo organai.

Siekiant pridengti tokius agentus, tikslinga leisti vykti į užsienį ir kitiems patikrintiems šios kategorijos asmenims.

Dirbant operatyvinį darbą tarp buržuazinių nacionalistų, buvo skiriamas reikiamas dėmesys tikslingam agentų panaudojimui, jų auklėjimui, mokymui ir kontržvalgybinių įgūdžių ugdymui. Darbas su agentais vykdomas atsižvelgiant į jų bendro išsilavinimo lygį, asmenines savybes, užimamą padėtį, turimus ryšius ir užduotis, kurioms atlikti jie buvo užverbuoti. Kai kurie agentai buvo užverbuoti tik koikioms nors konkrečioms užduotims atlikti, pavyzdžiui, ištirti vieną ar kitą objektą, išsiaiškinti ypatingus įvykius ir pan. O kai kurie agentai, pasižymintys geromis asmeninėmis savybėmis, ypač sugebantys užmegzti ryšius su mus dominančiais asmenimis, gali būti panaudoti ir kitoms priemonėms vykdyti, įskaitant įvairias priemones užsieniečiams tirti.

Agentų mokymai griežtai diferencijuojami. Agentų mokymo planai raštu nesudaromi, bet šis klausimas derinamas su skyriaus vadovais.

Visi agentai išsamiai instrukuoti, kaip atskleisti prieš agentus nelegalus, besislapstančius valstybinius nusikaltėlius. Pavyzdžiui, tinkamai apmokius agentą „Beržas“, užverbuotą 1964 m. kartu su KGB prie Latvijos TSR MT 2-uoju skyriumi, iš jo buvo gauta duomenų, padėjusių nustatyti 7 buvusius ginkluotos nacionalistų gaujos narius, besislapstančius Latvijos TSR teritorijoje. Du iš jų (Stašaitis, Džiaugys) suimti ir nuteisti, kiti legalizuoti. Agentai „Gruodis“ ir [...] pranešė apie įtartina Petkevičiaus ir Rudėno elgesį. Patikrinus paaiškėjo, kad šie asmenys – buvę baudėjai, gyvenantys su padirbtais dokumentais.

Be to, visi agentai mokomi prieš ideologinės diversijos atpažinimo metodų.

Agentų mokymo kontrolė skyriuje vykdoma rengiant slaptus kontrolinius susitikimus, per kuriuos išsiaiškinama, kaip agentas suprato vieną ar kitą klausimą, ir daromos atitinkamos korektyvios.

Skyrius turi nemažai agentų, užverbuotų pasinaudojus kompromituojančia medžiaga. Daugelis iš jų yra atlikę bausmę už padarytus valstybinius nusikaltimus. Su šios kategorijos agentais dirbamas nuolatinis auklėjamasis darbas. Kadangi šie agentai užverbuoti siekiant atskleisti ir nutraukti nacionalistinę ir kitokią priešišką veiklą, taip pat priešo ideologines diversijas ir būna priešiškoje aplinkoje, jie auklėjami internacionalizmo, tarybinio patriotizmo, nesitaikstymo su buržuazine ideologija dvasia. Be operatyvinių darbuotojų asmeninių pokalbių su tokiais agentais per slaptus susitikimus, jiems parenkama ir įteikiama arba rekomenduojama literatūra, atskleidžianti buržuazinio nacionalizmo esmę, demaskuojanti konkrečius jo skleidėjus, propaguojanti tautų draugystės idėjas, lietuvių liaudies pasiekimus tarybų valdžios metais ir pan. Perskaitytos literatūros turinys aptariamas per slaptus susitikimus. Be to, agentai yra auklėjami konkrečiais tarybinės liaudies didvyriškos kovos su užsienio žvalgybų agentais ir ginkluotomis nacionalistinio pogrindžio gaujomis pavyzdžiais. Šiomis temomis rengiama ir spausdinama atitinkama medžiaga periodinėje spaudoje. Pavyzdžiui, 1965 m. tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje 25-mečio proga respublikiniame laikraštyje „Tiesa“ buvo išspausdinta medžiaga apie agento „Čestnyj“* kovas ir didvyrišką žūtį likviduojant „Prisikėlimo“ apygardą. Šiuo metu rengiami spaudai straipsniai apie buvusių agentų smogikų „Mikas“, „Aras“ ir „Šturmas“ didvyrišką kovą su ginkluotų nacionalistų pogrindžiu.

Agentų specializacija yra labai reikšminga, nes kiekvienas iš jų vykdo atitinkamas užduotis. Tačiau per daug siaura specializacija gali riboti agento panaudojimą sprendžiant tarybų valstybės saugumo užtikrinimo uždavinius.

Todėl būtų tikslinga nesieti agentų rengimo ir auklėjimo su siaura veikla, o rengti ir auklėti juos kontržvalgybinėms užduotims vykdyti.

Būtų pageidautina turėti agentų auklėjimo ir mokymo pavyzdinį

* Gydytojas Vytautas Remeika, 1952 m. vasarą padėjęs likviduoti Prisikėlimo apygardos likučius.

planą arba programą, apimančius ir jų darbo specializaciją platesne kontržvalgybinio darbo prasme.

DARBAS SU INTELIGENTIJA IR JAUNIMU

1964–1966 m. 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus operatyviniai darbuotojai užverbavo 34 agentus iš inteligentijos ir jaunimo aplinkos. Visi nauji agentai buvo užverbuoti siekiant sustiprinti darbo su inteligentija ir jaunimu agentūrines pozicijas, užtikrinti operatyvinės įskaitos bylų objektų agentūrinį stebėjimą ir tyrimą, gaunamų signalų patikrinimą, ideologiškai žalingų reiškinių darbe atskleidimą, išsamų operatyvinės padėties aptarnaujamuose objektuose tyrimą. Svarbią vietą, ypač pastaraisiais metais, užima agentų verbavimas kontržvalgybinėms priemonėms vykdyti siekiant užkirsti kelią prieš ideologinėms diversijoms. Tačiau, parenkant verbavimui kandidatus, dažniausiai būdavo atsižvelgiama į jų galimybes būti panaudotiems tiek darbui su inteligentija ir jaunimu, tiek kontržvalgybiniam darbui su pagrindiniu priešu. Todėl visi agentai 1964–1966 m. buvo verbuojami išimtinai patriotiniu pagrindu.

Pagrindinis naujų agentų verbavimo principas – reikiamų agentūrinių pozicijų sudarymas operatyvinio aptarnavimo objektuose, ypač tose vietose, kur lankosi užsieniečiai iš kapitalistinių šalių, ir sėkmingas valstybės saugumo organams iškeltų užduočių vykdymas. Agentų pagal operatyvinės įskaitos bylas pastaruoju metu įgyjama gerokai mažiau, nes nedaug yra pačių operatyvinės įskaitos bylų. Tačiau ne visada tai, kad operatyvinio aptarnavimo objektuose buvo pakankamai kvalifikuotų agentų, buvo priežastis atsisakyti verbuoti naujus agentus tarp ten dirbančių asmenų. Verbuojant naujus agentus, didelę reikšmę turi asmeninės ir dalykinės verbuojamojo savybės, taip pat potencialios jo galimybės dirbti agentu. Tai ypač svarbu, nes užverbavus agentą, pasižymintį geromis asmeninėmis ir dalykinėmis savybėmis ir turintį daug potencialių galimybių, jį galima panaudoti ne tik siaurame veiklos bare, bet ir kitiems darbams.

Pavyzdžiui, Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institute iki šiol buvo 4 pakankamai kvalifikuoti agentai – moksliniai darbuotojai, turintys mokslinius laipsnius. Šie agentai galėjo sėkmingai

vykdyti jiems pavestas užduotis: tirti operatyvinę padėtį nurodytame bare, akylai stebėti į institutą atvykstančius užsieniečius ir užmegzti su jais ryšį. Nepaisant to, šių metų birželio mėn. institute buvo užverbuotas agentas „Bronius“. Lemiamą aplinkybę jį užverbuoti buvo ta, kad jis yra jaunas, perspektyvus mokslininkas, pasižymintis asmeninėmis ir dalykinėmis savybėmis, galintis vykdyti KGB organams iškeltas užduotis. Be to, agentui „Bronius“, kaip istorijos, istorinių paminklų ir Vilniaus įžymybių žinovui, instituto vadovybė dažnai paveda lydėti po miestą į institutą atvykusius užsieniečius. Dėl šios aplinkybės agentui „Bronius“ galima pavesti dirbti ne tik su užsieniečiais – instituto svečiais, bet ir su kitais iš kapitalistinių šalių į Vilnių pagal mokslo ir kultūrinių mainų programą atvykstančiais asmenimis. Pirmieji darbo su agentu „Bronius“ žingsniai pasiteisino.

Visi 1964–1966 m. verbavimai operatyvine prasme pasiteisino, užverbuoti agentai pasitelkiami vykdyti mums iškeltas užduotis.

Agentai, kurie pasitelkiami kontržvalgybiniam darbui su mokslo, medicinos ir kūrybine inteligentija, Vilniuje yra paskirstyti taip:

Lietuvos TSR Mokslų akademijoje yra 18 agentų, iš jų:

- Prezidume – 2;
- Istorijos institute – 5;
- Lietuvių kalbos ir literatūros institute – 1;
- Ekonomikos institute – 3;
- Botanikos institute – 2;
- Zoologijos ir parazitologijos institute – 3;
- *Centrinėje bibliotekoje* – 2.

Iš Lietuvos TSR MA dirbančių agentų 1 yra įgijęs nebaigtą aukštąjį išsilavinimą, 1 – aukštąjį, 6 baigia rašyti kandidato disertacijas, 8 yra mokslų kandidatai, 1 baigia rašyti daktaro disertaciją ir 1 agentas yra mokslų daktaras.

Tarp inteligentų medikų yra 20 agentų. Iš jų: miesto klinikinėje ligoninėje – 5; 1-ojoje miesto ligoninėje – 2; 3-iojoje miesto ligoninėje – 4; respublikinėje klinikinėje ligoninėje – 3; Mikrobiologijos ir higienos institute – 5; Onkologijos institute – 3; Tuberkuliozės institute – 1; Eksperimentinės medicinos institute – 2; miesto infekcinėje

ligoninėje – 1; iš jų: 11 agentų įgiję aukštąjį išsilavinimą, 1 rašo kandidato disertaciją, 6 yra mokslų kandidatai, 1 rašo daktaro disertaciją, 1 yra medicinos mokslų daktaras.

Tarp kūrybinės inteligentijos yra 41 agentas, iš jų: Rašytojų sąjungoje – 10; Dailininkų sąjungoje – 5; Dailės institute – 3; Valstybinėje konservatorijoje – 9; Lietuvos kino studijoje – 4; Operos ir baleto teatre – 2; Lietuvos dramos teatre – 1; Rusų dramos teatre – 1; „Lietuvos“ ansamblyje – 3; Kompozitorių sąjungoje – 2; Meno mokykloje – 2. Iš jų: 3 įgiję vidurinį išsilavinimą; 5 – nebaigtą aukštąjį; 30 – aukštąjį; 1 baigia rašyti kandidato disertaciją ir 1 agentas yra mokslų kandidatas.

Agentų mokymas ir auklėjimas organizuojamas neturint raštu parengtos programos. Tačiau agentų, ypač naujai užverbuotų, mokymui ir auklėjimui skiriama daug dėmesio kasdieniame darbe su jais. Šis darbas prasideda jau nuo asmeninio ryšio užmezgimo, kai išryškėja stipriosios ir silpnosios būsimo agento charakterio ir valios savybės, bendras intelektinis lygis ir pasaulėžiūra. Tinkamai nustatčius verbuojamo kandidato stipriąsias ir silpnąsias savybes, galima parinkti veiksmingiausias priemones stipriosioms, teigiamoms savybėms ugdyti ir charakterio trūkumams, politinio ir intelektualinio vystymosi spragoms šalinti.

Tai įgyvendinama susitikimų metu kalbantis su kandidatu ar jau užverbuotu agentu, kartu aptariant pavedimus ar užduotis, konkrečių operatyvinių užduočių vykdymą, elgseną, periodiškai aptariant slapto darbo rezultatus. Prireikus rengiami pokalbiai įvairiais visuomeninio gyvenimo ir tarptautinių įvykių klausimais. Kai kuriems agentams rekomenduojama perskaityti kokį nors kūrinių čekistine tema, pažiūrėti filmą ir pan. Nors auklėjimas ir mokymas yra dvi skirtingos sąvokos, tačiau, dirbant su agentu, tai yra neatsiejami dalykai. Šis darbas yra labai individualus, reikalaujantis gilių operatyvinio darbuotojo politinių ir bendro išsilavinimo žinių.

Dažniausiai vykdomi specializuoti agentų mokymai atsižvelgiant į tai, kur ir kokį darbą agentas dirba, ir į tai, kad agentą iš jaunimo aplinkos sudėtinga arba visiškai neįmanoma pasitelkti dirbti su inteligentija ir su užsieniečiais, kad daug naudos gali duoti agentai, mo-

kantys užsienio kalbą, ir pan. Tačiau platus žinių diapazonas įvairiose mokslo, kultūros, literatūros srityse ir jų derinimas su turtinga agento gyvenimo patirtimi ir asmeninėmis savybėmis naikina specializacijos ribas, didina agento panaudojimo galimybes įvairiose srityse. Tokio agento mokymas neturi apsiriboti jo panaudojimu siauroje srityje.

Pavyzdžiui, 1964 m. buvo užverbuotas agentas „Raimondas“, kuris buvo nuteistas už dalyvavimą nacionalistinėje religinėje organizacijoje, o grįžęs iš kalėjimo baigė Medicinos institutą, įsidarbino viename iš mokslinių institutų, kur atsiskleidė dideli jo sugebėjimai mokslinėje veikloje. Agentas „Raimondas“ pasižymi geromis asmeninėmis ir dalykinėmis savybėmis, yra puikus literatūros žinovas, turi daug pažįstamų tarp kultūros darbuotojų, moka užsienio kalbą, galutinai pasmerkė savo ankstesnes klaidingas pažiūras ir labai noriai bendradarbiauja su mūsų organais. Dirbant su juo, atsižvelgiama į visas minėtas aplinkybes, todėl jis mokomas ir panaudojamas ne tik darbui su mokslo inteligentija, bet ir su nacionalistinių pažiūrų kurybiniais darbuotojais. Agentą „Raimondas“ galima pasitelkti darbui su katalikų dvasininkija ir kitoms kontržvalgybinėms priemonėms vykdyti.

Kad agentų auklėjimas ir mokymas būtų veiksmingesnis, reikėtų parengti priemones ir supažindinti su jomis agentus per eilinius ar netgi specialius susitikimus. Be to, pageidautina, kad „Sbornik“* [„Rinkinyje“] būtų skiriama daugiau vietos agentų mokymui, geriausių agentų patirties apibendrinimui, spausdinami buvusių senų, patyrusių agentų pasisakymai šiais klausimais. Tokia medžiaga labai palengvintų operatyvinių darbuotojų darbą, padėtų išvengti vis dar pasitaikančių klaidų.

Agentų mokymo ir auklėjimo kontrolė vykdoma kontroliniuose slaptuose susitikimuose su vadovaujančiais darbuotojais, svarstant konkrečių agentų panaudojimo klausimus ir susipažįstant su agentūrine medžiaga.

Agentūros, kaip pagrindinio valstybės saugumo organų ginklo, vaidmuo tebėra didelis. Dabartinėmis sąlygomis jis nė kiek nesumen-

* Nuo 1959 m. KGB prie SSRS MT su grifu „visiškai slaptai“ buvo leidžiamas „Сборник КГБ СССР“, skirtas saugumiečių tarnybiniam naudojimui.

ko, o darosi vis svarbesnis turint galvoje tai, kad operatyviniam darbuotojui keliami vis didesni reikalavimai mokant ir ugdant politiškai išprususius, idėjiškai atsidavusius ir aukštos kvalifikacijos agentus, galinčius atpažinti gerai užsimaskavusius priešus ir laiku atskleisti jų užmačias. Demaskuojant priešo šnipus, svarbus (bet ne pagrindinis) vaidmuo tenka operatyvinėms priemonėms, o užkirsti kelią ideologinei diversijai būtų neįmanoma be agentų, kuriems šiame darbe, be abejonės, tenka svarbiausias vaidmuo.

Pavyzdžiui, Lietuvoje lankęsis dešiniųjų pažiūrų suomių rašytojas Santavuori per susitikimus su agentais „Kalvis“ ir „Eugenijus“ atvira bandė juos ideologiškai paveikti iš buržuazinių pozicijų, liaupsino gyvenimą Suomijoje, juodino suomių komunistus, koneveikė ir šmeižė tarybinę tikrovę, pradėdavo diskusijas ideologiniais ir politiniais klausimais. Gavęs mūsų agentų atkirtį, ypač po to, kai jam viskas objektyviai buvo išaiškinta, Santavuori pradėjo elgtis santūriau, bet, grįžęs į tėvynę, laiškuose agentui „Eugenijus“ vėl tęsia diskusijas ideologinėmis temomis, tačiau agentas „Eugenijus“, vykdydamas mūsų užduotį, taktiškai atsikerta ir daro jam ideologinį poveikį.

Darbai su užsieniečiais pasitelktiems agentams pirmiausia keliama politinio išprusimo, idėjinio atsidavimo ir aukštos kvalifikacijos reikalavimai. Ypač svarbus yra agento pasirengimas: užsienio kalbos mokėjimas, ideologinių diversijų būdų ir metodų, priešo užmačių maskavimo perpratimas ir pan.

DARBAS SU KATALIKŲ DVASININKIJA

Respublikos KGB organai vykdo aktyvią agentūrinę veiklą atskleisdami ir žlugdydami reakcingų katalikų dvasininkų, vienuolių ir kitų religinių bendruomenių narių priešišką ir ideologiškai žalingą veiklą.

Sėkmingas darbas šioje srityje galimas tik turint kvalifikuotą agentūros aparatą iš dvasininkijos ir su ja susijusių asmenų aplinkos.

Agentai – dvasininkai ir kitų religinių bendruomenių nariai dažniausiai verbuojami vadovaujančiose bažnyčios hierarchijos grandyse, tarp įtakingų parapijų kunigų, turinčių autoritetą ir darančių įta-

ką mus dominantiems asmenims, palaikančių operatyvinio dėmesio vertus ryšius užsienyje.

Perspektyviems agentams eiliniams dvasininkams palaipsniui pavedami bažnyčios vadovų postai.

Šios kategorijos asmenų verbavimo tikslas – sudaryti tam tikras agentūrines operatyvines galimybes kovoti prieš kapitalistinių šalių žvalgybą, Vatikano ir išeivių klerikalų ardomąją veiklą, pakirsti katalikų bažnyčios pamatus, menkinti jos įtaką tikintiesiems ir užkirsti kelią priešiška antitarybinių elementų iš dvasininkijos sluoksnių veiklai.

Agentų – katalikų bažnyčios vadovų kelionės į užsienį panaudojamos mūsų kontržvalgybinėms užduotims užsienyje vykdyti ir formuoti mums naudingą poziciją respublikos katalikų bažnyčios veiklos klausimais.

Tarp katalikų dvasininkų 1964–1966 m. užverbuota 14 agentų.

Visi agentai buvo verbuojami remiantis operatyvinės įskaitos bylomis ir gautais signalais apie jų lojalumą.

Agentų iš dvasininkijos sluoksnių auklėjimas yra specifinis, nes tai yra mums priešingos pasaulėžiūros žmonės. Operatyvinis darbuotojas tokius agentus auklėja susitikimuose atsižvelgdamas į jų religingumo lygį, politinius įsitikinimus ir kitus ypatumus.

Esant reikalui, sudaromi individualūs agentų auklėjimo ir kontržvalgybinių įgūdžių ugdymo planai.

Agento darbas vertinamas atsižvelgiant į tai, kaip jis vykdo KGB organų užduotis tarybų valstybės saugumui užtikrinti, ir į jo asmenines, dalykines savybes, idėjinį atsidavimą, pasirengimą ir galimybes.

Operatyvinio darbuotojo darbas su agentu vertinamas atsižvelgiant į tai, kaip jis ugdo ir moko agentą, ar kryptingai jį panaudoja.

Šiuo metu patikėtiniai pasitelkiami kai kuriems vienkartiniam pavedimams vykdyti. Būtų tikslinga atsižvelgti į konkrečias aplinkybes ir patikėtinius panaudoti tam tikrų operatyvinio stebėjimo bylų objektams stebėti, taip pat fiksuoti ir tikrinti kai kuriuos signalus operatyvinio aptarnavimo objektuose.

Daugiausia operatyvinio dėmesio vertų signalų KGB organai gauti iš agentų, kai kuriuos iš patikėtinių ir vieną kitą iš pareiškėjų.

KGB prie LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
2-OSIOS VALDYBOS 2-OJO SKYRIAUS VIRŠININKAS
papulkininkis

[parašas]
(NARAS)

1966 m. rugpjūčio 19 d.

Nr. 2/2–3524

išsp. 2 egz.
vykd. Baltina
sp. Gordejeva ir Belova
1966.08.19

*LYA, f. K-4l, ap. 1, b. 639, 1. 186–204. Originalas. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

4. J. Keliuočio telefoninių pokalbių pasiklausymo išsklotinė

1975 m. liepos 20 d.

Форма № 6

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

Разослать

KalakevičiuiСВОДКА № 2 Пер. № 2908

по объекту „ _____ “

за „ 20 “ liepos 197 5 г.на - 1 - листах

" S " p r a n e š a :

8.48 val. tarp vyriškio ir JK:

V. - Alio!
 KJ. Labas!
 V. Labas.
 KJ. Nevažiuojat šiandien į mišką?
 V. Kol kas dar pas mus nieko nėra. Mes dar gulime. Jūs jau atsikėlėt?
 KJ. Aš jau atsikėliau.
 V. Jo.
 KJ. Aha.
 V. Mes dar gulim. Dar nevalgę.
 KJ. Žinot, kad pas mane atvyksta darbar iš "ten"?
 V. Jo?
 JK. Tai turėkit galvoje.
 V. Aa!.. Iš "ten".
 JK. Jo.
 V. Iš viešbučio?
 JK. Ne, ne.
 V. Aa! Tai ką? Jums neskambinti paskiau?
 JK. Ne. Paskambinkit dėl šito. Daiktus mano "ten" sutvarkykit.
 V. Aa! Gerai.

T e l e f o n a s -

9.03 val. JK pasiteiravo MV, kaip pas juos reikalai, ar jis šiandien žiūrėti Dainų šventės. MV pasakoja, kad jie labai užsiėmę, kad net neturi kada nueiti į miestą. Vakar žiūrėjo televiziją. JK pastebi, kad jis blogai jaučiasi ir norėtų atvažiuoti pas MV. MV aiškina, kad VV važiuos į miestą, tai gali užvažiuoti ir paimti JK. JK labai patenkintas. Jis bus visą laiką namuose ir lauks jų.

T e l e f o n a s -

9.55 val. Alfonsas pasakė, kad jis atvažiuo ir nori su JK susitikti. Klausia kur galėtų susitikti. Gal jis galėtų pusę 12-tos ateiti prie Etnografijos muziejaus. JK nenori. Jam sunku vaikščioti. Prašo ateiti pas jį. Alfonsas pažadėjo ateiti apie 12-tą val. Tik dabar JK susigauja, kad jis kalba ne su savo broliu. Čia Alfonsas dailininkas. JK atsimeina. Prašo kad atvažiuotų pas jį. Aiškina kaip važiuoti. A. dar žada kartą paskambinti prieš atvažiuojant.

JK pastebėjo, kad Vildžiūnai atvažiuos-jo pasiimti. JK nežino kada jie atvažiuos. Alfonsas irgi buvo pas Vildžiūnus. Jis dar su jais susiskambins. Sužinos kada jie važiuos jo paimti. Alfonsas apie 12-tą dar paskambins.

10.10 val. tarp vyriškio ir JK:

- JK. -Alio!
- V. Labą dieną. Ar jau jūs po pusryčių?
- JK. Dar be pusryčių.
- V. Tai gal man nuvažiuoti ir jus parsivešti papusričiauti. O paskiau kur nors važiuosim pailsėti į mišką.
- JK. Būtų gerai. Aktualus dalykas.
- V. Taip?
- JK. Taip. Oi, palaukit. Ne, ne. Negalėsiu. Yra dailininkas atvykęs. Jis nori iki 12-tos pasimatyti. Bet jeigu jūs atvyktumėt, šiek tiek nevyksiu, tai būtų labai gerai.
- V. Aha. Gerai, tvarkoj.
- JK. Gerai. Iki. O šiaip tai ramu, tvarkoj jau.
- V. Ramu jau, jo?
- JK. Jo. Jau, jau. Atsisveikinau su tais. Aš laikiu jūsų.
- V. Gerai.

Užrašė: J. Kaciene

K. 168

LYA, f. K-30, ap. 1, b. 375, l. 48-48 a. p. Originalas. Mašinraštis.
Liet. k.

5. LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinio įgaliotinio V. Filimonovo pažyma apie užduotį agentui „Karalius“ tirti objektą „Reporter“ (b. 1527, t. 2)

1980 m. birželio 2 d.

SLAPTAI

Egz. Nr. 1

P A Ž Y M A

apie užduotį agentui „Karalius“ tirti objektą „Reporter“ (b. 1527, t. 2)

1980 m. birželio 2 d. per susitikimą su agentu „Karalius“, be kitų užduočių, jam buvo pavesta tirti operatyvinio patikrinimo objektą „Reporter“, su kuriuo agentas, vykdydamas mūsų užduotį, susipažino 1979 m. rugpjūčio mėn., kai šis užsienietis kaip turistas lankėsi Lietuvos TSR.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu „Karalius“ ir „Reporter“ susirašinėja, agentui buvo pasiūlyta tęsti reguliary susirašinėjimą ir pamėginti išsiaiškinti objekto „Reporter“ ateities planus ir ketinimus, galimus jo tarnybinės padėties ir asmeninio gyvenimo pokyčius ir, esant galimybei, daryti užsieniečiui atitinkamą politinį poveikį, skatinti jį lankytis Lietuvos TSR. Todėl agentui „Karalius“ buvo rekomenduota:

1. Laiškuose objektui „Reporter“ nušviesti konkrečius Lietuvos TSR laimėjimus, ypač kultūros, mokslo ir ekonomikos srityse. Jei užsieniečių sudomintų kokie nors respublikos ekonominio, kultūrinio ir mokslinio gyvenimo aspektai, pateikti jam, kiek leidžia galimybės, objektyvią informaciją jį dominančiu klausimu.

2. Taktiškai ir natūraliai stengtis išsiaiškinti objekto „Reporter“ tarnybinės ir visuomeninės veiklos, asmeninio gyvenimo planus, artimiausius ketinimus, ypač dėl apsilankymo Lietuvos TSR. Šiuo tikslu laiškuose užsieniečiui papasakoti apie savo gyvenimą (planuojamos atostogos, laisvalaikio leidimas, asmeniniai kūrybiniai planai), nes tai paskatintų jį būti atviresniam. Jeigu objektas „Reporter“ pareikš norą aplankyti Lietuvos TSR, pritarti jam ir pasiūlyti savo paslaugas objektui lankantis Vilniuje.

3. Kadangi šiuo metu ryšys tarp objekto „Reporter“ ir agento „Karalius“ yra gana paviršutiniškas, susirašinėjant su juo, tikslinga nerodyti iniciatyvos polemizuoti politiniais klausimais. Neatmestina, kad objektas pats gali apie tai prabilti. Tokiu atveju, užsimezgdus diskusijai, pareikšti savo nuomonę aptariamam klausimui remiantis tarybinės ir užsienio spaudos informacija. Reikėtų stengtis nuodugniai nenagrinėti diskutuojamą klausimą, o skatinti užsieniečių išsakyti ir pagrįsti savo požiūrį. Be to, reikėtų vengti, ypač iš pradžių, kritinių pastabų ir kategoriškai nereikšti neigiamos nuomonės apie dabartinę JAV politiką, nes tai gali pabloginti santykius su objektu „Reporter“.

4. Jei objektas parodytų susidomėjimą, būtų tikslinga užmegzti su juo grožinės literatūros, dailės kūrinių ir fotoreprodukcijų mainus ir tokiu būdu stiprinti agento „Karalius“ santykius su objektu „Reporter“.

Buvo atkreiptas agento dėmesys, kad, vykdydamas mūsų prašymus, jis nesielgtų įkyriai, o visą savo susirašinėjimą su objektu „Reporter“ derintų su jam pažįstamu operatyviniu darbuotoju.

Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio
operatyvinis įgaliotinis

vyresn. leitenantas

[parašas]

V. D. Filimonov

1980 m. birželio 2 d.

išsp. 1 egz. – į bylą 1527, t. 2

p. 2. S/T 315

vykd. V. D. Filimonov

1980 06 02

Dokumento pirmojo lapo viršuje yra Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus spaudas su 1980 m. birželio 2 d. data ir Nr. 2935.

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 34, l. 97–98. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

**6. SSRS KGB pirmininko V. Fedorčiuko įsakymas dėl
SSRS KGB veikiančio rezervo karininkų, dirbančių kontr-
žvalgybos padaliniuose SSRS ministerijų, valstybinių ko-
mitetų ir žinybų priedangoje, nuostatų patvirtinimo**

1982 m. spalio 12 d.

Slaptai

**TSRS VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO PIRMININKO
Į S A K Y M A S**

1982 m. spalio 12 d.

Nr. 0620

Maskva

Dėl TSRS KGB veikiančio rezervo karininkų,
dirbančių kontržvalgybos padaliniuose TSRS ministerijų,
valstybinių komitetų ir žinybų priedangoje,
nuostatų patvirtinimo

Vykdydamas TSRS Valstybės saugumo komiteto Kolegijos
1980 m. gruodžio 17 d. nutarimą „Dėl TSRS KGB centrinio aparato
ir vietos KGB organų kontržvalgybos padalinių veikiančio rezervo
karininkų darbo ir jo gerinimo“, paskelbtą TSRS KGB Pirmininko
1981 m. įsakymu Nr. 085,

Į S A K A U :

1. Patvirtinti pridedamus TSRS KGB veikiančio rezervo karininkų,
dirbančių kontržvalgybos padaliniuose, TSRS ministerijų, valsty-
binių komitetų ir žinybų priedangoje, nuostatus.

2. KGB–UKGB, vyriausiųjų valdybų, savarankiškų valdybų ir
TSRS KGB skyrių vadovybei užtikrinti, kad Nuostatus išnagrinėtų
visi šios kategorijos TSRS KGB veikiančio rezervo karininkai ir pa-
reigūnai, atsakingi už darbo su jais organizavimą.

3. Su šiuo įsakymu ir Nuostatais supažindinti visus KGB teritori-
nių skyrių, 1-osios, 2-osios, 3-iosios vyriausiųjų, 4-osios, 5-osios val-

dybų, Operatyvinės techninės valdybos ir TSRS KGB 12-ojo skyriaus vadovaujančius ir operatyvinius darbuotojus, susijusius su TSRS KGB veikiančio rezervo karininkų darbu.

Komiteto Pirmininkas

[parašas]

V. Fedorčiuk

Teminiai indeksai: 19-4-3, 23-1, 12-2, 13-3, 7-5-0, 9-2,
9-3, 9-5-1, 9-6-0, 9-8-3, 9-6-5, 9-5-2,
9-4, 9-8-2, 19-6, 7-5-4, 21-8-1

Slaptai

TSRS KGB Pirmininko

1982 m. spalio 12 d. įsakymo Nr. 0620

PRIEDAS

TSRS KGB veikiančio rezervo karininkų,
dirbančių kontržvalgybos padaliniuose TSRS ministerijų,
valstybinių komitetų ir žinybų priedangoje,
N u o s t a t a i

1. Bendrosios nuostatos

1.1. Šie Nuostatai nustato pagrindines pareigas ir teises TSRS KGB karininkų, generolų ir admirolų, kurie siunčiami vykdyti kontržvalgybines užduotis į ministerijas, valstybinius komitetus, žinybas ir joms pavaldžias organizacijas, įmones ir įstaigas^{x)} TSRS Ministrų Tarybos nutarimuose ir potvarkiuose nurodytų pareigybių priedangoje ir įtraukiami į TSRS KGB veikiantį rezervą, taip pat pagrindines pareigas TSRS KGB centrinio aparato padalinių ir teritorinių KGB organų pareigūnų, atsakingų už darbą su šios kategorijos karininkais.

1.2. TSRS KGB veikiančio rezervo karininkai^{xx)} (toliau – KGB veikiančio rezervo karininkai) yra TSRS KGB centrinio aparato ir teritorinių KGB organų kontržvalgybos padalinių operatyvinių pajėgų sudedamoji dalis.

^{x)} Toliau Nuostatų tekste ministerijos, valstybiniai komitetai, žinybos ir jiems pavaldžios organizacijos, įmonės ir įstaigos sutrumpintai vadinamos žinybomis, jei nenustatyta kitaip.

^{xx)} Šiuose Nuostatuose KGB veikiančio rezervo karininkais vadinami TSRS KGB karininkai, generolai ir admirolai, kurie siunčiami vykdyti kontržvalgybines užduotis žinybų priedangoje.

1.3. KGB veikiančio rezervo karininkai, vykdydami savo pareigas, vadovaujasi TSKP CK nutarimais, galiojančiais įstatymais, TSRS KGB įsakymais, nurodymais ir instrukcijomis, žinybų, kuriose jie dirba, norminiais aktais ir šiais Nuostatais.

1.4. KGB veikiančio rezervo karininkai yra pavaldūs TSRS KGB atitinkamoms vyriausiosioms valdyboms, savarankiškomis valdyboms ir skyriams arba teritoriniams KGB organams pagal žinybų, kuriose jie dirba, buvimo vietą.

1.5. KGB veikiančio rezervo karininkams, priklausomai nuo jų užimamų pareigybių KGB ir suteikto karinio laipsnio, taikomos materialinės, piniginės ir kitokios lengvatos, kuriomis naudojasi TSRS KGB karininkai, užimantys atitinkamas pareigybes ir turintys karinius laipsnius.

1.6. KGB veikiančio rezervo karininkai atestuojami vadovaujantis KGB organų karininkų atestavimo instrukcija.

1.7. KGB veikiančio rezervo karininkų pareigybes žinybose nustato tų žinybų vadovai, suderinę jas su KGB organais.

1.8. KGB karininkai, dirbantys priedangos žinybose, žinybų vadovų gali būti skatinami pagal jų kompetenciją, suderinus su KGB organais. Apie žinybos paskatinimus karininkai privalo pranešti KGB padaliniais, kuriems jie yra pavaldūs. Kai paskatinimas yra piniginis, KGB organuose atliekamas atitinkamas perskaičiavimas. Žinybų pasiūlymai dėl karininkų apdovanojimo valstybiniais apdovanojimais derinami su TSRS KGB; jei sprendimas būna teigiamas, apdovanojimo raštus nustatyta tvarka įformina TSRS KGB.

1.9. KGB veikiančio rezervo karininkams išduodami nustatyto pavyzdžio KGB darbuotojų pažymėjimai, kuriuose nurodyta jų pareigybė KGB.

1.10. KGB veikiančio rezervo karininkų tarnybos kontrolę vykdo TSRS KGB Kadro valdyba, TSRS KGB centrinio aparato ir teritorinių padalinių KGB organų kadrų aparatai.

2. TSRS KGB veikiančio rezervo karininkų operatyvinės tarnybinės veiklos organizavimas

2.1. KGB veikiančio rezervo karininkai privalo:

a) aktyviai įgyvendinti Komunistų partijos ir Tarybinės vyriausy-

bės nutarimus, rodyti politinį budrumą ir prisiimti atsakomybę už valstybės saugumo užtikrinimą pavestose veiklos srityse;

b) griežtai vykdyti TSRS KGB įsakymus ir nurodymus, rodyti disciplinotumo, organizuotumo, pareigingumo, iniciatyvumo ir atkaklumo pavyzdį vykdant tarnybines užduotis;

c) sistemingai gilinti savo idėjines, teorines ir profesines žinias, plėsti kultūros akiratį;

d) sąžiningai vykdyti savo pareigas priedangos žinybose, laikytis žinybose nustatytos tvarkos ir darbo režimo, aktyviai dalyvauti kolektyvo visuomeniniame gyvenime.

2.2. KGB veikiančio rezervo karininkai, pasinaudodami žinybų galimybėmis, TSRS Valstybės saugumo komiteto interesais privalo atlikti šias pagrindines užduotis:

a) užtikrinti valstybės paslapčių saugumą;

b) atskleisti ir demaskuoti ideologinės diversijos akcijas;

c) per agentus įsiskverbti į priešą specialiąsias tarnybas ir užsienio antitarybinius centrus;

d) atskleisti ir nutraukti priešą specialiųjų tarnybų ir užsienio antitarybinių centrų žvalgybinę ardomąją veiklą, atskleisti priešą agentus ir žvalgybininkus;

e) išaiškinti priešiškus ketinimus puoselėjančius arba antitarybine veikla užsiimančius asmenis, atskleisti ir nutraukti jų veiklą;

f) rinkti informaciją (įvairią medžiagą, dokumentus) politiniais, mokslo ir technikos, ekonomikos klausimais, turinčiais reikšmės šalies liaudies ūkiui stiprinant gynybinę galią, vystant ekonomiką, spartinant mokslo ir technikos pažangą, taip pat informaciją, dominančią KGB organus;

g) padėti žinybų vadovams ir partinėms organizacijoms vykdyti prevencinį-profilaktinį darbą ir spręsti žinyboms iškeltus uždavinius.

2.3. KGB veikiančio rezervo karininkai, vykdydami jiems pavestas užduotis, nustatyta tvarka:

a) stebi ir tiria operatyvinio dėmesio vertus žinybose apsilankančius užsieniečius;

b) dirba agentūrinį operatyvinį darbą tarp žinybų darbuotojų;

c) vykdo kontržvalgybinį darbą pasinaudodami žinybų darbuotojų kelionėmis į užsienį;

d) padeda KGB padaliniams vykdyti operatyvines ir operatyvines technines priemones žinybose, esant reikalui, tiesiogiai jose dalyvauja; bendradarbiauja su TSRS KGB PGU veikiančio rezervo karininkais (pagal žinybas);

e) nustatyta tvarka informuoja žinybų vadovus apie operatyvinę padėtį.

2.4. KGB veikiančio rezervo karininkai nustatyta tvarka:

a) įgyja agentų ir patikėtinių ir palaiko su jais ryšį (priklausomai nuo operatyvinės situacijos ir KGB veikiančio rezervo karininkų padėties ypatumų, agentus ir patikėtinius gali verbuoti operatyvinių padalinių darbuotojai ir perduoti juos KGB veikiančio rezervo karininkų žinion);

b) įsigyja ir naudoja konspiracinius butus;

c) tikrina pirminius signalus;

d) savarankiškai arba kartu su operatyviniais darbuotojais tiria operatyvinės įskaitos bylas ir operatyvinę medžiagą, susijusią su užsieniečiais.

KGB veikiančio rezervo karininkams, dirbantiems su agentais ir operatyvinės įskaitos bylomis, atidaromos asmeninės sąskaitos; su operatyviniais dokumentais jie dirba ir juos saugo KGB organų tarnybinėse patalpose, kur jiems skiriamos darbo vietos ir seifai;

e) dalyvauja operatyviniuose pasitarimuose, čekistiniuose mokymuose, apsikaitimo darbo patirtimi seminaruose, visuomeniniame čekistų kolektyvo gyvenime.

2.5. KGB veikiančio rezervo karininkai KGB pavestą darbą dirba pagal nustatyta tvarka patvirtintus planus.

Be konkrečių operatyvinių priemonių, darbo planuose turi būti numatytas profesinio pasirengimo tobulinimas, politinio ir visuomeninio lygio kėlimas (atsižvelgiant į užduočių, kurias karininkai vykdo žinybose, specifiką).

KGB veikiančio rezervo karininkai visus nurodymus operatyvinės tarnybinės veiklos organizavimo klausimais gauna iš operatyvinių padalinių, kuriems jie yra pavaldūs, vadovų.

2.6. Tam tikrais atvejais KGB veikiančio rezervo karininkų veikla gali būti vykdoma vadovaujantis specialiomis šių Nuostatų pagrindu parengtomis instrukcijomis, patvirtintomis TSRS KGB ir atitinkamų ministerijų, valstybinių komitetų bei žinybų vadovų.

2.7. Už savo operatyvinę tarnybinę veiklą KGB veikiančio rezervo karininkai atsiskaito operatyvinių padalinių, kuriems jie yra pavaldūs, operatyviniams darbuotojams nustatyta tvarka.

2.8. KGB veikiančio rezervo karininkai, eidami į KGB tarnybinius pastatus, privalo laikytis konspiracijos taisyklių, o dirbantys ypač svarbiuose baruose – turėti ir tiesioginio viršininko leidimą. Esant reikalui, operatyvinių padalinių vadovų ir KGB veikiančio rezervo karininkų susitikimams (instruktažai, susipažinimas su įsakymais, čekistiniai užsiėmimai ir kt.) gali būti panaudoti specialiai parinkti konspiraciniai butai, atitinkamai įrengtos patalpos arba KGB veikiančio rezervo karininkų kabinetai žinybose.

3. KGB veikiančio rezervo karininkams vadovaujančių pareigūnų pareigos

3.1. TSRS KGB vyriausiųjų valdybų, savarankiškų valdybų ir skyrių, KGB teritorinių organų ir jų operatyvinių padalinių vadovai atsako už KGB veikiančio rezervo karininkų darbo organizavimą, politinį ir čekistinį parengimą, auklėjimą ir darbą.

KGB veikiančio rezervo karininkų operatyvinei tarnybinei veiklai, jų mokymui ir auklėjimui vadovauja atitinkamų operatyvinių padalinių, kuriems karininkai yra tiesiogiai pavaldūs, vadovai.

3.2. TSRS KGB centrinio aparato padalinių valdybų ir skyrių, KGB–UKGB tarnybų ir skyrių vadovai ir jų pavaduotojai privalo:

a) kontroliuoti valdybų, skyrių viršininkų, jų pavaduotojų ar jiems prilygintų asmenų darbo su KGB veikiančio rezervo karininkais organizavimą;

b) KGB–UKGB ir TSRS KGB centrinio aparato vadovų sprendimu vadovauti kai kurių KGB veikiančio rezervo karininkų darbui, priklausomai nuo jų vykdomų užduočių svarbos;

c) svarstyti ir pagal savo kompetenciją kartu su kadrų aparatais spręsti klausimus, susijusius su KGB veikiančio rezervo karininkų tarnyba KGB organuose (pasiūlymas dėl perkėlimo į kitas pareigas, laipsnio suteikimo, valstybinio apdovanojimo, tarpininkavimas dėl paskatinimo ar nuobaudos skyrimo, atostogų ir pan.);

d) kontroliuoti darbą, susijusį su KGB veikiančio rezervo karininkų profesinio lygio kėlimu.

3.3. Valdybų, skyrių viršininkai, pavaduotojai ar jiems prilyginti asmenys, atsakingi už jiems pavaldžių veikiančio rezervo karininkų operatyvinio darbo organizavimą, auklėjimą, čekistinį mokymą ir KGB veikiančio rezervo karininkų įslaptinimą, privalo:

- a) vadovauti KGB veikiančio rezervo karininkų veiklai:
 - dirbant su agentais ir patikėtiniais;
 - renkant kontržvalgybinę ir kitokią informaciją ir vykdant aktyvias priemones;
 - tiriant užsieniečius, kuriuos priima žinybos, rengiant juos verbatimui, taip pat susitinkant su agentais ir patikėtiniais užsieniečiais;
 - tiriant žinybų darbuotojus ir ieškant galimybės kai kuriuos iš jų pritraukti bendradarbiauti su KGB organais arba atrinkti kandidatais į TSRS KGB tikrąją karinę tarnybą;
- b) svarstyti ir tvirtinti KGB veikiančio rezervo karininkų darbo planus, sistemingai kontroliuoti jų vykdymą;
- c) padėti KGB veikiančio rezervo karininkams sukurti priedangos legendas ir aprūpinti juos priedangos dokumentais, kontroliuoti karininkų įslaptinimą žinybose;
- d) kartu su operatyvinių padalinių vadovais rengti KGB veikiančio rezervo karininkų čekistinio mokymo planus, dalyvauti užsiėmimuose (esant nedideliam KGB veikiančio rezervo karininkų, pavaldžių operatyviniam padaliniui, skaičiui, čekistinį jų mokymą galima vykdyti kartu su atitinkamo skyriaus ar poskyrio operatyviniais darbuotojais);
- e) supažindinti KGB veikiančio rezervo karininkus su TSRS KGB įsakymais, nurodymais ir instrukcijomis, operatyvinėmis bylomis ir kitais dokumentais, reikalingais šiems karininkams pavestoms užduotims vykdyti;
- f) reguliariai palaikyti asmeninius ryšius su KGB veikiančio rezervo karininkais, kontroliuoti jų agentūrinę operatyvinę veiklą, išklausti jų pranešimus apie užduočių vykdymą, analizuoti jų metines ataskaitas ir teikti išvadą bei pasiūlymus padalinių vadovams arba KGB organams;
- g) užtikrinti tinkamą konspiracinių butų priežiūrą ir panaudojimą, kontroliuoti, ar KGB veikiančio rezervo karininkai laikosi konspiracijos lankydami šiuose butuose ir jais naudodamiesi;
- h) kontroliuoti, kaip KGB veikiančio rezervo karininkai elgiasi

žinybose, ar laikosi darbo režimo, ar dalyvauja žinybų kolektyvų visuomeniniame ir politiniame gyvenime;

i) sistemingai ir kryptingai vykdyti individualų auklėjamąjį darbą su KGB veikiančio rezervo karininkais – skiepyti jiems atsidavimą Tarybų Sąjungos Komunistų partijai ir socialistinei Tėvynei, ugdyti nuolatinį pasirengimą vykdyti atsakingas čekistines užduotis, politinį budrumą, organizuotumą, pareigingumą, iniciatyvą ir atkaklumą.

4. KGB veikiančio rezervo karininkų įslaptinimo priemonės

4.1. Apie KGB veikiančio rezervo karininkų priklausymą valstybės saugumo organams TSRS KGB centrinio aparato arba teritorinių KGB organų vadovai atskleidžia tik žinybų, kadrų aparatų vadovams, partijos komitetų sekretoriams, o, esant reikalui, ir padalinių (skyrių, valdybų), kuriuose dirba karininkai, viršininkams. Kartais karininkai atskleidžiami tik žinybų vadovams.

4.2. Kiekvienam karininkui, prieš įtraukiant jį į KGB veikiantį rezervą, sukuriami jo kaip įmonės, organizacijos ar įstaigos darbuotojo, nesusijusio su valstybės saugumo organais, legenda. Legendas tvirtina TSRS KGB centrinio aparato padalinių operatyvinių skyrių vadovai arba KGB–UKGB vadovai, jos saugomos priedangos žinybų literinėse bylose.

Kuriant legendas, duomenys apie karininkų darbinę veiklą iki tarnybos valstybės saugumo organuose paprastai naudojami be pakeitimų ir patvirtinami jų asmens dokumentais. Karininkų tarnyba (darbas) valstybės saugumo organuose ir mokymasis KGB mokymo įstaigose, priklausomai nuo numatyto karininkų panaudojimo, pridengiami tikromis ar fiktyviomis organizacijomis, taip pat jų darbovietėmis ar mokymo įstaigomis iki tarnybos KGB organuose. Už KGB veikiančio rezervo karininkų priklausymo valstybės saugumo organams įslaptinimą atsakingi patys karininkai ir jų tiesioginiai viršininkai.

4.3. Legendoms patvirtinti KGB karininkai nustatyta tvarka gauna priedangos dokumentus, parengtus TSRS KGB Operatyvinės techninės valdybos arba KGB–UKGB OTU–OTS–OTO pagal suinteresuotų padalinių paraiškas.

Žinybose įdarbinami karininkai turi turėti pasą, darbo knygelę, karinį bilietą, partinį ir profsąjungos nario bilietą, profsąjungos nario įskaitos kortelę ir profsąjungos nario įmokų kortelę. Be to, esant reikalui, karininkams, atsižvelgiant į jų priedangos legendas, gali būti išduodamos ir pažymos apie gaunamą darbo užmokestį, charakteristikos iš darbovietės ir kiti dokumentai.

Įforminti KGB karininkų pareigybių žinybose be reikiamų dokumentų, patvirtinančių priedangos legendą, neleidžiama.

4.4. KGB veikiančio rezervo karininkai, bendraudami su žinybų darbuotojais, privalo laikytis patvirtintų legendų, išlaikyti paslaptįje priklausymą valstybės saugumo organams. Apie savo darbo spragas, išslaptinimą ar grėsmę būti išslaptintiems jie privalo laiku pranešti tiesioginiam operatyviniam viršininkui ir nedelsiant imtis priemonių išslaptinimo priežastims pašalinti.

4.5. KGB veikiančio rezervo karininkų leidimus susipažinti su ypatingos svarbos, ypač slaptais ir slaptais dokumentais ir darbais įformina žinybos bendra naujai į darbą priimamiems darbuotojams taikoma tvarka. Patys karininkai jokių pažymų apie turimus leidimus dirbti slapta darbą neteikia. Dokumentuose, reikalinguose leidimams įforminti, duomenis apie save karininkai nurodo remdamiesi priedangos legendomis ir praneša apie tai TSRS KGB padalinių arba teritorinių KGB organų kadrų aparatams, kurie praneša šių karininkų tikruosius duomenis leidimus įforminantiems KGB padaliniams.

4.6. KGB veikiančio rezervo karininkų komandiruotės į užsienį įforminamos tokia pat tvarka, kaip ir tų žinybų darbuotojams.

Apie būsimą komandiruotę į užsienį KGB veikiančio rezervo karininkai praneša tiesioginiam operatyviniam viršininkui, kad išvyka į užsienį būtų įforminta ir KGB nustatyta tvarka.

4.7. Savo aplinkoje tiek žinyboje, tiek pagal gyvenamąją vietą KGB veikiančio rezervo karininkai privalo griežtai laikytis jiems patvirtintų priedangos legendų. Visus dokumentus, kuriuos reikia pateikti vietos valdžios organams, milicijai, namų valdybai, ūkinėms ir visuomeninėms organizacijoms, mokymo, vaikų, medicinos įstaigoms, įformina tik žinybos arba, esant reikalui, suinteresuotų padalinių nurodymu nustatyta tvarka juos parengia TSRS KGB Operatyvinė techninė valdyba ar KGB–UKGB OTU–OTS–OTO remdamiesi patvirtintomis priedangos legendomis.

4.8. Medicininio aptarnavimo, kurortinio ir sanatorinio gydymo paslaugos KGB veikiančio rezervo karininkams, esant galimybei, teikiamos per žinybas.

Jei nėra galimybės, karininkus ir jų šeimos narius kelialapiais į sanatorijas ir poilsio namus nustatyta tvarka aprūpina VPSC, Sveikatos apsaugos ministerija ir kitos TSRS KGB centrinio aparato ir KGB–UKGB atitinkamų padalinių civilinės žinybos.

4.9. TSRS KGB centrinio aparato ir KGB–UKGB padalinių vadovų sprendimu išskirtiniais atvejais KGB veikiančio rezervo karininkams ir jų šeimos nariams gali būti teikiamos sanatorinio ir kurortinio gydymo bei kitos medicininės paslaugos per KGB organus laikantis konspiracijos reikalavimų.

4.9. Atostogomis KGB veikiančio rezervo karininkai naudojami žinybų nustatyta tvarka. Jei žinybų suteikiamos atostogos yra trumpesnės, nei priklauso KGB karininkams, jie gali, atsižvelgdami į darbo sąlygas žinyboje, ir jei nėra pavojaus būti išslaptintiems, su KGB–UKGB operatyvinio padalinio sankcija pagal atitinkamą žinybos legendą paimti papildomų nemokamų atostogų.

4.10. Pažymos dėl mokesčių už butą lengvatų KGB veikiančio rezervo karininkams neišduodamos. Vietoj mokesčių už butą lengvatų nustatyta tvarka jiems išmokama piniginė kompensacija.

4.11. Už gerą darbą KGB veikiančio rezervo karininkai TSRS KGB siūlymu gali būti apdovanojami valstybiniais apdovanojimais. Šie apdovanojimai žinybų dokumentuose neatsispindi ir karininko darbo žinyboje metu juos segėti draudžiama.

4.12. Susikompromitavę žinybose KGB veikiančio rezervo karininkai atšaukiami atitinkamų TSRS KGB centrinio aparato padalinių arba KGB teritorinių organų žinion tarnybiniam patikrinimui. Atlikus tarnybinį patikrinimą, priimamas sprendimas dėl tolesnės jų tarnybos.

5. KGB veikiančio rezervo karininkų pareigų skyrimo ir jų pakeitimo tvarka

5.1. KGB veikiantis rezervas komplektuojamas iš karininkų, kurie turi atitinkamą kontržvalgybinio darbo patirtį ir dėl savo politinių, dalykinių ir asmeninių savybių, amžiaus ir sveikatos būklės gali tin-

kamai vykdyti pavestas užduotis, garbingai atstovauti TSRS Valstybės saugumo komitetui žinybose.

5.2. Nustatyta tvarka įforminus karininkų priėmimą į darbą žinybose, TSRS KGB įsakymais jie priskiriami KGB veikiančiam rezervui ir atleidžiami iš ankstesnių pareigų KGB. KGB veikiančio rezervo karininkų pareigų pakėlimas, pašalinimas iš KGB veikiančio rezervo ir KGB veikiančio rezervo karininkų atleidimas iš tikrosios karinės tarnybos taip pat vykdomas TSRS KGB įsakymais.

KGB veikiančio rezervo karininkų karinių laipsnių suteikimas, jų pareigų pakėlimas, taip pat paskatos ar nuobaudos pagal KGB liniją skiriami nustatyta tvarka.

5.3. Siūlymus dėl karininkų priskyrimo KGB veikiančiam rezervui, taip pat dėl jų pašalinimo iš KGB veikiančio rezervo ar atleidimo iš tikrosios karinės tarnybos rengia TSRS KGB atitinkamos vyriausiosios valdybos, savarankiškos valdybos ir skyriai, sąjunginių ir autonominių respublikų KGB skyriai, TSRS KGB kraštų ir sričių valdybos. Po preliminarus suderinimo su atitinkamų žinybų vadovais, o prireikus ir su vietos partiniais organais, šie siūlymai teikiami svarstyti TSRS KGB Kadro valdybai.

Siūlymai dėl karininkų pašalinimo iš veikiančio KGB rezervo arba atleidimo iš tikrosios karinės tarnybos ir jų atšaukimo iš žinybų paprastai teikiami kartu su pasiūlymu naujo kandidato laisvai pareigybei žinyboje užimti.

5.4. TSRS KGB Kadro valdyba, spręsdama klausimą dėl karininkų priskyrimo KGB veikiančiam rezervui, nustatyta tvarka kviečia nurodytus karininkus prisistatyti į TSRS KGB centrinio aparato suintereesuotus padalinius, o prireikus ir į žinybas.

5.5. KGB karininkų pareigos žinybose įforminamos, priskiriant juos KGB veikiančiam rezervui, po to, kai TSRS KGB Kadro valdyba, išnagrinėjusi pateiktą medžiagą apie šiuos karininkus, priima teigiamą sprendimą. Tokia pat tvarka sprendžiamas klausimas dėl KGB karininkų atleidimo iš pareigų žinybose, jeigu jie pašalinami iš KGB rezervo arba atleidžiami iš tikrosios karinės tarnybos.

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 140, l. 210–216. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

7. LSSR KGB 5-osios tarnybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio patikėtinio „P.V.S.“ pranešimas

1982 m. lapkričio 29 d.

КГБ—СССР

Егз. №. 1

КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЛИТОВСКОЙ ССР

ПАТИКІМО АСМЕНС "P.V.S." PRANEŠIMAS

ГО—РО КГБ

АГЕНТУРНОЕ СООБЩЕНИЕ

№ а/д. 29 11 82

№ 19 19...г.

Милкевичус По делу

Jungtinėse Amerikos Valstijose viešėjau nuo 1982 m. spalio 14 iki lapkričio 18 dienos.

Apsistočiau Niujorke, savo dėdės - Leono Suigaserio namuose, kur gyvenau keturias savaites, o vieną savaitę praleidau Kalifornijoje, Los Angeles mieste.

Amerikoje buvau jau antrą kartą, pirmąkart viešėjau 1970 metais. Iš karto pajutau didelį skirtumą, kuris krito į akis ne tik smarkiai pašokusių kainų bei mokesčių pavidalu, bet ir žmonių psichologijos pasikeitimais. Šįkart jau niekas iš emigrantų neklausinėjo, "ar nešiojame klumą, ir ar kalbame lietuviškai mokyklose..." Daugelis jau pabuvojo Tarybų Lietuvoje, - juos domino mūsų kultūrinis, literatūrinis gyvenimas.

Niujorke susitikau jau senus savo pažįstamus - Nijolę ir Almą Šalčius. Almą - laikraščius išvežioja, Nijolė dirba bankoje, - labai mielai laisvalaikį pavežiojo atvykusius po kultūrinės Niujorko vietas, grynai domisi mūsų gyvenimu, jaučia didelę nostalgiją tėvų žemei, yra pabuvoję joje. Šalčius sakėsi organizuojąs balandžio mėnesį gydytojų-išeivių kelionę į Tarybų Lietuvą. Norėtų dažniau lankytis Lietuvoje su visa šeima, tačiau pinigų stoka leisti įvykdyti tuos ketinimus.

Drauge su Šalčiais vieną vakarą buvau pakviesta vakarienės pas dailininką Vytautą Jonyną.

Vytautas Jonynas dar gyvena įspėdžiškai iš Lietuvos, gali vietinė spauda, anot jo, jau išpėjo smarkiai išplūsti jo ryšius su gimtine, jo viešnagė ir t.t. Vakaro metu kalbėjomės apie dailę, dailininkas parodė savo paveikslus, su pasididžiavimu rodė ir mūsų dailininkų drobes, kurias gavo dovanų viešnagės metu.

(A) Тов. Скаргамаков А. А.

17/XI.82

Милкевичус

20.12.82

- 2 -

1726

Teko susitikti Niujorke Harį Perelšteiną, neseniai iš Lietuvos išvykusį buvusį "Ąžuoliuko" choro vadovą. Sužinojęs, jog esu Amerikoje, surado mane, pakvietė į svečius. Labai ilgisi Vilniaus. Sunkiai dirba mokytoju vienoje privačioje mokykloje, kur mokosi protiškai atsilikę vaikai. Dėsto biologiją ir vokiečių kalbą. Laisvalaikiu bando suburti berniukų chorą. Kol kas sunkiai sekasi, nes Amerikoje nėra populiarus šitokio pobūdžio menas. Pabrėžė, jog atsisako nuo bet kokių šmeižikiškų išpuolių Tarybų Sąjungos atžvilgiu, o tai lemia jam sunkų duonos uždarbį.

Daugiau pabendrauti su išeivijos lietuviais teko Los Angeles mieste. Susiklosčius nepalankioms buitiniams sąlygoms pas tetą, - t.y. mirusio mano dėdės žmoną, kurios kvietimu atvykau į Los Angeles, paskambinau Urbonams. Mat, prieš tai jų namuose viešėjęs Donatas Banionis su žmona, davė man Urbonų telefono numerį. Urbonų kvietimu apie penkias dienas praleidau jų svetinguose namuose, kuriuose jau pabuvojo ne vienas menininkas iš Tarybų Lietuvos.

Pranas Urbonas yra inžinierius- dizaineris. Raisa Urbonienė - saviveiklininkė aktorė, dainininkė. Buvę Lietuvoje. Labai džiaugiasia mūsų kultūriniais bei literatūriniais laimėjimais. Susidarė įspūdis, kad gera materialinė padėtis leidžia jiems būti nepriklausomiems nuo tų reakcinių sluoksnių, nuo tų išpuolių, kurių susilaukia šeimnininkai, pastoviai priiminėdami tarybinius žmones. Urbonai yra iš tų nedaugelio žmonių, gyvenančių Amerikoje, kurie jaučia ne tik daktų, bet ir didelį dvasinio gyvenimo skonį.

Mano atvykimo proga šeimnininkai surengė vaišes, kuriose dalyvavo gausus svečių būrys. Žinia apie svečius, atvykusius iš Tarybų Lietuvos, greit apskriejo išeiviją, todėl norinčių susitikti visada yra daug. Sužinojęs apie mano viešnagę, už šimtą mylių nuo miesto gyvenantis poetas Bernardas Brazdžionis su žmona atvyko į Urbonų namus. Poetas sakėsi norįs aplankyti Lietuvą, žadėjo tai padaryti dviejų metų bėgyje. Nustebino jų aktyvus domėjimasis mūsų literatūra. Brazdžionis atsivežė visą lagaminėlį mano knygų, paprašė autografo ir pats padovanojo man savo knygą vaikams "Meškiukas Rudnosluikas". Besišnekučiuojant prie kavos puodelių, susirinkusieji paprašė paskaityti eilių. Skačiau iš savo paskutinio rinkinio "Beldimas į

- 3 -

duris", o taip pat pluoštą vaikiškų eilėraščių, kurie ir susilaukė didelio susidomėjimo.

Vienas iš Los Angeles saviveiklos vadovų - Dovydaitis (turi kažkokį savo biznį) labai prašė mano pjesių-pasakų knygos, kurią jam padovanojau. Vakaro metu teko atsakyti į visą eilę klausimų. Susirinkusius labiausiai domino profesionalūs mūsų teatro darbai, aktorių meistriškumas ir t.t. Darnia pokalbio atmosfera sutrikdė Visvydą (sako, esąs kritikas, rašantis į vietos lietuvių spaudą). Jis gana iššaukiančiai metė frazę.

- Menininkas poetas, kurį čia norėčiau matyti, tai Sigitas Geda. Na, gal dar Bložę. Ar tamsta negali pasakyti, kodėl jie čia neatvyko?

- O ar tamsta juos kvietei?,- atkirtau aš.

- Nekviečiau,- tarė pasimetęs Visvyda.

Svečiai prapliupo juokais. "Ir nekvies", išgirdau kažkieno linksmus žodžius. "Šykštus".

Visvyda neatlyžo. Jam dar rūpėjo išaiškinti, kodėl anot jo, mūsų "paskutinė" "Poezijos pavasario" knyga yra tokia "liūdna". T.y. kodėl mūsų poetai rašo liūdnus eilėraščius. Čia jau apkaušusi išsišokėli ėmė maldyti kiti jo kolegos, buvo ilgai diskutuojama apie poezijos prigimtį, liaudies dainų ištaką,- idomu tai, kad vienas pirmųjų ėmė "ginti" mūsų "Poezijos pavasario" prestižą Bernardas Brazdžionis, atsiprašydamas visų už tokius kvailius Visvydos klausimus.

Teko pasiginčyti ir su Žaliūnu.

Žaliūnas - (architektas, dirbantis matyt firmoje - rašau "matyt", nes Amerikoje nelabai noriai kalbama kur kas konkrečiai dirba ir kiek uždirba) yra taip pat vienas iš lietuvių saviveiklinio teatro vadovų, pasakė man, kad jis tikrai žinaš, jog Tarybų Lietuvoje visi teatrai privalo kasmet pastatyti po dvi politines pjeses, kurias "per nevalią įbruka Maskva". Čia jau teko išsamiai pasakoti apie mūsų repertuarus, apie gausybę užsienio aktorių pjesių ir tarybinių teatrų dramaturgiją, gyvuojančią mūsų scenose, apie mūsų aktorių veikalus ir t.t. Raisa Urbonienė pakeltu balsu režė visą "paskaitą" kokius puikius pastatymus ji yra mačiusi Lietuvoje. Kalbėjom

- 4 -

apie režisierių darbą, apie jų pasirinkimus repertuaro sudarymuose ir t.t. Į vakaro pabaigą, prieš išvykdamas, Žaliūnas prieėjo prie manęs ir atsisveikindamas pasakė.

- Aš tyčia užduodu tokius klausimus. Aš tyčia provokuoju. Tai įdomiau kalbėtis. Atleiskite.

Malonų įspūdį paliko Los Angeles gyvenanti Vosylių šeima. Angelė Vosylienė dirba medicinos sėsele, išvyko iš Lietuvos prieš aštuoniolika metų, ištekėjusi už Antano Vosyliaus, gyvenančio Amerikoje. Antanas Vosylius dirba inžinieriumi elektros kompanijoje. Mėgsta keliauti. Beveik visas santaupas išleidžia kelionėms. Svajoja vasarą atvažiuoti su žmona į Lietuvą. Labai draugiški mūsų žmonių ir mūsų šalies atžvilgiu, - toks bent jau man susidarė įspūdis trumpo bendravimo metu.

Įdomus buvo tas faktas, kad visos mano kelionės metu nė vieno karto negirdėjau minint Tomo Venclovos arba Jurašų pavardžių.

Kada kelionės metu paklausiau Almę Šalčių, ką dabar veikia Jurašai, - šis abejingai mostelėjo ranka ir pasakė: "Business ir tiek", ką reiškia nešvarų biznį.

Kelionei einant į pabaigą, pasaulį pasiekė žinia apie Leonido Brežnevo mirtį. Amerikos televizija, spauda plačiai informavo Amerikos visuomenę apie vykstančias laidotuves, spėliojo, kas taps naujuoju valstybės vadovu. Kiek teko skaityti Niujorko laikraščius, spauda teigiamai nušvietinėjo drg. Andropovo diplomatinę veiklą, prognozuodami Tarybų Sąjungos ir Amerikos santykių sureguliovimą savitarpio supratimo keliu. Tokias pat nuomones teko išgirsti ir iš paprastų darbo žmonių - amerikiečių lūpų.

1982m. lapkričio 29 d.

V. Palčinskaitė

Справка: сообщение поступило в связи с выездом доверенного лица "П.В.С." по частному каналу в США с 14.X. по 18.XI.82 г.
Копии сообщения доверенного лица "П.В.С." направить в 1 Отдел КГБ Литовской ССР и 2 Отдел 5 Службы т. Ю.Янкунасу.

Ст. оперуполномоченный 1 отд-я
1 Отдела 6 Службы КГБ Лит.ССР
майор

Ю. Мильквичюс

Данные о приезде группы
врачей использовать при состав-
лении плана на 1983 г.

Евтеев

КГБ Лит.ССР

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 303, l. 125-128. Originalas. Mašinraštis.
Liet. k.

8. LSSR KGB Kauno miesto skyriaus viršininko pavaduotojo A. Žovneriko pažyma apie agentų tarybinių piliečių atrankos, parengimo ir panaudojimo užsienyje gerinimą

1983 m.

SLAPTAI

Egz. Nr. 1

P A Ž Y M A

apie agentų tarybinių piliečių atrankos,
parengimo ir panaudojimo užsienyje gerinimą

Vadovaudamasis šį darbą reglamentuojančiais TSRS KGB įsakymais, gegužės mėn. (1981 m.) įvykusio KGB organų ir kariuomenės vadovų sąjunginio pasitarimo direktyvomis, atsižvelgdamas į ardomuosius prieš kėslus ir operatyvinės padėties ypatumus mieste ir respublikoje, Lietuvos TSR KGB Kauno miesto skyrius šioje svarbioje operatyvinės veiklos srityje nuveikė tam tikrą teigiamą darbą.

Paaštrėjus tarptautinei padėčiai, gerokai suaktyvėjus prieš specialiąjų tarnybų ir užsienio reakcinių centrų ir organizacijų ardomajai veiklai prieš tarybinius piliečius, vykstančius į kapitalistines ir besivystančias šalis, daugiau dėmesio buvo skiriama vykstančių į užsienį asmenų patikrinimui ir tyrimui, agentų atrankai, parengimui ir panaudojimui čekistinėms užduotims vykdyti kelionės į užsienį metu.

1983 m. Lietuvos TSR KGB Kauno miesto skyriaus iniciatyva į kapitalistines ir besivystančias šalis išvyko 25 agentai (1982 m. – 40 agentų), iš jų:

- privačiais reikalais – 9 agentai (1982 m. – 3 agentai),
- į turistines keliones – 9 agentai (1982 m. – 13 agentų),
- mokslinių-techninių, kultūrinių ir sporto mainų būdu – 7 agentai (1982 m. – 24 agentai).

Kaip matyti iš pateiktų skaičių, 1983 m., palyginti su 1982 m., į užsienį išvykstančių agentų sumažėjo. Tai pirmiausia galima paaiškinti paaštrėjusia tarptautine padėtimi.

Agentai vyko į šias šalis:

- privačiais reikalais – į JAV, VFR, Kanadą;
- į turistines keliones – į Suomiją, Airiją, Prancūziją, Indiją, Šri Lanką, Italiją;
- mokslinių-techninių, kultūrinių ir sporto mainų būdu – į Suomiją, Airiją, Prancūziją, JAV, Graikiją, Turkiją, Jugoslaviją.

Agentus darbui užsienyje parinkome ir parengėme pagal specialius planus, kuriuose buvo numatyti agento psichologinio ir kontržvalgybinio parengimo klausimai, jo dalykinės ir asmeninės savybės, ryšiai užsienyje ir jų pobūdis, profesija, išvykimo į užsienį galimybės ir kiti veiksniai.

Atsižvelgiant į agento asmenybę, jo dalykines savybes, kelionės tikslus ir šalį, į kurią jis vyksta, agentams buvo pavestos užduotys, parinktos ir suderintos su respublikos KGB 2-osios valdybos 1-uoju skyriumi ir 5-ąja tarnyba.

Agentams, vykstantiems į užsienį privačiais reikalais ir mokslinių mainų būdu, buvo skirta ypač daug dėmesio, nes buvo nemažai laiko nuo gaunamos informacijos apie numatomą agento kelionę iki jo išvykimo. Tai sudaro galimybę nuodugniau patikrinti ir parengti agentus. Išskirtinis dėmesys skiriamas agentams, turintiems nepakankamą bendradarbiavimo su mumis patirtį.

Rengiant agentus, kruopščiai parengiami nurodymai, kaip jie turės elgtis, parenkamos užduotys, dažniausiai susijusios su konkrečiais reakcingosios lietuvių išeivijos vadovais ir aktyvistais, įskaitant tuos, kuriuos kelionės į mūsų respubliką metu priešas gali panaudoti slapta misijai vykdyti. Agentams mokslo darbuotojams rengiamos mokslinės-techninės informacijos rinkimo užduotys.

Kryptingai dirbdami, galėjome efektyviau panaudoti į užsienį siunčiamus agentus vykdyti užduotis, susijusias su priešo kėslų atskleidimu, informacijos apie jo specialiųjų tarnybų ir užsienio antitarybinių centrų darbo formas ir metodus rinkimu, priešišku akcijų prieš tarybinius piliečius atskleidimu, ir užtikrinti jų saugumą buvimo užsienyje metu.

Iš daugelio tokių agentų gauta tam tikros informacijos apie priešo specialiųjų tarnybų kėslus respublikoje, konkrečias ardomąsias ak-

cijas, apie procesus, vykstančius užsienio reakcinguose centruose ir organizacijose, jų antitarybinės veiklos kryptis, taip pat mokslinės-techninės žvalgybos duomenų.

Pavyzdžiui, agentas [...], kuris privačiais reikalais buvo išvykęs į JAV ir keturis mėnesius gyveno pas dėdę, sugrįžęs pateikė operatyviniu požiūriu vertingos informacijos apie daugiau nei dešimt užsieniečių.

Susidomėjimo filatelija dingstimi jis užmezgė, o vėliau sutvirtino dalykinius ryšius su mūsų operatyvinio patikrinimo bylos objektu „L“ ir galės dalyvauti jo tyrime.

Agentas „AKELIS“, lankydamasis privačiais reikalais JAV ir vykdydamas mūsų užduotį, užmezgė ryšius su keliais lietuviais emigrantais, išsiaiškino, kad jie priklauso BALF'ui. Susipažino su Pentagono darbuotoju „V“ ir jo žmona, kuri palaiko ryšius su „Amerikos balso“ radijo stoties darbuotojais. „AKELIS“ taip pat susipažino ir užmezgė artimus ryšius su Tėvynės išdaviku MOCKAPETRIU. Atskleidė nemažai Lietuvoje gyvenančių emigrantų ryšių, o grįžęs užmezgė ir tebeplaiko su jais ryšius.

Agentas [...], būdamas komandiruotėje Suomijoje, surinko nemažai techninės literatūros, o agentas [...], būdamas JAV, gavo naujausios medicinos technikos prietaisų pavyzdžių.

Operatyviniu požiūriu vertingos medžiagos pateikė ir keletas kitų į užsienį išsiųstų agentų.

Nurodyti agentai tinkamai vykdė KGB organų pavestas užduotis, rodė protingą iniciatyvą ir išradingumą. Bandymų verbuoti mūsų agentus nenustatėme. Agentas „AKELIS“ gavo pasiūlymų negrįžti į TSRS.

Tačiau, organizuodami į kapitalistines ir besivystančias šalis vykstančių agentų atranką, parengimą ir panaudojimą, skyriaus operatyviniai darbuotojai ne visada laikosi reikalavimų, susijusių su tarptautinės padėties pokyčiais ir operatyvine padėtimi respublikoje, susidariusia dėl sustiprėjusios priešo ardomosios veiklos. Dar nepakankamai kruopščiai patikrinami verbuojami asmenys, turintys giminių ar kitokių ryšių užsienyje ir galintys pas juos nuvykti, nepakankamai

dėmesio skiriama perspektyviam jų panaudojimui. Tai patvirtina šis pavyzdys:

Nuo 1982 m. gruodžio 29 d. iki 1983 m. sausio 30 d. mūsų užverbuotas agentas „DIDŽIULIS“ tolimų giminaičių kvietimu buvo išvykęs į VFR. Keletą dienų jis praleido Vasario 16-osios gimnazijoje Hiutenfelde. Bendravo su reakcingosios lietuvių išeivijos lyderiais, kurie aktyviai bandė jį perauklėti. Pavyzdžiui, žinomi išeivijos veikėjai BARTUSEVIČIUS, SABAS, GRINIENĖ, ŠARKA, DĖDINAS ir kiti klausinėjo jo apie padėtį Lietuvoje, užduodavo provokuojamus klausimus – kaip jis išvažiavo, ar skaito antitarybinius pagrindžio leidinius, kaip vertina gyvenimą Vakaruose ir pan. Agentui jie pasakojo apie lietuvių išeivių veiklą, gyrėsi, kad jau turi būsimos „nepriklausomos“ Lietuvos ministrus. Per Naujųjų metų šventę „DIDŽIULIS“ buvo įkalbinėjamas pasakyti kalbą susirinkusiems bendruomenės nariams. Kai šis atsisakė, stengėsi jį įbauginti (kažkoks Pranas, kol kas mūsų dar nenustatytas). Buvo bandoma jį sukompromituoti pasitelkus moteris.

Kadangi tokie bandymai nepavyko, agento „DIDŽIULIS“ perauklėjimo taktika buvo pakeista – jam buvo duodama skaityti daug antitarybinės literatūros, įskaitant ir išleistą Lietuvos TSR, nurodomi dažniai, kuriais transliuojamos radijo stotys „Laisvė“, „Laisvoji Europa“ ir kt.

Be to, pačiomis gražiausiomis spalvomis buvo nušviečiami gyvenimo „pranašumai“ Vakaruose. Jį vežiojo po VFR, į kai kurias įmones, prabangias parduotuves ir kt. norėdami parodyti aukštą šios šalies žmonių buities ir pragyvenimo lygį.

PGU duomenimis, agentu „DIDŽIULIS“ jo buvimo VFR metu domėjosi specialiosios tarnybos, nes įtarė, kad jis palaiko ryšius su KGB (pakartosiu, kad ryšys su juo mūsų organų vardu buvo užmegztas tik jam sugrįžus).

Gautais duomenimis, šeimą, kurioje svečiavosi agentas „DIDŽIULIS“, kruopščiai apklausė policijos darbuotojai. Nė vienas iš asmenų, su kuriais jis užmegzė ryšį VFR, su juo nesusirašinėja.

Šių metų rugsėjo mėn. per agento „DIDŽIULIS“ pažįstamus, ku-

rie buvo išvykę į VFR, jo žmonai buvo perduotos nuotraukos, tam tikra prasme kompromituojančios agento elgesį VFR.

Tai, kas išdėstyta, sugrįžęs apklausos metu papasakojo pats agentas „DIDŽIULIS“. Agentas „DIDŽIULIS“ dar smulkiau, negu išdėstyta, papasakojo ir pateikė duomenų apie savo buvimą ir ryšius VFR, kurie visiškai atitinka tikrovę, tačiau, atsižvelgiant į tai, kas buvo išdėstyta, ir į kai kuriais atvejais atsiskleidusias asmenines savybes, agentą būtina kruopščiai patikrinti.

Prenkant ir parengiant agentus kelionei į užsienį, tam tikrų sunkumų kartais kyla ir dėl nuo mūsų nepriklausančių priežasčių.

Pavyzdžiui, 1983 m. išvykoms į užsienį su turistų grupėmis 2-osios valdybos 3-iajam skyriui pateikėme 44 agentų sąrašą. Tačiau iš jų išvyko tik 8. Iš Lietuvos TSR KGB negauname kai kurios nusiųstos informacijos, gautos iš sugrįžusių iš užsienio agentų, įvertinimo ir pasiūlymų, o tai sunkina tolesnių priemonių vykdymą. Įvairiose respublikos instancijose vilkinamas dokumentų įforminimas (dėl to „Henrikas“ šių metų gegužės mėn. negalėjo išvykti į Vienoje vykusią medicinos darbuotojų konferenciją).

Taip pat reikia pažymėti, kad 1982–83 m. grįžusių iš užsienio tarybinių piliečių apklausos analizė rodo, kad padaugėjo siūlymų negrįžti į TSRS.

Tokia padėtis verčia daryti atitinkamas korektyvas slapto aparato rengimo laikotarpiu ir kruopščiai patikrinti visus į kapitalistines šalis vykstančius asmenis.

Analizuojant į kapitalistines ir besivystančias šalis siunčiamų agentų atranką, parengimą ir panaudojimą, nustatyti šie trūkumai:

- nepakankamai nuodugnai išsiaiškinami išvykstančių agentų ryšiai užsienyje, apie juos ir jų tyrimą beveik nėra duomenų. Mūsų nuomone, tai svarbiausias veiksnys rengiant agentą kelionei į užsienį, nes nuo to priklauso agento galimybės ir jo elgesys užsienyje;

- dar ne visada tinkamai parengiamas ir vykdomas agentų parengimo ir patikrinimo atsižvelgiant į jų asmenines savybes, profesiją, pomėgius, kalbos mokėjimą, ryšius gyvenamojoje aplinkoje ir jų pobūdį planas;

- gana paviršutiniškai ir vienpusiškai atliekamas agentų patikrinimas, ypač jiems sugrįžus;
- nepakankamas vadovaujančių darbuotojų dalyvavimas ir pagalba šiame darbe.

Siekdami kryptingai gerinti agentų atranką, parengimą ir panaudojimą ir gauti norimus rezultatus, imamės priemonių šiam darbui tobulinti ir nustatytiems trūkumams pašalinti. Ypač daug dėmesio skiriama agentų rezervui, kurį skyriuje sudaro 50 žmonių, galinčių išvykti į JAV, VFR, Kanadą, Australiją, Nigeriją, Iraką, Iraną ir kitas šalis.

LIETUVOS TSR KGB KAUNO MIESTO SKYRIAUS
VIRŠININKO PAVADUOTOJAS – MAJORAS –

[parašas]

A. ŽOVNERIK

išsp. 1 egz.

vykd. A. I. Žovnerik

Nr. 8215

LYA, f. K-18, ap. 1, b. 190, l. 22–28. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

9. LSSR KGB 2-osios valdybos viršininko pavaduotojo S. Jankūno pažyma apie valdybos agentūros aparatą 1984 m. liepos 15 d. duomenimis

1984 m. liepos 15 d.

Slaptai
Egz. Nr. 1

P A Ž Y M A

apie Lietuvos TSR KGB 2-osios valdybos agentūros aparatą
1984 m. liepos 15 d. duomenimis

Valdybos agentūros aparatą sudaro 379 agentai, 2 rezidentai ir 47 slaptų susitikimų butų laikytojai. (Pagal skyrius: 1-asis skyrius – 136 agentai, 19 slaptų susitikimų butų laikytojų; 2-asis skyrius – 136 agentai ir 2 rezidentai, 13 slaptų susitikimų butų laikytojų; 3-iasis skyrius – 106 agentai ir 15 slaptų susitikimų butų laikytojų).

9 agentai užverbuoti iš negatyvios aplinkos.

Valdybos agentūros aparato kokybinės sudėties charakteristika:

vyrų – 293
moterų – 86

1. Pagal bendradarbiavimo su KGB organais stažą:

iki 5 metų – 160
nuo 5 iki 10 metų – 84
nuo 10 iki 15 metų – 64
nuo 15 iki 20 metų – 28
nuo 20 iki 25 metų – 14
nuo 25 iki 30 metų – 13
daugiau kaip 30 metų – 16

2. Pagal amžių:

iki 20 metų – nėra
nuo 20 iki 25 metų – 19

nuo 25 iki 30 metų	– 37
nuo 30 iki 40 metų	– 160
nuo 40 iki 50 metų	– 112
daugiau kaip 50 metų	– 51

3. Pagal išsilavinimą:

su aukštuoju	– 276
su nebaigtu aukštuoju	– 19
su viduriniu ir spec. viduriniu	– 83
su nebaigtu viduriniu	– 1
mokslų daktarų	– 2
mokslų kandidatų	– 26

4. Pagal partiškumą:

TSKP narių	– 103
VLKJS narių	– 31
nepartinių	– 245

5. Pagal tautybę:

lietuvių	– 284
rusų	– 48
baltarusių	– 8
lenkų	– 16
žydų	– 15
ukrainiečių	– 5
ispanų	– 2
moldavų	– 1

6. Pagal profesiją:

gydytojų	– 12
inžinierių	– 58
aukštųjų mokyklų dėstytojų	– 32
žurnalistų	– 14
mokslinio tyrimo institutų darbuotojų	– 52
fotomenininkų	– 5
menininkų	– 7
artistų, muzikantų	– 7

teisininkų	- 2
architektų	- 2
konstruktorių	- 3
rašytojų	- 2
sportininkų, trenerių	- 3
studentų	- 2
mokytojų	- 2
tarnautojų	- 46
darbuotojų, priimančių ir aptarnaujančių	
užsieniečius (gidų, kambarinių, portjė ir kt.)	- 93
darbininkų	- 12
kitų specialybių	- 10
7. Pagal užsienio kalbų mokėjimą:
anglų	- 119
vokiečių	- 74
prancūzų	- 26
ispanų	- 8
italų	- 1
portugalų	- 3
žydų	- 3
rumunų	- 1
lenkų	- 44
esperanto	- 1
8. Buvo išvykę į užsienį:
į kapitalistines šalis	- 125
į socialistines šalis	- 131
9. Palaiko ryšius užsienyje:
giminystės	- 96
draugiškus	- 102
vykdydami mūsų užduotį	- 5
10. Agentų panaudojimo kryptys:
darbui su operatyvinės įskaitos bylomis	- 41
aktyvioms priemonėms vykdyti	- 8

darbui su užsieniečiais ir jų ryšių nustatymui (taip pat ir užsieniečių priėmimo ir aptarnavimo objektuose) – kelionėms į užsienį	– 153 – 38
pagal mokslinius-techninius mainus su kapitalistinėmis ir besivystančiomis šalimis	– 24
operatyvinėms techninėms priemonėms vykdyti užsieniečių priėmimo ir aptarnavimo objektuose	– 15
valstybinių nusikaltėlių paieškai	– 22
pagal Izraelio liniją	– 15
kitose darbo kryptyse ir pagalbos teikimui kitiems padaliniais (5-ajai tarnybai, 3-iajam, 4-ajam ir 6-ajam skyriams)	– 97

Vadovaujantis TSRS KGB 1983 m. įsakymo Nr. 00140 „Dėl TSRS valstybės saugumo organų agentūros aparato ir patikėtinių nuostatų įsigaliojimo“ reikalavimais, valdyboje pastaruoju metu atliktas tam tikras teigiamas darbas kokybiškai stiprinant ir tobulinant agentūros aparatą ir darbą su juo.

Naujų agentų verbavimo priemonėmis sustiprintos agentūros pozicijos pagrindinėse kontržvalgybos operatyvinėse kryptyse. Žymiai pagerėjo daugumos agentų operatyvumas ir jų panaudojimo efektyvumas. Vadovaujantys ir operatyviniai darbuotojai daugiau dėmesio skiria agentų mokymui ir auklėjimui, konspiracijos laikymuisi dirbant su agentais, vadovavimui jiems ir jų patikrinimui bendradarbiavimo procese.

Dėl to pagerėjo agentūros aparato operatyvumas, atsirado naujų, perspektyvių operatyvinės įskaitos bylų, laiku atskleistos ir sužlugdytos Tėvynės išdavystės bėgimo į užsienį arba negrįžimo iš užsienio forma.

Pastaraisiais metais, remiantis agentų pateiktais duomenimis, užvesta keletas operatyvinio patikrinimo, bylų susijusių su „šnipinėjimu“ arba „pagalba užsienio valstybei“ – „Patolog“, „Avantiūrist“, „Kelner“, „Kentaur“, „Žalys“, „Žemietė“ ir kt. Remdamasi mūsų agento „Gnostik“ informacija, 5-oji tarnyba užvedė DOR „Nacionalist“.

Remiantis agentų pateiktais duomenimis, užvesti operatyviniai

rinkiniai užsieniečiams: „Frant“, „Mantas“, „Adams“, „Svet“, „Chan“, „Gailė“, „Anita“, „Alisa“, „Lapė“, „Poliglot“, „Renata“, „Bela“ ir kt. Tikrinant objektus „Mantas“, „Laurynas“, „Nida“, „Lingvist“, jie buvo užverbuoti ir iš jų gauta mus dominančios operatyvinės informacijos.

Valdybos agentai panaudojami ir aktyvioms priemonėms vykdyti. Pavyzdžiui, agentai [...], „Riva“, [...], „Valentin“, „Vitkovskij“ ir kiti buvo įtraukti į priešą akiratį su perspektyva infiltruoti juos į priešą specialiąsias tarnybas. Visos su jais susijusios priemonės yra derinamos su atitinkamais centro skyriais.

Su mūsų agentų pagalba Vilniuje buvo užfiksuoti priešiški švedų žurnalisto Teste veiksmai, už kuriuos jis buvo išsiųstas iš TSRS. Už priešišką veiklą respublikoje ir gyvenimo joje režimo pažeidimus per pastaruosius dvejus metus buvo išsiųstos 4 turistės iš Australijos (sersers Prasmutas ir Pavlovič).

Remiantis iš agentų gautais signalais, 1982–1984 m. už Vilniaus ribų buvo sulaikyti ir nubausti už užsienio turistų gyvenimo režimo pažeidimus 55 užsieniečiai.

Iš mūsų agentų („Rudin“, „Žiznev“, [...]) buvo gauta keletas signalų apie pavienius piliečius, neteisėtai laikančius šaunamuosius ginklus, kurie buvo konfiskuoti.

Valdybos agentai aktyviai panaudojami ir įvairiais būdais į užsienį vykstantiems piliečiams tirti. Remiantis iš jų gautais duomenimis, neleista į užsienį išvykti ne vienai dešimčiai piliečių, kurie turėjo su išdavyste ir kitais neleistiniais veiksmais užsienyje susijusių ketinimų, galėjusių sukelti nepageidaujamų padarinių.

Agentų informacija panaudojama tiek individualiam, tiek grupiniam profilaktiniam darbui.

Panaudodama agentų galimybes, valdyba padeda 5-ajai tarnybai, 6-ajam ir kitiems Komiteto skyriams vykdyti kontržvalgybinį darbą jų aptarnaujamuose objektuose. Remiantis mūsų agentų pateiktais duomenimis, buvo nusiųsta nemažai informacijos Lietuvos KP CK, MVD ir respublikos Prokuratūrai: „Apie didelius svarbiausių Lietuvos liaudies ūkio statybų organizavimo ir valdymo trūkumus“,

„Apie grobstymus respublikos Buitinio gyventojų aptarnavimo ministerijos sistemoje“, „Apie neteisėtą šaltųjų ginklų gaminimą Kuro aparatūros gamykloje“, „Apie slaptų duomenų „Ventos“ gamykloje nutekinimą“ ir kt.

Agentas „Valdas“ aktyviai dalyvavo 5-osios tarnybos vykdomose priemonėse tiriant DON objektą Statkevičių, taip pat kitose priemonėse.

Siekiant toliau tobulinti darbą su agentais, buvo organizuojami seminarai, per kuriuos buvo nagrinėjami TSRS KGB 1983 m. įsakymai Nr. 00140 ir Nr. 00145 ir visi operatyviniai darbuotojai laikė įskaitas.

Lietuvos TSR KGB 2-osios valdybos
viršininko pavaduotojas
pulkininkas –

[parašas]

S. Jankūnas

84.07.15

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Drg. A. S. Rupšiui“, o apačioje yra Lietuvos TSR KGB 2-osios valdybos spaudas su 1984 m. liepos 17 d. data ir Nr. 2/2-1594.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 779, l. 95–100. Originalas. Mašinraštis. Vers-ta iš rusų kalbos.

10. SSRS KGB pirmininko V. Kriučkovo nurodymas sajunginių ir autonominių respublikų KGB pirminin- kams, SSRS KGB padalinių viršininkams dėl darbo su agentūra tobulinimo dabartinėmis sąlygomis

1988 m. spalio 14 d.

Visiškai slaptai

TSRS VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO PIRMININKO N U R O D Y M A S

1988 m. spalio 14 d.

Nr. 49ss

Maskva

Sajunginių ir autonominių respublikų KGB
pirmininkams

Kraštų ir sričių UKGB viršininkams

TSRS KGB ypatingųjų skyrių valdybų viršinin-
kams, TSRS KGB karinių dalinių, apygardų,
laivynų, centrinio pavaldumo susivienijimų ir
junginių ypatingųjų skyrių viršininkams

TSRS KGB pasienio apygardų kariuomenės
viršininkams

TSRS KGB vyriausiųjų valdybų, savarankiškų
valdybų ir skyrių viršininkams (pagal sąrašą)

Dėl darbo su agentūra tobulinimo
dabartinėmis sąlygomis

Partija, jos Centro Komitetas, TSKP CK Politinis biuras kryptingai
įgyvendina XIX Visasąjunginės partinės konferencijos direktyvas. Įgy-
vendinamos praktinės priemonės tobulinant politinę sistemą, plečiant
ekonominę reformą, toliau demokratizuojant visą tarybinės visuome-
nės gyvenimą, vykdamt visuotinę teisinę reformą. Tai įtikinamai pa-
tvirtina TSKP CK rugsėjo (1988 m.) Plenumo, TSRS Aukščiausiosios

Tarybos neeilinės sesijos išvados. Į šį darbą vis aktyviau įsitraukia darbo kolektyvai, visuomeninės organizacijos, visi tarybiniai žmonės.

Demokratijos ir viešumo plėtojimas, socialistinio teisėtumo stiprinimas, realus darbo žmonių teisių užtikrinimas, praktiškai TSKP CK ir Tarybų valstybės pasiūlymai ir priemonės taikai išsaugoti ir įtvirtinti kelia pasaulio visuomenės simpatijas, didina mūsų valstybės įtaką pasaulio arenoje.

Specialiosios tarnybos, užsienio antitarybiniai centrai ir organizacijos dabar stengiasi diskredituoti ir sužlugdyti pertvarką, silpninti TSRS galią ir autoritetą. Pasinaudodami visapusiškai plėtojamu tarptautiniu bendradarbiavimu, jie vis aršiau mėgina siųsti įvairiais būdais į TSRS žvalgus, agentus ir emisarus ardomosioms akcijoms inspiuoti ir vykdyti. Vis labiau ryškėja priešų siekiai prisiderinti prie TSRS vykstančių permainų, įsiskverbti į didėjančio tarybinių piliečių socialinio ir politinio aktyvumo procesą, atriboti jį nuo partijos ir vyriausybės poveikio, pastūmėti tarybinius piliečius – antvisuomeninius elementus, politinius demagogus ir avantiūristus kurstyti antitarybines nacionalistines, emigracines ir kitokias politiškai žalingas nuotaikas.

Tokiomis sąlygomis iš KGB organų vadovaujančių ir operatyvinių darbuotojų reikalaujama nuolatinio dėmesio naujų darbo priemonių ir taktikos metodų, atitinkančių revoliucinių reformų laikotarpį, kūrimui, politinio budrumo ugdymui, organizuotumo ir drausmės stiprinimui, dar didesnio kryptingumo ir reiklumo darbe, visų jėgų sutelkimo Tarybų socialistinės valstybės ir visuomenės gynimui, efektyviam užsienio specialiųjų tarnybų, antitarybinių centrų ir organizacijų ardomosios veiklos atskleidimui ir nutraukimui. Vienas iš svarbiausių uždavinių – neleisti TSRS teritorijoje formuotis legaliai politinei opozicijai ir antitarybinėms pagrindžio struktūroms. Būtina aktyvinti veiklą kuriant patikimą operatyvinę užkardą priešų žvalgų, agentų ir emisarų prasiskverbimui į mūsų šalį, perimant priešų ryšius su priešais ir kitais antvisuomeniniais elementais, stiprinant pagrindinių darbo krypčių ir barų operatyvinės padėties kontrolę.

TSRS KGB mano, kad ryšium su tuo būtina dar kartą pabrėžti agentūros darbo, kaip pagrindinės žvalgybos ir kontržvalgybos padalinių užduočių vykdymo priemonės, stiprinimo svarbą. Tuo tarpu kai kuriuose KGB organuose darbas su agentūros aparatu yra susilpnėjęs, agentūros aparatas nepateisinamai mažinamas, agentai pakei-

čiami patikėtiniais ir operatyviniais ryšiais, sumažėjęs vadovaujančių darbuotojų aktyvumas individualiai dirbti su agentūros aparatu, o tai prieštarauja TSRS KGB reikalavimams ir neigiamai atsiliepia sprendžiant valstybės saugumo užtikrinimo uždavinius.

S I Ū L O M A :

1. Skirti ypatingą dėmesį darbo su agentais ir patikėtiniais gerinimui atsižvelgiant į visas politinės ir operatyvinės padėties aplinkybes, tarybinėje visuomenėje vykstančius procesus, TSRS KGB Pirmininko 1983 m. įsakymo Nr. 00140 reikalavimus. Šį darbą susieti su aktyviu pasipriešinimu prieš specialiąjų tarnybų ardomajai veiklai, valstybės, karinių, mokslo ir komercinių paslapčių apsauga, su ryžtingu prieš ideologinės diversijos akcijų, priešiškų pažiūrų asmenų bandymų daryti politinę, moralinę ir materialinę žalą Tarybų valstybei, diskredituoti partijos vykdomos pertvarkos principus ir esmę žlugdymu.

2. Siekiant laiku atskleisti prieš specialiąjų tarnybų, užsienio antitarybinių organizacijų kėslus ir planus, užkirsti kelią konkretiems ardomiesiems jų veiksams, sutelkti visas pastangas agentų, tinkamų infiltruoti į prieš specialiąsias tarnybas, užsienio antitarybinius centrus ir organizacijas, įsigijimui ir ugdymui. Iš esmės pertvarkyti prieš žvalgybininkų, kitų pagrindinio prieš ir besivystančių šalių specialiąjų tarnybų darbuotojų, užsienio diplomatų ir masinės informacijos priemonių atstovų verbavimo darbą.

3. Stiprinti agentūros aparatą tarp asmenų, esančių priešiškos socializmui idėjinės pozicijos, teistų už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus, priklausančių politiškai žalingos pakraipos grupuotėms, taip pat tarp asmenų, atvykstančių į TSRS ir išvykstančių iš TSRS. Aktyviau verbuoti agentus bendrose užsienio firmomis komercinėse, mokslo, turizmo ir kitose įmonėse ir įstaigose. Stiprinti agentūrinį darbą tarp kūrybinės ir mokslo inteligentijos, įvairių kategorijų jaunimo atstovų ir atitraukti juos nuo priešiškos veiklos.

Sąjunginių ir autonominių respublikų valstybės saugumo komitetams daugiau dėmesio skirti verbavimui ir auklėjimui pagrindinių tautybių asmenų, sugebančių ne tik atskleisti priešiškų elementų ir įvairių politinių avantiūristų kėslus ir planus, bet ir daryti veiksmingą įtaką negatyviems procesams, lokalizuoti ir sužlugdyti grupines politiškai

žalingas akcijas – nesankcionuotas demonstracijas, mitingus, kitus provokacinio pobūdžio sambūrius, taip pat asmenų, sugebančių laiku atskleisti ir tinkamai įvertinti naujus svarbius operatyvinės padėties momentus, pastebėti užslėptas esmines jos pokyčių tendencijas.

4. Atsižvelgiant į tai, kad prieš specialiosios tarnybos, užsienio anti-tarybinės ir nacionalistinės organizacijos, politiškai nebrandūs ir priešiški elementai šalies viduje stengiasi kompromituoti partinių, valstybės ir valdymo organų, tarp jų ir valstybės saugumo organų, veiklą, gerinti agentų ir patikėtinių auklėjimąjį darbą, argumentuotai ir įtikinamai išaiškinti jiems slapto bendradarbiavimo Tarybų valstybės ir visuomenės saugumo interesus prasmę ir reikšmę. Ugdyti aiškia, dabartinius partijos reikalavimus atitinkančią politinę agentų orientaciją, ištikimybę socializmo idealams, sugebėjimą veikti bet kokioje ekstremalioje situacijoje ir daryti poveikį įvykiams, reiškiniams, procesams ir priešišškai nusistačiusiems asmenims.

Ypatingą dėmesį skirti nepriekaištingos konspiracijos laikymuisi dirbant su slaptu aparatu. Kad priešui nebūtų suteiktas pagrindas įvairioms politinėms spekuliacijoms, pašalinti bet kokią galimybę išslaptinti KGB organų veiklos priemones ir metodus.

5. Ryžtingai atsikratyti formalizmo dirbant su agentais. Agentų patikimumą, jų politinį ir profesinį pasirengimą, sugebėjimą vykdyti pavestas užduotis, konkrečius darbo su jais rezultatus laikyti pagrindiniais kriterijais vertinant operatyvinių ir vadovaujančių darbuotojų veiklą, jų indėlį į pertvarką.

Visokeriopai didinti operatyvinių ir vadovaujančių darbuotojų agentūrininkų vaidmenį ir autoritetą, ugdyti darbuotojų atsakomybę ir meilę agentūriniam darbui, sugebėjimą įvertinti priimamų sprendimų politines pasekmes, skleisti teigiamą jų patirtį, geru vardu minėti tuos, kurie rodo iniciatyvą ir kūrybingumą. Nuolat ugdyti operatyvinių darbuotojų suvokimą, kad agentai buvo ir bus pagrindinis tarybinės žvalgybos ir kontržvalgybos ginklas.

Darbo su agentais klausimus išsamiai išanalizuoti ir apsvarstyti operatyviniuose padalinių pasitarimuose.

Apie šio nurodymo vykdymą informuoti metinėse ataskaitose.

Komiteto Pirmininkas

[parašas]

V. Kriučkov

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 180, l. 58–60. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

IV. Užsienio turizmo kontrolė

Lietuvoje KGB ne tik kovojo prieš pasipriešinimo sovietų režimui apraiškas, ieškojo anoniminių antisovietinių dokumentų autorių, stebėjo ir persekiojo visuomenę, bet ir kontroliavo mokslinių, kultūrinių ir sporto mainų ryšius su užsieniu (pirmiausia su lietuvių išeiviais). Iki šeštojo dešimtmečio pabaigos užsienio piliečiai į Lietuvos teritoriją nebuvo įleidžiami. Tik nuo 1959 m. turistų grupėms leista atvykti į Vilnių. 1960 m. Vilniuje apsilankė 600 užsieniečių³⁴. KGB, apribojęs lankomų objektų skaičių ir teritorijos plotą, galėjo veiksmingai kontroliuoti užsieniečių judėjimą.

Prieš atvykstant turistams buvo sudaromi specialūs lankytinų objektų sąrašai, nustatoma teiktina informacija, parenkami gidai-vertėjai. Su KGB priežiūra užsieniečiams leista lankytis tam tikrose gamyklose, įmonėse, įstaigose, kuriose specialiai patikrinti darbuotojai propagavo sovietų valdžios laimėjimus Lietuvoje ir pan. Užsieniečius bandyta panaudoti „tinkamai“ informacijai apie padėtį SSRS skleisti.

Pasitelkęs agentus ir operatyvines technines priemones, KGB stebėjo atvykusius užsieniečius, fiksavo jų ryšius su sovietiniais piliečiais. Turistus KGB slapta fotografuodavo, filmuodavo, klausydavosi jų pokalbių, slapta darydavo kratas jų apgyvendinimo vietose, dažniausiai „Vilniaus“, „Neringos“, „Gintaro“ viešbučiuose, kuriuose buvo pilna pasiklausymo aparatūros. Užsieniečių priėmimas, jų maitinimas ir vežiojimas vykdavo tik su KGB žinia. KGB trukdė užsieniečiams susitikti su sovietų režimui nelojaliais asmenimis, kontroliavo, kad į jų rankas nepatektų „pavojinga“ informacija iš vietos gyventojų.

Nuo 1970 m. užsienio turistai jau galėjo apsilankyti ne tik Vilniuje, bet ir Kaune, Druskininkuose, Trakuose, Elektrėnuose, Grigiškėse, Pirčiupiuose. Pamažu turistų srautas gausėjo: 1977 m. į Vilnių buvo atvykę 5900 piliečių iš kapitalistinių šalių³⁵, o 1989 m. respublikoje iš kapitalistinių šalių jau buvo apsilankę 16,5 tūkst. užsieniečių³⁶. 1987 m. naujai patvirtintas užsieniečiams uždarų rajonų ir miestų sąrašas apribojo lankomos teritorijos

³⁴ LSSR KGB pirmininko plk. A. Randakevičiaus 1961 m. sausio 7 d. ataskaita SSRS KGB pirmininkui gen. mjr. A. Šelepiniui, LYA, f. K-1, ap. 10, b. 276, l. 2.

³⁵ LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pplk. R. Sprindžio 1978 m. pažyma, LYA, f. K-35, ap. 2, b. 299, l. 333.

³⁶ LSSR KGB pirmininko gen. mjr. E. Eismunto ataskaita apie 1989 m. operatyvinę ir tarnybinę KGB veiklą, LYA, K-1, ap. 46, b. 324, l. 14.

plotą (liko tik Vilnius, Kaunas, Druskininkai, Trakai, Rumšiškės). Nuo 1988 m. teritorijos kontrolė sumažėjo, užsieniečiai jau galėjo keliauti po Alytaus, Varėnos, Kaišiadorių, Kauno, Prienų, Trakų rajonus³⁷.

Lietuvoje daugiausia lankydavosi vadinamieji etniniai turistai. KGB skaičiavimais, vien 1977 m. Lietuvoje apsilankė 1890 lietuvių kilmės turistų³⁸, o 1981–1982 m. – 2500³⁹. Atvykstančius turistus KGB traktavo kaip potencialius priešų specialiųjų tarnybų agentus. Pavyzdžiui, 1970 m. į KGB įskaitą buvo įtraukta daugiau nei 2000 užsieniečių, įtariamų priklausymu priešų specialiosioms tarnyboms⁴⁰. Ypač akylai buvo sekami išeivijos organizacijoms priklausę asmenys. KGB griežtai kontroliavo, kad turistai nepatektų į draudžiamą lankyti Lietuvos teritoriją, kuo rečiau susitiktų su vietos gyventojais. Užsieniečiams, kurie nesilaikė buvimo Lietuvoje taisyklių ir apsilankydavo uždaruose rajonuose, būdavo skiriamos administracinės baudos, oficialūs įspėjimai arba jiems būdavo uždrausta pakartotinai įvažiuoti į SSRS.

KGB aktyviai kontroliavo ir išvykas į užsienį. Ne kiekvienas sovietinis pilietis galėjo išvykti į užsienį, buvo atsižvelgiama į politines pažiūras ir praeitį. LKP CK Išvykų į užsienį komisija sprendimus priimdavo remdamasi KGB atlikto išsamaus norinčių išvykti asmenų patikrinimo rezultatais. Leidimą išvykti į užsienį ypač sunku buvo gauti asmenims, įtrauktiems į operatyvinę KGB įskaitą, turintiems užsienyje giminaičių, aktyviai dalyvavusių antisovietinėje veikloje. Būdavo atsižvelgiama ir į piliečių elgseną užsienyje ankstesnių kelionių metu.

Vykstančiųjų į užsienį skaičius buvo ribojamas. Pavyzdžiui, 1973–1974 m. dėl kompromituojančios medžiagos neleista išvykti į užsienį 4875 asmenims⁴¹. 1982 m. leidimo asmeniniais reikalais laikinai išvykti į kapitalistines šalis prašė 1475 asmenys, bet leidimus gavo tik 560, 1983 m. iš 1232 prašiusiųjų leidimus gavo 525⁴². Dažniausiai po

³⁷ A. Anušauskas, KGB Lietuvoje. Slaptosios veiklos bruožai, Vilnius, 2008, p. 67.

³⁸ LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus poskyrio viršininko pplk. Sprindžio 1978 m. pažyma, LYA, f. K-35, ap. 2, b. 299, l. 333.

³⁹ LSSR KGB Vilniaus m. KGB skyriaus viršininko plk. V. Neverausko 1983 m. rugsėjo 13 d. pažyma, LYA, f. K-18, ap. 1, b. 12, l. 50.

⁴⁰ LSSR KGB informacinio-analitinio poskyrio viršininko mjr. E. Andrijaičio 1971 m. lapkričio 20 d. pažyma, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 790, l. 148.

⁴¹ LSSR KGB 2-osios valdybos viršininko pavaduotojo plk. V. Ginko 1974 m. rugpjūčio 25 d. pranešimas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 715, l. 197.

⁴² LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininko pplk. Z. Osipovo ataskaita, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 781, l. 12.

kelionės į užsienį vykdavo specialios asmenų apklausos. Sugrįžusius asmenis KGB tikrino norėdamas išsiaiškinti, ar išeivija Vakaruose ideologiškai jų nepaveikė, ar nebuvo siūlyta ten pasilikti, ar nebandyta gauti informacijos apie politinę situaciją SSRS ir pan.

Siekdamas veiksmingai panaudoti turizmą savo tikslais, KGB į turistų grupes įtraukdavo agentus ir patikėtinius, kurie rinkdavo informaciją, ypač apie išeivijos organizacijų veiklą, kad būtų galima jas kompromituoti ir depolitizuoti.

1. LSSR KGB 2-ojo skyriaus viršininko P. Monajenkos pažyma apie į Vilnių atvykstančių užsieniečių kontrolę

1959 m. rugsėjo 4 d.

Visiškai slaptai

Eg. Nr._

P A Ž Y M A

Tarybinės vyriausybės nutarimu Vilnių gali lankyti užsieniečiai iš kapitalistinių šalių, taip pat Maskvoje esančių diplomatinių, prekybos ir kitų atstovybių nariai.

Lietuvoje pastatyti svarbiausi kariniai strateginiai objektai.

Atsižvelgiant į pasikeitusią operatyvinę padėtį respublikoje, iš 2-ojo skyriaus ir periferinių organų reikalaujama didesnės atsakomybės už kapitalistinių šalių žvalgybų, joms tarnaujančių lietuvių nacionalistinių centrų ir oficialių žvalgų, apsimetusių diplomatiniais atstovais, priešiškos veiklos žlugdymą.

Kontržvalgybos darbuotojai privalo:

1. Kelti asmenų, turinčių giminystės ar kitokių ryšių kapitalistinėse šalyse, patikrinimo lygį, nes neatmestina, kad žvalgybos gali panaudoti tuos ryšius nusikalstamais tikslais.

2. Kruopščiai patikrinti visus agentūrinius tyrimus ir signalus apie šnipinėjimu įtariamus asmenis, pasitelkti patikimus agentus, kurie garantuotų akylą užsieniečių stebėjimą jų buvimo Vilniuje metu. Antrajam skyriui kruopščiai numatyti priemonės visų valstybės saugumo organų veiksmams Vilniaus mieste koordinuoti ir užkirsti kelią atvykstančių užsieniečių žvalgybinei veiklai šnipinėjimo tikslais rink-

ti juos dominančią informaciją apie Lietuvą ir užmegzti nusikalstamus ryšius su antitarybiniais elementais.

3. KGB įgaliotiniams rajonuose, pirmiausia tiems, kurių aptarnaujamose teritorijose sutelkti svarbūs kariniai objektai, parengti viso kontržvalgybinio darbo koordinavimo priemonės, užtikrinančias tų objektų saugumą. Jei šių objektų teritorijoje pasirodytų užsieniečių ar kitų įtartinų asmenų, prireikus juos sulaikyti, kruopščiai patikrinti ir apie tai nedelsiant pranešti 2-ajam skyriui. Visi KGB įgaliotiniai privalo turėti galvoje, kad į Vilnių atvykę užsieniečiai nusikalstamais tikslais gali bandyti veržtis į respublikos rajonus. Periferinių organų užduotis – užkirsti kelią jų nusikalstamai veiklai.

4. Respublikos valstybės saugumo organai, atlikdami paieškas, nustatė nemažai pavojingų valstybinių nusikaltėlių kapitalistinėse šalyse. Neatmestina tai, kad kai kurie iš jų yra pakeitę pavardes ir žvalgybos tarnybų nurodymu gali atvykti į Vilnių nusikalstamais tikslais. Todėl 2-ajam skyriui ir periferijų darbuotojams tenka atsakomybė už tokių nusikaltėlių giminių atidų stebėjimą, ypač užsieniečių buvimo Vilniuje metu.

5. Plečiantis Tarybų Sąjungos ryšiams su kapitalistinėmis šalimis, 1959–1960 m. pagausės iš kapitalistinių šalių į Lietuvą asmeniniais reikalais atvykstančių piliečių. Todėl respublikos kontržvalgybos organai turi sustiprinti savo veiklą šiame bare ir užtikrinti atvykstančių asmenų agentūrinį stebėjimą ir tyrimą, įtartinų jų ryšių Lietuvos teritorijoje išaiškinimą ir patikrinimą.

6. KGB organų darbo su užsieniečiais patirtis rodo, kad neutralus mūsų agentų pristatymas jiems padeda atskleisti jų kėslus ir nusikalstamus ryšius TSRS teritorijoje.

Atsižvelgiant į tai, 2-ajam skyriui ir periferiniams organams būtinai skirti patyrusių, patikrintų, mokančių užsienio kalbą agentų grupę tokioms priemonėms vykdyti užsieniečių buvimo Vilniuje metu.

KGB prie LIETUVOS TSR MT 2-OJO

SKYRIAUS VIRŠININKAS

pulkininkas

[parašas] /MONAJENKO/

1959 m. rugsėjo 4 d.

Dokumento pirmojo lapo apačioje yra KGB prie LTSR MT Sekretoriato spaudas su 1959 m. rugsėjo 4 d. data ir Nr. 4181.

LYA, f. K-1, ap. 10, b. 255, l. 120–122. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

2. LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko R. Sprindžio pažyma apie priešų specialiųjų tarnybų ardomųjų akcijų suaktyvinimą per užsienio turizmą

1978 m. vasario 2 d.

Slaptai
Egz. Nr. 4

P A Ž Y M A

apie priešų specialiųjų tarnybų ardomųjų akcijų suaktyvinimą per užsienio turizmą

1977 m. Vilniaus miestą aplankė 30 000 užsienio turistų. Iš socialistinių šalių 24 100, iš kapitalistinių šalių 5900, iš jų – 1890 lietuvių kilmės asmenų.

Reakcinių ir militaristinių jėgų suaktyvėjimas, jų siekimas grįžti prie „šaltojo karo politikos“, stiprinti šmeižto kampaniją apie tariamą „karo grėsmę iš TSRS“, bandymai kištis į mūsų valstybės vidaus reikalus „žmogaus teisių gynimo“ dingstimi atsispindi ir priešų specialiųjų tarnybų ardomosiose akcijose, vykdomose laikino užsieniečių atvykimo į TSRS metu. 1977 m. priešas kur kas aktyviau nei anksčiau metais pradėjo naudotis šiomis galimybėmis ideologinių diversijų akcijoms vykdyti, gyventojų nacionalistinėms, religinėms, ekstremistinėms nuotaikoms kurstyti, taip pat politinei, šmeižikiškai, tendencingai informacijai rinkti, emisarams siųsti ir antitarybinei, sionistinei ir kitokiai žalingai literatūrai į respubliką įvežti.

Vykdydamas ardomąsias akcijas, ypač politines ir ideologines, ypatingą reikšmę priešas teikia etninio turizmo galimybėms. Pirmą-

kart pradėjo atvykti specializuotos turistų grupės, sudarytos iš JAV lietuvių kilmės jaunimo, inžinierių, lituanistikos kursų klausytojų, mokslo darbuotojų, tikinčiųjų ir kt. Išaiškinta, kad daugelis šių asmenų aktyviai dalyvauja reakcingosios išeivijos veikloje arba yra antitarybinės pakraipos nacionalistinių, klerikalinių, sionistinių organizacijų nariai. Pavyzdžiui, su viena tokia etnine grupe buvo atvykę keturi anglų kalba leidžiamo reakcingo išeivijos žurnalo „Tiltai“ (Mosty) redkolegijos nariai (Gintas Karosas, Viktoras Stonkus, Algirdas Dumčius, Jonas Stunža) rinkti „patikimų“ duomenų apie dabartinę padėtį Lietuvos TSR. Vertas dėmesio užsienio turisto Molio pareiškimas mūsų agentui „Stašys“ apie į Lietuvą atvykstančias turistų grupes: „...reikia į Lietuvą siųsti kaip turistus, o, esant galimybei, ilgesniam laikui grupes ideologiškai patikrinto jaunimo, galinčio atsisipirti „komunistinei propagandai“. Tai turi tarnauti dviem tikslams: pirma, apsilankymas savo Tėvynėje turi pakelti „lietuvybės dvasią“ lietuvių kilmės Amerikos išeivijos jaunimui, nes tai yra didelė dabartinės išeivių visuomenės problema; antra, tokių grupių nariai, jo manymu, darytų labai „gerą“ ideologinę įtaką Lietuvos jaunimui „kovojant prieš komunizmą“, rusifikaciją, „atgaivinant ir palaikant lietuvybės dvasią“, „religiją“, „laisvės siekius“. Visa tai turi būti tokių jaunų užsienio turistų veiklos pagrindas.“

Agentas [...] per turistą iš JAV Zubavičių, aktyvų Amerikos lietuvių bendruomenės narį, išsiaiškino, kad pagrindinis į respubliką atvykstančių lietuvių kilmės katalikų dvasininkų tikslas – apsilankyti parapijose, kuriose jie anksčiau dirbo, patikrinti nelegaliai Lietuvoje leidžiamame „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos“ žurnale pateiktus faktus, išsiaiškinti tikinčiųjų padėtį.

Šiais metais kaip turistai į Lietuvą buvo atvykę 17 lietuvių tautybės dvasininkų ir 9 vienuolės. Visi jie Vilniuje buvo susitikę su vietiniais kunigais ir tikinčiaisiais, lankėsi bažnyčiose.

Kaip pranešė agentas [...], specializuotos JAV jaunimo turistų grupės narys Jucys, dirbantis žinomų lietuvių reakcingosios išeivijos vadų Vėžio ir Misiūno instruktoriumi, jų pavedimu susitiks su neigiamų pažinčių Vilniaus kūrybinės inteligentijos atstovais, tarp jų su poete Vaičiūnaite, palaikančia ryšius su „disidentu“ Tomu Venclova, ir išsiaiškins jų nuotaikas. Tam tikrą susidomėjimą šios kategorijos asmenimis parodė atvykę į respubliką kaip turistai žinomi užsienio

antitarybinių organizacijų veikėjai: „Santaros-Šviesos“ – Adamkus, Lauraitis, Brazdžionis, aktyvus BALF'o organizacijos narys kunigas Grigaitis, PLB nariai – Gailevičius ir Kalvaitis, klerikalinės Ateitininkų organizacijos generalinis sekretorius Pikaus*, reakcingųjų klerikalų laikraščio „Darbininkas“ administratorius kunigas Baniūnas ir kiti.

Kontržvalgyba nustatė, kad užsienio etninių grupių turistai Lietuvos TSR teritorijoje turi daug giminystės ir kitokių ryšių, pavyzdžiui, turistas iš JAV kunigas Paškus (šiais metais buvo atvykęs į Vilnių) susirašinėja su 70 respublikos gyventojų, 1977 m. nustatyta 700 lengvųjų automobilių vairuotojų, kurie atvyko iš uždarų Lietuvos rajonų susitikti su užsieniečiais.

Tokie etninio turizmo ypatumai sudaro palankias sąlygas prieš specialiosioms tarnyboms įgyvendinti savo sumanymus TSRS teritorijoje. Laikydamasis vadinamojo „tautinio solidarumo“ taktikos, priešas gali aktyviai vykdyti ideologinių diversijų akcijas, rinkti informaciją įvairiais klausimais.

Būdingas šia prasme buvo JAV mokslo darbuotojų iš specializuotos etninės turistų grupės atsisakymas dalyvauti bendroje diskusijoje Kauno politechnikos institute ir reikalavimas leisti atskirai pasikalbėti su mūsų mokslo darbuotojais, kad su jais galėtų užmegzti „vaisingesnius“ ryšius.

Šiais metais išryškėjo senosios lietuvių išeivijos kartos pastangos perduoti artimus savo giminystės ir kitokius ryšius Lietuvos TSR teritorijoje jaunajai, JAV gimusiai išeivijos kartai. 1977 m. Vilnių aplankė 430 jaunesnių nei 30 metų užsienio turistų. Daugelį jų lydėjo tėvai ar kiti artimieji.

Gauta patikimų duomenų, kad šiuo metu JAV lietuvių išeivijos kolonijose renkama informacija apie „žmogaus teisių pažeidimus“ Tarybų Lietuvoje 1940 m., pokario ir šiuo laikotarpiu. Tuo tikslu platinama speciali anketa, kurioje yra maždaug 15 klausimų: „Kiek žmonių tavo šeimoje žuvo nuo Tarybų valdžios rankų?“, „Nurodykite pavardes žmonių, dalyvavusių įvedant Tarybų valdžią žmogaus teises pažeidžiančiais metodais“ ir t. t. Tokias anketas gauna kai kurie iš JAV į TSRS vykstantys lietuvių kilmės turistai. Galima spėti,

* Tikriausiai turimas galvoje Justinas Pikūnas, 1967–1973 m. vadovavęs Ateitininkų federacijai.

kad atsakymus į anketos klausimus jie stengiasi gauti iš savo artimų giminaičių ir pažįstamų. Šių metų birželio 23–28 dienomis Vilniuje lankėsi etninė turistų grupė iš JAV, kuri turėjo užduotį rinkti faktus ir žydų, dalyvavusių 1940 m. lietuvių trėmimuose į tolimus TSRS rajonus ir palaikiusių tarybinę santvarką, pavardes. Kaip paaiškino užsieniečiai, tokios informacijos jiems reikia norint duoti atkirtį JAV skleidžiamai propagandai, kad Antrojo pasaulinio karo metais lietuviai šaudė žydus.

1977 m. nustatyta faktų, kad JAV turizmo firmų „American Travel Servis“ ir „Trans Atlantic Trevel Servis“, kurios verčiasi etniniu turizmu, atstovai imasi aktyvių priemonių turizmo geografijai Lietuvos TSR teritorijoje plėsti. Tuo tikslu jie siekia paveikti atsakingus „Inturisto“ darbuotojus ir jų atstovus užsienyje, ieško galimybių užmegzti nuolatinį ryšius su Kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje draugija „Tėviškė“ (Rodina), Draugystės ir kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugija, kitų organizacijų vadovais ir užsitikrinti jų paramą sprendžiant šį klausimą.

„Trans Atlantic Trevel Servis“ firma pasisako už organizavimą vadinamųjų teatrinių turų, kurių metu trys 60 žmonių grupės kasmet galėtų lankyti Vilniaus, Kauno ir Panevėžio teatrų spektaklius, susitikti su kūrybinės inteligentijos atstovais, organizuoti su jais diskusijas įvairiais klausimais.

Turistas iš VFR kunigas Damijonaitis, apsilankęs „Tėviškės“ (Rodina) draugijoje, aiškinosi, kokios yra galimybės 1979 m. iš VFR į Vilnių atvykti 300 antitarybinio „IX Pasaulio lietuvių išeivių jaunimo kongreso“ dalyvių.

Turizmo firmų ir pavienių užsieniečių siekiai išplėsti respublikoje turizmo geografiją, žymiai padidinti turistų skaičių, siųsti specializuotas turistų grupes akivaizdžiai rodo, kad prieš specialiosios tarnybos, veikiančios per reakcingąją lietuvių išeiviją, stengiasi sustiprinti priešišką veiklą ir perkelti ją į Lietuvos TSR teritoriją.

Lietuvių kilmės turistas iš JAV Andrej Akstin pirmą kartą viešojoje vietoje įvykdė priešišką aktą mėgindamas Vilniaus valstybinio universiteto auditorijoje išplatinti ranka spausdintinėmis raidėmis rašytų 20 atsišaukimų „Laisvę lietuviams“, taip pat raštelį, kad jis, užsienietis, nori pasikalbėti su studentais apie „Lietuvos okupaciją“. Be to, užsienietis vilkėjo marškinius, ant kurių buvo užrašai „Prisiminkim

Kalantą“ ir „Laisvę lietuviams“. Kaip aiškino užsienietis, savo veiksmais jis norėjęs pareikšti protestą „okupantams“. Šiam poelgiui jis ruošėsi iš anksto, dar būdamas JAV.

Užfiksuota keletas atvejų, kai lietuvių kilmės turistai vilkėdavo buvusios buržuazinės Lietuvos vėliavos spalvų marškinius, būdavo prisisegę tokius pat ženkliukus, platindavo popieriaus lapelius su tų laikų herbu.

Iš agentų gauta informacijos, kad kai kurie etninių grupių turistai, prieš atvažiuodami į Vilnių, lankosi Amerikos atstovybėje Maskvoje, kur gauna antitarybinės ir kitokios ideologiškai žalingos literatūros, kurią platina Lietuvos TSR savo giminaičiams ir pažįstamiems.

Užfiksuotas atvejis, kai turistas iš JAV Jucys iš mūsų agento [...] labai atkakliai stengėsi gauti Maskvoje nuolat gyvenančių ir dirbančių lietuvių tautybės tarybinių piliečių pavardes, adresus ir telefonus. Kokiam tikslui jam reikia tų duomenų, jis nesakė.

Turistas iš JAV Taoras, būdamas Vilniuje, Tėvynės išdavikų Jurgučio ir Mockapetrio pavedimu susitiko su jų giminaičiais ir aiškino, ar jų nepersekioja Tarybų valdžios organai, patarinėjo, kaip jie galėtų išvykti į JAV.

1977 m. pastebėtas ypač didelis užsienio sionistų centrų ir organizacijų aktyvumas, kurį, sprendžiant iš gautos medžiagos, sukėlė numatytas Belgrado pasitarimas, taip pat baudžiamosios bylos iškėlimas žinomam žydų ekstremistui „Farizej“. Iš Vilnių aplankiusių užsienio turistų išaiškinta 12 sionistų emisarų, kurie ne tik rinko politinę, tendencingą ir šmeižikišką informaciją apie žydų padėtį TSRS, bet ir stengėsi išsiaiškinti „Farizej“ iškeltos baudžiamosios bylos medžiagos esmę ir remti ją moraliai.

Išaiškėjo pagrindiniai jų atvykimo į TSRS tikslai:

- rinkti medžiagą iš vietinių žydų ekstremistų, juodinančių tarybų valstybę Helsinkio deklaracijos ir žmogaus teisių aspektu;
- įvykdyti keletą organizacinių priemonių tarp TSRS gyvenančių žydų tautybės „aktyvistų otkaznikų“. Būtent, paskirti „kontrolierius“ iš vietinių sionistų, kurie turėtų stebėti žmogaus teisių pažeidimų TSRS „faktus“ ir kartu būti kontrolės objektais. Stengtis suvienyti vietinius žydų ekstremistus užglaistant jų nesutarimus dėl moralinių ir materialinių dalykų

- (ypač Leningrade). Vilniuje kontrolieriais paskirti agentas „Saša“ ir V. Raiz;
- informuoti ekstremistus apie anglų sionistų darbą su „otkaznikais“. Kaip jie pranešė, kiekvienam „otkaznikui“ sudarytas 3–5 žmonių „komitetas“, į komitetus įtraukti asmenys iš Anglijos valstybės aparato. Komitetams numatytos šios užduotys: rengti prie Tarybų Sąjungos atstovybių užsienyje protesto demonstracijas, kurių tikslas – palaikyti „otkaznikus“; siųsti į tarptautines organizacijas ir TSRS vyriausybines organizacijas laiškus su reikalavimu duoti leidimus išvykti iš šalies.

Užsienio turistės Moiros Šer iniciatyva buvo trimis egzemplioriais sudarytas „otkaznikų“ sąrašas, kurio vienas egzempliorius perduotas vilniečiui „kontrolieriui“ – mūsų agentui „Saša“. Sionistų sumanymu „kontrolieriams“ iš užsienio bus siunčiami siuntiniai, taip pat ir su specialia sionistine literatūra. Jei šiuos siuntinius sulaikytų ar konfiskuotų tarybiniai organai, tai jie laikys Helsinkio susitarimo principų pažeidimu.

Sionistų emisarų ir lietuvių nacionalistinių užsienio centrų ir organizacijų priešišškai veiklai Vilniuje būdinga tai, kad ji neretai sutampa su TSRS akredituotų užsienio diplomatų ir korespondentų veikla. 1977 m. daugelis išaiškintų išeivijos organizacijų ir žydų sionistų centrų emisarų aplankė KGB organams žinomus dėmesio vertus objektus, tarp jų „otkaznikus“, nacionalistus, neigiamų pažiūrų kūrybinės inteligentijos atstovus. Vėliau tuos pačius asmenis aplankė diplomatai: JAV generalinio konsulato Leningrade vicekonsulas Oskar Klajat, po to – Maskvoje akredituotas anglų laikraščio „Financial Times“ korespondentas, JAV pilietis Satter.

LLR akredituoti anglų diplomatai Gorden, Vačster ir anglų prekybos firmos atstovas Varšuvoje Ketson mėgino išsiaiškinti, ar atvykdamai į Lietuvos TSR iš LLR, jie galės išvengti KGB organų kontrolės, jei apsimes Lenkijos piliečiais. Todėl jie elgėsi labai atsargiai, su viešbučių ir restoranų aptarnaujančiu personalu kalbėjosi tik lenkiškai, nešiojosi su savimi lenkišką laikraštį „Czerwony Sztandar“.

Agentas „Širvinta“ užfiksavo VFR piliečio, išeivio iš Lietuvos, operatyvinio patikrinimo objekto „Martin“, kuris kaip autoturistas buvo atvykęs į kempingą „Minskij“, žvalgybinio pobūdžio akcijas. Jis tikslinosi duomenis apie Lietuvos TSR Šakių rajone esančius ka-

rinius objektus, apie kuriuos žinojo prieš išvykdamas į VFR. Kalbėdamasis su agentu, jis paklausė, ar šiuo metu yra karinė komentūra Kudirkos Naumiestyje, ar poligone yra karinių dalinių ir ar daug jų, kaip aprūpinama Tarybinė armija.

Šia prasme įdomus ir užfiksuotas operatyvinio patikrinimo objekto „Nadežda“, turizmo firmos „American Travel Servis“ atstovės, tiriamos dėl įtarimų ryšiais su priešo specialiosiomis tarnybomis, poelgis. Objektas „Nadežda“ kreipėsi į „Inturiste“ dirbantį KGB veikiančio rezervo karininką prašydamą tarpininkauti, kad jos vyrui būtų leista nuvykti į vieną iš užsieniečiams uždarytą respublikos rajonų, ir pranešė, kad, pravažiuodama pro Maskvą, jos turistų grupė patyrė tam tikrų sunkumų dėl sutiktų karinių kolonų, jos manymu, ten tikriausiai vyko karinės pratybos. Jei ir Lietuvos TSR teritorijoje vyksta panašios karinės pratybos, tai objekto „Nadežda“ prašymas dėl jos vyro kelionės bus atmestas. Tuo metu respublikos vakarinčiuose ir centriniuose rajonuose iš tikrųjų vyko karinės pratybos.

Agentams atlikus patikrinimą, tai, kad objekto „Nadežda“ turistų grupė galėjo susidurti su karine kolona Pamaskvėje, nepasitvirtino. Turistų grupė nuo Šeremetjevo iki Vnukovo oro uosto važiavo vėlyvu metu ir su jokiais karinėmis mašinomis kelyje nesusidūrė. Iš tokio objekto „Nadežda“ poelgio galima spręsti, kad ji iš anksto galėjo žinoti apie respublikoje vykstančius karinius mokymus ir turėjo užduotį patikslinti jų mastą ar patvirtinti patį faktą.

Operatyvinio dėmesio verti gauti duomenys, kad buvę Lietuvos TSR gyventojai, išvykę nuolat gyventi į Vakarų Vokietiją, gavo VFR pilietybę, tačiau kai kurie iš jų išsaugojo ir Tarybų Sąjungos pilietybę. Kai kurie asmenys, turinys dvigubą pilietybę, tuo naudojasi savanaudiškais tikslais. Agentų duomenimis, turintys dvigubą (TSRS ir VFR) pilietybę asmenys, vykdam į kapitalistines šalis, naudojasi Vakarų Vokietijos piliečių pasais, o važiuodami į TSRS ir kitas socialistines šalis dokumentus įformina kaip tarybiniai piliečiai. Tai padeda jiems lengviau pereiti politinę ir muitinės kontrolę pervaziuojant socialistinių šalių sienas, taip pat, jų įsitikinimu, leidžia, lankantis Vilniuje, laisvai važinėti bet kuriuo transportu po Lietuvos TSR teritoriją.

1977 m. Vilniuje su tarybiniais pasais apsilankė šie nuolatiniai VFR gyventojai: „Kombinator“ (operatyvinio patikrinimo objektas,

iš Minsko į Vilnių atvykęs taksi), Viktor Alimov (atvykęs asmeniniais reikalais, be leidimo nuvyko į Palangą, ten mėgino įsikurti viešbutyje), Marija Sabūnienė (be leidimo gyveno Kaune ir Širvintų rajone, 9 dienoms pratęsė buvimo Lietuvoje laiką), Helmutas Petrikas (per sieną pervežė 1974 m. „Posev“ leidyklos išleistą Solženicyno knygą „Pasaulis ir prievarta“ [„Мир и насилие“], rengėsi be leidimo vykti į Šilutės rajoną, Rusnės miestelį), Genė Račkauskienė (įtariama, kad važiuo į Rokiškio rajoną) ir kt.

Asmenims, kurie išvyko gyventi į kapitalistines šalis ir išsaugojo Tarybų Sąjungos pilietybę, juridiniai aktai, tarp jų TSRS MVD 1968 m. rugpjūčio 21 d. įsakymas, buvimo TSRS teritorijoje režimo nereglamentuoja.

Kovai prieš ardomasias priešo akcijas ir ideologines diversijas, taip pat prieš užsienio nacionalistinius ir sionistinius centrus bei organizacijas buvo imtasi įvairių kompleksinių agentūrinių operatyvinių priemonių, taip pat kartu su 5-uoju skyriumi buvo parengta kontržvalgybinė operacija „Sistema“, kurioje numatyta priemonių sistema, apimanti visų KGB prie Lietuvos TSR MT padalinių ir techninių tarnybų agentūrinių ir kitokių galimybių panaudojimą.

Iš atvykusių užsienio turistų aktyviai buvo tiriami 194 asmenys, nes kilo įtariamų, kad jie priklauso priešo specialiosioms tarnyboms ir gali vykdyti ideologines diversijas, platinti antitarybinę literatūrą. Apie 4 užsieniečius gauta informacijos, kad jie gali būti susiję su specialiosiomis tarnybomis, išaiškinta 12 sionistų organizacijų emisarų, 13 aktyvių užsienio nacionalistinių organizacijų narių, 17 katalikų dvasininkų ir 9 vienuolės.

Praėjusiais metais sužlugdytos 6 užsienio turistų ideologinės diversijos, tarp jų užsieniečio Akstino bandymas platinti nacionalistinio pobūdžio atsišaukimus, už kurį jis buvo išsiųstas iš šalies ir uždrausta įvažiuoti į TSRS, kiti – Zelman, Alčer, Veliak, Jefimov, Romanov oficialiai įspėti apie galimą turistinės kelionės nutraukimą ir išsiuntimą iš TSRS. Už tarybiniais piliečiams daromą antitarybinį poveikį, bandymą įvežti žalingos literatūros ir ją platinti 12 užsieniečių (Kungiui, Šer, Rouz, Vinzbergui, Valceriui, A. Devinui, D. Devinui, Silvermanui, Frenkeliui, Bleichui, Njumenui) uždrausta įvažiuoti į TSRS. 33 užsieniečiai už bandymus įvažiuoti į uždarus respublikos rajonus buvo sulaikyti, 11 iš jų paskirtos baudos, 22 įspėti. Atvežta antitary-

binė literatūra per valstybės saugumo organų agentus ir patikėtinius konfiskuota.

Išaiškinta ir nustatyta daug tarybinių piliečių, palaikančių ryšius su užsienio turistais, 200 iš jų įtraukti į įskaitą pagal sistemą „Fort-67“, kiti yra tikrinami.

Aktyviai tikrinamas palaikęs ryšius su užsieniečiais TSRS pilietis Čechuna, įtariamas šnipinėjimu.

Vykdam TSKP CK nutarimą „Dėl tarybinių piliečių politinio budrumo didinimo“ ir KGB prie TSRS MT Kolegijos nutarimus šiuo klausimu, tarybiniais piliečiams, dirbantiems užsieniečių priėmimo ir aptarnavimo vietose, perskaitytos 4 paskaitos, surengti 5 pokalbiai, su jais daug dirbama individualiai. Keletas žmonių dėl netinkamo bendravimo su užsieniečiais nuo šio darbo buvo nušalinti.

Siekiant sustiprinti kontržvalgybinį darbą užsienio turizmo srityje ir parengti priemones, kurios užkirstų kelią priešiška užsieniečių veiklai TSRS teritorijoje, atitrauktų tarybinius žmones nuo priešų ideologinių akcijų, buvo išanalizuota medžiaga šiais klausimais: „Kai kurie užsienio turizmo ypatumai respublikoje“, „Apie turizmo panaudojimą priešiškais užsienio sionistų centrų ir organizacijų tikslais“. Atsižvelgiant į nurodytą medžiagą, šiuo metu kartu su 5-uoju skyriumi koreguojama kontržvalgybinė operacija „Sistema“ siekiant padidinti jos efektyvumą užkertant kelią priešų specialiųjų tarnybų ir jų panaudojamų užsienio lietuvių antitarybinių centrų ir organizacijų priešiška veiklai. Taip pat rengiamos papildomos kompleksinės priemonės tarybiniais piliečiams atitraukti nuo priešų akcijų, ypač asmenims, nuolat bendraujantiems su užsieniečiais, dirbantiems užsienio turistų priėmimo ir aptarnavimo vietose.

KGB prie LIETUVOS TSR 2-OSIOS VALDYBOS
2-OJO SKYRIAUS POSKYRIO VIRŠININKAS
papulkininkis

[parašas]
SPRINDIS

2/2-20

išsp. 3 egz.

1 – 5-ajam skyriui

2 – LTSR KGB 1-ajam skyriui

3 – IAO

vykd.

sp. Kovaliova

78.02.08

juodraštis sunaikintas

Dokumento pirmojo lapo šone įrašas ranka: „Prašau supažindinti drg. G. I. Kaganovskį, S. S. Medekšą, G. G. Černikovą, A. A. Kostomachiną ir M. I. Buzko. 78.II.14 [parašas neįskaitomas].“

Dokumento pirmojo lapo apačioje įrašas ranka: „Drg. A. V. Naruševičiui. Prašau supažindinti skyriaus vadovus, kad į tai būtų atsižvelgiama darbe ir dalyvaujama išaiškinant panašius nesklandumus.“ Taip pat yra Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus spaudas su 1978 m. vasario 10 d. data ir Nr. 867.

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 299, l. 333–341. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

3. LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojo N. Rysevo pažyma apie kontržvalgybinį darbą užsienio turizmo Lietuvos SSR srityje

1984 m. liepos 17 d.

Slaptai
Egz. Nr._

P A Ž Y M A

apie kontržvalgybinį darbą
užsienio turizmo Lietuvos TSR srityje

Lietuvos TSR užima svarbią strateginę ir ekonominę padėtį Tarybų valstybės sistemoje, jos teritorijoje dislokuoti naujausių rūšių ginkluotės turintys Pabaltijo karinės apygardos junginiai, karinės paskirties ir priešlėktuvinės gynybos raketų kompleksai, šaudmenų ir specialiojo kuro sandėliai. Periodiškai rengiami kariniai mokymai ir manevrai.

Respublikoje yra svarbūs ryšių objektai, slaptumo režimo pramonės įmonės, TSRS Gynybos ministerijos užsakymus vykdantys mokslinio tyrimo institutai. Vykdomi intensyvūs kariniai ir specialieji pervežimai.

Operatyvinei padėčiai įtakos turi arti esanti valstybinė siena ir įvykiai LLR. Respublikoje gyvena daug repatriantų ir reemigrantų, 550 tūkst. asmenų, susirašinėjančių su kapitalistinių šalių piliečiais, 135 tūkst. žmonių iš kapitalistinių šalių gauna siuntinių ir vertingų dovanų, daug nacionalistinių ir klerikalinių elementų, linkusių emigruoti vokiečių ir žydų tautybės asmenų, daug lankytojų iš TSRS esančių kapitalistinių šalių atstovybių. Daugelis jų gyvena netoli karinių objektų ir dirba svarbiose liaudies ūkio įmonėse bei įstaigose. Respublikos operatyvinės padėties ypatumai, kuriais ypač domisi prieš specialiosios tarnybos ir ideologiniai centrai, sudaro jiems galimybę vykdyti žvalgybines ardomąsias akcijas.

Pastaraisiais metais gauti operatyviniai duomenys duoda pagrįs-

dą daryti išvadą, kad priešas kasmet vis labiau aktyvina savo žvalgybinę ardomąją veiklą prieš Lietuvos TSR.

1983 m. JAV reakcingosios lietuvių išeivijos centrai suorganizavo keletą renginių, skirtų palaikyti Reigano paskelbtą vadinamąjį kryžiaus žygį prieš komunizmą, konsoliduoti antitarybines jėgas kapitalistinėse šalyse ir stiprinti reakcingosios lietuvių išeivijos antitarybinę veiklą.

Naudodamiesi legaliomis galimybėmis rinkti žvalgybinio pobūdžio informaciją, į respubliką nuolat atvyksta užsienio diplomatai ir korespondentai, daug etninių ir kitų turistų.

Diplomatinių atstovybių nariai, rinkdami duomenis politiniais, socialiniais, ekonominiais ir gynybos klausimais, ypač domėjosi, kaip gyventojai aprūpinami maisto produktais. Pavyzdžiui, Amerikos agentūros „Associated Press“ korespondentas Brajan Bram specialiai kreipėsi į Lietuvos TSR URM norėdamas iš oficialių šaltinių gauti duomenų apie respublikos ekonominę vystymąsi, žemės ūkio būklę, aprūpinimo maistu programos vykdymą. Tiriamuoju laikotarpiu gerokai pagausėjo diplomatų ir korespondentų neoficialių ryšių su tarybiniais piliečiais. Jie stengiasi susitikti su asmenimis, kuriuos tikrina KGB organai dėl priešiškos veiklos, siekdami gauti socialinės-politinės ir negatyvios šmeižikiškos informacijos apie respubliką, moraliai palaikyti šiuos asmenis. Pastebima tendencija, kad diplomatai ir korespondentai renka informaciją per Vilniuje esančius užsienio dėstytojus, stažuotojus ir studentus, turinčius daug ryšių su tarybiniais piliečiais.

Kariniai diplomatai žvalgai vykdo vizualinę žvalgybą vaikštinėdami pėsčiomis ir važinėdami visuomeniniu transportu Vilniaus įgulos dalinių dislokacijos vietose. Be to, kai kurie iš jų aktyviai tyrinėja pramoninius miesto pakraščius ir miško parkų zonas – tokį jų susidomėjimą pradėjome fiksuoti nuo 1981 metų.

Išsiplėtę tarybinių piliečių ryšiai su kapitalistinių šalių atstovais. Kaip rodo objektų „Dita“ ir „Irma“ operatyvinio patikrinimo bylų medžiaga, kartais oficialūs amerikiečių atstovai ryšius su tarybiniais piliečiais užmezgdavo norėdami gauti tendencingos ir šmeižikiškos informacijos.

Ryšium su įvykiais LLR, pagausėjo atvykstančių įvairių religinių

kultų tarnautojų. Kunigai ir vienuoliai toliau rinko informaciją apie katalikų bažnyčios ir vienuolių kongregacijų padėtį Lietuvoje.

Gerokai pagausėjo su užsienio turistų grupėmis į Vilnių atvykstančių sionistų organizacijų atstovų, siekiančių susitikti su „otkaznikais“, rinkti tendencingą informaciją apie žydų padėtį TSRS, kurstyti emigracines nuotaikas.

Priešas bandė aktyviai panaudoti specializuotas turistų grupes, kurios buvo specialiai parengtos rinkti informaciją ir vykdyti priešiską veiklą. Pavyzdžiui, 25 studentų iš JAV koledžų grupė, 27 Hiustono universiteto atstovų ir studentų grupė, 36 žydų ir lenkų tautybės studentų grupė iš Konektikuto valstijos universitetų ir grupė turistų iš VFR, kurių kelionę finansavo Federalinės jaunimo, šeimos reikalų ir sveikatos apsaugos ministerijos Tarptautinis skyrius. Prieš kelionę į TSRS šioms grupėms buvo perskaityta keletas paskaitų, parengtų naudojantis antitarybine medžiaga, o atvykę į mūsų šalį jų nariai vykdė individualias arba grupines užduotis rinkdami informaciją apie „moterų padėtį TSRS“, „plataus vartojimo prekes“, „juodąją rinką“, „darbininkų padėtį“ ir kitais klausimais. Be to, jie stengėsi gauti informacijos apie bažnyčios padėtį Lietuvoje, respublikos žmonių reakciją į įvykius LLR, propagavo vakarietišką gyvenimo būdą, šmeižė tarybinę santvarką.

Buvo pastebėta, kad į TSRS įvežama gerokai daugiau užsienio valiutos, kurios nemažos sumos dovanojamos giminaičiams ir kitiems asmenims.

Per pastaruosius 2 metus (1982–1983 m.) iš kapitalistinių ir besivystančių šalių apsilankiusių turistų skaičius:

Pagrindinės šalys, iš kurių atvyksta turistai	Turistai iš kap. ir besivyst. šalių		Tarp jų etniniai turistai		Grupinis turizmas		Individualus turizmas	
	1982	1983	1982	1983	1982	1983	1982	1983
JAV	1284	1159	706	943	42/605		194	176
Kanada	331	269	212	226	17/302	13/238	24	36
VFR, V. Berlynas	993	1480	346	355	40/642	39/740	206	256
Anglija	250	537	94	123	17/237	16/294	11	22
Australija	82	102	60	79	1/28	2/40	51	62

Specialiųjų tarnybų ir užsienio nacionalistinių centrų taktiniuose veiksmuose tiriamuoju laikotarpiu buvo pastebėta naujų momentų. Ryšius su juos dominančiais asmenimis buvo stengiamasi pridengti giminystės, dalykiniais ir atsitiktiniais ryšiais, o informacija dažniausiai buvo renkama ir nurodymai perduodami žodine forma. Mes fiksavome užsieniečių susitikimus su tarybiniais piliečiais kitų šalių teritorijose ir kituose TSRS miestuose.

Kaip prisipažino VFR apsigyvenęs buvęs vokiečių fašistinės žvalgybos agentas Svilas, tinkamiausios sąlygos susitikti su jam reikalingais asmenimis iš Lietuvos, perduoti jiems atitinkamą propagandinę ir antitarybinę medžiagą ir gauti informacijos yra Leningrade ir Taline, į kuriuos galima atvykti per Suomiją iš anksto neįforminus tarybinės vizos.

Vykdam Centro užduotį ir savo iniciatyva 1982 m. respublikoje buvo tiriami 77, o 1983 m. 29 užsienio turistai, įtariamai priklausymu priešo agentūrai, karinės, politinės, ekonominės ir kitokios žvalgybinės informacijos rinkimu.

Tiriamuoju laikotarpiu buvo pastebėta, kad į respubliką atvykstančių užsieniečių žvalgybinė ardomoji veikla sustiprėjo, jie aktyviai mezgė asmeninius ir oficialius ryšius su žvalgybos tarnybas dominančiais asmenimis, t. y. su nacionalistais, už antitarybinę veiklą nuteistų asmenų šeimų nariais, „otkaznikais“, neigiamai atsiliepiančiais apie tarybinę tikrovę kūrybinės inteligentijos atstovais, reakcingų pažiūrų kunigais. Turizmo firmų atstovai labai stengiasi užmegzti ryšius su atsakingais ministerijų ir žinybų darbuotojais. Ieško galimybių užmegzti ryšius su „Tėviškės“ ir Draugystės ir kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugijomis.

Kasmet į respubliką atvykstantis mus dominantis objektas JAV pilietis Lauraitis ir Australijos pilietis Cibas reguliariai lankosi URM. „American Travel Servis“ darbuotojos Laima Luneckas ir Džozefina Miller ne kartą bandė per joms pažįstamus „Inturisto“ gidus, įgijusius jų pasitikėjimą, gauti informacijos apie šios organizacijos vadovus.

Kartais lietuvių išeiviai užmegzdavo ryšius su tarybiniais piliečiais, kuriuos jiems buvo nurodę emigravę iš TSRS asmenys.

Pavyzdžiui, 1982 m. Lietuvos TSR su turistų grupe lankėsi emigrantai Laukaitytė ir „Svat“. „Bi-Bi-Si“ darbuotojo Josmano, emigravusio iš Lietuvos 1971 m., vardu jie užmezgė ryšius su geru jo pažįstamu agentu „Riva“. Per susitikimus su agentu „Riva“ Laukaitytė ir „Svat“ bandė sužinoti, kokios yra galimybės klausytis Vakarų radijo stočių laidų ir kokio pobūdžio jų trukdžiai. Turistinės kelionės Vengrijoje metu agentas „Riva“ apie tai pranešė Josmanui. Pečės mieste su agentu ryšius užmezgė du anglai, kurie domėjosi politiniais, ekonominiais ir nacionalinių santykių respublikoje klausimais, Vakarų radijo stočių laidų kokybe. Tuo mes pasinaudojame siekdami infiltruoti agentą „Riva“ į priešą specialiąsias tarnybas.

Mes fiksuojame specialiųjų tarnybų bandymus panaudoti etninį turizmą kai kurių tarybinių piliečių verbavimui. Pavyzdžiui, Tarybų Sąjungos pilietės „Dita“ operatyvinio tyrimo byla. Ją stebėjo ir tyrė JAV pilietė Soponis, kuri ne kartą lankėsi Lietuvos TSR kaip turistė. Įsitikinusi, kad pilietė „Dita“ yra antitarybinių pažiūrų, užsienietė stažuotės Vilniaus valstybiniame universitete metu supažindino pilietę „Dita“ su švedų diplomatu, o paskui ir su amerikiečių korespondentais, kuriems ji pradėjo teikti antitarybinio, šmeižikiško pobūdžio informaciją. Už priešišką veiklą pilietė „Dita“ nuteista.

Ideologinės diversijos akcijoms vykdyti ideologinės kovos svorio centrą priešas stengiasi perkelti į respublikos teritoriją ir sukurti čia organizuotą antitarybinį pagrindį. Tai ypač išryškėjo po to, kai JAV reakcingosios išeivijos centrai surengė keletą renginių: vadinamąsias lietuvių kultūros dienas, Pasaulio lietuvių bendruomenės 6-ąją seimą, Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos 5-ąją kongresą ir kt. Pasibaigus šioms renginiams, kuriuose buvo priimta įvairių antitarybinių deklaracijų, į Lietuvos TSR išvyko seserys Prasmuntas*, pas kurias, kertant TSRS valstybės sieną Gardino kontrolės perėjimo poste, buvo aptikti 139 egzemplioriai įvairios priešiškos literatūros, taip pat „Nurodymai dėl nelegalių leidinių platinimo Lietuvoje“. Vilniuje seserys Prasmuntas užmezgė ryšius su negatyvių pažiūrų asmenimis ir stengėsi daryti jiems nacionalistinį poveikį, be leidimo važinėjo į uždarus respublikos rajonus. Už priešišką veiklą, gyvenimo ir judėjimo tvarkos pažeidimus užsienietės buvo išsiųstos iš TSRS.

* Prieš tai ši pavardė buvo rašoma Prasmutas.

Be kitų atskleistų ypatumų, pastebėta, kad užsienio turistai aktyviai užmezga ryšius su asmenimis, niekinančiais tarybinę tikrovę.

Planuodami ideologinę diversiją, priešiški centrai daug dėmesio skiria ir respublikos gyventojų moraliniam ir materialiniam skatinimui. Tiriamuoju laikotarpiu užsieniečiai TSRS teritorijoje įsigijo prekių už 12,4 milijono valiutinių rublių, tarp jų 509 lengvuosius automobilius, kurių tam tikra dalis buvo perduota KGB organų tiriamiems asmenims.

Reikia paminėti naują priešų vykdomos ardomosios veiklos taktikos elementą – „Tėviškės“ („Rodina“) draugijos kvietimu į respubliką atvykstančių etninio jaunimo grupių, lietuvių kalbos kursų, organizuojamų Vilniaus valstybiniame universitete, klausytojų panaudojimą. Mes užfiksavome tokių grupių kai kurių narių bandymus įvežti antitarybinės literatūros, perduoti pinigų ir pirkti brangius daiktus.

1983 m. atvykusi į Vilnių Miuncheno universiteto studentė Jūratė Barasas įvežė į TSRS antitarybinės literatūros, bandė susitikti su grupinio tyrimo „Krug“ objektais ir išdėstyti jiems įvykusių JAV nacionalistinių organizacijų seimų ir „kongresų“ taktines nuostatas. Bet jos priešiški ketinimai buvo sužlugdyti.

Užsienio nacionalistinių centrų emisarų ideologinių akcijų ir kitos priešiškos veiklos atskleidimo ir žlugdymo klausimai periodiškai nagrinėjami specialiai sudaryto štabo, kuriam vadovauja Lietuvos TSR KGB Pirmininko pavaduotojas, posėdžiuose. Juose apibendrinama sukaupta patirtis, duodami pasiūlymai, kaip tobulinti kontržvalgybinį darbą šiame bare.

Pagrindinė mūsų kontržvalgybinio darbo su nacionalistinių organizacijų emisarais kryptis yra jų aktyvių veiksmų varžymas ir priešiškos veiklos žlugdymas.

Nustatomi ir tikrinami tarybiniai piliečiai, palaikantys įtartinus ryšius su užsieniečiais. Tam panaudojamos operacijoje „Sistema“ numatytos pajėgos ir priemonės, taip pat užsieniečių priėmimo ir aptarnavimo vietose taikomos režimo priemonės.

Atsižvelgdami į tai, kad turistinės kelionės automobiliais užsieniečiams Lietuvos TSR yra uždraustos, kartu su Baltarusijos KGB kasmet vykdome kontržvalgybines priemones prieš operatyvinį susidomėjimą sukėlusius objektus, apsistojučius kempinge „Minskij“. Kartu su Baltarusijos KGB tiriamo operatyvinio patikrinimo objektą „Triton“, įtariamą bendradarbiavimu su VFR specialiosiomis tarnybomis. Bendrai vykdant su objektu „Triton“ susijusias agentūrines operatyvines priemones jo buvimo kempinge „Minskij“ ir Lietuvos TSR metu, buvo nustatyta keletas faktų, patvirtinančių, kad jis gali būti susijęs su specialiosiomis tarnybomis. Objekto „Triton“ ir jo ryšių su objektu „Elektrik“ tyrimas tęsiamas. Bendros priemonės buvo vykdomos ir tiriant kitus objektus – „Fuks“, „Medik“, „Funkcioner“.

Už priešišką veiklą iš šalies išsiųsti 8 užsieniečiai ir uždrausta jiems įvažiuoti į TSRS. Už buvimo ir judėjimo režimo pažeidimus sulaikyti 67 užsieniečiai, 36 iš jų skirtos piniginės baudos, 31 įspėtas.

Respublikos ideologiniai organai, panaudodami Lietuvos TSR KGB medžiagą, sukūrė keletą dokumentinių filmų, išleido brošiūrų, parengė atitinkamų apybraižų ir straipsnių. Publikacijos, kuriose atskleidžiami Tarybų Lietuvos laimėjimai, demaskuojamas nacionalizmas ir priešo ideologinės diversijos, platinamos tautiečiams užsienyje. Tam panaudojamos laikraščio „Gimtasias kraštas“ („Rodnoj kraj“), respublikinio radijo, transliuojančio laidas anglų kalba, „Tėviškės“ („Rodina“) draugijos galimybės.

Lietuvos TSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-asis poskyris, kurį sudaro 9 žmonės, organizuoja kontržvalgybines priemones, padedančias atskleisti ir sužlugdyti priešo specialiųjų tarnybų žvalgybinę ir kitokią ardomąją veiklą, vykdomą panaudojant iš kapitalistinių ir besivystančių šalių į respubliką atvykstančius turistus pagal linijinį-objektinį principą. Poskyris taip pat tikrina ir tiria užsieniečių ryšius su tarybiniais piliečiais, organizuoja kontržvalgybinį darbą „Inturisto“ objektuose.

Funkcinės pareigos paskirstytos taip:

Šalys, su kuriomis dirba poskyrio darbuotojai, ir darbuotojų funkcinės pareigos	Darbuotojų skaičius	Sukomplektuota tiriamųjų laikotarpiu	Nesukomplektuota 1984 m.	Operatyvinis pasirengimas
1	2	3	4	5
1. J A V Priešo žvalgų ir agentų tarp užsieniečių išaiškinimas, jų agentūrinių ir kitų priešiško akcijų atskleidimas ir žlugdymas. Jų ryšių su tarybiniais piliečiais atskleidimas ir tyrimas. Atskirų užsieniečių tyrimas dėl galimo jų panaudojimo KGB interesais.	2	2	1	kursai
2. VFR ir Vakarų Berlynas Funkcinės pareigos tos pačios. Darbuotojas vykdo ir jam suplanuotas kontržvalgybines priemones tarp autoturistų iš VFR.	1	1	–	TSRS KGB VKŠ
3. Vakarų Europos šalys (išskyrus VFR ir Vakarų Berlyną). Funkcinės pareigos tos pačios.	1	1	1	kursai
4. Kanada, Australija, Lotynų Amerika ir kt. Funkcinės pareigos tos pačios.	1	1	–	kursai
5. Kontržvalgybinių priemonių tarp užsieniečių, atvykstančių į Vilnių per VPSCS ar „Sputnik“, vykdymas, jų ryšių tyrimas. Darbo organizavimas šių užsieniečių priėmimo ir aptarnavimo vietose (turizmo kompleksas „Turistas“, Vilniaus ekskursijų biuras, lankytini objektai).	1	1	–	TSRS KGB VKŠ

1	2	3	4	5
6. Kontržvalgybinių priemonių organizavimas ir dalyvavimas jas vykdam užsieniečių priėmimo ir aptarnavimo vietose („Lietuvos“ viešbutis). Užsieniečių buvimo ir judėjimo režimas.	1	1	–	kursai
7. Darbas ORP. Duomenų apie užsieniečius sisteminimas, jų apskaita ir katalogavimas. Ryšiai su „Inturistu“ dėl apgyvendinimo ir judėjimo. Literinės bylos pagal kontržvalgybinės operacijos „Sistema“ planą tyrimas. Klausimų derinimas su KGB GO ir RO dėl užsienio specialistų atvykimo į respubliką.	1	1	–	kursai
8. Darbas su „Inturisto“ darbuotojais. Turizmo firmų ir jų atstovų tyrimas. Užsieniečių gyvenimo ir judėjimo režimas.	1	1	–	TSRS KGB VKŠ

Respublikos KGB 2-ojoje valdyboje sudarytas agentų darbai su užsienio turistais rezervas. Tiriamuoju laikotarpiu užsienio etniniam turistams tirti buvo panaudoti 324 agentai. Iš bendro panaudojamų agentų skaičiaus 2-osios valdybos padaliniai siuntė 98 agentus, KGB 6-oji tarnyba* – 73, KGB pirmasis skyrius – 6, KGB ketvirtasis skyrius – 13, kiti miestų ir rajonų aparatai – 134 agentus. „Inturiste“ buvo panaudota 18 agentų, užsieniečių apgyvendinimo vietose – 31, lankytiniuose objektuose – 35, kelionės maršrutuose – 13 agentų.

1982–1983 m. etninio turizmo srityje neutraliu pagrindu buvo panaudoti 237 agentai. Dažniausiai agentai su užsieniečiais bendravo giminytės ar kitokių ryšių, bendrų interesų pagrindu, užmegzdavo ryšius per trečiuosius asmenis.

* KGB 6-oji tarnyba vykdė kontržvalgybą kariniuose ir pramoniniuose kompleksuose, skleidė dezinformaciją apie šalies ekonominius rodiklius, tikrąją įmonių veiklą, jų funkcijas ir kt.

Pavyzdžiui, neutraliu pagrindu ne kartą buvo panaudoti agentai [...], „Iljin“, „Jesenin“, „Kalnapilis“. 1982 m. kaip privatus turistas Vilniuje lankėsi Giunter Helmut Moors, Martyno, g. 1939 m. Lietuvos TSR. 1958 m. jis kartu su giminėmis išvyko nuolat gyventi į VFR, kur, remiantis draugų vokiečių pranešimais, buvo užverbuotas LDS agentu, yra susijęs su VFR specialiųjų tarnybų agentu Juze fu Naujoku. Jis moka kelias kalbas. Užsieniečio lankymosi Vilniuje metu jo tirti buvo pasiūstas agentas [...]. Agentas išsiaiškino, kad Moors yra priešiško pažiūrų ir savo pažįstamiems daro antitarybinę įtaką.

1982 m. Vilniuje lankėsi privatus turistas iš JAV – Gyls, g. 1925 m., lietuvis, reaktingų pažiūrų rašytojas emigrantas. Jį neutraliai tyrė agentai „Iljin“, „Jesenin“. Tam buvo pasinaudota agento priklausymu religiniams sluoksniams. Tyrimo metu nustatyta, kad į respubliką Gyls atvyko norėdamas aptarti su Lietuvos katalikų bažnyčios atstovais užsienyje leidžiamos religinės literatūros nelegalaus įvežimo į Lietuvą galimybes. Pradėtas aktyvus operatyvinis užsieniečio tyrimas.

Tarp užsieniečių turėjome 3 agentus – „Žemietė“, „Mantas“, „Laurin“, kurie tyrė lietuvių išeivijos organizacijų priešišką veiklą, rinko charakteringus duomenis apie užsienio turistus, įtariamus ryšiais su užsienio specialiosiomis tarnybomis, tyrė kitus Komiteto padalinius dominančius objektus, padėjo atskleisti judėjimo režimo TSRS teritorijoje pažeidėjus ir kt.

Lietuvos TSR KGB, vykdydamas užduotį suvienyti vienam tikslui visas operatyvines galimybes tiriant operatyvinio dėmesio objektus, etninius užsieniečius, parengė ir vykdė kontržvalgybinę operaciją „Sistema“, vienijančią 2-osios valdybos, 5-osios tarnybos, Pirmojo skyriaus ir kitų Komiteto operatyvinių padalinių pajėgas. Ši operacija sudaro galimybę 2-osios valdybos operatyvinio ryšio punkte kaupti informaciją apie užsieniečius, įtariamus ryšiais su priešo specialiosiomis tarnybomis, nacionalistinėmis organizacijomis ir ideologiniais centrais. Šią informaciją nuolat papildė linijiniai padaliniai apdorodami operatyvinę medžiagą, išeivijos spaudą ir PK medžiagą. Iš KGB OTO 6-ojo poskyrio gaunami apibendrinti duomenys apie

atvykstančius užsieniečius yra kontroliuojami 2-osios valdybos ORP, apie ryšius su tarybiniais piliečiais informuojami respublikos KGB linijiniai ir periferiniai padaliniai.

ORP dirba vienas skyriaus darbuotojas, kuris sistemina duomenis apie užsieniečius, tvarko jų įskaitą ir išduoda pažymas. Palaiko ryšius su „Inturisto“ aptarnavimo biuru užsieniečių apgyvendinimo ir judėjimo klausimais. Dirba su literine byla pagal kontržvalgybinės operacijos „Sistema“ planą. Su KGB GO ir RO derina klausimus dėl respublikoje esančių užsienio specialistų, tvarko jų apskaitą ir stebi, kaip jie laikosi gyvenimo ir judėjimo respublikoje režimo.

Užsienio turistų aptarnavimo objektuose Vilniaus mieste kontržvalgybinį darbą dirbame TSRS valstybinio užsienio turizmo komiteto poskyryje, TJTB „Sputnik“ ir Lietuvos respublikinės profesinių sąjungų tarybos turizmo komplekse „Turistas“.

TSRS valstybinio užsienio turizmo komiteto poskyryje yra dvi rezidentūros ir veikiančio rezervo karininkas. Neetatinių KGB darbuotojų nėra. Šiame objekte KGB organai turi 42 agentus ir 30 patikėtinių. Iš jų užsieniečių apgyvendinimo vietose (viešbutis „Lietuva“ ir jo tarnybos) – 13 agentų ir 13 patikėtinių; restoranuose ir kitose visuomeninio maitinimo vietose – 7 agentai ir 9 patikėtiniai; tarp gidų-vertėjų ir kitų komplekso tarnautojų kategorijų – 22 agentai ir 8 patikėtiniai.

TJTB „Sputnik“ savo bazės neturi. Užsieniečiai aptarnaujami Vilniaus miesto komunaliniam ūkiui priklausančiuose viešbučiuose. Per TJTB „Sputnik“ atvykstantiems užsieniečiams tirti panaudojama 14 agentų ir 49 patikėtiniai, iš kurių 6 agentai ir 7 patikėtiniai yra gidai-vertėjai.

Užsieniečių grupės, atvykstančios per VPSC, apgyvendinamos turizmo komplekse „Turistas“. KGB organai šiame objekte turi 7 agentus ir 26 patikėtinius. Iš jų užsieniečių aptarnavimo srityje dirba 6 agentai ir 21 patikėtinis; tarp gidų yra 1 agentas ir 5 patikėtiniai.

Užsieniečių judėjimo maršrutuose (traukiniuose ir lėktuvuose) panaudojama 13 agentų ir 25 patikėtiniai. Užsienio turistus kelionių

po respubliką („Inturisto“ maršrutais) metu kontroliuoja agentai ir patikėtiniai gidai-vertėjai, taip pat vairuotojai.

Turistų iš kapitalistinių šalių lankomuose objektuose dirba 35 agentai ir 45 patikėtiniai.

Be to, kai kurių kategorijų (specializuotos, jaunimo grupės) užsieniečiams tirti pasitelkiame agentus ir patikėtinius, kurie yra internacionalinių klubų, komjaunimo aktyvo, LKJS CK operatyvinio būrio „Dzeržinskietis“ nariai. Dažniausiai operatyvinis būrys pasitelkiamas vykdant čekistines priemones, užkertančias kelią nepageidaujamiems sionistų emisarų ryšiams su „otkaznikais“.

Agentų išdėstymas, kiekybinė ir kokybinė sudėtis leidžia vykdyti nepertraukiamą agentūrinį tyrimą tiek visų užsieniečių, tiek kai kurių iš jų, laiku reaguoti į situacijos pokyčius, keistis informacija su operatyviniais padaliniais.

1982–1983 m. buvo tiriama 20 operatyvinės įskaitos bylų, iš jų 19 operatyvinio patikrinimo ir 1 DOR. Su 14 operatyvinio patikrinimo bylų buvo dirbama siekiant užkirsti kelią priešišškai užsieniečių veiklai TSRS teritorijoje. 5 operatyvinio patikrinimo objektai buvo tiriami verbavimo tikslu. DOR objektas „Laurin“ užverbuotas 1983 m.

Užsieniečiams, kuriems užvestos operatyvinės įskaitos bylos, tirti buvo panaudoti 77 agentai tarybiniai piliečiai ir 14 užsieniečių.

Užsienio turistų, kurių elgesys kelia įtarimą, kad jie palaiko ryšius su priešo specialiosiomis tarnybomis ir ideologiniais centrais, taip pat tų, kurie domina KGB, kontržvalgybinis tyrimas pradedamas gavus atvykstančių į respubliką turistų sąrašus. Po to jie tikrinami pagal KGB operatyvines įskaitas (Komiteto IAO, OTO, 5-oji tarnyba, 2-oji valdyba, 10-asis skyrius, 1-asis skyrius) ir užsienio spaudos medžiagą. Kartu duodami orientaciniai nurodymai agentams ir patikėtiniams – „Inturisto“, viešbučių ir restoranų aptarnaujantiems darbuotojams, susiduriantiems su užsieniečiais jų buvimo Vilniuje metu, išsiaiškinti priešišškai nusistačiusius prieš TSRS asmenis. Palaikomi ryšiai su agentais iš KGB centrinio aparato ir atvykusiais iš respublikos KGB GO ir RO, kurie taip pat instruktuojami. Vykdomos operatyvinės

techninės priemonės. Praktikuojamas išorinis užsieniečių grupių stebėjimas ekskursijų po Vilnių, Kauną, Trakus metu. Apklausiami užmezgę ryšius su užsieniečiais tarybiniai piliečiai siekiant išsiaiškinti, kokius klausimus jie aptaria pokalbiuose su užsieniečiais.

Daug užsieniečių pažįstamų gyvena uždaruose respublikos rajonuose, o kai kurie ir netoli karinių objektų. Tarp tarybinių piliečių, turėjusių ryšių su užsieniečiais, yra asmenų, teistų už ypač sunkius valstybinius nusikaltimus, grįžusių iš specialiosios tremties, buvusių ginkluotų būrių talkininkų, nacionalistų, religinių fanatikų, asmenų, disponuojančių politine, ekonomine ir kitokia informacija, galinčių naudotis slapta medžiaga, o kartais ir užimančių aukštas tarnybines ir visuomenines pareigas. Labiausiai kontržvalgybos prasme domino asmenys, kurie su užsieniečiais per pastaruosius metus kontaktavo po kelis kartus. Apie tokius asmenis pranešama respublikos Komiteto padaliniais ir jie yra kruopščiai tikrinami. 508 tarybiniai piliečiai buvo įtraukti į IAO įskaitą pagal sistemą „Fort-67“.

Į kai kuriuos ryšius atkreipiame dėmesį kaip į signalus ir vykdome kontržvalgybines priemones jų pobūdžiui išsiaiškinti.

Pavyzdžiui, KPP „Vyborg“ muitinėje patikrinus turistą iš Suomijos Lundelą, kuris lankėsi Lietuvos TSR, buvo aptikta nemažai tarybinių piliečių adresų. Pagal adresus nustačius tarybinių piliečių, su kuriais užsienietis palaikė ryšius, pavardes, tarp jų buvo rasta ir Primorės krašto ypatingosios paskirties kariniame dalinyje tarnaujančio G. G. Nasledovo pavardė. Informacija apie nustatytus jo ryšius nusiūsta į jo nuolatinę gyvenamąją vietą.

Iš mūsų rezidento „Pukštis“ gavome informacijos, kad traukinyje Leningradas–Berlynas vienoje kupė važiuavo užsienietis ir tarybinis pilietis, kurie elgėsi kaip nepažįstami. Tačiau Varšuvos stotyje, paėję į šalį, jie trumpai pasikalbėjo. Nustatyta, kad tarybinis pilietis buvo A. E. Alekseičik, g. 1940 metais. 1973–1975 m. jis buvo tiriamas pagal DOP „už žodinę antitarybinę agitaciją ir propagandą“. Pastaraisiais metais jis, pasinaudodamas privačiais ryšiais, taip pat kaip turistas 14 kartų buvo išvykęs į socialistines šalis, kur susitikdavo su kapitalistinių šalių piliečiais. Alekseičik pradėtas tikrinti.

Tiriamuoju laikotarpiu užvestos 32 operatyvinės įskaitos bylos užsieniečiams ir 6 tarybiniams piliečiams.

Ieškant informacijos šaltinių tarp užsienio turizmo firmų darbuotojų, ypač daug dėmesio skiriama firmoms, kurios organizuoja etninį turizmą iš JAV, Kanados, Australijos. 1982–1983 m. operatyviniai darbuotojai tyrė 13 šios kategorijos darbuotojų, iš kurių du užsieniečiai – „Mantas“ ir „Laurin“ buvo užverbuoti. Be to, operatyvinei informacijai rinkti TSRS valstybinio turizmo komiteto Vilniaus skyriuje dirbantis veikiančio rezervo karininkas pasitikėjimo pagrindu pasitelkė JAV ir Kanados turizmo firmų darbuotojus – objektus „Firmačk“, „Biznesmen“, „Anita“, „Birutė“, „Frant“, „Renata“.

Veikiančio rezervo karininkas dirba kontržvalgybinį darbą tarp užsienio turistų ir kitų kategorijų Vilniuje apsilankančių užsieniečių. Jo užduotis – išaiškinti priešo agentus, tarybinių piliečių ryšius su užsieniečiais, tirti su priešo specialiosiomis tarnybomis susijusius asmenis, kontroliuoti, kaip užsieniečiai laikosi buvimo respublikoje režimo. Jis palaiko ryšius su užsienio turizmo firmų atstovais, atlieka kai kurių iš jų operatyvinį patikrinimą tiek dėl jų priešiškos veiklos TSRS teritorijoje nustatymo, tiek mus dominančios informacijos gavimo tikslais.

Kartu su Lietuvos TSR MVD parengtas ir vykdomas užsieniečių buvimo ir judėjimo respublikos teritorijoje režimo kontrolės veiksmų derinimo planas. Svarbus vaidmuo šioje srityje tenka VAI postams, kurie pagal sudarytus sąrašus kontroliuoja užfiksuotus susitikimuose su užsieniečiais automobilius. Tai padeda sulaikyti nemažai nuo kelionės maršruto nukrypusių užsieniečių. Pavyzdžiui, 1982 m. sulaikyti 35, o 1983 m. 38 užsieniečiai.

Organizuodami užsieniečių elgesio kontrolę, aktyviai panaudojame komjaunimo aktyvą, operatyvinio būrio „Dzeržinskietis“ narius, užsienio turistų susitikimus su darbininkų ir kūrybinio jaunimo atstovais. Tai padeda išsiaiškinti turistų grupių narių interesus, jų politines pažiūras, asmenis, nesilaikančius lankymosi Lietuvoje programos. Visa tai kartu su kitais operatyviniais duomenimis sudaro jų operatyvinio stebėjimo organizavimo pagrindą.

Vykdydami TSKP CK reikalavimus, TSRS KGB nurodymus, respublikos Valstybės saugumo komitetas ir jo organai reguliariai informuoja Lietuvos KP CK, miestų ir rajonų partijos komitetus apie operatyvinę padėtį užsienio turizmo srityje.

Lietuvos KP CK buvo teikiama informacija apie užsieniečių apgyvendinimo objektuose pasitaikančius trūkumus, užsieniečių priėmimo ministerijose ir žinybose instrukcijų pažeidimus, neoficialius valstybinių įstaigų vadovaujančių darbuotojų ryšius su užsieniečiais, užsieniečių buvimo ir judėjimo respublikoje režimo pažeidimus, valstybinio transporto naudojimą atvykstantiems užsieniečiams ir kt.

Atsižvelgiant į šią informaciją, imtasi priemonių politiniam budrumui stiprinti, ideologiniam politiniam darbui darbo kolektyvuose tobulinti, darbui su kadrais, susijusiais su užsieniečių priėmimu ir aptarnavimu, gerinti.

Siekiant stiprinti kovą prieš žvalgybinę ardomąją priešo veiklą, vykdomą pasinaudojant turizmu, būtina:

Teritoriniams organams teikti daugiau informacijos apie turizmo firmų finansinę būklę.

Sunkiau organizuoti kontržvalgybinį darbą tarp užsienio turistų, atvykstančių į respubliką per TJTB „Sputnik“ ir VPSC. Apie šios kategorijos užsieniečius nėra jokios išankstinės informacijos ir per trumpą jų buvimo respublikoje laiką neįmanoma laiku išaiškinti operatyvinio dėmesio vertų asmenų. Reikėtų operatyviau ir kokybiškiau keistis informacija apie šių turistų grupių kelionių maršrutus.

Ne visada pavyksta užkirsti kelią sionistų organizacijų emisarų ardomajai veiklai. Atsižvelgiant į trumpalaikį jų buvimą respublikoje, informacijos apie juos stoką ir sunkumus dokumentuoti prieššūką sionistų veiklą, tikslinga šiuos klausimus spręsti centralizuočiau, nustatant bendrą taktiką ir konkrečius veiksmus visų jų maršrutinių kelionių metu.

Dar pasitaiko užsienio turistų buvimo ir judėjimo respublikoje režimo pažeidimų, kuriuos daryti skatina kai kurie respublikoje gyvenantys piliečiai, siūlantys užsieniečiams savo paslaugas. Pribrendo reikalas siūlyti TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui padidinti

tarybinių piliečių, skatinančių užsieniečius daryti tokius įstatymų pažeidimus, atsakomybę.

Pageidautina, kad TSRS KGB centrinio aparato linijinis padalinys aktyviau dalyvautų vykdant bendras priemones ir užduotis vietose, gerintų keitimąsi informacija, tiksliau apibrėžtų tyrimo kryptis ir kt.

Manytume, kad gerinant keitimąsi darbo su užsienio turistais patirtimi būtų tikslinga organizuoti periferinių organų vadovaujančių ir operatyvinių darbuotojų stažuotes, taip pat seminarus ir pasitarimus kai kuriuose šalies regionuose.

Svarbų vaidmenį gerinant kontržvalgybinį darbą užsienio turizmo srityje turi atlikti išorinė žvalgyba ir aktyvus OTP panaudojimas. Tačiau šias pajėgas ir priemones ne visada įmanoma panaudoti, nes jos yra naudojamos kitų Komiteto padalinių objektams tirti. Pribrendo reikalas dalį šių pajėgų ir priemonių perduoti su užsienio turistais dirbančiam padaliniui.

Lietuvos TSR KGB 2-osios valdybos
2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
papulkininkis –

[parašas]

N. Rysev

vykd. Rysev
sp. Teriochina
egz. 1 –
84.07.17

Dokumento pirmojo lapo apačioje yra Lietuvos TSR KGB 2-osios valdybos spaudas su 1984 m. liepos 17 d. data ir Nr. 2/2-1592.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 777, l. 115–132. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

4. Asmenų, išvykstančių į užsienį ir atvykstančių į SSRS, specialus patikrinimas (Išrašas iš pažymos apie LSSR KGB 10-ojo skyriaus darbo patikrinimo rezultatus)

1985 m. balandžio 16 d.

4 lentelė. Asmenų, išvykstančių į užsienį ir atvykstančių į TSRS, specialus patikrinimas.

Tikrinamų asmenų kategorijos	1982		1983		1984	
	kap. šalys	soc. šalys	kap. šalys	soc. šalys	kap. šalys	soc. šalys
<u>Išvykę iš TSRS asmeniniais reikalais</u>						
Patikrinta	2042	2103	2199	3112	1725	4713
Neleista:						
a) dėl turimos kompromituojančios medžiagos	322	61	372	72	304	93
b) režimo sumetimais	71	8	86	9	69	12
c) dėl kitų priežasčių	822	187	971	217	761	279
<u>Atvykę į TSRS asmeniniais reikalais</u>						
Patikrinta	417	1525	484	1647	455	6594
Neleista:						
a) dėl turimos kompromituojančios medžiagos	28	58	50	26	37	32
b) režimo sumetimais	44	14	77	6	56	7
c) dėl kitų priežasčių	70	98	122	45	87	54
<u>Turistai</u>						
Patikrinta	3778	–	4181	–	3595	–
Neleista:						
a) dėl turimos kompromituojančios medžiagos	34	–	65	–	48	–
b) režimo sumetimais	3	–	7	–	2	–
<u>Specialistai</u>						
Patikrinta	820	309	761	272	1110	164
Neleista:						
a) dėl turimos kompromituojančios medžiagos	14	–	2	–	11	–
<u>Tarybinės armijos darbuotojai ir kariai užsienyje</u>						
	–	2	–	1	–	4

LYA, f. K-15, ap. 1, b. 428, l. 71. originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

5. LSSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio ir 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus kontržvalgybinio darbo su turistų grupe iš JAV agentūrinių operatyvinių priemonių planas

1987 m. gegužės 15 d.

Slaptai
Egz. Nr. 1

T V I R T I N U

Lietuvos TSR KGB Pirmininkas
pulkininkas

[parašas]
E. A. Eismuntas

1987 m. gegužės 15 d.

Kontržvalgybinio darbo su turistų grupe iš JAV
agentūrinių operatyvinių priemonių

P L A N A S

1987 m. gegužės 20 d. 10-čiai dienų į Vilnių per „Inturistą“ ir „Tėviškės“ draugiją atvyksta grupė iš JAV, kurioje yra 21 „Santaros-Šviesos“ federacijos atstovas.

Su šia grupe atvyksta dėmesio verti objektai „Mark“ (1-asis skyrius), „Kapral“ (1-asis skyrius), „Doktor“ (1-asis skyrius), „Licemerk“ (5-oji tarnyba), „Učionyj“ (2-oji valdyba) ir kiti asmenys, galintys sudominti valstybės saugumo organus.

Siekiant užtikrinti kontržvalgybinį darbą su grupe, ištirti atskirus turistus, išsiaiškinti jų interesus ir ketinimus respublikoje, gauti informacijos apie padėtį federacijoje ir panaudoti jų atvykimą kontrpropagandos tikslais, vykdyti šias agentūrines operatyvines priemones:

1. Siekiant gauti charakteringų duomenų apie turistų grupės dalyvius, organizuoti pokalbius priedangos įstaigose su DOR objektais „Ieva“ ir „Gracija“, kurios stažuojasi Vilniaus valstybiniame universitete.

Vykdo: majoras P. K. Sinkevičius, kapitonas R. J. Janulis.

2. Siekiant sutrukdyti ideologiškai žalingos literatūros įvežimą į respubliką ir tendencingos medžiagos išvežimą į užsienį, komandiruoti 1-ojo skyriaus darbuotoją į Maskvą organizuoti ir atlikti kruopštų grupės narių ir jų багаžo patikrinimą muitinėje įvažiuojant ir išvažiuojant iš TSRS.

Tais pačiais tikslais vykdyti priemonę „D“ jų apgyvendinimo vietoje – viešbutyje „Lietuva“.

Vykdo: majoras A. S. Židko, majoras P. K. Sinkevičius, 7-asis skyrius, OTO.

3. Grupei atvykus į Vilnių, pagal išankstinį susitarimą organizuoti slapta susitikimą su objektu „Mark“ ir jo metu gauti išsamias grupės narių charakteristikas, informacijos apie jų planus ir interesus Lietuvos TSR.

Vykdo: majoras P. K. Sinkevičius.

4. Darbą su operatyvinio susidomėjimo objektais „Doktor“, „Mark“, „Licimerka“, „Kapral“ ir „Učionyj“ organizuoti pagal atskirus agentūrinių operatyvinių priemonių planus.

Vykdo: majoras P. K. Sinkevičius, majoras J. S. Jankūnas, majoras R. J. Binza, vyresn. leitenantas N. P. Guzejev.

5. Grupėje yra ir kitų KGB organams operatyvinį susidomėjimą keliančių asmenų. Su jais dirbti taip:

a) *Lintaką* tirti per agentą „Rasa“ siekiant nustatyti, kokios yra galimybės panaudoti jį savo tikslais;

b) pasiųsti agentus [...] ištirti Morkūno leidyklos darbuotoją *Morkūnieneį*, atkreipti jų dėmesį, kad išsiaiškintų galimą jos priešišką veiklą;

Vykdo: majoras J. S. Jankūnas.

c) Turistų grupės narys *Dėdinas* palaiko ryšius su DON objektu „Šilas“ ir atvykęs į Vilnių ketina su juo susitikti.

Ištirti *Dėdiną* ir išsiaiškinti jo numatomų ryšių su objektu „Šilas“ pobūdį pasiūsti agentą „Benzer“. Tuo pačiu tikslu ištirti galimybę panaudoti archyvinį agentą „Feliks“.

Vykdo: majoras J. J. Donelas.

6. Turistų elgesiui tirti iš „Tėviškės“ draugijos pozicijų panaudoti operatyvinį darbuotoją V. A. *Bitinaitį*, agentus [...], „Tichonov“, [...] ir „Kairys“, „Inturisto“ linija – agentus „Daiva“, „Belka“, „Ana“, [...].

Siekiant laiku išsiaiškinti ir nutraukti galimas L. Mockūno grupės narių priešiškas akcijas, turistų laisvalaikiu stebėti jį per agentus [...], „Juožas“, „Dornas“, „Aukštaitis“, „A. Girėnas“, [...], „Šernas“ ir archyvinį agentą „Bugas“, turinčius ryšių su santariečiais.

Esant reikalui, kai kuriems turistams taikyti „NN“, atlikti literines priemones „T“, „S“ ir „Zakaz“.

Vykdo: papulkininkis P. P. Vozbutas, papulkininkis A. V. Pozemkauskas, majoras J. J. Milkevičius, majoras J. S. Jankūnas, Lietuvos TSR KGB 7-asis skyrius.

7. Atsižvelgiant į turistų grupės pageidavimą susitikti su jais Vilniaus valstybiniame universitete ir Lietuvos TSR MA Istorijos institute, nusiųsti ten agentus „Magdė“, „Vytas“, „Maknys“, „Zenonas“ (1-asis skyrius), [...], „Motiejus“, [...], patikėtinį V. B. (5-oji tarnyba), kurie buvo išvykę į JAV ir bendrauja su „Santaros-Šviesos“ federacijos nariais.

Prie šių susitikimų organizatorių įtraukti agentą [...], turintį federacijos funkcionierių pasitikėjimą.

Pavesti minėtiems agentams bendravimo su užsieniečiais metu daryti jiems teigiamą ideologinį poveikį, silpninti galimą jų išankstinį

nusistatymą nacionaliniu klausimu, išsiaiškinti jų politines nuotakas, išeivijoje užimamą padėtį, asmenines ir dalykines savybes.

Vykdo: majoras R. J. Matiukas, majoras P. K. Sinkevičius, majoras J. S. Jankūnas, kapitonas R. J. Dambrauskas.

8. Į susitikimus Lietuvos TSR Rašytojų ir dailininkų sąjungose pasiųsti agentus [...], „Ratas“, taip pat patikėtinius B. P., S. V., P. V., K. M. užmegzti su užsieniečiais pasitikėjimo ryšius, daryti jiems teigiamą poveikį ir rinkti mus dominančią informaciją.

Vykdo: majoras R. J. Matiukas, majoras J. J. Milkevičius.

9. Siekiant turistų grupės nariams pateikti objektyvią informaciją apie Lietuvos katalikų bažnyčios padėtį ir paneigti išeivijos spaudoje publikuojamus prasimanymus, organizuoti jų susitikimus su Religinų reikalų tarybos įgaliotinio pavaduotoju drg. J. Juozėnu, o per jį ir su [Lietuvos vyskupų] liturginės komisijos pirmininku ir krikščionybės įvedimo Lietuvoje 600-ųjų metinių iškilnių renginio komisijos sekretoriumi kunigu Aliuliu.

Vykdo: papulkininkis V. A. Šiaudinis, papulkininkis J. P. Radzevičius, majoras V. A. Bitinaitis.

10. Parengti agentą „Tichonov“ susitikti su vienu iš lietuvių išeivijos ideologų M. Drunga ir duoti argumentuotą atkirtį išeivijos spaudoje reiškiamoms jo antitarybinėms nuostatoms Tarybų Lietuvos atžvilgiu. Konkrečiais pavyzdžiais parodyti tokio pobūdžio jo publikacijų nepagrįstumą ir stengtis palenksti M. Drungą pakeisti savo požiūrį į Tarybų Lietuvą ir objektyviau nušviesti mūsų respublikos gyvenimą.

Vykdo: papulkininkis V. P. Kontrimas.

11. Grupei lankantis Lietuvos TSR radijo ir televizijos valstybiniame komitete, turistų tyrimui pritraukti agentus [...], verbuoti atrinktus kandidatus „S. J. K.“ ir „B. A. A.“ Organizuoti šį susitikimą

pavesti agentui „Argonautas“, atsakingam už užsieniečių priėmimą televizijos komitete.

Vykdo: majoras P. K. Sinkevičius, majoras J. S. Jankūnas, kapitonas K. P. Trunov.

12. Siekiant išaiškinti galimus grupės narių ryšius su operatyvinės įskaitos bylų objektais pagal 5-ą liniją, apie grupės atvykimą pranešti suinteresuotiems darbuotojams, kad jie galėtų duoti nurodymus agentams, dirbantiems su jiems pavestomis bylomis, ir sustiprinti jų elgesio kontrolę pasitelkus OTP.

Vykdo: majoras J. S. Jankūnas.

13. Turint omenyje galimas grupės išvykas į Kauną, Druskininkus, Klaipėdą, Panevėžį, informuoti apie jos atvykimo į nurodytus miestus laiką ir programą atitinkamus KGB aparatus, kad jie galėtų panaudoti savo operatyvines galimybes tiek atskirų grupės dalyvių, tiek visos grupės kontržvalgybiniam tyrimui.

Vykdo: majoras P. K. Sinkevičius.

14. Pasinaudojant „Tėviškės“ draugijos galimybėmis, „Literatūros ir meno“, „Kultūros barų“ redakcijose ir Radijo ir televizijos komitete parengti naudingą propagandos prasme informaciją apie L. Morkūno grupės atvykimą į Lietuvos TSR, numatyti galimybę ypatingais atvejais užsieniečiams pasireikšti spaudoje ir duoti interviu.

Vykdo: majoras R. J. Matiukas, majoras V. A. Bitinaitis.

Lietuvos TSR KGB
1-ojo skyriaus
2-ojo poskyrio vyresn.
operatyvinis įgaliotinis
majoras

[parašas]
P. K. Sinkevičius

Lietuvos TSR KGB
5-osios tarnybos
2-ojo skyriaus vyresn.
operatyvinis įgaliotinis
majoras

[parašas]
J. S. Jankūnas

Sutinkame:

Lietuvos TSR KGB
1-ojo skyriaus
viršininkas
pulkininkas

[parašas]
V. L. Karinauskas

1987 m. gegužės 14 d.

Lietuvos TSR KGB
2-osios valdybos
viršininkas
pulkininkas

[parašas]
A. S. Rupšys

1987 m. gegužės 14 d.

Lietuvos TSR KGB
5-osios tarnybos
viršininkas
pulkininkas

[parašas]
E. V. Baltinas

1987 m. gegužės 14 d.

Nr.1/2-590

1987 m. gegužės 14 d.

*LYA, f. K-35, ap. 2, b. 323, l. 120–124. Originalas. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

V. KGB kova prieš lietuvių išeiviją

Komunistų partijos ir KGB vienas iš svarbiausių tikslų buvo kova prieš vadinamąją ideologinę diversiją, t. y. Vakarų įtaką, tikrą ir tariamą demokratinį valstybių specialiujų tarnybų veiklą SSRS teritorijoje ir politinę išeivijos veiklą.

KGB Žvalgybos skyrius aktyviai dalyvavo kovoje su komunistų partijos vidaus ir išorės priešais. 1945–1953 metais daugiausia dėmesio buvo skiriama galimiems partizanų ryšiams su išeivių organizacijomis ir Vakarų valstybių specialiosiomis tarnybomis atskleisti ir nutraukti. Kol lietuvių išeiviai telkėsi Vakarų Vokietijoje, čia veikė ir KGB. Iki 1960 m. Vakarų Vokietijoje dirbo dauguma 1-ojo skyriaus agentų, nes čia buvo sutelkta Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto (toliau – VLIK’as) ir kitų išeivijos organizacijų veikla. KGB siekė gauti kuo daugiau informacijos apie čia esančius išeivius, jų veiklą ir imtis priemonių jai nutraukti. Pasitaikydavo žmonių, dokumentų grobimo atvejų. Pavyzdžiui, 1955 m. buvo pavogta PLB skyriaus Vakarų Vokietijoje išeivių kartoteka, 1959 m. – VLIK’o vykdomosios tarybos seifas su išeivių kartoteka. Jose esanti informacija turėjo būti panaudota išeiviams kompromituoti⁴³. VLIK’ui persikėlus į JAV, KGB taip pat persikėlė ten, tačiau čia sąlygos sovietinio saugumo veiklai buvo sudėtingesnės.

Didžiausias rūpestis KGB buvo tarptautinėje arenoje išeivių nuolat keliamas Lietuvos okupacijos ir aneksijos klausimas, viešinama informacija apie žmogaus teisių pažeidimus ir sovietų nusikaltimus Lietuvoje, ryšiai su vietiniais disidentais ir jiems teikiama parama, „negatyvi“ įtaka kūrybinei inteligentijai ir jaunimui⁴⁴. Į kovą prieš išeiviją buvo įtrauktas ne tik KGB 1-asis skyrius, bet ir 5-oji tarnyba bei 2-oji valdyba, kurios siekė išsiaiškinti ir nutraukti įtartinus išeivių ryšius su Lietuvoje gyvenančiais asmenimis.

Neturėdamas galimybių tiesiogiai paveikti išeiviją, KGB imdavo si slaptą veiklos priemonių. Į išeivių organizacijas buvo stengiamasi

⁴³ A. Anušauskas, KGB ir lietuvių visuomenė: slaptasis karas 1954–1991 metais, Darbai ir dienos, 2000, Nr. 21, p. 249

⁴⁴ Pažyma apie LSSR KGB 5-osios tarnybos priemonės kovoje su priešo agentūrine veikla, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 763, b. 155–161.

infiltruoti agentus, kurie turėjo rinkti informaciją ir griauti organizacijas iš vidaus. Vykdytos ir „aktyvios priemonės“ (kompromitavimas, dezinformavimas, propaganda)⁴⁵. Visų šių priemonių pagrindinis tikslas – diskredituoti išeivijos veiklą, skaldyti jos jėgas, žlugdyti išeivių vykdomą Lietuvos laisvinimo veiklą Vakaruose. KGB stebėjo visas didesnes ir aktyviai veikiančias išeivių organizacijas: VLIK'ą, Amerikos lietuvių tarybą (ALT), Pasaulio lietuvių bendruomenę (PLB), „Santaros-Šviesos“ federaciją, Bendrą Amerikos lietuvių fondą (BALF), taip pat Romoje veikiančią Šv. Kazimiero kolegiją. Išeivijos spauda, radijo stotys „Amerikos balsas“, „Laisvė“, Vatikano radijas taip pat buvo KGB taikiniai.

Dvi išeivijos organizacijos nusipelnė išskirtinio KGB dėmesio. Tai VLIK'as, pretendavęs vadovauti išeivijai ir Lietuvos laisvinimo veiklai ir kategoriškai pasisakęs prieš bet kokius oficialius ryšius su okupuota Tėvyne. Kadangi KGB buvo ypač sunku prasiskverbti į šią organizaciją, buvo griebtasi kito būdo – diskredituoti jos veiklą⁴⁶. Priešingos pozicijos sovietų Lietuvos atžvilgiu laikėsi „Santaros-Šviesos“ federacija, siekusi per bendradarbiavimą su Lietuva paveikti lietuvių visuomenę, todėl KGB ją taip pat laikė pavojinga. Tačiau tokia „Santaros-Šviesos“ pozicija buvo palankesnė KGB, nes teikė daugiau galimybių į ją įsiskverbti ir taip paveikti pačią organizaciją ir visą išeiviją.

Ryšiai su išeivija buvo pagrindinis būdas, kuriuo sovietų Lietuvos visuomenę pasiekdavo žinios apie socialinius ir kultūrinius procesus Vakaruose, todėl išeivijos kultūrinės įtakos kontrolė buvo vienas iš svarbiausių KGB tikslų. Septintojo dešimtmečio viduryje iškelta kultūrinių ryšių su išeivija idėja buvo reikšminga vietiniams sovietų valdžios talkininkams, nes taip jie galėjo įgyti tam tikrą išeivijos palankumą. Lietuvos aneksijos nepripažinimo politikos kontekste išeiviams tokie ryšiai atrodė mažiau pavojingi nei bendravimas su okupuotu kraštu ekonominėje ar politinėje terpėje⁴⁷. Pasinaudojant šiais ryšiais, siekta daryti ideologinį poveikį ir patiems išeiviams.

Vienas iš aktualesnių ideologinio poveikio išeivijai būdų kultūri-

⁴⁵ Apie „aktyvių priemonių“ taikymą prieš išeiviją, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 659, l. 85–86 ap.

⁴⁶ Agentūrinių operatyvinių priemonių bylai „Džiaz“ tirti 1980–1981 m. planas, LYA, f. K-35, ap. 2, b. 324, l. 11–17.

⁴⁷ Arūnas Streikus, „Sovietų Lietuva ir išeivija: kultūrinių ryšių projektas“, Lietuvos istorijos studijos, t. 20, 2007, p. 42.

nių ryšių kontekste buvo lietuvių kalbos kursai Vilniaus universitete. Tokių kursų organizavimu KGB siekė duoti atkirtį išeivijos vadovams, skelbiantiems, kad sovietų Lietuvoje nėra laisvės ir pan.⁴⁸

Manipuliuodamas lietuvių kalbos studijomis, KGB siekė pagrindinio tikslo – neutralizuoti išeivių, kurie tarptautiniu lygmeniu viešino okupacinės valdžios Lietuvoje valdymo peripetijas (rusifikacija, Katalikų bažnyčios, pasipriešinimo dalyvių persekiojimas, kultūros suvaržymas ir pan.). Lietuvių kalbą studijuojantys išeivių vaikai buvo supažindinami ir su sovietinės Lietuvos kultūros ir ūkio laimėjimais. KGB prisidėjo prie užsieniečių studentų laisvalaikio programų rengimo siekdamas apriboti jų ryšius su sovietų režimui nelojaliais asmenimis. Užsieniečius sekė ir kontroliavo LSSR KGB 1-asis skyrius ir 5-oji tarnyba. Kursų dalyviai buvo apgyvendinami Vilniaus valstybinio universiteto bendrabutyje Olandų g. 53, kur iš anksto būdavo įmontuojama slapta sekimo įranga. KGB domėjosi užsieniečių ryšiais Lietuvoje, PK tarnyba kontroliavo jų susirašinėjimą, agentai ir patikėtiniai tyrė jų politines pažiūras. Siekiant sukiršinti išeivius tarpusavyje, jaunimo kelionės Lietuvoje buvo panaudojamos kontrpropagandinėms priemonėms vykdyti. Respublikos spaudoje (pavyzdžiui, laikraštyje „Gimtas kraštas“) buvo spausdinami atitinkami straipsniai apie lietuvių kalbos kursų dalyvius, o priešišką pažiūrų užsieniečiai būdavo kompromituojami, šalinami iš kursų, išsiunčiami iš SSRS.

Devintojo dešimtmečio pabaigoje įkurtas Respublikinis kultūros fondas tapo dar vienu įrankiu, kuriuo siekta⁴⁹ pralaužti išeivijos vykdytą sovietų Lietuvos izoliavimo politiką, įtraukti ją į glaudesnę bendradarbiavimą su sovietine Lietuva, susigrąžinti į Lietuvą meno vertybes. Tarpininkaujant „Moscow News“ ir „Tiesos“ korespondentui Niujorke Viliui Kavaliauskui, į Lietuvą buvo atvežti išeivijos dailininkų Vytauto Kazimiero Jonyno, Adomo Galdiko, Kazimiero Žoromskio, Viktoro Vizgirdos, Albino Elskaus, Kęstučio Zapkaus, Magdalenos Birutės Stankūnienės paveikslai, skulptūros, mokslinės ir istorinės literatūros, archyvų⁵⁰.

⁴⁸ LSSR KGB pažyma, LYA, f. K-35, ap. 1, b. 298, l. 124.

⁴⁹ LSSR KGB pirmininko gen. mjr. E. Eismunto 1987 m. liepos 31 d. raštas LKP CK dėl respublikos kultūros fondo papildymo, LYA, f. K-35, ap. 2, b. 236, l. 175.

⁵⁰ Ten pat, l. 176.

1. LSSR KGB pirmininko pavaduotojo J. Obukauskos raštas 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininkui A. Kardanovskiui dėl grupės kovai prieš išeivijos organizacijas sudarymo

1968 m. rugsėjo 12 d.

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 31

KGB prie LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
2-osios valdybos 1-ojo skyriaus VIRŠININKUI
papulkininkui

drg. A. J. Kardanovskiui
Vilnius

Vykdamas KGB prie TSRS Ministrų Tarybos kolegijos sprendimą, paskelbtą 1968 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. 0051, Lietuvos KGB 5-ajame skyriuje sudaryta grupė aktyvioms priemonėms prieš lietuvių reakcingosios išeivijos ideologinius centrus ir jų vadus vykdyti.

Grūpei pavesta verbuoti agentus – antitarybinių išeivijos organizacijų ideologinių centrų bendradarbius arba asmenis, turinčius perspektyvą įsiskverbti į tuos centrus; išaiškinti į Lietuvos TSR teritoriją siunčiamus reakcingosios išeivijos emisarus; kompromituoti ir skaldyti lietuvių reakcingąją išeiviją ir jos vadus; stiprinti ir aštrinti prieštaravimus tarp įvairių antitarybinių pažiūrų lietuvių išeivijos vadovaujančių grandžių; daryti lietuvių išeiviams ideologinę įtaką panaudojant agentus respublikoje, taip pat kelionių į užsienį metu.

Siekiant įvykdyti nurodytas užduotis, būtina:

- atrinkti agentus ir patikėtinius, turinčius kapitalistinėse šalyse giminystės ar draugiškų ryšių, dalyvaujančius reakcingosios išeivijos veikloje.

Surinkti apie šiuos asmenis duomenis, atskleidžiančius jų visuomeninę padėtį ir politinę veiklą praeityje, pabėgimo į Vakarus priežastis, kiek įmanoma – dabartines jų nuotaikas, norą aplankyti Lietuvos TSR arba pakviesti ką nors iš respublikos pas save. Nesvarbu, kiek bus surinkta medžiagos, informuoti apie šiuos ryšius KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ąjį sky-

rių, kad būtų galima numatyti perspektyvą panaudoti juos operatyvinėms priemonėms prieš prieš centrų ideologinę diversiją vykdyti.

Agentams ir patikėtiniams, kurių ryšiai užsienyje operatyviniu požiūriu mūsų nedomina, tikslinga rekomenduoti susirašinėjant objektyviai nušviesti tarybinę tikrovę ir sistemingai daryti jiems mums naudingą ideologinę įtaką;

- aktyviau rinkti medžiagą apie lietuvių nacionalistų, šiuo metu gyvenančių kapitalistinėse šalyse ir įtakingų tarp lietuvių išeivijos, nusikalstamą veiklą Antrojo pasaulinio karo metais, apie lietuvių išeivijos veikėjų moralinę ir politinę nesąžiningumą tiek buržuazinėje Lietuvoje, tiek užsienyje;

- išaiškinti buvusius buržuazinės Lietuvos veikėjus, buvusius vokiečių talkininkus, nacionalistinių gaujų narius, nutraukusius ryšius su savo praeitimi ir sutinkančius spaudoje pasmerkti antitarybinę lietuvių išeivijos veikėjų veiklą;

- laiku informuoti apie agentus ar kitus asmenis, kurie ketina vykti į kapitalistines šalis privačiai, taip pat pagal kultūrinius, sporto ir mokslinius mainus ir kuriuos būtų galima panaudoti vykdant aktyvias priemones prieš lietuvių išeivijos organizacijų antitarybinius ideologinius centrus arba darant ideologinę įtaką lietuvių išeiviams, dominantiems mūsų organus operatyviniu požiūriu;

- visas agentūrinės operatyvinės ir kontrpropagandos priemonės prieš ideologinius prieš centrų derinti su KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 5-uoju skyriumi.

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO prie LIETUVOS TSR
MINISTRŲ TARYBOS PIRMININKO PAVADUOTOJAS
pulkininkas OBUKAUSKAS [parašo nėra]

1968 m. rugsėjo 12 d.

Nr. 5/6077

Tikra: [E. Eismunto parašas]

Dokumento pabaigoje 26 LTSR KGB kadrinių darbuotojų parašai, datuojami 1968 09 19–1968 09 24.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 659, l. 85–86. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

2. LSSR KGB 1-ojo ir 5-ojo skyriaus kontržvalgybinio darbo su lietuvių kilmės užsieniečiais, atvykstančiais į VVU lietuvių kalbos kursus 1977 07 04– 08 18, agentūrinių operatyvinių priemonių planas

1977 m. balandžio 11 d.

Slaptai
Egz. Nr. 2

T V I R T I N U
VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO
prie LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
PIRMININKAS
generolas majoras

J. J. PETKEVIČIUS* [parašo nėra]
1977 m. *balandžio 11 d.*

Kontržvalgybinio darbo su lietuvių kilmės užsieniečiais,
atvykstančiais į VVU lietuvių kalbos kursus 1977.07.04–08.18,
agentūrinių operatyvinių priemonių

P L A N A S

VVU lietuvių kalbos kursai lietuvių kilmės užsieniečiams yra vienas iš būdų palaikyti kultūrinius ryšius su tėvynainiais užsienyje ir daryti jiems mums naudingą ideologinį poveikį. Be to, susidaro tam tikros sąlygos vykdyti kai kurias operatyvines priemones.

Kaip rodo praktika, į kursus stengiasi atvykti lietuvių išeivijos jaunosios kartos atstovai, kurie pasisako už ryšius su Lietuvos TSR. Kursus jie laiko gera galimybe tobulinti savo lietuvių kalbos žinias, susipažinti su Tarybų Lietuvos tikrove, jos ūkio ir kultūros laimėjimais.

Reakcingosios lietuvių išeivijos vadai ir toliau nepalankiai vertina lietuvių išeivių jaunosios kartos mokymo kursuose idėją.

Negalima atmesti ir to, kad jie ir prieš specialiosios tarnybos gali mėginti jaunimo keliones į šiuos kursus panaudoti priešiškais savo tikslais.

* Virš J. Petkevičiaus pavardės ranka įrašyta H. Vaigausko pavardė.

Atsižvelgiant į tai ir siekiant lietuvių kalbos kursų dalyviams daryti teigiamą ideologinį poveikį, dirbti tarp jų kontržvalgybinį darbą ir tirti kai kuriuos iš jų verbavimo tikslais, vykdyti šias agentūrines operatyvines priemones:

1. Panaudojant agentus ir kitas operatyvines galimybes, atlikti užsieniečių, pageidaujančių atvykti į VVU lietuvių kalbos kursus, pirminį patikrinimą ir, atsižvelgiant į patikrinimo rezultatus, numatyti konkrečius kandidatus mokytis kursuose.

Vykdo: kapitonas ZAPUSTAS (1-asis skyrius),
leitenantas MATIUKAS (5-asis skyrius)
Terminas: iki 1977 m. gegužės 1 d.

2. Padėti VVU rektoratui sudaryti tokią užsieniečių laisvalaikio programą, kad būtų galima išvengti galimo jų bendravimo su nepageidaujamais mums asmenimis. Iš anksto numatyti grupių išvykas už Vilniaus ribų, šiais tikslais sudaryti atitinkamas operatyvines sąlygas.

Vykdo: vyresn. ltn. TAMAŠAUSKAS,
ltn. MATIUKAS
Terminas: iki 1977 m. liepos 1 d.

3. VVU rektoratas skiria dėstytojus, kurie tiesiogiai dirba su kursų dalyviais. Patikrinti paskirtus dėstytojus ir, pasinaudojant mūsų galimybėmis, į jų grupę įtraukti valstybės saugumo agentus [...] ir patikėtinius „B“, „R“.

Vykdo: vyresn. ltn. TAMAŠAUSKAS
Terminas: iki 1977 m. birželio 15 d.

4. Kursų dalyviai gyvens VVU bendrabutyje Olandų g. 53. Atsižvelgiant į tai, _____ kambariuose įrengti literinę techniką ir apgyvendinti juose mus dominančius objektus.

Vykdo: vyresn. ltn. TAMAŠAUSKAS,
ltn. MATIUKAS
Terminas: iki 1977 m. liepos 1 d.

5. Budėti bendrabutyje, kuriame gyvens užsieniečiai, VVU vadovai parinks asmenis iš studentų komjaunuolių aktyvo. Padėti juos parinkti ir su kai kuriais iš jų užmegzti pasitikėjimo ryšius.

Vykdo: vyresn. ltn. TAMAŠAUSKAS,
ltn. MATIUKAS

Terminas: iki 1977 m. birželio 20 d.

6. Kai kurie į kursus norintys atvykti užsieniečiai susirašinėja su Lietuvos TSR gyventojais. Nustatyti ir patikrinti tuos ryšius respublikos teritorijoje siekiant išsiaiškinti, ar kai kuriuos iš jų nebūtų galima panaudoti mūsų interesais tirti atvykstančiųjų.

Vykdo: ltn. MATIUKAS

Terminas: iki 1977 m. birželio 1 d.

7. Kaip rodo ankstesnių kursų praktika, kai kurie kursų dalyviai aktyviai užmezga ryšius su Lietuvos TSR gyventojais, ypač su jaunimu ir kūrybine inteligentija. Atsižvelgiant į tai, parengti planą ir infiltruoti į mus dominančių objektų aplinką KGB organų agentus [...], „Mantas“, [...], kurie sugeba vykdyti mūsų užduotis. Kiekvienam agentui parengti konkrečius nurodymus, kaip reikės elgtis.

Vykdo: vyresn. ltn. TAMAŠAUSKAS,
ltn. MATIUKAS

Terminas: 1977 m. liepa–rugpjūtis

8. Vykdam kontržvalgybos priemones tarp kursantų 1976 m., tam tikrą pagalbą suteikė į grupę įtraukti LLR MVD agentai, kurie juos tyrė ir darė teigiamą ideologinę įtaką.

Pateikti Centrai siūlymą prašyti draugų lenkų atsiųsti į VVU organizuojamus lietuvių kalbos kursus 2–3 lietuvių jaunosios kartos atstovus – LLR MVD agentus.

Vykdo: ltn. MATIUKAS

Terminas: iki 1977 m. balandžio 1 d.

9. Tarp jau žinomų asmenų, pageidaujančių atvykti į kursus, yra tokių, kurie kelia KGB prie Lietuvos TSR MT organų operatyvinį su-

sidomėjimą, iš jų KAZLAS, KUDIRKA, SOPONIS, S. BRIKIS, KUNCEVIČIUS, GURECKAS – 1-ajam skyriui ir VAIČEKONIS, NORVILAS, MAŽEIKAS, A. ASTRAS, STASAS, MARTIŠIUS – KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ajam skyriui.

KGB prie Lietuvos TSR MT 1-ajam ir 5-ajam skyriui pavesti atsakomybę už agentūrinio operatyvinio darbo su nurodytais objektais vykdymą.

Kitų kursų dalyvių agentūrinį operatyvinį stebėjimą pavesti 5-ojo skyriaus 3-iajam poskyriui.

Vykdo: kpt. ZAPUSTAS,
lt. MATIUKAS,
vyresn. lt. TAMAŠAUSKAS
Terminas: 1977 m. liepa–rugpjūtis

10. Siekiant išsiaiškinti kursų dalyvių susirašinėjimo jų buvimo Vilniuje metu pobūdį, pavesti PK tarnybai kontroliuoti jų gaunamus ir siunčiamus laiškus.

Vykdo: kpt. ZAPUSTAS,
lt. MATIUKAS
Terminas: 1977 m. liepa–rugpjūtis

11. Siekiant atskleisti mus dominančių objektų ryšius, jų politines pažiūras, nuotaikas ir tikslus jų buvimo Vilniuje metu, taikyti jiems priemonę „D“, o keliantiems didžiausią įtarimą periodiškai vykdyti NN.

Vykdo: vyresn. lt. TAMAŠAUSKAS
Terminas: 1977 m. liepa–rugpjūtis

12. Siekiant paaštrinti tam tikrų išeivijos sluoksnių nesutarimus, vykdyti kontrpropagandos priemones panaudojant Vilniuje esančią lietuvių išeivijos jaunąją kartą. Šiuo tikslu organizuoti atitinkamų straipsnių laikraščiu „Gimtasis kraštas“ rengimą, imti interviu iš mokytis atvykusių išeivių ir publikuoti juos respublikinėje spaudoje. Taip pat, pasinaudojant 1-ojo ir 5-ojo skyriaus galimybėmis, organizuoti dokumentinio filmo apie lietuvių kalbos kursų dalyvius Lietuvos TSR kūrimą.

Vykdo: drg. SKAČKAUSKAS, lt. MATIUKAS
Terminas: 1977 m. liepa–rugpjūtis

13. Negalima atmesti, kad kai kurie užsieniečiai gali parodyti priešiskumą mūsų šaliai ir stengtis primesti savo pažiūras tiek kitiems kursų dalyviams, tiek tarybiniams piliečiams. Atsižvelgiant į tai, laiku imtis priemonių tokiems asmenims kompromituoti, šalinti juos iš VVU ir net išsiųsti iš TSRS.

Vykdo: vyresn. ltn. TAMAŠAUSKAS
Terminas: 1977 m. liepa–rugpjūtis

KGB prie Lietuvos TSR MT
1-ojo skyriaus viršininkas –
pulkininkas
KARINAUSKAS [parašo nėra]
1977.IV.7

KGB prie Lietuvos TSR MT
5-ojo skyriaus viršininkas –
pulkininkas
ŠČENSNOVIČIUS [parašo nėra]
1977.IV.7

Nr. 5/3353

*Tikra: KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ojo skyriaus
1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis ltn.
/Matiukas/ [parašas]
1977.04. 13*

išsp. 4 egz.
1 – į bylą 1028
2 – 1 skyriui
3 – KGB prie TSRS MT
4–5 sk. 3 posk.
vykd. Matiukas
sp. Žiurkevičienė
77 metų kovo 30 d.

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Drg. A. V. Naruševičiui. Prašau užtikrinti vykdymą tiriant mūsų objektus. [parašas neįskaitomas] 77.IV.15“, o apačioje: „Drg. S. S. Medekšai. [parašas neįskaitomas] 77.IV.18“ ir „Drg. J. K. Stasiulioniui“; taip pat yra KGB prie LTSR MT 1-ojo skyriaus spaudas su 1977 m. balandžio 14 d. data ir Nr. 1763.

Dokumento pabaigoje įrašas ranka: „Priimta vykdyti“ ir penki

parašai [Medekšos, kiti neįskaitomi], datuojami 1977 m. balandžio 18–21 d.

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 299, l. 118–122. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

3. LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio agentūrinių operatyvinių priemonių bylai „Džiaz“ tirti 1980–1981 m. planas

1980 m. gegužės 23 d.

SLAPTAI

Egz. Nr.1

TVIRTINU

Lietuvos TSR valstybės
saugumo komiteto Pirmininkas
generolas majoras

[parašas]

J. Petkevičius

1980 m. gegužės 23 d.

Agentūrinių operatyvinių priemonių bylai „Džiaz“ tirti
1980–1981 m.

P L A N A S

Pagal agentūrinio stebėjimo bylą „Džiaz“ tiriama lietuvių reakcingosios išeivijos organizacija Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK'as), įkurta 1943 m. lapkričio 25 d. fašistinių grobių laikinai okupuotoje Lietuvos TSR teritorijoje siekiant organizuoti vadinamąją „kovą už suverenios Lietuvos valstybės atkūrimą“. Vėliau Vakarų Vokietijoje, o paskui JAV VLIK'as pasiskelbė „Lietuvos valstybingumo reiškėju“, visas savo pastangas sutelkė į antitarybinių akcijų vykdymą ir tapo viena iš vadovaujančių nacionalistinės reakcingosios išeivijos organizacijų užsienyje.

VLIK'as turi savo informacinę tarnybą, periodiškai leidžiamą biuletenį „Elta“, kuriame atsispindi ir jo vykdomos antitarybinės akcijos, ir kai kurie Lietuvos TSR vykstantys nacionalistinio pobūdžio reiškiniai.

Antitarybinę VLIK'o veiklą JAV ideologiniai centrai ir klerikalinės specialiosios tarnybos panaudoja ideologinėms diversijoms prieš TSRS ir Lietuvos TSR vykdyti.

Šiuo metu VLIK'ą sudaro 15 partinių grupuočių ir grupių:

1. Lietuvių fronto bičiuliai,
2. Lietuvos krikščionių darbininkų sąjunga,
3. Lietuvių krikščionių demokratų sąjunga,
4. Lietuvių pasipriešinimo draugija,
5. Lietuvių tautinis sąjūdis,
6. Lietuvių vienybės sąjūdis,
7. Lietuvos atgimimo sąjūdis,
8. Lietuvos darbo federacija,
9. Kovotojų už Lietuvos išlaisvinimą sąjunga,
10. Lietuvos socialdemokratų partija,
11. Lietuvos valstiečių partija,
12. Lietuvos valstiečių sąjunga,
13. Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga,
14. Mažosios Lietuvos pasipriešinimo sąjūdis,
15. Rytų Lietuvos pasipriešinimo sąjūdis.

1979 m. kovo mėn. VLIK'o pirmininku buvo išrinktas *Kazys Bobelis* (anksčiau buvo ALT pirmininku), pakeitęs šiame poste *Kęstutį Valiūną*.

Iš aktyvių VLIK'o veikėjų ir dalyvių operatyviai tikrinami ir tiriami: buvęs VLIK'o pirmininkas *K. Valiūnas* (operatyvinio tyrimo byla „Plunksna“), VLIK'o vicepirmininkas *Liūtas Grinius*, buvusi VLIK'o valdybos sekretorė *Vaiva Vėbraitė-Gust* ir JAV Lietuvių jaunimo sąjungos narys *Viktoras Nakas* (pagal operatyvinio patikrinimo bylas „Prezident“, „Nadežda“ ir „Koordinator“). Be to, VLIK'o pirmininkas *K. Bobelis* ir šios organizacijos vicepirmininkas *Jokūbas Stukas* figūruoja archyvinėse operatyvinio patikrinimo bylose „Povstanec“ ir „Vjūn“.

Šią išeivių organizaciją sunku tirti pirmiausia dėl to, kad VLIK'o vadovai yra nusistatę prieš bet kokių ryšių palaikymą su respublikos atstovais, antra, jame beveik nėra jaunosios kartos atstovų (taip pat ir

VLIK'ą sudarančiose grupuotėse ir organizacijose), kurie ateityje galėtų užimti vadovaujančius postus (VLIK'o valdybos narių amžiaus vidurkis yra 65 metai), o tai gerokai apsunkina operatyvinio tyrimo galimybes stebėti ir tirti pagrindinius šios nacionalistinės formuotės veikėjus.

Atsižvelgiant į tai, VLIK'o tyrimą būtina vykdyti dviem kryptimis:

- skaldyti VLIK'ą kaip vadovaujančią nacionalistinę antitarybinę organizaciją ir kompromituoti jos vadus ir aktyviausius veikėjus;
- įsiskverbti į VLIK'ą ir centrinius jo organus (Tarybą, valdybą, „nacionalinį fondą“, informacinę tarnybą ir įvairias „komisijas“) siekiant laiku gauti duomenų apie pagrindines jo antitarybinės veiklos kryptis, išsiaiškinti ardomąsias ideologines akcijas ir kitus ketinimus respublikoje, taip pat, pasinaudojant juo kaip tarpiniu objektu, per jo aktyvius veikėjus ir dalyvius įsiskverbti į priešų specialiąsias tarnybas, valstybines įstaigas ir kitus JAV organus, galinčius dominti tarybinę žvalgybą.

Šiais tikslais įgyvendinti šias agentūrines operatyvines priemones:

1. Pagal parengtą schemą toliau kaupti iš agentų ir oficialių šaltinių, ypač iš išeivijos spaudos, gaunamą informaciją apie VLIK'o vadovaujančių organų ir jam priklausančių partijų ir grupuočių narius, jų vykdomų priemonių aktyvius dalyvius, lietuvių išeivijos laikraščių žurnalistus ir kitus asmenis, galinčius turėti konfidencialios informacijos apie VLIK'o padėtį, jo veiklos kryptis ir vykdomas arba planuojamas antitarybines akcijas.

Šios organizacijos aktyvių veikėjų ir narių išaiškinimą vykdyti pasinaudojant pažangiais lietuviais, atvykstančiais į Lietuvą „Tėviškės“ draugijos kvietimu, tyrimo objektais užsieniečiais ir užsienyje esančiais šaltiniais, įvairiais būdais patenkančiais į TSRS teritoriją, sugrįžusiais po kelionių į JAV agentais ir patikėtiniais, taip pat pavieniais tarybiniais piliečiais organizuojant pasirinktinę jų apklausą apie kelionės įspūdžius užsienyje.

Vykdo: drg. A. S. Grebliauskas, terminas: 1980–1981 m.

2. Kruopščiai išanalizuoti medžiagą ir duomenis apie asmenis, turinčius tiesioginių ar netiesioginių ryšių su VLIK'u, atrinkti iš jų lietuvių išeivius, kurie dėl jų padėties, turimų žinių apie šios organi-

zacijos veiklą ir galimybės palaikyti su jais ryšius Lietuvos TSR arba JAV galėtų būti toliau tiriami verbavimo tikslais.

Ypatingą dėmesį skirti išaiškinimui jaunų, perspektyvių išeivių, kurie aktyviai reiškiasi VLIK'o veikloje ir ateityje gali tapti vieno ar kito jo organo vadovais.

3. Patikrinti tokiu būdu atrinktus asmenis pagal visas KGB–MVD įskaitas, informacinio analitinio poskyrio informacines kartotekas, Lietuvos TSR CVA, surinkti papildomus duomenis apie juos, nustatyti giminystės ir kitokius jų ryšius respublikoje ir kontroliuoti, ar kurie nors iš jų nesirengia apsilankyti Lietuvos TSR.

Vykdo: drg. A. Grebliauskas, terminas: iki 1981 m. gegužės mėn.

4. Papildomai patikrinti ir ištirti naujosios VLIK'o valdybos narių, mums žinomų kitų jam priklausančių partijų ir grupuočių atstovų ir kitų šios organizacijos aktyvistų giminystės ir kitokius ryšius Lietuvos TSR siekiant išsiaiškinti, ar tarp jų yra veikiančių ar archyvinių agentų, taip pat verbuotinus kandidatus, kurie, atsižvelgiant į jų asmenines ir dalykines savybes, politines pažiūras ir užimamą padėtį, galėtų būti panaudoti tiriant VLIK'ą. Konkrečiai:

a) užbaigti agento „Bronius“ – buvusio VLIK'o valdybos nario Br. *Bieliuko* giminaičio (jo dukters vyras), kurį 1981 metais planuojama privačiais reikalais išsiųsti į JAV, kompleksinį tyrimą, patikrinimą ir parengimą. Palaikydamas ryšius ir bendraudamas su Br. *Bieliuku*, jis turėtų atlikti pirminį jo tyrimą, daryti jam mums naudingą ideologinį poveikį, įkalbėti apsilankyti Lietuvos TSR, taip pat gauti iš jo „vtiomnuju“* informacijos apie padėtį VLIK'e ir jo vadovaujančių organų narius.

Vykdo: drg. A. S. Grebliauskas, terminas: 1980–1981 m.

b) pasinaudojant VLIK'o vicepirmininko *L. Griniaus* ir mūsų agento „Lazeris“ draugiškais santykiais, parengti agentui tolesnius nurodymus dėl jo elgsenos, kuri sustiprintų jų santykius ir sudarytų sąlygas, agentui „Lazeris“ rekomendavus, užmegzti ryšius su objektu „Prezident“ kitiems patikimiems ir patikrintiems agentams, galintiems įvairiais būdais išvykti į JAV.

* Jam nežinant.

Vykdo: drg. B. J. Šaučiūnas ir drg. A. S. Grebliauskas, terminas: 1980 m. gegužės – gruodžio mėn.

c) papildomai ištirti archyvinį agentą „Vladas“, palaikantį artimus ryšius su VLIK'o valdybos nariu *Liūtu Griniumi*, kad būtų galima priimti sprendimą, ar tikslinga atnaujinti su juo agentūrinius santykius ir panaudoti tolesniam objekto tyrimui.

Vykdo: drg. V. P. Kontrimas ir drg. A. S. Grebliauskas, terminas: 1980 m. gegužės–gruodžio mėn.

d) kartu su Lietuvos TSR Kauno OKGB tęsti papildomą agento „Otto“, palaikančio draugiškus ryšius su VLIK'o Tarybos nariu Algimantu *Sperausku*, patikrinimą ir operatyviai parengti jį planuojamai kelionei į JAV su privačia viza.

Vykdo: Kauno OKGB (drg. A. Kalašnikovas) ir drg. A. S. Grebliauskas, terminas: 1981 m.

e) remiantis turimais pirminiais duomenimis, suaktyvinti rinkimą jau žinomų ir kitų duomenų apie *Rimą Janulevičiūtę*, 1977 m. vasarą dirbusią VLIK'o raštinėje (šiuo metu dirba CBS televizijos kompanijos naujienų skyriuje), taip pat tirti jos ryšius respublikoje, kad būtų galima ieškoti galimybės užmegzti su ja agentūrinius ryšius.

Vykdo: drg. A. S. Grebliauskas, terminas: iki 1980 m. gruodžio mėn.

5. Išanalizuoti skyriuje turimus duomenis apie užsieniečius, su kuriais palaikomi patikimi ryšiai („Demagog“, „Parik“, „Finansist“), taip pat medžiagą operatyvinio tyrimo bylų, turinčių realesnę perspektyvą užbaigti jas objektų užverbavimu, ir spręsti, ar tikslinga rengti kai kuriems užsienio šaltiniams nurodymus dėl jų įsiskverbimo į VLIK'ą ar kurį nors iš jo vadovaujančių organų.

Vykdo: drg. A. S. Grebliauskas, terminas: 1980 m. ir 1981 m. pirmasis pusmetis.

6. Kryptingai ieškoti verbuotinių kandidatų tarp respublikos mokslo ir kūrybinės inteligentijos, galinčios išvykti į JAV mokslinių

mainų pagrindu ar su privačiomis vizomis ir užmegzti ryšius su mus dominančios kategorijos užsieniečiais, susijusiais su VLIK'o veikla.

Vykdo: drg. A. S. Grebliauskas, terminas: 1980–1981 m.

7. Atrinkti keletą labiausiai patyrusių, patikrintų ir patikimų agentų, dėl savo politinių, asmeninių, dalykinių savybių ir užsienyje turimų pažinčių galinčių užmegzti ryšius su žymiausiais VLIK'o veikėjais, kurie būtų naudingi pradėti operatyvinius žaidimus su šia organizacija ir atskleisti antitarybines jos akcijas ir kėslus respublikoje.

Vykdo: drg. A. S. Grebliauskas, terminas: iki 1981 m. pabaigos.

8. Sistemingai ir kryptingai analizuoti išeivijos spaudą, atspindinčią VLIK'o veiklą, jam priklausančias grupuotes, taip pat iš agentų gautą medžiagą, susijusią su VLIK'o veikla, kad būtų galima surinkti faktinius duomenis apie jo politines nuostatas, veiklos formas ir metodus, konkrečias akcijas ir veiksmus, nukreiptus prieš Lietuvos TSR, ir laiku informuoti respublikos institucijas, Komiteto kontržvalgybos padalinius ir parengti reikiamas priemones jo siekiams sužlugdyti.

Vykdo: drg. A. S. Grebliauskas, terminas: iki 1981 m. pabaigos.

9. Rinkti faktinius duomenis apie VLIK'o nesutarimus su kitomis išeivijos organizacijomis ar formuotėmis ir operatyviai juos panaudoti tiems nesutarimams aštrinti.

Vykdo: drg. A. S. Grebliauskas, terminas: iki 1981 m. pabaigos.

10. Renkant duomenis apie vadovaujančius VLIK'o veikėjus ir aktyvistus, ypatingą dėmesį atkreipti į faktus, kompromituojančius juos kaip asmenybes, ir paviėšinti juos įvairiais būdais išeivijos bendruomenei.

Vykdo: drg. A. S. Grebliauskas, terminas: iki 1981 m. pabaigos.

11. Siekiant kompromituoti VLIK'ą ir jo aktyvius veikėjus, plačiai panaudoti respublikinę spaudą, radijo programą, skirtą tautiečiams užsienyje, „Tėviškės“ draugiją ir kitas respublikos informacines galimybes, taip pat organizuoti atitinkamą darbą su kai kuriais lietuvių išeivijos atstovais, apimančiais Lietuvos TSR.

Vykdo: drg. R. L. Skačkauskas ir drg. A. S. Grebliauskas, terminas: iki 1981 m. pabaigos.

Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus
1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinis įgaliotinis
vyresn. leitenantas [parašas] A. Grebliauskas

Sutinkame:
Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus
1-ojo poskyrio viršininkas
papulkininkis [parašas] S. Medekša

Lietuvos TSR KGB
1-ojo skyriaus viršininkas
pulkininkas [parašas] A. Karinauskas

Nr. 1/2539
1980 m. gegužės 21 d.

išsp. 1 egz.
į bylą Nr. 122
vykd. Grebliauskas
sp. Rapackaja
80.05.19
15-os lapų juodraštis sunaikintas

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 324, l. 11–17. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

4. LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko A. Veličkos pažyma LSSR KGB Kolegijai apie 5-osios tarnybos kovos prieš agentūrinę priešo veiklą priemones

1982 m. rugpjūčio 12 d.

SLAPTAI

Egz. Nr. 1

P A Ž Y M A

apie Lietuvos TSR KGB 5-osios tarnybos
kovos prieš agentūrinę priešo veiklą priemones

(Lietuvos TSR KGB Kolegijai)

Vykdydama TSRS Valstybės saugumo komiteto penktiesiems padaliniais pavestas užduotis, Lietuvos TSR KGB 5-oji tarnyba atlieka ir tam tikrą darbą, nukreiptą prieš agentūrinę priešo veiklą. Šį darbą tarnyba vykdo atsižvelgdama į TSRS KGB Pirmininko 1968 m. gegužės 8 d. įsakymo Nr. 0051 „Dėl valstybės saugumo organų uždavinių kovojant prieš ideologinę priešo diversiją“ reikalavimus ir dirba šiomis kryptimis:

- ideologinių akcijų, kurias prieš respubliką vykdo reakcingosios lietuvių išeivijos nacionalistiniai, klerikaliniai ir žydų sionistų centrai ir organizacijos, išaiškinimas, demaskavimas ir likvidavimas;
- įvairiais būdais į respubliką atvykstančių nurodytų centrų emisarų išaiškinimas ir tyrimas;
- nacionalistinių, klerikalinių ir kitų priešiškų elementų ryšių su užsienio ardamosiomis organizacijomis išaiškinimas ir perėmimas;
- respublikoje gyvenančių asmenų, į kuriuos orientuojasi priešas (dažniausiai į nacionalistinius, klerikalinius, sionistinius ir kitus antitvisuomeninius elementus), išaiškinimas ir tyrimas.

Kadangi priešo ideologinę ardomąją veiklą tiesiogiai kontroliuoja pagrindinių kapitalistinių valstybių specialiosios tarnybos, Tarnybos darbas minėtomis kryptimis vykdomas atsižvelgiant į užduotį užkirsti kelią jų agentūrinei veiklai, nukreiptai pirmiausia į politinės ir tendencingos informacijos rinkimą.

Kaip rodo gaunama medžiaga, pastaraisiais metais, vykdydamas ideologinę diversiją prieš respubliką, ideologinės kovos svorio centrą priešas stengiasi perkelti į respublikos teritoriją ir sukurti čia organizuotą antitarybinį pagrindį, be to, labai akivaizdžios jo rekomendacijos remtis LLR kontrrevoliucinių elementų patirtimi.

Nurodytą darbą galima apibūdinti taip:

1. Prieš užsienio ideologinės diversijos centrus:

a) nacionalistinius:

Tiriamos kontržvalgybinių operacijų bylos:

– „Pritvorščiki“ – lietuvių išėivijos organizacijos „Santara-Šviesa“, veikiančios JAV;

– „Skorpiony“ – „Laisvės radijas“ (*lietuvių redakcija*).

Iš kitų lietuvių išėivijos ir kitų užsienio antitarybinių organizacijų mes išskiriame BALF'ą („Bendras Amerikos lietuvių fondas“), PLJS („Pasaulio lietuvių jaunimo sąjunga“), taip pat LDS.

Medžiagos apie „Pritvorščiki“ ir kitas lietuvių išėivijos nacionalistines organizacijas analizė rodo, kad jų vadai ir kai kurie nariai gali būti susiję su JAV specialiosiomis tarnybomis ir veikia tiesiogiai jų kontroliuojami. Pavyzdžiui, „Santaros-Šviesos“ vadai ir ideologai, tokie kaip Trumpa, Antanaitis, Kavolis, Drunga ir kiti, pirmieji pradėję taktiškai agituoti plėsti ryšius su Lietuva ir panaudoti juos ideologinės kovos svorio centrui perkelti į respublikos teritoriją, nors iš pradžių jų teiginiai apie išėivijos ryšių plėtimą su Tėvyne sulaukė audringo daugumos užsienio nacionalistų nepritrimo.

Operatyvinis atvykstančių į Lietuvą „Santaros-Šviesos“ narių tyrimas duoda pagrindą manyti, kad kai kurie iš jų (Vepštas, Paškevičienė, Šatas, Rekašius ir kt.) vykdo emisarų funkcijas ir daro nacionalistinį poveikį mūsų piliečiams, renka politinę informaciją apie padėtį Lietuvoje. Pagrindiniai jų siekių objektai yra kūrybinės, mokslo ir kitokios inteligentijos, taip pat studentijos atstovai. Be to, jie aktyviai užsiima išėivijos nacionalistinės spaudos leidinių įvežimu ir platinimu.

Turima medžiaga apie BALF'ą duoda pagrindą įtarti, kad jis gauna pinigų iš priešo ir panaudoja juos materialinei ir kitokiai pagalbai teikti aktyviai prieš tarybų valdžią pasisakantiems nacionalistiniams ir klerikaliniams elementams respublikoje. Grušienės, Mouganas, Rimkienės ir kitų jo emisarų patikrinimas parodė, kad jie buvo susitikę su kai kuriais mums žinomais nacionalistais ir klerikalais, tarp jų ir

su tais, kurie tikrinami pagal operatyvinės įskaitos bylas („Tomov“, „Kobra“, „Matilda“ ir kt.).

Darbo su PLJS pagrindinis tikslas buvo tirti lietuvių išeivijos jaunimo atstovus, kurie kasmet (išskyrus 1982 m.) atvyksta į VVU organizuojamus lietuvių kalbos kursus, taip pat per „Tėviškės“ draugiją ir kitais būdais. Iš pradžių darbas davė tam tikrų teigiamų rezultatų tiek operatyvine, tiek propagandos prasme, bet pastaraisiais metais jie yra vis mažiau apčiuopiami. Gauta medžiaga rodo, kad išeivijos vadai, matyt, gerai padirbėjo iš anksto atrinkdami ir paauglėdami kursantus. Daugeliu atvejų išaiškėjo, kad tarp šios kategorijos asmenų yra tokių, kurių veiksmai kelia įtarimą dėl galimų jų ryšių su priešo specialiosiomis tarnybomis (Lingertaitis, Kanačinskas, Šileris, Staleraitis ir kt.).

Atsižvelgdama į tai, 5-oji tarnyba kartu su Komiteto 1-uoju skyriumi kreipėsi į instancijas su pasiūlymu uždaryti kursus, todėl 1982 m. kursų jau nebuvo.

Medžiagos apie LDS analizė rodo, kad jos vadai siekia respublikoje susidaryti tam tikras pozicijas, tai patvirtina jų rodomas dėmesys jos gyventojams, didelis kiekis LDS laiškų, paštu siunčiamų įvairiems asmenims su pasiūlymais užmegzti ryšius nurodytais adresais.

Atsižvelgiant į tai, ką nurodėme, Centrui sutikus, vykdomos agento „Miškas“ infiltravimo į LDS priemonės. Siekiant sukompromituoti LDS, 1980 ir 1982 m. parengti ir respublikinėje spaudoje paskelbti du straipsniai, siunčiami specialiai parengti laišakai nurodant netikrus LDS siuntėjų adresus.

Dirbant su DKO „Skorpiony“ („Laisvės radijas“), išaiškinti visi lietuvių redakcijos darbuotojai ir jų ryšiai respublikoje. Daugiausia dėmesio vertas operatyvinio patikrinimo objektas „Beglec“*, kuris, dirbdamas šioje radijo stotyje, užmezgė plačius ryšius su Lietuvos TSR ir kitų respublikų gyventojais orientuodamasis daugiausia į nacionalistinius ir kitus antitarybinius elementus, tarp kurių yra ir operatyvinio tyrimo bylų objektų („Čertiožnik“, „Piranija“, „Sirena“, „Bojarin“ ir kt.). Gauta medžiaga rodo, kad objektas „Beglec“ aktyviai bando rinkti politinio pobūdžio informaciją. Ypatingo operatyvinio dėmesio vertas operatyvinio patikrinimo objektas „Piton“**, kuris yra susijęs su „Laisvės radiju“ ir kitomis lietuvių išeivijos orga-

* Jonas Jurašas.

** Aleksandras Štomas.

nizacijomis, palaiko daug ryšių Lietuvoje ir kitose Tarybų Sąjungos respublikose, todėl turi nemažai galimybių rinkti įvairią informaciją. Vertas dėmesio jo ryšys su *Veisaite*, apie kurią sukaupta nemažai medžiagos, patvirtinančios, kad objektas „Piton“ naudojasi ja kaip informacijos šaltiniu. Užduotims šioje srityje vykdyti pasitelkti 4 užsienyje esantys agentai („Poet“, „Patriot“, „Jura“, „Marija“), pagal operatyvinius duomenų rinkinius tiriami 12 užsieniečių. Daug dėmesio skiriama *respublikoje gyvenančių* lietuvių išeivių, susijusių su užsienio antitarybinėmis ir nacionalistinėmis organizacijomis, ryšių tyrimui.

b) prieš klerikalus:

Turimų duomenų analizė rodo, kad Vatikanas ir išeivijos klerikalų organizacijos ypač stengiasi inspiruoti respublikoje organizuotą nacionalistinių klerikalų priešišką veiklą, tolesnį spausdinimą negalių leidinių, teikiančių antitarybinę ir šmeižikišką informaciją propagandos tarnyboms, taip pat triukšmo kėlimą dėl tariamo tikinčiųjų persekiojimo mūsų šalyje.

Atsižvelgiant į tai, 5-osios tarnybos darbas šioje srityje vykdomas siekiant išsiaiškinti Vatikano ir lietuvių išeivių klerikalų pagrindinių organizacijų, tokių kaip Šv. Kazimiero kolegija, JAV lietuvių kunigų susivienijimas, Religinės šalpos fondas, LKB kronikos leidėjų sąjunga ir Lietuvių katalikų tarnyba, tikslus respublikoje.

Tuo tikslu šiais metais suplanuota su specialiomis užduotimis į užsienį komandiruoti agentus „Germantas“, „Algis“, [...] ir kt., taip pat vykdyti kompleksines agentūrines operatyvines priemones operatyvinio patikrinimo objektams „Svat“, „Dekan“, „Gorila“, „Turist“, „Prepodavatel“ ir „Sportsmen“ tirti.

c) prieš sionistus:

Respublikoje gyvena apie 14 tūkstančių žydų. Turimi duomenys rodo, kad šios kategorijos asmenimis daugiausia domisi sionistų organizacijos ir centrai, veikiantys JAV ir kai kuriose kitose kapitalistinėse šalyse. Pagrindinis jų ardomosios veiklos tikslas – kurstyti nacionalistines aistras ir emigracines nuotaikas tarp respublikoje gyvenančių žydų ir rinkti atitinkamą informaciją.

Siekiant atskleisti sionistų organizacijų ardomuosius tikslus respublikoje, į užsienį nuolat gyventi išsiųsti agentai „Dovydas“ ir „Fizik“. Verbavimo tikslais tiriami kiti žydų tautybės asmenys, kurie turi realių galimybių išvykti nuolat gyventi į užsienį ir kuriuos ilgai būtų galima infiltruoti į užsienio sionistų centrus.

Prieš emisarus:

Pastaraisiais metais Tarnyba ypač daug dėmesio skiria prieš emisarų veiklai išaiškinti ir sužlugdyti, tam sudarytos atitinkamos agentūrinės pozicijos. Šis darbas dirbamas palaikant glaudžius ryšius su atitinkamais 2-osios valdybos padaliniais ir Komiteto 1-uoju skyriumi.

Kaip rodo praktika, teigiamų rezultatų šioje srityje galima pasiekti tik kompleksškai panaudojant visas Komiteto pajėgas ir priemones. Tai patvirtina darbas, kuris buvo atliktas tiriant tokius užsieniečius kaip Šomkaitė, Ivinskis, Kidikas ir kt., iš kurių, jiems išvykstant iš TSRS, buvo konfiskuota ideologiškai žalinga medžiaga, gauta respublikoje iš priešiško elementų.

Ne mažiau reikšmingas ir aktyvus objektų iš nacionalistų ir klerikalų aplinkos tyrimas. Pavyzdžiui, kažkokio Ambrozaičio veikla, davusi pagrindą įtarti, kad jis vykdė emisaro funkcijas, buvo atskleista tik vykdant literines priemones prieš nacionalistą *Žukauską*.

Kovodama prieš ideologinę priešą diversiją, 5-oji tarnyba daug dėmesio skiria lietuvių išeivių ryšių respublikoje išaiškinimui ir tyrimui. Daugeliu atvejų šis darbas duoda teigiamų rezultatų. Pavyzdžiui, tiriant užsieniečių ryšius, buvo išaiškintas Atkočiūnas, kurio ryšiai su Vakaraus kelia įtarimą (tikrinamas pagal DOP), Taunienė, turėjusi įtartinų ryšių su užsieniečiais Leningrade (vėliau nustatyta, kad ji ieškojo galimybių išvykti į Vakarus), Povilėnaitė, kurios pašto adresu operatyvinio patikrinimo objektas „Beglec“ siuntė spaudinių dauginimo priemonių (tikrinama pagal DOP), ir kt.

Ryšių tyrimas:

Šioje srityje didžiausią reikšmę Tarnyba teikia respublikoje leidžiamų nelegalių antitarybinių leidinių ir kitos ideologiškai žalingos medžiagos persiuntimo į Vakarus ir tokios medžiagos atsiuntimo į respubliką iš užsienio kanalų atskleidimui ir perėmimui. Atsižvelgia-

ma į tokių galimybių panaudojimą per LLR. Šioms užduotims vykdyti naudojamos atitinkamos agentūrinės operatyvinės priemonės, pirmiausia tiriant DGOR „Krug“, „Pautina“ ir DKO „Raduga“.

Bendradarbiavimas su 2-ąja valdyba:

Vykdydama nurodytas užduotis, 5-oji tarnyba palaiko glaudžius ryšius su respublikos KGB 2-ąja valdyba, ypač rengiant ir siunčiant mūsų agentus į užsienį. Rengiant užduotis tokiems agentams, atsižvelgiama į 2-osios valdybos interesus, o agentai, vykstantys į užsienį kaip turistai, beveik visada perduodami su turistų grupėmis vykstančių Valdybos operatyvinių darbuotojų žinion.

2-oji valdyba nuolat informuojama apie visą iš nurodytų ar kitų agentų gautą medžiagą, įskaitant dėmesio vertus pranešimus apie prieš agentūrinę veiklą (agentų „Šešupė“, „Pušinis“, „Ištikimas“, [...]) ir kitų pranešimai).

Vykdam planą „Sistema“, kuriame numatytas darbų derinimas turizmo iš kapitalistinių šalių srityje, jau keletą metų praktikuojamas 5-osios tarnybos ir 2-osios valdybos agentūros galimybių panaudojimas, taip pat kitų bendrų priemonių vykdymas. Prireikus Tarnybos agentai padeda tirti Valdybą dominančius objektus, įtariamus ryšiais su prieš specialiosiomis tarnybomis. Pavyzdžiui, pastaruoju metu tokia pagalba buvo suteikta tiriant objektą „Vytas“ ir kitus, taip pat kai kuriuos kapitalistinių šalių diplomatinio korpuso darbuotojus ir į respubliką atvykusius užsienio turistus.

Mūsų nuomone, būtų naudinga, kad vadovaujantys ir patyrę Valdybos darbuotojai skaitytų pranešimus Tarnybos darbuotojams apie prieš agentūrinės veiklos atskleidimo ir žlugdymo organizavimą ir metodus.

Lietuvos TSR KGB 5-osios tarnybos
2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
papulkininkis

Velička [parašas]

1982 m. rugpjūčio 12 d.

Nr. 5/2–2666

Pritariu:

Lietuvos TSR KGB 5-osios tarnybos

viršininkas pulkininkas

Baltinas [parašas neįskaitomas]

išsp. 2 egz.

1 – LTSR KGB 2-ajai valdybai

2 – į bylą Nr. 994

vykd. Velička

sp. Kovaliova

82.08.11

Dokumento pirmojo lapo viršuje įrašas ranka: „Lietuvos TSR KGB 2-ajai valdybai (drg. Jankūnui). [parašas neįskaitomas] 82.08.11“, greta dar vienas neįskaitomas parašas ir 82.08.13 data.

Dokumento pirmojo lapo apačioje yra LTSR KGB 2-osios valdybos spaudas su 1982 m. rugpjūčio 13 d. data ir Nr. 2/1–3139.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 763, l. 155-161. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

5. LSSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas LKP CK dėl darbo atitraukiant „Santaros-Šviesos“ vadovus nuo reakcingosios išeivijos

1986 m. vasario mėn.

Slaptai
Egz. Nr. 1

LIETUVOS TSR
VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETAS

Lietuvos KP CK

86.II. _Nr. 1/_

Dėl darbo atitraukiant „Santaros-Šviesos“
vadovus nuo reakcingosios išeivijos

Valstybės saugumo komitetas gavo duomenų apie lietuvių išeivijos reakciją į respublikos ideologinių organų vykdomas liberalių pažiūrų išeivių atitraukimo nuo reakcingų grupuočių priemones.

Kaip rodo medžiagos analizė, pozityvus darbas su liberalių pažiūrų išeivija „Santaros-Šviesos“ federacijoje sustiprino pozicijas tų šios organizacijos vadovų, kurie pasisako už kultūrinių ryšių plėtimą su Tarybų Lietuva. Siunčiant į „Santaros-Šviesos“ narių kasmetinius susirinkimus respublikos kūrybinės inteligentijos atstovus, šiuose susirinkimuose pavyko išvengti antitarybinio pobūdžio pranešimų; kartais pasitaikantys mums priešiški išpuoliai susilaukia deramo įtakingų „Santaros-Šviesos“ narių atkirčio.

Atsirado galimybė „Akiračiuose“ ir „Metmenyse“ (išeivijos leidiniai, turintys autoritetą tarp inteligentijos) spausdinti mums palankią propagandinę ir kontrpropagandinę medžiagą. „Santaros-Šviesos“ aktyvistai kuria specialų fondą, kuris padengs kelionės išlaidas kūrybiniais ir mokslo darbuotojams, vykstantiems iš Lietuvos TSR į JAV skaityti paskaitų išeiviams, dirbti archyvuose ir pan.

Kai kurie „Santaros-Šviesos“ funkcionieriai reiškia norą teikti praktinę pagalbą Vilniaus universitetui, Mokslų Akademijai, medi-

cinios įstaigoms – padėti įsigyti aparatūros, konsultuoti ir teikti informaciją, reikalingą spartesnei vienos ar kitos mokslo srities plėtrai respublikoje.

Be to, respublika turi realią galimybę gauti išeivijos žinioje esančių kultūros vertybių ir archyvų.

Manytume, kad tikslinga toliau praktikuoti politiškai gerai parengtų kūrybinės inteligentijos atstovų siuntimą pagal privačius kvietimus į JAV ir kviesti per „Tėviškės“ draugiją į Lietuvą liberalių pažiūrų išeivių grupes mūsų gyvenimo būdai, Tarybų Sąjungos vidaus ir užsienio politikai propaguoti.

Organizuojant laikraščių „Vilnis“, „Vienybė“ archyvų, Amerikos lietuvių kultūros archyvo (ALKA) medžiagos, Niujorko „Židinio“ kultūros vertybių atgabenimą į Lietuvos TSR, siūlytume ir toliau pasinaudoti Vilniaus valstybinio universiteto ir „Tėviškės“ draugijos galimybėmis.

Komiteto Pirmininkas

J. J. Petkevičius [parašo nėra]

išsp. 3 egz.

1 – adresatui

2 –

3 –

vykd. Židko

sp. Lobanova

86.11.20

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 362, l. 5–6. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

6. LSSR KGB 1-ojo skyriaus, 5-osios tarnybos, 2-osios valdybos bylos Nr.2 „Pritvorščiki“ objektų tyrimo agentūrinių operatyvinių priemonių 1986–1988 m. planas

1986 m. kovo mėn.

Slaptai

Egz. Nr. 2

T V I R T I N U

Lietuvos TSR KGB Pirmininkas
generolas leitenantas

J. J. Petkevičius [parašo nėra]

1986 m. kovo _

Bylos Nr. 2 „Pritvorščiki“ objektų tyrimo
agentūrinių operatyvinių priemonių

1986–1988 m.

P L A N A S

Išeivijos organizacija „Santara-Šviesa“ igyvendina buržuazinio liberalizmo idėjas, priešišką marksizmui-leninizmui ideologiją. Kai kurie aktyvūs jos funkcionieriai yra ir Pasaulio lietuvių bendruomenės vadovai ir pasisako už aktyvesnę „politinę veiklą“. Tačiau yra ir liberalių federacijos narių, kurie linkę palaikyti kultūrinius ryšius su respublika ir mano, kad „politinė veikla“ trukdys jų ryšiams su Lietuva. Šiuo metu pažangiosios išeivijos veikla yra susilpnėjusi, todėl „Santaros-Šviesos“ liberalų grupuotė yra vienintelė, per kurią galime daryti teigiamą ideologinę įtaką JAV lietuvių išeivijai.

Atsižvelgiant į tai, tolesnį „Santaros-Šviesos“ tyrimą vykdyti šiomis kryptimis:

- agentų įsiskverbimas į federacijos aktyvistų ir vadovų branduolį siekiant gauti informacijos apie ardomosios veiklos prieš Lietuvos TSR planus, formas ir metodus;
- ryžtingas kelio užkirtimas santariečių ideologinėms diversijoms respublikos teritorijoje;

- liberaliosios pakraipos federacijos narių pozicijų stiprinimas ir teigiamas ideologinis poveikis jiems;
- federacijos liberaliosios pakraipos narių nesutarimų su reakcionieriais, taip pat su kitomis nacionalistinėmis išeivijos organizacijomis ir centrais kurstymas;
- kai kurių „Santaros-Šviesos“ atstovų priešiškos veiklos kompromitavimas.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, vykdyti šias agentūrines operatyvines priemones:

1. 1986 m. į respubliką atvyksta patikimas ryšininkas „Mark“*. Objekto „Mark“ buvimo Lietuvos TSR metu dirbti su juo pagal atskirą planą, stengtis gauti kuo daugiau informacijos apie priešiškus federacijos vadų siekius respublikoje, stiprinti pasitikėjimo ryšius su objektu „Mark“ ir daryti jam mums naudingą ideologinę įtaką.

Vykdo: drg. P. K. Sinkevičius, drg. A. S. Židko, drg. J. S. Jankūnas.
Terminas: objekto lankymosi respublikoje metu.

2. 1984 m. užmegztas operatyvinis ryšys su operatyvinio duomenų rinkinio Nr. 609 objektu „Tancor“, kuris dalyvauja „Santaros-Šviesos“ federacijos suvažiavimuose ir periodiškai lankosi Lietuvos TSR.

Užbaigti objekto „Tancor“ tyrimą, užverbuoti jį ir panaudoti „Santaros-Šviesos“ ir kitų išeivijos organizacijos tyrimui.

Vykdo: drg. J. S. Jankūnas.
Terminas: iki 1988 m.

3. Tarp „Santaros-Šviesos“ federacijos funkcionierių yra agentė „Zemliačka“, kuri periodiškai lankosi Lietuvos TSR.

Toliau panaudoti agentę „Zemliačka“ informacijai apie federaciją „Santara-Šviesa“ rinkti. Atsižvelgiant į pastaruosius santariečių ryšius su respublikos kūrybinės inteligentijos atstovais, padaryti atitinkamas pataisas agentei numatytoje užduotyse ir nurodymuose dėl jos elgsenos.

Vykdo: drg. J. J. Čeida, drg. J. S. Jankūnas, drg. A. S. Židko.
Terminas: 1986–1988 m.

* Liūtas Mockūnas.

4. Vienas iš federacijos „Santara-Šviesa“ steigėjų, operatyvinio tyrimo objektas „Fermer“* pagal tarnybines pareigas su Amerikos delegacijomis periodiškai lankosi Tarybų Sąjungoje. Kitas jo vizitas į mūsų šalį numatytas 1986 m. rudenį.

Pasinaudojant turimomis galimybėmis, objekto „Fermer“ vizito į TSRS metu pakviesti jį į respubliką. Be kitų klausimų, darbo su juo plane numatyti ir mums reikalingos informacijos apie federaciją „Santara-Šviesa“ gavimą.

Vykdo: drg. S. S. Medekša, drg. A. S. Židko.

Terminas: 1986 m.

5. 1984 m. užmegzti patikimi ryšiai su „Santaros-Šviesos“ aktyvistė „Ieva“**, kuri 1987 m. planuoja atvykti į Vilniaus valstybinį universitetą pagal TSRS ir JAV mokslinių mainų programą.

„Ieva“ buvimo Vilniuje metu dirbti su ja pagal atskirą planą, stengtis gauti mus dominančios informacijos ir daryti jai naudingą mums ideologinį poveikį.

Vykdo: drg. P. K. Sinkevičius, drg. A. S. Židko.

Terminas: objekto lankymosi respublikoje metu.

6. 1985 m. užmegzti patikimi ryšiai su operatyvinio tyrimo bylos objektu „Aktivistka“, kuri periodiškai renkama į federacijos „Santara-Šviesa“ valdybą. Jai duota užduotis rinkti informaciją apie JAV lietuvių nacionalistinių formuočių priešiškus siekius mūsų respublikoje, taip pat apie „Santarą-Šviesą“. Su objektu susitarta 1986 m. susitikti trečiojoje šalyje.

Per susitikimą su objektu „Aktivistka“ gauti iš jos informacijos ir, atsižvelgiant į ją ir iš kitų šaltinių gautą informaciją, parengti naują užduotį dėl „Santaros-Šviesos“ tyrimo.

Vykdo: drg. P. K. Sinkevičius, drg. J. S. Jankūnas.

Terminas: 1986–1987 m.

7. Galimo operatyvinio panaudojimo tikslais atliekame operatyvinio patikrinimo objekto „Pūkas“, aktyviai dalyvaujančio „Santaros-Šviesos“ federacijos veikloje, tyrimą. Pastaruoju metu šis objektas

* Valdas Adamkus.

** Violeta Kelertienė.

pradėjo dirbti turizmo firmoje, kuri organizuoja turistines keliones į TSRS, taip pat į Lietuvą, ir periodiškai atvyks į respubliką.

Objektui „Pūkas“ atvykus į Lietuvos TSR, užmegzti su juo asmeninį operatyvinį ryšį ir stengtis išsiaiškinti, ar verta jį verbuoti „Santaros-Šviesos“ tyrimo tikslais.

Vykdo: drg. D. P. Staškevičius.

Terminas: 1986 m.

8. Turimais duomenimis, operatyvinio tyrimo bylos Nr. 283 objektas „Ieva“, 1983 m. per trečiąją šalį išvykusi nuolat gyventi į JAV, „Santaros-Šviesos“ federacijos vadų yra įtraukta į federacijos veiklą. Šiuo metu ji yra žurnalo „Metmenys“ techninė darbuotoja.

Pasinaudojant turimomis galimybėmis, 1987 m. pakviesti objektą „Ieva“ į respubliką, užmegzti su ja operatyvinį ryšį jos verbavimo „Santaros-Šviesos“ tyrimui tikslais.

Vykdo: drg. J. P. Donelas, drg. J. S. Jankūnas.

Terminas: 1987 m.

9. Turimais duomenimis, „Santaros-Šviesos“ federacijos funkcionierės *Bilaišytė, Pečiūraitė, Liulevičienė, Maziliauskienė* yra lojalios Lietuvos TSR, siekia palaikyti ryšius su respublika.

Pradėti nurodytų asmenų tyrimą galimo operatyvinio jų panaudojimo tikslais.

Vykdo: drg. J. S. Jankūnas, drg. A. S. Židko.

Terminas: 1986 m.

10. Kartu su kitais Komiteto padaliniais Lietuvos TSR KGB GO ir RO aktyviai panaudoti į užsienį išvykstančių agentų ir patikėtinių galimybes rinkti informaciją apie „Santaros-Šviesos“ federacijos veiklą, jos siekius respublikoje ir apie kai kuriuos jos narius, dominančius KGB.

Vykdo: drg. J. S. Jankūnas, drg. A. S. Židko.

Terminas: 1986–1988 m.

11. Be mums reikalingos informacijos apie „Santarą-Šviesą“ rinkimo, pasinaudojant objektų „Aktivistka“, „Ieva“, „Tancor“, „Mark“ ir kitų šaltinių galimybėmis, toliau skatinti federacijos funkcionierius

atsisakyti priešiškos veiklos prieš TSRS, o daugiau dėmesio skirti kultūriniais ryšiams su respublika.

Vykdo: drg. P. K. Sinkevičius, drg. A. S. Židko, drg. J. S. Jankūnas.
Terminas: 1986–88 m.

12. Kai kurie „Santaros-Šviesos“ atstovai kasmet atvyksta į respubliką kaip turistai, pagal mokslinių mainų programą ar privačiais reikalais. Būdami Lietuvos TSR, jie federacijos vadų nurodymu gali vykdyti priešiškas ideologines akcijas, rinkti politinę informaciją.

Siekiant išaiškinti tokius asmenis ir užkirsti kelią jų priešiškai veiklai, aktyviai panaudoti 5-osios tarnybos agentus: [...], „Audrius“, „Vyktintas“, „A. Girėnas“, „Vytautas“, „Ištikimas“, [...], „Kranklys“, „Kazys“, „Kvant“, „Žilvinas“, „Pušinis“, „Tadas“, „Saulė“, „Skvorec“, „Mindaugas“, „Jurgis“, „Daiva“, „Ieva“, „Patriotas“, „Julija“, „Ramu-nė“; Komiteto 1-ojo skyriaus agentus: „Neli“, [...], „Karolis“, „Kraštotyryninkas“, „Vytautas“.

Vykdo: drg. J. S. Jankūnas, drg. A. S. Židko kartu su operatyviniais darbuotojais, palaikančiais ryšius su šiais agentais.
Terminas: 1986–88 m.

13. Pastaruoju metu per „Tėviškės“ draugiją į respubliką dažnai atvyksta lietuvių išeivių turistų grupės, kurių daugumą sudaro santarietiškių pažiūrų humanitarinė inteligentija. Tokių grupių kelionės planuojamos ir ateityje.

Tiriant turistus ir renkant mus dominančią informaciją apie „Santaros-Šviesos“ veiklą, ypač stengtis daryti grupių nariams mums naudingą ideologinį poveikį. Pasinaudojant „Tėviškės“ galimybėmis, turistų grupių programose numatyti susitikimus kūrybinėse sąjungose, per kuriuos grupių nariai galėtų susipažinti su Lietuvos laimėjimais mokslo, meno, literatūros srityse.

Vykdo: drg. V. A. Bitinaitis, drg. A. S. Židko, drg. J. S. Jankūnas.
Terminas: 1986–88 m.

14. 1985 m. „Santaros-Šviesos“ aktyvistų kvietimu į JAV buvo išsiųsta Lietuvos literatų grupė. Tai sukėlė didžiulį pasipiktinimą reakcingosios išeivijos sluoksnuose, spaudoje pasirodė straipsnių,

kaltinančių santariečius „išsivaduojamosios kovos“ išdavimu, kolaboravimu, vienybės ardymu ir pan. Nepaisant to, santariečiai ir ateityje ketina kviesti Lietuvos TSR kūrybinės inteligentijos atstovus į „Santaros-Šviesos“ federacijos kultūrinius renginius. Tam tikrą vaidmenį atrenkant numatomus kviesti kandidatus atlieka DOR objektas „Mark“.

Objektui „Mark“ atvykus į respubliką, suderinti su juo operatyviniu ir propagandiniu požiūriu mums naudingų kviestinių asmenų grupes. Į grupes įtraukti agentų ir patikėtinių. Tokių grupių keliones panaudoti santariečių ir reakcingosios išeivijos organizacijų nesutarimams aštrinti, federacijos politiniam aktyvumui silpninti ir Lietuvos TSR laimėjimams propaguoti.

Vykdo: drg. D. P. Staškevičius, drg. A. S. Židko, drg. J. S. Jankūnas, drg. P. K. Sinkevičius.

Terminas: 1986–88 m.

15. „Santaros-Šviesos“ federacijos leidiniuose „Akiračiai“ ir „Mėtmenys“ nuolat spausdinami straipsniai, kuriuose aptariama Tarybų Lietuvos rašytojų, filosofų, istorikų kūryba ir dažnai iškraipoma jos esmė.

Išanalizuoti tokius straipsnius ir, esant reikalui, rengti ir skelbti kontrpropagandinius straipsnius mūsų spaudoje, tam panaudoti agentus „A. Girėnas“, [...], verbuoti numatytus kandidatus „R“ ir „A“.

Vykdo: drg. J. S. Jankūnas, drg. P. K. Sinkevičius.

Terminas: 1986–87 m.

16. Tarp „Santaros-Šviesos“ federacijos veikėjų yra anglų kalba rašančių jaunų poetų, kurie savo kūrybą norėtų publikuoti Lietuvos TSR.

Siekiant patraukti šios kategorijos asmenis į mūsų pusę ir daryti jiems mums naudingą ideologinį poveikį, per agentą [...] išsiaiškinti mums tinkamų jų kūrinių vertimo į lietuvių kalbą ir publikavimo mūsų spaudoje galimybes.

Vykdo: drg. J. S. Jankūnas.

Terminas: 1986–88 m.

17. „Santaros-Šviesos“ federacijos ideologas V. Kavolis per pokalbį su agentu [...] užsiminė, kad mūsų spaudoje galėtų būti spausdinamos lietuvių išeivių įvairiose šalyse leidžiamų grožinės literatūros knygų recenzijos. Galimais recenzентаis jis nurodė *Bilaišytę, Vainėkaitę, Kelertienę, Maziliauskienę, Staknienę, Ciplijauskaitę, Šilbajorį*.

Instancijose svarstyti klausimą dėl tokių recenzijų galimybės ir, jeigu bus priimtas teigiamas sprendimas, panaudoti tai atitinkamai įtakai kai kuriems išeivijos rašytojams daryti.

Vykdo: drg. V. P. Kontrimas, drg. V. A. Šiaudinis.

Terminas: 1986–88 m.

18. Siekiant kaupti medžiagą apie „Santaros-Šviesos“ federaciją ir parengti informaciją apie jos veiklą Centru ir partiniams organams, nuolat analizuoti gaunamus lietuvių išeivijos spaudinius.

Vykdo: drg. D. P. Staškevičius, drg. A. S. Židko, drg. J. S. Jankūnas.

Terminas: 1986–88 m.

Lietuvos TSR KGB
1-ojo skyriaus
viršininkas
pulkininkas

Lietuvos TSR KGB
5-osios tarnybos
viršininkas
pulkininkas

Lietuvos TSR KGB
2-osios valdybos
viršininkas
pulkininkas

V. L. Karinauskas
[parašo nėra]

E. V. Baltinas
[parašo nėra]

A. S. Rupšys
[parašo nėra]

1986 m. kovo ____

1986 m. kovo ____

1986 m. kovo ____

Tikra: Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinis įgaliotinis majoras A. S. Židko [parašas].

Lietuvos TSR KGB Kolegija
planą apsvaustė ir jam pritarė
1986 m. kovo ____

Nr. 1/____

1986 m. kovo ____

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašytos rezoliucijos: „Drg. V. P. Kontrimui. Prašau užtikrinti vykdymą, [parašas neįskaitomas]“; „A. S. Židko. 86 04 11 [parašas neįskaitomas]“; „Drg. [pavardė neįskaitoma]. Prašau organizuoti vykdymą ir kontrolę. [V. Kontrimo parašas] 86.04.10.“ Taip pat yra LTSR KGB 1-ojo skyriaus spaudas su 1986 m. balandžio 8 d. data ir Nr. 1/1725.

Dokumento pirmojo lapo apačioje yra LTSR KGB 5-osios tarnybos spaudas su 1986 m. kovo 17 d. data ir Nr. 5/2-983.

Dokumento pabaigoje įrašai ranka: „Pažyma: Papildomai padaugintas vienas egzempliorius 2-ajai valdybai, egz. Nr. 3“; „Tikra: Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinis įgaliotinis majoras A. S. Židko [parašas].“

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 323, l. 41–47. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

7. LSSR KGB pirmininko E. Eismunto raštas LKP CK dėl respublikos kultūros fondo papildymo

1987 m. liepos 31 d.

Slaptai
Egz. Nr. 2

LIETUVOS TSR
VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETAS

Lietuvos Komunistų partijos
Centro Komitetui
Vilnius

87.07.31 Nr.1/2763

Dėl respublikos kultūros
fondo papildymo

Lietuvos TSR valstybės saugumo komitetas turi duomenų, kad lietuvių išeivija ir privatūs lietuvių kilmės asmenys Vakaruose turi nemažai didelės materialinės ir dvasinės vertės meno kūrinių, istorijos ir meno archyvų. Dalį lietuvių kilmės menininkų kūrinių įsigijo

solidūs muziejai, jie buvo eksponuojami žinomose JAV, Kanados ir Vakarų Europos šalių meno galerijose. Kartu su Berlyno „Tėvynės“ draugijos pirmininku ir Lietuvos TSR kultūros įstaigomis jau keletą metų imamės priemonių dėl šių meno kūrinių ir archyvinės medžiagos sugrąžinimo į respubliką.

TSRS KGB vadovybė pritarė ir sutiko paremti mūsų priemones atgabenti į respubliką Vakarų Berlyne gyvenančio lietuvių išeivio M. Žilinsko kolekciją ir sudaryti sąlygas grįžti į tėvynę dailininkui K. Žoromskiui, kuris atsivežtų daug meno kūrinių.

Respublikos Valstybės saugumo komitetas numato aktyvinti meno ir kitų vertybių sugrąžinimo į Tarybų Lietuvą darbą. Prie to prisidės ir respublikos kultūros fondo įsteigimas, kurio veikla ypač suinteresuoti įvairūs išeivijos sluoksniai ir yra pareiškę norą prisidėti prie kai kurių jo programų įgyvendinimo.

Užsienio lietuvių įtraukimas į fondo veiklą ne tik padėtų kaupti materialines ir dvasines vertybes, bet ir sulaikytų juos nuo dalyvavimo reakcingų formuočių veikloje, sustiprintų kultūrinių ryšių su Lietuva šalininkų pozicijas.

Atsižvelgiant į tai, būtų pageidautina parengti lietuvių išeivijos dalyvavimo respublikos kultūros fondo veikloje formas ir per atitinkamas respublikos organizacijas informuoti apie tai išeivijos bendruomenę.

Mūsų nuomone, teigiamą darbą šioje srityje atliko savaitraščio „Moscow News“ ir „Tiesos“ laikraščio korespondentas Niujorke drg. V. Kavaliauskas komandiruotės užsienyje metu. Jam tiesiogiai dalyvaujant, gautos ir į respubliką atgabentos meno vertybės, kurių vertė apie 800 tūkst. JAV dolerių (lietuvių išeivijos menininkų V. Jonyno, A. Galdiko, K. Žoromskio, V. Vizgirdos, A. Elskaus, K. Zapkaus, M. Stankūnienės paveikslai ir skulptūros).

Imamasi priemonių siekiant gauti meno vertybių ir iš L. Andriekaus, M. Šileikos, M. Gudelio, A. Kreivėno, J. Valaičio ir kitų išeivių archyvų. Šiam darbui atlikti, be V. Kavaliausko, būtų tikslinga orientuoti ir kitus žymius respublikos kūrybinės inteligentijos atstovus, įvairiais būdais išvykstančius į užsienį.

Prašome apsvarstyti.

Komiteto Pirmininkas

E. Eismuntas [parašas]

Dokumento pirmojo lapo apačioje užrašyta rezoliucija: „Drg. N. A. Firsovai. Į susirašinėjimo bylą. 87.09.15[parašas neįskaitomas].“

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 236, l. 175–176. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

8. LSSR KGB 1-ojo skyriaus viršininko V. Karinausko raštas SSRS KGB PGU „RT“ valdybos 3-iojo skyriaus viršininkui V. Chronovui ir PGU „RT“ valdybos viršininkui V. Zaicevui dėl lietuvių išėivijos atsiliepiimų apie M. Gorbačiovo vizitą Lietuvos SSR

Slaptai
Egz. Nr. 1

LIETUVOS TSR
VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETAS
90.01.18. Nr. 1017

TSRS KGB PGU „RT“
valdybos 3-iojo skyriaus
viršininkui
generolui majorui
drg. V. M. Chronovui

TSRS KGB PGU „RT“ valdybos
viršininkui generolui
leitenantui
drg. V. P. Zaicevui
Maskva

Dėl lietuvių išėivijos atsiliepiimų
apie M. Gorbačiovo vizitą *Lietuvos TSR*

Kai kurių lietuvių išėivijos atstovų, glaudžiai susijusių su visuomeniniu Sąjūdžio judėjimu Lietuvoje, nuomone, lankydamasis Lietuvoje, M. Gorbačiovas bandė pasiekti šiuos tikslus: įtikinti reformų siekiančius respublikos gyventojus veikti labiau apgalvotai ir savo veiksmus derinti su Tarybų Sąjungoje vykstančiomis reformomis, įrodyti, kad Lietuvai yra naudinga būti reorganizuotos Tarybų Sąjungos sudėtyje, pakelti savo autoritetą Pabaltijyje, kartu plačiu rakursu parodyti visai šaliai Lietuvo-

je vykstančius politinius procesus ir turėti galimybę daryti poveikį savo opozicijai, paspartinti TSKP XXVIII suvažiavimo sušaukimą siekiant toliau pertvarkyti Tarybų Sąjungos komunistų partiją, didinti respublikos komunistų partijos autoritetą, paveikti sau naudinga linkme pasaulio visuomenę, kad Vakarų šalys dar kartą įsitikintų negrįžtamais pokyčiais TSRS. Jie mano, kad M. Gorbačiovo nurodytus tikslus iš esmės pasiekė. Tačiau Lietuvos buvimą Tarybų Sąjungoje jie laiko tik laikina priemone, reikalinga valstybės vadovui ir jo reformoms paremti. Naujam Lietuvos parlamentui paskelbus nepriklausomybę neatsižvelgiant į realybę, gali kilti didelių sunkumų tiek pačiai Lietuvai dėl TSRS ekonominės blokados, tiek Vakarų šalims, kurios tarptautinėje politikoje turės laviruoti palaikydamos M. Gorbačiovą ir Pabaltijo reformas. Valstybingumo atkūrimas tiesiogiai siejamas su M. Gorbačiovo buvimu valdžioje.

Normalus Lietuvos ekonomikos funkcionavimas ir lietuvių tautos raida ateityje įsivaizduojami ne TSRS sudėtyje. Manoma, kad šio tikslo įgyvendinimą galima tik pristabdyti, bet jokių būdu nenutraukti. Išeivijos nuomone, Lietuvos buvimas naujoje federacijoje neįmanomas, nes jos kūrimas smarkiai atsiliks nuo politinių permainų tempo Lietuvoje. Be to, daugelis mano, kad Maskva leis atkurti respublikos valstybingumą tik „raudonajai“ vyriausybei, įskaitant Sąjūdžio komunistus, todėl kol kas palaiko tokių partinių funkcionierių kaip Brazauskas, Beriozovas ir Paleckis mėginimus prisijungti prie tautinio atgimimo. Kartu jie pažymi, kad tokia vyriausybė neturės autoriteto tarp daugumos gyventojų ir, norėdama pašalinti tokius prieštaravimus, ministro portfelių turės perleisti Lietuvos katalikų bažnyčios atstovui.

A. Brazausko iškėlimas į Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo Pirmininko postą laikomas vienu iš Lietuvos ir Sąjungos vadovų suderintų žingsnių. Manoma, kad tariamas LKP ir TSKP konfliktas yra dirbtinai sukurtas siekiant, kad visa valdžia Lietuvoje nepereitų į opozicijos rankas. Tais pačiais tikslais skubiai reorganizuojama ir respublikos komunistų partija.

Informacija gauta iš agento [...], bendravusio su lietuvių išeivijos, taip pat ir katalikų, atstovais, palaikančiais tiesioginius ryšius su Lietuvos Sąjūdžio judėjimo lyderiais.

Komiteto 1-ojo skyriaus viršininkas
pulkininkas

V. L. Karinauskas [parašo nėra]

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Prašau perduoti šifruote. Skubiai. [parašas neįskaitomas] 90.01.18“

Dokumento pabaigoje yra spaudas: „Perduota. 90.01.18. 18 val.“ [parašas neįskaitomas].“

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 233, l. 179–180. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

VI. LSSR KGB ideologinė kontržvalgyba

Antidemokratinė, konfliktus, melą, prievartą propaguojanti komunistinė ideologija lėmė Lietuvos komunistų partijos išankstinį nusistatymą prieš valstybingumo siekius deklaruojančius sovietiniam režimui nelojalius asmenis Lietuvoje ir jų persekiojimą. Sovietinis saugumas, kaip komunistų partijos politikos įgyvendintojas, per visus sovietinės okupacijos metus Lietuvoje turėjo padalinį, kuris stengėsi įvairiais būdais persekioti, slopinti, užgniaužti pasipriešinimo dalyvių veiklą. Šis persekiojimas įgavo naują postūmį, kai 1967 m. buvo įkurtas KGB 5-asis skyrius kovai prieš „priešo ideologinę diversiją“ šalies viduje ir užsienyje.

Pasipriešinimo dalyvių persekiojimas buvo pateisinamas dėl neva sustiprėjusios Vakarų įtakos SSRS ir socialistinėms šalims. Nors komunistinės ir demokratinės sistemų konfliktas – tai dviejų pasaulėžiūrų susikirtimas, tačiau sovietų valdžia ir KGB tai vertino kaip kovą su Vakarų demokratinio pasaulio, ypač JAV, nuolat stiprėjančiu „puolimu“ prieš SSRS. Todėl ir KGB kova su pasipriešinimo dalyviais buvo maskuojama kovos prieš Vakarų „ideologinę diversiją“ šūkiais.

Prieš „ideologinę diversiją“ KGB kovojo tiek šalyje, tiek užsienyje. Kadangi kova su pasipriešinimo dalyviais buvo vienas iš prioritetinių KGB uždavinių, todėl į ją pagal veiklos sritis ir kompetenciją buvo įtraukti ir kiti KGB padaliniai. KGB 5-asis skyrius bendradarbiavo su Žvalgybos skyriumi kovodamas su išeivija, ypač silpnindamas išeivių įtaką jaunimui, inteligentijai, trukdydamas teikti pagalbą disidentams. Kontržvalgybos skyrius padėdavo ieškoti nelegalios literatūros, jos leidėjų ir platintojų, sekti turistus, atskleisti jų ryšius su disidentais, kunigais Lietuvoje ir pan. Operatyvinis techninis skyrius užtikrino slaptų operatyvinių techninių priemonių panaudojimą renkant informaciją apie disidentų, kunigų veiklą.

Nuo šeštojo dešimtmečio KGB vis daugiau rūpesčių kėlė tautinės tendencijos Lietuvos kultūroje, plintančios valstybingumo idėjos visuomenėje, vis dažnesnės jaunimo ir inteligentijos antisovietinės

veiklos akcijos, disidentinis, žmogaus teisių gynimo judėjimai. KGB analizavo visuomenėje vykstančius procesus, visuomenės nuotaikas, stebėjo į jo akiratį patekusius asmenis ir ėmėsi prieš juos atitinkamų priemonių. Daugiausia dėmesio buvo skiriama Katalikų bažnyčiai, išeiviams, jaunimui, inteligentijai, buvusiems nepriklausomos Lietuvos veikėjams, tremtiniams ir politiniams kaliniams. KGB stengėsi neutralizuoti organizuotą (už organizacijų kūrimą buvo labai griežtai baudžiama) ir neorganizuotą (užsienio radijo stočių laidų klausymas, lietuviškos atributikos turėjimas, tautinių, religinių švenčių minėjimas, sovietinės atributikos naikinimas) antisovietinę veiklą. Viena iš ryškiausių antisovietinio pasipriešinimo formų buvo nelegalios literatūros, dokumentų ir kitokios medžiagos leidimas ir platinimas. Siekdamas nustatyti nelegalių leidinių leidėjus, platintojus, skaitytojus, KGB įtraukė agentus, naudojo operatyvinėmis techninėmis priemonėmis. Buvo daroma viskas, kad į Vakarus nepatektų sovietinei sistemai nepalanki informacija.

Nuo 1954 m. vis daugiau dėmesio skiriama tokioms ideologinio poveikio priemonėms kaip kompromitavimas, propaganda ir profilaktika. Kadangi antisovietinė veikla buvo siejama ne tik su negatyvia Vakarų įtaka, bet ir su politiniu nebrandumu, neišprusimu, KGB siekė užkirsti jai kelią politinėmis, šviečiamosiomis, auklėjamosiomis priemonėmis.

KGB Ideologinės kontržvalgybos skyriaus sukūrimas rodo šios struktūros politizavimo tendencijas. Kova su sovietinio režimo priešais vyko ištisus penkiasdešimt sovietinės okupacijos metų. Tačiau, nepaisant didžiulių pastangų ir vilčių palaužti Lietuvos valstybingumo siekį Lietuvoje ir išeivijoje, nepaisant kai kuriems asmenims padarytos žalos, KGB nepavyko sustabdyti sovietinei valdžiai nepalankių procesų.

1. LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus specialiosios bylos „STUDENTY“ parengiamųjų priemonių planas

1956 m. rugpjūčio 1 d.

Visiškai slaptai

Egz. Nr. __

TVIRTINU:

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO PRIE LIETUVOS
TSR MINISTRŲ TARYBOS VIRŠININKAS (*Pavaduotojas*)
GENEROLAS MAJORAS –

[parašas pavaduotojo J. Sinicino]
(K. LIAUDIS)

1956 m. rugpjūčio 1 d.

Specialiosios bylos „STUDENTY“
parengiamųjų priemonių
P L A N A S

Buržuaziniu laikotarpiu ir vokiečių okupacijos metais buvo plačiai praktikuojamos Lietuvos katalikų kunigų išvykos į užsienį tęsti mokslų arba specializuotis teologijos srityje. Dažniausiai Lietuvos dvasininkai mokėsi Romos, Paryžiaus, Miuncheno, Vienos ir Graco universitetuose.

Norint išvykti į užsienį ir įstoti į vieno ar kito universiteto teologijos fakultetą, be seminarijos baigimo dokumento, būtinai reikėdavo gauti teigiamą vietos vyskupo rekomendaciją ir tos vietovės, kurioje yra universitetas, vyskupo sutikimą.

Kartais kai kurie kunigai, baigę Kauno universitetą, važiuodavo į užsienį specializuotis atitinkamoje srityje arba rengti daktaro disertaciją. Tokiu atveju užsienyje jie praleisdavo 1–2 metus.

Į užsienį išvykstančių kunigų materialinio aprūpinimo klausimas buvo sprendžiamas įvairiai. Vieni gaudavo stipendiją iš Kauno universiteto, kitiems materialinę paramą teikdavo aukštieji dvasininkai

ir pasauliečiai, tretį tenkindavosi asmeninėmis santaupomis ir turtingesnių giminaičių parama.

1940 m. Kauno universitete panaikinus teologijos fakultetą, buvęs šio fakulteto dekanas BRIEDIS*, motyvuodamas tuo, kad fakultetas uždarytas, prašė Romos leisti likviduoto fakulteto teises perduoti Kauno dvasinei seminarijai, į kurią perėjo dirbti dauguma fakulteto profesorių. BRIEDŽIO prašymas buvo patenkintas ir juridinės fakulteto teisės buvo perduotos dvasinei seminarijai.

Atsižvelgiant į Kauno seminarijos teisinę padėtį ir į tai, kad iš turimų agentų tarp vyskupijų vadovų ir patikrintų agentų yra tokių, kurie pagal savo statusą gali pretenduoti tęsti mokslus ar specializuotis užsienyje, panaudoti šias galimybes mūsų agentų infiltravimui į Vakarų katalikų aplinką, o tai leis:

a) gauti duomenų apie lietuvių išeivijos, ypač apie Vakaruose esančių katalikų dvasininkų, antitarybinę veiklą;

b) nustatyti Vatikano ir Vakarų katalikiškųjų sluoksnių interesų mastą ir kryptis Lietuvos dvasininkijos atžvilgiu ir ryšius su ja;

c) užmegzti ir stiprinti agentų ryšius su mus dominančiais asmenimis, kad vėliau juos būtų galima panaudoti operatyviniais tikslais;

d) infiltruoti kai kuriuos agentus į kapitalistinių šalių žvalgybas kontržvalgybinio žaidimo tikslais;

e) įgijusiems aukštąjį išsilavinimą ir mokslinius laipsnius agentams pakelti savo autoritetą tarp Lietuvos dvasininkų ir turėti perspektyvą patekti į vadovaujančius postus katalikų bažnyčioje.

Turint galvoje tai, kad baigę mokslus užsienyje agentai privalės grįžti į Lietuvą, jie lengvai galės atsispirti galimiems pasiūlymams daryti antitarybinius pareiškimus per pamokslus, spaudoje ar per radiją.

Mūsų pasiūlymui panaudoti šias galimybes operatyviniais tikslais Valstybės saugumo komiteto prie TSRS MT vadovai pritarė.

Siekiant sudaryti palankias sąlygas išsiųsti mūsų agentus į užsienį mokymosi dingstimi, būtina vykdyti šias parengiamąsias priemones:

*Tikriausiai turimas omeny Vincentas Brizgys.

1. Kaip žinoma, kai kuriose katalikų dvasinėse seminarijose, be įprastinio, dėstomas ir vadinamojo licenciato kursas. Gabūs klausytojai tuo pačiu spėja baigti ir įprastinį kursą, ir licenciata, o tai suteikia jiems teisę rašyti disertaciją teologijos daktaro moksliniam laipsniui gauti.

Kauno dvasinėje seminarijoje nuo 1944 metų licenciato kursas nedėstomas, tačiau pageidavusieji šį kursą baigė neakivaizdiniu būdu ir egzaminus išlaikė seminarijoje. Agentų pateiktais duomenimis, pastaraisiais metais licenciato laipsnį gavo 19 kunigų. Šiuo metu licenciato laipsnį įgyti savarankiškai rengiasi 8 kunigai.

Nustatyti visus kunigus, kuriems suteiktas licenciato laipsnis pokario metais, ir tuos, kurie mokosi dabar siekdami įgyti šį laipsnį, atlikti specialų patikrinimą ir pradėti tirti politinę jų orientaciją, asmenines savybes, giminystės ir dalykinius ryšius. Remiantis atliktais tyrimais, spręsti, ar tikslinga kai kuriuos iš jų verbuoti arba panaudoti „vtiomnuju“.

Vykdo skyriaus operatyviniai
darbuotojai pagal savo objektus.

2. Siekiant pagreitinti jaunų kunigų, pirmiausia mūsų agentų, parengimą teologijos moksliniam laipsniui įgyti, per mūsų agentus „LIEPA“ ir „RADEIKIS“ išsiaiškinti, kokios yra galimybės Kauno dvasinėje seminarijoje atgaivinti stacionarų licenciato kursą nedideliam skaičiui klausytojų, suderinti klausytojų komplektavimo tvarką ir jų materialinio aprūpinimo šaltinius.

Vykdo drg. ZVEREV.

3. Per agentus, esančius vadovaujančiose katalikų bažnyčios grandyse, o kai kuriais atvejais ir per Religinų kultų reikalų tarybos įgaliotinį kontroliuoti Kauno dvasinės seminarijos dieninio ir neakivaizdinio licenciato kursų naujų klausytojų komplektavimą, kad į juos patektų mūsų agentai ir teigiamai apibūdinami kunigai ir nebūtų priimami reakcingi ir fanatiški dvasininkai.

Vykdo drg. ZVEREV, drg. VAIGAUSKAS
ir drg. DOMARKAS.

4. Išsiaiškinti, kurie agentai kunigai dėl amžiaus ir asmeninių sąvybių gali mokytis dieniniame ar neakivaizdiniame licenciatų kursose, surengti su jais kontrolinius slaptus susitikimus ir kartu su jais numatyti priimtinausius kiekvienam iš jų įstojimo į šį kursą būdus.

Vykdo skyriaus operatyviniai
darbuotojai pagal savo objektus.

5. Atliekant šį darbą, išsiaiškinti, kurie agentai, atsižvelgiant į turimus apie juos duomenis, baigę licenciatų kursą, tolesnio mokymosi ar specializacijos dingstimi galėtų būti išsiųsti į užsienį ir infiltruoti į Vakarų katalikiškąją aplinką.

Kiekvieną iš tokių agentų papildomai patikrinti, parengti reikiamą juos apibūdinančią medžiagą ir kartu su politiniu ir žvalgybiniu jų parengimo planu išsiųsti derinti KGB prie TSR Sąjungos MT.

Darbą su šiais agentais patikėti geriausiai parengtiems ir patyrusiems darbuotojams.

Organizuoja drg. ZVEREV
ir drg. VAIGAUSKAS.

6. Išsiaiškinti, kokios yra galimybės išsiųsti kai kuriuos licenciatų klausytojus į užsienį „vtiomnuju“, panaudojant jų verbavimo priedangai mūsų agentus katalikų dvasininkus ir pasauliečius. Kiekvienu atveju rengti atskirą tokių priemonių planą ir išsiųsti derinti KGB prie TSR Sąjungos MT.

Vykdo drg. ZVEREV
ir drg. VAIGAUSKAS.

7. Siekiant pakelti dvasinės seminarijos autoritetą ir užtikrinti kompetingos licenciatų egzaminų ir teologijos daktaro disertacijų vertinimo komisijos sudarymą, per agentus „LIEPA“ ir „RADEIKIS“ organizuoti kai kurių dvasinės seminarijos dėstytojų pakeitimą. Kartu pakviesti dirbti seminarijoje, derinant šį darbą su tarnyba parapijose, didžiausią autoritetą turinčius kunigus iš Kauno miesto ir jo apylinkių.

Vykdo drg. ZVEREV.

8. Šių metų pabaigoje ar kitų pradžioje pavesti agentams „LIEPA“ ir „RADEIKIS“ (_____ seminarijos), suderinus su kitų vyskupijų vadovais ir Religinių kultūrų reikalų tarybos įgaliotiniu, pradėti susirašinėti su žinomais Italijos, Austrijos, Vokietijos universitetais ir atitinkamais vyskupais siekiant gauti kelias vietas Lietuvos dvasininkams šių universitetų teologijos fakultetuose 1957–1958 mokslo metais ir išsiaiškinti, kokios yra galimybės nusiųsti į juos specializuotis ir rengti teologijos daktaro disertaciją kai kuriuos kunigus.

Vykdo drg. ZVEREV.

Taip bus parengta agentūros bazė ir sudarytos reikalingos sąlygos vykdyti agentų išsiuntimo į užsienį priemonės.

KGB PRIE LIETUVOS TSR MT 4-OSIOS VALDYBOS
3-IOJO SKYRIAUS VIRŠININKAS PAPULKININKIS –

[parašas] (ZVEREV)

SUTINKU:

L. E. P. KGB PRIE LIETUVOS TSR MT 4-OSIOS VALDYBOS
VIRŠININKAS PULKININKAS –

(MICHAILOV) [parašo nėra]

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 615, l. 8–12. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

2. SSRS KGB pirmininko pavaduotojo S. Belčenkos raštas LSSR KGB pirmininkui K. Liaudžiui dėl LSSR KGB 4-osios valdybos 1956 m. darbo ataskaitos

1957 m. kovo 16 d.

Visiškai slapta

Egz. Nr. 1

VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETAS
prie TSRS
MINISTRŲ TARYBOS

1957 m. kovo 16 d.
Nr. 1333/B
Maskva

VALSTYBĖSSAUGUMOKOMITETO
prie LIETUVOS TSR MINISTRŲ
TARYBOS PIRMININKUI
generolui majorui

drg.K. F. LIAUDŽIUI

Vilnius

Valstybės saugumo komitetas prie TSRS Ministrų Tarybos, išnagrinėjęs Jūsų pateiktą KGB prie Lietuvos TSR MT 4-osios valdybos 1956 metų darbo ataskaitą, pažymi, kad praeitais metais respublikos KGB 4-oji valdyba pasiekė kai kurių teigiamų rezultatų.

Suimti, nužudyti ir legalizuoti 26 banditai, tarp jų buvę ginkluoto nacionalistinio pogrindžio vadai RAMANAUSKAS ir LABANAUSKAS; atskleista daug nacionalistinių grupių; suimti 48 nacionalistai, vykdę aktyvią antitarybinę veiklą, legalizuota gana daug nelegalų, besislapstančių dėl anksčiau padarytų nusikaltimų; atliktas tam tikras darbas gerinant agentūros aparatą. Iš nusikalstamų elementų paimta daug ginklų, sprogstamųjų medžiagų ir šaudmenų.

Tačiau Lietuvos KGB 4-osios valdybos darbe dar yra ir daug trūkumų.

Nepatenkinamai vykdomas Valstybės saugumo komiteto prie TSRS Ministrų Tarybos reikalavimas likviduoti visus ginkluotus banditus ir aktyviai veikiančias banditų grupes.

Respublikos teritorijoje ir toliau slapstosi likę banditų grupių „Kęstutis“, „Patašonas“ ir „Stumbras“ nariai, 5 pavieniai banditai ir

15 ginkluotų nelegalų, kai kurie jų vykdė teroristinius aktus prieš kolkūkių aktyvistus ir plėšikauja. Nors vykdoma aktyvi priešiška veikla, nurodytų banditų paieška nėra tinkamai organizuojama.

Nėra agentų, sugebančių įsiskverbti į banditų grupes ir kuo greičiau jas likviduoti. Ne visada kruopščiai buvo rengiamos priemonės ginkluotiems banditams likviduoti ir su turimais agentais. Buvo atvejų, kai dėl nepakankamai apgalvotų veiksmų numatytos priemonės žlugo, o tai apsunkino banditų (ULICKO, BARTUŠIO, PETRAVIČIAUS) paiešką.

Nepakankamai dėmesio buvo skiriama vietinių KGB organų darbui gerinti, todėl daugelio jų tarnybinė veikla tebėra žemo lygio.

Pavyzdžiui, vienuolikoje rajonų (Anykščių, Molėtų, Varėnos, Dusetų, Radviliškio ir kituose), kurių teritorijoje slapstosi banditai ir nelegalai, praėjusiais metais KGB aparatų operatyvinis darbas nedavė jokių rezultatų; daugiau nei 20 rajoninių organų per nurodytą laikotarpį buvo užverbuota tik nuo vieno iki trijų agentų, o Sedos aparatas apskritai neverbavo; 14 organų neužvedė nė vienos operatyvinės įskaitos bylos.

Nesėkmingą nurodytų KGB organų darbą pirmiausia galima paaiškinti tuo, kad nepakankamai dirbama su agentais. Daugelyje iš jų agentai panaudojami primityviai, be tinkamo instruktažo ir patikrinimo, todėl vertos operatyvinio dėmesio medžiagos iš jų negaunama. Kai kurie agentai, pavyzdžiui, „Lakštingala“, „Mėnulis“, „Kęstutis“, „Žvaigždė“, „Juozas“, „Lukšys“ ir kiti, buvo išslaptinti ir dalyvauti nacionalistų tyrimo priemonėse negali.

Nepakankamai gerai organizuojamas ir agentūrinis operatyvinis darbas su legalizuotais buvusiu ginkluotų lietuvių nacionalistų gaujų nariais. Dauguma šios kategorijos asmenų nepatenka į KGB organų akiratį.

Daug trūkumų atskleidžiant ir likviduojant antitarybinių elementų, sugrįžusių iš įkalinimo vietų ir tremties, priešišką veiklą.

Darbui su kai kuriomis operatyvinio dėmesio vertomis bylomis (agentūrinė byla „Recidiv“*, LEONO** byla-formuliaras), pagal ku-

* Pagal šią bylą buvo sekami buvę žymūs prieškario politikos veikėjai: Zigmas Toliušis, Petras Klimas ir kt.

** Silvestras Leonas (1894–1959) – teisininkas, Lietuvos kariuomenės pulkininkas. 1938–1939 m. V. Mirono vyriausybėje buvo vidaus reikalų ministras. Kalintas 1940–1941 ir 1944–1956 m.

rias tiriami iš įkalinimo vietų grįžę žymūs lietuvių nacionalistai, bandantys vykdyti organizuotą priešišką veiklą, agentai, galintys atlikti išsamų jų tyrimą, iki šiol nepaskirti.

Silpnai vykdomas nacionalistinių elementų inteligentijos ir jaunimo sluoksniuose tyrimas. Ypač prastai šis darbas organizuojamas KGB prie LTSR MT Kauno miesto aparate. Gauti signalai patvirtina, kad tarp Kauno miesto aukštųjų mokyklų studentų ir besimokančio jaunimo pasitaiko antitarybinių apraiškų, kuriamos nacionalistinės grupės, tačiau, neturint pakankamai agentų, jų priešiškos veiklos atskleidimo ir nutraukimo darbas nėra tinkamai organizuojamas. Pavyzdžiui, Veterinarijos akademijoje, kurioje yra 740 studentų, buvo tik vienas agentas, Politechnikos institute, turinčiame 4200 studentų, – 8 agentai. Mažai agentų yra ir tarp minėtų aukštųjų mokyklų profesorių ir dėstytojų.

Daugumai operatyvinės įskaitos bylų, užvestų įtariamiesiems antitarybine veikla asmenims KGB Kauno miesto aparate, agentai nepriširti ir aktyvios jų tyrimo priemonės nevykdomos.

Nepakankamas agentūrinis operatyvinis darbas su katalikų dvasininkija. Lietuvos KGB organai pagal bylas-formuliarus tiria 257 katalikų dvasininkus; pagal daugelį bylų, tarp jų vertų operatyvinio dėmesio, jokių priemonių konkrečiai dvasininkų veiklai išaiškinti ilgą laiką nebuvo vykdoma, 4-osios valdybos vykdoma vietinių KGB organų kontrolė ir pagalba jiems šiame darbe dar nepakankama.

Mažai užverbuota agentų iš katalikų dvasininkijos; 1956 metais iš kunigų luomo užverbuoti tik 7 agentai. Nėra pakankamai agentų Kauno dvasinėje seminarijoje, kurioje yra 11 kunigų dėstytojų ir mokosi 72 klierikai.

Daug trūkumų yra užsienio lietuvių buržuazinių nacionalistų antitarybinių centrų priešiškos veiklos žlugdymo darbe. Ilgą laiką 4-oji valdyba apsiribojo tik kai kurių šiuo metu neperspektyvių bylų tyrimu ir nesiėmė reikiamų priemonių ieškoti naujų galimybių įsiskverbti į užsienyje veikiančius nacionalistinius centrus. Silpnai vykdoma naujų agentų, kurie galėtų vykdyti saugumo organų kontržvalgybines užduotis, atranka, patikrinimas ir tyrimas.

Prašau imtis reikiamų priemonių išvardytiems trūkumams pašalinti ir artimiausiu laiku likviduoti visus ginkluotus nacionalistus, pagerinti agentūrinį darbą antitarybinių elementų inteligentijos ir

jaunimo sluoksniuose, taip pat tarp legalizuotų ir iš įkalinimo vietų grįžusių nacionalistų.

Apie priimtas priemones ir rezultatus praneškite iki š. m. birželio 1 d.

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO
prie TSRS MINISTRŲ TARYBOS
PIRMININKO PAVADUOTOJAS
generolas leitenantas

[parašas]
(BELČENKO)

Dokumento pirmajame lape užrašytos rezoliucijos: „Drg. Martavičiui. Parenkite priemones esamiems trūkumams pašalinti ir praneškite man. K. Liaudis. 1957.III.23.“; „Obukauskui. Vykdyti. Iki IV.15 parengti planą atsižvelgiant į drg. Liaudžio nurodymus. Martavičius. 57.IV,01.“; „Pateikite nagrinėti priemonių planą. 57.IV.28. Martavičius.“ Kiti įrašai ranka, esantys dokumento pirmajame ir paskutiniajame lape, neįskaitomi.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 529, l. 57–61. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

3. LSSR KGB pirmininko A. Randakevičiaus atsakymas LKP CK Sekretoriui A. Barkauskui dėl rašytojo V. Sirijos Giros kelionės

1962 m. lapkričio 3 d.

S l a p t a i

Egz. Nr. 2

LIETUVOS KOMUNISTŲ PARTIJOS
CENTRO KOMITETO SEKRETORIUI

draugui A. BARKAUSKUI

Vilnius

I 1962 m. liepos 12 d. Nr. 305

Neprieštaraujame dėl rašytojo V. Sirijos Giros kelionės žvejybiniais laivais po Atlanto vandenyną. Mūsų nuomone, būtų tikslinga nukreipti jį į plaukiojimo bazę „Tarybų Lietuva“, kuri kelionę po Atlantą planuoja š. m. lapkričio 10–15 d.

Kartu pranešame, kad S. Gira Smetonos režimo laikais spausdino antitarybinio turinio eilėraščius, vokiškųjų fašistų okupacijos laikotarpiu reiškėsi spaudoje, pokario metais palaikė artimus ryšius su Miluku, kuris buvo teistas už šnipinėjimą JAV naudai, aktyviai susirašinėja su daugeliu užsienyje gyvenančių išeivių, taip pat ir su reakcingaisiais, nevengia šmeižikiškų samprotavimų apie tarybinę tikrovę, reiškė norą emigruoti motyvuodamas tuo, kad čia jam kaip rašytojui esą sudarytos nepakeliamos sąlygos ir jis yra verčiamas rašyti pagal šabloną.

Atlikus patikrinimą, nustatyta, kad S. Gira iki šiol nusistatęs prieš tarybinę tikrovę, yra įtarus ir karšto būdo, turi liguistumo požymių – bijo vienas vaikščioti po miestą, pereiti tiltą ir pan.

1960 metais „Pergalės“ žurnale išspausdintas S. Giros romanas „Voratinkliai draikės be vėjo“ („Pautina bluždala bez vetra“), susilaukęs kritikos už paviršutiniškai, iškreiptai pavaizduotą tarybinį gyvenimą, buvo perspausdintas viename iš reakcingosios lietuvių

išeivijos laikraščių „Nepriklausoma Lietuva“, kuris leidžiamas Kana-
doje, o iškart po to, šių metų sausio mėn., pradėtas spausdinti ir tebe-
spausdinamas kažkieno parašytas šio romano aštraus antitarybinio
turinio epilogas, kurio autoriumi nurodomas Sirijos Gira. Manoma,
kad S. Gira nėra šio epilogo autorius.

Atsižvelgiant į tai, mūsų nuomone, būtų tikslinga pavesti Lietuvos
TSR tarybinių rašytojų sąjungos vadovams surengti su S. Gira, kai
jis grįš iš plaukiojimo, atitinkamą pokalbį, supažindinti jį su minėto
epilogo įvadu ir atskiromis jo dalimis ir stengtis teigiamai paveikti
rašytoją parodant, kaip reakcingoji išeivija panaudoja idėjiškai ne-
brandžius jo kūrinius.

Rašytojų sąjungos pirmininkas drg. Mieželaitis su epilogo turiniu
bus supažindintas.

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO PRIE LIETUVOS TSR
MINISTRŲ TARYBOS PIRMININKAS – pulkininkas

/A. RANDAKEVIČIUS/
[parašas]

1962 m. XI. 3 d.

Nr. 2/2-5611

*Tikra: 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus vyresn. įgaliotinis kapitonas
[pavardė ir parašas neįskaitomi].*

*LYA, f. K-41, ap. 1, b. 627, l. 106–107. Originalas. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

4. SSRS KGB 5-osios valdybos viršininko F. Bobkovo pranešimo „Imperializmo ideologinė diversija prieš SSRS ir KGB organų veikla kovojant prieš ją“ tezės

1964 m. sausio 11 d.*

SLAPTAI

Egz. Nr. 39

F. D. BOBKOV

Pranešimo

„IMPERIALIZMO IDEOLOGINĖ DIVERSIJA PRIEŠ TSRS IR
KGB ORGANŲ VEIKLA KOVOJANT PRIEŠ JĄ“

T E Z Ė S

I

1. TSKP CK (1963 m.) liepos mėn. Plenumo medžiagoje ir nutarimuose atkreipiamas dėmesys į sustiprėjusias ideologines diversijas prieš TSRS. Ideologinė diversija yra imperialistinių valstybių ardomosios veiklos prieš TSRS ir kitas socialistines valstybes sudedamoji dalis, kurios lyginamasis svoris tarp kitų priešiškų akcijų nuolat didėja. TSKP CK Plenumas nurodė, kad imperialistai, neatsisakydami kitų kovos formų prieš socialistines šalis, daugiausia dėmesio skiria ideologinėms diversijoms.

2. Pagrindinės imperializmo ideologinių diversijų kryptys ir strateginės užduotys yra šios:

a) socialistinių šalių vienybės išardymas. Pagrindinis vaidmuo skiriamas priešiško Tarybų Sąjungai kitose socialistinėse šalyse skatinimui provokacijomis, šmeižtu, buržuazinių, nacionalistinių, revizionistinių ir dogmatinių elementų veiklos aktyvinimu;

b) Tarybų Sąjungos ir kitų socialistinių šalių autoriteto ir įtakos menkinimas tarptautinėje arenoje;

c) socialistinių šalių politinės ir moralinės būklės silpninimas.

Neturėdami socialinės bazės plačiai ardomajai veiklai prieš mūsų

* Dokumento data nustatyta remiantis dokumento pirmojo lapo apačioje esančiu spaudu.

šalių plėtoti, imperialistai stengiasi aktyvinti atskirų antitarybinių elementų ardomąją veiklą.

Sutelkę pagrindines jėgas ardomajai propagandai prieš socialistines šalis, pirmiausia prieš TSRS, imperialistai ne tik kovoja prieš marksizmo-leninizmo idėjas, bet ir siekia sukompromituoti šių idėjų įgyvendinimą kuriant socializmą, esančių valdžioje komunistų partijų politiką ir praktiką.

3. Kadangi ideologinėms diversijoms skiriama ypač daug dėmesio, imperialistinėse šalyse ši veikla planuojama ir jai vadovaujama aukščiausiu lygmeniu. Sukurti specialūs organai, koordinuojantys daugybės vyriausybinių žinybų ir valstybinių organizacijų veiksmus vykdant ardomąją propagandą ir „psichologinį karą“.

4. Imperialistinių valstybių propagandai būdingi vis plačiau taikomi slapti metodai, dezinformacija, provokacijos, infiltruotų patikėtinių ir agentų panaudojimas. Todėl stiprėja žvalgybos tarnybų vaidmuo šioje srityje.

Imperialistinės žvalgybos pirmiausia dalyvauja planuojant ideologinės diversijos akcijas. Jų vadovai įeina į „psichologinį karą“ planuojančius ir koordinuojančius vyriausybinius organus. Antra, jos tiesiogiai vykdo ypač aršias „psichologinio karo“ akcijas panaudodamos specialiąsias priemones ir metodus. Žvalgybose įkurti specialūs „psichologinio karo“ padaliniai. Be to, žvalgybos veikia prisidengdamos įvairiomis informacijos, propagandos ir kitomis organizacijomis. Trečia, imperialistinės žvalgybos vykdo vadinamąsias žvalgybines ideologinių diversijų, kurias rengia kitos organizacijos ir tarnybos, akcijas. Tai antitarybinei propagandai naudojamos medžiagos ir informacijos rinkimas per agentus ir kitais būdais, propagandos objektų, veiksmingiausių propagandos priemonių ir metodų parinkimas, taip pat surengtų propagandos akcijų veiksmingumo ir rezultatų įvertinimas.

5. Šiuo metu pagrindinis imperialistų tikslas – organizuoti ideologinių diversijų akcijas socialistinių valstybių teritorijose ir daryti tiesioginę įtaką kuo didesniai gyventojų skaičiui. Siekdami daryti išorinę priešišką įtaką, ideologinių diversijų organizatoriai stengiasi pasinaudoti kuo platesniais tarptautiniais socialistinių šalių ryšiais su kapitalistiniu pasauliu (turizmas, moksliniai, kultūriniai mainai ir kt.).

6. Organizuodami ideologines diversijas Tarybų Sąjungos teritorijoje, imperialistiniai propagandininkai ir žvalgybininkai priešiską poveikį pirmiausia stengiasi daryti besimokančiam jaunimui ir kūrybinei inteligentijai. Kūrybinė inteligentija jų dėmesį patraukia pirmiausia todėl, kad jos atstovai, savo darbais darydami įtaką visuomenės nuomonei ir dalyvaudami dvasiniame ir idėjiniame tarybinių piliečių auklėjime, pelno žmonių autoritetą ir pagarbą.

Orientuodamasis į jaunimą, priešas įvertina jaunimui skirtą vaidmenį kuriant komunizmą, taip pat nepakankamą gyvenimo patirtį, o kartais ir menką kai kurių jaunuolių idėjinį parengimą. Būtų galima nurodyti bandymus priešpriešinti partijai kai kuriuos kūrybinės inteligentijos atstovus, paveiktus abstrakčiojo ir formalistinio Vakarų meno, taip pat bandymus dirbtinai sukelti jaunimo diskusijas, susijusias su „tėvų ir vaikų“ problema.

7. Šiuo metu priešas vykdo aktyvią antitarybinę propagandą tarp studentų, atvykusių iš užsienio, ypač iš jaunų Azijos ir Afrikos valstybių, siekdamas nuteikti juos prieš TSRS, pastūmėti provokaciniams iššūkiams (pažeisti viešąją tvarką, spausdinti antitarybinius atsišaukimus, demonstratyviai išvykti iš TSRS ir kt.).

8. Ideologines diversijas prieš TSRS propagandos centrai ir imperialistinės žvalgybos vykdo ir kapitalistinėse šalyse, jaunose Azijos ir Afrikos valstybėse. Šių diversijų tikslas – sukompromituoti TSRS užsienio ir vidaus politiką, tarybinį žmogų kaip socialistinio pasaulio atstovą.

Be to, imperialistų organizuojamomis ideologinėmis diversijomis buvusiose kolonijinėse ir priklausomose šalyse siekiama pakenkti šių šalių draugystei su Tarybų Sąjunga, sukompromituoti nesavanau-dišką pagalbą, kurią šioms šalims teikia socialistinės valstybės. Šios diversijos vykdomos prieš tarybinius piliečius, atvykstančius į šias šalis turizmo tikslais, jose dirbančius tarybinius specialistus. Ypač jos suaktyvėja tarybinių parodų, tarptautinių festivalių, olimpiadų ir sporto varžybų metu.

9. Imperialistinių valstybių žvalgybos ideologinėms diversijoms aktyviai panaudoja užsienio emigrantų antitarybines organizacijas ir kai kuriuos religinius centrus. Ideologinių diversijų organizatorius patraukia šių organizacijų galimybė vykdyti ardomąją propagandą prisidengus įvairiais nacionalistiniais ir religiniais lozungais ir kon-

cepcijomis, taip pat tai, kad kai kurie jų nariai palaiko ryšius su TSRS piliečiais. Šių centrų ardomoji propaganda vykdoma užmezgant ryšius su tarybiniais piliečiais, esančiais užsienyje, per savo ryšininkus siunčiant laiškus į TSRS ir lankantis TSRS su turistų, delegatų grupėmis ir pan.

10. Su imperializmo ideologinėmis diversijomis tiesiogiai susijusi buržuazinių nacionalistų, antitarybinių pažiūrų dvasininkų, sektantų ir kitų priešiško elementų vykdoma ardomoji propaganda ir kitokia priešiška veikla. Nors daugeliu atvejų jie neturi organizacinių ryšių su imperialistinėmis žvalgybomis, bet jaučia didelį buržuazinės ideologijos poveikį. Akivaizdu, kad tų priešiško elementų antitarybinių iššūkių aktyvumo pobūdis ir lygis tiesiogiai susiję su Vakarų ardomoja propagandine veikla. Antitarybinių apraiškų paprastai padaugėja paaštrėjus tarptautinei įtampai ir suaktyvėjus ardomajai veiklai prieš TSRS.

11. Šiuo metu ideologines diversijas prieš TSRS, socializmo stovyklą ir tarptautinę komunistinę judėjimą vykdo KKP vadovybė ir KLR vyriausybė, užsipuolančios TSKP ir kitas broliškas komunistų partijas iš antilenininių dogmatinių ir nacionalistinių pozicijų. Reikia pabrėžti, kad imperialistinė propaganda pasinaudoja klaidingomis antileninėmis KKP vadovų pozicijomis komunizmo idėjoms kompromituoti, socializmo stovyklos vienybei ardyti ir prisideda prie jų skleidimo.

12. Ideologines diversijas priešas organizuoja žodine forma (pokalbiai, diskusijos, radijo laidos), platindamas spaudos leidinius ir rašytinius dokumentus (knygos, brošiūros, lapeliai ir kt.), taip pat vaizdinėmis priemonėmis (parodos, kinas, televizijos laidos).

Kalbant apie metodus, reikėtų išskirti atvirai daromą antitarybinių poveikį asmenims kurstant juos nusikalstamai išdavikiškai veiklai ir užmaskuoto ideologinio poveikio metodą, naudojamą siekiant slapta skiepyti tarybiniais žmonėmis jiems svetimą ideologiją ir planingai, nuosekliai žadinti jų nepasitenkinimą socialistine santvarka. Šis metodas neretai pranoksta atvirą antitarybinių poveikį.

Patirtis rodo, kad šiuo metu imperialistinės žvalgybos didelę reikšmę teikia žodinei ideologinės diversijos formai ir ypač dažnai prieš tarybinius piliečius naudoja užmaskuoto ideologinio poveikio metodą.

13. Vertinant ideologinės diversijos vaidmenį ardomojoje veikloje prieš TSRS, reikėtų pabrėžti jos ryšį su kitomis prieš žvalgybų veiklos formomis. Ideologinė diversija naudojama verbuojant, skatinant išduoti tėvynę ir yra antitarybinių elementų priešiškos veiklos šalies viduje aktyvinimo priemonė.

II

14. Pagrindiniai Valstybės saugumo komiteto organų uždaviniai kovojant prieš imperializmo ideologinę diversiją apibrėžti KGB prie TSRS MT Kolegijos 1963 m. rugsėjo 17 d. nutarime „Dėl KGB prie TSRS Ministrų Tarybos organų dalyvavimo vykdant TSKP CK (1963 m.) birželio Plenumo nutarimus“.

15. KGB organų pareiga – nuolat bendradarbiauti su tarybinėmis partinėmis ir visuomeninėmis organizacijomis ir padėti demaskuoti buržuazinę ideologiją, kovoti prieš bandymus sleisti ją mūsų aplinkoje, prieš prieš mėginimus idėjiškai ir moraliai sugniuždyti tarybinius žmones, taip pat daryti naudingą mūsų valstybei ideologinę ir politinę įtaką užsienyje.

Be to, valstybės saugumo organams iškeltas uždavinys savo specifiinėmis priemonėmis ir metodais kovoti prieš didžiausią pavojų keliančias užmaskuotas ideologinių diversijų akcijas, kurias dažniausiai organizuoja prieš žvalgybos. Su prieš žvalgybomis ideologiniame fronte turi būti kovojama aktyvaus puolimo metodais, vadovaujantis partiškumo principais.

16. Vykdydami jiems iškeltus uždavinius, KGB prie TSRS MT organai:

a) Atskleidžia planuojamas prieš žvalgybų, jo propagandos centrų ideologinės diversijos akcijas ir su jomis susijusias priešiškus elementų antitarybines apraiškas šalyje. Šiais tikslais vykdomas agentų infiltravimas į prieš žvalgybų „psichologinio karo“ organus ir į jo propagandos centrus siekiant laiku gauti informacijos apie prieš planus ir imtis kontrapriemonių jiems sužlugdyti.

Svarbi antitarybinių apraiškų šalies viduje prevencijos priemonė – priežasčių ir sąlygų, galinčių jas sukelti, išsiaiškinimas, tyrimas ir pašalinimas.

b) Užkerta kelią ideologinės diversijos akcijoms ir priešiškus ele-

mentų antitarybinėms apraiškoms vykdydami agentūrines operatyvines priemones ir pasinaudodami visuomenės pagalba.

c) Demaskuoja žvalgybų ir propagandos centrų ideologinę ardomąją veiklą, vykdo priemones, kompromituojančias šiuos organus ir tiesioginius ideologinės diversijos akcijų vykdytojus visuomenės aktyse. KGB organų veikla demaskuojant antikomunistinės propagandos ir ideologinių diversijų reakcingą esmę, idėjiškai žlugdant užsienio išeivijos centrus yra sudedamoji jų dezorganizavimo dalis.

Priešišką propagandą demaskuojančios ir kompromituojančios priemonės padeda atskleisti ir naujus priešo veiksmus, sumažinti mums nepageidaujamus padarinius, sukeltus jau įvykdytų propagandinių akcijų.

17. Kovodami prieš ideologinę diversiją už mūsų valstybės sienų, KGB organai tiesiogiai veikia prieš priešą propagandos ir žvalgybos centrus, taip pat pasinaudoja į užsienį išvykstančiais piliečiais, tarp jų ir agentais bei operatyviniais darbuotojais, kurie vykdo kontrpropagandines užduotis ir daro mums naudingą įtaką užsienyje. Šis darbas dabar tampa vis aktyvesnis ir platesnis.

18. Kovoje prieš ideologinę priešą diversiją valstybės viduje ypač reikšminga KGB organų veikla atskleidžiant, viešai demaskuojant ir žlugdant atvykstančių į TSRS užsieniečių ardomąsias propagandines akcijas. Dirbdami šį darbą, KGB organai stengiasi kompromituoti priešą idėjas panaudoti plačius tarptautinius ryšius ideologinių diversijų tikslais ir tokiu būdu susilpninti jo aktyvumą šioje srityje.

Kadangi imperialistinių propagandininkų ideologinės diversijos akcijos dažnai būna užmaskuotos ir neturi formalių antitarybinės agitacijos ir propagandos požymių, būtų tikslinga jų prevenciją organizuoti ir vykdyti ne valdžios organų vardu ir ne administracinės prievartos būdu, o pasinaudojant visuomenės protestais. Tais pačiais sumetimais užsienio propagandininkų ir žvalgybininkų, vykdančių ideologinės diversijos akcijas arba renkančių tendencingą informaciją, kompromitavimo priemonės reikėtų vykdyti remiantis medžiaga apie kitokio pobūdžio jų padarytus teisės pažeidimus, taip pat amoralaus jų elgesio faktais. Tokie taktiniai ideologinės diversijos akcijų prevencijos metodai nesuteiktų priešui jokio pagrindo iškraipyti tarybinę tikrovę ir skleisti antitarybinę propagandą.

19. Aktyvūs KGB darbo metodai duoda galimybę daryti mums

naudingą ideologinį poveikį į TSRS atvykstantiems užsieniečiams. Svarbų vaidmenį dirbant su užsieniečiais gali atlikti politiškai išprususių ir subrendusių inteligentijos ir jaunimo atstovų parinkimas ir parengimas šiam darbui, taip pat užsieniečių izoliavimas nuo antiivisuomeninių elementų, galinčių formuoti jiems neteisingą tarybinės tikrovės suvokimą. Kartu su partinėmis ir visuomeninėmis organizacijomis KGB organai dalyvauja parenkant ir parengiant užsieniečius priimančių ir aptarnaujančių įstaigų ir žinybų darbuotojus.

Didelę reikšmę turi ir užsieniečių, kuriuos galėtume panaudoti mūsų kontrpropagandos tikslais ir mums naudingai įtakai užsienyje didinti, parinkimas ir ryšių su jais užmezgimas.

20. Svarbi KGB organų užduotis yra darbo su TSRS studijuojančiais užsieniečiais tobulinimas. Didelę reikšmę turi operatyvinių ryšių su užsienio studentais užmezgimo, jų plėtros formų ir metodų tobulinimas, ideologinės ir politinės įtakos jiems darymas. Tokie ryšiai padės tarp šių studentų įgyti draugų mūsų šaliai ir gali sudaryti palankias prielaidas jų verbavimui.

Be to, labai svarbu laiku atskleisti Vakarų žvalgybų provokacinę veiklą tarp užsienio studentų ir užkirsti kelią jų antitarybinėms akcijoms. Vykdant tokių akcijų žlugdymo priemones, būtina maksimaliai panaudoti pačių studentų galimybes veikiant per studentus, su kuriais yra užmezgti operatyviniai ryšiai ir kurie reiškia draugiškus jausmus mūsų šaliai.

21. Svarbi tarybinės kūrybinės inteligentijos ir jaunimo apsaugos nuo ideologinės diversijos akcijų ir mums svetimo poveikio sąlyga – laiku pastebėti stiprėjančią tendenciją didinti buržuazinės ideologijos įtaką, skleisti mums svetimas pažiūras, idėjas ir kitus procesus, vykstančius tarp tam tikros dalies jaunimo ir inteligentijos. Labai svarbu išsiaiškinti mums svetimos ideologijos skleidimo tarp tam tikrų tarybinių žmonių grupių priežastis ir sąlygas.

22. Valstybės saugumo aparatas vykdo aktyvias čekistines priemones prieš buržuazinių nacionalistų pinkles, ypač prieš priešiškas jų akcijas ideologiniame fronte, prieš bandymus daryti nacionalistinį poveikį inteligentijai ir jaunimui. Vienas iš svarbiausių KGB organų uždavinių šioje srityje – užkirsti kelią nacionalistų nusikalstamų elementų ardomajai veiklai, sužlugdyti nacionalistų vadeivų bandymus įtraukti į nusikalstamą veiklą naujus asmenis ir kurti antitarybines grupes.

Šiuolaikinio buržuazinio nacionalizmo idėjinis nuginklavimas, politiškai nebrandžių ar suklaidintų piliečių apsauga nuo žalingo nacionalistinės ideologijos poveikio, išeivijos organizacijų antitarybinių prasimanymų demaskavimas yra svarbi sėkmingos kovos prieš buržuazinių nacionalistų ardomąją veiklą sąlyga.

Valstybės saugumo organai, atsižvelgdami į konkrečią operatyvinę padėtį, daug dirba stengdamiesi idėjiškai nuginkluoti nacionalistus, apsaugoti nuo žalingos jų įtakos politiškai nebrandžius asmenis, ypač jaunimą. Pasiteisino tokios KGB aparato darbo formos kaip atvirų teismo procesų organizavimas nacionalistų vadeivoms, bendradarbiavusiems su vokiškųjų fašistų represiniais organais arba vadovavusiems banditų pagrindžiui vakariniuose šalies rajonuose pirmaisiais pokario metais; nusiginklavusių nacionalistų pasisakymai, demaskuojantys buržuazinio nacionalizmo antiliaudinę esmę, teminiai darbininkų ir kolūkiečių vakarai, kuriuose atskleidžiami juodi banditų darbai, ir pan. Be to, vykdant tokias priemones, skirtingai vertinami įvairių kategorijų nacionalistiniai elementai, ryžtingai pabrėžiama, kad nacionalizmo ideologams, buvusiems gaujų ir organizacijų vadeivoms visada rūpėjo ne savos tautos, o svetimi interesai, kad daugelį eilinių narių ir talkininkų į nusikalstamą veiklą vadeivos įtraukė apgaule, darydami spaudimą ar pasinaudodami jų politiniu nebrandumu.

Analogiškus darbo metodus ir formas KGB organai naudoja kovodami prieš antitarybinių elementų iš dvasininkijos, sektantų sluoksnių, ypač iš nelegalių religinių grupuočių, ardomąją veiklą.

23. Pastaruoju metu KGB organai kovoja prieš ideologinės diversijos akcijas prieš TSRS, kurias organizuoja KKP vadovai.

24. Kadangi ideologinėmis diversijomis siekiama daryti mums priešišką įtaką tarybinių žmonių pasaulėžiūrai, politinei savimonei, kovojant prieš šią įvairialypę ardomąją veiklą, didžiausią reikšmę turi auklėjamosios priemonės, padedančios tarybiniams žmonėms apsaugoti nuo buržuazinės ideologijos įtakos, taip pat priemonės, užkertančios kelią ardomosioms propagandinėms prieš akcijoms.

Taigi profilaktinis darbas yra svarbiausias KGB organų kovoje prieš ideologinę diversiją. Profilaktikos reikšmė šioje KGB organų darbo srityje ypač didelė todėl, kad ideologinių diversijų imperialistiniai organizatoriai stengiasi apgaule ir dezinformacija įtraukti kai kuriuos tarybinius piliečius į antitarybinę veiklą. Savaimė suprantama,

kad buržuazinės propagandos suklaidintiems ir apgautiems žmonėms pirmiausia naudojamos ideologinio poveikio auklėjamosios priemonės. Svarbi KGB organų užduotis – profilaktinėmis auklėjamosiomis priemonėmis užkirsti kelią buržuazinės ideologijos įtakai ir neleisti, kad suklaidinti žmonės pradėtų vykdyti nusikalstamą antitarybinę veiklą, o kartu, taikant baudžiamąsias priemones, ryžtingai žlugdyti pavojingų Tarybų valstybės priešų ardomąją veiklą.

Be kitų profilaktikos formų, didelę reikšmę įgauna KGB agentų ideologinis poveikis asmenims, vykdančioms antitarybines ir anti-visuomenines akcijas. Galima paminėti ir tokį naują reiškinį KGB organų darbe kaip verbavimas agentų specialiai užduočiai vykdyti – daryti ideologinę ir politinę įtaką buržuazinės propagandos paveiktiems asmenims ir užsieniečiams iš kapitalistinių šalių.

Atsižvelgiant į profilaktikos reikšmę kovoje prieš ideologinę diversiją, svarbus KGB organų šios darbo srities vertinimo kriterijus yra profilaktinių priemonių veiksmingumas, t. y. ideologinės diversijos akcijų atskleidimas ir nutraukimas, priešiškos įtakos kai kuriems tarybiniais piliečiams neutralizavimas, aktyvus agentų poveikis asmenims, patiriantiems antitarybinę įtaką, ir pan.

25. Būtina KGB organų sėkmingos kovos prieš ideologinę diversiją sąlyga – gerai organizuojamas šios KGB organų veiklos srities analitinis darbas. Sistemingai turi būti analizuojami priešo siekiai ideologinės diversijos srityje, jo veiklos būdai, metodai ir priemonės, įvertinamas ideologinės diversijos akcijų ir mūsų kontrapriemonių veiksmingumas.

Kruopšti ir visapusiška šių veiksmų analizė leidžia nustatyti pavojingiausius mums ideologinės diversijos būdus ir metodus, jos vykdymo ir buržuazinės ideologijos įsiskverbimo į vienas ar kitas tarybinių žmonių grupes priežastis ir sąlygas, numatyti tikslingiausius ir veiksmingiausius ideologinės diversijos prevencijos ir kovos prieš ją priemones.

Nr. 9/012

Dokumento pirmojo lapo apačioje yra spaudas su 1964 m. sausio 11 d. data ir Nr. 9/012.

LYA, f. K-1, ap. 10, b. 325, l. 25–37. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

**5. LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko
A. Naro raštas LSSR KGB padalinių viršininkams dėl
duomenų apie antisovietines, priešiškas, ideologiškai
žalingas ir antivisuomenines apraiškas pateikimo**

1966 m. gruodžio 20 d.

S l a p t a i
Egz. Nr. 29

Antitarybinių, priešiškų, ideologiškai žalingų
ir antivisuomeninių apraiškų Lietuvos TSR
_____ miesto, rajono teritorijoje 1966 metais
D U O M E N Y S

AUKGB _____
(miestas, rajonas)

1. Antitarybinės ir nacionalistinės grupės, jų atsiradimo priežastys ir laikas, dalyvių skaičius, jų identifikavimo duomenys ir kokių priemonių prieš jas imtasi.

2. Ideologiškai žalingos grupės (nurodyti, kaip ir 1 punkte).

3. Atsišaukimų platinimas (kiek atvejų, skaičius, pagaminimo būdas):

a) antitarybinio arba nacionalistinio pobūdžio;

b) ideologiškai žalingo pobūdžio.

4. Pasikėsinimas nužudyti tarybinio partinio aktyvo narius.

5. Kaimo aktyvistų apšaudymas, gyvenamųjų namų padegimas.

6. Aktyvistų sumušimas.

7. Žodiniai grasinimai susidorojimu tarybiniam partiniam aktyvui.

8. Anoniminiai laišakai:

a) grasinamojo pobūdžio;

b) antitarybinio, šmeižikiško pobūdžio.

9. Užrašai: antitarybinio ir nacionalistinio pobūdžio, ideologiškai žalingo pobūdžio (turinys, užrašymo būdas).

10. Valstybinių vėliavų nuplėšimas (nurodyti, kiek sąjunginių ir kiek respublikinių).

11. Buržuazinių vėliavų iškabinimas.

12. Įstaigų ar įmonių iškabų sugadinimas ar nuplėšimas.

13. Signalai apie planuojamą organizuotą priešišką veiklą: apie keitinimus kurti antitarybines organizacijas ar grupes, išitraukti į gaują ar pradėti priešišką veiklą paaštrėjus politinei padėčiai (pridėti pažymas, pranešimus).

14. Paimta ginklų ir šaudmenų (pagal rūšis). Nurodyti, kiek paėmė KGB organai, kiek milicija, kiek paimta iš gyventojų, kiek iš slėptuvių.

15. Kiti galimi veiksmai (nurodyti, kokie konkrečiai).

16. Perduota medžiaga prokuratūrai ar milicijai. Kiek asmenų ir pagal kokius straipsnius patraukta atsakomybėn.

17. Operatyvinių bylų, užvestų nacionalistams, skaičius (DOR, DOP, DON). Skaičius nurodyti atskirai pagal įskaitos bylas. Jei bylos užvestos einamaisiais metais, apibūdinti išsamiau.

18. Kiek liko neatskleistų apraiškų (atskirai pagal rajonus).

Aukščiau nurodytų apraiškų atsiranda ne tik dėl antitarybinės užsienio propagandos, bet ir dėl likusių buržuazinių nacionalistinių elementų įtakos respublikoje ar dėl kai kurių asmenų klaidingų pažiūrų.

Kad būtų galima visapusiškai išanalizuoti jų atsiradimo priežastis, atskleistų apraiškų skaičių būtina nurodyti atskirai pagal jų pobūdį, t. y. kiek jų buvo padaryta: dėl užsienio antitarybinės propagandai įtakos ____; dėl nacionalistinių elementų poveikio respublikoje ____; dėl pavienių asmenų klaidingų pažiūrų ____.

Be to, analizuojant ir rengiant reikalingas kontrpriemones, svarbu nurodyti aplinkybes, kodėl vienas ar kitas asmuo pateko į antitarybinės propagandos įtaką (menkas politinis auklėjamasis darbas, įstatymų nepaisymas, neįsitraukimas, kai kurie administracijos atstovai varžo asmenų teises ir pan.), taip pat apraiškų subjektų socialinę padėtį.

Kartu prašome pranešti duomenis apie priešo ideologinės diverzijos prasiskverbimo į Lietuvos TSR būdus, nurodyti, kiek 1966 m. gauta duomenų:

– apie užsienio antitarybinių radijo laidų pasiklausymą (individualiai ir grupėmis);

- apie iš kapitalistinių šalių gautus antitarybinio pobūdžio laiškus ir laiškus, į kuriuos įdėta įvairios ideologiškai žalingos propagandinės literatūros;

- apie antitarybinės propagandinės literatūros atsiuntimą iš kapitalistinių šalių pramoninės įrangos pakuotėse;

- apie iš kapitalistinių šalių į mūsų respubliką atvykstančių diplomatų, turistų, jūreivių, specialistų ir kitų asmenų dalyvavimą ideologinėse ardomosiose akcijose;

- apie prieš bandymus panaudoti ideologiniais ardomaisiais tikslais laikinai išvykstančius į kapitalistines šalis tarybinius žmones;

- apie prieš siekius panaudoti kai kuriuos nacionalistinius ir klerikalinius elementus Lenkijos Liaudies Respublikoje idėjiškai žalingai literatūrai į mūsų respubliką įvežti.

PASTABA: duomenys turi būti parengti iki 1966 m. gruodžio 31 dienos, kiekvieno miesto (Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys) ir rajono atskirai (o ne viso aparato). Nurodyti visų apraiškų tyrimo ar patikrinimo rezultatus (asmenų, vykdžiusių antitarybinę veiklą, identifikavimo ir juos apibūdinančius duomenis ir kokių priemonių prieš juos buvo imtasi).

KGB prie LIETUVOS TSR MT 2-OSIOS VALDYBOS
2-OJO SKYRIAUS VIRŠININKAS papulkininkis –
NARAS [parašo nėra]

1966 m. gruodžio 20 d.

Nr. 2/2-5175

Tikra: KGB PRIE LTSR MT 2-OSIOS VALDYBOS
2-OJO SKYRIAUS VYRESN.
OPERATYVINIS ĮGALIOJIMAS kapitonas –
[parašas] ČEPULIS

išsp. 28 egz.

išsiųsta pagal sąrašą

sp. Timonova

vykd. Čepulis

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucijos: „KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus virš. pplk. J. A. Kardanovskiui.“; „[pavardės neįskaitomos]. Pateikti duomenis apie ideologinės diversijos praskiskverbimo būdus ir patvirtinti tai konkrečiais faktais.“

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 652, l. 46–48 a. p. Patvirtintas nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

6. SSKP CK politinio biuro posėdžio protokolo išrašas dėl SSRS KGB Savarankiškos (penktosios) valdybos įsteigimo*

1967 m. liepos 17 d.

1967 m. liepos 17 d.

Nr. P 47/97

Ypač slaptai

Ypatingasis aplankas

*Drg. Brežnevui, drg. Kosyginui, drg. Andropovui,
drg. Kapitonovui, drg. Savinkinui, drg. Smirtiukovui*

*TSKP CK Politinio biuro
1967 m. liepos 17 d.
posėdžio protokolo Nr. 47 išrašas*

Valstybės saugumo komiteto klausimai

1. Įsteigti Valstybės saugumo komitete prie TSRS Ministrų Tarybos savarankišką (penktąją) Valdybą kontržvalgybiniam darbui kovojant prieš ideologines prieš diversijas organizuoti.

Respublikų KGB, kraštų ir sričių UKGB įsteigti atitinkamai 5-ąsias valdybas, skyrius ir poskyrius.

Pavesti Valstybės saugumo komitetui (drg. Andropovui) apsvarstyti ir patvirtinti nurodytų padalinių struktūrą ir etatus.

* Dokumentas paimtas iš dokumentų rinkinio Лубянка: ВЧК–ОГПУ–НКВД–НКГБ–МГБ–МВД–КГБ: 1917–1991: справочник / составители А. И. Кокурин, Н. В. Петров, с. 711.

2. Leisti KGB prie TSRS MT 1967 metais, be jau esamų, papildomai įsteigti 200 KGB aparatų miestuose ir rajonuose.

Laikyti tikslinga pervadinti KGB įgaliotinių aparatus miestuose ir rajonuose į KGB miestų ir rajonų skyrius ir poskyrius.

3. Pritarti TSR Sąjungos Ministrų Tarybos nutarimo projektui (pridedamas).

CK sekretorius

Prie protokolo Nr. 47 97 punkto

Visiškai slaptai

Ypatingasis aplankas

TSR SĄJUNGOS MINISTRŲ TARYBA

NUTARIMAS

1967 m. liepos ____

Kremlius, Maskva_

Valstybės saugumo komiteto klausimai

1. Papildyti KGB organus 2250 etatų, iš jų – 1750 karininkų, 500 seržantų ir laisvai samdomų asmenų. Centriniam aparatui skirti 100 karininkų.

2. Papildomai skirti KGB 250 lengvųjų automobilių, iš jų 10 centriniam aparatui.

TSR Sąjungos Ministrų Tarybos Pirmininkas A. Kosygin
TSRS Ministrų Tarybos reikalų valdytojas M. Smirtiukov

7. LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko M. Ščensnovičiaus pažyma apie antitarybinių atsišaukimų ir anoniminių dokumentų autorių ir platintojų paiešką ir priemones jai gerinti

1976 m. rugpjūčio 19 d.

Slaptai
Egz. Nr. 5

P A Ž Y M A

apie antitarybinių atsišaukimų ir anoniminių dokumentų autorių ir platintojų paiešką ir priemones jai gerinti

1976 m. rugpjūčio 19 d.

Veikiami užsienio buržuazinės propagandos, taip pat nacionalistų ir reakcingų pažiūrų klerikalų, kai kurie politiškai nesubrendę asmenys nevengia išsakyti savo antitarybinę ir apolitišką nuomonę, o kai kurie iš jų vykdo priešišką veiklą – platina atsišaukimus, rašo antitarybinius ir nacionalistinius užrašus ir siunčia anoniminius laiškus su grasinimais tarybiniam partiniam aktyvui.

KGB prie LTSR MT vadovybė anoniminių antitarybinio pobūdžio laiškų ir atsišaukimų autorių paieškai ir demaskavimui, kaip vienai iš Valstybės saugumo organų pagrindinių politinių užduočių, skiria ypač daug dėmesio.

Nuolat rūpinamasi, kad respublikos KGB organai būtų papildomi patyrusiais paieškos darbuotojais, tobulinama jų kvalifikacija.

Visuose respublikos KGB miestų skyriuose anonimų paieškai paskirti patyrę operatyviniai darbuotojai, kurie buvo specialiai rengiami tobulinimo kursuose Kijeve.

Operatyviniams anonimų paieškos darbuotojams KGB rajonų poskyriuose parengti KGB 5-ajame skyriuje sistemingai organizuojami seminarai ir neakivaizdinis mokymas pagal specialią programą ir metodinius nurodymus, kuriuos parengė KGB prie TSR Sąjungos MT 5-oji valdyba, OTU ir VKŠ. Be to, 5-ajame skyriuje paieškos darbuotojams organizuojamos stažuotės jų praktiniams įgūdžiams ugdyti.

1976 m. balandžio 20–23 dienomis vyko respublikos KGB naujai įkurtų rajoninių poskyrių operatyvinės paieškos darbuotojų seminaras.

Anonimų paiešką respublikos Komiteto 5-asis skyrius vykdė vadovaudamasis KGB prie TSR Sąjungos MT 1970 m. balandžio 17 d. įsakymu Nr. 0034, KGB prie Lietuvos TSR MT nurodymais ir atsižvelgdamas į respublikoje susidariusią operatyvinę padėtį.

KGB prie Lietuvos TSR MT 5-asis skyrius organizuoja ir vykdo antitarybinių anoniminių dokumentų autorių paiešką, taip pat kontroliuoja valstybės saugumo organų darbą vietose ir teikia jiems pagalbą tiriant ypač svarbias ir sudėtingas bylas, tvarko antitarybinių dokumentų platinimo respublikos teritorijoje atvejų apskaitą, apibendrina ir skleidžia paieškos darbo patirtį rengdamas atitinkamus seminarus ir instrukcijas. Be to, organizuoja operatyvinės įskaitos bylų objektų ir asmenų, kuriems taikomos profilaktinės priemonės, rankraščių pavyzdžių, taip pat įstaigų, organizacijų ir privačių asmenų rašomųjų mašinėlių šriftų pavyzdžių rinkimą, sistemina juos.

1975 metais ir 1976 metų 1-ąjį pusmetį Lietuvos TSR teritorijoje buvo įvykdyta 100 akcijų, iš jų: 54 antitarybinio ir nacionalistinio pobūdžio atsišaukimų išplatavimo atvejai, išaiškinti 22 atvejai (40,7 %); nacionalistinio pobūdžio užrašų – 25 atvejai, išaiškinta 13 atvejų (52 %); išsiųstas 21 anoniminis laiškas, nustatyti 9 autoriai (42,8 %).

Dėl piktybiškiausių apraiškų užvesta 21 anonimų paieškos byla.

Be to, išaiškinti 37 ankstesniais metais įvykdytų akcijų atvejai.

Iš viso 1975 m. ir 1976 m. 1-ąjį pusmetį išaiškinta 81 anonimų akcija, jas vykdant dalyvavo 93 žmonės. Ištirta 10 anonimų paieškos bylų.

Pagerinus operatyvinį agentūrinį darbą ir kartu su partiniais organais vykdant bendras profilaktines priemones, anonimų vykdomų priešiškų akcijų respublikos teritorijoje kasmet mažėja. 1974 metais buvo užfiksuoti 86 atvejai, o 1975 metais – tik 56.

85 % visų nustatytų autorių sudaro 16–25 metų jaunuoliai. Pagal socialinę padėtį dažniausiai tai yra mokiniai, priešišką veiklą vykdę dėl savo politinio nebrandumo arba dėl nepakankamo internacionalinio auklėjimo mokykloje ar šeimoje.

Kiti išaiškinti anonimai priešišką veiklą vykdė dėl šių priežasčių:

a) dėl priešiškos užsienio radijo laidų propagandos poveikio;

b) dėl neigatyvaus priešiškų pažiūrų asmenų poveikio ir buržuazinės santvarkos metais išleistos ideologiškai žalingos literatūros skaitymo;

c) dėl įvairių psichinių ligų.

Pagal išsilavinimą nustatytų autorių daugumą sudaro asmenys, nebaigę vidurinio mokslo.

Išaiškintiems asmenims buvo taikytos šios poveikio priemonės:

1. Patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal LTSR BK 68 str. – 2 žmonės.
2. Operatyviai tikrinami – 3 žmonės.
3. Nusiųsti gydytis – 6 žmonės.
4. Panaudotos profilaktinės priemonės – 77 žmonės.

Kai kurių priešiškos veiklos vykdytojų profilaktika buvo vykdoma dalyvaujant visuomenės atstovams, o asmenims, kurių veikla buvo piktybiškesnė, pareikšti oficialūs įspėjimai (3 asmenys).

Apie priešiškas apraiškas ir jų priežastis nuolat informuojami partiniai organai, o, esant reikalui, vykdomos ir profilaktinės priemonės.

Vykdamas profilaktines priemones, dalyvauja komjaunimo organizacijos, liaudies švietimo organai ir mokslo įstaigų ar įmonių, kuriose mokosi ar dirba stebimi asmenys, kolektyvai.

Teigiamai galima vertinti tai, kad daugelis miestų ir rajonų skyrių ir poskyrių kryptingai panaudoja agentus priešiškos veiklos organizatorių paieškai.

Tai patvirtina ir šie pavyzdžiai:

1972 m. birželio 4 d. Klaipėdoje buvo pastebėta 17 išplatintų nacionalistinio turinio atsišaukimų, parašytų ranka lietuviškomis spausdintinėmis raidėmis.

Iš atsišaukimų turinio, pagaminimo ir platinimo būdo buvo galima spėti, kad jų autoriai ir platintojai gali būti jauni žmonės. Įvertinus šias aplinkybes ir tai, kad ant atsišaukimų nebuvo išskirtinių rašysenos požymių, anonimų paieška iš esmės buvo vykdoma per agentus ir patikėtinius, dirbančius arba turinčius ryšių su nacionalistinių pažiūrų jaunimu ir vadinamaisiais hipių gerbėjais.

Aktyviai vykdamas agentūrinės operatyvines priemones, 1976 m. pradžioje buvo gauta duomenų, kad Klaipėdoje yra suburta grupė nacionalistinių pažiūrų jaunuolių, kurie pritarė 1972 m. gegužės mėnesį Kaune įvykdytiems chuliganiškiems išpuoliams ir laikosi vadinamųjų hipių gyvenimo būdo ir elgesio taisyklių. Toliau vykdamas agentūrinės ir literinės priemones, pavyko nustatyti, kad 1972 m. birželio 4 d. Klaipėdoje atsišaukimus gamino ir platino jaunuolių grupė, kuriai vadovavo:

Romualdas Stankus, Adomo, g. 1956 m., dirbantis Klaipėdos ryšių mazge.

Nustatyta, kad šiuos veiksmus paskatinusi priežastis buvo nacionalistinės nuotaikos. Visiems priešiškos veiklos dalyviams pritaikytos profilaktinės priemonės.

Kryptingas agentų ir patikėtinių panaudojimas paieškai ne tik duoda gerų rezultatų išaiškinant anonimus, bet ir padeda sužlugdyti planuojamą priešišką veiklą. Tai rodo konkretūs pavyzdžiai.

Pavyzdžiui, knygoje „Liaudies keršytojai“ (autorius – Tarybų Sąjungos didvyris drg. Urbonavičius), priklausančioje Panevėžio miesto bibliotekai, 1976 m. gegužės 14 d. buvo rasti nacionalistinio pobūdžio įrašai.

Aktyviai dirbant kartu su agentais, įrašų autorius buvo nustatytas. Tai buvo:

Valerija Jacevičiūtė, Zenono, gimusi 1960 m., VLKJS narė, Panevėžio 2-osios vidurinės mokyklos 9-os klasės mokinė.

Be to, buvo nustatyta, kad V. Jacevičiūtė gamino nacionalistinio turinio atsisaukimus, kuriuos ketino platinti Panevėžio mieste.

Siekiant sužlugdyti atsisaukimų platinimą ir nustatyti, ar Jacevičiūtė turi kitokios priešiškos medžiagos ir literatūros, buvo surengta keletas agentūrinių operatyvinių operacijų, per kurias Jacevičių bute rasta 16 nacionalistinio turinio atsisaukimų, parašytų V. Jacevičiūtės ranka spausdintinėmis raidėmis. Be to, buvo paimta užrašų knygelė su nacionalistinio turinio eilėrašciais, Jacevičiūtės rašiniais bendru pavadinimu „Lietuvai ir visiems lietuviams“.

Priežastys, paskatinusios rašyti įrašus knygoje, gaminti atsisaukimus ir kurti nacionalistinio turinio eilėraščius, buvo šios: nepakanamas auklėjamasis darbas šeimoje, nacionalistinių eilėraščių apie Kalantą, gautų iš artimus ryšius palaikančių asmenų, skaitymas ir neteisingas lietuvių poetų Maironio ir Vaičiūčio poezijos supratimas.

Gautos medžiagos apie priešiškas apraiškas respublikoje analizė leidžia tvirtinti, kad pastaruoju metu anonimai ieško gudresnių būdų antitarybiniais dokumentams gaminti ir platinti, todėl jų paieška pagal rašyseną ir kitus požymius tampa sunkesnė. Atsižvelgdami į tai, kai kurie respublikos KGB padaliniai padarė atitinkamas išvadas ir slaptų anonimų paieškai aktyviai naudoja agentus ir kitas operatyvines galimybes. Kaip rodo išaiškintų priešiškų apraiškų duomenys, pasitelkę agentus ir patikėtinius, neblogų anonimų paieškos rezulta-

tų pasiekė Panevėžio GO, Alytaus RO, Klaipėdos OKGB ir kai kurie kiti Komiteto padaliniai.

Tačiau ne visų padalinių vadovai tinkamai įvertina priešiškas apraiškas, todėl anonimų paieškai nepanaudoja visų turimų operatyvinių ir agentūrinių galimybių.

Ypač daug priešiškų akcijų įvykdoma Kaune, tačiau čia jų išaiškinimo procentas yra gerokai mažesnis nei kitų miestų KGB skyriuose.

Kauno GO vadovai ir operatyviniai darbuotojai privalo dėti daugiau pastangų ne tik galimoms versijoms numatyti, bet ir jų patikrinimui ir panaudoti tam visas turimas agentūrines ir operatyvines galimybes. Kad Kauno mieste sumažėtų priešiškų apraiškų, daugiau dėmesio reikia skirti bendrosios profilaktikos priemonėms.

Be to, kai kuriuose KGB rajonų padaliniuose tinkamai neįvertinamos tokios apraiškos kaip anoniminių laiškų siuntimas tarybiniam partiniam aktyvui su grasinimais fiziškai su jais susidoroti. Tokių laiškų autorių paieška yra nepakankamai aktyvi, nepateisinamai delsiama vykdyti numatytas paieškos priemonės. Pavyzdžiui, Joniškio RO pagal bylą „Rys“ nuo 1974 m. tebeieškomas asmuo, išsiuntęs grasinimą Joniškio miškų ūkio direktoriui; Plungės RO pagal bylą „Zastupnik“ nuo 1975 m. ieškomas laiško su grasinimais kolūkio „Socialistinis kelias“ pirmininkui autorius; Pasvalio RO pagal bylą „Sopernik“ nuo 1974 m. ieškomas dviejų laiškų su grasinimais Joniškėlio komjaunimo pirminės organizacijos sekretoriui autorius; Raseinių RO nenustatytas grasinamo laiško, nusiųsto 1974 m. „Girkalnio“ kolūkio pirmininkui, autorius; Tauragės RO nepakankamai aktyviai ieškomas grasinamo laiško Tauragės mėsos kombinato direktoriui autorius; Šiaulių GO kelias dienas nepranešė KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ajam skyriui apie miesto laikraščio „Raudonoji vėliava“ redakcijai atsiųstą anoniminį laišką su grasinimais Lietuvos Komunistų partijos Šiaulių miesto sekretoriui.

Šiuo metu KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ajame skyriuje yra 32 anonimų paieškos bylos, tarp jų – masinio antitarybinių dokumentų platinimo bylos „Šakaly“, „Raskolnik“, „Licemer“, „Naborščiki“, „Prizrenyj“ ir „Naglis“.

Pagal nurodytas bylas ieškoma asmenų, 1967–1976 m. pagaminusių ir išplatinsusių 1366 antitarybinius nacionalistinius atsišaukimus Vilniuje, Kaune, Panevėžyje ir kituose respublikos miestuose. Remiantis priešiškos veiklos faktais, iškeltos dvi baudžiamosios bylos. Anonimų

paiešką kontroliuoja Sąjungos KGB 5-osios valdybos 7-asis skyrius.

Atlikus keletą kriminalistinių tyrimų, padedant agentams – aukštos kvalifikacijos įvairių sričių specialistams, buvo sudaryti spėjamų anonimų portretai.

Jų paieškai, ypač pradžioje laikotarpiu, sudarytos operatyvinės paieškos grupės atliko didelį agentūrinį operatyvinį darbą. Paieškai pasitelkta daug agentų, kuriems buvo parengtos specialios raštiškos užduotys. Buvo gauta daug signalų apie asmenis, kurie buvo panašūs į sudarytus portretus. Kai kurie iš tų asmenų buvo tiriami ir tikrinami pagal operatyvinės įskaitos bylas. Kitų patikrinimui panaudota operatyvinė technika.

Ieškant anonimų, daug dirbama įstaigose, įmonėse ir organizacijose. Prisidėti prie anonimų paieškos buvo kviečiami periferiniai respublikos valstybės saugumo organai, jiems buvo išsiųsta orientacinė informacija. Buvo dirbama labai aktyviai.

Tačiau pagal kai kurias operatyvines bylas per pastaruosius 2 metus agentūrinis operatyvinis darbas susilpnėjo ir pradėjo neatitikti keliamų reikalavimų. Sumažėjo gaunamų signalų apie asmenis, panašius į sudarytus anonimų portretus. Tai labai didelis paieškos organizavimo trūkumas, nes anonimų paieška pagal minėtas bylas per agentus yra pagrindinis šio darbo metodas. Remiantis specialistų išvadomis, tikimybė pagal rašyseną surasti asmenis yra labai maža.

Nebuvo skiriama reikiamo dėmesio agentūrinių operatyvinių priemonių planų atnaujinimui. Rengiant planus, nebuvo atsižvelgiama į jų tęstinumą. Planuojamos priemonės ne visada padėjo išvengti aplaidumo ir kitų darbo trūkumų.

Ne pagal visas bylas tvarkoma signalų ir pagal juos tiriamų asmenų apskaita. Nerengiamos pažymos apie galutinius signalų patikrinimo rezultatus. Bylose nėra medžiagos apie patikrinimą daugelio asmenų, panašių į portreta atkurtus anonimus, ypač tų, kurie buvo tikrinami kituose operatyviniuose padaliniuose. Vien pagal bylą „Licemer“ yra 37 signalai apie konkrečius asmenis. Toks bylų tvarkymas neleidžia kruopščiai išanalizuoti gaunamus signalus apie asmenis, kuriems užvestos bylos, ir daryti išvadų apie jų patikrinimo lygį ir kokybę. Kai kuriais atvejais asmenys, nevengę antitarybinių ar nacionalistinių kalbų, buvo tikrinami tik pagal rašyseną, per mažai buvo tiriami ir tikrinami jų ryšiai.

Nurodyti ir kiti trūkumai atsirado dėl operatyvinių darbuotojų, tiesiogiai vykdžiusių anonimų paiešką, kūrybiškumo ir atkaklumo

stokos. Jie neskyrė deramo dėmesio asmenų, apie kuriuos buvo gauta agentų ir patikėtinių signalų, patikrinimo analizei.

Kauno GO 5-ojo skyriaus ir daugelio kitų miestų ir rajonų KGB skyrių vadovai mažiau dėmesio skyrė darbo su anonimų paieškos bylomis kontrolei.

Pasinaudojant agentų galimybėmis, menką paramą paieškos darbuotojams suteikė kiti operatyviniai padaliniai. Laiku nebuvo imtasi veiksmingų priemonių aplaidumui ir kitiems trūkumams pašalinti.

Siekiant pagerinti agentūrinį operatyvinį darbą su nurodytomis anonimų paieškos bylomis, būtina:

1. 5-ojo skyriaus vadovams, taip pat KGB prie LTSR MT GO ir RO viršininkams kartu su operatyviniais darbuotojais, vykdančiais anonimų paiešką, kruopščiai analizuoti pasitaikančių trūkumų priežastis ir imtis veiksmingų priemonių jiems šalinti.

2. Kruopščiai ištirti visus anksčiau gautus signalus, pagal kuriuos bylose nėra medžiagos apie galutinį patikrinimą, ir, esant reikalui, numatyti ir vykdyti papildomas priemones.

3. Organizuoti pagal bylas gaunamų signalų apskaitą. Asmenų, tiriamų pagal gautus signalus, patikrą baigti tik turint pažymą su pagrįstomis išvadomis apie patikrinimo rezultatus.

4. Paiešką atliekantiems darbuotojams rodyti daugiau iniciatyvos organizuojant bendradarbiavimą su kitais operatyviniais padaliniais, ypač panaudojant agentūrines jų galimybes.

5. Operatyvinių padalinių vadovams sustiprinti agentūrinio operatyvinio darbo su bylomis kontrolę, teikti daugiau pagalbos paieškos darbuotojams sprendžiant anonimų paieškos metu iškilusius klausimus.

KGB prie LTSR MT 5-OJO
SKYRIAUS VIRŠININKAS (*pavaduotojas*)
pulkininkas

[parašas pavaduotojo V. Stalausko]
M. ŠČENSNOVIČIUS

Nr. 5/6273

1976 m. rugpjūčio 18 d.

*LYA, f. K-1, ap. 10, b. 440, l. 166–174. Nuorašas. Mašinraštis. Vers-
ta iš rusų kalbos.*

8. LSSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas LSSR KGB padalinių viršininkams dėl darbo pagal penktąją liniją ataskaitos

1985 m. spalio 29 d.

SLAPTAI
Egz. Nr. 20

LIETUVOS TSR
VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETAS

Vilnius

85 m. spalio 29 d. Nr. 5/2-3446

Lietuvos TSR KGB miestų ir rajonų
skyrių ir poskyrių viršininkams

Siekiant gerinti atskaitomybę ir suvienodinti duomenų pateikimą darbo pagal penktąją liniją suvestinei, metinėse agentūrinio operatyvinio darbo ataskaitose, vadovaujantis TSRS KGB 5-osios valdybos rekomendacijomis, turi būti pateikta:

I. Trumpas operatyvinės padėties įvertinimas (parodyti jos kaitos dinamiką). Nauji veiksniai, turėję įtakos operatyvinei veiklai. Pagrindinės priemonės, kurių buvo imtasi siekiant sėkmingai vykdyti svarbiausias užduotis pagal darbo sritis:

II.1. Nauji priešų veiklos taktikos ypatumai.

Priešų dominantys objektai (tam tikros tarybinių piliečių socialinės, religinės, amžiaus grupės, mokslo centrai, mokymo įstaigos ir kt.). Priešų naudojami šaltiniai ideologinės diversijos akcijoms vykdyti. Šių akcijų vykdymo formos ir metodai. Priešų teikiama materialinė ir techninė parama antisuomeniniams elementams.

II.2. Priešiškų radijo stočių (televizijos centrų) respublikai transliuojamų laidų kryptingumas ir aktyvumas. Užsienio radijo laidų girdimumo ir jų klausymosi tarp atskirų kategorijų gyventojų aktyvumo charakteristika. Tarybinių piliečių laiškų siuntimas į užsienio radijo stotis.

II.3. Dalyvavimas vykdamas priešų ardomųjų ideologinių centrų ir užsienio antitarybinių organizacijų tyrimo priemonės (agentų infil-

travimas, operatyviniai žaidimai, ryšių perėmimas, demoralizavimo ir kompromitavimo priemonės ir kt.), šio darbo rezultatai.

II.4. Pagal mokslo, kultūros ir sporto mainų programą TSRS apsilankiusių užsieniečių, įtariamų ryšiais su priešo specialiosiomis tarnybomis, užsienio antitarybiniais centrais ir organizacijomis, atskleidimas (išaiškintų užsienio antitarybinių organizacijų darbuotojų, funkcionierių ir ryšininkų skaičius). Jų ardamosios veiklos kryptys, formos ir metodai. Priemonės, vykdytos užsieniečių priešišakai veiklai atskleisti ir nutraukti (patraukta baudžiamojon atsakomybėn, atliekamas patikrinimas ar tyrimas, užmegzta operatyvinių ryšių, išsiųsta iš šalies, uždrausta atvykti).

III. Priešiškos ir kitokios antivisuomeninės veiklos, vykdomos revizionistinių, nacionalistinių ir prosionistinių pažiūrų tarybinių piliečių, reakcingų bažnytininkų ir sektantų, taip pat kitų į įskaitą įtrauktų asmenų, išaiškinimas, atskleidimas ir sužlugdymas.

Priešo ir priešiško elementų bandymų inspiruoti neigatyvius procesus ir apraiškas inteligentijos ir jaunimo aplinkoje išaiškinimas ir sužlugdymas.

III.1. Išaiškintų grupių ir organizacijų priešiškos veiklos likvidavimas (nurodyti kiekvienos grupės narių skaičių, jų veiklos pobūdį, programinius dokumentus, kokių priemonių imtasi prieš jų narius).

III.2. Ekstremistinių akcijų, įskaitant ginklų, sprogstamųjų ir nuodingųjų medžiagų panaudojimą, grupinę antivisuomeninę veiklą, galinčią peraugti į masinius neramumus, atskleidimas ir sužlugdymas.

III.3. Nelegalių spausdinimo taškų išaiškinimas ir likvidavimas, sutrukdytas antivisuomeniniams elementams naudotis valstybinių įstaigų ir organizacijų dauginimo technika.

III.4. Anonimų, įskaitant radijo anonimus, paieškos rezultatai.

III.5. Darbo su operatyvinės įskaitos bylomis rezultatai (pateikti įdomiausius bylų tyrimo organizavimo, objektų antivisuomeninės ir priešiškos veiklos dokumentavimo ir operatyvinės medžiagos legalizavimo pavyzdžius), operatyvinės įskaitos bylų kiekis metų pradžioje.

III.6. Signalų tikrinimas (gautų signalų skaičius ir gavimo šaltiniai, jų apibūdinimas, patikrinimo išvados).

III.7. Būdingos priežastys ir veiksniai, paskatinę priešiškas ir kitokias antivisuomenines apraiškas, jų šalinimo priemonės.

Vietos įvykiai ir reiškiniai, kuriuos priešas panaudojo ardomajai propagandai. Atskleisti informacijos apie juos perdavimo į užsienį būdai.

III.8. Baudžiamųjų ir administracinių priemonių taikymas asmenims, įrašytiems į operatyvinių bylų įskaitą ir tikrinamiems pagal gautus signalus (atskirai nurodyti patrauktus baudžiamojon atsakomybėn pagal Lietuvos TSR BK 68 ir 199¹–199³ str., taip pat už bendro pobūdžio kriminalinius nusikaltimus pagal KGB organų pateiktą medžiagą).

III.9. Profilaktinis darbas (įskaitant agentų, patikėtinių, visuomenės, masinių informacijos priemonių panaudojimą) ir jo tobulinimas atsižvelgiant į TSRS KGB Pirmininko įsakymo Nr. 0630-1983 m. reikalavimus.

Dalyvavimas propagandinėje ir kontrpropagandinėje veikloje (kiek surengta teminių vakarų, perskaityta paskaitų, pagal KGB organų medžiagą sukurta kino ir televizijos filmų, parengta radijo laidų, išleista knygų ir straipsnių).

Profilaktinio darbo veiksmingumo įvertinimas.

IV. Agentūros aparato analizė (kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai per ataskaitinį laikotarpį) ir jo tobulinimas atsižvelgiant į TSRS KGB Pirmininko įsakymo Nr. 00140-1983 m. reikalavimus, rezidentūros, konspiracinių butų panaudojimas.

V. Analitinis darbas. Tyrimų tematika; pagrindiniai rezultatai, jų realizavimas.

VI. Išvados apie kontržvalgybinio darbo kovojant prieš ideologinės priešos diversijos akcijas ir su priešiškais elementais šalyje privatumus ir trūkumus; pasiūlymai, kaip tobulinti šią veiklą.

Lietuvos TSR KGB Pirmininkas (*pavaduotojas*)

generolas leitenantas

J. Petkevičius

[parašas pavaduotojo H. Vaigausko]

Dokumento pirmojo lapo apačioje yra KGB Panevėžio miesto skyriaus spaudas su 1985 m. vasario 4 d. data ir Nr. 3439. Pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija neįskaitoma.

LYA, f. K-18, ap. 1, b. 636, l. 22–23 a. p. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

9. LSSR KGB Kauno miesto skyriaus 5-ojo poskyrio vyresn. įgaliotinio R. Sujetos pažyma apie operatyvinę padėtį ir darbą su miesto kūrybine inteligentija

1985 m. lapkričio 14 d.*

Slaptai
Egz. Nr. 1

P A Ž Y M A

apie operatyvinę padėtį ir darbą
su miesto kūrybine inteligentija

Aš dirbu kontržvalgybinį darbą miesto Dramos, Muzikiniame ir Lėlių teatruose, Dailės instituto vakariniame skyriuje, J. Naujalio meno mokykloje, St. Žuko taikomosios dailės technikume, Valstybinės filharmonijos Kauno filiale, taip pat rašytojų, dailininkų, muzikų aplinkoje. Palaikau operatyvinius ryšius su „Dailės“ kombinato vadovais ir aktyvistais, Kauno miesto muziejais, Viešąja biblioteka.

Miesto kūrybinės inteligentijos operatyvinės padėties analizė rodo, kad keletą pastarųjų metų ji yra stabili, miesto kūrybinės inteligentijos atstovai laikosi tvirtų idėjinių pozicijų, savo kūrybine veikla ir aktyviu dalyvavimu visuomeniniame ir politiniame gyvenime įdeda svarų indėlį formuodami komunistinę pasaulėžiūrą, keldami darbo masių dvasinę kultūrą ir dorovę.

Kartu pastebėta, kad, paaštrėjus tarptautinei padėčiai, prieš specialiosios tarnybos ir reakcingoji išeivija vis aktyviau rengia ideologinės diversijos akcijas, nukreiptas į kūrybinę inteligentiją. Pasi-taiko, kad, paveikti mums svetimos ideologijos, kai kurie kūrybinės inteligentijos atstovai pradeda reikšti buržuazinio nacionalizmo ir klerikalizmo idėjas, kritikuoti tarybinę tikrovę, orientuotis į įvairias reakcingas socialines, filosofines, estetines ir technokratinės Vakarų koncepcijas.

Siekiant užkirsti kelią kai kurių kūrybinės inteligentijos atstovų politiškai žalingai veiklai ir sustabdyti negatyvių procesų plėtrą, buvo įvykdytos šios agentūrinės operatyvinės priemonės:

Pagal 1983 m. kovo mėn. užvestą operatyvinio patikrinimo bylą

* Dokumento data nustatyta remiantis bylos apyrašu.

„antitarybinė agitacija ir propaganda su revizionistinio pobūdžio pasisakymais“ buvo tikrinamas Kauno dramos teatro vyriausiasis režisierius Jonas VAITKUS, Juozo, g. 1944 m., TSKP narys, turintis aukštąjį išsilavinimą. Tikrinant objektą „TEATRAL“, buvo nustatyta, kad, jam vadovaujant, pastaraisiais metais teatro scenoje sistemingai buvo rodomi spektakliai, nedarantys žiūrovams deramo ideologinio ir moralinio poveikio, priešingai – netgi skatinantys pačius žemiausius žmogaus instinktus. Būdamas teatro Meno tarybos vadovu, objektas „TEATRAL“ savo veiksmais ir kalbomis skiepijo aktoriams neužtikrintumą ateitimi, trukdė formuoti tinkamą būsimų spektaklių idėjinį kryptingumą, kaip partijos narys ignoravo teatro partinio biuro sprendimus, stodamas į partiją, nuslėpė kompromituojančius duomenis apie savo tėvą*. Remdamiesi mūsų pateiktais duomenimis, 1984 m. kovo 27 d. partiniai organai (Lietuvos KP Kauno miesto komiteto biuras) surengė objektui „TEATRAL“ profilaktinį auklėjamąjį pokalbį. Objektui „TEATRAL“ taikytos partinių organų profilaktinės priemonės iš dalies pasiteisino. Kita vertus, operatyvinio stebėjimo bylos objektas „TEATRAL“ 1985 m. vasario mėn. pastatė pagal savo scenarijų A. de Sent Ekiuperi kūrinį „Mažasis princas“ ir „Karo lakūnas“ motyvais parašytą pjesę – improvizaciją „Literatūros pamokos“. Vaidmenis spektaklyje vaidino Lietuvos TSR valstybinės konservatorijos Aktorinio meistriškumo katedros jo vadovaujamo kurso studentai. Agentų ir patikėtinių, žiūrėjusių spektaklį, nuomone, „TEATRAL“ minėtu spektakliu kritikuoja mūsų šalies bendrojo lavinimo švietimo sistemą ir žemina visus švietimo sistemos darbuotojus. Pedagogai išreiškė didžiulį susirūpinimą, kad šis spektaklis gali skatinti jaunimo nihilizmą, pesimizmą, žlugdyti pedagogų autoritetą. Agentų ir patikėtinių pateiktais duomenimis, šių metų balandžio 12 d. susitikime su jaunais Lietuvos veterinarijos akademijos dėstytojais pedagogus „TEATRAL“ išvadino dvasiškai atsilikusiomis, degradavusiomis asmenybėmis, o tai sukėlė didelį susitikimo dalyvių pasipiktinimą. „TEATRAL“ neigiamai kalbėjo ir apie tarybinę visuomenę, kurioje esą nėra nieko šviesaus ir pozityvaus. Jo tvirtinimu, Spalio revoliucija sunaikino visas visuomenės sukauptas dvasines vertybes, išniekino religiją, liaudžiai vietoj jos nesuteikdama jokio kito tikėjimo. Todėl žmonės nustojo tikėti vieni kitais, juo labiau bet kokia institucija ar

* J. Vaitkaus tėvai kilę iš ūkininkų, tėvas dalyvavo partizaniniame kare.

partija. Išeiti iš šio užburto rato, anot „TEATRAL“, gali padėti grįžimas prie dešimties Dievo įsakymų, kuriuos jis laiko vienintele vertybe, nepavaldžia nei valiai, nei bažnyčiai, nei socialdemokratijai. Šių metų birželio 25 d. Lietuvos KP Kauno miesto komiteto biuras už ideologiškai žalingus samprotavimus objektui „TEATRAL“ skyrė griežtą papeikimą ir įrašė jį į įskaitos kortelę. Objekto „TEATRAL“ operatyvinio stebėjimo metu nustatyta, kad šių metų rugsėjo 13 d. po jo sukurto filmo „Zodiak“, skirto M. K. Čiurlioniui, premjeros vyksime susitikime su kino filmo žiūrovais „TEATRAL“ skundėsi, kad cenzūra neleido jam kaip reikiant atsiskleisti, nes daugiau nei 600 metrų kino juostos teko iškirpti. Operatyvinis objekto „TEATRAL“ stebėjimas tęsiamas.

Pastaruoju metu gavome keletą signalų ir užfiksavome, kur Kauno mieste rodomi vakarietiški videofilmai, propaguojantys ištvirtavimą, nihilizmą ir kitas vakarietiško gyvenimo blogybes. Siekdami užkirsti kelią ideologiškai žalingai veiklai, vienam iš „videobiznio“ organizatorių – skulptoriui profesionalui Juozui Geručiiui RUZGUI, Prano, g. 1934 m., užvedėme operatyvinio patikrinimo bylą.

Tikrinant objektą „BIZNESMEN“, buvo nustatyta, kad, turėdamas brangią videoaparaturą ir naujausius užsienio gamybos meninius videofilmus, kurių dauguma yra ideologiškai žalingo turinio, jis rengia savo namuose jų peržiūras pasikviesdamas pažįstamus ir „reikalingus“ žmones iš kūrybinės inteligentijos, prekybininkų, medikų, besimokančio jaunimo ir miesto studentijos aplinkos. Artimiausiems pažįstamiems rodė sekso ir pornografinius videofilmus. Buvo nustatyta, kad „BIZNESMEN“, pirkdamas ar skolindamasis videokasetes, darė videofilmų kopijas ir kaupė savo kolekciją, taip pat rodė videofilmus kitose viešose ir privačiose vietose. Išaiškinta, kad „BIZNESMEN“ videofilmų peržiūros ir naujų įsigijimo tikslais palaikė nuolatinį ryšius su jau nustatytais Kauno miesto gyventojais, turinčiais videoaparaturą ir ideologiškai žalingo turinio videofilmų įsigijimo šaltinius. Iš viso buvo nustatyta daugiau nei 100 su objektu „BIZNESMEN“ palaikančių ryšių žmonių, kurie ateidavo pas jį apsiiekti ar parduoti videokasečių, taip pat pažiūrėti įvairaus turinio videofilmų.

1984 m. vasario pabaigoje ir kovo mėn. pagal Lietuvos TSR prokuratūros iškeltą baudžiamąją bylą tirdami „BIZNESMEN“ ir su „vi-

deobizniu“ susijusius jam artimus asmenis, kartu su Kauno rajono Prokuratūra įvykdėme kompleksą agentūrinių operatyvinių ir tardymo priemonių. Per kratas iš objekto „BIZNESMEN“ ir su juo susijusių asmenų buvo paimti 9 televizoriai, 12 videomagnetofonų, 165 videokasetės. Objektui „BIZNESMEN“ ir dviem su juo susijusiems asmenims buvo pateikti kaltinimai pagal Lietuvos TSR BK 242 str. (pornografinių daiktų gaminimas ir platinimas), o artimus ryšius su jais palaikiusiam R. V. GAILIŪNUI – pagal Lietuvos TSR BK 242 str. ir Lietuvos TSR BK 201 str. (pasipriešinimas milicijos darbuotojui ar liaudies draugovinkui). 1984 m. spalio mėn. Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų teisėjų kolegija, atvirame posėdyje išnagrinėjusi baudžiamąją bylą, pagal kurią buvo kaltinami „BIZNESMEN“ ir su juo susiję asmenys, vadovaudamasi Lietuvos TSR BPK 331 str., pripažino juos kaltais ir priteisė objektui „BIZNESMEN“ 300 rublių baudą. Artimai su juo bendravęs R. V. GAILIŪNAS nuteistas laisvės atėmimu dvejimms metams. Dviem kitiems ryšius su jais palaikiusiems asmenims skirtos 300 ir 200 rublių baudos. Nusikaltimo priemonės – videomagnetofonai ir televizoriai, vykdant teismo nutartį, buvo konfiskuoti, pornografinio turinio videokasetės sunaikintos, kitos perduotos atitinkamoms organizacijoms.

Profilaktikos tikslais kartu su Lietuvos TSR KGB 5-osios tarnybos 1-uoju skyriumi parengėme straipsnį „Videobiznis, arba dvasinio skurdo turgus“, kuris buvo išspausdintas respublikiniame laikraštyje „Komjaunimo tiesa“ ir perspausdintas miesto laikraštyje. Jame aprašyta ideologiškai žalinga objekto „BIZNESMEN“ ir su juo susijusių asmenų „videoveikla“. 1984 m. lapkričio mėn. Lietuvos TSR dailininkų sąjungos Plenumas pašalino objektą „BIZNESMEN“ iš Sąjungos narių už veiklą, teršiančią garbingą tarybinio menininko vardą. Duomenų, kad „BIZNESMEN“ rengtųsi atnaujinti ideologiškai žalingą „videoprodukcijos“ rodymo ir platinimo veiklą, neturime.

Pagal operatyvinio patikrinimo bylą tikrinamas objektas „KERAMIK“ – Kauno „Dailės“ kombinato dailininkas, kuris, Latvijos TSR KGB 5-ojo skyriaus duomenimis, užmezgė glaudžius ryšius su operatyvinio tyrimo bylos objektu „GRIF“, perduodančiu tendencingą informaciją latvių išeivijos organizacijoms. „KERAMIK“ pritaria jo nacionalistinėms, antitarybinėms pažiūroms. Pokalbyje su kitu jam artimu asmeniu – DGOR „PODSTREKATELI“ objektu „KERA-

MIK“ neigiamai atsiliepė apie tarybinę visuomenę, liaupsino vakarietišką gyvenimo būdą.

„KERAMIK“ tikrinamas siekiant išsiaiškinti tikrą jo ryšių su „PODSTREKATELI“ ir Latvijos TSR KGB objektu „GRIF“ pobūdį, nustatyti kitus asmenis, palaikančius ryšius su tikrinamuoju ir pritariančius politiškai žalingoms jo pažiūroms, taip pat išsiaiškinti, ar jis nėra susijęs su organizuota priešiška veikla, kurią respublikoje vykdo nacionalistai ir klerikaliniai ekstremistai.

Inteligentijos aplinkoje pasitaiko negatyvių apraiškų, pasireiškiančių nacionalistiniais, antitarybiniais ir kitokiais ideologiškai žalingais samprotavimais ir veikla. Pavyzdžiui, 1983 metais Lietuvos TSR KGB Kauno skyriaus pastate surengėme išpėjamojo profilaktinio pobūdžio pokalbį su Kauno valstybinio istorijos muziejaus sektoriaus vedėju Algiu Juozu MORKŪNU, Vytauto, g. 1955 m., dėl sistemingo nacionalistinės antirusiškos nuomonės skleidimo savo darbovietėje. Agentų pateiktais duomenimis, MORKŪNAS, turėdamas galimybę naudotis muziejaus specialiojo fondo medžiaga, nuolatos skaitė Lietuvos buržuazinės santvarkos laikotarpio istorinę ir politinę literatūrą ir, kritiškai jos neįvertinęs, perpasakojo ir komentavo bendradarbiams. Operatyvinis MORKŪNO stebėjimas atliekamas siekiant nustatyti, ar jis neatnaujinio priešiškos veiklos skleisdamas ideologiškai žalingas idėjas ir pažiūras.

Tęsiamas darbas siekiant respublikos teritorijoje ir Kauno mieste lokalizuoti antivisuomeninę krišnaitų grupuočių veiklą. Mūsų iniciatyva 1984–1985 metais milicijos pajėgos ir prokuratūros organai vykdė keletą priemonių kai kurių aktyvių krišnaitų negatyvios veiklos prevencijai ir dokumentavimui. Pritaikius išpėjamąsias profilaktines ir kitas poveikio priemones, buvę operatyvinės įskaitos bylų objektai *Brundza*, *Lekavičiūtė*, *Sakalauskaitė* atsižadėjo krišnaitų dogmų ir pradėjo gyventi normalų gyvenimą.

Kartu reikia pažymėti, kad vis dar gaunama duomenų, jog kai kurie aktyvūs krišnaitai nenutraukė savo antivisuomeninės veiklos, o atvirkščiai, sekdami užsienio centro „Tarptautinė Krišnos sąmonės bendrija“ vadovų nurodymais, ją aktyvina.

1985 m. naktį iš rugsėjo 7-osios į 8-ąją B. DAUGUVIEČIO muziejuje-sodyboje Biržų rajone milicijos pajėgos nutraukė nelegalų krišnaitų susirinkimą, kuriame dalyvavo 28 žmonės. 9 iš jų – Kau-

no krišnaitai, tarp sulaikytųjų – aktyvus krišnaitas, buvęs Stepo Žuko taikomosios dailės technikumо moksleivis Mindaugas Šibonis, Jono, g. 1962 m. Siekiant dokumentuoti jo antivisuomeninę veiklą, išaiškinti ryšius su aktyviais respublikos ir kitų šalies miestų krišnaitais, manau, būtų tikslinga užvesti *Šiboniui* operatyvinio patikrinimo bylą.

[...]

Šiuo metu yra užvestos 3 operatyvinio patikrinimo bylos, 2 operatyvinio stebėjimo bylos. Asmeniniai ryšiai palaikomi su 22 agentais ir su 78 patikėtiniais.

Kauno valstybiniame muzikiniame teatre dirba 306 (328) žmonės, iš jų 186 (193) kūrybiniai darbuotojai. Partinę organizaciją sudaro 20 TSKP narių. 2 žmonės anksčiau buvo teisti už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus.

Kauno dramos teatre iš viso dirba 182 (175) žmonės, iš jų 76 (65) kūrybiniai darbuotojai. Partinę teatro organizaciją sudaro 13 TSKP narių. 1 žmogus anksčiau buvo teistas už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus.

Lietuvos valstybinės filharmonijos Kauno filialas vienija 150 (180) žmonių: kūrybinius kolektyvus, Kauno valstybinį chorą, kurį sudaro 90 žmonių, vokalinį instrumentinį ansamblį „Plius-minus“ – 20 žmonių. Partinę organizaciją sudaro 11 TSKP narių. 1 žmogus anksčiau buvo teistas už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus.

Lietuvos TSR dailininkų sąjungos Kauno skyrių sudaro 150 žmonių, jaunųjų dailininkų sekciją – 101 žmogus. Partinėje organizacijoje – 15 TSKP narių. 3 žmonės anksčiau buvo teisti už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus.

Rašytojų sąjungos Kauno skyriuje yra 18 žmonių. Jaunųjų rašytojų sekcijoje – 41 žmogus. Partinę organizaciją sudaro 6 TSKP nariai. 1 žmogus anksčiau buvo teistas už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus.

St. Žuko taikomosios dailės technikume iš viso dirba 80 žmonių, 60 iš jų – dėstytojai. Technikume mokosi 384 moksleiviai. Partinėje organizacijoje yra 9 TSKP nariai.

Kauno J. Gruodžio muzikos mokykloje dirba 134 asmenys, iš jų 96 dėstytojai. Mokykloje mokosi 358 (350) mokiniai. Partinę organizaciją sudaro 15 (18) TSKP narių.

Kauno J. Naujaliao meno mokykloje dirba 135 asmenys, iš jų – 100 dėstytojų. Mokosi 533 (515) mokiniai. Partinę organizaciją sudaro 15 TSKP narių.

Lietuvos TSR valstybinio instituto Kauno skyriuje yra 27 dėstytojai, 206 studentai. Partinę organizaciją sudaro 8 TSKP nariai.

1983–1985 metais į kapitalistines šalis privačiu būdu buvo išvykę 8 žmonės, kaip turistai – 110, kultūrinių mainų būdu – 89. Į socialistines šalis privačiai buvo išvykę 70 žmonių, kaip turistai – 80, kultūrinių mainų būdu – 46 žmonės.

Atsižvelgiant į operatyvinę padėtį, artimiausiu metu reikia stiprinti agentūrinį aparatą tarp dėstytojų ir mokinių St. Žuko taikomosios dailės technikume ir J. Naujaliao meno mokykloje.

LIETUVOS TSR KGB KAUNO MIESTO SKYRIAUS 5-OJO
POSKYRIO OPERATYVINIS ĮGALIOJIMAS MAJORAS –
[parašas] R. SUJETA

SUTINKU: 5-OJO POSKYRIO VIRŠININKAS

PAPULKININKIS

[parašas] A. VAIČIULIS

išsp. 3 egz.

egz. Nr. 1 – drg. A. Vaičiuliui

egz. Nr. 2 – į l. b. Nr. 700 t____ p.____

egz. Nr. 3 – į l. b. Nr. 700 t____ p.____

vykd. Sujeta

sp. Gavzova

1985.11.14, Nr. 9155

r / t 4.

LYA, f. K-18, ap. 1, b. 206, l. 91–98. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

10. LSSR KGB Kauno miesto skyriaus 5-ojo poskyrio vyresn. įgaliotinio V. Ivanausko pažyma apie agentūrinę operatyvinę padėtį Kauno miesto vidurinėse mokyklose

1986 m. rugsėjo 11 d.*

Slaptai
Egz. Nr. 3

P A Ž Y M A

apie agentūrinę operatyvinę padėtį
Kauno miesto vidurinėse mokyklose

Turimos medžiagos analizė ir tyrimas rodo, kad kai kurie miesto ir rajono jaunuoliai dėl gyvenimo patirties, politinio brandumo stokos ir silpno idėjinio politinio parengimo kartais nesugeba teisingai įvertinti kai kurių socialinių ir politinių reiškinių, vykstančių mūsų šalyje ir užsienyje. Kai kurie iš jų, paveikti buržuazinės propagandos, yra nusivylę tarybine tikrove ir komjaunimo veikla, nenori dirbti visuomenei naudingo darbo.

Iš gaunamos operatyvinės informacijos matyti, kad padidėjo pagrindinio priešų dėmesys mūsų jaunimui, jis įvairiais būdais ir visomis jėgomis stengiasi išiskverbti į jaunimo aplinką, ieško įvairių ideologinio poveikio būdų ir metodų. Kaip ir ankstesniais metais, pagrindinė ideologinio poveikio besimokančiam jaunimui priemonė yra buržuazinė radijo propaganda, aktyviau nei anksčiau naudojami pašto ryšiai, siūlymai pradėti susirašinėti su įvairių užsienio „jaunimo centrų“ korespondentais. (Dažniausiai susirašinėja ta jaunimo dalis, tie asmenys, kurie jau palaiko giminystės ar kitokius ryšius su užsienio korespondentais arba kurių tėvai palaiko tokius ryšius.)

Kartais kai kurie moksleiviai, perdėtai garbindami Vakarų buržuazinio jaunimo gyvenimo būdą, bando suburti nestabilias, ideologiškai žalingas grupes.

Pavyzdžiui, 1985 metais sukludėme suburti nelegalią jaunimo grupę, kurios iniciatoriai buvo VLKJS narys Kačerginės 11-os klasės mokinys V. V. PIČKUR ir jo bendraminčiai – 43-iosios vidurinės mokyklos mokinys JASEVIČIUS bei tos pačios mokyklos mokinys

* Dokumento data nustatyta remiantis bylos apyrašu.

DABAŠINSKAS. Buvo nustatyta, kad visi jie lankėsi tose miesto vietose, kur renkasi vadinamieji „pankai“. Bendraudami tarpusavyje, jie nevengė ideologiškai žalingų kalbų, fašistinių pasisveikinimų ir šūksnių. 1985–1986 m. už Vakarų „pankų“ pamėgdžiojimą ir ideologiškai žalingo požiūrio į tarybinę tikrovę skleidimą keletui mokinių iš 29-osios, 14-osios ir kitų vidurinių mokyklų buvo taikytos profilaktinės priemonės.

Pastaruoju metu tarp kai kurių miesto mokinių pradėjo plisti „pankų“ idėjos, pagrįstos vadinamąja „naująja banga“, propaguojančia prievartos kultą, profašistines pažiūras ir nuotaikas. „Naujabangiečiai“ tarsi atsiriboja nuo visuomenės „muzikine siena“, per kurią matosi jų susvetimėjimas, šiurkštumas, atviras priešiškusmas visuomenėje nusistovėjusioms normoms ir tvarkai. Per mūsų agentus „KALVAITIS“ ir „ALISA“ buvo nustatyti aktyvūs „naujabangiečių“ propagandininkai – Kauno 22-osios vidurinės mokyklos 10-os klasės moksleiviai A. R. MISIŪNAS, S. R. PALŠIS ir kiti. Be to, jie skleidė vienminčių grupės subūrimo idėją siekdami organizuoti kovą prieš esamą santvarką, už veiksmų laisvės suteikimą provakarietiškomis jaunimo grupėms.

Tolesnis šių asmenų tyrimas parodė, kad „naujabangininkais“ jie susižavėjo dėl iškreipto kai kurių Vakarų jaunimo gyvenimo momentų supratimo, dėl nuolatinio žiūrėjimo menkos kokybės Vakarų videofilmų, tokių kaip „*Rembo*“, „Breiko kareiviai“, „*Klas-84*“ ir kt., propaguojančių jėgos ir baimės kultą, profašistines nuotaikas, taip pat dėl ansamblių, atliekančių muzikos kūrinius „pankų“ stiliumi, klausymo.

Iš to, kas paminėta, galima daryti išvadą, kad paaugliai dar yra linkę įsigyti ar pasigaminti įvairius sprogstamuosius užtaisus, dažniausiai signalines raketas, taip pat įvairius šaunamuosius prietaisus. Pavyzdžiui, 1985–1986 m. iš minėtos kategorijos asmenų konfiskavome 5 šaunamuosius prietaisus, kelis tūkstančius imitacinių kulų, signalinių raketų ir kitų sprogstamųjų medžiagų. Siekdami sutrukdyti paaugliams gaminti sprogstamuosius prietaisus ir jais naudotis, apie tai informavome Lietuvos KP Kauno miesto komitetą ir Liaudies švietimo skyrių. Bendrai priimtų priemonių dėka šį reiškinį tam tikru mastu pavyko lokalizuoti.

Kaip ir anksčiau, pastaruosius dvejus metus savo veiklą tarp mies-

to jaunimo stengėsi plėtoti reakcingi kunigai, vienuolijos elementai. Patekę į jų įtaką, kai kurie jaunuoliai atvirai kalba apie savo religinius įsitikinimus, stengiasi juos skleisti savo aplinkoje. Šiuo metu tokie yra: Kauno 38-osios vidurinės mokyklos mokiniai A. GUDŽIŪNAITĖ, S. AŠMONTAS, 43-osios vidurinės mokyklos mokinė E. VAZNELYTĖ ir kiti.

Paveikti negatyvios miesčioniškos aplinkos ir mums priešiškų radijo laidų, liaupsinančių gyvenimą kapitalistinėse šalyse, kai kurie mokiniai pradeda garbinti Vakarų jaunimo gyvenimo būdą, kurti įvairius savo išdavikiškų sumanymų įgyvendinimo planus.

Pavyzdžiui, 1985 m. lapkričio mėn. buvo sužlugdytas 39-osios vidurinės mokyklos mokinio VLKJS nario MISIŪNO bandymas pabėgti į užsienį, 1984 m. – BABIANSKIO ir kt. Nustatytos bandymų pabėgti priežastys: nuolatinis [Vakarų radijo laidų] klausymasis, iš suaugusiųjų girdimas gyvenimo Vakarų šalyse liaupsinimas ir idealizavimas.

Dėl ideologinio priešo įtakos daugelyje miesto vidurinių mokyklų periodiškai pasitaiko ir kitų negatyvių apraiškų, dažniausiai pasireiškiančių nacionalistiniais, antitarybiniais ir kitokiais politiškai žalingais samprotavimais ir veiksmais. Už nacionalistinius ir kitokius ideologiškai žalingus samprotavimus savo aplinkoje Kauno 14-osios vidurinės mokyklos mokiniui RINKEVIČIUI, 29-osios vidurinės mokyklos mokiniui V. DZEGORIUI, 39-osios vidurinės mokyklos mokiniui G. ŠPOKUI ir kitiems buvo taikytos profilaktinės priemonės.

1986 metų balandžio 19 d. 34-osios vidurinės mokyklos rajone ir pačioje mokykloje buvo išplatintas didelis kiekis ideologiškai žalingų atsišaukimų. Buvo nustatyta, kad atsišaukimus rašė ir platino tos pačios mokyklos mokinys R. KAZAKEVIČIUS, o jam padėjo 7-os klasės mokinys E. GEDUTIS. Kurti ir platinti atsišaukimus paskatino kai kurių bendraklasių politiškai žalingos kalbos apie tarybinę tikrovę, tinkamo politinio auklėjimo stoka šeimoje ir ideologinio darbo trūkumai 34-ojoje vidurinėje mokykloje.

Nurodytos negatyvios apraiškos, pasitaikančios jaunimo aplinkoje, ir jų tyrimas rodo, kad jų priežastys yra esminiai jaunimo politinio auklėjamojo darbo mokyklose trūkumai, taip pat tėvų ir artimų giminaičių kontrolės stoka, politiškai nebrandiems jaunuoliams būdingas nekritiškas vadinamosios užsienio „masinės kultūros“, įvairiais bū-

dais įsiskverbiančios į mūsų gyvenimą, suvokimas. Tai žemo lygio Vakarų pavyzdžiai – videoprodukcija, „muzikos lentyna“ ir pan.

Siekdami pašalinti miesto ir rajono jaunimo ideologinio auklėjimo trūkumus, mes nuolat siunčiame partiniams organams informaciją apie visus negatyvius procesus ir reiškinius šioje aplinkoje, palai kome ryšius su mokyklų administracija, pedagogų aktyvu.

Ateityje agentūrinis operatyvinis darbas Kauno miesto vidurinėse mokyklose bus dirbamas šia kryptimi:

1. Agentūros aparato plėtimas operatyviniu požiūriu pažeidžiausiose vietose, mokyklose, kur renkasi jaunimas (diskotekose, ansambliuose, vaikų klubuose), taip pat tarp linkusių grupuotis asmenų, apie kuriuos yra kompromituojančios medžiagos.

2. Agentų rengimas ir verbavimas iš aukštesniųjų klasių mokinių.

3. Agentūrinių pozicijų sukūrimas asmenų, patekusių į religinių fanatikų įtaką, aplinkoje.

4. Procesų, vykstančių tarp jaunų mokytojų, galbūt darančių neigiamą įtaką mokiniams dėl prasto idėjinio politinio jų parengimo, atskleidimas siekiant apie tai informuoti partinius organus ir imtis atitinkamų administracinių ir profilaktinių priemonių.

5. Patikėtinių – mokytojų, komjaunimo, partinio aktyvo atstovų – pritraukimas prie visapusiško ir nuodugnaus mokyklose ir kituose liaudies švietimo sistemos kolektyvuose vykstančių procesų tyrimo.

LT SR KGB KAUNO MIESTO SKYRIAUS 5-OJO POSKYRIO
VYRESN. OPERATYVINIS ĮGALIO TINIS MAJORAS –

[parašas] V. IVANAUSKAS

*LYA, f. K-18, ap. 1, b. 262, l. 104–107. Originalas. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

11. SSRS KGB pirmininko V. Kriučkovo raštas SSKP CK dėl SSRS KGB Sovietinės konstitucinės santvarkos gynimo valdybos sukūrimo

1989 m. rugpjūčio 4 d.

Kopija
Visiškai slaptai
Egz. Nr. 2

89.08.04 Nr. 1598-K

T S K P C K

Dėl TSRS KGB Tarybinės konstitucinės santvarkos gynimo valdybos sukūrimo

Valstybės saugumo komitetas, pertvarkydamas savo operatyvinę tarnybinę veiklą, teikia siūlymą įkurti Tarybinės konstitucinės santvarkos gynimo valdybą ir panaikinti TSRS KGB 5-ąją valdybą.

Penktoji valdyba TSRS KGB centriniame aparate, respublikų KGB penktosios valdybos, tarnybos, skyriai ir poskyriai, kraštų bei sričių UKGB buvo sukurti vadovaujantis TSKP Centro Komiteto ir TSRS Ministrų Tarybos nutarimu 1967 m. birželio mėn. „kontržvalgybiam darbui organizuoti kovojant prieš ideologinę priešą diversiją“.

Tarybinės visuomenės revoliucinio atsinaujinimo, demokratijos ir viešumo plėtros sąlygomis kapitalistinių šalių specialiosios tarnybos, su jomis susiję užsienio antitarybiniai centrai ir kitos organizacijos savo ardomąją veiklą prieš TSRS perkelia į naują strateginę ir taktinę platformą. Savo tikslais ir formomis ji igauna kovos prieš TSRS konstitucijos pagrindus pobūdį. Atgaivindamos nacionalizmą, šovinizmą, klerikalizmą, Vakarų specialiosios tarnybos ir antitarybinės organizacijos aktyviai stengiasi inspiruoti visuomenės įtampas židinius, antisocialistines apraiškas ir masinius neramumus, kurstyti priešiškus elementus jėga nuversti tarybų valdžią. Ypač atkakliai jie siekia formuoti legalias ir nelegalias antikonstitucines grupuotes, tiesiogiai joms vadovauti, teikti materialinę ir idėjinę paramą, kurstyti ekstremistines akcijas.

Ardomosioms savo užmačioms įgyvendinti imperialistinių valstybių specialiosios tarnybos ir antitarybiniai centrai vis aktyviau panaudoja sparčiai plėtojamus tarptautinius kultūrinius, kūrybinius, mokslo, prekybos ir ekonomikos mainus, steigiamas bendras su užsienio firmomis įstaigas, mūsų pramonės įmonių, visuomeninių organizacijų ir kooperatyvų tiesioginius ryšius su užsieniu.

Tokia pat kryptimi neteisėtą veiklą plečia antisocialistiniai elementai. Pasinaudodami kai kuriais savaveiksmiais dariniais, atsiradusiais politiškai aktyvių piliečių iniciatyva, prisidengdami demokratizacijos, tarybinės visuomenės atnaujinimo šūkiais, jie antikonstituciniais tikslais organizuoja opozicinių TSKP struktūrų, kitų organizuotų grupuočių kūrimą. Ypač ardomoji jų veikla suaktyvėjo pasinaudojus nacionalizmu ir šovinizmu. Daugelyje vietovių šiuo pagrindu atsiradusios grupuotės ir judėjimai atvirai ragina jėgos metodais keisti TSRS visuomeninę ir valstybinę santvarką, organizuoja masinius neramumus, vykdo pavojingą ekstremistinę veiklą, teroristines akcijas, kitus prievartos aktus, neretai ir ginkluotus, prieš pareigūnus ir piliečius.

Dėl išvardytų aplinkybių būtina stiprinti patikimą sąjunginės tarybinės valstybės konstitucinės santvarkos gynimą, tarybinės visuomenės atitraukimą nuo Vakarų specialiųjų tarnybų, užsienio antitarybinių organizacijų ir jų vienminčių ardomosios veiklos šalyje.

Sprendžiant šiuos uždavinius sparčios tarptautinių ryšių plėtros, vis didėjančio tarybinės visuomenės atvirumo sąlygomis, būtina taikyti naujus KGB organų darbo metodus ir formas. Todėl naujai kuriamos kontržvalgybos valdybos operatyvinė veikla turėtų būti sutelkta šiems pagrindiniams uždaviniams spręsti: žlugdyti kapitalistinių šalių specialiųjų tarnybų užmačias kurti ir panaudoti antikonstituciniais tikslais organizuotas antisocialistines grupuotes; užkirsti kelią antisocialistinių elementų, bandančių jėga nuversti tarybų valdžią, nusikalstamai veiklai; atskleisti ir sužlugdyti teroristines akcijas; žlugdyti ir lokalizuoti masinius neramumus ir kitą ekstremistinę neteisėtų grupuočių veiklą; atskleisti ir neutralizuoti antitarybines nacionalistines apraiškas.

Įgyvendinant šiuos tikslus, nurodytos valdybos ir jos padalinių darbe vis didesnę reikšmę įgaus nuolatinis ryšių palaikymas ir bendrų priemonių vykdymas su daugeliu ministerijų, žinybų, kūrybinių

sąjungų, ryšių su užsienio šalimis organizacijų, mokymo ir kitų įstaigų, plėtojančių visuomeninius, mokslo, kultūros ir kitus tarptautinius mainus ir kitokius tarptautinio bendradarbiavimo ryšius. Ypač didelę reikšmę turės instancijoms, partinėms organizacijoms, valstybiniams ir visuomeniniams organams teikiama informacija apie neigiamas tendencijas, konkrečias operatyvinės padėties situacijas ir galimas priemones jai normalizuoti.

Naujai kuriama Tarybinės konstitucinės santvarkos gynimo valdyba veiks kaip savarankiška TSRS KGB valdyba.

Respublikų KGB penktosios valdybos, tarnybos, skyriai ir poskyriai, kraštų ir sričių UKGB naikinamos.

Nurodyta valdyba užduotis vykdys vadovaudamasi galiojančiais įstatymais ir kitais norminiais aktais, reglamentuojančiais TSRS Valstybės saugumo komiteto veiklą, ir panaudodama agentūros aparatą, patikėtinius, vykdydama operatyvines ir operatyvines technines priemones KGB organams nustatyta tvarka.

Jei šis klausimas bus išspręstas teigiamai, bus patvirtinta valdybos struktūra, jos padalinių funkcijos ir padaryti analogiški teritorinių valstybės saugumo organų veiklos ir struktūros pakeitimai.

Šioms priemonėms įvykdyti papildomų asignavimų ir etatų nereikės.

TSRS KGB Pirmininko pavaduotojo – 5-osios valdybos viršininko pareigybę būtų tikslinga pakeisti į TSRS KGB Pirmininko pavaduotojo pareigybę ir pavesti jam kuruoti vieną iš kontržvalgybinio darbo kryptių, valstybės saugumo organų veiklos teises problemas ir kitus klausimus.

TSRS KGB Pirmininko pranešimas dėl 5-osios valdybos panaikinimo ir Tarybinės konstitucinės santvarkos gynimo valdybos sukūrimo apsvaistytas TSRS Aukščiausiosios Tarybos Gynybos ir valstybės saugumo komitete. Pasiūlymams buvo pritarta.

Su TSKP CK Valstybės teisės skyriumi (drg. A. S. Pavlovu) suderinta darbo tvarka.

TSKP CK ir TSRS Ministrų Tarybos nutarimų projektai pridedami. Prašome apsvaistyti.

Komiteto Pirmininkas

V. Kriučkov [parašo nėra]

Dokumento pirmojo lapo viršuje įrašas ranka: „TSRS KGB 89.08.29 įsakymas ir Nr. 00/24“. Taip pat yra spaudai su įrašais: „Išslaptinta“, „TSKP CK 1989.08.11 nutarimas Nr. P. 164/87“, „TSRS MT 1989.08.13 nutarimas Nr. 634-143.“

Rusijos valstybinis naujosios istorijos archyvas, f. 89, ap. 18, b. 127, l. 1–4. Kopija. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

12. LSSR KGB „OP“ tarnybos 3-iojo skyriaus viršininko J. Česnavičiaus raštas dėl skyriaus operatyvinių darbuotojų paskirstymo

1991 m. sausio mėn.*

Lietuvos TSR KGB „OP“ tarnybos 3-iojo skyriaus
operatyvinių darbuotojų

P A S K I R S T Y M A S

Lietuvos TSR KGB „OP“ tarnybos 3-iajam skyriui iškeltos šios užduotys:

- kontržvalgybinis darbas užkertant kelią *pavienių asmenų ir nusikalstamų grupuočių* teroristinei veiklai, masiniams neramumams ir kitai prievartinei ekstremistinei veiklai, *keliančiai grėsmę valstybės saugumui*;
- medžiagos, skatinančios masinius neramumus, teroristinę ir kitą prievartą grindžiamą ekstremistinę veiklą, autorių, gamintojų ir platintojų paieška;
- respublikos KGB GO ir RO veiklos koordinavimas pagal skyriaus darbo kryptis, kontržvalgybos priemonių operatyvinės įskaitos byloms ir svarbiausiems signalams tirti organizavimo kontrolė ir pagalbos teikimas;
- veiksmingo agentūros aparato pagal skyriaus veiklos kryptis sukūrimas;
- skyriaus mobilizacinės parengties tobulinimo priemonių vykdymas;
- kandidatų į KGB organus atranka.

* Preliminaria data pasirinkta ant dokumento užrašytos rezolucijos data.

Nurodytoms skyriaus užduotims vykdyti skyriuje numatyta 15 etatinių operatyvinių darbuotojų: skyriaus viršininkas, skyriaus viršininko pavaduotojas, 2 poskyrių viršininkai, 3 vyresn. operatyviniai įgaliotiniai paieškai, 5 vyresn. operatyviniai įgaliotiniai, 3 operatyviniai įgaliotiniai, taip pat karinis vertėjas, vertėjas, 2-os kategorijos operatyvinis kontrolierius.

Skyriaus, poskyrių vadovų ir operatyvinių darbuotojų funkcinės pareigos paskirstytos taip:

Skyriaus viršininkas J. A. Česnavičius planuoja ir vadovauja operatyvinei tarnybinei veiklai, skyriaus darbuotojų auklėjamajam darbui ir profesiniam rengimui, koordinuoja skyriaus ir KGB GO ir RO pagal veiklos sritis vykdomas priemones, tiesiogiai dalyvauja rengiant ir vykdant svarbiausias čekistines priemones pagal operatyvinės įskaitos bylas ir gautus signalus, kontroliuoja, kad būtų sukurtas kokybiškas agentūros aparatas pagal operatyvinės veiklos sritis, dirba su ypač vertingais agentais, organizuoja kandidatų darbui KGB organuose atranką, kuruoja 1-ąjį poskyrį.

Skyriaus viršininko pavaduotojas V. A. Bagdanavičius organizuoja agentūrinį operatyvinį darbą užkertant kelią *pavienių asmenų ir nusikalstamų grupuočių* teroristinei veiklai, masiniams neramumams ir kitai prievartinei ekstremistinei veiklai, *keliančiai grėsmę valstybės saugumui*, taip pat ieškant asmenų, kurstančių minėtą veiklą, kontroliuoja ir koordinuoja respublikos KGB GO ir RO veiklą pagal numatytas kryptis, tiesiogiai dalyvauja rengiant ir vykdant čekistines priemones pagal svarbiausias bylas ir signalus, formuoja kokybišką agentūros aparatą anonimų paieškai, dirba su ypač vertingais agentais, organizuoja kandidatų darbui KGB organuose atranką, dirba auklėjamąjį, profesinio ir fizinio darbuotojų parengimo darbą, kuruoja 2-ąjį poskyrį, *nesant skyriaus viršininko, vykdo jo pareigas.*

1 - a s i s p o s k y r i s

Užduotys:

- teroristinės veiklos, masinių neramumų ir kitų prievartinių ekstremistinių veiksmų, *vykdomų pavienių asmenų ir grupuočių ir keliančių grėsmę valstybės saugumui*, atskleidimas ir likvidavimas;
- respublikos KGB GO ir RO kontržvalgybinio darbo koordinavimas pagal darbo sritis;

- planingas poskyrio slapto aparato papildymas verbuojant naujus asmenis;
- kandidatų darbui KGB organuose atranka, patikrinimas ir tyrimas.

Poskyrį sudaro 7 operatyviniai darbuotojai: poskyrio viršininkas, 4 vyresn. operatyviniai įgaliotiniai ir 2 operatyviniai įgaliotiniai, taip pat 1 operatyvinis 2-os kategorijos kontrolierius. Jie dirba kontržvalgybinį darbą pagal šias kryptis:

Poskyrio viršininkas *J. A. Opalev* vadovauja poskyrio operatyviniams darbuotojams, dalyvauja jų profesinio rengimo darbe, organizuoja poskyrio agentūrinį operatyvinį darbą atskleidžiant ir likviduojant teroristinę, ekstremistinę veiklą, *vykdomą pavienių asmenų ir nusikalstamų grupuočių*, ir bręstančius masinius neramumus, *keliančius grėsmę valstybės saugumui*, bendradarbiauja su kitais Komiteto padaliniais pagal darbo kryptis, tikrina svarbiausius signalus, analizuoja gaunamą informaciją ir tvarko jos apskaitą, formuoja kokybišką slaptą aparatą, dalyvauja parenkant kandidatus į KGB organus.

Vyresn. operatyvinis įgaliotinis *V. F. Žeko* dirba kontržvalgybinį darbą išaiškinant ir tiriant užsieniečius, priklausančius arba įtariamus *priklausant* prieš specialiosioms tarnyboms ir tarptautinėms teroristinėms organizacijoms, taip pat vadinamojo „partizaninio karo“ specialistus; organizuoja agentūrines operatyvines priemones, užkertančias kelią organizuotų teroristinių ir ekstremistinių grupių kūrimuisi ir galimoms teroristinėms akcijoms respublikoje. Dirba su ryšį palaikančiais slaptais šaltiniais, organizuoja slaptų padėjėjų ir patikėtinių aparato papildymą ir tobulinimą.

Vyresn. operatyvinis įgaliotinis *K. L. Lizūnas* dirba kontržvalgybinį darbą nustatant ir perimant šaunamųjų ginklų, šaudmenų, sprogstamųjų medžiagų, skirtų sukarintoms formuotėms, gavimo iš užsienio ir kitų šalies regionų, kanalus; kartu su kitais padaliniais vykdo priemones, užkertančias kelią ginkluotų teroristinių ir ekstremistinių grupių kūrimuisi jų aplinkoje. Dirba su ryšį palaikančiais slaptais padėjėjais, organizuoja slaptų padėjėjų ir patikėtinių aparato papildymą.

Vyresn. operatyvinis įgaliotinis *V. I. Vlasov*, bendradarbiaudamas su TSRS KGB ypatingaisiais skyriais, atitinkamais Lietuvos TSR KGB GO ir RO, vykdo kontržvalgybinį darbą karinių dalinių aplinkoje,

taip pat objektuose, kuriuose sutelkti ginklai, sprogmenų ir nuodingųjų medžiagų sandėliuose siekiant apsaugoti, kad iš šių objektų nebūtų pagrobti ginklai, sprogmenys ir nuodingosios medžiagos. Dirba su ryši palaikančiais slaptais padėjėjais, organizuoja slaptų padėjėjų ir patikėtinių aparato papildymą.

Vyresn. operatyvinis įgaliotinis K. J. Sadauskas bendradarbiauja su Lietuvos TSR KGB GO ir RO ir teikia jiems pagalbą tikrinant signalus apie teroristinius siekius, masinių neramumų kurstymą, bandymus sukurti ekstremistines, teroristines grupes, neteisėtą ginklų, šaudmenų, sprogmenų ir nuodingųjų medžiagų įsigijimą šiais tikslais. Dirba su ryši palaikančiais slaptais padėjėjais, organizuoja slaptų padėjėjų ir patikėtinių aparato papildymą.

2-os kategorijos operatyvinis kontrolierius _____ verčia ir apdoroja operatyvinę medžiagą, taip pat neslaptus šaltinius, susijusius su skyriuje sprendžiamais klausimais.

2 - a s i s p o s k y r i s

Užduotys:

- anoniminės medžiagos, kurstančios teroristinę veiklą, masinius neramumus ir kitą ekstremistinę veiklą, *keliančią grėsmę valstybės saugumui*, autorių, leidėjų, platintojų paieška;
- respublikos KGB GO ir RO darbo pagal poskyrio veiklos kryptis koordinavimas;
- planingas slapto aparato papildymas ir atnaujinimas verbuojant naujus agentus;
- kandidatų darbui KGB organuose atranka, patikrinimas ir tyrimas.

Poskyrį sudaro 6 operatyviniai darbuotojai: poskyrio viršininkas, 3 vyresn. operatyviniai įgaliotiniai paieškai, 1 vyresn. operatyvinis įgaliotinis ir 1 operatyvinis įgaliotinis, taip pat 1 karinis vertėjas ir 1 vertėjas. Jie dirba kontržvalgybinį darbą šiomis kryptimis:

Poskyrio viršininkas A. S. Kazlauskas planuoja ir vadovauja operatyvinei tarnybinei veiklai ir poskyrio operatyvinių darbuotojų profesiniam parengimui, koordinuoja poskyrio ir kitų padalinių, taip pat KGB periferinių organų vykdomą anoniminės medžiagos, kurstančios teroristinę veiklą, masinius neramumus ir kitą prievartinę ekstremistinę veiklą, autorių ir platintojų paiešką, kontroliuoja anonimų

paieškos bylas, užvestas KGB Kauno ir Klaipėdos miestų skyriuose, organizuoja kokybiško slapto aparato formavimą, atrenka kandidatus darbui KGB organuose.

Vyresn. operatyvinis įgaliotinis paieškai *G. J. Giedraitis* vykdo politizuotų tautinių mažumų grupuočių aktyvistų, kurstančių teroristinę ir ekstremistinę veiklą, paiešką, teikia pagalbą pagal darbo sritį Vilniaus OKGB, Ignalinos, Zarasų, Švenčionių, Šalčininkų ir Trakų RO. Dirba su slaptais padėjėjais, organizuoja slapčių padėjėjų ir patikėtinių aparato papildymą.

Vyresn. operatyvinis įgaliotinis paieškai *A. J. Dibury*s vykdo paiešką asmenų, platinančių anoniminę medžiagą, kurstančių teroristinę veiklą, masinius neramumus ir kitus ekstremistinius veiksmus, kuriais siekiama sugriauti TSRS konstitucinės santvarkos pagrindus, tiria anonimų paieškos bylas, pagal darbo kryptį teikia pagalbą Skuodo, Molėtų, Telšių, Plungės, Kretingos, Šilutės, Šilalės, Tauragės, Šakių, Vilkaviškio, N. Akmenės, Joniškio, Raseinių, Kelmės RO. Dirba su ryši palaikančiais slaptais padėjėjais, organizuoja slapčių padėjėjų ir patikėtinių aparato papildymą.

Vyresn. operatyvinis įgaliotinis paieškai *A. L. Zavadskij* vykdo paiešką asmenų, platinančių anoniminę medžiagą, kurstančių teroristinę veiklą, masinius neramumus ir kitus ekstremistinius veiksmus, tiria anonimų paieškos bylas, pagal darbo kryptį teikia pagalbą Alytaus, Marijampolės, Druskininkų GO, Prienų, Lazdijų, Kaišiadorių RO, tvarko nustatytų anonimų kartoteką. Dirba su ryši palaikančiais slaptais padėjėjais, organizuoja slapčių padėjėjų ir patikėtinių aparato papildymą.

Vyresn. operatyvinis įgaliotinis *R. V. Razumas* vykdo paiešką nenustatytų asmenų, apie kurių teroristinius ketinimus, masinių neramumų ir kitos ekstremistinės veiklos kurstymus yra gauta signalų, pagal darbo kryptį teikia pagalbą Panevėžio, Šiaulių GO, Utenos, Radviliškio, Pakruojo, Pasvalio, Biržų, Kupiškio, Rokiškio, Anykščių, Ukmergės, Molėtų ir Širvintų RO. Dirba su ryši palaikančiais slaptais padėjėjais, organizuoja slapčių padėjėjų ir patikėtinių aparato papildymą.

Operatyvinis įgaliotinis _____ vykdo paiešką nenustatytų asmenų, pagal gautus signalus tikrinamų „OP“ tarnybos dėl prievartavimo, šantažo ir priklausymo organizuotoms nusikalstamoms grupėms, pagal darbo kryptį teikia pagalbą respublikos GO ir RO.

Karinis vertėjas _____ tvarko DOU ir 9 str. išlaidas, „OP“ tarnybos operatyvinių darbuotojų asmenines sąskaitas, priima ir išsiunčia šifruotas telegramas.

Vertėjas Z. J. Liauksminas tvarko ieškomų ir nustatytų anoniminės medžiagos autorių kartoteką, atlieka pirminį mašinraščiu ir ranka rašytų anoniminių dokumentų tyrimą ir parengia juos grafologinei ekspertizei.

„OP“ TARNYBOS 3-IOJO SKYRIAUS VIRŠININKAS
pulkininkas

J. ČESNAVIČIUS [parašo nėra]

Dokumento pirmojo lapo viršuje įrašas ranka: „Tvirtinu. Lietuvos TSR KGB „OP“ tarnybos viršininkas pulkininkas A. Ramanauskas. 1991 m. sausio _.“

LYA, f. K-1, ap. B/n-1, b. 187, l. 30–36. Juodraštis. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

VII. „Negatyvi aplinka“ KGB planuose

KGB stebėjo ir persekiojo asmenis už veiklą, tiesiogiai ar netiesiogiai nukreiptą prieš sovietų valdžią, ir stengėsi neutralizuoti jų įtaką visuomenei. Asmenys, kuriuos KGB laikė potencialiais sovietinės santvarkos priešais, įtarė bendradarbiavimu su užsienio specialiosiomis tarnybomis, išeivijos organizacijomis, buvo įvardyti kaip „socialiai pavojingi elementai“, priklausantys „negatyviai aplinkai“.

„Negatyvi aplinka“ – tai buvę nepriklausomos Lietuvos veikėjai, tremtiniai, politiniai kaliniai, partizanai, jų šeimų nariai, asmenys, įtariamai vokiečių okupacijos metais bendradarbiavę su nacių valdžia, buvę antisovietinių organizacijų vadovai ir nariai, turintys giminių ar kitokių ryšių Vakaruose. Vien šių žmonių egzistavimas kėlė baimę sovietiniam režimui, nes jie priminė nepriklausomą Lietuvą, pokario ginkluotą pasipriešinimą, asocijavosi su valstybingumo atkūrimo siekiais. KGB juos priskyrė „negatyviai aplinkai“ ir dėl galimo „negatyvaus“ jų poveikio visuomenei, ypač jaunimui. KGB, laikydamas juos potencialiais antisovietinės veiklos organizatoriais ir dalyviais, stebėjo jų aplinką, nuotaikas, visuomeninę veiklą ir stengėsi neutralizuoti jų įtaką visuomenei. Dauguma šių asmenų iš tikrųjų buvo aktyvūs tiek disidentinio, tiek žmogaus teisių gynimo judėjimo dalyviai.

Ypatingo KGB dėmesio susilaukė ir Bažnyčios suvaržymams pasipriešinę dvasininkai. Nepaisant administracinių, politinių priemonių, kunigų pasipriešinimas ilgainiui ne tik nesilpnėjo, bet stiprėjo. Naujas etapas kovojant prieš Lietuvos Katalikų bažnyčią prasidėjo aštuntajame dešimtmetyje, kai buvo pradėta leisti (1972 m.) „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika“ (toliau – „Kronika“), davusi impulsą tiek religinei pagrindinei savilaidai, tiek visam lietuvių antisovietiniam pasipriešinimui, ir 1978 m. įkurtas Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas (toliau – TTGKK). Į Vakarus patekę TTGKK dokumentai ir „Kronikoje“ spausdinama medžiaga paneigdavo ten sklaidžiamą sovietų propagandą, kad Sovietų Sąjungoje gerbiamos tikinčiųjų teisės. Todėl KGB visomis pastangomis siekė išsiaiškinti nelegalių religinių leidinių, ypač „Kronikos“, „Aušros“, leidėjus, pla-

tintojus ir sužlugdyti jų ir TTGKK veiklą. Tam buvo pasitelkti agentai ir patikėtiniai (ypač buvo stengiamasi užverbuoti seminaristus), operatyvinės, techninės, propagandinės, specialiosios sekimo priemonės. Sovietinis saugumas stebėjo kunigų, vienuolių, jų tarpininkų veiklą, tarpusavio bendravimą. Didžiausio dėmesio susilaukė kunigai Alfonsas Svarinskas, Juozas Zdebskis, Sigitas Tamkevičius, Bronius Laurinavičius ir kiti, kurie dalyvavo ne tik „Kronikos“ leidyboje, bet ir TTGKK veikloje.

Vienas iš pagrindinių ideologinės kontržvalgybos padalinio uždavinių ir tikslų buvo stebėti, kontroliuoti „negatyvią aplinką“, nagrinėti joje vykstančius procesus ir užkirsti kelią antisovietinei veiklai. Asmenys iš „negatyvios aplinkos“ buvo persekiojami ir diskriminuojami ne tik KGB, bet ir kitų institucijų. Jiems buvo trukdoma įgyti išsilavinimą, gauti darbą ir t. t. KGB buvo pasirengęs taikyti jiems tokias priemones kaip sulaikymą, jeigu SSRS būtų ypatinga padėtis, pavyzdžiui, galimo konflikto neramumų atveju.

Asmenys už antisovietinę veiklą ne tik buvo baudžiami laisvės atėmimo bausmėmis, jiems buvo taikomos ir psichologinio poveikio priemonės, tokios kaip profilaktiniai pokalbiai, šmeižto akcijos spaudoje ir viena iš žiauriausių priemonių – uždarymas į psichiatrinę ligoninę. Ten jie galėjo patekti už tautinį pasipriešinimą ir žmogaus teisių reikalavimą, norą emigruoti, religinę veiklą, nelegalių leidinių platinimą ir kt. Surinktus duomenis apie tokių asmenų veiklą KGB pateikdavo teisėtvarkos institucijoms su pasiūlymu priimti sprendimą dėl jų įkalinimo arba priverčiamojo gydymo. 1970–1975 metais Lietuvoje už antisovietinę veiklą psichiatrinėse ligoninėse buvo izoliuoti Petras Cidzikas, Algirdas Statkevičius, Mindaugas Tamonis, Voldemaras Karaliūnas, Vaclovas Sevrukas ir kiti.

1. LSSR KGB pirmininko K. Liaudžio tarnybinis raštas dėl draudimo tam tikroms socialinėms grupėms gyventi Kauno mieste

1957 m. sausio 19 d.

Visiškai slaptai

TARNYBINIS RAŠTAS

1. Numatoma uždrausti Kauno mieste gyventi buvusiems buržuazinės Lietuvos vyriausybių vadovams, buržuazinių partijų vadovams ir aktyviems veikėjams, aktyviems nacionalistinio pogrindžio dalyviams, antitarybinių organizacijų vadovams, Tėvynės išdavikams; teistiems už šnipinėjimą, išdavystę, terorą, diversijas ir banditizmą.

2. Taip pat uždrausti gyventi kai kuriems asmenims, nedarbingiems visuomenei naudingo darbo daugiau nei tris mėnesius, išskyrus pensininkus, senyvo amžiaus žmones, nėščias moteris ir pan. (turimi galvoje spekuliantai, landynių laikytojai, prostitutės, valkatos ir pan.).

3. Turi būti ištremti kriminaliniai elementai, teisti už nužudymą iš chuliganiškų paskatų, prievartavimą, plėšikavimą, nevienkartinį valstybinio ir visuomeninio turto grobstymą, pinigų padirbinėjimą, ir kiti piktybiški nusikaltėliai.

Mūsų nuomone, neturi būti ištremti teigiamai charakterizuojami šio kontingento asmenys, turintys darbą ir gyvenamąjį plotą, kurių nusikaltimai nebuvo dideli.

Ypatingą dėmesį atkreipti peržiūrint šių kategorijų asmenų, nors ir padariusių sunkius nusikaltimus, bylas:

1. Mokytojai, gydytojai, inžinieriai, dailininkai, muzikai, rašytojai, mokslo darbuotojai;

2. Senyvo amžiaus žmonės ir invalidai, išlaikomi giminaičių ir savo vaikų;

3. Nėščios moterys;

4. Ištekėjusios ir sukūrusios šeimas moterys;
5. Vietiniai darbininkai (jei nėra įvykdę ypač sunkių nusikaltimų);
6. Daugiavaikių šeimų tėvai (jeigu jie yra vieninteliai maitintojai);
7. Apdovanoti asmenys;
8. Operatyvinio sekimo objektai;
9. KGB ir MVD organų operatyviai panaudojami asmenys.

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO
PRIE LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS PIRMININKAS
GENEROLAS MAJORAS

[parašas]
(K. LIAUDIS)

1957 m. sausio 19 d.

*LYA, f. K-41, ap. 1, b. 528, l. 218–219. Originalas. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

2. LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko M. Ščensnovičiaus raštas LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininkui A. Kardanovskiui dėl KGB priemonių prieš buvusius nepriklausomos Lietuvos veikėjus

1968 m. liepos 12 d.

Slaptai
Egz. Nr. 30

KGB prie LIETUVOS TSR MT 2-OSIOS VALDYBOS
1-OJO SKYRIAUS VIRŠININKUI papulkininkui
drg. A. A. KARDANOVSKIUI
Vilnius

Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Kolegijos 1968 m. birželio 19 d. nutarime nurodoma, kad respublikoje likę priešiški elementai yra nacionalistinių pažiūrų asmenys – buvę buržuazinių partijų nariai, buržuazinės Lietuvos valstybės aparato tarnautojai, buvę nacionalistinio pagrindžio ir jo ginkluotų gaujų vadovai ir dalyviai, ypač atlikę bausmę už itin sunkius valstybinius nusikaltimus.

Kolegija pasiūlė gerinti darbą tiriant ir analizuojant nurodytos kategorijos asmenų elgseną, ypač tų, kurie įtraukti į operatyvinio stebėjimo bylų įskaitą.

Gaunamos medžiagos apie šios kategorijos asmenis analizė leidžia daryti išvadą, kad mes dar neturime pakankamai duomenų apie sugrįžusiųjų politines nuotaikas, siekius, gyvenimo būdą, telkimosi ir darbo vietas, ekonominę padėtį, buitines sąlygas.

Tokios informacijos trūkumas neleidžia pakankamai gerai išanalizuoti toje aplinkoje vykstančius procesus ir parengti priemonių, kuriomis būtų galima daryti jiems teigiamą poveikį arba organizuoti veiksmingą operatyvinį jų stebėjimą.

Todėl prašome:

- pateikti bendrą asmenų, grįžusių iš įkalinimo vietų, politinę charakteristiką nurodant konkrečius jų nuotaikų, siekių, teigiamų persiauklėjimo ir atsiribojimo nuo nacionalistinės veiklos pavyz-

džius, viešus jų pasisakymus, smerkiančius antiliaudinę buržuazinio nacionalizmo esmę, taip pat jų grįžimo prie priešiškos arba ideologiškai žalingos veiklos faktus;

- patikslinti bendrą skaičių asmenų, grįžusių iš įkalinimo, teisėtų už ypač sunkius valstybinius nusikaltimus ir apsigyvenusių Jūsų žinioje esančioje operatyvinio stebėjimo teritorijoje. Atskirai pagal rajonus nurodyti jų skaičių ir amžių:

- iki 30 metų, nuo 30 iki 40 metų, nuo 40 iki 50 metų,

- nuo 50 iki 60 metų, daugiau kaip 60 metų

- (bendrą skaičių nurodyti tikslų, skaičių pagal amžių – apytikslį).

- išaiškinti jų didžiausio susitelkimo vietas ir pateikti savo nuomonę, su kuo tai susiję (kraštiečiai, teisti pagal tas pačias bylas, kalėjė viename lageryje ir pan.):

- ar bendrauja tarpusavyje ir koku pagrindu (kartu dirba, specialiai susirinkę, kartu mokosi ir pan.);

- ar jie nepanaudoja legalių galimybių bendrauti tarpusavyje ir su gyventojais (literatūriniai, diskusijų vakarai, meno saviveikla, jubiliejiniai susitikimai, turizmas ir pan.) priešiškais ar ideologiškai žalingais tikslais;

- kiek iš jų yra medžiotojų draugijos narių ir turinčių šautuvus (medžioklinius ir mažo kalibro), kur jie telkiasi;

- kiek iš jų dirba mokytojais, dėstytojais, kur ir kokiose mokymo įstaigose;

- aktyviausių, teistų buvusių nacionalistų, pirmiausia visų operatyvinės įskaitos bylų objektų, ekonominė padėtis, gyvenimo sąlygos (komunalinis ar kooperatinis butas, privatus namas ir t. t.), darbovietė, pareigybė ir užimamas postas (ar jis vertas jį užimti, ar ne), materialinio aprūpinimo lygis, išsilavinimas (kur ir kada įgijo). Kartu prašome atkreipti dėmesį į teistų asmenų vaikų (aukštesniųjų klasių mokinių ir suaugusiųjų) auklėjimą ir signalus apie jų tinkamą ar netinkamą elgesį.

Šis darbas turi būti atliktas slapta, nesukeliant nerimo nurodytos kategorijos asmenims.

Pranešimą apie surinktus duomenis pateikite KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ajam skyriui iki 1968 m. *spalio 1 d.*

Visi procesai, susiję su asmenimis, teistais už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus, turi būti nuolat analizuojami ir apie visus

jų pokyčius informuojamas KGB prie Lietuvos TSR MT 5-asis skyrius.

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO prie LIETUVOS TSR
MINISTRŲ TARYBOS 5-OJO SKYRIAUS VIRŠININKAS
pulkininkas

(ŠČENSNOVIČIUS) [parašo nėra]

1968 m. liepos 12 d.

Nr. 5/4493

Tikra: KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 5-ojo
skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
majoras

[parašas] (Smirenikov)

Dokumento pabaigoje įrašai ranka: „Paskelbta operatyviniame pasitarime. [parašas neįskaitomas] 68.VII.16.“; „Duomenis apie buvusius vokiečių žvalgybos agentus perduoti drg. Borunovui žodžiu. [parašas neįskaitomas] 68.X.18.“

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 659, l. 87–89. Patvirtintas nuorašas. Mašinarštis. Versta iš rusų kalbos.

3. LSSR KGB Tardymo skyriaus nutarimas dėl bylos perdavimo teismui dėl priverčiamųjų medicininio pobūdžio priemonių taikymo asmeniui, padariusiam visuomenei pavojingą veiką

1972 m. liepos 13 d.

Egz. Nr. 2

N U T A R I M A S

(dėl bylos perdavimo teismui dėl priverčiamųjų medicininio pobūdžio priemonių taikymo asmeniui, padariusiam visuomenei pavojingą veiką)

Vilnius, 1972 m. liepos 13 d.

KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Tardymo skyriaus vyriausiasis tardytojas, tiriantis ypač svarbias bylas, majoras S. I. Kovaliov, išnagrinėjęs baudžiamosios bylos Nr. 334 medžiagą,

N U S T A T Ė :

Baudžiamąją bylą Nr. 334 pagal nusikaltimo požymius, numatytus Lietuvos TSR BK 68 str. I d., KGB prie Lietuvos TSR MT Tardymo skyrius 1972 m. sausio 15 d. iškėlė Vaclovui Sevrukai, Leono.

Tą pačią dieną Sevrukas buvo sulaikytas remiantis Lietuvos TSR BPK 137 str., o 1972 m. sausio 17 d. jam paskirta Lietuvos TSR prokuroro sankcionuota kardomoji priemonė suėmimas.

1972 m. sausio 24 d. Sevrukas patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už nusikaltimą pagal Lietuvos TSR BK 68 str. I d.

Atlikus bylos tyrimą,

n u s t a t y t a :

V. L. Sevrukas 1970 m. užmezgė ryšius su P. I. Jakyru, V. K. Bukovskiu, J. Č. Kimu ir kitais Maskvoje gyvenančiais asmenimis, kurie gamino ir platino vadinamąją „savilaidos“ literatūrą. Tiek pats, tiek padedant pagal tą pačią bylą kaltinamam S. Jakui, 1970–1972 m.

gaudavo iš minėtų asmenų ir atvežė į Vilnių įvairios rūšies „savilaidos“ literatūros, kurioje yra šmeižikiškų prasimanymų, žeminančių tarybinę valstybinę ir visuomeninę santvarką, raginimų kovoti prieš tarybų valdžią, daryti ypač sunkius valstybinius nusikaltimus. Šią literatūrą laikė savo namuose ir kaltinamojo Jako bute, taip pat platino ją kitiems asmenims.

(t. 1, l. 26–27, 29–33, 37, 38, 95–99, 105, 116, 119–121, 129–131, 150–152, 210–212, 277–285).

V. L. Sevruko bute darytos kratos metu buvo rasta ir paimta 16 numerių (leidimų) rinkinio „Einamųjų įvykių kronika“, fotojuosta su dviem LDS žurnalo „Posev“ numerių tekstais, tekstai, pavadinti „Baigiamosios pastabos apie socialinę filosofiją, prie kurios gali nuvesti bendroji teorija“, „Pagrindinė Levo Šestovo filosofijos idėja“, „Pas mane atėjo užsienietis“, „Mažumos teisė turėti savo požiūrį“, „Kokia vienybė reikalinga partijai“, „Ką kalba žmonės apie dviem tūkstančių žodžių pareiškimą“, „Dešimt tūkstančių žodžių prie dviem tūkstančių žodžių“, „Demokratija ir diktatūra“, „Apie žydų repatriantų persekiojimą“, „Tiesa“ (Sevruko kūrinys), „Buržuazinė valstybė – be buržuazijos ir buržuazijos joje atsiradimas“, vadinamųjų laiškų ir pareiškimų, pasirašytų V. Čalidzės, A. Sacharovo, V. Bukovskio, R. Medvedevo, A. Kaliko, Leonovo, Guseinovo, ir kitos literatūros.

(t. 1, l. 26, 290–295).

Darant kratą Jako bute, buvo rasta ir paimta ši literatūra: rinkinys „Einamųjų įvykių kronika“, Nr. 17, 18 ir 20 ir „Kronikos“ Nr. 17 priedas, L. Simučio, N. Bukovskos, A. Sacharovo, M. Kaliko, V. Čalidzės, A. Solženicyno, S. Pisarevo, A. Amalriko, V. Bukovskio, Fainbergo ir kitų asmenų pareiškimų (kreipimusi) tekstų įvairioms instancijoms, „Ką kalba žmonės apie dviem tūkstančių žodžių pareiškimą“, „Dešimt tūkstančių žodžių prie dviem tūkstančių žodžių“, „Paskutiniai kaltinamųjų žodžiai“, „Etinė sankloda“, „*Ipsa facto*“, rinkinys „Visuomeninės problemos“ (8-as leidimas), žurnalo „Akiračiai“ elektrografinė kopija, knyga „Lietuvių archyvas“, „Iš tarybinės 1939–1941 m. užsienio politikos istorijos“, „Mano sugrįžimas“, taip pat kiti tokio pobūdžio leidiniai.

(t. 1, l. 26–27, 29–33, 297, 298).

Dalį gautos iš P. Jakyro ir kitų asmenų literatūros Sevrukas daugino pats ir per savo pažįstamus. Pavyzdžiui, V. J. Gražulis, Sevruko paprašytas, fotografuotiniu būdu padaugino Avtorchanovo knygą „Valdžios technologija“. Ch. J. Piker rašomąja mašinėle, įsigyta šiais tikslais, padaugino Sevrukui dokumentą „Iš tarybinės 1939–1941 m. užsienio politikos istorijos“. Sevrukas savo darbovietėje „Elfos“ gamykloje pats bandė „ERA“ padauginti dokumentą „Neįvykdyta forma“.

(t. 1, l. 133–134, 172–175, 211, 256–259).

Sevrukas yra kai kurių antitarybinio turinio dokumentų autorius. Jis parašė ir padaugino autobiografinį kūrinį „*Ipso facto*“ („V silu samovo fakta“), kurio mašinraščio kopija buvo paimta per kratą Jakobute. Sevrukas taip pat parašė: „Buržuazinė valstybė – be buržuazijos ir buržuazijos joje atsiradimas“, „Tiesa“ (Mes dar idealistai), „Negaliu tylėti“, „Viskas! Parašyta atsitiktinai“, kurie iš esmės yra minėtos „Autobiografijos“ dalys.

(t. 1, l. 40–42, 58–64, 71–78, 277–282).

Sevrukas pats ir per kaltinamąjį Jaką bei kitus asmenis teikė savo ryšininkams Maskvoje kai kuriuos tendencingus ir šmeižikiškus duomenis apie Lietuvą, kad jie būtų paskelbti „Einamųjų įvykių kronikoje“. Pavyzdžiui, jo buvo perduoti ir minėtame rinkinyje išspausdinti duomenys apie Brazinskų, Simokaičio ir Mickutės*, Zdebskio, Kudirkos baudžiamąsias bylas, apie Kazlausko mirtį.**

(t. 1, l. 96–99, 131–132, 153, 154, 185).

Savo kūrinį „*Ipso facto*“, kai kuriuos „Einamųjų įvykių kronikos“ numerius ir kitą antisovietinę, šmeižikišką „savilaidos“ literatūrą Sevrukas duodavo skaityti G. A. Jefremovui, I. Š. Abramovičiui, V. M. Mikailioniui, J. T. Gricovui, M. B. Mirskiui, L. V. Bogdanovui, A. R. Grigaliūnui, V. N. Kakurovui, S. S. Jakui, V. J. Gražuliui, L. S. Razmai, P. P. Radžiūnui ir A. J. Jefremovai. Po vieno jo kūrinio

* 1970 m. tėvas Pranas ir sūnus Algirdas Brazinskai užgrobė lėktuvą ir privertė įgulą pakeisti skrydžio maršrutą. Atlikę bausmę Turkijos kalėjime, galiausiai jie išvyko į JAV. Jonas Simokaitis ir jo žmona Gražina Mickutė irgi užgrobė lėktuvą, bet jiems nepavyko pabėgti iš SSRS.

** Turima galvoje mokslininko, kalbininko, VU Filologijos fakulteto dekaną Jono Kazlauską, mirusį neišskiriamomis aplinkybėmis 1970 m.

„Negaliu tylėti“ egzempliorių buvo perduota Maskvos gyventojams P. I. Jakyrai ir V. K. Bukovskiui, kurių butuose per kratą jie buvo rasti ir paimti.

(t. 1, l. 58–64, 74–78, 167–171, 178–180, 184–190, 192–198, 203–212, 251–254, 264, 265).

Tai, kad V. L. Sevrukas rinko, daugino, laikė ir platino „savilaidos“ ir kitokią antitarybinę, šmeižikišką literatūrą, patvirtina:

a) kaltinamojo S. S. Jako (t. I., l. 94–147) parodymai, liudininkų G. A. Jefremovo (t. 1, l. 170, 171), J. Š. Abramovičiaus (t. 1, l. 178–180), V. M. Mikailionio (t. 1, l. 184, 185), J. T. Gricovo (t. 1, l. 186–187), M. B. Mirskio (t. 1, l. 188–190), L. V. Bogdanovo (t. 1, l. 192, 193), A. R. Grigaliūno (t. 1, l. 194, 195), V. M. Kakurovo (t. 1, l. 196–198), V. J. Gražulio (t. 1, l. 203–220), L. S. Razmos (t. 1, l. 264, 265), P. P. Radžiūno (t. 1, l. 251–254), A. J. Jefremovos (t. 1, l. 167–169), P. I. Jakyro (t. 1, l. 277–282), A. I. Čepik (t. 1, l. 172, 173), D. N. Moroz (t. 1, l. 174, 175), Ch. J. Piker (t. 1, l. 256–259) ir J. E. Buldygerovo (t. 1, l. 181–183) parodymai;

b) V. L. Sevruko, S. S. Jako, J. M. Margevičiaus, J. R. Pleskio ir P. I. Jakyro butų kratų, darytų 1972 m. sausio 14 ir 15 dienomis, protokolai (t. 1, l. 290–295, 297, 298, 302–306, 308, 309);

c) literatūros ir kitų daiktų 1972 m. sausio 25 d., vasario 25 d., kovo 14 ir 27 d., balandžio 28 d., gegužės 18 ir 27 d. apžiūros protokolai (t. 8, l. 1–121, 124–134) ir 1972 m. kovo 15 d. specialistų pažyma (t. 8, l. 135–138);

d) daiktiniai įrodymai: literatūra, fotojuosta su „Posev“ žurnalo tekstu ir rašomosios mašinėlės (t. 2, l. 1–425, t. 3, l. 1–353, t. 4, l. 1–321, t. 5, l. 1–311, t. 6, l. 1–320, t. 7, l. 1–272, t. 8, l. 139–146);

e) kriminalistikos ekspertų išvados Nr. 37 ir 57 (t. 8, l. 165–170, 189–193);

f) pažyma apie baudžiamąją bylą Nr. 361 (t. 8, l. 208, 209).

Kadangi parengtinio tardymo metu surinkti duomenys, taip pat paties kaltinamojo V. L. Sevruko elgesys suteikė pagrindą suabejoti jo psichine sveikata, 1972 m. vasario 23 d. pagal baudžiamąją bylą

buvo paskirta teismo psichiatrinė ekspertizė, kurią patikėta atlikti Centriniam Darbo raudonosios vėliavos ordino profesoriaus Serbskio teismo psichiatrijos mokslinio tyrimo institutui.

Balandžio 20 d. ekspertų komisijos išvadoje nurodyta, kad V. L. Sevrukas serga lėtine psichikos liga šizofrenija. Pamažu ryškėjantys nurodytos ligos simptomai tapo dar akivaizdesni 1960 metais ir pasireiškėdavo absurdiškomis reformatorystės, didybės idėjomis, nekritišku požiūriu į savo būklę ir poelgius. Vėliau nurodyti simptomai susilpnėjo, tačiau ir prasidėjusi remisijos būsena nebuvo stabili ir pasireiškė „ypač vertingomis idėjomis“, savo gebėjimų pervertinimu, patologiška kūryba, sutrikusia mąstysena, aiškiai atsiskleidžiančia rankraštiniuose darbuose, emociniu nestabilumu. Dėl šio psichinės veiklos sutrikimo pastaruoju metu Sevrukas negali suvokti ir valdyti savo veiksmų. Todėl Sevruką dėl inkriminuojamos veiklos, kurią jis padarė būdamas liguistos būsenos, reikia laikyti nepakaltinamu ir dėl psichinės būsenos taikyti jam priverčiamąjį gydymą (t. 8, l. 175–178).

Remdamasis visapusišku, išsamiu ir objektyviu visų byloje surinktų įrodymų įvertinimu, laikau, kad V. L. Sevrukas jam inkriminuojamą visuomenei pavojingą veiką padarė būdamas nepakaltinamos būsenos, todėl, vadovaujantis Lietuvos TSR BK 12 str., jis negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau, atsižvelgdamas į tai, kad dėl padarytos veikos pobūdžio ir liguistos būsenos jis kelia grėsmę visuomenei, vadovaudamasis Lietuvos TSR BPK 224 str. ir 357 str. 2 p.,

N U T A R I A U :

Baudžiamąją bylą Nr. 334, iškeltą Vaclovui Sevrukui, Leono, g. 1940 m. Leningrade, TSRS piliečio, lietuvio, nepartinio, turinčio aukštąjį išsilavinimą, nevedusio, neteisto, iki arešto dirbusio vyresniuoju inžinieriumi (sociologu) „Elfos“ gamykloje, gyvenusio Vilniuje [...], nusiųsti Lietuvos TSR prokurorui, kad perduotų teismui spręsti klausimą dėl priverčiamųjų medicininio pobūdžio priemonių V. L. Sevrukui taikymo.

KGB PRIE LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
TARDYMO SKYRIAUS YPAČ SVARBIOMS
BYLOMS TIRTI VYR. TARDYTOJAS
majoras

KOVALIOV [parašo nėra]

SUTINKAME:

KGB PRIE LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
TARDYMO SKYRIAUS VIRŠININKAS
pulkininkas

KISMINAS [parašo nėra]

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO PRIE LIETUVOS
TSR MINISTRŲ TARYBOS PIRMININKAS
generolas majoras

PETKEVIČIUS [parašo nėra]

*Tikra: KGB prie Lietuvos TSR MT Tardymo sky-
riaus tardytojas ypač svarbioms byloms tirti
majoras [parašas] (KOVALIOV) .*

*LYA, f. K-1, ap. 58, b. 47638/3, l. 45–50. Patvirtintas nuorašas.
Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.*

4. LSSR KGB pirmininko pavaduotojo H. Vaigausko pažyma apie kovos prieš nacionalistinių ir klerikalinių elementų bandymus vykdyti organizuotą priešišką veiklą būklę ir priemones

1974 m. balandžio 1 d.

Slaptai
Egz. Nr. 10

P A Ž Y M A

apie kovos prieš nacionalistinių ir klerikalinių elementų bandymus vykdyti organizuotą priešišką veiklą būklę ir priemones

Iš respublikos KGB turimos medžiagos matyti, kad pastaruoju metu operatyvinė padėtis respublikoje tapo sudėtingesnė. Pagrindinio priešo, pirmiausia JAV, VFR, Anglijos, Izraelio, specialiosios tarnybos, taip pat joms tarnaujantys išeivijos nacionalistiniai ir klerikaliniai centrai ir organizacijos, nusiūgus tarptautinei įtampai, stengiasi stiprinti priešišką ideologinę ir kitokią ardomąją veiklą prieš TSRS, taip pat prieš Lietuvos TSR, naudoja naujus šios veiklos būdus ir metodus.

Igyvendindami savo priešiškus sumanymus, nurodyti išeivijos centrai imasi konkrečių veiksmų stengdamiesi daryti antitarybinį poveikį politiškai nestabiliems asmenims, kurstyti nacionalistinius ir klerikalinius elementus ir pasiekti pagrindinį savo tikslą – prisidengus vadinamuoju demokratiniu judėjimu, sukurti „intelektualią opoziciją“ respublikoje.

Absoliučios respublikos gyventojų daugumos rodomas visuotinis TSKP ir tarybinės vyriausybės politikos palaikymas, tarybinių žmonių politinis budrumas neleidžia likusiems priešiškiems elementams sukurti organizuoto pagrindžio ar plačiai išsikerojusios antitarybinės organizacijos. Tačiau turimos medžiagos analizė rodo, kad kai kurie aktyvūs nacionalistai, reakcingoji dvasininkija ir klerikalai, kurstomi

išorės priešo, neatsisakė idėjos sukurti organizuotą opoziciją. Pastaisiais metais ne kartą buvo atskleistos antitarybinės, nacionalistinės šių kategorijų asmenų organizacijos ir grupės, kurios bandė vykdyti ar vykdė įvairią priešišką veiklą.

Respublikos Valstybės saugumo komiteto operatyviniai padaliniai, atsižvelgdami į operatyvinės padėties ypatumus ir jos pokyčius, tikrina ir tiria asmenis, įtariamus vykdant organizuotą priešišką antitarybinę ir nacionalistinę veiklą.

1973 m. iš agentų, patikėtinių ir pareiškėjų buvo gauti ir tikrinami 24 signalai apie organizuotą priešišką veiklą (1972 m. – 22 signalai; 1971 m. – 26 signalai). Per praėjusius 1974 m. mėnesius gauti 5 signalai.

Tikrinant 1973–1974 m. gautus signalus apie organizuotą nusikalstamą veiklą, 14 iš jų nepasitvirtino, pagal 5 signalus užvestos operatyvinės įskaitos bylos (4 DOP ir 1 DOR) ir vykdomos aktyvios agentūrinės operatyvinės jų tyrimo priemonės. Kiti signalai tikrinami pagal pirminę medžiagą.

Iš 1973 ir 1974 m. tikrinamų 29 signalų 7 gavo Komiteto 5-asis skyrius, 5 signalus – KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Panevėžio GO, po 3 signalus – Kauno GO ir Šilutės RO, 2 signalus gavo Klaipėdos skyrius, po vieną – Šiaulių GO, Vilkaviškio, Jonavos, Kretingos, Radviliškio, Raseinių ir Jurbarko rajonų poskyriai.

Tikrinant signalus apie vykdomą arba planuojamą priešišką veiklą ir po to atliekant agentūrinį operatyvinį tyrimą, 1973–1974 metais buvo atskleista ir likviduota nusikalstama veikla 3 antitarybinių organizacijų ir 4 nacionalistinių grupių, kuriose dalyvavo 42 žmonės. 16 žmonių patraukta baudžiamojon atsakomybėn, kitiems pritaikytos profilaktinės priemonės.

1973 metų vasario mėnesį buvo atskleista ir nutraukta Šilutėje veikusių antitarybinės jaunimo organizacijos „Laisvę Lietuvai“, kurioje dalyvavo 7 žmonės, veikla. Jos nariai rengėsi platinti antitarybinius atsišaukimus ir iškelti daugiau nei 10 buvusios buržuazinės Lietuvos vėliavų.

Penki šios organizacijos nariai suimti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Praėjusių metų kovo mėn. buvo pradėtas grupinių operatyvinio tyrimo bylų „Feodaly“* ir „Falsifikatory“** tyrimas. Kai kurie šių bylų objektai, tokie kaip Žukauskas, Sakalauskas, Povilionis ir jų bendraminčiai Rudaitis ir Mackevičius, buvo suimti ir šių metų kovo 5 d. Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo nuteisti laisvės atėmimu nuo 2 iki 6 metų. Daugiau nei 40 su jais susijusių žmonių buvo taikytos profilaktinės priemonės, 13 iš jų pareikšti oficialūs įspėjimai.

Operatyvinio tyrimo medžiaga parodė, kad nacionalistiniu pagrindu susibūrę bylų objektai Žukauskas, Sakalauskas, Povilionis, prisidengdami kraštotyra, skleidė antitarybinę agitaciją ir propagandą, platino nacionalistinę literatūrą, ieškojo bendraminčių organizuotai priešiška veiklai vykdyti.

Lietuvos KP CK perduota mūsų informacija apie neigiamus reiškinius kraštotyrininkų veikloje paskatino imtis tam tikrų organizacinių priemonių kraštotyrinio judėjimo situacijai respublikoje keisti.

Tačiau ir ateityje reikėtų atsižvelgti į tai, kad nacionalistai gali bandyti panaudoti kraštotyrą kaip legalią organizuotos priešiškos antitarybinės veiklos priedangą. Beje, tai patvirtina ir pastaruoju metu agentų pateikta operatyvinė medžiaga, iš kurios matyti, kad kai kurie nacionalistai kraštotyrininkų judėjimą laiko „vieninteliu langu, pro kurį šviečia lietuviška saulė“.

Per keletą pastarųjų metų buvo užfiksuota, kad priešišką veiklą vis aktyviau vykdo aktyvūs nacionalistai, DOR ir DOP objektai: „Petrov“, „Čužoj“, „Ozlablionij“, „Šekas“, „Terin“, „Volungė“, „Baltrus“, „Vasev“, kurie, toliau artimai bendraudami tarpusavyje, užmegė ryšius su nelegalios literatūros platintojais, ieško ryšių su kartu kalėjusiais lageriuose asmenimis, gyvenančiais Latvijoje, Estijoje, Maskvoje ir kituose šalies miestuose, pradėjo daryti neigiamą priešišką įtaką aplinkiniams.

Siekiant neleisti nurodytiems nacionalistams vienytis ir vykdyti organizuotą antitarybinę veiklą, imtasi tam tikrų priemonių jų gru-

* „Feodaly“ – Alfonsui Juškai, Rimantui Matuliui, Kęstučiui Labanauskui, Kaziui Misiui 1972 m. vasario 18 d. užvesta byla.

** „Falsifikatory“ – Šarūnui Žukauskui, Gintautui Antanui Sakalauskui, Vidmantui Povilionii, Izidorii Rudaičiui ir Aloizui Mackevičiui 1972 m. užvesta byla.

puotei išardyti, vienas kito kompromitavimui, jų priešišką sumanymų ir veiksmų žlugdymui.

Vykdamas šias priemones, „Terin“ ir „Šekas“ buvo patraukti baudžiamajon atsakomybėn už kriminalinius nusikaltimus, objektui „Petrov“ taikytos profilaktinės priemonės, be to, jis buvo sukompromituotas visuomenės akyse per respublikinę spaudą, objektui „Vолungė“ taikytos profilaktinės priemonės ir pareikštas oficialus įspėjimas.

Padėties, kuri šiuo metu susidarė objekto „Petrov“ ir su juo artimai bendravusių asmenų aplinkoje, analizė rodo, kad vykdytomis priemonėmis mums pavyko juos supriešinti, sukelti įtarumą ir nepasitikėjimą vienas kitu.

Darbas šia kryptimi tęsiamas.

Pastaraisiais metais reakcingieji Lietuvos katalikų dvasininkai gerojai suaktyvino savo priešišką veiklą. Prisidengdami bažnyčios ir tautos interesų gynimu, reakcingieji dvasininkai išitraukia į organizuotą politinę kovą, vienijasi su nacionalistais, kurie bažnyčią laiko „vienintele tvirtove prieš rusifikaciją ir lietuviškos dvasios stiprintoją“.

Siekdami daryti respublikos gyventojams klerikalinę, nacionalistinę ir antitarybinę įtaką, grupė reakcingų kunigų (operatyvinio tyrimo bylų „Mrakobesy“*, „Naglec“** ir kt. objektai), taip pat su jais susiję klerikalai nacionalistai (tiriami pagal bylas „Izdateli“***, „Chameleon“****, „Seminarist“*****) nuo 1972 m. kovo mėn. organizavo vadinamosios „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos“, kurioje pateikiama šmeižikiška, tarybinę valstybinę ir visuomeninę santvarką žeminanti medžiaga, ir kitos žalingos literatūros leidimą ir platinimą. Ši grupė išleido 9 „Kronikos“ numerius, kurių daugumą persiuntė į užsienį.

* „Mrakobesy“ (Tamsybininkai) – 1972 m. Jonui Buliauskui, Algimantui Keinai, Jonui Lauriūnui užvesta operatyvinė byla.

** Kunigui Juozui Zdebskiui užvesta operatyvinė byla.

*** „Izdateli“ (Leidėjai) – 1972 m. Janinai Lumbienei, Justinui Urbonui, Klementinai Misiūnaitei, Vytautui Vaičiūnui, Jonui Špokui ir kitiems užvesta operatyvinė byla.

**** „Chameleon“ – Petruui Plumpai užvesta operatyvinė byla.

***** „Seminarist“ – Jonui Stašaičiui užvesta operatyvinė byla.

Vykdydama priešišką veiklą, reakcingoji dvasininkija aktyviai panaudoja nelegaliai veikiančias moterų vienuolių kongregacijas ir fanatiškų pažiūrų katalikus plačiai „patriotinei“ ir religinei veiklai tarp gyventojų vykdyti, vaikų religiniam mokymui, religinės ir kitos žalingos literatūros dauginimui ir platinimui, taip pat kaip kurjerius ir fiktyvius adresatus kunigų ryšiams respublikoje ir užsienyje palai-kyti.

Pastaruoju metu kunigai imasi konkrečių veiksmų siekdami daryti jaunimui klerikalinį ir nacionalistinį poveikį ir įtraukti į antitarybinę veiklą. Didelė dalis respublikoje nelegaliai leidžiamos ir platinamos klerikalinės literatūros skirta jaunimui.

Surinktų operatyvinių duomenų pagrindu 1973 m. lapkričio mėn. buvo surengta operacija siekiant nutraukti grupės reakcingų kunigų ir klerikalų nacionalistų organizuotai vykdomą „Kronikos“ bei kitos politiškai žalingos ir religinės literatūros leidybą ir platinimą. Per kratas iš tiriamų objektų ir jų ryšininkų buvo paimta daug žalingos literatūros, dauginimo ir spausdinimo technikos, taip pat aparatas „Era“, kuriuo buvo padauginoti šeši „Kronikos“ numeriai.

Baudžiamojon atsakomybėn patraukti operatyvinio tyrimo bylų objektai Petronis, Plumpa, Stašaitis ir kiti asmenys, dauginę „Kroniką“, kitą ideologiškai žalingą ir religinę literatūrą.

Taip buvo suduotas stiprus smūgis reakcingiems dvasininkams ir klerikalams nacionalistams. Tačiau dėl agentų trūkumo tarp reakcingų kunigų ir vienuolių ir kitų priežasčių nepavyko nustatyti visų asmenų, susijusių su „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos“ leidyba, atskleisti jų ryšių su užsieniu ir galutinai nutraukti jų priešišką veiklą. Todėl „Kronika“, nors ir nedideliais kiekiais, vis dar leidžiama.

Toliau vykdomos agentūrinės operatyvinės ir tardymo priemonės siekiant visiškai nutraukti reakcingos katalikų dvasininkijos, su ja susijusių religinių fanatikų ir nelegalių vienuolių organizuotą priešišką veiklą.

Nors nacionalistinių, ideologiškai žalingų ir antivisuomeninių apraiškų jaunimo aplinkoje sumažėjo, 1973–1974 m. vis dar buvo gaunama signalų apie kai kurių priešiška nusistačiusių jaunuolių

bandymus kurti antitarybines ar ideologiškai pavojingas grupes ir vykdyti organizuotą priešišką veiklą.

Pavyzdžiui, 1973 m. vasario mėn. Vilniuje buvo atskleista nacionalistų grupė, kurią sudarė 5 Tallat-Kelpšos muzikos mokyklos mokiniai, platinę antitarybinius atsišaukimus, rengęsi kitiems priešiškiems veiksams.

Šios grupės subūrimo ir atsišaukimų platinimo iniciatorius Čekelis patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, kitiems grupės nariams pritaikytos profilaktinio poveikio priemonės.

Nusikaltimo vietoje, t. y. kuriant antitarybinius atsišaukimus, su laikytas Vilniaus 7-osios vidurinės mokyklos 10-os klasės mokinyšs Rekštys, kuriam pritaikytos profilaktinės poveikio priemonės.

1974 m. vasario pradžioje Kuršėnų profesinėje technikos mokykloje sužlugdytas bandymas suburti 12 nacionalistinių pažiūrų asmenų grupę ir įvykdyti keletą priešiškų akcijų.

Tinkamai parengtomis ir laiku vykdomomis agentūrinėmis operatyvinėmis ir profilaktinėmis priemonėmis nurodytų asmenų priešiški sumanymai vykdyti antitarybinę veiklą buvo sužlugdyti.

1974 m. vasario pradžioje nutraukti Klaipėdos politechnikumo ir Kapsuko* 5-osios vidurinės mokyklos mokinių bandymai suburti jaunimo pagrindžio grupę, kurios tikslas – kovoti už Lietuvos atsisakymą nuo TSRS, įsigyti šaunamųjų ginklų ir spausdinimo technikos antitarybiniais atsišaukimams spausdinti.

KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos ir periferinių jo organų operatyviniai darbuotojai signalams apie organizuotą priešišką jaunimo veiklą skiria ypač daug dėmesio. Tokie signalai nedelsiant tikrinami, visomis agentūrinėmis operatyvinėmis priemonėmis stengiamasi tokią veiklą nutraukti vos jai prasidėjus, neleisti susikurti antitarybinėms ir ideologiškai žalingoms jaunimo grupėms ir vykdyti priešišką veiklą, apsaugoti tikrinamus asmenis nuo nacionalistinės įtakos.

Tačiau agentūrinės pozicijos jaunimo aplinkoje kai kuriuose pa-

* Dabartinė Marijampolė.

daliniuose dar neatitinka operatyvinės padėties. Būtina imtis ryžtingų priemonių ir įgyti patikimų ir sugebančių dirbti agentų iš aukštųjų mokyklų jaunimo, bendrojo lavinimo ir specialiųjų mokyklų moksleivių, buvusių represuotų buržuazinių nacionalistų vaikų, neorganizuoto jaunimo ir „hipių“ gerbėjų aplinkos, taip pat tose vietose, kur periodiškai pasitaiko nacionalistinių ir ideologiškai žalingų apraiškų.

Laiku atskleisti ir sužlugdyti nacionalistinių ir klerikalinių elementų organizuotą antitarybinę veiklą, apsaugoti jaunimą nuo politiškai žalingos priešišκών elementų įtakos yra vienas svarbiausių ir pagrindinių KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos uždavinių.

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO
prie LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
PIRMININKO PAVADUOTOJAS
pulkininkas

H. VAIGAUSKAS [parašas]

1974 m. balandžio 1 d.

Nr. 5/2515

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 786, l. 11–18. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

5. LSSR KGB Kauno miesto skyriaus viršininko G. Bagdono pažyma apie darbo su agentais iš negatyvios aplinkos analizę

1974 m. gegužės 12 d.*

SLAPTAI

Egz. Nr. 2

P A Ž Y M A

apie darbo su agentais iš negatyvios aplinkos analizę

Kauno miesto skyrius turi 99 agentus iš negatyvios aplinkos, iš jų: 5 buvę prieš žvalgybų bendradarbiai ir agentai; 11 Didžiojo Tėvynės karo metu buvusių baudėjų** ir kitų formuotųjų narių; 6 buvę vokiečių okupantų talkininkai; 19 buvusių nacionalistinio pagrindžio gaujų dalyvių; 23 nacionalistinių organizacijų ir grupių nariai; 15 nacionalistinių elementų ir jų šeimų, buvusių ištremtų už respublikos ribų, narių; 8 reakcingi katalikų dvasininkai; 3 vienuolijos elementai ir 9 kiti priešiški elementai.

Su valstybės saugumo organais iš jų bendradarbiauja: iki 1 metų – 4; iki 2 metų – 9; iki 3 metų – 6; iki 5 metų – 6; iki 10 metų – 25; iki 15 metų – 20.

Agentai iš negatyvios aplinkos dažniausiai pasitelkiami buržuazinių nacionalistų, reakcingosios katalikų dvasininkijos ir vienuolių priešiskai veiklai atskleisti.

Kandidatai verbavimui iš šios aplinkos dažniausiai parenkami tose vietose, kur susitelkę daugiausia priešiški elementų, ir iš asmenų, palaikančių ryšius su operatyvinės įskaitos bylų objektais. Paprastai verbuojama patriotiniu pagrindu, nes kandidatais pasirenkami tokie asmenys, kurie šiuo metu jokios priešiškos veiklos nevykdo.

Iš šios kategorijos asmenų užverbuota: 1970 m. – 5, 1971 m. – 7, 1972 m. – 7 ir per šešis 1973 m. mėnesius – 1.

* Dokumento data nustatyta remiantis bylos apyrašu.

**Policijos batalionai ir pagalbiniai policijos būriai vokiečių okupacijos metais.

Iš negatyvios aplinkos užverbuoti agentai dažniausiai patikrinami per kitus agentus lyginant ir analizuojant turimus duomenis, o kartais panaudojant ir literinę techniką. Atliekant patikrinimus, pastaraisiais metais agentų, kurie su KGB būtų bendradarbiavę nesąžiningai, neišaiškinta, todėl iš veikiančio agentūros aparato dauguma jų buvo pašalinti dėl to, kad nebuvo galima toliau jų panaudoti, nes buvo nutraukę operatyviniu požiūriu reikšmingus ryšius arba patys atsisakė toliau bendradarbiauti.

Iš viso pašalinta agentų: 1970 m. – 1, 1971 m. – 6, 1972 m. – 7, per šešis 1973 m. mėnesius – 2. Iš jų dėl atsisakymo bendradarbiauti: 1970 m. – 1, 1971 m. – 2, 1972 m. – 3, per šešis 1973 m. mėnesius – nėra.

Pagal operatyvinės įskaitos bylas iš šios kategorijos agentų buvo panaudota: 1970 m. – 51, 1971 m. – 58, 1972 m. – 60 ir per šešis 1973 m. mėnesius – 57.

Darbo su agentais intensyvumas: 1970 m. buvo rengiamas 1 slap-tas susitikimas per mėnesį su 71 agentu, 2 slapti susitikimai per mėnesį su 25 agentais; 1971 m. – 1 slaptas susitikimas per mėnesį su 68 agentais, 2 slapti susitikimai su 29 agentais, 3 ir daugiau slaptų susitikimų su 1 agentu; 1972 m. – 1 slaptas susitikimas su 59 agentais, 2 slapti susitikimai su 38 agentais, 3 ir daugiau slaptų susitikimų su 1 agentu; per šešis 1973 m. mėnesius įvyko po 1 slaptą susitikimą kas mėnesį su 44 agentais, po 2 slaptus susitikimus su 50 agentų, 3 ir daugiau slaptų susitikimų su 5 agentais.

Agentūrinių pranešimų iš vieno negatyvios aplinkos agento vidutiniškai gauta: 1970 m. – 7, 1971 m. – 8, 1972 m. – 9, per šešis 1973 m. mėnesius – 8.

Iki 1973 m. liepos 1 d. per 3 mėnesius negauta pranešimų iš 3 agentų, per 6 mėnesius – iš 3 agentų ir per metus – iš 3 agentų.

Agentai iš negatyvios aplinkos po pirminio patikrinimo priimami konspiraciniuose butuose. Darbas su agentais, įskaitant agentus iš negatyvios aplinkos, kiekvieną mėnesį aptariamas operatyviniuose poskyrių pasitarimuose. Iškilus neaiškių klausimų, vadovaujantys skyriaus darbuotojai rengia kontrolinius slaptus susitikimus, per ku-

riuos padeda operatyviniams darbuotojams dirbti su agentais.

Agentai, užverbuoti iš negatyvios aplinkos, dažniausiai sąžiningai bendradarbiauja su valstybės saugumo organais ir suteikia vertingos operatyvinės medžiagos. Tačiau, dirbant su jais, reikia skirti daugiau dėmesio jų auklėjimui ir patikrinimui.

KGB PRIE LIETUVOS TSR MT KAUNO
GO VIRŠININKAS PULKININKAS –

G. J. BAGDONAS [parašo nėra]

*Kopija tikra: KGB Kauno miesto skyriaus poskyrio viršininkas
majoras*

(Vitkauskas) [parašas]

išsp. ____ egz.

egz. Nr. 1 ____

egz. Nr. 2 ____

vykd. Vitkauskas

sp. Kudriavkina

1974.05.12 Nr. 6489

juodrašt. medž. 6 lapai

*Dokumento pirmojo lapo šone užrašyta rezoliucija: „Drg. Vorobjo-
vui. Į bylą. [A. Vitkausko parašas] 1974.VIII.01.“*

*LYA, f. K-18, ap. 1, b. 162, l. 26–28. Patvirtinta kopija. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

6. LSSR KGB 2-osios valdybos, 5-osios tanybos, 1-ojo ir 4-ojo skyriaus LSSR KGB kovos prieš Izraelio specialiųjų tarnybų, užsienio sionistų centrų ir organizacijų, taip pat respublikoje gyvenančių prosionistinių ir nacionalistinių pažiūrų žydų tautybės asmenų ardomąją veiklą agentūrinių operatyvinių priemonių 1982–1985 m. planas

1982 m. rugpjūčio 18 d.

SLAPTAI
Egz. Nr. 1

TVIRTINU

Lietuvos TSR valstybės saugumo
komiteto pirmininkas (*pavaduotojas*)
generolas majoras

J. Petkevičius [parašas neįskaitomas]
1982 m. rugpjūčio 18 d.

Lietuvos TSR KGB kovos prieš Izraelio specialiųjų tarnybų, užsienio sionistų centrų ir organizacijų, taip pat respublikoje gyvenančių prosionistinių ir nacionalistinių pažiūrų žydų tautybės asmenų ardomąją veiklą agentūrinių operatyvinių priemonių 1982–1985 m.

P L A N A S

Lietuvos TSR gyvena daugiau nei 14 tūkstančių žydų tautybės piliečių. Dauguma iš jų turi giminystės ir kitokių artimų ryšių Izraelyje ir kitose kapitalistinėse šalyse, susirašinėja su jais ir palaiko kitokius ryšius. Nepaisant paaštrėjusios politinės padėties Artimuosiuose Rytuose, žydų tautybės piliečiai vis dar nusiteikę emigruoti, aktyvėja jų ryšiai su Izraelyje, JAV ir kitose valstybėse gyvenančiais tautiečiais. Vilniuje ir Kaune yra religinės bendruomenės, turinčios savo sinagogas. Vilniaus sinagogoje periodiškai lankosi žydų tautybės užsienio turistai, tarp jų ir įtariamais šnipinėjimu.

Respublikoje veikia du žydų meno saviveiklos kolektyvai, kurių daly-

viai anksčiau yra mėginę vykdyti nacionalistinę ir prosionistinę veiklą.

Iš norinčių emigruoti žydų tautybės asmenų 350 anksčiau įvairiuose šalies miestuose yra dirbę slaptumo režimo įmonėse ir turėjo leidimą susipažinti su valstybės paslaptimis, todėl dėl šių ir kitų priežasčių jiems neleidžiama išvykti į Izraelį. Tačiau daugelis jų ir toliau stengiasi gauti leidimą išvykti, o kai kurie reiškiasi kaip nacionalistai.

Nuo 1970 metų iš Lietuvos nuolat gyventi į kapitalistines šalis išvyko apie 10 tūkstančių žydų. Dauguma jų apsistojo Izraelyje, JAV, Kanadoje. Daugelis išvykusiųjų dirba tų šalių valstybinėse įstaigose, propagandos organuose, įvairiose prekybos ir kitose tų šalių firmose bei žinybose, palaiko ryšius su sionistų centrais ir organizacijomis arba tiesiogiai dalyvauja jų veikloje. Susirašinėdami ar kitaip palaikydami ryšius su Lietuvoje gyvenančiais žydais, jie liaupsina gyvenimą Vakaruose, kursto nacionalistines ir emigracines nuotaikas.

Savo ruožtu Izraelio ir JAV specialiosios tarnybos, užsienio sionistų centrai ir organizacijos stengiasi kai kuriuos iš jų panaudoti ne tik nacionalistinėms ir emigracinėms nuotaikoms tarp Lietuvoje gyvenančių žydų kurstyti, bet ir šmeižikiškai ir kitokiai žvalgybinei informacijai rinkti. Iš Anglijos, JAV, Prancūzijos su turistų grupėmis į Lietuvą atvyksta vis daugiau asmenų, susijusių su užsienio sionistų centrais. Būdami šių centrų emisarais, jie aktyviai reiškiasi susitikimuose su nacionalistinių pažiūrų žydais, ypač su vadinamaisiais „otkaznikais“, siekdami gauti iš jų šmeižikiškos ir kitokios informacijos.

Vadovaujantis TSRS KGB Kolegijos sprendimu, paskelbtu 1982 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. 0048, ir TSRS KGB 1982 m. liepos 14 d. nurodymu Nr. 209, siekiant sustiprinti kontržvalgybinį darbą kovojant prieš Izraelio specialiųjų tarnybų, užsienio sionistų centrų ir organizacijų, taip pat respublikoje gyvenančių prosionistinių ir nacionalistinių pažiūrų žydų tautybės asmenų ardomąją veiklą, vykdyti šias priemones:

I. Įsiskverbimo į Izraelio specialiąsias tarnybas, užsienio sionistų centrus ir duomenų apie jų siekius ir konkrečius ardomuosius veiksmus Lietuvos TSR rinkimo priemonės

1. Siekiant įsiskverbti į užsienio sionistų centrus ir gauti informacijos apie jų ardomuosius kėslus ir konkrečius veiksmus:

- atitinkamai pakoreguoti užsienyje esančių žydų tautybės agen-

tų „Albert“, „David“ ir „Fizik“ užduotis ir elgseną, tuo tikslu 1982–1983 m., suderinus su atitinkamais Centro padaliniais, surengti su jais asmeninius susitikimus.

Vykdo Komiteto 1-asis skyrius ir 5-oji tarnyba.

Terminas: 1983 m. gruodis.

2. Imtis priemonių nuolatiniais ryšiams užmegzti ir aktyviai panaudoti užsienyje esančius agentus „Rubin“, „Patriot“ ir [...].

Agentas „Rubin“ 1974 metais išsiųstas nuolat gyventi į Izraelį. Per šį laiką sėkmingai adaptavosi, turi daug ryšių. Veidmainystės ir išdavystės jo veiksmuose nepastebėta. Palaikydamas su mumis ryšius paštu, nuolat informuoja apie savo padėtį.

Š. m. balandžio mėn., būdamas Paryžiuje, užmezgė ryšius su nustatytoje vietoje esančiais darbuotojais, pranešė, kad turi mums informacijos, prašė tarpininkauti, kad jo žmonos mama ir sesuo galėtų atvykti pas jį į svečius. Atsižvelgiant į tai, užmegzti su agentu „Rubin“ asmeninius ryšius ir panaudoti jį kontržvalgybinei informacijai rinkti.

Išsiaiškinti, ar jis galėtų atvykti į Bulgariją. Gavus teigiamą atsakymą, surengti ten su juo susitikimą. Atsižvelgiant į agento padėtį ir dabartines jo galimybes, parengti jam užduotį ir nurodymus, kaip rinkti kontržvalgybinę informaciją. Be to, išsiaiškinti agento įsiskverbimo į priešų specialiąsias tarnybas galimybes, kad būtų galima parengti nurodymus dėl jo elgsenos vykdant šią užduotį.

Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius (V. S. Petniūnas, P. J. Ridikas).

Terminas: 1983 m. rugpjūtis.

Agentas „Patriot“ 1975 metais buvo išsiųstas į užsienį su kontržvalgybine užduotimi. Apsigyveno JAV, ten adaptavosi, užmezgė įdomius ryšius, tapo firmos, turinčios perspektyvą užmegzti prekybinį bendradarbiavimą su mūsų šalimi, savininku. Artimiausiu metu jis turi gauti Amerikos pilietybę.

Agentas „Patriot“ su mumis nuolat susirašinėja ir pranešė, kad turi mus dominančios informacijos.

Jei „Patriot“ gaus Amerikos pilietybę, užmegzti su juo asmeninius ryšius ir panaudoti jį mūsų interesais. Išsiaiškinti, ar galėtų agentas atvykti į kurią nors socialistinę šalį.

Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius (*drg. Vorobjov*).

Terminas: 1983 m. gruodis.

[...]

3. Per išvykstančius į užsienį patikrintus agentus ir kitais būdais ištirti, kokią padėtį užima ir kokių politinių pažiūrų laikosi anksčiau į užsienį išsiųsti žydų tautybės agentai „Leopold“, „Volgin“, „Jonas“, su kuriais nuolatiniai ryšiai nepalaikomi. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, spręsti klausimą dėl ryšių su jais užmezgimo ir jų panaudojimo mūsų interesais.

Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius.

Terminas: 1983 m. gruodis.

4. Parengti ir kartu su TSRS KGB PGU išsiųsti ilgam laikui kaip emigrantus į mus dominančias kapitalistines šalis žydų tautybės agentus „Nargis“, „Ričardas“ ir „Nadežda“;

– ilgalaikio apgyvendinimo Izraelyje ir kitose kapitalistinėse šalyse tikslu imtis kompleksinių agentūrinių operatyvinių priemonių papildomai patikrinti, ištirti ir parengti agentus „Diatel“, „Daniel“ ir „Rafael“, taip pat imtis priemonių įgyti naujų slaptų padėjėjų tarp žydų tautybės asmenų, turinčių realias galimybes išvykti nuolat gyventi į Izraelį.

Vykdo KGB 1-asis skyrius ir 5-osios tarnybos 2-asis skyrius.

Terminas: 1984 m.

5. Agentas „Aik“ – žydų tautybės, užsienyje, ypač Izraelyje ir JAV, palaiko plačius ryšius su asmenimis, išvykusiais iš Tarybų Sąjungos. „Aik“ turi reikiamų asmeninių savybių mūsų užduotims užsienyje vykdyti ir gali ten išvykti nuolat gyventi. Papildomai patikrinti agentą „Aik“ ir, gavus teigiamus patikrinimo rezultatus, parengti jį siuntimui į užsienį su mūsų specialia užduotimi.

Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius (*ats. drg. V. S. Petniūnas*).

Terminas: 1983 m. gruodis.

6. Duoti nurodymus užsienyje esantiems agentams „Dmitrij“, „Profesor“, „Parik“, „Šarūnas“, „Vilnelė“, „Švarc“, „Ingrida“, „Mari-

ja“, „Poet“, „Patriot“ dėl informacijos rinkimo apie užsienio lietuvių nacionalistų bandymus vienytis su sionistais ir rengti bendras anti-tarybines akcijas, gavus tokios informacijos, laiku imtis priemonių prieš kėslams sužlugdyti ir demaskuoti.

Vykdo KGB 1-asis skyrius ir 5-osios tarnybos 2-asis skyrius.

Terminas: 1983 m. gruodis.

7. Siekiant sustiprinti ir plėsti agentūrines pozicijas kovojant su sionistų centrų ardomąja veikla, sudaryti galimybes infiltruoti mūsų agentus ir panaudoti juos kitoms užsienyje vykdomoms akcijoms, verbavimo tikslais organizuoti žydų tautybės asmenų tyrimą, pirmiausia A. Štromo, I. Mero, A. Levino, Z. Čėsnos ir kitų, išvykusių iš Lietuvos TSR į kapitalistines šalis ir įsitraukusių į aktyvią prieš ideologinių, sionistų centrų ar reakcingosios lietuvių išeivijos organizacijų veiklą.

Iš šių asmenų užverbuoti tokius, kuriuos būtų galima panaudoti atvykusiems į respubliką užsieniečiams ir išvykstantiems į užsienį tarybiniais piliečiams sekti.

Vykdo 2-oji valdyba, 5-oji tarnyba, 4-asis skyrius, KGB GO ir RO (ats. drg. V. S. Petniūnas).

Terminas: iki 1985 m.

Štromą tirti per agentą [...], kuris, išvykdamas į Angliją, užmezgė su juo ryšį.

Štromas agentu [...] įtartinai susidomėjęs. Parengti agentui nurodymus dėl jo elgsenos, kuri leistų jam išsiaiškinti Štromo rodomą dėmesį ir kokiais būdais jis palaiko ryšius su Lietuvoje gyvenančiais asmenimis.

Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius (ats. drg. V. S. Petniūnas).

Terminas: iki 1985 m.

8. Žydų tautybės agentas „Edmund“ Vilniuje buvo suvestas su amerikiečių diplomatais Krauze ir Spoudi, kurie įtariami ryšiais su JAV specialiosiomis tarnybomis. Šie juo susidomėjo. Bendradarbiaujant su 2-osios vyriausiosios valdybos 1-uju skyriumi, toliau rengti agentą „Edmund“ infiltruoti tarp amerikiečių. Maskvoje sudaryti

jam galimybę susitikti su amerikiečių diplomatais *Krauze* ir *Spoudi* ir išaiškinti priešo siekius Lietuvos TSR gyvenančių žydų atžvilgiu ir jų priešiškus kėslus.

Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius.

Terminas: iki 1982 m. liepos mėn.

9. Toliau rengti infiltravimui į Izraelio specialiąsias tarnybas žydų tautybės agentą „Rubšys“. Agentas ne kartą lankėsi Nyderlandų atstovybėje Maskvoje, užmezgė ryšį su atstovybės darbuotoju *Van Flitu*, įtariamam ryšiais su Izraelio žvalgyba. Jis pažadėjo agentui padėti gauti palikimą iš Izraelio. 1982 m. rudenį, suderinus su 2-ąja vyriausiąja valdyba, nusiųsti agentą „Rubšys“ į Nyderlandų atstovybę Maskvoje, kad jis galėtų toliau palaikyti ryšius su atstovybės darbuotoju *Van Flitu* ir sudaryti jo infiltravimo į Izraelio specialiąsias tarnybas prielaidas.

Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius, KGB Šiaulių GO (ats. drg. V. S. Petniūnas).

Terminas: 1983 m. liepos mėn.

10. Siekiant sudaryti galimybę gauti informacijos apie užsienio sionistų centrų ardомуosius kėslus ir antitarybinę veiklą, ypač ryšius su Paryžiuje vykšančia vadinamąja „Briuselio konferencija tarybiniam žydams ginti“, panaudoti laikinas mūsų agentų išvykas į pagrindines kapitalistines šalis tiek privačiai, tiek mokslinių-techninių mainų ar turizmo pagrindu. Ypač atkreipti dėmesį į kokybišką tokių agentų atranką, patikrinimą ir parengimą.

Organizuoja vykdymą: 2-oji valdyba, 5-oji tarnyba, 4-asis skyrius (ats. drg. J. Lipnevičius).

Parengti kelionei jau parinktus šiais tikslais agentus:

– agentą „Hari“, vykstantį šių metų spalio mėn. su turistų grupe į Prancūziją. Izraelyje gyvena 2 agento broliai ir 2 seserys. Prancūzijoje gyvena agento dėdė ir pusbrolis, su kuriais jis palaiko ryšius ir yra įgijęs jų pasitikėjimą.

Siekiant išaiškinti, ar agento giminės, gyvenantys Izraelyje ir Prancūzijoje, nesusiję su vadinamąja „Briuselio konferencija...“, pavesti jam iš anksto informuoti juos apie savo atvykimą į Prancūziją

ir nurodyti susitikimo sąlygas. Jam išvykstant, duoti užduotį rinkti (per gimines) informaciją apie Paryžiuje rengiamą „Konferenciją...“ ir antitarybines jos organizatorių užmačias.

Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius (*ats. drg. L. Ostapka*).

Terminas: 1982 m. spalio mėn.

– agentą „Aron“, galintį išvykti į Prancūziją privačiais reikalais. Agentas palaiko artimus ryšius su broliu, kuris yra aktyvus Izraelio sionistų organizacijų narys, anksčiau dirbęs diplomatinį darbą. Parengti agentą kelionei į Prancūziją su užduotimi rinkti informaciją apie vadinamąją „Briuselio konferenciją...“, parengti nurodymus, kaip jis turėtų elgtis, kad patektų į Izraelio specialiųjų tarnybų akiratį.

Vykdo Šiaulių GO, 2-osios valdybos 1-asis skyrius.

Terminas: 1982–1983 m.

– agentą „Smirnov“, galintį privačiais reikalais išvykti į Izraelį, kur turi giminių ir ryšių su asmenimis, vykdančiais sionistinę veiklą.

Parengti agentą „Smirnov“ privačiai kelionei į Izraelį su užduotimi rinkti informaciją apie sionistų centrų ir su jais susijusių asmenų antitarybinę veiklą.

Vykdo 2-osios valdybos 3-iasis skyrius.

Terminas: 1983 m. liepos mėn.

– agentą „Vladas“, dirbantį viename iš operatyviai aptarnaujamų Kauno pramonės objektų. 1974 m. nuolat gyventi į Izraelį išvyko agento tėvas, motina ir brolis, kurie įkalbinėja jį atvykti su jais susitikti.

Papildomai patikrinti ir parengti agentą. Jei patikrinimo rezultatai bus teigiami, išsiųsti agentą „Vladas“ privačiu būdu į Izraelį, kur jis galbūt gautų informacijos apie Kaune gyvenančių žydų nacionalistų ryšius su užsienio sionistų organizacijomis, taip pat apie šių organizacijų ardumuosius tikslus Lietuvos TSR.

Vykdo KGB Kauno miesto skyrius ir 2-osios valdybos 1-asis skyrius.

Terminas: 1983 m. birželio mėn.

11. Pastaruoju metu daugėja žydų tautybės tarybinių turistų išvykų į Rumuniją, kur jie iš anksto numatytomis sąlygomis susitinka su Izraelyje gyvenančiais asmenimis.

Atsižvelgiant į tai, kad žydų tautybės tarybinių piliečių išvykos į Rumuniją gali būti panaudotas Izraelio specialiųjų tarnybų ardomaisiais tikslais prieš TSRS, sustiprinti kontržvalgybinį darbą turistų grupėse ir neleisti išvykti į Rumuniją prosionistinių pažiūrų ir turintiems slaptos informacijos žydų tautybės asmenims.

Dirbant su agentais ir patikėtiniais, vykstančiais į Rumuniją su turistų grupėmis, išsiaiškinti, ar Izraelio specialiosios tarnybos ir sionistų centrai Rumunijos teritorijoje neįtraukia į priešišką veiklą ten atvykstančių mūsų piliečių.

Vykdo 2-osios valdybos 2-asis skyrius.

Terminas: 1982 m. gruodžio mėn.

II. Į respubliką iš užsienio atvykstančių sionistinių elementų ardomosios veiklos atskleidimo ir žlugdymo priemonės

12. Siekiant nustatyti asmenis, atliekančius užsienio sionistų organizacijų ir centrų emisarų funkcijas ir kitus pavedimus, Vilniuje, Kaune, Druskininkuose tobulinti darbą su agentais ir patikėtiniais, dirbančiais užsieniečių priėmimo ir aptarnavimo vietose.

Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie įvairiais būdais į respubliką atvykstantys užsieniečiai, įtariamai priklausymu sionistų centrams, lankosi pas „otkaznikus“ ir Vilniaus sinagogoje, kur stengiasi užmegzti ryšius su kai kuriais religinės bendruomenės nariais, būtina:

Lietuvos TSR KGB 2-osios valdybos ir 5-osios tarnybos jėgomis organizuoti į respubliką atvykstančių užsieniečių, pirmiausia žydų tautybės asmenų, tyrimą ir išsiaiškinti, ar tarp jų nėra užsienio sionistų centrų emisarų.

Nustatytus ir įtariamus sionistų emisarus aktyviai tirti siekiant išsiaiškinti jų ryšius, priešišką veiklą, nutraukti jų ardomąsias akcijas, jas lokalizuoti, fiksuoti ir likviduoti.

Užsieniečius, kurie lankosi pas „otkaznikus“, organizuoja žydų tautybės asmenų susibūrimus ir daro jiems antitarybinį ir nacionalistinį poveikį, renka tendencingą informaciją, kompetentingų tarybinių valdžios organų vardu įspėti, kad jų atvykimo į TSRS tikslai yra nesuderinami su užsienio turisto statusu.

Gavus patikimų duomenų, kad užsieniečiai turi dokumentų, tarybinių piliečių pareiškimų ir kitos medžiagos, kuri gali būti panaudota

priešiskai propagandai prieš TSRS, operatyviai ją konfiskuoti.

Siūlyti Centrui nutraukti aktyviausių sionistų emisarų turistinę kelionę ir išsiųsti juos iš TSRS.

Vykdo 2-oji valdyba, 5-oji tarnyba, 4-asis skyrius, KGB GO ir RO.

Terminas: iki 1985 m.

13. Imtis priemonių, kad į užsienio sionistų centrų akiratį patektų mūsų agentai „otkaznikai“ „Juzef“, „Diatel“ ir „German“, su kuriais į respubliką atvykstantys šių centrų emisarai galbūt užmegztų ryšius.

Vykdo 5-osios tarnybos 2-asis skyrius.

Terminas: iki 1984 m.

14. Užsieniečių elgsenai sinagogose tirti ir jų ryšiams išaiškinti kryptingiau panaudoti „GLZ“, „Juzef“, „Aleksas“, „Kvant“ ir kitus agentus, duoti jiems atitinkamus nurodymus sustiprinti operatyvines pozicijas Vilniaus ir Kauno žydų religinėse bendruomenėse verbuojant naujus agentus.

Organizuoti kruopštų tyrimą, kuris leistų atskleisti ir užkirsti kelią galimai priešiskai veiklai arba panaudoti operatyviniais tikslais išaiškintus asmenis, palaikančius ryšius su užsieniečiais, apie kuriuos jų buvimo respublikoje metu buvo gauta duomenų, keliančių įtariamą, kad jie priklauso užsienio sionistų centrams ar vykdo emisarų veiklą.

Vykdo 5-osios tarnybos 2-asis skyrius.

Terminas: iki 1985 m.

15. Toliau kompromituoti į Vilnių ir Kauną atvykstančių Vakarų atstovybių darbuotojų, taip pat užsienio sionistų centrų ir organizacijų emisarų idėją pasinaudoti ekstremistinių pažiūrų tarybiniais piliečiais „otkaznikais“ ir gauti iš jų šmeižikiškos ir kitokios informacijos. Parengti ir vykdyti priemones, ribojančias užsieniečių galimybę šiais tikslais panaudoti „otkaznikus“ sutuoktinius Raiz ir sutuoktinius Aronovičius.

Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius, 4-asis skyrius, KGB Kauno ir Druskininkų skyriai (*ats. drg. P. J. Ridikas*).

Terminas: 1983 m. gruodis.

16. Sudaryti patikimų žydų tautybės agentų rezervą ir pasitelkti juos vykdant kontržvalgybines priemones į Vilnių ir Kauną atvykstančių užsienio sionistų centrų ir organizacijų atstovų ardomosioms akcijoms sužlugdyti. Atrinktus agentus parengti tirti sionistų centrų atstovus, varžyti jų veiksmus, trukdyti susitikti su vadinamaisiais žydais „otkaznikais“, iš kurių jie stengiasi gauti šmeižikiškos ir kitokios informacijos.

Vykdo 5-oji tarnyba, 4-asis skyrius, KGB GO ir RO, 2-oji valdyba.
Terminas: 1985 m. gruodis.

III. Valstybės paslapčių apsaugos ir kovos prieš agentūrinę priešą veiklą priemonės

17. Iš agentų gauta duomenų, kad kai kuriuose Vilniaus operatyvinio stebėjimo objektuose, tarp jų ir slaptumo režimo, grupuojasi žydų tautybės asmenys, kuriuos dėl jų negatyvių veiksmų ir elgesio reikia kruopščiai tirti.

Pavyzdžiui, Radijo matavimo prietaisų mokslinio tyrimo institute grupuojasi slaptais duomenimis disponuojantys Čiornyj, Fiola, Garb, Braver, Tinovskytė, Zaidelson, Mateckas, kurie yra prosionistinių pažiūrų, o kai kurie artimai bendrauja su šnipinėjimu įtariamu BTSR KGB patikrinimo objektu „Chameleon“.

Įtariama, kad Elektros suvirinimo įrangos mokslinio tyrimo institute žydų tautybės asmenys, tarp jų ir užimantys vadovaujančias pareigas Chiterer, Chlovnovič, Sima, Šapiro ir kiti, savo veiksmais stabdo naujų perspektyvių ir ekonomiškai efektyvių gaminių kūrimą ir jų diegimą į gamybą.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, vykdyti šias priemones:

– Radijo matavimo prietaisų mokslinio tyrimo institute per agentus „Žuravliov“, „Konstantin“, „Vasiljev“, „Edvardas“ tirti slaptais duomenimis disponuojančius Čiornyj, Fiolą, Garbą, Braverį, Tinovskytę, Zaidelsoną, Matecką. Tiriant išsiaiškinti, ar jie nevykdo organizuotos nacionalistinės veiklos, ar nerenka slaptos informacijos siekdami ją perduoti priešui. Išsiaiškinti, kurie iš jų ketina emigruoti, ar jie palaiko ryšius su atvykstančiais į TSRS užsieniečiais, kokio pobūdžio šie ryšiai. Išsiaiškinti Čiornyj, Garbo, Braverio bendravimo su objektu „Chameleon“ pobūdį. Tiriant minėtus asmenis, fiksuoti

jų prosonistinių nuotaikų ir nacionalistinės veiklos faktus. Remiantis surinkta medžiaga, priimti sprendimą dėl leidimo naudotis slaptais duomenimis kiekvienam iš jų atėmimo, kelio užkirtimo slapčių duomenų nutekinimui priešui, nacionalistinei ir kitokiai priešiškai veiklai;

– Elektros suvirinimo įrangos mokslinio tyrimo institute per agentus „Artur“, „Beržinis“, „Vladimirov“ išsiaiškinti, dėl ko kilo įtarimas, kad jie vykdo veiklą, stabdančią naujų perspektyvių gaminių kūrimą ir jų diegimą į gamybą. Siekiant patikrinti versiją, kad jie gali daryti tyčinę žalą mūsų šalies ekonomikai, per agentą ir patikėtinius specialistus ištirti konkrečius tokios jų veiklos faktus.

Kartu išsiaiškinti, ar jų tarpusavio bendravimas nėra pagrįstas nacionalistinėmis pažiūromis, ar jie neketina emigruoti, ar palaiko ryšius su į TSRS atvykstančiais užsieniečiais ir su užsienyje gyvenančiais asmenimis;

– Radijo komponentų gamykloje patikrinti vieno skyriaus viršininką, disponuojantį slaptais duomenimis, – „Inspektor“, kuris yra nacionalistinių pažiūrų, netarnybiniais tikslais domisi slaptais duomenimis, ypač nuvykęs į kitas slaptumo režimo įmones.

Patikrinimo metu išsiaiškinti, ar „Inspektor“ nerenka slaptos informacijos siekdamas ją perduoti priešui. Jo patikrinimui pasitelkti agentus „Rolandas“ ir „Edvardas“.

– Mokslinio tyrimo institute „Venta“ pradėti tirti slaptais duomenimis disponuojantį Aronsoną, kuris yra nacionalistinių pažiūrų, Vilniuje ir Leningrade buvo susitikęs su JAV gyvenančiais giminaičiais.

Imtis priemonių, kad slapsti duomenys per Aronsoną nebūtų perduoti priešui, riboti jo galimybes rinkti slaptą informaciją.

Vykdo 2-osios valdybos 3-iasis skyrius.

Terminas: 1983 m. gruodis.

18. Operatyvinio stebėjimo bylos objektas medicinos mokslų daktaras „Bokov“ (Kauno m. gyventojas) anksčiau turėjo priėjimą prie ypač slapčių darbų ir dokumentų. Todėl ne kartą buvo atmetas jo prašymas leisti išvykti nuolat gyventi į JAV, kur gyvena du jo sūnūs ir buvusi žmona.

1980 m. su objektu „Bokov“ bandė užmegzti ryšį JAV generalinis konsulas Leningrade Biukenen, lankėsi jo bute (bylos objekto nebuvo).

[...]

Atsižvelgiant į tai, patikėtinę „Janina“ užverbuoti kaip agentę ir su jos pagalba įkalbėti „Bokov“ galutinai apsispręsti nevykti gyventi į užsienį, neleisti jam užmegzti ryšių su JAV atstovybės darbuotojais. Vykdo KGB Kauno m. skyrius, 2-osios valdybos 1-asis skyrius (*ats. drg. P. J. Ridikas*).

Terminas: 1982 m. gruodis.

19. Operatyvinio patikrinimo bylos objektas „Pauk“ iki 1980 m. gyveno Charkovo srityje, ten turėjo leidimą susipažinti su slaptais formos Nr. 3 duomenimis. Jo žmona taip pat galėjo susipažinti su slaptais formos Nr. 2 duomenimis, turėjo žinių apie gynybinės produkcijos, kuri šiuo metu yra valstybės paslaptis, gamybą. Todėl jiems nebuvo leista išvykti nuolat gyventi į Izraelį.

1980 m. „Pauk“ persikėlė gyventi į Klaipėdą, kur buvo pastebėta gana įtartina jo elgsena – jis palaiko ryšius su daugeliu asmenų, gyvenančių kapitalistinėse šalyse, niekur nedirba, bet turi daug pinigų, nusipirko automobilį, siekia nuvykti į pasienio zoną, važinėja po šalį, įvairiuose miestuose palaiko ryšius su KGB organų tikrinamais žydų tautybės asmenimis, pats yra nacionalistinių pažiūrų.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, aktyviai tirti objektą „Pauk“ ir patikrinti šias versijas:

- objektas susijęs su priešo specialiosiomis tarnybomis;
- objektas palaiko ryšius su užsienio sionistų centrais ir jų nurodymu vykdo priešišką veiklą;
- objektas savo iniciatyva renka žvalgybinę informaciją ketindamas perduoti ją priešui.

Šioms versijoms patikrinti parengti operatyvinių agentūrinių priemonių planą, kuriame būtų numatytos ir priemonės objekto „Pauk“ galimai priešiškai veiklai nutraukti.

Vykdo KGB Klaipėdos m. skyrius, 2-osios valdybos 1-asis skyrius (*drg. L. Ostapka*).

Terminas: 1983 m. liepa.

20. Operatyvinio stebėjimo bylos objektas „Izrailitianin“ anksčiau disponavo informacija, susijusia su valstybės paslaptimis, ir negavo leidimo išvykti nuolat gyventi į Izraelį. Dirbant su objektu „Izrailitianin“, stengtis atskleisti priešiškus jo ketinimus, per agentus silpninti jo aktyvumą ir skatinti atsisakyti ekstremistinės ar kitokios priešiškos veiklos. Vykdo 2-osios valdybos 1-asis skyrius (drg. Čiulikov).

Operatyvinio stebėjimo bylos objektas Šapiro netolimoje praeityje bandė suburti prosionistinių pažiūrų žydų tautybės asmenų grupę slaptiems duomenims rinkti ir perduoti Izraelio žvalgybai. Vienam į Izraelį išvykusiam savo draugui jis perdavė slaptažodį, kad su juo galėtų susisiekti Izraelio specialiosios tarnybos atstovas. Per agentus ir kitais operatyviniais būdais nuolat stebėti Šapiro, tirti jo elgseną siekiant atskleisti ir nutraukti galbūt atnaujintą priešišką jo veiklą. Vykdo Šiaulių GO ir 2-osios valdybos 1-asis skyrius (drg. A. A. Čiulikov).

Terminas: nuolat.

IV. Nacionalistinių elementų prosionistinės veiklos respublikoje atskleidimo ir likvidavimo priemonės

21. Per agentus „Diatel“, „Daniel“, „(...)“ „Ilnas“ ir patikėtinius nuolat stebėti Vilniaus ir Kauno žydų meno saviveiklos kolektyvuose vykstančius procesus ir nuotaikas, imtis priemonių laiku išsiaiškinti ir užkirsti kelią galimiems žydų nacionalistų bandymams panaudoti šiuos kolektyvus priešišškai veiklai.

Kartu, siekiant stiprinti agentūrines pozicijas juose, verbuoti naujai į meno kolektyvus įsitraukusius dalyvius ir žydų jaunimo atstovus, turinčius realių galimybių tapti šių kolektyvų nariais.

Vykdo 5-osios tarnybos 2-asis skyrius, KGB GO ir RO.

Terminas: iki 1985 m.

22. Panaudojant agentus „Boris“, „Juzef“, „Ženia“, „Konstantinov“ ir kitas operatyvines galimybes, nuolat stebėti respublikoje gyvenančių „otkaznikų“ nuotaikas ir jų aplinkoje vykstančius procesus, ypač stengtis laiku atskleisti ir sužlugdyti jų priešiškus kėslus ir numatomas antisuomenines akcijas.

Vykdo 5-osios tarnybos 2-asis skyrius.

Terminas: iki 1985 m.

23. Pagal DOR tiriamas žydų nacionalistas „Snabženec“, kuris yra vadinamojo „Banko“ („Politinių kalinių paramos fondas“) atstovas Lietuvoje.

Atsižvelgiant į tai, kad medžiagos patraukti „Snabženec“ baudžiamojon atsakomybėn nepakanka, kompromituoti jį prieš bendraminčius panaudojant viešai paskelbtus duomenis apie „Banko“ lėšų pasisavinimą, taip pat per agentus ir kitais būdais skatinti „Snabženec“ išvykti nuolat gyventi į Izraelį.

Vykdo 5-osios tarnybos 2-asis skyrius.

Terminas: 1983 m. gruodis.

24. Pagal DOP tikrinamas Klaipėdos PTM Nr. 24 dėstytojas *N. J. Gurarija* ir CKTLRI inžinierius *L. S. Laivand*, kurie savo aplinkoje skleidžia proizraelietiškas nuotaikas, palaiko sionistinę propagandą apie masinį žydų išvykimą iš TSRS ir platina šmeižikiškus prasiimanymus apie tarybinę tikrovę.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, parengti ir vykdyti kompleksines agentūrines operatyvines priemones *Gurarijos* ir *Laivando* galimai priešišškai veiklai atskleisti ir dokumentuoti, taip pat jų ryšiams išaiškinti ir, remiantis gauta medžiaga, spręsti klausimą dėl išpėjamųjų profilaktinių ar baudžiamųjų teisinių priemonių jiems taikymo.

Vykdo KGB Klaipėdos m. ir LJB skyrius, 5-osios tarnybos 2-asis skyrius.

Terminas:

25. 1981 m. rugpjūčio mėn. KGB Krasnodaro krašto valdybos agentas „Marinin“ lankėsi Kauno sinagogoje, kur susipažino su žydų tautybės asmeniu, prisistačiusiu Malinovskio pavarde. Pastarasis pasiūlė agentui „Marinin“ už pinigus padėti gauti kvietimą išvykti nuolat gyventi į Izraelį. O per kitą susitikimą jis stengėsi agentui „Marinin“ daryti nacionalistinį poveikį, rekomendavo „perduoti Krasnodaro žydams, kad jie nepamirštų, jog yra žydai“, žadėjo duoti žydiškos literatūros. Kaune gyvenančio Malinovskio nenustatyta. Neatmestina, kad jis agentui „Marinin“ prisistatė išgalvota pavarde

arba gyvena kitame mieste, o į Kauną atvažiuoja vykdyti nacionalistinės veiklos.

Imtis priemonių Malinovskio asmenybei nustatyti pasitelkiant agentą „Marinin“, taip pat Lietuvos KGB agentūrines galimybes. Nustatius Malinovskio asmenybę, patikrinti, ar jis nepalaiko ryšių su užsienio sionistų centrais ir kokią priešišką veiklą jis vykdo.

Vykdo KGB Kauno m. skyrius, 2-osios valdybos 1-asis skyrius, 5-osios tarnybos 2-asis skyrius (*drg. L. Ostapka*).

Terminas: 1983 m. kovas.

26. Turima operatyvinių duomenų, kad Lietuvos TSR gyventojai Gudelis ir Semionova stengiasi užmegzti slaptus ryšius su savo pažįstamais Izraelyje per Čekoslovakiją ir Vengriją. Čekoslovakijos saugumo organų duomenimis, Gudelis slapta jau susirašinėja su savo pažįstamais Izraelyje. Gudelį ir Semionovą tikrinti siekiant nustatyti jų ryšių su Izraelio piliečiais pobūdį. Išanalizuoti turimus faktus apie jų ryšių užmezgimą su pažįstamais Izraelyje per socialistines šalis. Tikrinant išsiaiškinti, ar šie asmenys tokių susirašinėjimo būdų nepanaudoja ryšiams su sionistų centrais ar Izraelio specialiosiomis tarnybomis užmegzti, išsiaiškinti jų veiksmų motyvus.

Vykdo KGB Kauno m. skyrius, 2-osios valdybos 1-asis skyrius.

Terminas: 1982 m.

V. Kontrpropagandos priemonės

27. Siekiant demaskuoti užsienio sionistų centrų veiklą, neleisti jiems vienytis su lietuvių išeivijos antitarybinėmis organizacijomis, slopinti žydų tautybės asmenų emigracines nuotaikas, taip pat kompromituoti kai kuriuos žydus nacionalistus respublikoje, vykdyti šias priemones:

- organizuoti žydų tautybės piliečių ir žydų religinių bendruomenių protesto laiškų dėl sionistų planuojamos konferencijos siuntimą į Prancūzijos ir kitų šalių, kuriose veikia sionistų organizacijos, atstovybėms, taip pat konferencijos adresu ir Vakarų propagandos organams;

- parengti archyvinio agento „Saša“ straipsnių spaudai ir pasiskaidymų per radiją;

– rengti gamybiniuose kolektyvuose (kuriuose yra daugiausia žydų) žydų tautybės asmenų, užimančių atitinkamą visuomeninę padėtį ir turinčių autoritetą tuose kolektyvuose, paskaitas ir pokalbius;

– atsižvelgiant į tai, kad į Vilnių atvyksta JAV teisininkų delegacija, kurios nariai tiria medžiagą apie buvusius lietuvių tautybės baudėjus, Didžiojo Tėvynės karo metais dalyvavusius šaudant tarybinius žydus, o šiuo metu gyvenančius Vakaruose, parengti ir išspausdinti straipsnių, kompromituojančių užsienio sionistų centrų bandymus vienytis su lietuvių išeivijos antitarybinėmis organizacijomis.

Vykdo 5-oji tarnyba.

Terminas: iki 1985 m.

Lietuvos TSR KGB
2-osios valdybos
viršininkas (*pavaduotojas*)
pulkininkas

A. Rupšys
[parašas pavaduotojo
V. Ginko]

Lietuvos TSR KGB
5-osios tarnybos
viršininkas (*pavaduotojas*)
pulkininkas

E. Baltinas
[parašas pavaduotojo
P. Archipovo]

Lietuvos TSR KGB
1-ojo skyriaus
viršininkas (*pavaduotojas*)
pulkininkas

V. Karinauskas [parašas
pavaduotojo R. Skačkausko]

Lietuvos TSR KGB
4-ojo skyriaus
viršininkas (*pavaduotojas*)
majoras

V. Jepimachov [parašas
pavaduotojo M. Volkovo]

1982 m. rugpjūčio 16 d.
Nr. 2/1-3167

*LYA, f. K-41, ap. 1, b. 774, l. 114–130. Originalas. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

7. LSSR KGB ir LSSR MVD nurodymas LSSR KGB ir MVD padalinių, MVD PDK ir tardymo izoliatorių viršininkams dėl veiksmų „ypatinguoju laikotarpiu“

1984 m. lapkričio 13 d.

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 44

Litera „M“

Lietuvos TSR KGB miestų ir rajonų
skyrių (poskyrių) viršininkams

Lietuvos TSR vidaus reikalų
miestų ir rajonų organų viršininkams

Lietuvos TSR MVD PDĮV
tardymo izoliatorių viršininkams

Lietuvos TSR MVD PDĮV pataisos
darbų kolonijų Nr. 2, Nr. 4 viršininkams

Siekiant įvykdyti TSRS MVD 1968 m. kovo 31 d. nurodymą Nr. 140ss ir TSRS KGB ir TSRS MVD 1984 m. balandžio 11 d. nurodymus Nr. M/26ss ir Nr. M/37ss,

s i ū l o m a :

1. Vidaus reikalų organų viršininkams:

1.1. Siekiant padėti respublikos valstybės saugumo organams „ypatinguoju laikotarpiu“ vykdyti kovos su diversinėmis žvalgybinėmis grupėmis ir priešo desantu, taip pat su socialiai pavojingais asmenimis priemones, pagal pirmą KGB pareikalavimą skirti plane (I priedas) numatytą kiekį personalo, ginkluotės ir ryšio priemonių.

1.2. Priimti „ypatinguoju laikotarpiu“ pagal KGB organų sulaikymo protokolus Lietuvos TSR BPK 137 str. tvarka sulaikytus socialiai pavojingus asmenis ir laikyti juos vidaus reikalų organų laikinuosiuose izoliatoriuose bendrais pagrindais su sustiprinta apsauga, kol bus gautas Lietuvos TSR MVD specialus nurodymas dėl jų perkėlimo į tardymo izoliatorius.

1.3. Gavus Lietuvos TSR MVD specialų nurodymą, socialiai pavojingus asmenis perkelti pagal numatytą planą (1 priedas) į Vilniaus (kalėjimas Nr. 1) ir Šiaulių tardymo izoliatorius planiniais kariniais konvojais ir vidaus reikalų organų konvojais. Į tardymo izoliatorius konvojais išsiunčiami ir šių asmenų sulaikymo protokolai.

2. Lietuvos TSR MVD PDĮV tardymo izoliatoriaus (Šiauliai), kalėjimo Nr. 1 (Vilnius) viršininkams priimti socialiai pavojingus asmenis remiantis sulaikymo protokolais ir numatytu planu (2 priedas) ir laikyti juos ten bendrais pagrindais, kol bus gautas nurodymas perkelti į PDK. Gavus Lietuvos TSR MVD nurodymą, perkelti:

a) iš tardymo izoliatoriaus Vilniuje (kalėjimas Nr. 1) į Pravieniškų PDK-2;

b) iš tardymo izoliatoriaus Šiauliuose į Alytaus PDK-4.

3. Lietuvos TSR MVD PDĮV PDK-2 (Pravieniškės) ir PDK-4 (Alytus) viršininkams priimti iš nurodytų tardymo izoliatorių socialiai pavojingus asmenis remiantis KGB organų sulaikymo protokolais ir respublikos prokuroro sankcionuotais nutarimais dėl jų įkalinimo pagal numatytą planą (3 priedas) ir laikyti juos pataisos darbų kolonijose bendrais pagrindais, jei nebus gauta papildomų nurodymų dėl jų laikymo tvarkos.

(Nutarimus dėl socialiai pavojingų asmenų įkalinimo ir jų laikymo MVD pataisos darbų įstaigose į tardymo izoliatorius pristato KGB organai.)

4. Lietuvos TSR Valstybės saugumo komiteto miestų ir rajonų skyrių (poskyrių) viršininkams su šiuo nurodymu ir numatytais planais pasirašytinai supažindinti vidaus reikalų organų, tardymo izoliatorių ir Lietuvos TSR MVD pataisos darbų kolonijų (pagal jų dislokacijos vietą) viršininkus ta dalimi, kuri juos liečia.

5. Vidaus reikalų organuose ir Lietuvos TSR MVD pataisos darbų įstaigose užsirašinėti ką nors, kas susiję su šiuo nurodymu, DRAUDŽIAMA.

6. Šį nurodymą saugoti KGB organuose kartu su mobilizacijos dokumentais.

7. Lietuvos TSR KGB ir MVD bendrą 1977 m. sausio 31 d. nurodymą Nr. M/0067/M001 laikyti netekusiu galios ir grąžinti į Lietuvos TSR KGB nustatyta tvarka.

Lietuvos TSR KGB Pirmininkas
generolas leitenantas

Lietuvos TSR vidaus
reikalų ministras
milicijos generolas majoras

J. Petkevičius [parašas]

S. Lisauskas [parašas]

1984 m. lapkričio 13 d.
mb 84

1984 m. lapkričio 14 d.
Nr. M/8ss/M/769MM

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 2665, l. 7–8. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

8. LSSR KGB 5-osios tarnybos pagrindinių agentūrinių operatyvinių priemonių „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidėjų priešiška veikla atskleisti ir dokumentuoti, taip pat šių leidinių leidybai nutraukti planas

1986 m. spalio 30 d.

Slaptai
Egz. Nr. 5

PATVIRTINTAS
Lietuvos TSR KGB Kolegijos

1986 m. spalio 30 d.

Pagrindinių agentūrinių operatyvinių priemonių
„LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidėjų priešiška
veikla atskleisti ir dokumentuoti,
taip pat šių leidinių leidybai nutraukti

P L A N A S

1985–1986 m. įvykdžius kompleksą agentūrinių operatyvinių priemonių pritaikius priemonę „MR-2“*, gauta papildomų duome-

* Objekto pažymėjimas radioaktyviomis medžiagomis, kad būtų galima jį atsekti.

nų, patvirtinančių išvadą, kad prie nelegalių antitarybinių leidinių „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika“ ir „Aušra“ leidybos tiesiogiai prisideda pirmiausia tarpusavyje glaudžiai susiję operatyvinės įskaitos bylų objektai ir asmenys, su kuriais jie palaiko artimus ryšius – reakcinių pažiūrų kunigai, vienuoliai ir kai kurie nacionalistai: „Upriamyj“, „Lunatik“, „Balamut“, „Barin“, „Restavrador“, „Monach-I“, V. K. Pesliakas, „Fanatik-I“, „Naglec“, „Kulisa“, „Osa“, „Hidra“, „Stela“, „Klava“, B. Mališkaitė, O. Šarakauskaitė, E. Šuliauskaitė.

Prie medžiagos minėtiems nelegaliems leidiniams rinkimo, rengimo, platinimo ir persiuntimo į užsienį gali būti prisidėję artimus ryšius su aukščiau minėtais objektais palaikantys „Ispovednik“, „Krot-I“ „Dubler“, „Konservator“, „Juda“, „Monach-II“, „Trepac“, „Krot-II“ „Neugomonyj“, „Lakej“, „Fanatik-II“, „Jula“, „Tina“ ir G. Drąsutytė.

Taip pat išaiškinta nemažai operatyvinio dėmesio vertų adresų tiek Kaune, tiek už jo ribų, kur gali būti rengiama ar dauginama „LKB kronika“ ir „Aušra“.

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta aukščiau, ir siekiant nutraukti minėtų nelegalių priešiško leidinių leidybą, vykdyti šias agentūrines operatyvines priemones:

I. Objektų, susijusių su „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidyba, veiklos išaiškinimas ir dokumentavimas, taip pat jų spausdinimo vietų išaiškinimas ir likvidavimas

1. Imtis papildomų priemonių artimesniems operatyviniams santykiams užmegzti su objektais, susijusiais su „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidyba. Šiuo tikslu:

a) duoti tikslesnius nurodymus agentams dėl jų elgsenos ir atitinkamai pakoreguoti jų užduotis, kad, jas atlikdami, įgytų reikiamą tiriamų objektų pasitikėjimą ir galėtų išaiškinti jų priešišką veiklą, konkrečiai: agentams „Jakas“ (objektas „Upriamyj“), „Kunigaikštis“ ir „Suvalkietis“ (objektas „Lunatik“), „Arvydas“ (objektai „Stela“, „Balamut“ ir „Fanatik-I“), „Laura“ (objektas „Hidra“), „Petras“ (objektas „Jula“), [...] (objektas „Klava“), „Vilnis“ (objektai „Kulisa“ ir „Lunatik“), „Jonaitis“ ir „Bronius“ (objektas „Konservator“);

b) baigti tirti ir užverbuoti agentais su objektais palaikančius ryšius: „GJA“ (su „Lunatik“) „GSI“ ir „BVA“ (su „Hidra“), „BRL“ (su „Tina“), „VVL“ (su „Jud“), „AJJ“ (su „Krot-II“), „MVČ“ su „Restavator“, „VVI“ (su „Kulisa“) (*atkrito*) ir „BLI“ (su „Jula“) (*agentu užverbuotas „Jonas“*).

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken.

Terminas – planinis.

2. Atnaujinti DON objekto vienuolės „Stela“, kuri, naujausiais duomenimis, yra viena iš tikėtinų „LKB kronikos“ redaktorių, tyrimą.

Parengti ir vykdyti kompleksines agentūrines operatyvines priemonės, kurios padėtų priartėti prie objekto „Stela“, atskleisti ir dokumentuoti jos veiklą leidžiant „LKB kroniką“ ir kitus jos daromus neteisėtus veiksmus.

Vykdo: pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis V. E. Čeken, majoras A. J. Kazlauskas.

Terminas – planinis.

3. Dėl pakartotinio patikrinimo duomenų, kurie buvo gauti prietaikius priemonę „MR-2“, apie asmenis, redaguojančius ir tiesiogiai rengiančius „LKB kroniką“ ir „Aušrą“, ir dėl galimo jų užklupimo su įkalčiais vykdyti šią priemonę dar kartą perduodant per patikrintus agentus parengtą ir apdorotą „MR-2“ priemone medžiagą objektams, artimai susijusiems su nurodytų nelegalių kūrinių leidėjais.

Tokių priemonių vykdymo planus parengti atskirai kiekvienam atvejui atsižvelgiant į susidariusias konkrečias aplinkybes ir sąlygas.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken.

Terminas – planinis.

4. Toliau vykdyti priemonę „T“ tiriant objektus „Kulisa“, „Osa“, „Lunatik“, „Upriamyj“ ir „Jula“, ypač atkreipti dėmesį į kiekvieno iš šių objektų konkrečią veiklą ir jų ryšius, susijusius su „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidyba.

Tais pačiais tikslais atnaujinti priemonės „T“ vykdymą tiriant

„Fanatik-I“, taip pat, sudarius tinkamas sąlygas, pritaikyti ją objektams „Restavrador“, „Ispovednik“ ir „Krot-I“ (pastarieji du gyvena viename bute).

Vykdo: pulkininkas A. V. Naruševičius, pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis V. E. Čeken, majoras V. J. Pakrosnis.

Terminas – planinis.

5. Turimų operatyvinių duomenų analizė rodo, kad medžiaga, skirta „LKB kronikai“ ir „Aušrai“, peržiūrima, o galbūt ir galutinai redaguojama pas objektą „Kulisa“ dalyvaujant kai kuriems su nurodytų nelegalių leidinių leidimu susijusiems asmenims, o paskui perduodama į spausdinimo taškus.

Atsižvelgiant į tai, priemone „T“ užfiksuotiems pas objektą „Kulisa“ asmenims išaiškinti ir nustatyti, o galbūt ir „LKB kronikos“, „Aušros“ rengimo vietoms nustatyti, vadovaujant patyrusiems operatyviniams darbuotojams, sudaryti iš NN tarnybos darbuotojų rezervinę grupę ir užtikrinti glaudų jos bendradarbiavimą su OTO skyriaus kontrolieriais, dirbančiais su „Kulisa“.

Vykdo pulkininkas G. J. Bagdonas, pulkininkas V. D. Musulas.

Terminas – 1986 m. lapkritis.

6. Siekiant gauti įkalčių prieš „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidėjus, vykdyti priemonę „D“ pas šiuos objektus ir asmenis, palaikančius su jais ryšius:

- pas „Restavrador“ kaip vieną iš galimų „LKB kronikos“ redaktorių;

- pas „Upriamyj“ kaip vieną iš „LKB kronikos“ leidybos organizatorių (be priemonės „D“ objekto bute, per agentą [...] periodiškai patikrinti bažnyčios zakristiją, kur „Upriamyj“ kartais laiko priešiško turinio medžiagą);

- pas artimus ryšius su „Ispovednik“ palaikančią *J. Vilkelį* (Širvinų r., Gelvonų k.), su „Krot-I“ – *A. Dantaitę* (Panevėžys), *M. Judeikį* (Lazdijų r., Veisiejų mstl.);

- objektui „Hidra“ priklausančiame kambaryje *Viduklės* parapijos klebonijoje, taip pat pas artimus ryšius su „Hidra“ palaikančias *B. Jarmoškienę* (pas ją „Hidra“ dažnai apsistoja, o šių metų liepos 26 d. paliko pas ją rašomosios mašinėlės juostą, kurią jai parūpino

agentė „Laura“) ir *M. Saukienę* (jai „Laura“ taip pat parūpino rašomosios mašinėlės juostą, be to, ji agentei pažadėjo duoti eilinį „LKB kronikos“ numerį).

Atsižvelgiant į priemonės „D“ rezultatus ir tikslingumą, spręsti klausimą dėl kratų darymo pas kai kuriuos nurodytus objektus ir asmenis, palaikančius su jais ryšius.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken, majoras V. J. Pakrošnis.

Terminas – planinis.

7. Užtikrinti, kad kvalifikuotai ir laiku būtų vykdomos numatytos operatyvinės įskaitos bylų objektų „Balamut“, „Barin“, „Monach-I“, „Hidra“, „Osa“, „Jula“, „Fanatik-I“ ir „Konservator“ tyrimo priemonės pagrindines jėgas sutelkiant jų veiklai leidžiant „LKB kroniką“ ir „Aušrą“ atskleisti ir dokumentuoti.

Be to, kai kuriems iš nurodytų objektų papildomai taikyti šias priemones:

a) pasinaudojant turimomis galimybėmis, imtis priemonių, kad „Balamut“ būtų perkeltas į kitą parapiją iš anksto sudarius ten sąlygas panaudoti jo tyrimui operatyvines technines priemones ir NN;

b) siekiant nustatyti kunigų nelegalų „Barin“ ir „Monach-I“ ilgesnio apsisojimo vietas ir tose vietose panaudoti priemonę „D“, o prireikus ir padaryti kratą, periodiškai organizuoti „Barin“ ir „Monach-I“ 7–10 dienų išorinį stebėjimą;

c) numanomais „LKB kronikos“ rengimo ir leidimo laikotarpiais vykdyti objekto „Hidra“ NN siekiant nustatyti per ją minėto nelegalaus leidinio rengimo vietą ir su juo susijusius asmenis.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken.

Terminas – planinis.

8. Palaikant ryšius su atitinkamais respublikos KGB GO ir RO, kruopščiai patikrinti žemiau išvardytus su objektais artimai bendraujančius asmenis, susijusius su „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidimu. Būtent:

– su „Kulisa“ palaikančias ryšius vienuoles *B. Mališkaitę*, *O. Šarakauskaitę* (šių metų vasario mėn. atvežusias iš objekto „Kulisa“ gautą

„MR-2“ apdorotą medžiagą į Vilkaviškio r., Kybartų mstl.), E. Šuliuskaitę (pas ją tris dienas buvo medžiaga su „MR-2“, kurią objektui „Kulisa“ atnešė „Hidra“), G. Drąsutytę (artimai bendravo su asmenimis, pas kuriuos buvo medžiaga su „MR-2“, vežiojo juos atitinkamais adresais), Z. Pranaitytę, I. Stumbrytę, taip pat nacionalistą J. V. Žuką (Kauno istorijos muziejaus sandėlininką);

– su „Upriamyj“ palaikančius ryšius kunigą K. Pesliaką, nepatikrintais duomenimis, „LKB kronikos“ leidėjams teikusį finansinę paramą, taip pat J. Čepėną (mokytojas pensininkas, Kauno gyventojas) ir J. Kiškionį (vienos Kauno vidurinės mokyklos ūkio dalies vedėjas ir „Upriamyj“ vargonininkas), kurie su „Upriamyj“, visiškai pasitikėdami vienas kitu, aptaria klausimus, susijusius su priešiškos veiklos vykdymu, taip pat su nelegalių leidinių leidyba;

– su „Jula“ palaikančias ryšius vienuoles M. Graužinytę ir J. Barauskaitę (mokytojos pensininkės, Kauno m. gyventojos), kurios, remiantis turimais duomenimis, įtariamoms dalyvavimu nelegalių leidinių leidyboje ir jų rengimo priemonių laikymu savo namuose.

Vykdam agentūrines operatyvines priemones prieš nurodytus asmenis, visą dėmesį sutelkti į jų dalyvavimo leidžiant minėtus nelegalius leidinius išaiškinimą ir dokumentavimą.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken.

Terminas – planinis.

9. Kruopščiai išanalizuoti pastaruoju metu gautą medžiagą apie nelegaliai gyvenančią vienuolę „Matilda“, kuri, turimais duomenimis, gali būti susijusi su „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidyba, taip pat su šių leidinių perdavimu į užsienį, ir, bendradarbiaujant su atitinkamais KGB organais, kurių teritorijoje gyvena asmenys, palaikantys artimus ryšius su „Matilda“, suaktyvinti jos paiešką.

Vykdo papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken, majoras B. T. Albrikas.

Terminas – iki nustatymo.

10. Bendradarbiaujant su KGB Kauno miesto skyriumi, patikrinti vidaus kameros agento „Gasiūnas“ duomenis, kurių pagrindu baudžiamajon atsakomybėn patrauktas DGOR „Podstrekateli“ objektas

„Chimik“ šių metų rugsėjo 16 d. papasakojo, kad Kaune yra grupė žmonių, pasivadinusių „baltagvardiečiais“ ir leidžiančių aršaus anti-tarybinio turinio leidinį (šio leidinio pavadinimo „Chimik“ neminėjo, bet neatmestina, kad tai gali būti „Aušra“).

Vykdo pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis V. A. Šiaudinis.
Terminas – iki 1987 m. gegužės mėn.

11. Siekiant išsiaiškinti ir likviduoti „LKB kronikos“ ir „Aušros“ rengimo ir dauginamo vietas ir atskleisti su tuo susijusius asmenis, vykdyti šias priemones:

a) atliekant tardymą pagal baudžiamąją bylą, kurią mūsų pateiktų duomenų pagrindu respublikos Prokuratūra iškėlė dėl Vilkaviškyje rengiamos šmeižikiškos literatūros (pagal Lietuvos TSR BK 199¹ str.), bendradarbiaujant su KGB Tardymo skyriumi ir Vilkaviškio RO, vykdyti kompleksines agentūrines operatyvines ir operatyvines technines priemones objektų „Klava“, *P. Blažuko* ir su jais ryšius palaikančių asmenų, įtariamų aukščiau nurodytų leidinių rengimu ir platinimu, tyrimui (smulkiau žr. pagrindinių tardymo ir agentūrinių operatyvinių priemonių pagal nurodytą baudžiamąją bylą planą ir 1986.09.26 agentūrinių operatyvinių priemonių sąrašą Nr. 5/3-4812);

b) kartu su KGB Kauno m. skyriumi išsiaiškinti, ar „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidiniai nėra rengiami butuose [...] (Kaune), taip pat Kauno r. Garliavos miestelyje [...], į kuriuos šių metų vasario mėn. objektai „Hidra“, „Stela“ ir *E. Šuliauskaitė* atnešė medžiagą, apdorotą priemone „MR-2“;

c) taip pat pagal aukščiau nurodytą planą kruopščiai patikrinti adresus ir ten gyvenančius asmenis, pas kuriuos šių metų vasario mėn. lankėsi „Osa“, turėjusi priemone „MR-2“ apdorotą medžiagą, konkrečiai: Kaune [...], Kapsuke [...], Lazdijų r., Šeštokų miestelyje [...]

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken ir atitinkami Lietuvos TSR KGB GO ir RO.

Terminas – planinis.

12. Siekiant tikslingai vykdyti „LKB kronikos“ ir „Aušros“ rengimo ir dauginimo vietų paiešką, siūsti ištirti į respublikos KGB OTO, o prireikus ir į TSRS KGB OTU CNIISI gautus arba konfiskuotus nurodytus nelegalius leidinius ir kitą su jais susijusią medžiagą, kad būtų galima nustatyti jų parengimo būdą, spausdinimo vietų skaičių ir galimas leidinių buvimo vietas, naudojamo popieriaus, spausdinimo mašinėlių ir kitų rašymo priemonių klasifikaciją.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken.
Terminas – gavus leidinių ir kitos medžiagos.

13. Tiriant šiame plane išvardytus objektus ir artimus ryšius su jais palaikančius asmenis, stengtis paimiti ir įtraukti į įskaitą jų pirštų atspaudus, kad vėliau būtų galima juos palyginti su pirštų atspaudais, aptiktais ant platinamų „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidinių ir kitos ideologiškai žalingos medžiagos.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius ir operatyviniai darbuotojai, atliekantys objektų tyrimą.
Terminas – per metus.

14. Per agentus ir kitais operatyviniais būdais išsiaiškinti objektų ir su jais bendraujančių asmenų, įtariamų dalyvavimu rengiant „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidinius, laikomas rašomąsias mašinėles ir paimiti jų šriftų pavyzdžius, kad būtų galima nustatyti, ar jomis nespausdinami nurodyti nelegalūs leidiniai ir kita priešiško turinio medžiaga.

Vykdo pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis V. E. Čeken ir operatyviniai darbuotojai, atliekantys objektų tyrimą.
Terminas – per metus.

15. Šiame plane nurodytų objektų ir su jais bendraujančių asmenų, susijusių su „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidyba, konkrečios veiklos atskleidimą, dokumentavimą ir žlugdymą derinti su vykdomomis agentūrinėmis operatyvinėmis priemonėmis nurodytų nelegalių leidinių leidybai išaiškinti ir likviduoti arba panaudoti KGB organų interesais jų perdavimo į užsienį šaltinius (smulkiau žr. Lietuvos KGB vadovybės 1986 m. gegužės 19 d. patvirtintą agentūrinių operatyvi-

nių priemonių planą, kurio 1985.05.22 kopija Nr. 5/3-2738 nusiųsta TSRS KGB 5-osios valdybos 4-ajam skyriui).

Vykdo papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken, kapitonas S. F. Riabinin.

Terminas – planinis.

II. Kai kurių objektų izoliavimo nuo „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidybos priemonės

1. Vykdam priemonės objektų „Ispovednik“ ir „Krot-I“ dalyvavimui „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidyboje atskleisti, papildomai taikyti šias priemones:

a) jei Centras šiuo metu nesutiks objekto „Ispovednik“ patraukti baudžiamojon atsakomybėn, toliau dokumentuoti jo sakomus priešiškus ir šmeižikiškus pamoksus ir kitus neteisėtus veiksmus (neteisėtų eitynių organizavimas, religinis ir nacionalistinis poveikis vaikams ir kt.), kad būtų galima nutraukti šią priešišką veiklą jį suimant 1987 metais po katalikų bažnyčios švenčiamo Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejaus;

b) gauti papildomų įrodymų, kurie patvirtintų, kad antitarybinio kūrinio „Rekruto prisiminimai“ autorius ir platintojas yra „Krot-I“, taip pat, kad jis vykdo ir kitą priešišką veiklą, ir, jeigu tokių įrodymų bus gauta, kreiptis į Centrą su pasiūlymu „Krot-I“ patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, papulkininkis J. P. Radzevičius, majoras V. J. Pakrošnis, KGB Širvintų RO.

Terminas – planinis.

2. Siekiant nutraukti vieno iš pagrindinių nelegalaus leidinio „Aušra“ autorių DGOR „Podstrekateli“ objekto „Naglec“ veiklą, taikyti jam (po teismo proceso kitam šios bylos objektui „Chimik“) įspėjamąsias profilaktines priemones pareiškiant oficialų įspėjimą KGB organų vardu, taip pat paskleisti gandą jo artimoje aplinkoje, jog jis specialiai paliktas laisvėje, kad KGB organai per jį galėtų nustatyti kitus nelegalių kūrinių leidėjus ir sučiupti juos su įkalčiais.

Vykdo pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis V. A. Šiaudinis.

Terminas – planinis.

3. Bendradarbiaujant su milicijos organais, dokumentuoti objekto „Kulisa“ ir su ja ryšius palaikančio *P. Staponkaus*, naudojantių brangiuosius metalus privačiai medicinos praktikai, neteisėtą veiklą ir surinktų įrodymų pagrindu spręsti klausimą dėl jų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, o kartu ir dėl objekto „Kulisa“ izoliavimo nuo „LKB kronikos“ leidybos.

Vykdo pulkininkas V. D. Musulas.

Terminas – iki 1987 m. birželio mėn.

4. Atsižvelgiant į tai, kad su „LKB kronikos“ leidyba susiję objektai „Barin“ ir „Monach-I“ kaip kunigai nelegaliai oficialiai niekur nedirba, kartu su Prokuratūra ir MVD organais apsvarstyti galimybę taikyti jiems įstatymą dėl baudžiamosios atsakomybės už nedarbinių pajamų gavimą ar veltėdžiavimą ir padėti rinkti tam reikalingus įrodymus.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken.

Terminas – planinis.

5. Kadangi į pensiją išėjusi „Jula“ aktyviai reiškiasi kaip vienuolė (nelegalių susirinkimų rengimas, vaikų katekizacijos organizavimas ir kt.), imtis priemonių neteisėtai jos veiklai dokumentuoti, kad surinktos medžiagos pagrindu būtų galima taikyti jai išpėjamasias profilaktines ar administracinio poveikio priemones ir sudaryti objektams, susijusiems su nelegalių leidinių leidyba, regimybę, kad ji yra akyklai stebima KGB organų.

Vykdo pulkininkas V. D. Musulas, majoras A. J. Kazlauskas.

Terminas – planinis.

6. Siekiant susiaurinti „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidyboje dalyvaujančių asmenų ratą, kartu su respublikos KGB GO ir RO parengti ir vykdyti kompleksines agentūrines operatyvines priemones sudarant pagrindiniams nurodytų nelegalių leidinių leidėjams regimybę, kad teikiantys jiems medžiagą objektai „Juda“, „Krot-II“, „Monach-II“, „Trepac“, „Tina“, „Fanatik-I“, „Lakej“ ir „Neugomonyj“ yra nuolat stebimi KGB organų, kad per juos galėtų susekti asmenis, dalyvaujančius „LKB kronikos“ ir „Aušros“ leidyboje, ir tokiu būdu likviduoti šiuos leidinius.

Vykdam šią užduotį, užmegzti apgaulingus ryšius su objektais „Krot-II“, „Monach-II“ ir „Trepach“.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, pulkininkas V. D. Musulas, papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken.

Terminas – planinis.

III. „LKB kronikos“ leidėjų ir jos leidimo idėjos kompromitavimas

Toliau kompromituoti „LKB kronikos“ leidėjus ir pačią jos leidimo idėją Vatikane ir lietuvių išeivijos klerikalų nacionalistų sluoksnių, taip pat respublikos dvasininkijos ir tikinčiųjų akyse. Šiuo tikslu:

a) per į užsienį vykstančius agentus – bažnyčios autoritetus ir kitais operatyviniais būdais paskleisti Vatikane ir lietuvių išeivijos klerikalų nacionalistų sluoksniuose informaciją apie akivaizdžiai tendencingus, o daugeliu atvejų ir visai neatitinkančius tikrovės „LKB kronikoje“ spausdinamus pranešimus, neobjektyvius išpuolius prieš daugelį bažnyčiai atsidavusių kunigų ir net prieš kai kuriuos hierarchus, taip pat apie žalą, kurią „LKB kronika“ savo neobjektyvumu daro respublikos kunigų ir tikinčiųjų vienybei;

b) skatinti JAV leidžiamo liberalaus laikraščio „Akiračiai“ (federacijos „Santara-Šviesa“ leidinys) redakciją pakartotinai sukritikuoti „LKB kroniką“, tuo tikslu, be turimų operatyvinių galimybių panaudojimo, parengti ir išsiųsti grupės respublikos kunigų vardu keletą laiškų nurodyto laikraščio redakcijai ir asmeniškai profesorius Z. Rekašiui pareiškiant padėką už objektyvų „LKB kronikos“ įvertinimą „Akiračiuose“ išspausdintuose straipsniuose „Katakombininkai ir hierarchininkai“, „Keisti reiškiniai „LKB kronikoje“;

c) kruopščiai tikrinti „LKB kronikoje“ skelbiamus faktus apie valdžios organų daromus vadinamuosius tikinčiųjų teisių ir laisvių pažeidimus ir, jeigu jie nepasitvirtins arba bus akivaizdžiai iškraipyti, išspausdinti apie tai respublikinėje ir vietinėje periodinėje spaudoje straipsnius, demaskuojančius tiek „LKB kronikos“ leidėjus, tiek „Vatikano radijo“ lietuvių redakciją, plačiai naudojančią respublikai skirtose laidose šio nelegalaus leidinio šmeižikišką medžiagą;

d) imtis priemonių, kad Lietuvos TSR kino studijos kuriamame

pilnametražiam dokumentiniame filme „Karas po karo“, panaudojant mūsų medžiagą, būtų įtikinamai atskleistas šmeižikiškas ir aki-vaizdžiai tendencingas „LKB kronikos“ pobūdis ir tikrieji jos leidėjų tikslai.

Vykdo pulkininkas A. V. Naruševičius, papulkininkis J. P. Radzevičius,
papulkininkis A. N. Remiševskij, papulkininkis V. E. Čeken.
Terminas – planinis.

Lietuvos TSR KGB 5-osios tarnybos viršininkas
pulkininkas [parašas] E. Baltinas

1986 m. spalio 23 d.

Nr. 5/3-5271

LYA, f. K-18, ap. 1, b. 261, l. 30–41. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

VIII. Profilaktika

Sovietų valdžiai nelojalių piliečių profilaktika buvo viena iš pagrindinių KGB psichologinio poveikio priemonių, kuria siekta sustabdyti jų antisovietinę veiklą. Tautinis pasipriešinimas buvo prilygintas „politiškai žalingiems išsišokimams“, nesuderinamiems su sovietine tikrove. Jų vykdytojais KGB laikė „politiškai ir moraliai netvirtus“ asmenis. Jiems ir taikytos profilaktinės priemonės, nuo kurių labiausiai nukentėjo inteligentija, jaunimas, darbininkai. Profilaktinių priemonių taikymas buvo grindžiamas įvairiais motyvais: nepageidaujamais ryšiais su užsieniečiais, „išdavikiškais ketinimais“, antisovietiniais ir politiška žalingais pasisakymais, mūto taisyklių nepaisymu, valiutos operacijų pažeidimais.

KGB psichologinis poveikis buvo daromas slapta ir atvirai įvairiomis formomis: individualiu auklėjamuoju pokalbiu, išpėjimu žodžiu ar raštu, viešu kolektyvo pasmerkimu. Psichologiniu spaudimu buvo siekiama įbauginti neklusnius, sovietų valdžiai nelojalius asmenis, priversti juos išsižadėti savo pažiūrų ir prisitaikyti prie sovietinės tikrovės.

Profilaktiką KGB vykdavo savo jėgomis arba kartu su kitomis valstybinėmis struktūromis ir visuomeninėmis organizacijomis. KGB pareigūnų kabinetuose vykdavo individualūs pokalbiai su „nusiiktusiais“ piliečiais. KGB darbuotojas iš anksto būdavo susipažinęs su į profilaktinį pokalbį kviečiamo žmogaus asmenybe, todėl galėjo valdyti pokalbio eigą ir stebėti kvočiamojo reakciją. Operatyvininkai stengėsi nustatyti, ar kvočiamas asmuo nederamus veiksmus darė piktybiškai, ar be „priešiškų kėslių“, ar pripažįsta savo kaltę, ar buvo atviras per apklausą, ir išgauti pasižadėjimą „daugiau to nedaryti“.

Dažnai vieša profilaktika buvo vykdoma pasitelkiant valstybines ar visuomenines organizacijas, pirmiausia partinės nomenklatūros atstovus. Valdžios netoleruojami žmogaus poelgiai būdavo paviešunami ir pasmerkiami partijos, komjaunimo ir mokslo įstaigų ar darbo kolektyvų susirinkimuose. Visuomenės pasmerkimą KGB laikė itin veiksmingu būdu, padedančiu susidoroti su režimui nelojaliais piliečiais.

Siekiant sugniuždyti sovietiniam režimui nelojalius asmenis ir su-

kompromituoti juos visuomenės akyse, buvo pasitelkiama ir žiniasklaida. Dažnai buvo praktikuojama psichologiniu spaudimu priversti juos rašyti straipsnius, kuriuose atgailautų dėl savo veiklos ir pažiūrų. Spauldėje pasirodžius tokiame straipsniui, žmogus pasijusdavo moraliai palaužtas, priverstas išsižadėti savo įsitikinimų, diskredituotas visuomenės ir šeimos akyse, – taip KGB pasiekdavo savo tikslą. Režimui nelojalių piliečių straipsnių, kuriuose jie pasmerkdamo savo pažiūras, KGB sugebėdavo išgauti ne tik tiesioginiu šių asmenų spaudimu, bet ir taikydamas slaptąją profilaktiką, t. y. darydamas jiems poveikį per įtakos agentus ir patikėtinius.

Oficialus įspėjimas dažniausiai būdavo pareiškiamas už vadinauosius antvisuomeninius veiksmus, ideologiškai žalingų leidinių kūrimą, laikymą ar platinimą, už politiškai žalingų idėjų skleidimą ir dalyvavimą grupinėje veikloje, taip pat už darbo ar viešosios tvarkos pažeidimus transporto, valstybinėse, visuomeninėse įstaigose ir įmonėse, sovietų valdžiai pavojingus ryšius su užsieniečiais ir kitą veiklą, kuria galėjo būti įvykdyti valstybiniai ir kitokie nusikaltimai.

Režimui nelojalūs asmenys būdavo sekami ir po pritaikytų profilaktinių priemonių. Saugumo agentai turėjo stebėti kiekvieną jų žingsnį, rinkti informaciją apie jų veiklą ir išsiaiškinti, ar šie asmenys atsisakė antisovietinės veiklos („priešiškų ketinimų“), ar „pasitaisė“, t. y. ar užsiima vadinamuoju visuomenei naudingumu darbu.

1. LSSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus paaiškinamasis raštas dėl Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos profilaktinio darbo 1977 metais

1978 m. sausio 6 d.

Slaptai
Egz. Nr. 3.

PAAIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos profilaktinio darbo 1977 metais

Valstybės saugumo komitetas prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos, remdamasis partinių ir visuomeninių organizacijų pagalba, skiria daug dėmesio profilaktiniam darbui, užkertančiam kelią ypač sunkiems valstybiniais nusikaltimams, antitarybinėms ir nacionalistinėms apraiškoms, ypatingiems įvykiams pramonės, transporto ir ryšių objektuose, užtikrinančiam valstybės paslapčių apsaugą, atitraukiančiam tarybinius žmones nuo priešų ideologinės diversijos akcijų ir priešiškų elementų įtakos, taip pat atlieka profilaktinį darbą, darantį poveikį asmenims, kurie dėl politinio nebrandumo ir nepakankamos gyvenimo patirties įsitraukia į politiškai žalingą veiklą, kuria ir platina atsisaukimus, rašo antitarybinius ir nacionalistinius užrašus, skleidžia politiškai žalingus prasimanymus ir užsiima kita politiškai negatyvia veikla.

1977 m. respublikos Valstybės saugumo komitetas profilaktines priemones taikė 384 žmonėms. Iš jų:

Pagal pirminę medžiagą – 351 žmogui.

Pagal operatyvinio tyrimo bylas – 6 žmonėms.

Pagal operatyvinio patikrinimo bylas – 24 žmonėms ir 3 operatyvinio stebėjimo objektams.

Asmenys, vykdę aktyvią antvisuomeninę veiklą, prieštaraujančią valstybės saugumo interesams, jeigu už ją nebuvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn, buvo oficialiai įspėti. 1977 m. profilaktinės priemonės buvo taikytos ir oficialūs įspėjimai pareikšti 6 žmonėms.

Profilaktinio darbo analizė rodo, kad dauguma asmenų, kuriems buvo taikytos profilaktinės priemonės (240 žmonių), antitarybinę, nacionalistinę ir kitokią politiškai žalingą nuomonę išsakydavo be priešų kėslų; 49 žmonėms profilaktinės priemonės taikytos už anonimiškių laiškų ir kitokių dokumentų, antitarybinės, ideologiškai žalingos ir šmeižikiškos literatūros kūrimą, laikymą ir platinimą; 15 žmonių už antitarybinius ir nacionalistinius užrašus ir 80 žmonių už kitą veiklą, kuria galėjo būti įvykdyti valstybiniai ir kitokie nusikaltimai.

Tarp asmenų, kuriems buvo taikytos profilaktinės priemonės, – 7 TSKP nariai ir kandidatai, 68 VLKJS nariai.

Vykdomų profilaktinių priemonių medžiagos analizė rodo, kad politiškai žalingus poelgius ir veiksmus dažniausiai daro politiškai nesubrendęs ir idėjiškai nepastovus jaunimas, paveiktas užsienio antitarybinių radijo laidų.

Pavyzdžiui, iš visų asmenų, kuriems buvo taikytos profilaktinės priemonės už politiškai žalingus veiksmus ir poelgius, 160 yra iki 25 metų amžiaus, 133 – nuo 25 iki 40 metų ir 91 – daugiau nei 40 metų. 283 žmonėms profilaktika buvo vykdoma per įspėjamuosius pokalbius KGB organuose, 69 buvo perduoti apsvarstyti darbininkų ir tarnautojų susirinkimuose, 19 profilaktika vykdyta per pokalbius su visuomenės ar administracijos atstovais, 7 – per agentus ir patikėtinius, 6 buvo taikytos kitos poveikio formos.

Profilaktinių priemonių analizė rodo, kad profilaktika yra labai efektyvi. Iš visų asmenų, kuriems buvo taikytos profilaktinės priemonės, tik 1 jas reikėjo taikyti pakartotinai.

Iš profilaktuojamųjų – 116 darbininkų, 27 kolūkiečiai, 86 inteligentijos atstovai ir tarnautojai, 79 aukštųjų mokyklų studentai ir vidurinių mokyklų moksleiviai, 76 kiti asmenys.

Per ataskaitinį laikotarpį atliktos 22 grupinės profilaktikos, kuriomis buvo užkirstas kelias 96 žmonių priešiškiems ketinimams ir politiškai žalingai veiklai.

Vykdamas profilaktines priemones, aktyviai buvo pasitelkiami visuomeninių organizacijų atstovai ir darbo žmonių kolektyvai pagal asmenų, kuriems buvo taikytos profilaktinės priemonės, darbo ar mokymosi vietas.

Pavyzdžiui, 1977 m. sausio 18 d. Šilutėje buvo atskleista profesinės technikos mokyklos 9 mokinių antitarybinė grupė, pasivadinusi „Už

nepriklausomą Lietuvą“. Grupės nariai ketino išplatinti didelį kiekį antitarybinių atsišaukimų, pagaminti ir daugelyje respublikos miestų vadinamąją „Lietuvos nepriklausomybės dieną“ (vasario 16 d.) iškabinti buvusios buržuazinės Lietuvos vėliavas, įsigyti šaunamųjų ginklų ir šaudmenų, pavogti rašomąją mašinėlę. Kiekvienas grupės dalyvis buvo davęs raštišką priesaiką, o konspiracijos sumetimais visi pasivadinę slappyvardžiais.

Grupės nariams: A. K. Narkevičiui, g. 1958 m., V. K. Bilicaitei, g. 1959 m., V. K. Mikutai, g. 1959 m., ir kitiems buvo taikytos profilaktinės priemonės KGB RO, o vėliau jie apsvarstyti mokyklos pedagogų tarybos išplėstiniame posėdyje dalyvaujant jų tėvams.

Per svarstymą šie asmenys smulkiai papasakojo apie savo nusiikalstamus sumanymus, kiekvienas iš jų pripažino ir pasmerkė netinkamus savo ketinimus.

Antitarybinės grupės susikūrimo priežastis buvo 1972 m. Kaune vykusios antivisuomeninės akcijos ir nuolatinis užsienio antitarybinių radijo laidų klausymasis.

Profilaktinės priemonės padarė teigiamą poveikį ne tik asmenims, kuriems jos buvo taikytos, bet ir jų tėvams ir pagerino politinį auklėjamąjį darbą mokykloje.

Pagal bylą „Vzryvnik“, be nusikaltėlių paieškos, buvo vykdomos profilaktinės priemonės kontroliuojant sprogstamųjų medžiagų, šaunamųjų ginklų ir šaudmenų apskaitą, saugojimą, transportavimą ir naudojimą.

1977 m. gruodžio 13 d. klausimas „Dėl profilaktinio darbo būklės ir priemonių jam tobulinti pagal šiuolaikinius reikalavimus“ buvo svarstomas respublikos Valstybės saugumo komiteto Kolegijos posėdyje, kuriame buvo iškelti kai kurie trūkumai ir priimtame nutarime nurodyti jų pašalinimo būdai.

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO prie LIETUVOS
TSR MINISTRŲ TARYBOS PIRMININKAS
generolas majoras

J. PETKEVIČIUS* [parašo nėra]

Nr. 5/272

* Virš J. Petkevičiaus pavardės ranka įrašyta H. Vaigausko pavardė.

išsp. 5 egz.

1 egz. – LTSR KGB 10 skyriui

2 egz. – S. V. Veselovui

3 egz. – Inspekcijai prie LTSR KGB Pirmininko

4 egz. – LTSR KGB IAO

5 egz. – drg. Aukštakiui 5-asis sk.

vykd. Aukštakis

sp. Veleosova

1978.01.06

Tikra: KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ojo sk. 5-ojo posk. vyresn. operatyvinis įgaliotinis kpt. P. Aukštakis [parašas].

LYA, f. K-1, ap. 10, b. 759, l. 261–264. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

2. Alytaus miesto vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojo F. Džiauto pažyma apie vikaro A. Gražulio auklėjimą

1983 m. gruodžio 7 d.

P A Ž Y M A

apie prarastą pokalbį su Alytaus II bažnyčios vikaru A. Gražuliu 1983 m. gruodžio 1 d. miesto vykdomajame komitete

Pokalbį vedė - F. Džiautas.

Dalyvavo - A. Seredoch - valstybės saugumo komiteto Alytaus poskyrio viršininko pavaduotojas.

Kviečiamas telefonu, atvykti nenorėjo, nes skubiai turįs išvykti; kunigo Sigito teismą. Ilgiau pakalbintas sutiko.

A. Gražulis pradžioje prieštaraavo, kad pokalbyje dalyvautų A. Seredoch, bet vėliau sutiko. Trumpai informavo kur apsigyvenęs ir t.t.

Trumpas pokalbio turinys:

F. Džiautas: Dažnai iš sakyklos kviečiate melstis už A. Svarinską ir S. Tamkevičių, ar noviršijate savo įgaliojimų?

A. Gražulis: Nė kiek. Jie yra kunigai nukentėję už tikėjimą ir aš kaip kunigas ir toliau elgsiuos taip, kaip liepia mano sąžinė.

A. Seredoch: Jūs žinote už kokius "nuopelnus" nuteistas A. Svarinskas, tai kodėl liaupsinate tarybų valdžios priešininką.

A. Gražulis: Jis nieko blogo nepadarė, o kas yra teisingas parodysi istorija. Aš dirbdamas Alytuje, prieš tarybų valdžią neagituoju.

F. Džiautas: Su jūsų atvykimu dirbti, pamaldų metu pasirodė skaidrės. Kieno tai išmonė?

A. Gražulis: Aš į šį klausimą neatsakysiu.

F. Džiautas: Mes stengiamės tenkinti religinės bendruomenės prašymus, randame bendrą kalbą su klebonu P. Račiūnu, leidžiame įsivesti apšildymą, sutvarkyti aplinką ir t.t.

A. Gražulis: Tai jau klebono reikalas, ne mano. Mane gi atsiuntė į Alytų perauklėti.

F. Džiautas: Ir kaip jūs manote, kas jus auklės, klebonas, taip?

A. Gražulis: Ne, Tarybų valdžia.

F. Džiautas: Mums žinoma apie jūsų darbinę veiklą Prienuose ir norėtusi, kad konfliktų panašiais klausimais nebūtų.

2

- A. Gražulis : Aš nekalėdojau ir nekalėdosiu, bet kur tikintieji kvies, ten eisiu. Eglutė šventoriuje bus. Respublikinėje prokuratūroje prokuroras Bakušionis sakė, kad viskas leidžiama, išskyrus vaikų spektaklius prie eglutės. Aš taip ir elgsiuos.
- F. Džiautas: Šiuo klausimu mūsų nuomonės yra priešingos, ir pareiškiu, kad draudžiu jums šventoriuje rengti eglutę vaikams, jiems pakaks naujametinių renginių mieste.
- A. Gražulis: Aš pasakiau ir taip darysiu, arba duokite raštišką draudimą.
- F. Džiautas: Rašto negausite. Daugumas vikarų iš Alytaus išvažiavo klebonauti. Norime, kad ir jūs užsitarnautumėte šito.
- A. Gražulis: Manęs tai nedomina.
- F. Džiautas: Ko važiuojate į S. Tamkevičiaus teismą, juk ko gero ten net neleidžia jūsų.
- A. Gražulis: Buvo leide, paskui išvijo, bet aš turiu su tuo susijusių reikalų.
- A. Beredach: Kokie tie reikalai?
- A. Gražulis: Į šį klausimą neatsakysiu.
- F. Džiautas: Savo tokiu elgesiu rodote blogą pavyzdį broliui ir vedate jį paskui save blogu keliu.
- A. Gražulis: Iš kur jūs žinote, gal jis pats paskui mane eina.
- F. Džiautas: Yra gautas jūsų registracijos pažymėjimas. Prašau paimiti.
- A. Gražulis: Ne, jis man nereikalingas. Turiu vyskupo paskyrimą ir jūsų pažymėjimas man nereikalingas.
- F. Džiautas: Pasirašykite, kad atsisakote.
- A. Gražulis: Ne, nesirašysiu.

Pažymėjimas liko neįteiktas. Jo kitoje pusėje padaryta atžyma, apie atsisakymą paimiti kulto tarno registracijos pažymėjimą.

Alytaus miesto vykdomojo
komiteto pirmininko pavaduotojas

F. Džiautas

13.12.02.

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1760, l. 66-67. Faksimilė. Mašinraštis. Originalo kalba.

3. LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio ir Tardymo skyriaus pažyma apie specializuotos grupės išvykos į Dubravno PDĮ rezultatus

1984 m. liepos 31 d.

SLAPTAI

Egz. Nr. 5

P A Ž Y M A

apie specializuotos grupės išvykos
į Dubravno PDĮ rezultatus

Pagal TSR Sąjungos KGB 5-osios valdybos grafiką vykdyti agentūrinį operatyvinį darbą ir profilaktines auklėjamąsias priemones tarp bausmę atliekančių lietuvių tautybės valstybinių nusikaltėlių 1984.05.26–1984.06.04 į Mordovijos ATSR MVD Dubravno PDĮ buvo išvykusi specializuota grupė, kurią sudarė Lietuvos TSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis kapitonas A. A. Balmasov, Lietuvos TSR KGB Tardymo skyriaus [1-ojo] poskyrio viršininkas papulkininkis drg. V. K. Daugalas ir „Žinijos“ draugijos lektorius VVU Pramonės ekonomikos fakulteto prodekanas ekonomikos mokslų kandidatas J. P. Kunčina.

1984 m. liepos 4 d. MVD Dubravno PDĮ kalėjo 9 lietuvių tautybės valstybiniai nusikaltėliai, t. y. Gintaras Muzikevičius, Zigmo, g. 1962 m., nuteistas tarnybos Tarybinėje armijoje metu už bandymą išduoti Tėvynę perduodant valstybinę ir karinę paslaptį užsienio valstybei, Jonas Vilutis, Antano, g. 1914 m., Jonas Juozas Leikus, Antano, g. 1914 m., Henrikas Salelionis, Igno, g. 1920 m., Klemensas Čepulis, Roniaus, g. 1919 m., patraukti baudžiamojon atsakomybėn už nusikalstamą veiklą, Vytautas Skuodis, Petro, g. 1928 m., Algimantas Andreika, Antano, g. 1950 m., Edita Abrutienė (Radvinauskaitė), Jono, g. 1950 m., Jadvyga Bieliauskienė (Šilauskaitė), Antano, g. 1929 m., nuteisti už antitarybinę agitaciją ir propagandą. 1985 m. baigiasi bausmės laikas J. A. Vilučiu, 1986 m. – J. J. A. Leikui, K. R. Čepuliui, V. P. Skuodžiui, A. A. Andreikai, E. J. Abrutienei, J. A. Bieliauskienei.

Mordovijos ATSR KGB Dubravno PDĮ skyriuje A. A. Andreikai 1984 m. balandžio mėn. užvesta DOR, V. P. Skuodžiui DON. Lietuvių tautybės agentų nėra. Andreiką tiria kitų tautybių agentai: „Mangaj“, „Sorokin“, „Sergejev“. Siekiant daryti teigiamą ideologinį poveikį, įkalbėti atsisakyti negatyvios veiklos, išsiaiškinti, kokios yra galimybės su kuriuo nors iš jų užmegzti operatyvinį ryšį, su visais devyniais nuteistaisiais buvo surengti pokalbiai. Auklėjamąjį darbą su jais taip pat vykdė papulkininkis drg. V. K. Daugalas ir „Žinijos“ draugijos lektorius drg. J. P. Kunčina. Pastarasis taip pat skaitė paskaitą „Apie TSRS ekonomikos vystymosi problemas 11 penkmeteje“. Jokių klausimų po paskaitos nebuvo užduota. Per pokalbius lietuvių tautybės nuteistieji sakė, kad paskaita buvo aukšto profesinio lygio. Mes taip pat nuvežėme literatūros lietuvių kalba ir palikome lagerio bibliotekoje.

Individualaus auklėjamojo, profilaktinio darbo ir verbavimo tikslais į MATSR KGB Tardymo izoliatorių buvo atvežta grupė moterų, nuteistų už ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus. Pagal darbo planą su jomis įvairiais visuomeninio gyvenimo klausimais reguliariai kalbėjosi KGB darbuotojai, „Žinijos“ draugijos lektoriai – Saransko miesto institutų dėstytojai. Joms buvo suorganizuota išvyka į skulptoriaus Erdzios (Nefiodovo) muziejų. Šis renginys vyko nedarbo dieną, laikantis atitinkamų saugumo reikalavimų. Nuteistosioms ekskursija patiko ir padarė atitinkamą emocinį poveikį. Ekskursijos metu jos daug kuo domėjosi, užduodavo daug klausimų ir padėkojo už suorganizuotą renginį. Su šiomis moterimis į MATSR KGB Tardymo izoliatorių pateko ir *E. J. Abrutienė*.

Todėl Lietuvos TSR KGB specializuota brigada iš pradžių atvyko į Saranską, kur dirbo su šia moterimi.

1983 m. liepos 14 d. Lietuvos TSR Aukščiausiasis Teismas *E. J. Abrutienę* nuteisė pagal Lietuvos TSR BK 68 str. (antitarybinė agitacija ir propaganda) laisvės atėmimu 4 metams ir 2 metams tremties. Jos žodžiais, kartu su vyru ji ketino išvykti nuolat gyventi į JAV. Negavę leidimo, iš pradžių vyras, o vėliau ir ji pradėjo daryti viską, kad juos išvartų iš TSRS. Taip ji pradėjo priešišką veiklą. Antitarybine veikėja savęs nelaiko. Visur ieško naudos sau. Atvežta į lagerį susikivirčiojo su PDĮ valdybos kontroliere Podust. Ši *Abrutienę* visų akivaizdoje išvadino prostitute. Kiti nuteistieji įkalbėjo *Abrutienę*

paskelbti protesto streiką, o kai ši paskelbė bado streiką ir atsisakė dirbti, kiti prie jos prisidėjo. KGB Dubravno PDĮ skyriaus darbuotojai atliko atitinkamą auklėjamąjį darbą su *Abrutiene*, ir ji nutraukė streiką, kartu priversdama jį nutraukti ir kitus. Vėliau su ja buvo dirbama siekiant palenkti slapta bendradarbiauti su KGB organais. Jai daryta tam tikrų nuolaidų. Todėl *Abrutienė* pradėjo bendrauti, ėmė pasakoti apie padėtį zonoje, apibūdinti kitus nuteistuosius. Tačiau ji nebuvo visiškai atvira, nes nepasitikėjo KGB operatyviniais darbuotojais, manė, kad prieš ją rengiama provokacija. Apie tai pokalbio metu ji papasakojo tardytojui drg. V. Daugalui.

Komandiruotės metu su *Abrutiene* surengėme keletą pokalbių. Tam tikrą vaidmenį kuriant verbavimo situaciją suvaidino papulkininkio drg. V. Daugalo surengti pokalbiai. Tirdamas *Abrutienės* bylą, jis užmezgė gerą psichologinį ryšį su ja ir tuo sumaniai pasinaudojo. Pokalbių metu drg. V. Daugalas sugebėjo ją nuraminti, įtikino, kad jokių provokacijų prieš ją nerengiama, atvirkščiai, KGB darbuotojai nori jai padėti ir, jeigu ji suinteresuota išsaugoti su jais gerus santykius, turi atitinkamai elgtis.

V. Daugalas savo pokalbiais padėjo operatyviniams darbuotojams užmegzti su ja glaudų psichologinį ryšį. Su ja kalbėjosi ir Lietuvos TSR KGB operatyvinis darbuotojas, MATSR KGB Dubravno PDĮ skyriaus viršininkas papulkininkis drg. P. P. Artemjev ir to paties skyriaus operatyvinis darbuotojas vyresn. leitenantas V. N. Jeršov. Šio ir ankstesnio KGB Dubravno PDĮ skyriaus darbuotojų darbo su *Abrutiene* rezultatas buvo tas, kad ji parašė pranešimą ir pasirašė slaptyvardžiu „Oželytė“.

Bieliauskienę Lietuvos TSR Aukščiausiasis Teismas nuteisė 1983 m. gegužės mėn. pagal Lietuvos TSR BK 68 str. (antitarybinė agitacija ir propaganda) laisvės atėmimu 4 metams ir 3 metams tremties. Savo nusikaltimo ji nesmerkia, mano, kad kenčia už teisingą reikalą. Būdama religinė fanatikė, ji mano, kad, atlikdama bausmę, aukojasi dievui. Prasidėjus pokalbiui, ji ėmė kaltinti operatyvinius darbuotojus žmogaus teisių pažeidinėjimu, vadinti fašistais ir pan. Pas Bieliauskienę į trumpą pasimatymą buvo atvykęs sūnus. Kadangi nebuvo vertėjo, jiems buvo pasiūlyta kalbėtis rusų kalba. Sūnus sutiko, o Bieliauskienė kategoriškai atsisakė, pareiškusi, kad su sūnumi svetima kalba nesikalbės. Tvirtino mananti, kad tai yra savavalia-

vimas, todėl ji protestuos. Pareiškė pretenzijas dėl maisto, anot jos, maisto pakanka, bet jis vienodas. Piktinosi, kad nuteistieji ant drabužių užsikabinę turi nešioti lentelę su pavarde, jos manymu, tai žemina žmogaus orumą. Taip pat piktinosi, kad 5 moterys buvo išvežtos į Saranską, kur laikomos kalėjimo režimo sąlygomis. Sužinojusi, kad jos buvo vežamos į ekskursiją po muziejų, labai nustebo.

KGB skyriuje turimais operatyviniais duomenimis, Bieliauskiene nepasitaisė, dalyvauja priešiškų pažiūrų nuteistųjų rengiamose neigiamose akcijose. Kartu su kitomis 7 moterimis, nuteistomis už ypač sunkius valstybinius nusikaltimus, pasirašė po kreipimusi į Helsinkio susitarimą pasirašiusių valstybių vadovus dėl neva teisėtumo nebuvimo ir diskriminacijos TSRS.

Skuodį Lietuvos TSR Aukščiausiasis Teismas nuteisė pagal Lietuvos TSR BK 68 str. laisvės atėmimu 6 metams ir 5 metams tremties.

Gaunamos medžiagos analizė rodo, kad Skuodis neatsisakė savo idėjinių pažiūrų, laikosi priešiškų pozicijų, mano esąs nuteistas neteisėtai, tikisi gauti JAV pilietybę. Vienu metu jis stengėsi tapti ypač pavojingų valstybinių nusikaltėlių, vadinamųjų „demokratų“, lyderiu. Sužinojęs, kad nuteistasis Salelionis rašo eilėraščius, pradėjo jį įkalbinėti rašyti antitarybinio turinio eilėraščius, kurie, jo žodžiais, bus išspausdinti, kai tam atsiras galimybė. Jis užmezgė artimus ryšius su priešiškų pažiūrų Osipovu, Badzo, pritarė jų priešiskai veiklai. Vykdamant agentūrinės operatyvines priemones, tarp valstybinių nusikaltėlių pavyko sukurti nepasitikėjimo Skuodžiu atmosferą ir sudaryti regimybę, kad jis bendradarbiauja su administracija ir KGB organais. Todėl jis buvo izoliuotas, prarado priešiškų pažiūrų asmenų pasitikėjimą ir autoritetą.

Dirbant individualų auklėjamąjį darbą, Skuodžiui buvo pateikta medžiagos, kompromituojančios kai kuriuos ypač pavojingus valstybinius nusikaltėlius, aktyviai vykdžiusius priešiską veiklą. Dėl to jis pradėjo į juos žiūrėti neigiamai. Tai patvirtino PK priemonės.

Štai kaip jis rašė žmonai: „...čia daug kas nori, kad šoktų pagal jų dūdelę. Jie negali ramiai gyventi, kai kiti gyvena ne taip, kaip jie moko.“

Kalbėti su tardytoju jis atsisakė. Iš pradžių atsisakė kalbėti ir su lektoriumi, bet vėliau prakalbo ir pradėjo noriai pasakoti apie savo gyvenimą lageryje, parodė skalbyklą, kurioje jis dirba. Pasakojo, kad

labai daug skaito, gauna daug įvairios literatūros. Skaitydamas šią literatūrą, daro apibendrinimus įvairiais visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo klausimais ir apie tai rašo laiškuose savo žmonai. Taigi jo laišškai yra teminiai ir sudaro daugiau nei 70 puslapių. Sakė, kad pagal specialybę toliau dirbti nenori ir ateityje ketina tęsti veiklą visuomeninių mokslų srityje. Pokalbio metu lektoriui susidarė įspūdis, kad tai pernelyg pasitikintis savimi žmogus, nes, neturėdamas specialaus pasirengimo, nagrinėja problemas, su kuriomis anksčiau niekada nebuvo susijęs, ir savo nuomonę laiko vienintele teisinga.

Per pokalbį su operatyviniais darbuotojais Skuodis pareiškė pretenzijas dėl to, kad, tiriant Editos Abrutienės bylą, pas jo žmoną buvo atlikta krata.

Apie Dambrauską kalbėti atsisakė pabrėžęs, kad šiuo klausimu jį apklausė tardytojas, bet parodymų jis nedavė, nes mano, kad taip yra tęsiama jo byla. Kadangi jis nedavė parodymų apie save, tai nedavė jų ir apie Dambrauską. Buvo bandyta išsiaiškinti priešiško jo pažiūrų susiformavimo priežastis.

Kalbėdamas apie savo praeitį, Skuodis papasakojo, kad jo tėvas buvo išvykęs uždarbiauti į JAV, kur jis ir gimė, vėliau tėvas grįžo į Lietuvą ir įsigijo nedidelį ūkį. Tarybų valdžios įvedimui Lietuvoje jis nepritarė. Neigiamą jo požiūrį į tarybų valdžią sustiprino trėmimai iš Lietuvos. Tėvas nutarė kartu su šeima išvykti į JAV, bet Lietuva jau buvo prijungta prie TSRS ir šį klausimą reikėjo spręsti per Maskvą. Kadangi šeimoje buvo mažų vaikų, išvykimą buvo nutarta atidėti. Paskui prasidėjo karas. Pasibaigus karui, šeima nusprendė į JAV išsiųsti bent sūnų Vytautą, bet šis noras liko neįgyvendintas. Nuo vaikystės tėvas Vytautui Skuodžiui skiepijo priešiškus tarybų valdžiai, todėl vėliau jis į viską žiūrėjo per jau suformuoto negatyvaus požiūrio į tarybų valdžią prizmę.

Jis ir toliau tvirtina, kad jo veikla nėra nusikalstama, nes jis kritikavo tik trūkumus, kuriuos neva mato visi, bet, išskyrus jį, niekas nedrįsta jų kritikuoti. Esą tardymo ir teismo metu jam taip ir neįrodė, kuo jis nusikalto. Pasak jo, jis nekovojo prieš tarybų valdžią, tik norėjo parodyti, kad vyriausybė, jeigu ji negali patenkinti visų darbo žmonių interesų, nėra vyriausybė. Skuodis taip pat mano, kad Lietuvą okupavo Raudonoji armija ir ji buvo prievarta prijungta prie TSRS pagal vadinamąjį Molotovo-Ribentropo paktą. Todėl jis ir kovojo už

jos išstojimą iš TSRS. Banditizmą Lietuvoje pokario metais jis vertina kaip tautos kovą prieš „neteisėtą okupaciją“. Banditų žvėriškumą neigia. Anot jo, jeigu jo ir buvo, tai darė asmenys, neturėję nieko bendra su „pasipriešinimu“. Tikraisiais banditais Skuodis vadino liaudies gynėjus, esą jie žvėriškai elgėsi su taikiais gyventojais. Jo nuomone, Lietuvoje banditizmas pasibaigė ne todėl, kad neturėjo liaudies masių paramos, o todėl, kad žmonės pamatė kovos beprasmiškumą. Piktinosi trėmimais. Anot jo, iš Lietuvos ištremta 300 tūkst. žmonių. Jo nuomone, Lietuva yra okupuota ir šiuo metu vykdoma rusifikacija, pažeidžiamos žmogaus teisės. Tai sakydamas, jis pabrėžia, kad išsako ne tik savo, bet daugelio žmonių, su kuriais jis bendravo, nuomonę. Jo manymu, surengus referendumą, 80 % lietuvių pasisakytų už Lietuvos pasitraukimą iš TSRS.

Toliau jis tvirtino, kad žmogaus teisės pažeidžiamos ne tik Lietuvoje, bet ir visoje šalyje. Per 30 gabenimo į lagerį dienų jam tekę bendrauti su daugeliu nuteistųjų, kurie papasakojo, už ką buvo nuteisti. Pasak jo, dauguma jų nuteisti be jokio pagrindo, iš daugelio tyčiojosi ir tardytojai, ir milicijos darbuotojai. Jo žodžiais, daugelį jų įkalino todėl, kad reikėjo pasodinti. Esą taip pasodino ir Skuodį, buvo nurodymas iš Maskvos pasodinti, ir jį pasodino. Šiais klausimais Skuodžiui buvo pateikti atitinkami paaiškinimai, kuriuos jis išklausė, tačiau, atrodo, nepakeitė savo nuomonės.

Pokalbio pabaigoje jis pareiškė, kad daugelis kalinių jį kaltina savo idealų išdavimu todėl, kad einąs į pokalbius su KGB darbuotojais. Jis noriai kalbasi su KGB darbuotojais, nes laiko juos tik vykdytojais, o sprendimus priima aukštesnieji. Ir jeigu būtų priimtas nutarimas jį (Skuodį) paleisti, KGB darbuotojai padarytų ir tai.

Andreiką Lietuvos TSR Aukščiausiasis Teismas 1981 m. nuteisė pagal Lietuvos TSR BK 68 str. laisvės atėmimu 5 metams ir 5 metams tremties. 1983 m., būdamas lageryje, jis sukėlė muštynes, už tai buvo nuteistas laisvės atėmimu 6 mėnesiams. Andreika charakterizuojamas neigiamai. Užmezgė artimus santykius su priešiškų pažiūrų nuteistaisiais, aktyviai dalyvavo jų surengtose negatyviose akcijose. Nuolat ieško, kaip perduoti į laisvę tendencingą informaciją. Andreika parengė priešiško turinio dokumentą „Kreipimasis į TSRS politinius kalinius“. Jam užvesta operatyvinio tyrimo byla. Su byla dirba agentai „Mangaj“, „Sorokin“, „Sergejev“. Lietuvių tautybės nuteistie-

ji Andreiką apibūdina neigiamai: tinginys, provokatorius, įkalbinėja kitus kalinius neiti į darbą ir pan., juos nubaudžia, o pats lieka nuošaly. Nuteistasis Salelionis pasakojo, kad Andreika artimai bendravo su Petru Paulaičiu, kuris esą jam davė nurodymus dėl priešiškos veiklos lageryje. MATSR KGB Dubravno PDĮ skyrius vykdė Andreiką kompromituojančias priemones sudarydamas regimybę, kad jis bendradarbiauja su KGB organais. Tai davė tam tikrų rezultatų. Daugelis nuteistųjų vengia su juo bendrauti.

Su Andreika kalbėjosi tardytojas Daugalas ir operatyviniai darbuotojai. Daugalui Andreika ėmė pasakoti apie tai, kaip ją „persekioja“, kad nuolat „pažeidžiamos“ jo teisės ir jis yra priverstas griebtis atsakomųjų veiksmų, skelbti bado streiką, rašyti protestus į įvairias instancijas, o už tai yra baudžiamas. Pareiškė, kad apie visus persekiojimus parašė pareiškimą ir ketina įteikti jį administracijai. Pokalbyje su Andreika dalyvavo ir operatyvinis darbuotojas, kuriam jis išdėstė tą patį, ką ir tardytojui. Jam buvo pasiūlyta atnešti pareiškimą, kuris buvo išnagrinėtas kartu su KGB Dubravno PDĮ skyriaus darbuotoju. Į visus pareiškimo punktus jam buvo duoti paaiškinimai. Andreika pareiškė, kad jis nuteistas neteisėtai, esą tik už savo pažiūras. Į tai jam buvo atsakyta, kad jis nuteistas už konkrečią veiklą, susijusią su nelegalių leidinių platinimu. Tada Andreika pareiškė, kad nepripažįsta to įstatymo, į tai jam buvo atsakyta, kad įstatymas yra nepriklausomai nuo jo norų ir dėl Andreikos jo niekas neatšauks. Pokalbis truko ilgiau nei tris valandas. Andreikai buvo pareikštos pretenzijos, kad lageryje jis elgiasi netinkamai, pažeidinėja režimo sąlygas, yra šiurkštus su PDĮV darbuotojais, kursto kitus nuteistuosius imtis priešiškos veiklos. Taip pat buvo paaiškinta, kad yra priimtas naujas įstatymas dėl bausmę atliekančių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už piktybinius režimo pažeidimus ir pan. Andreika visa tai pradėjo neigti. Pateikus faktus, jis patvirtino, kad kartais yra šiurkštus, bet esą tik tada, kai šiurkščiai elgiamasi su juo. Galų gale jis pažadėjo operatyviniam darbuotojui, kad pasistengs būti ramus ir nepažeidinės lagerio režimo. O jei turės kokių nors pretenzijų, kreipsis į KGB operatyvinius darbuotojus ir aiškinsis jas nustatyta tvarka.

Salelionį Lietuvos TSR Aukščiausiasis Teismas 1981 m. kovo mėn. nuteisė už nusikalstamą veiklą Didžiojo Tėvynės karo metais. Admi-

nistracija jį apibūdina teigiamai, lagerio režimo nepažeidinėja. Pokalbio metu *Salelionis* pareiškė, kad jokių pretenzijų neturi. Mano, kad buvo nuteistas teisingai, tačiau per didelę bausmę. Pageidavo, kad jam būtų leista gauti siuntinius, nes turįs nesveiką skrandį, todėl ne visada galįs valgyti valgyklos maistą, o banderolėse daug neatsiųsi. *Salelioniu* buvo pasakyta, kad lageryje kai kurie nuteistieji bando vykdyti priešišką veiklą. Jo buvo paklausta, ar nežino tokių asmenų. *Salelionis* atsakė, kad Skuodis, žinodamas, kad jis rašo eilėraščius, pasiūlė rašyti antitarybinio turinio eilėraščius, o Skuodis pasirūpinsias, kad jie kada nors būtų išspausdinti. Taip pat papasakojo, kaip Skuodis organizavo nuteistojo Bubelkovo, už bandymą pabėgti uždaryto į ŠIZO, „maitinimą“. Taip pat papasakojo apie jam žinomą negatyvią Andreikos veiklą. Jam buvo pasiūlyta visa tai aprašyti. Jis savo ranka parašė 3 pranešimus. Po to jam buvo pasiūlyta padėti KGB organams, ir jis sutiko. Tada jam buvo paaiškintos konspiracijos taisyklės ir duoti nurodymai, kaip jis turi elgtis. KGB Dubravno PDĮ skyrius per *Salelionį* palaikys operatyvinius ryšius.

Vilutis atlieka bausmę už nusikalstamą veiklą Didžiojo Tėvynės karo metais. Administracija jį apibūdina teigiamai, lagerio režimo nepažeidinėja. Jokių pretenzijų neturi. Jo šeima gyvena Lvovo srityje. Išėjęs į laisvę, ketina pabūti Lietuvoje, o vėliau grįžti gyventi į šeimą.

Leikus nuteistas už nusikalstamą veiklą Didžiojo Tėvynės karo metais. Administracija jį apibūdina teigiamai, lagerio režimo nepažeidinėja. Jokių pretenzijų neturi, tik skundžiasi pašlijusia sveikata. Apie Andreiką pasakojo, kad jis elgiasi netinkamai, telkia aplink save negatyvių pažiūrų jaunimą, kursto neiti į darbą. Juos nubaudžia, o jis lieka nuošalyje. Apie Andreiką esą sklinda kalbos, kad jis bendradarbiauja su KGB organais. Po to Leikus įvardijo asmenis, su kuriais Andreika dažniausiai bendrauja, ir paprašė viską, ką jis papasakojo, laikyti paslapyje. Vėliau jis sutiko kiek įmanoma padėti KGB darbuotojams, jeigu šie į jį kreipsis.

Čepulis atlieka bausmę už nusikalstamą veiklą. Apibūdinamas teigiamai. Sveikatos būklė prasta, lageryje buvo amputuota kojos pėda. Prašė, esant galimybei, sutrumpinti jo įkalinimo laiką. Papasakojo, kad jo sesuo buvo pateikusi prašymą, tačiau trūko kažkokių dokumentų, todėl jos prašymas nebuvo patenkintas.

Muzikevičių Leningrado karinės apygardos Karo tribunolas nu-

teisė 1984 m. vasario mėn. pagal RSFSR BK 64 str. p. „a“, 259 str. p. „a“, 249 str. p. „a“ laisvės atėmimu 10 metų.

Muzikevičius į Dubravno PDĮ atvežtas neseniai, dirba gerai, režimo nepažeidinėja. Savo nusikaltimą smerkia. Pokalbio metu buvo ramus, atvirai atsakinėjo į klausimus. Papasakojo, kaip jis padarė nusikaltimą. Pasak jo, be ypatingos konspiracijos jis klausinėjo kartu su juo tarnaujančių lietuvių apie jiems žinomus karinius objektus ir gautą informaciją užsirašinėjo į užrašų knygutę. Surinktus duomenis per kariškio Bacevičiaus gimines, gyvenančius JAV, ketino perduoti specialiosioms tarnyboms. Tardomas jis atvirai papasakojo apie savo nusikaltimą. Į klausimą, kas jį pastūmėjo į šį nusikaltimą, aiškiai atsakyti negalėjo. Esą lemiamą vaidmenį suvaidino sunkios tarnybos sąlygos ir kitų kariškių patyčios.

Nuteistojo asmens byloje yra duomenų, kad vaikystėje jis patyrė dvi galvos traumas. Tardymo metu buvo siunčiamas psichiatrinei ekspertizei. Diagnozė: akcentuota asmenybė (primityvi asmenybė). Jo dėdė Juozas Muzikevičius, Alekso, nuo 1976 m. buvo stebimas Naujosios Vilnios psichiatrinėje ligoninėje, diagnozė: aterosklerozinė psichozė. Pusseserė pagal motinos liniją – Ona Večkytė, Juozo, yra įrašyta į Vilniaus psychoneurologinio dispanserio įskaitą, diagnozė: paranojinės formos šizofrenija, difuzinė sklerozė.

Per pokalbį susidarė įspūdis, kad tai yra naivus, šiek tiek protiškai atsilikęs žmogus. Apie padėtį zonoje orientuojasi menkai.

Siekiant išsiaiškinti, ar nėra neigatyvios informacijos perdavimo šaltinių, buvo tiriama lagerio aplinka. Buvo nustatyta, kad šalia lagerio gyvena trys vidaus tarnybos lietuvių tautybės praporščikai, dirbantys PDĮV sistemoje. Be to, kai kurių PDĮV kariškių, baigusių Vilniaus Bartašiūno mokyklą, žmonos yra lietuvės. Todėl buvo sutarta išsiaiškinti visus šalia lagerio gyvenančius lietuvių tautybės asmenis.

Atsižvelgiant į KGB Dubravno PDĮ skyriuje turimą medžiagą ir gautas Lietuvos TSR KGB vadovybės rekomendacijas, aptartos šios priemonės.

1. Tęsti darbą su *Abrutiene*, daryti jai mums naudingą politinę įtaką, raginti atsisakyti ketinimo išvykti į užsienį. Iš jos gaunamą informaciją tikrinti kitais operatyviniais būdais ir kruopščiai ją analizuoti.

2. Aktyvinti darbą su Skuodžiu ir Bieliauskiene, panaudoti šiais

tikslais naujai užverbuotą agentę „Oželytė“ ir „S.G.J.“, su kuriuo užmegztas operatyvinis ryšys. Andreiką toliau kompromituoti kaip KGB organų agentą.

3. Atsižvelgiant į turimus duomenis apie galimą negatyvios informacijos perdavimą iš lagerio, apsvaistytas klausimas dėl greta lagerio gyvenančių lietuvių tautybės asmenų išaiškinimo ir tyrimo.

4. Apsvarstyta, kokia tvarka turi būti perduodami nagrinėti Lietuvos TSR KGB bausmę atliekančių lietuvių nacionalistų gaunami ir siunčiami laišakai.

5. Susitarta operatyviau keistis informacija apie spėjamus giminių pasimatymus su bausmę atliekančiais lietuvių tautybės asmenimis ir panaudoti juos priemonėse darant mums naudingą poveikį nuteistiesiems.

LTSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus

1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis

kapitonas

[parašas]

Balmasov

Lietuvos TSR KGB Tardymo skyriaus

poskyrio viršininkas

papulkininkis

[parašas]

Daugalas

1984 m. liepos 31 d.

Nr. 5/2-2122

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „S. Prašau perduoti Tardymo sk. [parašas neįskaitomas] IX.18.“

Dokumento pirmojo lapo apačioje yra Lietuvos TSR KGB Sekretoriato spaudas su 1984 m. rugsėjo 18 d. data ir Nr. 4/1449.

Dokumento pabaigoje yra trys neįskaitomi parašai, datuojami 1984 08 06–1984 08 08.

LYA, f. K-40, ap. 1, b. 242, l. 60–70. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

4. LSSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas SSRS KGB 5-osios valdybos viršininkui I. Abramovui ir SSRS KGB Tardymo skyriaus viršininkui A. Volkovui dėl kunigo ekstremisto R. Puzono patraukimo baudžiamojon atsakomybėn

1986 m. birželio 3 d.

Slaptai
Egz. Nr. 4

LIETUVOS TSR
VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETAS

86.06.03 Nr. 5/3-2772

TSRS KGB 5-osios valdybos viršininkui
generolui leitenantui drg. I. P. Abramovui
TSRS KGB Tardymo skyriaus viršininkui
justicijos generolui leitenantui
drg. A. F. Volkovui

Maskva

Dėl kunigo ekstremisto R. J. Puzono
patraukimo baudžiamojon atsakomybėn

Lietuvos TSR Valstybės saugumo komitetas dokumentavo Širvintų rajono Kiauklių bažnyčios klebono Roko Puzono, Juozo, gimusio 1956 metais, nusikalstamą veiklą. Patekęs į buvusių vadinamojo Tinkinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto narių, šiuo metu nuteistų kunigų ekstremistų Svarinsko ir Tamkevičiaus įtaką ir jų veikiamas, nuo 1982 metų jis pradėjo aktyviai vykdyti neteisėtą veiklą, pasireiškiančią nuolat sakomais antitarybinio ir šmeižikiško pobūdžio pamokslais, neteisėtų religinių fanatikų eitynių organizavimu, priešišku poveikiu jaunimui. Nelegaliuose antitarybiniuose leidiniuose „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika“ ir „Aušra“ apie Puzoną pateiktų duomenų analizė rodo, kad jis palaiko artimus ryšius su jų leidėjais.

Taikytos išpėjamosios profilaktinės priemonės Puzonui poveikio nepadarė. Turimi duomenys rodo, kad jis tvirtai apsisprendęs tęsti priešišką veiklą, įtraukti į ją naujų žmonių.

Tolesnis Puzono buvimas laisvėje daro esminę politinę žalą, neišvengiamai veikia operatyvinę padėtį klerikalų aplinkoje. Atsižvelgdami į tai, manome, kad tikslinga patraukti jį baudžiamojon atsakomybėn pagal Lietuvos TSR BK 68 str. (antitarybinė agitacija ir propaganda). Šis klausimas su Lietuvos Komunistų partijos CK suderintas.

Pateikiame Jūsų svarstymui.

Priedas: slapta pažyma Nr. 5/3-2577 apie kunigą Puzoną ir neslaptas oficialių duomenų apie jį memorandumas Nr. 5/3-2771.

Komiteto Pirmininkas
generolas leitenantas

J. Petkevičius [parašo nėra]

*Tikra: Lietuvos TSR KGB 5-osios tarnybos
3-iojo skyriaus [1-ojo poskyrio]
vyresn. operatyvinis įgaliotinis.*

V. Pakrošnis [parašas]

86.06.04.

Dokumento pirmojo lapo viršuje įrašas ranka: „Į bylą [parašas neįskaitomas].“

Dokumento pirmojo lapo apačioje yra Lietuvos TSR KGB Sekretoriato spaudas Nr. 4/1456 su 1986 m. birželio 6 d. data ir Nr. 4/1456.

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1375, l. 147–148. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

5. LSSR KGB 10-ojo skyriaus 1986 m. profilaktinio darbo statistiniai duomenys

1987 m. sausio 27 d.

SLAPTAI
2778

LTSR KGB organų 1986 m. profilaktinio darbo duomenys

[illegible]

Pastaba. Pagal operatyvines įskaitos bylas tirti ir tikrinti asmenys, kuriems taikytos profilaktinės priemonės, į šią ataskaitą neįtraukti.

1987 m. sausio 27 d.

KGB Pirmininkas
generolas leitenantas J. J. Petkevičius [parašas]
10-ojo skyriaus viršininkas
pulkininkas S. J. Stačkauskas [parašas]

LYA, f. K-15, ap. 1, b. 467, l. 6. Originalas. Mašinraštis. Lentelė.
Versta iš rusų kalbos.

IX. KGB viešosios nuomonės formavimo metodai: kompromitavimas ir propaganda

„Tikslas pateisina priemones“ – šiuo principu vadovavosi bolševikai įgyvendindami savo vidaus ir užsienio politiką nuo pat SSRS susikūrimo pradžios iki jos žlugimo 1991 metais. Vienas iš svarbiausių uždavinių, kuriam jie skyrė visas jėgas, – tai kova su pasipriešinimo dalyviais, režimo oponentais. Be fizinių represijų, po 1953 m. KGB naudojo rafinuotesnes, mažiau matomas psichologinio poveikio priemones. Viena iš tokių priemonių – kompromitavimas, t. y. neigiamos viešosios nuomonės apie jiems nepalankius asmenis ar organizacijas formavimas visuomenėje siekiant susilpninti jų pozicijas, veiklą, mažinti rėmėjų gretas ir pateisinti savo veiksmus, t. y. represijas ir susidorojimą.

Kompromituojanti medžiaga buvo siejama su žmogaus praeitimi, jo veikla nepriklausomoje Lietuvoje, nacių okupacijos ir pokario metais. Buvusi socialinė padėtis ar tremtis, kalinimas taip pat buvo laikoma kompromatu, kurį KGB galėjo panaudoti ir verbavimui. Rečiau naudota asmeninio pobūdžio kompromituojanti informacija. Kompromituojanti informacija ne visada buvo melaginga. Sovietinis saugumas siekė pasinaudoti tikrais faktais, galinčiais sukelti visuomenės nepasitikėjimą kompromituojamu asmeniu. Kompromitavimo akcijų taikiniai buvo tikėjimo suvaržymams nepaklūstantys dvasininkai, buvę tremtiniai ir kaliniai, taip pat disidentai, žmogaus teisių gynėjai, išeivijos organizacijos, į Vakarus išvykę kultūros veikėjai (Tomas Venclova, sutuoktiniai Aušra Marija ir Jonas Jurašai).

Kompromitavimo formos buvo įvairios: šmeižto ir melo akcijos, politinių bylų kriminalizavimas, laiškų ir peticijų, dažniausiai falsifikuotų, inicijavimas, disidentų uždarymas psichiatrinėse ligoninėse. Priverstinis psichiatrinis gydymas buvo priemonė ne tik izoliuoti valdžiai neįtikėjusius asmenis, bet ir pateikti jų disidentinę veiklą visuomenei kaip psichinės ligos išraišką. KGB įvairiomis priemonėmis siekė priversti buvusius partizanus, politinius ir kultūros veikėjus „atgailauti“ už savo veiklą, pasitaisyti ir pozityviai vertinti sovietinę

tikrovę. Dažniausiai vykdytos kompromitavimo akcijos – tai melo ir šmeižto kampanijos per spaudą, propagandinių knygų leidimas ir gandų skleidimas. Šių akcijų esmė – tikrų arba melagingų faktų, galinčių sulaukti visuomenės nepritarimo, pasmerkimo, paviešinimas. Tokios akcijos dažniausiai būdavo rengiamos disidentų, kunigų teismų, svarbių išeivijos renginių, tarptautinių įvykių, kuriuos išeivija panaudojo Baltijos šalių okupacijos klausimui aktualizuoti, išvakarėse. Pagrindinės šmeižto temos, vyravusios sovietinėje spaudoje ir išeivijos prokomunistinės pakraipos laikraščiuose, – tai emigrantų paskelbimas karo nusikaltėliais, dalyvavusiais žudant sovietinius pareigūnus ir žydus; emigrantų organizacijų ir pavienių asmenų kaltinimai bendradarbiavimu su nacių valdžia, JAV specialiosiomis tarnybomis ar KGB; neva moralinio organizacijų vadovų ir aktyviausių narių degradavimo atskleidimas; katalikų dvasininkų religinės veiklos iškraipymas, moralinio kunigų „sugedimo“, jų bendradarbiavimo su „žudikais“ (partizanais) paviešinimas; disidentų ir žmogaus teisių gynėjų veiklos, antisovietinių akcijų tikrųjų tikslų iškraipymas.

Su kompromitavimu glaudžiai susiję propagandos, politinės dezinformacijos metodai. Jie dažnai taikyti prieš išeivijos vykdomą Lietuvos laisvinimo veiklą. Vienas iš svarbiausių KGB žvalgybos ir ideologinės kontržvalgybos padalinių uždavinių buvo susilpninti išeivijos vykdomą Lietuvos laisvinimo politiką, trukdyti kelti Lietuvos okupacijos klausimą tarptautiniu lygmeniu, skaldyti išeivių jėgas. Sovietų valdžiai buvo svarbu pakeisti išeivijos požiūrį į sovietinę Lietuvą ir taip priversti atsisakyti vykdomos politikos, taip pat paneigti išeivijos skleidžiamą informaciją apie SSRS kaip melagingą, neatitinkančią tikrovės ir taip diskredituoti išeivių veiklą. Propagandos akcijos turėjo formuoti atitinkamą visuomenės požiūrį į sovietinę santvarką ir antisovietinį pasipriešinimą, atgrasinti konfliktuoti su valdžia ir nepasiduoti „negatyviai“ Vakarų ir vietinių pasipriešinimo dalyvių, dvasininkijos įtakai.

Propagandos akcijos buvo vykdomos panaudojant spaudą, kultūrinius ir mokslinius ryšius, turizmą. Ypač didelę reikšmę KGB teikė spaudai ir kitoms masinėms informavimo priemonėms. Propagandos akcijos buvo vykdomos per Lietuvos kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje draugiją „Tėviškė“, kuri buvo puiki KGB priedanga. Išeivijos kompromitavimui buvo panaudojami žymių išeivių ar nepri-

klausomos Lietuvos veikėjų pasisakymai spaudoje, pavyzdžiui, Juozo Keliuočio ir Vlodo Tiškaus straipsniai apie sovietinės kultūros ir ūkio pasiekimus ir priekaištus išeiviams už jų veiklą prieš SSRS. Per žymius menininkus ir visuomenės veikėjus KGB siekė kompromituoti išeivijos organizacijas ir atitraukti jaunimą nuo politinės veiklos. Per spaudą, įvairias paskaitas buvo stengiamasi formuoti teigiamą žmonių požiūrį į KGB veiklą, komunistų partijos vykdomą politiką ir kurti neigatyvų pasipriešinimo dalyvių veiklos įvaizdį.

Svarbiausias atitinkamą viešąją nuomonę formuojamų metodų tikslas buvo diskredituoti antisovietines akcijas iškraipant jų tikrąją prasmę ir sumažinti jų rėmėjų gretas šalyje ir Vakaruose.

1. LSSR KGB 4-osios valdybos viršininko J. Obukausko pažyma apie lietuvių ir kitų buržuazinių nacionalistų demaskavimą per spaudą ir radiją

1960 m. sausio 22 d.*

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 2

P A Ž Y M A

apie lietuvių ir kitų buržuazinių nacionalistų
demaskavimą per spaudą ir radiją

Valstybės saugumo komitetas prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos, be nacionalistinių elementų priešiškos veiklos atskleidimo ir likvidavimo, klaidingų politinių pažiūrų ir į nacionalistų įtaką patekusių asmenų profilaktikos, atlieka reikšmingą buržuazinių nacionalistų ir jų ideologijos antiliaudinės esmės demaskavimo visuomenės akyse darbą organizuodamas straipsnių spausdinimą laikraščiuose ir žurnaluose, įvairių brošiūrų ir knygų leidybą, taip pat laidas per radiją, televiziją ir kiną.

Siekiant geriau koordinuoti ir planingai vykdyti šį darbą, Lietuvos KP CK nutarimu** 1959 m. pradžioje buvo sudaryta speciali redakcija. KGB prie Lietuvos TSR MT paskyrė operatyvinių darbuotojų grupę, kuri atliko reikšmingą darbą sistemindama ir rengdama medžiagą, atskleidžiančią buržuazinių nacionalistų antiliaudinę veiklą.

Daug literatūriškai apdorotos operatyvinės ir tardymo medžiagos buvo paskelbta spaudoje, per radiją ir panaudota kuriant kino apybraižas.

Nusikalstamą nacionalistų veiklą demaskuojančią medžiagą rinko ir rengė ne tik minėta grupė, bet ir daugelis KGB centrinio aparato ir periferinių organų darbuotojų.

* Dokumento data nustatyta remiantis bylos apyrašu.

** Turimas galvoje 1958 m. gegužės 12 d. LKP CK biuro nutarimas „Dėl archyvinių dokumentų panaudojimo buvusiems aktyviems pasipriešinimo dalyviams kompromituoti“. Nutarimas yra išspausdintas leidinyje „Lietuvos kultūra sovietinės ideologijos nelaisvėje“, p. 264–266.

Šis darbas buvo atliekamas tokiomis kryptimis:

a) Buvusių reakcingų politinių partijų ir organizacijų lyderių ir kitų užsienyje esančių aktyvių nacionalistų, susikompromitavusių tiek Lietuvos buržuazinės santvarkos ir vokiečių okupacijos metais, tiek pastaruoju laikotarpiu, demaskavimas;

b) Vokiečių okupacijos metais piktadarybes vykdžiusių nacionalistų demaskavimas;

c) Nacionalistų, ypač nacionalistinio pagrindžio dalyvių, ginkluotų nacionalistinių gaujų, jų įkvėpėjų ir rėmėjų, vykdžiusių nusikaltimus liaudžiai išvijus iš Lietuvos fašistinius vokiečių okupantus, demaskavimas;

d) Reakcingų katalikų dvasininkų, sektantų ir kt. nusikalstamos veiklos demaskavimas.

Šiais tikslais respublikiniuose laikraščiuose „Tiesa“, „Komjau-nimo tiesa“, „Sovetskaja Litva“, „Literatūra ir menas“ ir žurnaluose „Švyturys“, „Šluota“, „Jaunimo gretos“, taip pat laikraštyje „Tėvynės balsas“ (komiteto „Už sugrįžimą į Tėvynę“ leidinys) buvo paskelbta daugiau nei 260 straipsnių, dokumentinių apybraižų.

Be to, daug medžiagos šia tema buvo paskelbta rajoninėje spaudoje.

1959 metais buvo parengta 7 (13) radijo pranešimų, 4 radijo apybraižos ir 13 kitų Lietuvos radijo laidų, demaskuojančių buržuazinių nacionalistų nusikalstamą veiklą Smetonos režimo Lietuvoje, fašistinės okupacijos ir pokario metais. Šiai temai taip pat buvo skirtos 1959 metais išleistos dvi kino apybraižos ir penki kino žurnalai.

1959 metais periodinėje spaudoje buvo paskelbta įvairios Lietuvos TSR KGB žinioje esančios medžiagos, demaskuojančios pagrindinių lietuvių išeivijos centrų – VLIK'o, LNT, Lietuvos diplomatų kolegijos ir kitų antiliaudinė esmę.

Pavyzdžiui, 1959 m. rugpjūčio–spalio* mėn. trisdešimtyje laikraščių „Tiesa“ ir „Sovetskaja Litva“ numerių buvo publikuojama dokumentinė apybraiža „Vanagai iš anapus“, kurioje lietuvių buržuazinės išeivijos vadeivos demaskuojami kaip lietuvių liaudies priešai,

* Iš tikrųjų šie straipsniai išspausdinti birželio–liepos mėn.

apmokami imperialistinių žvalgybų agentai: buvęs VLIK'o pirmininkas krikščionių demokratų lyderis Krupavičius, vadinamosios „Pavergtų Europos tautų“ organizacijos lietuvių komiteto pirmininkas Sidzikauskas, VLIK'o vykdomosios tarybos aktyvus veikėjas VFR Karvelis, socialdemokratų lyderis Kairys-Kaminskas ir kiti.

Šioje apybraižoje, panaudojant agentūrinių bylų „Nit“ ir „Neman“ medžiagą, atskleista ir banditų nacionalistų teroristinė veikla respublikoje bei dviejų šnipų grupių, 1950–1951 metais amerikiečių žvalgybos permestų į Lietuvos TSR teritoriją, teroristinė veikla. Laikraščiuose buvo išspausdinta ir nemažai nuotraukų, parodančių šnipų aprūpinimą ginklais, radijo ir kitokia aparatūra, kurią konfiskavo valstybės saugumo organai*.

Iškart po apybraižos išspausdinimo laikraščiuose pasirodė buvusio VLIK'o emisaro ir amerikiečių žvalgybos šnipo Kukauskos – „Gardenis“ straipsnis „Tarp sąžinės ir melo“.

Sutrumpintas apybraižos tekstas 1959 metų spalio–lapkričio mėn. buvo išspausdintas laikraštyje „Tėvynės balsas“, o vėliau perskaitytas užsieniui skirtose radijo laidose.

1959 m. birželio mėn. „Tiesos“ laikraštyje buvo paskelbti buvusio tautininkų partijos generalinio sekretoriaus, o šiuo metu JAV susikūrusios vadinamosios „Nepriklausomos Lietuvos sandraugos“ vado Rastenio** parodymai, kuriuos jis 1940–1941 m. davė tarybiniais tardymo organams.

Savo parodymuose Rastenis atvirai demaskavo ir griežtai pasmerkė antiliaudinę tautininkų politiką, kurią jie kaip valdančioji partija vykdė iki tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje.

Iš tokią politiką vykdžiusių asmenų Rastenis paminėjo buvusius buržuazinės Lietuvos vadovus: Smetoną, Tūbelį, Merkį, Povilaitį, taip pat šiuo metu aktyvius užsienio lietuvių nacionalistų antitarybinių centrų veikėjus: Raštikį, Lozoraitį, Turauską, Blazą ir kitus.

* Šioje apybraižoje, pasirodžiusioje „Tiesoje“ 1959 08 02 daugiausia dėmesio skiriama J. Lukšos-Daumanto kelionei iš Vakarų į Lietuvą. Jis iš tikrųjų palaikė ryšius su išeiviais ir, padedamas JAV specialiųjų tarnybų, grįžo į Lietuvą, tačiau nėra duomenų, kad buvo užverbuotas JAV.

** „Buvęs tautininkų partijos generalinis sekretorius apie savo partiją ir save: tautininkai prieš tautą“. Tiesa, 1959 05 10.

Be to, Rastenio parodymais respublikos gyventojų akyse buvo sukompromituoti bausmę atlikę ir į Lietuvą sugrįžę buvęs generalinis tautininkų partijos sekretorius Cesevičius, buvęs krikščionių demokratų lyderis Bistras ir kiti buvę buržuazinės vyriausybės veikėjai.

1959 metų liepos mėn. laikraščiuose „Tiesa“ ir „Tėvynės balsas“ buvo išspausdinti buvusio vokiečių generolo Justo*, iki 1940 m. buvusio Vokietijos karo atašė Lietuvoje, parodymai**, demaskuojantys lietuvių buržuazinių emigrantų vadus Raštikį, Plechavičių, Žakevičių ir Lozoraitį kaip aktyvius fašistinių grobikų vokiečių talkininkus.

Kai kuriuose straipsniuose, išspausdintuose laikraščiuose ir perskaitytuose per radijo laidas, buvo paskelbta ir daugiau kompromituojančios medžiagos apie minėtus ir kitus užsienio antitarybinių nacionalistinių organizacijų ir centrų veikėjus, ypač apie išeivijos laikraščių redaktorius Kardelį, Paukštį, Jaks-Tyrij, Cicėną ir kitus.

Paskelbus šią demaskuojančią medžiagą, užsienyje sustiprėjo nesantaika tarp tautininkų, krikdemų, socialdemokratų ir kitų grupuočių, prasidėjo antitarybinių centrų ir organizacijų vadeivų rietenos.

Pavyzdžiui, Kanados lietuvių klerikalinės nacionalistinės organizacijos leidžiamame laikraštyje „Tėviškės žiburiai“ 1959 07 30 apie apybraižą „Vanagai iš anapus“ buvo rašoma:

„Maža to, kad istorija kaltina Lietuvos politikus, susidėjusius su Vakarų žvalgyba, o kartu neišlaikiusius takto ir prestižo. Tarybinė versija sukelia sensaciją, kai ji bus išspausdinta anglų kalba kokiame nors amerikiečių laikraštyje“.

Kiti laikraščiai melo ir šmeižto polemikos sraute kol kas stengiasi neįvardyti asmenų, kurių antiliaudinė veikla ir bendradarbiavimas su imperialistinėmis žvalgybomis demaskuota šioje apybraižoje.

1959 m. birželio mėn. Rastenio parodymai iš mūsų laikraščio buvo perspausdinti nuo 1886 m. Niujorke leidžiamame tautininkų laikraštyje „Vienybė“. Nuo tada reakcingosios išeivijos spaudoje prasidėjo

* Emilis Justas 1941–1944 m. buvo vyriausiasis Lietuvos karo komendantas, 1944 m. atleistas iš pareigų. 1945 m. sovietų jis buvo suimtas Berlyne ir 1946 m. liudijo byloje prieš SS vadą Pabaltijo valstybės gen. F. Jeckelną.

** „Raštikis, Kubiliūnas, Plechavičius šnipinėjo hitlerininkų naudai“. Tiesa, 1959 05 21.

sios laikraščių redakcijų ir įvairių lietuvių buržuazinių nacionalistų vadų tarpusavio rietenos ir kaltinimai tebevyksta iki šiol.

Laikraštyje „Dirva“, vadinamosios „Tautininkų sąjungos“ organe (įeina į LNT), Rastenis buvo teisinamas tvirtinant, kad „tai ne parodymai, o apklausos, kurioje buvo naudojama prievarta, protokolų montažas“. Tuo pat metu vadinamosios „Lietuvos nepriklausomybės talkos“, kuriai vadovauja Rastenis, vadovai nusiuntė „Vienybės“ redakcijai pareiškimą kaltindami ją „pagalba komunistams“, kovojantiems prieš juos.

Tačiau lietuvių socialdemokratų laikraštis „Darbininkas“ tuo pat metu pranešė, kad į jo klausimą, kokios poveikio priemonės buvo naudojamos parodymams išgauti, Rastenis atsakė: „Man tik žodinės, ne fizinės“.

Kaltinant Rastenį karjerizmu ir parsidavėliškumu, „Vienybės“ laikraštyje 1959 07 03 buvo rašoma:

„Štai kokią paslaugą lietuvių tautos pavergėjams suteikė buvęs tautininkų partijos generalinis sekretorius ir dabartinis LNT pirmininkas. Jis dabar bando apdumti lietuvių visuomenei akis....

...Niekam nedaro garbės tokie veikėjai..., kurie, iškilus pavojui, disponuodami net valstybės paslaptimis, gali išduoti ne tik atskirus žmones, bet ir visą tautą...

...Rastenio pareiškimą sunku pateisinti. Nors jis ir parašytas kalėjime, tačiau savo noru. Jeigu tai ir būtų galima pateisinti, tai ar galima asmenis, dariusius tokius pareiškimus, palikti vadovaujančiuose postuose? Ar gali tokie asmenys būti pavyzdžiu mūsų jaunajai kartai?“

Tame pačiame laikraštyje 1959 07 19 su analogiškais kaltinimais Rasteniui buvo išspausdintas straipsnis „Bolševikai vienu smūgiu nudėjo du zuikius – sukompromitavo LNT ir VLIK'ą“.

Lietuvių buržuaziniai nacionalistai tiek užsienyje, tiek respublikoje, platindami įvairiausius antitarybinius šmeižikiškus prasimanymus, bando įrodyti, kad vokiškųjų fašistų okupacijos laikotarpiu jie taip pat neva kovojo prieš hitlerininkus.

Siekdami demaskuoti tokius nacionalistų teiginius ir parodyti jų talkininkavimą okupantams ir kitokią nusikalstamą veiklą, šiuo klausimu išspausdinome keletą straipsnių respublikos laikraščiuose ir žurnaluose.

Reikia pažymėti, kad gyventojai labai domisi tokia medžiaga – tai patvirtina į laikraščių ir žurnalų redakcijas siunčiami piliečių laišakai ir pareiškimai.

Laikraštyje „Tiesa“ 1959 m. rugpjūčio 30 d. buvo išspausdintas straipsnis „Žudikus lydi prakeiksmas“ apie lietuvių nacionalistus P. J. Zamauską ir P. P. Medišauską, kuriuos Lietuvos TSR Aukščiausiasis Teismas 1959 m. liepos 30 d. nuteisė aukščiausia – mirties bausme sušaudant.

Straipsnyje, remiantis tardymo medžiaga, parodytas tikrasis veidas žmogiškumą praradusių lietuvių nacionalistų, kurie 1941 m. Lietuvos TSR Ukmergės rajone pakorė 117 taikių tarybinių piliečių. Straipsnyje pateikti liudytojų ir kaltinamųjų parodymai labai akivaizdžiai atskleidžia lietuvių liaudies išdavikų – buržuazinių nacionalistų žvėriškumą.

Paskelbus straipsnį, į laikraščio redakciją ėmė plaukti piliečių laišakai su prašymais dažniau skelbti medžiagą, demaskuojančią nacionalistų nusikaltimus. Be to, iš tarybinių piliečių Lietuvos TSR KGB rajonų aparatai gavo keletą pareiškimų, kuriuose buvo rašoma apie nacionalistų piktadarybes. Pavyzdžiui, UKGB Ukmergės rajono aparatas gavo tris piliečių pareiškimus, kuriuose buvo pranešama apie jiems žinomų nacionalistų dalyvavimą tokiuose nusikaltimuose.

Laikraštyje „Komjaunimo tiesa“ 1959 m. rugsėjo 27 d.* išspausdintas straipsnis „Vieno miško tragedija“ (Budelių prisipažinimai). Šiame straipsnyje rašoma, kad nacionalistai pirmosiomis Lietuvos okupacijos dienomis Plungėje suorganizavo buvusių policininkų, buožių ir kitų banditų būrį, kuris netrukus pradėjo susidoroti su tarybiniais piliečiais. Šie banditai nacionalistai nukankino ir sušaudė šimtus tarybinių piliečių – lietuvių, žydų, rusų. Straipsnyje nurodytos daugelio nacionalistų budelių pavardės, kai kurie iš jų, bijodami liaudies atpildo, pabėgo į Vakarus, o kiti susilaukė pelnytų bausmės.

* Iš tikrųjų 1959 m. rugsėjo 29 d., straipsnio autorius A. Viršulis.

Paskelbtame straipsnyje būdingi yra baltojo sukilėlio Z. K. Rudavičiaus parodymai, duoti tardymo organams:

„...Trečią dieną po vokiečių atėjimo aš įstojau į ginkluotą būrį, kuriam vadovavo buvęs buržuazinės armijos karininkas P. Alimas... Iš pradžių tarnavau eiliniu, o vėliau už gerą darbą vokiečiai man suteikė jaunesniojo seržanto laipsnį. Prieš sušaudydami piliečius, juos visus išrengdavo, nuvesdavo prie duobių ir sušaudydavo. Likusius jų drabužius mes surinkdavome į krūvą ir nuveždavome į sandėlį. Aš pasiemiau du moteriškus paltus ir keletą auksinių žiedų, kuriuos pardaviau Plungės turguje... Visa mūsų grupė, taip pat ir aš, 1941 m. birželį netoli Pakanėnų ir Milošaičių kaimų sušaudėme 50 žydų, o netoli Kaušėnų miestelio sušaudėme daugiau nei tūkstantį... Mes šaudydavome visus – vaikus, moteris, senukus...“

Šiame straipsnyje pateikiami ir kitų nacionalistų, dalyvavusių šaudant taikius piliečius, analogiški parodymai.

„Tiesos“ laikraščio 1959 m. kovo 24 d. ir vėlesniuose numeriuose buvo spausdinamas žurnalisto Sakovičiaus dienoraštis „Ką ošia Panerių pušys“. Žurnalistas Sakovičius buvo masinio tarybinių piliečių naikinimo, vykdomo vokiškųjų okupantų ir lietuvių nacionalistų Vilniaus priemiestyje Paneriuose, liudininkas. Šiame dienoraštyje aprašyti 1941–1943 m. įvykiai, kai į Panerių mišką kasdien buvo vežami šimtai pasmerktų mirti tarybinių žmonių, kuriuos budeliai išrengdavo, iš jų tyčiodavosi, o paskui sušaudydavo. Sušaudytųjų daiktus paroduodavo, o už gautus pinigus pirkdavo naminę degtinę, pasigerdavo ir keldavo orgijas. Ir taip kasdien, beveik trejus metus. Dienoraštyje paminėtos kelios dešimtys lietuvių nacionalistų, dariusių negirdėtus nusikaltimus, pavardžių. Šis dienoraštis – tai tikras kaltinamasis aktas fašizmui ir jo ištikimiesiems tarnams – buržuaziniams nacionalistams, žvėriškai nukankinusiems, sužėginusiems ir sušaudžiusiems dešimtis tūkstančių niekuo nenusikaltusių tarybinių žmonių.

Šis dienoraštis, literatūriškai apdorotas Bistricko, parengtas išleisti atskira brošiūra.

1959 m. gegužės mėn. „Tiesoje“, „Komjaunimo tiesoje“ ir kituose respublikiniuose laikraščiuose buvo paskelbti straipsniai apie lietuvių

nacionalistų ir vokiškųjų fašistų žvėrišką susidorojimą su tarybiniais piliečiais ir kitais asmenimis, atvežtais iš vokiečių kariuomenės okupuotų kitų Europos šalių ir kalintais Kauno IX, IV ir VII fortuose*.

IX forte okupacijos metais buvo nužudyta daugiau nei 70 000 tautinių gyventojų.

Be to, 1959 m. birželio 22 d. pasirodė kino žurnalas „IX fortas“, pasakojantis apie daugybę okupantų ir jų pakalikų nusikaltimų. Šiuo metu IX forte atidarytas muziejus.

Reikia pažymėti, kad įvairių straipsnių ir apybraižų, skirtų nacionalistų nusikalstamai veiklai okupacijos metais atskleisti, respublikinės spaudos puslapiuose yra daug.

Kaip žinoma, išvijus fašistinius vokiečių okupantus, lietuvių buržuaziniai nacionalistai pradėjo aršią kovą prieš tarybų valdžią. Jie subūrė ginkluotas gaujas, kurių nariai žudė naujakurius, aktyvistus ir kitus tarybinius piliečius. Šios piktadarybės, siekiant demaskuoti nacionalistus, taip pat skelbiamos spaudos puslapiuose, per radiją, televiziją ir kt.

Žurnalo „Jaunimo gretos“ 1959 m. 4-ame numeryje išspausdintas straipsnis „Žvėris“.

Šiame straipsnyje išsamiai aprašoma, kaip 1945 m. lietuvių buržuaziniai nacionalistai banditai Kapsuko rajone sušaudė visą valstiečio Bartkevičiaus šeimą ir sudegino visus pastatus. Tą pačią dieną banditai žudė ir kitus Kapsuko rajono valstiečius. Straipsnyje paminėtos kai kurių banditų, žudžiusių taikius lietuvius valstiečius, pavardės**. Po straipsniu yra vaikinų ir merginų, mačiusių, kaip banditai susidorojo su jų tėvais, nuotraukos.

Laikraštyje „Komjaunimo tiesa“ („Komsomolskaja pravda“) 1959 m. sausio 28 d. išspausdintas straipsnis „Danutė Raudonytė gyva!“*** Šiame straipsnyje aprašoma jaunų lietuvių patriotų – komjaunuolių, liaudies gynėjų kova su ginkluotais banditais kolūkių kūrimosi Lietuvoje metu. Pagrindinė straipsnio veikėja Danutė Raudonytė – Veisiejų rajono Leipalingio vidurinės mokyklos komjaunimo

* M. Chienas, A. Kadžiulis, „Mirties forte“, Tiesa, 1959 05 30.

** Minima Juozo Butkaus pavardė.

*** Straipsnio autoriai J. Radzevičius ir J. Vidžiūnas.

organizacijos sekretorė, kuri vieną 1947 m. pavasario dieną kartu su kitais komjaunuoliais važiavo į kaimą padėti valstiečiams kurti kolūkį. Vykdydami šią komjaunuolišką pareigą, jie susidūrė su pikčiausiais lietuvių liaudies priešais – ginkluotais nacionalistais, banditais, kurie nužudė Raudonytę ir kai kuriuos kitus komjaunuolius.

Tačiau jaunų patriotų kraujas buvo pralietas ne veltui. Šiandien Danutės Raudonytės gimtinėje, kaip ir visoje Lietuvoje, įsitvirtino kolūkinė santvarka.

O buržuazinius nacionalistus, praliejusius nekaltų žmonių kraują, lietuvių tauta prakeikė amžiams.

Laikraštyje „Tiesa“ 1959 m. lapkričio 22 d. išspausdintas straipsnis „Gyvenimo netemdys praeities drumzlės“. Straipsnio autorius – Stropaitis, buvęs ginkluotos gaujos narys, 1945 m. suimtas ir nuteistas, o 1956 m. paleistas iš įkalinimo vietos. Stropaitis smulkiai aprašo, kaip jį, kilusį iš samdinių šeimos, buožės, buvę policininkai ir kiti užkietėję nacionalistai pamažu įtikino, kad reikia kovoti už „nepriklausomą Lietuvą“, „už tautos vienybę“ ir pan. Visos šios frazės – gryniasias melas, nacionalistų širma, – rašo Stropaitis. Straipsnyje jis nurodo gaujos vadeivos, buvusio policijos valdininko, pavardę, atskleidžia jo žvėriškumą, taip pat pamini ir kitas jam žinomų banditų pavardes.

Sugrįžęs iš įkalinimo, – rašo Stropaitis – aš dabar, tiktai dabar pamačiau darbo džiaugsmu pulsuojančią gyvenimą... Pamačiau kolūkiečius, bet jie nebuvo skurdžiai, kaip kadaise aiškino įvairaus plauko senieji inteligentai ir vadinamieji „patriotai“. Stropaitis žada visomis jėgomis prisidėti prie dabartinės santvarkos stiprinimo ir kartu su kitais tėvynainiais džiaugiasi pasiektais laimėjimais.

1959 m. gruodžio 18 d. „Komjaunimo tiesos“ puslapiuose buržuazinius nacionalistus demaskuojančią straipsnį* paskelbė Jankūnas, anksčiau atlikęs bausmę už dalyvavimą antitarybinėje nacionalistinėje organizacijoje.

Mūsų respublikos spaudoje buvo spausdinama ir tebespausdinama daug medžiagos, demaskuojančios ginkluoto nacionalistinio po grindžio narius. Be to, šiai temai 1959 m. buvo skirta keletas radijo ir televizijos laidų.

* „Išsiveržimai iš klystkelių“, Komjaunimo tiesa, 1959 12 18.

Pavyzdžiui, 1959 m. birželio 21 d. buvo transliuojama radijo apybraiža „Negęstanti jaunų širdžių liepsna“, kurioje pasakojama apie Panevėžio rajono komjaunuolių kovą su ginkluotais banditais. Nurodomos tikrosios daugelio banditų, kurių rankomis buvo nukankinti kai kurie komjaunuoliai, pavardės, taip pat paminėtas kunigas Liepa, laiminęs banditų nusikaltimus.

1959 m. spalio 22 d. buvo transliuojama radijo laida „Ylakių komjaunuoliai“, kurioje taip pat buvo kalbama apie komjaunuolių kovą su sužvėrėjusiais lietuvių nacionalistais – ginkluotais banditais.

Šiai temai buvo skirta ir daug kitų radijo ir televizijos laidų, taip pat sukurti keli trumpametražiai kino filmai ir kino žurnalai – „Kovų keliais“, kino žurnalas „Tarybų Lietuva“ Nr. 38 ir kt.

Visas šias buržuazinius nacionalistus demaskuojančias ir kompromituojančias priemones gyventojai vertina teigiamai ir smerkia nacionalistų žvėriškumus. Nacionalistiniai elementai, suprasdami, kad, viešai demaskuojami, jie praranda žemę po kojomis, kartais įnirtingai reaguoja į skelbiamus straipsnius. Pavyzdžiui, KGB Šiaulių miesto aparato tiriamas Vytautas Ščeponavičius, Antano, g. 1937 m., į Jankūno straipsnį reagavo taip:

„Perskaitęs S. Jankūno straipsnį „Komjaunimo tiesoje“, Ščeponavičius stipriai susijaudino... Gruodžio 19 d. pas Ščeponavičių atėjo Baliutavičius. Jie kartu perskaitė laikraštį, ir Ščeponavičius pareiškė: „Reikia pamokyti tą kalę“ ...“

Atsižvelgdamas į tai, kad Lietuvos TSR teritorijoje vis dar slapstosi nelegalai, Lietuvos valstybės saugumo komitetas ėmėsi priemonių, kad periodinėje spaudoje būtų spausdinami straipsniai apie asmenis, kurie legalizavosi, kad tai paskatintų daryti ir kitus, nelegaliai gyvenančius asmenis.

KGB Klaipėdos miesto įgaliotinio aparatas 1959 m. gruodžio mėn. legalizavo 13 metų su svetima pavarde gyvenusį N. K. Skardžių, kuris vokiečių okupacijos metais priklausė baltųjų sukilėlių nacionalistų būriui. Ypač sunkių nusikaltimų jis nebuvo padaręs.

Po legalizacijos pačiam Skardžiui sutikus, 1959 m. gruodžio 16 d. laikraštyje „Tiesa“ apie jį buvo išspausdinta apybraiža „Žmogus at-

stato pavardę“. Šioje apybraižoje aprašytos priežastys, privertusios jį gyventi su svetima pavarde, jo dvasiniai išgyvenimai ir kodėl jis ryžosi legalizuotis.

Apybraižos pabaigoje Skardžius šiltai atsiliepia apie valstybės saugumo darbuotojus, surengusius aiškinamuosius pokalbius ir įforminusius legalizaciją.

Analogiško turinio legalizuoto bandito Daunio laiškas buvo išspausdintas šių metų sausio 12 d. Šiaulių miesto laikraštyje „Raudonoji vėliava“. Daunys rašo, kaip valstybės saugumo organai jam padėjo tapti žmogumi.

Reikia pažymėti, kad antrą dieną po apybraižos „Žmogus atstato pavardę“ išspausdinimo į KGB Klaipėdos miesto įgaliotinio aparatą atėjo buvęs vokiečių policininkas Vasilij Vaščion, nuo 1944 m. gyvenęs su fiktyviais dokumentais, o į Valstybės saugumo komitetą Vilniuje 1959 m. gruodžio 17 d. atėjo Emilija Aikinienė, Antano, g. 1927 m., kuri, pabėgusi iš tremties, 10 metų gyveno su fiktyviais dokumentais. Atėjusi legalizuotis, Aikinienė sakė, kad ji nuolat domėjosi spaudoje publikuojamais straipsniais, legalizuotų ir grįžusių į savo šeimas asmenų laiškais.

Perskaičiusi nurodytą Skardžiaus straipsnį, ji nutarė išpažinti savo kaltę KGB organams.

Atsižvelgdami į tai, kad įkalinimo, tremties ir specialiosios tremties vietose, esančiose TSRS rytiniuose rajonuose, yra tam tikras lietuvių tautybės asmenų skaičius, 1959 metais į vietas, kuriose tokių asmenų yra daugiausia, – į Vorkutą ir Krasnojarsko kraštą, nusiuntėme daug laikraščių, kuriuose buvo išspausdinta lietuvių nacionalistus demaskuojančių straipsnių.

Šį darbą dirbsime ir toliau.

Pastaruoju metu respublikos valstybės saugumo organai atliko reikšmingą darbą kompromituodami religinio kulto atstovus – respublikinėje ir rajoninėje spaudoje buvo spausdinami atitinkami straipsniai, kuriuose panaudoti konkretūs faktai apie kunigų išdavikišką, šnipinėjimo ir kitokią antitarybinę veiklą vokiečių okupacijos ir pokario metais.

Respublikos mastu spaudoje jau paskelbti 98 straipsniai (iš 260), kuriuose rašoma apie 135 kunigus.

Reikia pažymėti, kad šis darbas duoda teigiamą politinį efektą ir smogė tam tikrą smūgį katalikų bažnyčiai, nes išklubino jos pagrindus, sumažino žalingą dvasininkijos įtaką tikintiesiems ir padėjo visuomenei susiformuoti atitinkamą požiūrį.

Pavyzdžiui, Kaune gyveno reakcingų pažiūrų kunigas Macevičius, kuris, prieš tikinčiuosius apsimesdamas fanatiškai tikinčiu, aktyviai darbavosi darydamas reakcingą poveikį jaunimui ir vienuolijos elementams.

Atliekant agentūrinį tyrimą, buvo nustatyta, kad į priešišką veiklą jis bandė įtraukti savo brolių, iš kurio nuolat tyčiojosi ir pavertė jį tikru tarnu. Tuo tarpu pats brolio akyse gyveno amoraliai.

Atlikus tam tikrą darbą, mums pavyko įkalbinti kunigo Macevičiaus brolių išspausdinti spaudoje straipsnį „Tai padiktavo sąžinė“*, kuriame Macevičius buvo sukompromituotas politiškai ir moraliai.

Atlikus šio straipsnio komentarų tyrimą, nustatyta, kad jis turėjo didelę reikšmę kompromituojant visą dvasininkiją.

Agentas „Ralis“ pranešė:

„Dvi savaites Žaliakalnyje, kur dirbo kunigas Macevičius, visi dūzgė kaip bitės avilyje ir jį smerkė...“

Kitas agentas „Juozapas“, apibendrindamas dvasininkų ir tikinčiųjų komentarus, pranešė:

„Šis straipsnis sudavė tokį smūgį katalikų dvasininkams, kaip ir viešas Ragauskos (buvęs kunigų seminarijos profesorius**) pasitraukimas iš kunigų luomo ir jo antireliginės paskaitos.“

Sukompromituotas visuomenės akyse Macevičius buvo priverstas išvykti iš Kauno į kitą parapiją, bet ir ten tikintieji jį sutiko su panieka ir laišku kreipėsi į bažnyčios vadovybę reikalaudami pakeisti jį kitu kunigu.

Praejusių metų rugpjūčio mėn. Skaudvilės rajono laikraščio „Leninie-

* „Tai padiktavo sąžinė: atviras laiškas Žaliakalnio bažnyčios vikarui kunigui R. Macevičiui“. Kauno tiesa, 1959 05 24.

** Kunigas, kunigų seminarijos dėstytojas profesorius Jonas Ragauskas 1948 m. atsisakė kunigystės ir buvo panaudotas ateistinei propagandai.

čio balsas“ devyniuose numeriuose buvo išspausdintas didelis straipsnis „Jis laimino nekaltų žmonių žudikus“, demaskuojantis kunigo Anupro Žuko antitarybinę veiklą. Tiriant, kaip tikintieji reagavo į šį straipsnį, nustatyta, kad jie skaitė jį su dideliu susidomėjimu ir smerkia antitarybinę Žuko, o kartu ir kitų kunigų vykdytą ar tebevykdomą priešišką veiklą.

Tyrimo duomenys rodo, kad daugelis tikinčiųjų atsisakė lankyti bažnyčią ir laikytis bet kokių religinių apeigų.

Kadangi šį straipsnį nuolat aptarinėjo rajono gyventojai, laikraščio redakcija surengė skaitytojų konferenciją, kurioje, be kitų klausimų, buvo aptariamas ir straipsnis „Jis laimino nekaltų žmonių žudikus“.

Aptariant straipsnį, aktyviai pasisakė ir rajono inteligentija, ir eiliniai kolūkiečiai.

Pavyzdžiui, Stulgių septynmetės mokyklos direktorė Dirsytė sakė: „Mes, mokytojai, perskaitėme straipsnį apie kunigą Žuką ir nusiramino. Tačiau mokiniai aktyviai smerkė priešišką kunigo veiklą ir reikalavo, kad mes šį straipsnį nagrinėtume ir svarstytume kiekvienoje klasėje. Vaikai sakė, kad dabar jie supranta, kodėl kunigas Žukas, susitikęs juos, vaišina sausainiais ir saldainiais. Mokiniai pareiškė, kad į bažnyčią jie daugiau neis, – taigi straipsnis suvaidino savo vaidmenį.“

Stulgių kolūkio kolūkietis Jablonskis konferencijoje pareiškė, kad rajono laikraščio redakcija teisingai pasielgė demaskuodama kunigą Žuką, nes tai atvėrė akis daugeliui kolūkiečių.

Katalikų dvasininkijos atstovai kunigų kompromitavimą spaudoje laiko viena veiksmingiausių priemonių, sudavusių didelį smūgį katalikų bažnyčios ir jos atstovų autoritetui.

Pavyzdžiui, „Komjaunimo tiesoje“ išspausdinus straipsnį, demaskuojantį vieno iš katalikų dvasininkijos autoritetų vyskupo Ramanausko antitarybinę veiklą, šis pokalbyje su vienu iš jam artimų žmonių sakė labai išgyvenantis, kad apie jį buvo rašoma spaudoje. Jo nuomone, dėl „Komjaunimo tiesoje“ išspausdinto straipsnio visi pažįstami nuo jo atsiribojo ir pradėjo jo vengti. Pašnekovo ramina mas, Ramanauskas apgailestavo, kad žmonės vis dėlto tiki spauda, ir

pateikė pavyzdį, kaip, paskelbus straipsnį, kompromituojantį kunigą Žvinį, jo viešai išsižadėjo vienas iš artimiausių draugų.

Kitas katalikų dvasininkijos autoritetas, buvęs Vilniaus vyskupijos kurijos kancleris, kunigas Morkūnas, sužinojęs, kad Varėnos rajono laikraštyje išspausdintas jo antiliaudinę veiklą demaskuojantis straipsnis, bandė per savo bažnyčios tarnus išpirkti visus Varėnos kioskuose esančius laikraščius, kad parapijos tikintieji iš jų nesužinotų jį kompromituojančios medžiagos.

Vienas iš įtakingų klerikalų, kunigas Bugenis, diskutuodamas su agentu „Patriotas“ apie stiprėjančią ateistinę propagandą ir kunigų kompromitavimą, pareiškė:

„Komunistai pradėjo vykdyti savo ateistinį septynerių metų planą, todėl dabar per radiją ir spaudoje kompromituoja kunigus. Juk mūsų bažnyčioms Lietuvoje ateina galas, mes praradome savo įtaką kaimo vaikams ir jaunimui, juos perėmė bolševikai. Štai vienas pavyzdys, – sako Bugenis, – Paberžės miestelyje priešais bažnyčią – kinas, todėl kiekvieną vakarą vaikai ir jaunimas praleidžia kino teatre, o bažnyčioje nėra nieko...“

Analogiškas darbas dirbamas ir demaskuojant sektantus.

1959 metais respublikinėje ir rajoninėje spaudoje paskelbta daugiau nei 20 straipsnių, demaskuojančių reakcingą sektantizmo esmę, penkiasdešimtinių ir jehovistų sektų fanatiškumą, atskleidžiančių tikrąjį sektų bendruomenių ir grupių vadovų veidą.

Šie straipsniai buvo ypač reikšmingi gyventojų ateistiniam auklėjimui.

Pavyzdžiui, 1959 m. gruodžio 18 d. „Komjaunimo tiesoje“ buvo išspausdintas straipsnis „Tėtušio pėdomis“, kuriame rašoma apie Šiaulių pedagoginio instituto Fizikos-matematikos fakulteto 4 kurso studentą Statkų, kuris, kaip ir jo tėvas, teistas už antitarybinę sektantišką veiklą, laikosi tų pačių jehovistinių pažiūrų.

Praėjusių metų gruodžio 30 d. šis straipsnis apie Statkų buvo apsvarstytas kurso studentų susirinkime, kuriame dalyvavo ir dėstytojai.

Kalbėję studentai griežtai kritikavo Statkų ir sakė, kad jehovistiniai jo įsitikinimai nesuderinami su tarybinio pedagogo vardu. Stu-

dentų kolektyvas kreipėsi į vadovybę su prašymu pašalinti Statkų iš instituto. Jų prašymas buvo patenkintas.

Praėjusių metų spalio mėn. laikraštyje „Tarybinė Klaipėda“ buvo išspausdintas Septintosios dienos adventistės Tumėnienės straipsnis „Aš atsisakiau religinių prietarų“. Tumėnienė spaudos puslapiuose papasakojo apie šios sektos veiklą Lietuvos TSR, apie vieną iš jos vadovų – Verbicką, pasmerkę adventizmą kaip ideologiškai žalingą sektą ir pareiškė, kad atsisako savo ankstesnių religinių pažiūrų. O baigdama savo pasakojimą, pakvietė sektantus sekti jos pavyzdžiu.

Tumėnienės kreipimasis į sektantus suvaidino teigiamą vaidmenį. Klaipėdos Septintosios dienos adventistų grupė iširo.

Lenkų kalba leidžiamame laikraštyje „Czerwony sztandar“ periodiškai spausdinama medžiaga, demaskuojanti buvusios Lenkijos buržuazinės vyriausybės politikos, taip pat karo ir pokario metais veikusių nacionalistinių organizacijų reakcingumą.

Laikraščio 62-ame numeryje (1959 m. kovo 15 d.) paskelbtas V. Vilko straipsnis „Kaip vyko rinkimai į Lenkijos seimą 1928 metais“, kuriame buvusios ponų Lenkijos rinkimų sistemą autorius apibūdina kaip antiliaudinę, tarnaujančią buržuazijos interesams ir demaskuoja jos melagingumą ir dviveidiškumą.

Laikraščio 276-ame numeryje (1959 m. lapkričio 24 d.) išspausdintas M. Liubeckio straipsnis „Po Lenkijos patriotų kauke“.

Remdamasis dokumentine medžiaga, autorius atskleidžia, kaip buvusio Vilniaus krašto teritorijoje į Londoną emigravusi lenkų vyriausybė anglų lėšomis 1943–1944 m. įkūrė buržuazinę nacionalistinę organizaciją „Delegatura Žondu“ [Vyriausybės įgaliotinis], kuriai vadovavo Z. Fedorovič. Toliau pasakojama apie jos įkurtą gausią sukilėlių organizaciją AK („Armija Krajova“), demaskuojama jos diversinė ir teroristinė veikla prieš Raudonąją armiją, tarybinius partizanus ir tarybinius piliečius.

Valstybės saugumo komitetas taip pat atliko atitinkamą darbą organizuodamas žydų nacionalistų ir sionistų demaskavimą per spaudą.

Šiuo tikslu plačiai panaudojome Leibošicų šeimą, kuri 1957 m. iš

Vilniaus per Lenkiją išvažiavo į Izraelį, o 1959 m. gegužės mėn. sugrįžo į Lietuvos TSR.

1959 m. birželio 7 d. laikraščiuose „Sovetskaja Litva“ ir „Tiesa“ broliai Lev ir Solomon Leibošicai paskelbė straipsnį „592 dienos Izraelyje“.

Šiame straipsnyje Leibošicai demaskuoja Izraelio valstybės buržuazinę santvarką ir jos vyriausybę. Jie pasakoja apie vargingą Izraelio žmonių padėtį, ypač iš Tarybų Sąjungos ten atvykusių emigrantų, kurie, pasidavę sionistų propagandai, buvo apgauti ir pasmerkti badauti.

Mūsų turimais agentūriniais duomenimis, kai kurie žydai nacionalistai į Leibošicus žiūrėjo su panieka ir teigė, kad iš Izraelio jie buvo išvaryti, todėl buvo priversti grįžti į TSRS. Tačiau dauguma žydų tiki Leibošicais.

1959 m. sausio mėn. laikraštyje „Sovetskaja Litva“ buvo išspausdintas E. Levino straipsnis „Tiesa apie Izraelį“, o 1959 m. kovo 6, 7 ir 10 d. tame pačiame laikraštyje buvo spausdinamas ekonomikos mokslų kandidatės S. Frai straipsnis „Izraelis toks, kokį aš jį mačiau“. Šiuose straipsniuose smulkiai aprašyta tikroji apgailėtina Izraelio žmonių padėtis, demaskuojama agresyvi visiškai nesirūpinančios žmonėmis vyriausybės politika. Straipsniuose pateikta faktų, kaip į Izraelį emigravę asmenys gailisi atvykę į šią šalį ir ieško galimybių sugrįžti į TSRS ir liaudies demokratijos šalis.

KGB Šiaulių miesto aparato turimais duomenimis, klerikalai Abelovičius, Sosner ir kiti įkūrė Šiauliuose minioną, iš kurio gaudavo daug pajamų. Be to, Abelovičius monopolizavo laidotuvių apeigas ir kaip rabinas gaudavo už jas 600–800 rublių. Ši grupė organizavo ir neteisėtą pinigų rinkliavą iš žydų tautybės gyventojų neva paminklui žydams, žuvusiems nuo vokiškųjų okupantų Kužių miestelyje, ir šiuos pinigus pasisavino.

Savo veikla ši grupė darė neigiamą įtaką kitiems žydams, kurstė emigracines nuotaikas.

1959 m. spalio 18 d. apie Abelovičių ir su juo susijusius asmenis Šiaulių laikraštyje „Raudonoji vėliava“ buvo išspausdintas straipsnis „Po religijos skraiste“. Pasirodžius straipsniui, minėta grupė iširo ir minionas nutraukė savo veiklą.

Nuveikto darbo analizė ir atsiliepimai apie buržuazinių nacionalistų antiliaudinės veiklos demaskavimą leidžia daryti išvadą, kad šis darbas padarė didžiulį teigiamą poveikį tiek respublikos gyventojams, tiek užsienyje gyvenantiems lietuvių emigrantams.

Artimiausiu metu, tiesiogiai padedant Lietuvos valstybės saugumo organams, bus išleisti šie visapusiškai demaskuojantys buržuazinius nacionalistus leidiniai:

1. Hitleriniai žudikai Kretingoje;
2. Apie dvasininkijos dalyvavimą buržuazinių nacionalistų gaujose pokario metais;
3. Apie hitlerininkų ir buržuazinių nacionalistų vykdytas masines žudynes Panevėžio apskrityje;
4. Buvusio generolo Pečiulionio* parodymai apie vokiečių okupacijos laikotarpiu buržuazinių nacionalistų sukurtas sukarintas organizacijas ir jų veiklą karo ir pokario metais.

Masiniu tiražu bus išleisti ir dokumentai, demaskuojantys buvusius buržuazinės Lietuvos vadovus: Z. Ivinskio dienoraštis apie buržuazinę Lietuvą; buvusio Saugumo departamento direktoriaus ir vidaus reikalų ministro Skučo parodymai apie pulkininko Škirpos ir LAF (Lietuvių aktyvistų frontas) ryšius su gestapu ir reichsvero žvalgyba; buvusio buržuazinės Lietuvos finansų ministro parodymai apie jo slaptas derybas su ponų Lenkijos atstovais.

Be to, parengti spaudai šie dokumentų rinkiniai:

1. Apie nacionalistų vykdytas masines taikių gyventojų žudynes Mažeikių apskrityje;
2. Apie nacionalistų vykdytas masines taikių gyventojų žudynes Alytaus apskrityje;
3. Apie nacionalistų vykdytas masines taikių gyventojų žudynes Šiaulių apskrityje;
4. Apie nacionalistų vykdytas masines žudynes Marijampolės (Kapsuko) apskrityje;

* Motiejus Pečiulionis (1888–1960) 1944 m. buvo VLIK'o Vilniaus karinės apygardos vadas, 1945 m. suimtas, kalintas lageriuose. Į Lietuvą grįžo 1956 m.

5. Apie nacionalistų vykdytas masines žudynes Kauno mieste ir Kauno apskrityje;

6. Apie lietuvių nacionalistų partiją.

Siekdamas parodyti tikrąjį ginkluotų nacionalistinių gaujų narių veidą ir atskleisti jų žvėriškus nusikaltimus tarybiniais žmonėmis, taip pat demaskuoti likusius ginkluotų banditų nacionalistų talkininkus, Lietuvos valstybės saugumo komitetas rengia specialią paskaitą, kuri bus skaitoma vykdant platų aiškinamąjį darbą rajonuose, kuriuose dar slapstosi banditai arba nelegalai.

Šiuo tikslu rengiame ir kai kurių buvusių ginkluotų gaujų narių pasisakymus spauldoje ir susitikimuose su gyventojais.

Mėginame įkalbėti kai kuriuos buržuazinių politinių partijų lyderius ir žymius buržuazinės Lietuvos autoritetus per spaudą ir radiją demaskuoti antiliaudinę buržuazinių nacionalistų veiklą.

KGB PRIE LIETUVOS TSR MT 4-OSIOS VALDYBOS
VIRŠININKAS – papulkininkis

[parašas N. Vukolovo]
(OBUKAUSKAS*)

Tikra: KGB prie LTSR MT 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus operatyvinis įgaliotinis lt. G. Marma [parašas].

vykd.____
išsp. 3 egz.
sp.Timonova
mb. Nr. 1/375

Dokumento pabaigoje įrašas ranka: „rankraštis sunaikintas.“

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 619, l. 165–184. Nuorašas. Mašinraštis. Vers-ta iš rusų kalbos.

* Virš J. Obukauskos pavardės ranka įrašyta valdybos viršininko pavaduotojo N. Vukolovo pavardė.

2. LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko M. Ščensnovičiaus raštas KGB padalinių viršininkams dėl KGB propagandinės veiklos

1969 m. birželio 25 d.

S l a p t a i

Egz. Nr. 7

KGB PRIE LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
BIRŽŲ RO VIRŠININKUI
papulkininkiui

drg. S. A. Lesinskiui
Biržai

Pastaruoju metu žurnalų, respublikinių ir rajoninių laikraščių puslapiuose pasirodė ir tebepasirodo nemažai straipsnių, žinučių ir feljetonų, parašytų valstybės saugumo organų iniciatyva ir remiantis jų pateikta medžiaga. Paskelbta medžiaga turi didelę reikšmę ugdatant tarybinių piliečių politinį budrumą. Tokiomis publikacijomis siekiama mobilizuoti visuomenę kovoti prieš politiškai žalingas tendencijas ir reiškinius. Didelį poveikį daro laikraščiuose ir žurnaluose spausdinami straipsniai, parašyti ir pasirašyti asmenų, kurie anksčiau klydo, bet, paveikti įvairių aplinkybių, taip pat ir auklėjamųjų priemonių, kurių ėmėsi valstybės saugumo organai, savo klaidingų pažiūrų išsižadėjo.

Šioje srityje teigiamų rezultatų pasiekė KGB Panevėžio miesto skyrius, Druskininkų miesto poskyris, Ukmergės rajono poskyris ir kai kurie kiti miestų skyriai.

Teigiamų rezultatų gaunama ir tada, kai tokia medžiaga gyventojus pasiekia per respublikinį ar vietinį radiją ir kitas masines informacijos priemones (fotoparodas, satyros langus* ir pan.).

Siekdami apibendrinti, o vėliau pateikti informaciją KGB prie TSR Sąjungos MT ir Lietuvos KP CK, prašome iki 1969 m. liepos

* Satyriniai plakatai, kabinami vitrinose, languose.

10 d. atsiųsti KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ajam skyriui pažymas apie spaudos, radijo ir kitų masinių informacijos šaltinių panaudojimą vykdant profilaktinį ir kontrpropagandinį darbą 1968–1969 metais.

Pažymose nurodyti konkrečius faktus ir asmenis, apie kuriuos buvo paskelbta medžiaga, kas ją parengė, kas yra jos autoriai, kada ir kur paskelbta, kokį turėjo poveikį arba kokia buvo gyventojų reakcija, kokių priemonių buvo imtasi po to.

Kartu prašome išsiųsti laikraščių ir žurnalų iškarpas, taip pat Jūsų publikuotos medžiagos tekstus, jeigu jie anksčiau nebuvo atsiųsti 5-ajam skyriui.

KGB PRIE LIETUVOS TSR MT
5-OJO SKYRIAUS VIRŠININKAS
pulkininkas

/ŠČENSNOVIČIUS/ [parašo nėra]

Tikra: [parašas neįskaitomas]

1969 m. birželio 25 d.

Nr. 5/4451

Dokumento pirmojo lapo viršuje yra KGB Biržų RO spaudas su 1969 m. birželio 1 d. data ir Nr. 851, taip pat rezoliucija: „Drg. S. Loskutovui. Surinkite medžiagą ir pateikite atsakymą iki 69.VII.10. [parašas neįskaitomas] 69.VII.2.“

LYA, f. K-11, ap. 1, b. 422, l. 41–42. Patvirtintas nuorašas. Mašinarastis. Versta iš rusų kalbos.

3. LSSR KGB Biržų rajono poskyrio viršininko pareigas einančio A. Jasinsko pažyma apie propagandinį darbą spaudoje

1969 m. liepos 29 d.

SLAPTAI

Egz. Nr. 2

P A Ž Y M A

Valstybės saugumo organų 51-ųjų metinių proga laikraščio „Biržiečių žinios“ 1968 m. gruodžio 19 d. Nr. 147 buvo išspausdinti straipsniai: „Liaudies iškovojo sargyboje“, autorius – KGB prie Lietuvos TSR MT Biržų RO viršininkas drg. LESINSKAS; „Krauju aplaistytas gyvenimas“ – apie Vabalninko liaudies gynėjų būrį, autorius – rajono laikraščio korespondentas A. KAZITĖNAS; „Prisiminus klasių kovos metus“ – apie buvusį valstybės saugumo darbuotoją atsargos karininką Kostą KUGINĮ, autorius – laikraščio korespondentas S. VENCKUS; „Ramu prie Nemunėlio“ – apie buvusį liaudies gynėją Juozą MAŠINSKĄ, autorius – neetatinis laikraščio korespondentas J. DAGILIS.

1941 m. rudenį Kazys BUŠINSKAS pradėjo dirbti vokiečių policijoje Baltarusijoje. 1942 m. birželio mėn. K. BUŠINSKAS įstojo į BARČIKO baudėjų batalioną. Drauge su kitais jo nariais jis šaudė taikius gyventojus ir naikino kaimus. 1945 m. BUŠINSKAS Vokietijos teritorijoje pateko į tarybinių karių rankas. Jis apsimetė karo belaisviu ir buvo pašauktas tarnauti į Tarybinę armiją. Po demobilizacijos BUŠINSKAS atvyko gyventi į Biržus. 1968 metų pavasarį BUŠINSKAS buvo suimtas ir nuteistas laisvės atėmimu 10 metų, bausmę atliekant PDL.

Kadangi apie BUŠINSKO suėmimą sužinojo Biržų gyventojai ir apie suėmimo priežastis pasklido įvairių gandų, mūsų iniciatyva rajoninio laikraščio 1968 m. vasario 6–7 d. 15–16 numeriuose su rubrika „Paskalos ir tikrovė“ buvo išspausdintas straipsnis „Nuo tiesos nepabėgsi“, demaskuojantis nusikalstamą BUŠINSKO praeitį. Straipsnį parengė laikraščio korespondentas A. ŠILUTIS. Paskelbus straipsnį, neteisingi komentarai apie K. BUŠINSKO suėmimo priežastis baigėsi, iš gyventojų gauta daug teigiamų atsiliepimų apie teisingą tarybų valdžios organų politiką kovojant su nusikalstamumu.

1968 m. žiemą Nemunėlio Radviliškio vidurinės mokyklos mokytoja Emilija NATKAITĖ, įsigijusi turistinį kelialapį, vyko į LLR ir VDR. Jai grįžus iš kelionės, iš Gardino muitinės į Biržų rajono švietimo skyrių atėjo pranešimas, kad NATKAITĖ bandė slapta pervežti į užsienį tarybinių pinigų – 106 rublius. Už šį poelgį NATKAITĖ svarstė pedagogų kolektyvas. 1969 m. kovo 20 d. rajono laikraštyje „Biržiečių žodis“ buvo išspausdintas straipsnis „Sąžinė pigesnė už paltą“. Straipsnį parengė E. VAITKUTĖ.

Į Biržų rajono Sodeliškių apylinkės tarybą atėjo laiškas, kuriuo „Švyturio“ kolūkio kolūkiečiai pranešė, kad meno saviveiklos kolektyvui vadovauja Vladas KORSAKAS, masinių žudynių Paneriuose dalyvis. Patikrinus kolūkiečių skundą, paaiškėjo, kad KORSAKAS buvo teistas už nusikaltimus vokiečių okupacijos metais. Atlikęs bausmę, jis grįžo be teisės gyventi Lietuvos TSR teritorijoje, tačiau, apeidamas tarybinius įstatymus, įsidarbino Biržų rajone.

KGB rajono poskyrio pasiūlymu rajono laikraščio korespondentas A. KELIUOTIS surinko medžiagą apie ankstesnę KORSAKO veiklą ir laikraščio „Biržiečių žodis“ 95–101 numeriuose buvo išspausdintas straipsnis „Tikrasis jų veidas“, demaskuojantis nusikalstamą buržuazinių nacionalistų veiklą.

Straipsnis susilaukė teigiamos rajono gyventojų reakcijos.

1965 m. po keleto prašymų leidimą išvykti nuolat gyventi pas vyrą į Kanadą gavo Ona KARALIŪNIENĖ, Jurgio, g. 1909 m. Šedekonių kaime, gyvenanti Pasvalio rajono Papiškių kaime.

KARALIŪNIENĖS vyras – Petras KARALIŪNAS, Juozo, g. 1910 m., Didžiojo Tėvynės karo metais Pasvalio rajono Pušaloto miestelyje buvo eilinis banditų sukilėlių baudėjų būrio narys, 1944 metais pabėgo kartu su vokiečiais, o vėliau atsідūrė Kanadoje.

KARALIŪNIENĖ, išvykusi į užsienį, pradėjo susirašinėti su buvusiais kaimynais. Iš pradžių rašė, kad gyvenimu esanti patenkinta, bet vėliau ėmė peikti kapitalistinį gyvenimo būdą ir kalbėti apie grįžimą į Lietuvos TSR.

KGB organų iniciatyva, padedant Pasvalio rajono laikraščio „Darbas“ redakcijai, buvo gauti KARALIŪNIENĖS laiškai. Siekiant su-

kompromituoti idėją išvykti gyventi į kapitalistines šalis, 1968 m. gegužės 23 d. buvo išspausdintas straipsnis „Sesė iš Užatlantės“. Straipsnio autorė – rajono laikraščio redaktoriaus pavaduotoja drg. VAIČELIŪNIENĖ.

1944 m. gruodžio mėn. ginkluotos nacionalistų gaujos nariai Daukšių kaime nužudė Stefaniją RATNIKIENĘ. 1945 m. balandžio mėn. tame pačiame kaime žuvo jos vyras – Daukšių apylinkės sekretorius Jonas RATNIKAS.

Gavę žuvusių RATNIKŲ vaikų pareiškimą, KGB organai surinko šiuos nusikaltimus padariusių gaujos narių nusikalstamos veiklos įrodymus. Tačiau jų nepakako, kad kaltuosius būtų galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Todėl, siekiant sukompromituoti lietuvių buržuazinius nacionalistus, 1968 m. gegužės–birželio mėn. Pasvalio rajono laikraščio „Darbas“ 61–62 (2477/2478) numeriuose buvo išspausdintas straipsnis „Daukšių sekretorius“. Straipsnį parengė laikraščio „Darbas“ redaktoriaus pavaduotoja drg. VAIČELIŪNIENĖ.

Buvę RATNIKŲ kaimynai ir pažįstami teigiamai atsiliepė apie paskelbtą straipsnį.

Mūsų žinioje esančių rajonų spaudoje taip pat buvo paskelbta keletas laikraščių redakcijų korespondentų parengtų straipsnių, kuriuose atskleistas kai kurių aktyvistų dalyvavimas kovojant už tarybų valdžios stiprinimą ir jų žūtį nuo buržuazinių nacionalistų rankos pokario metais. KGB rajono poskyris korespondentams padėjo patikrinti faktinę medžiagą.

E.P. KGB PRIE LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
BIRŽŲ RAJONO POSKYRIO VIRŠININKAS
kapitonas

/A. JASINSKAS/ [parašas]

Dokumento pirmojo lapo viršuje yra KGB Biržų rajono poskyrio spaudas su 1969 m. liepos 29 d. data ir Nr. 949.

LYA, f. K-11, ap. 1, b. 422, l. 43–45. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

4. LSSR KGB 2-osios valdybos, 1-ojo ir 5-ojo skyriaus LSSR KGB išeivijos antisovietinių akcijų, susijusių su Belgrado pasitarimu, žlugdymo planas

1977 m. balandžio 11 d.

Slaptai
Egz. Nr. 2

TVIRTINU
VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO
prie LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
PIRMININKAS
generolas majoras

J. J. PETKEVIČIUS [parašo nėra]
1977 m. balandžio 11 d.

KGB prie TSRS MT 5-osios valdybos
1977 m. vasario 23 d. nurodymo Nr. 5/8-230 vykdymo

P L A N A S

Vykdam KGB prie TSRS MT Pirmininko patvirtintą Vakarų specialiųjų tarnybų ir reakcingųjų jėgų planų panaudoti antitarybiniais tikslais ideologinius centrus, sionistų ir nacionalistų organizacijas, vadinamuosius „disidentus“ ir kitas priešiškas Tarybų Sąjungai jėgas ryšium su 1977 metais Belgrade* vykšančiu pasitarimu demaskavimo ir sužlugdymo agentūrinių operatyvinių priemonių planą, Valstybės saugumo komitetui prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos vykdyti šias priemones:

1. Siekiant surinkti informaciją apie artimiausius ideologinės diversijos centrų, sionistų ir nacionalistų formuočių, taip pat kitų prie-

* Turima galvoje Helsinkio baigiamojo akto signatarų konferencija Belgrade 1977–1978 m.

šiškų elementų planus vykdyti antitarybines akcijas, susijusias su Belgrado pasitarimu, ir vykdyti mums naudingas kontrpropagandines priemones:

a) iki numatyto pasitarimo surengti susitikimus su užsienyje esančiais agentais „Vilnelė“, „Šarūnas“, „Profesor“, „Jura“, kurie gali pateikti informacijos apie „ALT“, „BATUN“, „VLIK“ ir kitų antitarybinių nacionalistinių organizacijų planuojamas priešiškas akcijas;

b) tokiais pat tikslais panaudoti artimiausiu metu į JAV išvyksiančius agentus „Svetlana“, „A. Girėnas“, „Helga“, [...], „Krantas“, „Bulavas“, į VFR – „Žemaitis“, į Angliją____,____, kurie turi ryšių su asmenimis, dalyvaujančiais reakcingų organizacijų veikloje.

2. Išplatinti kapitalistinių šalių spaudoje medžiagą, demaskuojančią priešišką veiklą lietuvių reakcingosios išeivijos centrų ir organizacijų atstovų, kaip aršių nusiginklavimo priešų ir šmeižikų, pasinaudojančių įvairia sufabikuota medžiaga vadinamuoju „žmogaus teisių gynimo“ klausimu antitarybinei propagandai skleisti. Tuo tikslu:

a) išspausdinti respublikinėje spaudoje, kuri įvairiais būdais patenka į Vakarus, keletą straipsnių su konkrečiais pavyzdžiais, įrodančiais per užsienio radijo stotis ar reakcingąją Vakarų spaudą skelbiamų faktų apie bažnyčios persekiojimą ir žmogaus teisių pažeidimus TSRS melagingumą;

b) organizuoti sistemingą siuntimą į Vatikaną, vyriausybines kapitalistinių šalių instancijas, tarptautines organizacijas ir pažangius lietuvių laikraščius „Laisvė“ ir „Vilnis“ tarybinių piliečių laišku ir pareiškimų, kuriuose būtų reiškiamas pasipiktinimas dėl tendencingos, šmeižikiškos ir išgalvotos medžiagos, paimitos iš respublikoje platinamų nelegalių „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos“, „Aušros“ leidinių, taip pat gaunamos iš vadinamųjų „disidentų“ medžiagos apie „žmogaus teisių gynimą“ TSRS ir mūsų respublikoje panaudojimo „Amerikos balso“, „Laisvės“, Vatikano radijo laidose;

c) [...]

d) parengti keletą buvusių buržuazinės Lietuvos politinių partijų lyderių, užėmusių vadovaujančius postus buržuazinės Lietuvos valstybės aparate, nacionalistinių pagrindžio organizacijų ir pokario

metais veikusio ginkluoto pagrindžio vadų, pakeitusių savo priešiškas pažiūras ir tvirtai stojusių į tarybines pozicijas, pasisakymų per respublikinę spaudą;

e) atsižvelgiant į tai, kad Amerikos valdžia pradėjo persekioti buvusius karo nusikaltėlius, imtis priemonių tokiems asmenims išaiškinti tarp JAV lietuvių emigrantų, parengti apie juos reikalingą medžiagą ir atitinkamais būdais perduoti ją oficialiems JAV organams, sionistų organizacijų atstovams ir Amerikos spaudai, taip pat panaudoti mums naudingais politiniais tikslais;

f) siekiant demaskuoti užsienyje skleidžiamus šmeižikiškus prasimanymus apie buvusio Lietuvos TSR Paminklų konservavimo instituto vyresniojo mokslinio bendradarbio psichiškai nesveiko M. S. TAMONIO savižudybę ir kompromituoti jų inspiratorius, nušviesti oficialiu būdu į pažangius lietuvių išeivijos laikraščius „Laisvė“ ir „Vilnis“, taip pat į „Santaros-Šviesos“ federacijos žurnalo „Akiračiai“ redakciją išspausdinti TAMONIO tėvo laišką;

g) suderinus su KGB prie Lietuvos TSR MT OTO, sistemingai atrinkti iš kapitalistinių šalių tarybiniais piliečiams siunčiamus dokumentus, smerkiančius buržuazinį gyvenimo būdą, beteisiškumą, diskriminaciją ir pan.

Tokius dokumentus legalizuoti ir panaudoti KGB organų interesais (straipsniams į spaudą, kontrpropagandiniams pareiškimams per radiją, televiziją ir kt. parengti).

3. Demokratinių pokyčių TSRS ir mūsų respublikoje, tarybinės liaudies kultūrinio, socialinio, mokslinio gyvenimo pasiekimų propagavimui panaudoti šių metų balandžio mėn. į JAV išvykstančius agentę „Svetlana“ ir patikėtinį „Ž“, kurie po kino filmo „Velnio nuotaka“ demonstravimo susitiktų su žiūrovais miestuose, kuriuose gyvena daugiausia lietuvių emigrantų, taip pat TjTB „Sputnik“ šių metų birželio mėn. organizuojamą turistų grupės išvyką į JAV su tikslinėmis užduotimis įtraukiant į šią grupę patyrusius agentus_____ ir patikėtinius_____.

Šiais tikslais, bendradarbiaujant su respublikinėmis instancijomis:

a) per Vokiečių-lietuvių literatūros draugiją šių metų gegužės–

birželio mėn. nusiųsti į VFR specialią grupę, sudarytą iš respublikos kūrybinės inteligentijos atstovų, įtraukiant į ją operatyvinį darbuotoją ir patyrusių agentų, kurie, susitikdami su Vakarų Vokietijos visuomene ir lietuvių emigrantais, atliktų mums naudingą politinį darbą.

b) pakviesti į respubliką dvi lietuvių emigrantų jaunimo atstovų grupes – iš Kanados ir VFR ir jų buvimo respublikoje metu dirbti su jais mums naudingą politinį darbą.

Sudaryti sąlygas svečių teisėmis per „Tėviškės“ draugiją atvykti į Lietuvos TSR žymiesiems išeivijos literatūros ir meno veikėjams – V. VIZGIRDAI, A. TAMOŠAIČIUI, M. GIMBUTIENEI, E. CINZUI ir kitiems, daryti jiems mums naudingą politinę įtaką ir stengtis gauti iš jų interviu, kuriuose būtų teigiamai atsiliepiama apie apsilankymą respublikoje.

4. Siekiant suvaržyti nacionalistinių organizacijų rodomą aktyvumą rengti su Belgrado pasitarimu susijusias antitarybines akcijas, stiprinti agentūrinį operatyvinį darbą išaiškinant ir perimant jų ryšius su asmenimis TSRS.

Imtis ryžtingų priemonių ir užkirsti kelią operatyvinės įskaitos bylų objektų, politiškai nebrandžių ar priešiskai nusistačiusių tarybinių piliečių bandymams perduoti į Vakarus tendencingas, šmeižikiškus ir kitokius ideologiškai žalingus dokumentus ir rankraščius, taip pat ir žmogaus teisių klausimais.

Tais pačiais tikslais, vykdant priemones, tarp jų ir pagal planą „Sistema“, skirtą emisarams išaiškinti ir sužlugdyti priešą kėslus panaudoti turizmą priešiskai veiklai vykdyti, imtis ryžtingų jų demaskavimo ir viešo kompromitavimo priemonių.

5. Lietuvos TSR MVD VRS yra šeši pareiškimai žydų tautybės asmenų, norinčių grįžti iš Izraelio į Tarybų Sąjungą pas savo gimines, gyvenančius Vilniuje.

Nustatyti buvusių tarybinių piliečių gimines, surengti su jais atitinkamus pokalbius ir stengtis per juos gauti medžiagos, kurią būtų galima panaudoti TSRS KGB rengiamame rinkinyje.

6. Vadovaujantis Centro nurodymais, surinkti ir nusiųsti KGB prie TSRS MT 5-ajai ir 1-osios vyriausiosios valdybos „K“ valdybai

atitinkamą dokumentinę medžiagą nurodytomis temomis rinkiniui rusų ir anglų kalbomis parengti ir išleisti.

Vykdo: Lietuvos TSR KGB 2-oji valdyba,
1-asis ir 5-asis skyriai.

KGB prie Lietuvos TSR MT 2-osios valdybos viršininkas pulkininkas –	KGB prie Lietuvos TSR MT 1-ojo skyriaus viršininkas pulkininkas –	KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ojo skyriaus viršininkas pulkininkas –
Naras [parašo nėra]	Karinauskas [parašo nėra]	Ščensnovičius [parašo nėra]

1977 m. balandžio. 8 d. 1977 m. balandžio. 8 d. 1977 m. balandžio. 8 d.

Nr. 5/3790

*Tikra: 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
A. Sinkevičius [parašas]. 1977.04.12.*

išsp. 3 egz.

1 egz. – 2-ajai valdybai

2 egz. – 1-ajam skyriui

3 egz. – 5-ajam skyriui

vykd. Sinkevičius

sp. Žiurkevičienė

____ lapų juodraštis

sunaikintas

77.4.7

*Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Drg.
A. V. Naruševičiui. Prašau organizuoti vykdymą. 77.IV. 13.“*

*Dokumento pirmojo lapo apačioje yra KGB 1-ojo skyriaus spaudas
su 1977 m. balandžio 13 d. data ir numeriu 1721.*

*LYA, f. K-35, ap. 2, b. 299, l. 93–97. Patvirtintas nuorašas. Mašin-
raštis. Versta iš rusų kalbos.*

5. LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko M. Ščensnovičiaus raštas SSRS KGB 5-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininkui K. Piastolovui dėl darbo su buvusiais buržuazinės Lietuvos lyderiais siekiant panaudoti juos propagandos priemonėse

1977 m. liepos 11 d.

Slaptai
Egz. Nr. 2

77 liepos 11 d.
5/7094

KGB prie TSRS MT 5-OSIOS VALDYBOS
2-OJO SKYRIAUS VIRŠININKUI
pulkininkui

drg. K. T. PIASTOLOVUI
Maskva

Dėl darbo su buvusiais buržuazinės
Lietuvos lyderiais siekiant panaudoti
juos propagandos priemonėse

Be vykdomų agentūrinių operatyvinių priemonių lokalizuojant ir nutraukiant lietuvių buržuazinių nacionalistų priešišką veiklą respublikoje ir užsienyje, respublikos Valstybės saugumo komitetas skiria nuolatinį dėmesį darbui su buvusiais buržuazinės Lietuvos partijų lyderiais ir vyriausybės nariais. Kai kuriems iš jų daromas teigiamas poveikis, o kai jie pakeičia savo politines pozicijas, stengiamasi įkalbėti juos viešai demaskuoti buržuazinę ideologiją ir jos skleidėjus.

Ilgą laiką pagal operatyvinio stebėjimo bylą buvo tiriamas Juozas KELIUOTIS*, Jono, buvęs žymus buržuazinės Lietuvos krikščionių demokratų partijos veikėjas, klerikalinio žurnalo „Naujoji Romuva“ („Novaja Romuva“) vyriausiasis redaktorius, du kartus teistas už ypač sunkius valstybinius nusikaltimus.

* Juozas Keliuotis (1902–1983) – žurnalistas, rašytojas, vertėjas. 1931–1940 m. „Naujosios Romuvos“ redaktorius. 1944 m. dalyvavo Lietuvos išlaisvinimo tarybos veikloje. 1945–1947 m. ir 1952–1956 m. praleido lageriuose.

1956 metais grįžęs iš įkalinimo į respubliką, KELIUOTIS atnaujino ryšius su kai kuriais buvusiais veikėjais ir daugeliu senosios inteligentijos atstovų, kuriems darė ideologiškai žalingą įtaką. Pradėjo susirašinėti su kapitalistinėse šalyse gyvenančiais reakcingų pažiūrų lietuvių emigrantais, iš kurių gaudavo moralinę ir materialinę paramą. Jie pasiūlė jam rašyti ir siųsti į užsienį jiems reikalingo turinio atsiminimus. Jis užmezgė naujus ryšius su kūrybiniu ir akademinio jaunimo ir susitikimuose su jais idealizuodavo buržuazinės Lietuvos praeitį.

Vykdomos agentūrinės operatyvinės priemonės KELIUOČIO priešškai veiklai nutraukti ilgą laiką teigiamų rezultatų nedavė. Tačiau, kai, siekdami daryti teigiamą poveikį, tiesioginius ryšius su juo užmezgė operatyvinis darbuotojas, keletas autoritetingų agentų ir patikėtinių, per dvejus metus pavyko gerokai pakeisti jo pažiūrą į tarybinę tikrovę, o galų gale jis sutiko pasisakyti spaudoje. Jo straipsniai 1971–1972 m. buvo spausdinami respublikinėje ir sąjunginėje spaudoje. Jis aprašė sunkią lietuvių liaudies padėtį buržuazinės santvarkos laikotarpiu ir milžiniškus ekonominius ir kultūrinius poslinkius, kurie įvyko tarybų valdžios metais, kritikavo priešišką reakcingosios lietuvių išeivijos veiklą. Tai priverė KELIUOTĮ dar labiau apsispręsti dėl savo idėjinų pozicijų.

Spaudoje pasirodžius KELIUOČIO straipsniams, priešiškę pažiūrų asmenys tiek šalyje, tiek užsienyje ėmė aršiai jį kritikuoti, nors dar visai neseniai laikė jį vienu iš „tikrų Lietuvos patriotų“, kurio nepajėgė palaužti jokios represijos.

Kadangi po to ilgą laiką KELIUOČIO straipsnių mūsų spaudoje nepasirodė, juo itin susidomėjo nacionalistinių pažiūrų asmenys (DOR objektai „Konspirator“, „Podonok“, „Posobnik“, DON objektai *Vanagaitė*, *Burauskaitė*), kurie ėmė aktyviai daryti jam nacionalistinių poveikį ir raginti vėl pradėti rašyti idėjiškai žalingus atsiminimus, taip pat siūlėsi padėti juos platinti. Tokį pat dėmesį KELIUOČIUI parodė ir užsienyje gyvenantys asmenys, su kuriais jis palaikė ryšius. Reakcingosios lietuvių išeivijos atstovai BRAZDŽIONIS, JANUŠAITIS, GIRNIUS, MILIUŠYTĖ 1974–1976 m. rašydami laiškus ir per asmenis, kurie iš JAV į respubliką atvykdavo kaip turistai, bandė KELIUOTĮ grąžinti į antitarybinį kelią. Kartu jie ieškojo būdų, kaip išgauti iš jo atsiminimų rankraščius ir pristatyti juos į užsienį. 1975 m. birželio mėn. minėto JANUŠAIČIO, aktyvaus lietuvių reakcingosios išeivijos orga-

nizacijos BALF'as nario, iniciatyva į Vilnių kaip turistė atvyko Regina ANDRIJAUSKIENĖ, kuri su KELIUOČIU užmezgė ryšį ir stengėsi iš jo gauti jau parengtą memuarinio pobūdžio medžiagą.

Mūsų pastangomis ši priešiška akcija buvo sužlugdyta, o jos dalyviai demaskuoti per respublikinę spaudą – 1975 m. laikraštyje „Tiesa“ („Pravda“) išspausdintame straipsnyje „Ir vėl BALF'o ranka“. Šis straipsnis sukėlė didelį susidomėjimą respublikoje ir užsienyje. Net reakcingosios išeivijos laikraštis „Vienybė“ („Jedinstvo“) 1976 m. lapkričio 9 d. buvo priverstas pripažinti, kad žurnalistas JANUŠAITIS bandė nelegaliai į Vakarų išvežti KELIUOČIO rankraščius.

Gavę duomenų apie vietinių nacionalistų ir lietuvių reakcingosios išeivijos atstovų priešiškus ketinimus pasinaudoti KELIUOČIU, mes sustiprinome darbą su juo siekdami apsaugoti nuo minėtų asmenų įtakos ir daryti teigiamą poveikį per agentus bei patikėtinius ir per tiesiogiai su juo bendraujančią operatyvinę darbuotoją. Įdėtų pastangų dėka KELIUOČIS sutiko išspausdinti atsiminimus apie kūrybinės inteligentijos suvaržymus buržuazinėje Lietuvoje. Pavadinimu „Langą praeitin pravėrus“ šiais metais jie buvo spausdinami „Švyturio“ („Majak“) žurnalo 5-ame ir 6-ame numeriuose, o pavadinimu „Sudeginęs tiltas“ – savaitraščio „Literatūra ir menas“ („Literatura i iskustvo“) 26-ame, 27-ame ir 28-ame numeriuose. Šie straipsniai sukėlė didelį skaitytojų susidomėjimą ir buvo teigiamai įvertinti. Pasirodžius KELIUOČIO straipsniams spaudoje, nacionalistiniai elementai jam vėl pažėrė aršius kaltinimus.

Mums naudingi KELIUOČIO prisiminimai artimiausiu metu bus spausdinami žurnale „Kultūros barai“ („Vechi kultury“).

Siekdami demaskuoti lietuvių buržuazinį nacionalizmą ir jo skleidėjus, suduoti atitinkamą smūgį buržuaziniams propagandininkams, skleidžiantiems piktybinį šmeižtą apie gyvenimo sąlygas Tarybų Lietuvoje, dirbome ir su kitais buvusiais buržuazinės Lietuvos politikais ir valstybės veikėjais. Po ilgai trukusio, atkaklaus darbo politiškai mums naudingą straipsnį šių metų balandžio mėn. spaudos puslapiuose paskelbė buvęs aktyvus fašistinės Tautininkų („Nacionalistov“) partijos narys, lietuvių tautinės jaunimo sąjungos „Jaunoji Lietuva“ („Molodaja Litva“) vadovas, buvęs buržuazinės Lietuvos žemės ūkio ministras Juozas SKAISGIRIS*, Jurgio, g. 1902 me-

* Juozas Skaisgiris (1901 – 1971) – žemės ūkio ministro pareigas ėjo V. Mirono ministrų kabinete. 1940–1956 m. kalėjo lageryje.

tais. Jo straipsnis „Per metų slenksčius“, kuriame autorius aprašo sunkias vargingų kaimo žmonių gyvenimo sąlygas Smetonos režimo metais Lietuvoje ir didžiulius laimėjimus, kuriuos lietuvių liaudis pasiekė tarybų valdžios metais, duoda atkirtį buržuaziniams šmeižikams. Nurodytas straipsnis buvo išspausdintas žurnalo „Švyturys“ 8-ame ir 9-ame numeriuose ir teigiamai įvertintas respublikos skaitytojų. Per jo aptarimą buvęs Liaudininkų („Narodnikov“) partijos lyderis Cezaris PETRAUSKAS* agentui „Ivan“ pareiškė, kad jis taip pat matė sunkią valstiečių padėtį buržuazinėje Lietuvoje ir bandė šį klausimą kelti laikraštyje „Lietuvos žinios“ („Izvestija Litvy“), tačiau fašistinis režimas esą žiauriai jį sutramdė. Straipsnio autoriaus argumentų negali paneigti ir kiti lietuvių buržuaziniai nacionalistai, tik kai kurie jų mano, kad netikslinga gręžiotis į „nepriklausomos“ Lietuvos praeitį.

Didžiojo Spalio 60-mečio proga, padedant Telegramų agentūros prie Lietuvos TSR MT direktoriaus pavaduotojui drg. BURBU-LIUI, mus dominančiais klausimais bus paimtas specialus interviu iš buržuazinės Lietuvos švietimo ministro K. K. [...]** ir sukarintos profašistinės organizacijos „Jaunoji Lietuva“ („Molodaja Litva“) vadovo ir organizatoriaus B. I. GREBLIAUSKO***, su kuriais dirbame atitinkamą darbą. Ieškoma galimybių kontrpropagandiniais tikslais panaudoti ir kitus buvusius buržuazinės Lietuvos autoritetus.

KGB prie LTSR MT 5-OJO SKYRIAUS VIRŠININKAS
pulkininkas

[parašas E. Baltino]
M. ŠČENSNOVIČIUS****

Tikra: KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. įgaliotinis papulkininkis [P. Kalakausko parašas].

LYA, f. K-30, ap. 1, b. 375, l. 186–189. Patvirtintas nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

* Cezaris Petrauskas (1900 – 1978) – teisininkas. „Lietuvos žinių“ redaktorius, ėjo Lietuvos liaudininkų partijos gen. sekretoriaus pareigas. 1948 m. ištremtas, 1957 m. tremtyje nuteistas kalėti. 1959 m. grįžo į Lietuvą.

** Pavardė taisyta, bet neįskaitoma.

*** Benediktas Grebliauskas-Grebliušas (1902–1980) – vienas iš tautininkų jaunimo sąjungos „Jaunoji Lietuva“ įkūrėjų ir pirmininkas 1927–1938 m. 1940 m. ištremtas.

**** Virš M. Ščensnovičiaus pavardės ranka užrašyta E. Baltino pavardė.

6. LSSR KGB 5-ojo skyriaus poeskyrio Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto kompromitavimo ir dezorganizavimo agentūrinių operatyvinių priemonių planas

1979 m. vasario 14 d.

SLAPTAI

Egz. Nr. 6

Tvirtinu

Lietuvos TSR Valstybės saugumo komiteto
Pirmininko pavaduotojas generolas majoras

H. Vaigauskas [parašo nėra]

1979 m. vasario 14 d.

Vadinamojo Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto kompromitavimo ir dezorganizavimo agentūrinių operatyvinių priemonių

P L A N A S

Grupinio operatyvinio tyrimo bylos „Pautina“ objektai – reakcinieji kunigai *Svarinskas* („Neispravimys“), *Tamkevičius* („Tomov“) ir *Zdebskis* („Naglec“), kurie yra vieni iš pagrindinių „LKB kronikos“ nelegalios leidybos inspiratorių, taip pat *Kauneckas* (DOR objektas „Restavrator“) ir *Vėlavičius*, siekdami suaktyvinti priešišką veiklą, padedant TSRS tikinčiųjų teisėms ginti krikščionių komitetui, 1978 m. lapkritį įkūrė vadinamąjį Lietuvos tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą ir apie tai informavo užsienio korespondentus Maskvoje sušauktoje konferencijoje.

Šios akcijos organizatorių tikslas – atskleisti bažnyčios ir tikinčiųjų diskriminavimo faktus, siųsti atitinkamus kreipimusis valstybiniais organams ir informuoti užsienio visuomenę apie tariamą religijos persekiojimą mūsų šalyje.

Nurodyto komiteto veiklai lokalizuoti ir sužlugdyti, jo nariams kompromituoti dvasininkijos ir tikinčiųjų akyse, siūlome vykdyti šias priemones:

1. Per dvasininkijos ir tikinčiųjų sluoksniuose turimus agentus ir operatyvinėmis techninėmis galimybėmis išsiaiškinti, kaip tyrimo objektai, prisidengę sukurtu „komitetu“, planuoja toliau vykdyti priešišką veiklą. Ypatingą dėmesį skirti dokumentavimui priešiškų veiksmų, tikinčiųjų kurstymo nepaklusti kultų įstatymams ar daryti kitus veiksmus, kenkiančius valstybės ar visuomenės interesams.

Šiais tikslais nuolat dokumentuoti objektų „Neispravimų“, „Tomov“, „Naglec“, „Restavator“ ir Vėlavičiaus priešišką veiklą, vykdomą prisidengus minėtu „komitetu“, jų antitarybinius, šmeižikiškus išpuolius per tikintiesiems sakomus pamokslus, taip pat jų veiklą leidžiant nelegalius leidinius, kad prieš juos būtų galima imtis baudžiamojo proceso priemonių.

Vykdo: drg. J. P. Radzevičius, drg. V. A. Šiaudinis, KGB Raseinių, Vilkaviškio, Lazdijų, Telšių ir Tauragės RO.

2. Katalikų bažnyčios vadovybėje esantiems agentams („Daktaras“, „Algis“, „Jonas“, „Švyturys“, [...], „Gintautas“, „Juozapas“) duoti užduotį sulaikyti minėtus asmenis nuo ekstremistinės veiklos, neleisti jiems kištis į vyskupijų valdymo reikalus ir pasmerkti tokius jų išsišokimus vertinant tai kaip skaldytojišką veiklą, kuri veda į sektantizmą ir griauina bažnyčią iš vidaus.

Kad agentai sėkmingai atliktų šį darbą, kunigų vardu parengti vyskupams ir vyskupijų valdytojams laiškus, smerkiančių „komiteto“ narių skaldytojišką veiklą ir raginančių taikyti jiems atitinkamas poveikio priemones.

Vykdo: J. V. Valuckas, J. P. Radzevičius, V. A. Šiaudinis.

3. Agentui „Gladijolė“ pavesti parengti kolektyvinio kunigų laiško projektą, smerkiantį skaldytojišką ekstremistų veiklą, ir, suderinus su mumis ir agentui surinkus lojalių ir autoritetingų kunigų parašus, nusiųsti bažnyčios vadovybei, taip pat į Vatikaną ir išeivių klerikalų centrus.

Be to, tokius pat kunigų ir tikinčiųjų vardu parašytus laiškus, kuriuose būtų išreikštas nepasitenkinimas jų kaip dvasininkų elgesiu ir reikalaujama nutraukti jų kurstytojišką veiklą, periodiškai siųsti paties „komiteto“ nariams ir vyskupijų kurijoms.

Vykdo: 4-asis [5-ojo skyriaus] poskyris, operatyvinė grupė, KGB RO.

4. Per dvasininkijos ir bažnyčios aktyve esančius įtakingus mūsų agentus kurstyti nuotaikas, kad „komiteto“ narių ekstremistinė veikla yra beprasmiška ir žalinga, aštrina bažnyčios ir valdžios santykius, todėl prieš bažnyčią gali būti pradėta imtis griežtų priemonių.
Vykdo: drg. J. V. Valuckas, drg. J. P. Radzevičius, KGB RO.

5. [...]

Tuo pačiu tikslu objekto „Restavrator“ tyrimui panaudoti KGB Leningrado srities valdybos agentą „Nikolaj“.
Vykdo: drg. V. E. Čeken, KGB Telšių RO.

6. Siekiant varžyti aktyvią priešišką objekto „Tomov“ veiklą ir ją sukompromituoti, vykdyti TSRS KGB sankcionuotą -----*.
Vykdo: drg. J. V. Valuckas, drg. V. A. Šiaudinis.
[Terminas] 1979 m. gegužė.

7. Siekiant atitraukti „komiteto“ narių dėmesį nuo aktyvios priešiškos veiklos ir sužlugdyti jų autoritetą, periodiškai siųsti pas juos patikėtinius, taip pat teistus už kriminalinius nusikaltimus ir amoralaus elgesio asmenis, kurie, apsimetę nukentėjusiais dėl savo pažiūrų, prašytų „komiteto“ vardu juos „užstoti“ ir suteikti materialinę paramą.
Vykdo: KGB Raseinių, Vilkaviškio, Lazdijų, Telšių ir Tauragės RO.

8. Siekiant dezinformuoti objektus „Neispravimyj“, „Tomov“, „Naglec“ ir „Restavrator“, parengti ir nusiųsti jiems fiktyvių asmenų vardu, taip pat ir iš kitų Sąjungos sričių, laiškus ir pareiškimus su išgalvotais faktais ir taip priversti „komiteto“ narius eikvoti jėgas jų patikrinimui. Jeigu jie tokius „dokumentus“ paskelbtų, organizuoti jų paneigimą ir apkaltinti ekstremistus melu.
Vykdo: drg. J. P. Radzevičius, drg. V. A. Šiaudinis ir suinteresuoti KGB RO.

9. Padedant tarybiniais organams, tarp gyventojų sustiprinti propagandinį ateistinį darbą, ypač tose vietovėse, kuriose dirba mi-

* Tikriausiai turima omeny slapta priemonė, kuri buvo pritaikyta kunigui Juozui Zdebskiui, t. y. nudeginimas radioaktyviosiomis medžiagomis.

nėti kunigai, ir konkrečiais pavyzdžiais demaskuoti žalingą jų poveikį tikintiesiems.

Be to, parengti rajoninei spaudai antireligine tema mokytojų, mokinių, tikinčiųjų straipsnių, smerkiančių reaktingų klerikalų kurstytojišką veiklą.

Vykdo: KGB Raseinių, Vilkaviškio, Lazdijų, Telšių ir Tauragės RO.
Priemonių įvykdymo terminas – 1979 metai.

Lietuvos TSR KGB 5-ojo skyriaus poskyrio viršininko
pavaduotojas majoras

[parašas]

Šiaudinis

Sutinku:

LTSR KGB 5-ojo skyriaus viršininkas
pulkininkas

E. Baltinas [parašo nėra]

Nr. 5/972

išsp. 8 egz.

1 – [tekstas neįskaitomas]

2 – drg. Radzevičiui

3 – Raseiniai

4 – TSRS KGB

5 – Vilkaviškis

6 – Lazdijai

7 – Telšiai

8 – Tauragė

vykd. Šiaudinis

sp. Ogdanova

79.02.03

7 lapų juodraštis sunaikintas

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Asmeniškai LTSR KGB Lazdijų RO viršininkui papulkininkui drg. T. V. Žemaičiui. Lazdijai.“ Taip pat yra KGB Lazdijų rajono poskyrio spaudas su 1979 m. kovo 5 d. data ir Nr. 250.

*LYA, f. K-30, ap. 1, b. 884, l. 148–151. Nuorašas. Mašinraštis. Vers-
ta iš rusų kalbos.*

7. LSSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas SSRS KGB 1-osios vyriausiosios valdybos „K“ valdybos viršininko pavaduotojui N. Lysenkai dėl objekto „Dekadent“ kompromitavimo priemonių vykdymo

1978 m. kovo 20 d.

Slaptai

Egz. Nr. 2

KGB prie TSRS MT 1-OSIOS VYRIAUSIOSIOS
VALDYBOS „K“ VALDYBOS VIRŠININKO
PAVADUOTOJUI – generolui majorui

drg. N. E. LYSENKAI

Maskva

78 m. kovo 20 d.

5/3440

Dėl objekto „Dekadent“
kompromitavimo priemonių vykdymo

1977 m. sausio 25 d. trim mėnesiams į JAV Kalifornijos Berklio universitetą skaityti paskaitų ciklo išvyko DOR objektas Nr. 99 „Dekadent“ – Tomas Andrius VENCLOVA, Antano, g. 1937 m., buvęs Vilniaus gyventojas. Išvykęs į Vakarus, „Dekadent“ iškart pradėjo atvirą antitarybinę veiklą, aktyviai įsitraukė į priešų ideologinių centrų ir reakcingosios lietuvių išeivijos vykdomas priešiškas akcijas, už tai TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1977 m. birželio 14 d. įsaku jam buvo atimta TSRS pilietybė.

Gaunama patikimos informacijos, kad objektas „Dekadent“ užsienyje tęsia priešišką veiklą dalyvaudamas įvairiose viešose prieš mūsų šalį nukreiptose propagandos akcijose.

Turimos medžiagos analizė rodo, kad tam tikra lietuvių reakcingosios išeivijos dalis objektu „Dekadent“ nepasitiki ir įtaria, kad jis yra atsiųstas KGB organų su specialia užduotimi. Viešai toks kaltinimas jam buvo pareikštas JAV leidžiamame reakcingosios lietuvių išeivijos

laikraštyje „Naujienos“ („Novosti“). Be to, „Dekadent“ buvo aštriai sukritikuotas reakcingosios lietuvių išeivijos laikraštyje „Dirva“ („Niva“) už tai, kad kai kurias paskaitas Berklio universitete skaitė rusų kalba.

Siekiant žlugdyti objekto „Dekadent“ autoritetą ir stiprinti lietuvių emigrantų nepasitikėjimą juo, varžyti jo priešišką veiklą, vykdomos jį kompromituojančios priemonės.

Lietuvių emigrantų laikraščiams „Naujienos“ ir „Dirva“ tariamai JAV gyvenančio lietuvių emigranto Petro Kebrio vardu parengėme du anoniminius laiškus, kompromituojančius objektą „Dekadent“. Šių laiškų autorius apsimeta Lietuvos patriotu, kuris esą neseniai lankėsi Lietuvos TSR ir po šio apsilankymo ėmė dar labiau nepasitikėti objektu „Dekadent“. Laiškuose pateikiami duomenys, duodantys pagrindą įtarti, kad „Dekadent“ iš Lietuvos TSR išvyko su specialia užduotimi, o tokiems įtarimams patvirtinti laiškuose nurodomi kompromituojantys faktai iš jo asmeninio gyvenimo ir veiklos Lietuvoje, kurie nėra žinomi išeivių bendruomenei arba pateikiami iškreiptai.

Prašome Jūsų nurodymo išsiųsti šiuos laiškus nurodytais adresais iš *Niujorko* pasinaudojant PGU užsienio taško *Niujorke* galimybėmis.

Objektą „Dekadent“ kompromituojančios priemonės, tarp jų ir minėtų laiškų išsiuntimas „Naujienų“ ir „Dirvos“ laikraščiams, ir jų turinys yra suderinti su KGB prie TSRS MT 5-osios valdybos vadovybe ir gautas jos pritarimas. Objekto „Dekadent“ kompromituojančių priemonių vykdymą kontroliuoja KGB prie TSRS MT 5-osios valdybos 2-asis skyrius.

Nurodyti laišakai parašyti KGB prie Lietuvos TSR MT vieno vykdytojo ant amerikiečių gamybos popieriaus.

Priedas: Paketas su dviem laiškais, neslaptai.

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO prie LIETUVOS
TSR MINISTRŲ TARYBOS PIRMININKAS (*pavaduotojas*)
generolas majoras

J. PETKEVIČIUS* [parašo nėra]

* Virš J. Petkevičiaus pavardės ranka įrašyta pavaduotojo H. Vaigausko pavardė.

išsp. 2 egz.

1 egz. – pagal adresą

2 egz. – į bylą Nr. 99

vykd. Milkevičius

sp. Makarevič

78.III.20

p. 310

IAO peržiūrėta Žalos

Tikra: KGB prie Lietuvos TSR MT 5-ojo skyriaus operatyvinis įgaliotinis vyresn. ltn. J. Milkevičius [parašas] 78.03.24.

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 202, l. 13–14. Patvirtintas nuorašas. Mašinaraištis. Versta iš rusų kalbos.

8. LSSR KGB 1-ojo skyriaus pasiūlymai dėl darbo su lietuvių išeivija gerinimo

1987 m. lapkričio 17 d.*

P A S I Ū L Y M A I

dėl darbo su lietuvių išeivija gerinimo

1. Visapusiškai aktyvinti darbą su pažangiosios lietuvių išeivijos, ypač su jos spaudos leidinių („Vilnis“, „Laisvė“, „Vaga“ ir kt.) aktyvu, kaip su jėga, tam tikru mastu galinčia propaguoti Vakaruose taikingą TSKP užsienio politikos kursą, Lietuvos TSR pasiekimus tarybų valdžios metais ir prisidėti prie tolesnio lietuvių reakcingosios išeivijos žlugdymo.

Tuo tikslu praktikuoti:

- siųsti pažangioms lietuvių išeivijos organizacijoms medžiagą, tinkamą spausdinti laikraščiuose „Laisvė“, „Vilnis“ ir kt.;
- pakviesti į respubliką žymiausias pažangiosios išeivijos veikėjus ir jų buvimą čia panaudoti mums naudingais tikslais;

* Preliminari data, nustatyta remiantis dokumento pirmojo lapo rezoliucija.

– sugrąžinti į Lietuvos TSR pažangių emigrantų turimą istoriniu požiūriu vertingą medžiagą, kurios panaudojimas respublikoje duotų galimybę parodyti komunistinių idėjų jėgą ir gyvybingumą.

2. Atsižvelgiant į tai, kad netolimoje ateityje iš politinės veiklos arenos neišvengiamai turės pasitraukti pažangioji lietuvių išeivija, toliau stiprinti Lietuvos TSR atstovų ryšius su reakcingosios išeivijos vadinamuoju liberaliuoju sparnu, vienijančiu blaiviau mąstančius rašytojus, dailininkus, kai kuriuos federacijos „Santara-Šviesa“ veikėjus, išeivijos laikraščių redakcijų narius, jaunimo atstovus ir kt. ir daryti jiems teigiamą poveikį.

Tam reikia:

– toliau siųsti parengtas respublikos kūrybinės inteligentijos grupes į JAV dalyvauti liberaliosios išeivijos organizacijos „Santara-Šviesa“ renginiuose ir kviesti per „Tėviškės“ draugiją santariečių grupes į Lietuvos TSR;

– plėsti respublikos mokslo kolektyvų ryšius su išeivių mokslininkų atstovais sudarant galimybę jiems stažuotis VVU ir kitose respublikos aukštosiose mokyklose;

– toliau rengti VVU kursus lietuvių išeivijos jaunimui, gerinti jų kokybę atsižvelgiant į anksčiau darytas klaidas. Vilniaus valstybiniame universitete tikslinga paskirti atsakingą vykdytoją, kuris galėtų nuolat koordinuoti su šiais kursais susijusį organizacinį, mokomąjį metodinį ir mokslinį darbą. Be to, būtų tikslinga tobulinti kandidatų į kursus atrankos tvarką įsteigiant JAV organizacinį centrą, kuris palaikytų ryšius su VVU. Tokio centro vaidmenį galėtų prisiimti, pavyzdžiui, Čikagos Ilinojaus universiteto Lituanistikos katedra. Siekti, kad į kursus būtų priimami jaunuoliai, turintys aukštąjį išsilavinimą, arba vyresniųjų kursų studentai, pakankamai gerai mokantys lietuvių kalbą. Siekiant stiprinti kursų materialinę bazę, būtų galima svarstyti ir mokesčio už kursus įvedimo klausimą, tai siūlo ir patys emigrantai. Tai skatintų išeivijos jaunimą rimčiau žiūrėti į mokymąsi kursuose;

– siekiant didinti propagandos poveikį, techniškai tobulinti išeivius dominančių Lietuvos radijo laidų užsieniui organizavimą (skundžiasi prastu girdimumu, trumpa trukme, nepatogiu transliacijos laiku);

- rengti geriausių lietuviškų tarybinių filmų, mūsų estrados vaizdo įrašus, kurti videofilmsus apie respublikos laimėjimus kultūros, švietimo, ekonomikos srityse ir platinti juos komerciniu pagrindu lietuvių kolonijose užsienyje;

- siekiant paveikti išeivijos jaunimą, prastai mokanti lietuvių kalbą, išspręsti laikraščio „Gimtasis kraštas“ priedo anglų kalba leidybos klausimą;

- toliau publikuoti respublikos spaudoje, ypač laikraštyje „Gimtasis kraštas“, gerai parengtą medžiagą, demaskuojančią reakcingosios išeivijos antitarybines akcijas, bet daryti tai apgalvotai, kad šios akcijos nebūtų pernelyg sureikšmintos;

- aktyviau dirbti su išeivija siekiant pritraukti lėšų mūsų organizacijos „Kultūros fondas“ renginiams. Pasinaudojant „Kultūros fondo“ galimybėmis, spręsti kultūros vertybių ir archyvų, kuriais disponuoja išeivija ir kuriuos ji nori perduoti įvairioms Lietuvos TSR įstaigoms, pergabenimo į respubliką finansavimo klausimą;

- „Tėviškės“ draugijai reikėtų labiau orientuotis į priėmimą respublikoje nedidelių specializuotų tautiečių turistų grupių, kurių narius vienija bendri interesai (sportas, tautinis menas, mokslas ir kt.). Tokias grupes būtų galima priimti pagal programas, į kurias būtų įtraukta daug propagandinio pobūdžio renginių;

- per „Tėviškės“ draugiją organizuoti kelių išeivijos jaunimo grupių iš JAV ir Kanados atvykimą į respubliką ir supažindinti juos su liaudies ūkio, mokslo ir kultūros laimėjimais, respublikos žmonių gyvenimu. Jų viešnagės programoje numatyti susitikimus su Lietuvos TSR jaunimu, diskusijas įvairiais aktualiais klausimais;

- nutraukti VFR lietuvių gimnazijos moksleivių grupių priėmimą, nes įdedamos pastangos ir lėšos neatitinka gaunamų rezultatų. Vietoj jų organizuoti asmeninius lietuvių kilmės vyresniųjų klasių gimnazistų ir studentų arba mūsų parinktų 3–4 žmonių grupių pakvietimus. Išnagrinėti, kokios yra galimybės panaudoti šiais tikslais JOK;

- rekomenduoti Draugystės ir kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugijai, Vilniaus miesto vykdomajam komitetui ir kitoms respublikos įstaigoms, palaikančioms ryšius su užsieniu, į delegacijas, vykstan-

čias į šalis, kuriose yra didelės lietuvių išeivių kolonijos, įtraukti „Tėviškės“ draugijos atstovus, kurie dirbtų atitinkamą darbą su tautiečiais;

- nuspręsti, kuri įstaiga (Vilniaus valstybinis universitetas ar Lietuvos TSR Mokslų akademija) turi koordinuoti ryšių palaikymą su Baltijos institutu Švedijoje*, nes instituto vadovybė vengia palaikyti ryšius su „Tėviškės“ draugija. Palaikyti ryšius su šiuo institutu įpareigoja ir mūsų užsienio politikos interesai, ir TSKP CK** nutarimas šiuo klausimu. Praktiškumo sumetimais reikėtų parengti mūsų atstovų ryšių palaikymo su šiuo institutu ilgalaikę programą, kelti šią problemą respublikos spaudoje, turėti sąrašus galimų kandidatų – mokslininkų ir kultūros veikėjų - dalyvauti Baltijos instituto konferencijose, kurias būtų galima atitinkamai parengti (1989 metais X konferencijos tema – „Pabaltijo respublikų 1915–1940 metų istorijos problemos“);

- toliau leisti ir platinti užsienyje knygas, demaskuojančias vakarietišką gyvenimo būdą, nacionalistinių pažiūrų išeivių reakcingumą ir propaguojančias Tarybų Lietuvos laimėjimus;

- pasinaudojant „Inturisto“ galimybėmis, visapusiškai plėtoti respublikoje etninį turizmą, atidaryti naujus turistinius maršrutus (pavyzdžiui, „Raketa“ nuo Kauno iki Nidos, su sustojimu Nidoje). Įrengti užsienio turistams kempingą arba viešbutį Trakų, Aukštadvario apylinkėse, Molėtų arba Anykščių rajonuose;

- apsvarstyti klausimą dėl pensionato tautiečių poilsiui organizuoti statybos Palangoje už emigrantų lėšas. Skirti emigrantams atitinkamą kiekį kelialapių į jau veikiančias sanatorijas ir poilsio namus;

- organizuoti respublikos kurortinėje zonoje namo (pensionato) pagyvenusiems emigrantams, pageidaujantiems likusį gyvenimą nu gyventi Lietuvoje, statybą pritraukiant jų lėšas. Už gyvenimą pensionate, gydymą ir paslaugas jie mokėtų tvirta valiuta.

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija neįskaitoma.

*LYA, f. K-35, ap. 2, b. 236, l. 199–202. Nuorašas. Mašinraštis. Vers-
ta iš rusų kalbos.*

* 1970 m. Stokholme įkurtas Baltijos institutas, kuriame aktyviai veikė latvių, estų ir lietuvių išeiviai.

** Galima paminėti SSKP CK biuro 1985 m. vasario 26 d. nutarimą „Dėl priemonių neutralizuojant antitarybines Pabaltijo išeivijos akcijas.“

X. KGB ir karo nusikaltėlių paieška

Karo nusikaltėliai – tai asmenys, įtariamai bendradarbiavę su okupacine nacių valdžia ir dalyvavę civilių gyventojų žudynėse Antrojo pasaulinio karo metais. Septintajame dešimtmetyje Vakaruose buvo atnaujintos karo nusikaltėlių paieškos ir teismai. Sovietų Sąjunga, siekdama savo tikslų, taip pat įsitraukė į karo nusikaltėlių paiešką.

Lietuva 1941–1944 metais buvo okupuota nacistinės Vokietijos. Vokiečiai leido, aišku, jų kontroliuojamoms, veikti po 1941 m. birželio 22–23 d. sukilimo sukurtai lietuvių vietinei savivaldai, policijai. Kilęs pasipriešinimas naciams nebuvo toks stiprus kaip pasipriešinimas sovietų valdžiai. Todėl kai kurių lietuvių dalyvavimas masinėse žydų žudynėse ir gana atsargi Lietuvos laikinosios vyriausybės, Lietuvos Katalikų bažnyčios pozicija davė pretekstą sovietų valdžiai ir KGB apkaltinti lietuvius kolaboravimu su nacių valdžia ir tiesioginiu ar netiesioginiu prisidėjimu prie holokausto.

Karo nusikaltimais buvo apkaltinti Lietuvos laikinosios vyriausybės nariai ir aukšti pareigūnai: Juozas Ambrazevičius, Jonas Šlepetys, Kazys Palčiauskas, Jurgis Bobelis ir kt. Šie asmenys taip pat apkaltinti antisemitizmu ir žydų persekiojimu. Katalikų bažnyčios hierarchai, ypač vyskupas Vincentas Brizgys, kurio pasisakymai prieš sovietų valdžią buvo prilyginti pronacistinei pozicijai, taip pat buvo apkaltinti kolaboravimu su nacių valdžia. Daugelis sovietų kaltinimų buvo grindžiami tendencingu faktų ir dokumentų interpretavimu, iškraipymu, pavyzdžiui, tendencingai parinktomis arkivyskupo Juozo Skvirecko dienoraščio ištraukomis⁵¹.

Septintajame dešimtmetyje sovietų valdžia Lietuvoje organizavo viešus karo nusikaltėlių teismus. 1962 m. rugsėjo 26 d. LSRS Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegija nuteisė myriop Tautinio darbo apsaugos 13-ojo bataliono narius Praną Matiuką, Joną Palubinską, Boleslovą Čivinską ir dar šešis asmenis už tarybinių piliečių žudynes. 1962 m. spalio 10 d. vyko 12-ojo policijos bataliono dešimties narių teismas. Jie taip pat nuteisti mirties bausme. Jų vadui Antanui Impulevičiui, kuris buvo emigravęs į Vakarus, mirties bausmė paskelbta už akių. Karo nusikaltėlių teismai vyko ir Joniškyje

⁵¹ Karo nusikaltėliai JAV, LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1118, l. 101–107.

(1961 m.), Klaipėdoje (1964 m.), Rokiškyje (1965 m.). Apytiksliais duomenimis, iš viso sovietmečiu buvo nuteista apie 1300 žudynėse dalyvavusių asmenų: 300 sušaudyta, 1000 paskirtos kitos bausmės⁵².

Tačiau teismais sovietų valdžia siekė ne tiek įvykdyti teisingumą, kiek „auklėti“ visuomenę. Kai kurie kaltinamieji gyveno užsienyje ir dalyvavo išeivijos veikloje, todėl KGB panaudojo šiuos teismus anti-vakarietišškai propagandai skleisti⁵³ ir išeivijai diskredituoti. Per fasadines organizacijas KGB platino knygas, dokumentų rinkinius, neva įrodančius išeivių kaltę. Tokiomis priemonėmis buvo siekiama juos perduoti sovietiniam teisingumui.

Karo nusikaltėlių paiešką ir jų persekiojimą JAV organizavo 1979 m. įkurtas Specialiųjų tyrimų skyrius prie JAV Teisingumo ministerijos (toliau – OSI), kuris ėmėsi teisinių priemonių JAV pilietybei iš karo nusikaltėlių atimti ir juos deportuoti. Iš viso JAV pilietybė buvo atimta 61 asmeniui, 50 buvo priversti palikti JAV. 16 proc. iš jų buvo lietuviai⁵⁴. OSI gaudavo informacijos, dokumentų apie karo nusikaltėlius iš SSRS Užsienio reikalų ministerijos, Generalinės prokuratūros. Pagrindinį darbą renkant medžiagą apie karo nusikaltėlius atliko KGB, bet jis stengėsi neviešinti savo vaidmens šiame procese. Neretai OSI kaltinimai ir procesų inicijavimas būdavo pagrįsti KGB atsiųstomis dokumentų kopijomis, o ne originalais⁵⁵. KGB neleisdavo amerikiečių kaltintojams ir gynybai susipažinti su dokumentų originalais⁵⁶. Be to, amerikiečiai turėjo tenkintis sovietų parinktais liudytojais ir vertėjais. KGB dalyvaudavo iš JAV atvykusių teisininkų vykdomose liudininkų apklausose⁵⁷ taip netiesiogiai darydami jiems spaudimą. Tokiu būdu Vakaruose buvo nuteisti Liudas Kairys, Kazys Palčiauskas (1991 m. nuosprendis panaikintas), Bronius Kaminskas, bet atmesti kaltinimai Juozui Kungiui.

KGB vaidmuo karo nusikaltėlių paieškoje ir jų teismų procesuose buvo vertinamas kontroversiškai. Nors kartais kaltinimai būdavo

⁵² R. Geleževičius, *Holokausto teisingumas ir restitucija Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę (1990–2003)*, Vilnius, 2003, p. 38–41.

⁵³ S. P. Zumbakis, *Soviet evidence in North America court*, Chicago, 1988, p. 30.

⁵⁴ Lietuvos žydų žudynių byla, Vilnius, 2001, p. 376.

⁵⁵ Atsakymas į 1982 m. kovo 25 d. raštą Nr. 6/1223 dėl dokumentų prieš V. Brizgį, f. K-40, ap. 1, b. 227, l. 164.

⁵⁶ Dėl nacistinio karo nusikaltėlio J. Juodžio bylos, f. K-40, ap. 1, b. 238, l. 57.

⁵⁷ Planas veiksmų organizuojant ir atliekant Vilniuje liudininkų apklausą J. Juodžio byloje dalyvaujant JAV juristams, f. K-1, ap. 46, b. 161, l. 1–3.

pagrįsti, bet akivaizdu ir tai, kad sovietinis saugumas dėl savo tendencingumo, šališkumo siekė ne teisingumo, o diskredituoti visą su kaltinamaisiais susijusią išeiviją.

1. LSSR KGB Klaipėdos miesto valdybos 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinio įgaliotinio R. Rindoko pažyma apie A. Impulevičiaus paieškos bylą Nr. 1709

1959 m. balandžio 11 d.

Visiškai slapta

Egz. Nr. 1

P A Ž Y M A

apie IMPULEVIČIAUS paieškos bylą Nr. 1709

Pagal KGB prie Lietuvos TSR MT 1951 m. abėcėlinio sąrašo 223 p. vietinė paieška paskelbta –

Antanui IMPULEVIČIUI, Liudo, g. 1907 m. Panevėžyje, TSRS piliečiui, nepartiniam, turinčiam aukštąjį karinį išsilavinimą.

Paieškos byla užvesta 1949 m. vasario mėn. remiantis IMPULEVIČIAUS archyvinės tardymo bylos medžiaga. Iš bylos medžiagos matyti, kad IMPULEVIČIUS yra kadrinis buržuazinės Lietuvos armijos karininkas, užėmęs vadovaujančius postus. Nuo 1937 m. birželio mėn. iki 1939 m. ėjo buržuazinės Lietuvos armijos Generalinio štabo 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojo pareigas, vadovavo lenkų sekcijai, dirbo žvalgybinį ir kontržvalgybinį darbą prieš Lenkiją.

Nuo 1939 m. iki Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje IMPULEVIČIUS buvo Šaulių sąjungos štabo viršininkas.

1940 m. rugsėjo 11 d. IMPULEVIČIUS, remiantis RTFSR BK 58–IX str., Lietuvos TSR NKVD organų buvo suimtas, o 1941 m. gegužės 24 d. TSRS NKVD Ypatingasis pasitarimas nuteisė jį 8 metų laisvės atėmimu, bausmę atliekant PDL.

Per tardymą IMPULEVIČIUS parodymų apie savo nusikalstamą veiklą nedavė.

Didžiojo Tėvynės karo pradžioje IMPULEVIČIŲ vokiečiai iš kėlimo paleido, o jau pirmosiomis okupacijos dienomis IMPULEVIČIUS tapo policijos bataliono, pasivadinusio „Tautos darbo apsauga“ (TDA), vado padėjėju Kaune, vadovavo tarybinio partinio aktyvo suėmimams ir sušaudymams.

TDA reorganizavus į policijos baudėjų „savigynos“ batalionus, IMPULEVIČIUS buvo paskirtas 2-ojo policijos bataliono, kuris taip pat vykdė nusikalstamą veiklą, vadu. 1941 m. spalio mėn. šis batalionas buvo permestas į Minsko srities teritoriją. 1942 m. vasario mėn. iš 2-ojo policijos bataliono buvo suformuotas 12-asis policijos batalionas, kurio vadu iki 1943 m. buvo IMPULEVIČIUS.

IMPULEVIČIAUS vadovaujamas batalionas suiminėjo ir šaudė tarybinio partinio aktyvo narius ir žydų tautybės asmenis BTSR miestuose Minske, Slucke, Klecke, dalyvavo baudžiamosiose operacijose prieš tarybinius partizanus.

IMPULEVIČIAUS nusikalstamą veiklą patvirtina suimtų 2-ojo ir 12-ojo baudėjų batalionų narių P. A. LULEIKIO, K. A. ADOMAIČIO, P. J. RAŠKAUSKO ir kitų parodymai, taip pat 12-ojo bataliono leisto laikraščio „Rytų savanoris“ („Dobroolec Vostoka“) medžiaga.

Kaip pranešė KGB prie Lietuvos TSR MT 1-asis skyrius, 1954 m. IMPULEVIČIUS gyveno Vakarų Vokietijoje.

Agentų stebimas ieškomojo brolis P. L. IMPULEVIČIUS susirašinėjo su kažkokiu A. J. GINKEVIČIUMI, gyvenančiu Kaune. Vienaime laiške P. IMPULEVIČIUS rašė GINKEVIČIUI ir savo broliui Jonui, gyvenančiam Aukštadvaryje, Jiezno rajone, kad gavo iš Antano laišką, o kitą dieną jį išsikvietė „draugai“ ir jis turėjęs nemalonumų. (Jį buvo iškvietęs gamyklą aptarnaujantis operatyvinis darbuotojas. Darbuotojas nežinojo, kad jo brolis yra ieškomas ir su juo susirašinėja.)

Vėliau per „PK“ buvo nustatyta, kad Petras IMPULEVIČIUS, jo sesuo Valia RUBINŠTEIN ir A. J. GINKEVIČIUS susirašinėja su Brone GINKEVIČIUS, gyvenančia JAV [...].

Žinoma, kad ieškomojo žmonos vardas Bronė, dukters – Danutė. Viename laiške Bronė GINKEVIČIUS rašė, kad dukra Danutė išlaikė stojamuosius egzaminus į universitetą. Šių metų kovo 18 d. laiške Bronėi GINKEVIČIUS P. IMPULEVIČIUS kreipiasi į brolių ir jo šeimą.

Nustatyti šie ieškomojo giminės:

brolis – Petras IMPULEVIČIUS, Liudo, g. 1920 m. Panevėžio r., Smilčių kaime, gyvena [...], dirba laivų remonto gamykloje.

Pirmoji jo žmona – Alfonsa DZINKAITĖ, Dominyko. Grįžęs iš lagerio, vedė antrą kartą. P. L. IMPULEVIČIUS pirmosiomis karo dienomis įstojo į baltųjų sukilėlių būrį Smilčių miestelyje, dalyvavo tarybinių piliečių suėmimuose. 1944 m. jis savo noru įstojo į Plechavičiaus armiją, dalyvavo kovose prieš Tarybinę armiją prie Klaipėdos.

1945 m. rugpjūčio 10 d. P. L. IMPULEVIČIUS buvo suimtas, o 1945 m. spalio 17 d. Lietuvos TSR MVD KT buvo nuteistas pagal 58-1^a str. pritaikius TSRS ATP 1943 04 19 įsako 2 str. sankciją – 20 metų katorgos darbų.

TSRS Aukščiausiojo Teismo Karo kolegijos 1956 m. gegužės 30 d. nutartimi IMPULEVIČIUI bausmės laikas buvo sutrumpintas iki 10 metų ir jis buvo paleistas į laisvę.

IMPULEVIČIUS yra antitarybinių pažiūrų. Pavyzdžiui, 1958 m. balandžio 20 d. laiške A. M. GINKEVIČIUI jis rašė: „...už ką? (turi ma galvoje atlikta bausmė). Už tai, kad mylėjau tai, kas buvo šventa kiekvienam lietuviui“.

sesuo – Valerija IMPULEVIČIŪTĖ-RUBINŠTEINIENĖ, Liudo, g. 1925 m. Panevėžio r., Smilčių kaime, gyvena [...]. Jos vyras Ilja RUBINŠTEIN, Lazario, g. 1913 m., teistas pagal RTFSR BK 58 str. Tiriamas 4-ajame poskyryje pagal bylą-formuliarą. Dirba gydytoju.

brolis – Jonas IMPULEVIČIUS, Liudo, g. 1908 m., gyvena [...] Gydomi arba dirba tuberkuliozės sanatorijoje. Pagal KGB prie Lietuvos TSR MT 6-ojo specialiojo skyriaus pranešimą, I. V. IMPULEVIČIENĖ, gyvenanti [...] miestelyje, susirašinėja su Brone GINKEVIČIUS,

gyvenančia JAV. 1948 m. J. L. IMPULEVIČIUS turėjo būti ištremtas, bet pasislėpė. Be to, su Brone GINKEVIČIUS susirašinėja Natalija MILUKAITĖ, gyvenanti Aukštadvario miestelyje. Ieškomojo žmonos brolis Albertas GINKEVIČIUS, Jono, g. 1929 m. Panevėžio r., Smilčių kaime, gyvena [...]

A. L. IMPULEVIČIAUS paieška nutraukta. Byla atiduota į archyvą. Byloje yra ieškomojo nuotrauka.

KGB PRIE LTSR MT KLAIPĖDOS MIESTO
VALDYBOS 2-OJO POSKYRIO VYRESN.
OPERATYVINIS ĮGALIOJINIS VYRESN.
LEITENANTAS –

[parašas] /RINDOKAS/

išsp. 5 egz.

1-as į bylą Nr. 1709

2-as į bylą Nr. ____

3-as į KGB Kauno m.

4-as į KGB Jiezno m.

5-as į OKGB LJB

sp. Bykova

Nr.1062 59.IV.11

LYA, f. K-30, ap. 1, b. 850, l. 11–13. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

2. LSSR KGB pirmininko pavaduotojo V. Konoplenkos raštas KGB padalinių viršininkams dėl darbo su paieškos bylomis ir nusikalstama veikla įtariamų asmenų operatyvinio tyrimo gerinimo

1966 m. rugpjūčio 3 d.

S l a p t a i

Egz. Nr. 34

KGB prie LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS 1-OJO SKYRIAUS, 2-OSIOS VALDYBOS 1-OJO, 2-OJO, 3-IOJO, 4-OJO SKYRIAUS, TARDYMO SKYRIAUS VIRŠININKAMS, MIESTŲ IR RAJONŲ ĮGALIOJIMAMS

Dėl darbo su paieškos bylomis ir
nusikalstama veikla įtariamų asmenų
operatyvinio tyrimo gerinimo

Valstybinės ypatingosios komisijos vokiškųjų fašistinių grobikų ir jų talkininkų piktadarybėms tirti duomenimis, laikinosios vokiečių okupacijos laikotarpiu Lietuvos TSR teritorijoje nacių nusikaltėliai, lietuvių buržuazinių nacionalistų gaujų, policijos būrių ir kitų prieš baudėjų formuočių nariai nužudė daugiau nei 600 tūkst. tarybinių piliečių.

Ypač žvėriškai fašistiniai nusikaltėliai ir jų talkininkai buržuaziniai nacionalistai elgėsi Paneriuose, Naujojoje Vilnioje, Kaune, Bezdonių miestelyje, Vilniaus rajone, Alytaus, Panevėžio, Vilkaviškio, Kapsuko, Mažeikių, Raseinių, Tauragės, Ukmergės, Utenos, Šakių ir kituose rajonuose.

Pokario metais Lietuvos TSR valstybės saugumo organai daug nuveikė demaskuodami karo nusikaltėlius, tarp jų aktyvius baudėjus – Tėvynės išdavikus, ir daugelis iš jų jau sulaukė pelnytų bausmės.

Tačiau iki šiol, kaip pažymėta KGB prie TSRS Ministrų Tarybos 1966 m. gegužės 16 d. nurodyme Nr. 42s, ne visi masinių žudynių

faktai ištirti ir ne visi nusikaltėliai, dalyvavę žvėriškose tarybinių piliečių žudynėse ir kankinimuose, demaskuoti ir nubausti.

Kai kuriuose KGB aparatuose nepakankamai dėmesio skiriama aktyvių baudėjų, kuriems užvestos sąjunginės ir vietinės paieškos bylos, paieškai, todėl ji gerokai užtrunka.

Kai kurių baudėjų paieška vykdoma tinkamai neišanalizavus medžiagos apie visą baudėjų nusikalstamą veiklą.

Nepakankamai dėmesio skiriama ieškomų asmenų nusikalstamos veiklos operatyviniam dokumentavimui, todėl kartais tuščiai eikvojamos jėgos ir lėšos.

Dažnai lėtai ir nekvalifikuotai tikrinami gauti signalai apie ieškomų asmenų buvimo ir darbo vietas. Dar mažai, tiriant šias bylas, vykdoma griežtų čekistinių priemonių. Prastai organizuojamas medžiagos apie nacistinius nusikaltėlius rinkimas.

TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1965 m. rugsėjo 3 d. nutarimu išplėstas TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1965 m. kovo 4 d. įsako „Dėl bausmių asmenims, kaltinamiems nusikaltimais taikai ir žmoniškumui bei karo nusikaltimais, nepriklausomai nuo nusikaltimo įvykdymo laiko“ taikymas tarybiniais piliečiams, kurie Didžiojo Tėvynės karo 1941–1945 m. vykdė aktyvią baudžiamąją veiklą, dalyvavo tarybinių žmonių žudynėse ir kankinimuose.

Vykdamas KGB prie TSRS Ministrų Tarybos 1966 m. gegužės 16 d. nurodymą Nr. 42s, išleistą remiantis TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1965 m. rugsėjo 3 d. nutarimu, būtina:

1. Peržiūrėti asmenų, įtariamų aktyvia baudžiamąja veikla paieškos ir operatyvinio tyrimo bylas.

Peržiūrint atrinkti aktyviam tyrimui tas paieškos bylas, kuriose yra duomenų, kad nusikaltėliai slapstosi TSRS teritorijoje.

Vykdamas operatyvines paieškos priemones, aktyviai panaudoti agentus ir patikėtinius, daugiau remtis visuomenės pagalba, imtis priemonių paieškos bylų ir agentūrinio tyrimo objektų piktadarysčių bendrininkams – nacistiniams nusikaltėliams, Tėvynės išdavikams išaiškinti ir jų įvykdytiems nusikaltimams dokumentuoti.

Kasdien kontroliuoti, kaip vykdomi nurodytų bylų tyrimo agentūrinių operatyvinių priemonių planai.

KGB miestų ir rajonų įgaliotinių aparatams, dirbantiems su paieškos bylomis ir jų dublikatais, palaikyti tarpusavyje ryšius ir reguliariai keistis informacija gavus naujų duomenų apie ieškamuosius.

Esant reikalui, vykdyti bendras agentūrines operatyvines ir paieškos priemones.

2. Pagal vietines paieškos bylas ieškomiems asmenims, apie kurių nusikaltimus anksčiau gauta medžiaga yra kruopščiai patikrinta, nustatyti išsamūs biografiniai duomenys ir yra pakankamas pagrindas patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn, paskelbti sąjunginę paiešką.

Kartu spręsti, ar tikslinga toliau vykdyti paiešką asmenų, kurių nusikalstama veikla patikrinimo metu nebuvo patvirtinta.

3. Išnagrinėti ypatingųjų komisijų žinioje esančius operatyvinius duomenis ir archyvinę medžiagą ir, atsižvelgiant į ankstesnių Didžiojo Tėvynės karo metu padarytų nusikaltimų tyrimų rezultatus, imtis priemonių, kad kalti asmenys būtų išaiškinti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Rinkti medžiagą apie tarybinių piliečių masinių sušaudymų faktus, kurie dar nėra iki galo išaiškinti (sąrašas pridedamas), pavesti patyrusiems operatyviniams darbuotojams.

KGB įgaliotinių aparatams visus apie masinius tarybinių piliečių sušaudymus surinktus duomenis, iš kurių bus nustatyti juos vykdę konkretūs nacistiniai nusikaltėliai ir Tėvynės išdavikai, per 2-osios valdybos 1-ąją skyrių perduoti KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Tardymo skyriui, kuris priims sprendimą dėl baudžiamųjų bylų iškėlimo ir jų tyrimo.

4. KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Tardymo skyriui, remiantis jau surinktais operatyviniais duomenimis, spręsti klausimą dėl baudžiamųjų bylų iškėlimo pagal masinių sušaudymų faktus Lietuvos TSR Kupiškio, Kaišiadorių rajonuose, Jonavoje, Mažeikių rajono Papilės miestelyje.

5. Baigus tyrimą pagal kiekvieną masinio sušaudymo faktą, pateikti motyvuotą išvadą, kurioje būtų nurodyta, kada ir kur vyko sušaudymai, sušaudytųjų skaičius, kas vadovavo šaudymams ir kas tiesiogiai juose dalyvavo, kurie iš baudėjų buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir kur šiuo metu yra kiti jų bendrininkai. Išvados kopijas perduoti KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 2-osios valdybos 1-ajam skyriui.

Visus išaiškintus baudėjus, apie kuriuos nesurinkta pakankamai medžiagos, kad būtų galima patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn, vadovaujantis KGB prie TSRS Ministrų Tarybos 1965 m. gegužės 17 d. įsakymo Nr. 0080 reikalavimais, įtraukti į KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Archyvų-įskaitos skyriaus bendrą informaciją įskaitą.

6. KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 2-osios valdybos 1-ajam ir Tardymo skyriui paspartinti valstybinių ypatingųjų komisijų medžiagos apie vokiškųjų fašistinių grobikų ir jų talkininkų piktaidarybes ir kitų archyvinių duomenų tyrimą, analizę ir apibendrinimą ir išaiškinti dar nedemaskuotus nacistinius nusikaltėlius.

Imtis priemonių nacistinių nusikaltėlių dabartinei buvimo vietai nustatyti ir surinkti įrodymus apie jų nusikalstamą veiklą, kad būtų galima patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn.

7. Suderinus su KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 2-ąja valdyba, pasinaudojant KGB 1-ojo skyriaus, spaudos, radijo, televizijos ir kitomis priemonėmis, aktyviai kompromituoti ir demaskuoti visuomenės akyse nustatytus užsienyje gyvenančius baudėjus, tiesiogiai prisidėjusius prie tarybinių piliečių žvėriškų žudynių ir kankinimų.

8. KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos įgaliotiniams apie nuveiktą darbą vykdant šį nurodymą pranešti KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos iki 1966 m. gruodžio 20 d.

VALSTYBĖS SAUGUMO prie LIETUVOS TSR MINISTRŲ
TARYBOS PIRMININKO PAVADUOTOJAS
pulkininkas V. KONOPLENKO [parašo nėra]

1966 m. rugpjūčio 3 d.

Nr. 2/1-5262

Tikra: KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 2-osios
valdybos 1-ojo skyriaus operatyvinis įgaliotinis
kapitonas
[parašas] (Naumov)

*LYA, f. K-41, ap. 1, b. 652, l. 6–10. Patvirtintas nuorašas. Mašin-
raštis. Versta iš rusų kalbos.*

3. LSSR KGB Tardymo skyriaus įrodymų prieš V. Brizgį ir kitus Tėvynės išdavikus rinkimo planas

1979 m. gruodžio 29 d.

TVIRTINU
LTSR VALSTYBĖS
SAUGUMO KOMITETO
PIRMININKAS
generolas majoras
[parašas]
J. PETKEVIČIUS

1979 m. gruodžio 29 d.

TVIRTINU
LIETUVOS TSR
PROKURORAS
2-os klasės valstybinis
justicijos patarėjas
[parašas]
A. KAIRELIS

1979 m. gruodžio 29 d.

Įrodymų prieš V. M. Brizgį ir kitus
Tėvynės išdavikus rinkimo
P L A N A S

Iš TSRS Valstybės saugumo komiteto Tardymo skyriaus gauti nuro-
dymai – 79.05.18 Nr. 6/1947 ir 79.XI.06 Nr. 6/4373 surinkti įrodymus
apie JAV gyvenančių Tėvynės išdavikų Vincento Brizgio*, Motiejaus,
g. 1903 m. Lietuvos TSR, Kapsuko r., Plinių k., Algirdo Valiukaičio, Sta-
nislovo, g. 1922 m. Lietuvos TSR, Vilkaviškyje, Antano Vėlyvio, Adolfo,

* Vincentas Brizgys vyskupu įšventintas 1940 m. ir buvo Kauno arkivyskupo J. Skvirecko augzi-
liaru. 1944 m. pasitraukė į Vakarus, nuo 1951 m. gyveno JAV.

g. 1900 m. Lietuvos TSR, Vilkaviškyje, Felikso Klimaičio (Vito, Jono),
g. 1916 m. Lietuvos TSR, Šakių r., Žvirgždaičių k., nusikalstamą veiklą.

Remiantis JAV atstovybės Maskvoje notomis Nr. 547 ir Nr. 1388,
V. M. Brizgys vokiečių okupacijos metais Lietuvos TSR tariamai buvo
Kauno miesto vyskupo vikaras ir, kaip tvirtinama, pasirašė provokišką
kreipimąsi ir bendradarbiavo su naciais.

F. Klimaitis tariamai dalyvavo masiniuose tarybinių piliečių su-
šaudymuose.

A. S. Valiukaitis tariamai tarnavo buržuazinės Lietuvos ir vokie-
čių armijose ir dalyvavo karo nusikaltimuose vokiečių okupuotoje
Lietuvos TSR teritorijoje.

A. A. Vėlyvis vokiečių okupacijos metais tariamai dirbo Kauno
miesto policijos viršininku.

Siekiant patikrinti ir visiškai ištirti notose nurodytus duomenis
apie Brizgio ir kitų Tėvynės išdavikų nusikalstamą veiklą, pirminėje
tyrimo stadijoje būtina:

1. Patikrinti pagal Lietuvos TSR KGB–MVD įskaitas ir Ypatingo-
sios valstybinės komisijos medžiagą Brizgį ir kitus asmenis.

Įvykdymo terminas
1980 m. sausio 7 d.

Vykdo Lietuvos TSR KGB
Tardymo skyriaus
tardytojas leitenantas –
V. Dubin

2. Siekiant gauti medžiagos apie Brizgio ir kitų asmenų nusikals-
tamą veiklą hitlerinės okupacijos Lietuvos TSR metais, nusiųsti už-
klausimus į Lietuvos TSR centrinę valstybės archyvą ir Lietuvos TSR
Mokslų akademijos centrinę valstybės archyvą.

Įvykdymo terminas
1980 m. sausio 11 d.

Vykdo Lietuvos TSR KGB
Tardymo skyriaus
tardytojas leitenantas –
V. Dubin

3. Pareikalauti iš Respublikinės civilinės būklės aktų valdybos
V. M. Brizgio ir kitų asmenų gimimo liudijimų kopijų.

Įvykdymo terminas
1980 m. sausio 16 d.

Vykdo Lietuvos TSR KGB
Tardymo skyriaus
tardytojas leitenantas –
V. Dubin

4. Nusiųsti užklausimus į Lietuvos TSR KGB miestų skyrius ir rajonų poskyrius apie kiekvieną Tėvynės išdaviką atskirai pagal gimimo vietą (siekiant nustatyti jų gimines) ir pagal orientacines nusikaltimų vykdymo vietas (siekiant nustatyti nusikalstamos veiklos bendrininkus ir įrodymus).

Įvykdymo terminas

1980 m. sausio–vasario mėn.

Vykdo Lietuvos TSR KGB

Tardymo skyriaus

tardytojas leitenantas –

V. Dubin

5. Siekiant nustatyti V. M. Brizgio ir kitų asmenų nusikalstamos veiklos liudininkus, ištirti archyvinės baudžiamąsias bylas Tėvynės išdavikų, vykdžiusių nusikaltimus hitlerinės okupacijos metais tuose Lietuvos TSR rajonuose, kuriuose nusikaltimus vykdė aukščiau nurodyti asmenys.

Įvykdymo terminas

1980 m. sausio–vasario mėn.

Vykdo Lietuvos TSR KGB

Tardymo skyriaus

tardytojas leitenantas –

V. Dubin

6. Ištirti tarybinėje ir užsienio periodinėje spaudoje skelbtą medžiagą apie V. M. Brizgį ir surinkti iš jos informaciją apie jo nusikalstamą veiklą Lietuvos TSR teritorijoje hitlerinės okupacijos metais (taip pat siekti nustatyti informacijos šaltinius).

Įvykdymo terminas

1980 m. sausio–vasario mėn.

Vykdo Lietuvos TSR KGB

Tardymo skyriaus

tardytojas leitenantas –

V. Dubin

7. Nustatytus asmenis, pažįstančius V. M. Brizgį ir kitus aukščiau nurodytus Tėvynės išdavikus ir žinančius apie jų nusikalstamą veiklą, apklausti kaip liudininkus.

Įvykdymo terminas

Nuolat

Vykdo Lietuvos TSR

Prokuratūros prokuroras

8. Remiantis gautais duomenimis ir jų analize, numatyti tolesnes priemones dėl kiekvieno nusikaltėlio.

Vykdo Lietuvos TSR
Prokuratūros prokuroras
KGB Tardymo skyriaus
tardytojas leitenantas –
V. Dubin

LIETUVOS TSR KGB TARDYMO
SKYRIAUS TARDYTOJAS
leitenantas – [parašas] V. Dubin

Sutinku: LIETUVOS TSR KGB TARDYMO
SKYRIAUS VIRŠININKAS
pulkininkas – [parašas] E. KISMINAS

LIETUVOS TSR PROKURORO
VYRESNYSIS PADĖJĖJAS
vyresn. justicijos patarėjas [parašas] J. BAKUČIONIS

1979 m. gruodžio 29 d.
Vilnius

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1118, l. 5–7. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

4. LSSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus raštas SSRS KGB Tardymo skyriaus viršininkui A. Volkovui dėl nacistinio karo nusikaltėlio J. Juodžio bylos

1983 m. gruodžio 14 d.

Slaptai
Egz. Nr. 2

83 m. gruodžio 14 d.
Nr. 4/2429

TSRS KGB Tardymo skyriaus
viršininkui justicijos generolui
leitenantui drg. A. Volkovui

Maskva

Į 1983 m. lapkričio 29 d. Nr. 6/4843

Dėl nacistinio karo nusikaltėlio J. J. Juodžio bylos

Mūsų surinkta medžiaga apie J. J. Juodžio, šiuo metu gyvenančio JAV, nusikalstamą veiklą Didžiojo Tėvynės karo metais išsiųsta Jums raštais – 80.07.28 Nr. 4/1883, 81.06.08 Nr. 4/970, 82.05.25 Nr. 4/1062, 83.01.17 Nr. 4/103 ir 83.03.02 Nr. 4/453. Joje yra ir duomenų iš A. L. Impulevičiaus baudžiamosios bylos, kuriais domisi amerikiečių teisininkai. Papildomos medžiagos apie jį šiuo metu neturime.

Juodžio advokatų reikalavimai, išdėstyti JAV atstovybės 1983 m. spalio 4 d. notoje Nr. 1927, akivaizdžiai išgalvoti, nes tuo pretekstu jie nori gauti bet kokią, t. y. visą 12-ojo policijos baudėjų bataliono narių nusikalstamos veiklos tyrimo medžiagą, kurią pokario metais tyrė valstybės saugumo organai, ir tokiu būdu padaryti savotišką jos reviziją ir vilkinti J. J. Juodžio deportavimo klausimą. Kartu jie gautų tam tikros informacijos apie tarybinius valstybės saugumo organus.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos TSR KGB mano, kad yra netikslinga perduoti JAV teisingumo organams jų prašomą medžiagą, kuri su J. J. Juodžiu tiesiogiai nesusijusi. Toliau dokumentuoti tik tokia nusikalstamą nacistinę veiklą ir perduoti amerikiečiams

tik tokią medžiagą, kuri susijusi su konkrečiais JAV gyvenančiais asmenimis.

Komiteto Pirmininkas
generolas majoras

J. Petkevičius [parašo nėra]

*Tikra: Lietuvos TSR KGB Tardymo skyriaus
ypatingųjų bylų vyr. tardytojas
pulkininkas [parašas] S. Kovaliov*

*LYA, f. K-1, ap. 8, b. 238, l. 57. Patvirtintas nuorašas. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

XI. LSSR KGB karinė pramoninė žvalgyba ir kontržvalgyba

Daugiausia dėmesio Vakaruose skirdamas kovai prieš lietuvių išeivijos politinę veiklą, LSSR KGB vykdė ir mokslinę-techninę žvalgybą, arba pramoninį šnipinėjimą. Tai tapo ypač aktualu sustiprėjus šaltajam karui, kariniam, technologiniam lenktyniavimui su JAV.

Užsienio žvalgybos funkcijas vykdė KGB 1-asis skyrius. Svarbiausi šio skyriaus uždaviniai buvo strateginės, t. y. politinės, ekonominės, karinės, mokslinės-techninės ir kt., informacijos apie Vakarų demokratines valstybes, tarptautines organizacijas, kuriose SSRS turėjo savų interesų, rinkimas ir kova prieš išeivijos politinę veiklą. Tačiau prioritentinė žvalgybos sritis šalyje ir Vakaruose buvo kova su pasipriešinimo dalyviais. Tik nuo 1975 m. daugiau dėmesio buvo skiriama mokslinei-techninei žvalgybai, išlikusiai vienu iš svarbiausių prioritetų iki pat 1990 metų⁵⁸. KGB 1-ąjį skyrių sudarė keli poskyriai, kurių veiklą koordinavo atitinkami SSRS KGB 1-osios vyriausiosios valdybos (PGU) struktūriniai padaliniai. Žvalgybos darbą lietuvių išeivijoje kuravo PGU 19-asis skyrius, politinę žvalgybą – „RT“ valdyba, kuri kaupė politinio strateginio pobūdžio informaciją apie NATO ir kitas šalis, užsienio kontržvalgybą – „K“ valdyba, nelegalią žvalgybą – „S“ valdyba, mokslinę-techninę žvalgybą – „T“ valdyba.

Agentai buvo žvalgybinės veiklos pagrindas. Jie turėjo ne tik rinkti informaciją, bet ir skverbtis į tarptautines organizacijas, pramonės įmones, komercines įstaigas, užsienio valstybių transporto sistemas, Vakarų valstybių specialiąsias tarnybas, kad galėtų užsiimti šnipinėjimu. Šnipinėjimui buvo panaudojami ir išeiviai. Puiki šnipinėjimo priedanga buvo bendros su užsieniečiais firmos ar mokslinis bendradarbiavimas. Technologinis šnipinėjimas šaltojo karo kontekste tapo ne mažiau svarbus nei kova prieš lietuvių išeiviją. KGB domino naujausios karinės technologijos (branduolinis, cheminis ginklas, branduolinė energija ir kt.) ir naujausi laimėjimai kitose srityse. Slapta gautos informacijos pagrindu buvo kuriama analogiška produkcija

⁵⁸ G. Gečiauskas, Sovietų užsienio žvalgyba per „Lietuvos teritoriją“ antrosios sovietinės okupacijos metais, p. 19.

Sovietų Sąjungoje siekiant neatsilikti nuo Vakarų, netgi juos pralenkti.

Su pramonine technine žvalgyba glaudžiai susijusi kontržvalgyba, t. y. kova prieš užsienio specialiųjų tarnybų veiklą SSRS teritorijoje. Ją vykdė 2-oji valdyba ir jos padaliniai, pasidaliję veiklos sritis. Vieni kontržvalgybos skyriai buvo atsakingi už transporto sistemas, kiti už pramonės įmones, turizmo sektorių, treči už valstybinių paslapčių apsaugą ir t. t. Saugodamas SSRS karines paslaptis, tikrąjį karinį, ekonominį, pramoninį potencialą, siekdamas suklaidinti priešus, KGB pasitelkė ne tik agentus, operatyvines, technines priemones, bet ir dezinformacijos metodą. Dezinformacija pramonės srityje – tai klaidingos informacijos apie įmones skleidimas siekiant nuslėpti jų slap-tą veiklą ir žinybinę priklausomybę SSRS gynybiniam kompleksui. KGB prižiūrimi objektai (pramonės įmonės, moksliniai institutai, transporto sistemos, kariniai objektai) turėjo slaptumo režimo statusą, todėl jų veikla buvo griežtai reglamentuota ir kontroliuojama. Tokioms įmonėms dažniausiai buvo suteikiami sąlyginiai kodiniai pavadinimai, vadinamosios pašto dėžutės. Kontržvalgybos skyrius aptarnavo 112 objektų, tarp kurių buvo 20 pramonės įmonių, turėju-sių pašto dėžutės kodus⁵⁹.

Nors žvalgybos ir kontržvalgybos skyriai veikė skirtingose srityse, žvalgyba – užsienyje, o kontržvalgyba – šalies viduje, jų tikslas buvo vienas – padėti pasiekti SSRS pranašumą šaltojo karo lenktynėse, nu-slėpti tikrąją informaciją apie padėtį socialistiniame lageryje ir pa-kenkti Vakarams.

⁵⁹ S. Grybkauskas, KGB veikla sovietinės pramonės įmonėse 1965–1985 m., p. 97.

**1. LSSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus atsakymas
SSRS KGB 1-osios vyriausiosios valdybos viršininko
pavadootojui M. Usatovui dėl LSSR KGB veiklos NATO
šalių atžvilgiu**

1979 m. gegužės 3 d.

SLAPTAI
Egz. Nr. 2

1979 m. gegužės 3 d.

1/2179

TSR Sąjungos KGB 1-osios vyriausiosios valdybos
viršininko pavadootojui
viceadmirolui drg. M. A. Usatovui
Maskva

I 1979 m. kovo 5 d. Nr. 167/1120

Atsižvelgdami į rekomendacijas ir nurodymus, išdėstytus orientacinėje atmintinėje dėl NATO, mes išanalizavome Lietuvos TSR Valsitybės saugumo komitete turimą operatyvinę medžiagą siekdami rasti papildomų galimybių sustiprinti šį darbą.

Duomenų apie pagrindinius ar tarpinius NATO objektus arba užsieniečius, turinčius tiesioginį ryšį su jais, nustatyta nebuvo.

Atsižvelgdami į realias respublikos galimybes NATO šalių atžvilgiu, mes nustatėme šias žvalgybinio darbo plėtros šiame bloke kryptis:

1. Užsienyje esančių agentų panaudojimas vizualinei žvalgybai, ryšiams su NATO objektų valdininkais ir tarnautojais užmegzti ir gauti informacijos apie asmenis, kurie galėtų būti panaudoti žvalgybos tikslais

– „Švarc“ – lietuvių kilmės vokiečio, VFR piliečio, inžinieriaus, atstovaujančio „Lippert“ firmai, gaminančiai šlifavimo ir poliravimo medžiagas ir prietaisus elektronikos pramonei ir ryšių technikai.

Savo gyvenamojoje vietoje (Herenbergo miestas) jis palaiko gerus kaimynystės ryšius su kažkoku Johanu Šnebergeriu, namų, kuriuose gyvena aukštieji NATO karininkai, dislokuoti Štutgarto miesto rajone, valdytoju;

– „Odisej“ – JAV piliečio, Kolumbijos universiteto profesoriaus, kurio specializacija – medžiagų atsparumas ir kuris atlieka su NATO karinėmis užduotimis susijusius mokslinius tyrimus;

– „Cilis“ – JAV piliečio, Virdžinijos universiteto profesoriaus, konstrukcijų skaičiavimų specialisto, pagal atliekamų tyrimų profilį tiesiogiai susijusio su karinių užsakymų vykdymu;

– „Šurin“ – JAV piliečio, Niujorko universitete vadovaujančio grupei, kuriančiai šnipinėti skirtuose palydovuose įrengiamą aparatūrą, ir turinčio ryšių su žymiais karinės srities specialistais;

– „Odisej“, „Cilis“ ir „Šurin“ iki šiol buvo panaudojami mokslinei-techninei informacijai iš jų gauti.

Atsižvelgdami į aukštas jų pareigas ir plačius ryšius su karinės srities mokslininkais ir specialistais, mes numatome aktyviau juos panaudoti renkant mus dominančią informaciją apie pagrindinius NATO objektus ir karinę įrangą.

Darbas su minėtais užsienio šaltiniais, vykdant Jūsų orientacinius nurodymus, bus atliekamas TSRS teritorijoje, kai jie atvyks į respubliką.

2. Agentų tarybinių piliečių panaudojimas rinkimui informacijos apie užsieniečius, turinčius tiesioginių ar netiesioginių ryšių su NATO objektais, siekiant išsiaiškinti jų verbavimo galimybes

Kiekvienais metais įvairiais būdais (kaip turistai, privačiai, pagal mokslinių-techninių mainų programas ir kt.) iš respublikos į JAV, Kanadą ir Vakarų Europos šalis, priklausančias NATO blokui, išvyksta nemažai tarybinių piliečių, tarp jų ir KGB agentų bei patikėtinių, palaikančių gana plačius ryšius užsienyje su įvairių kategorijų užsieniečiais.

Atsižvelgiant į darbo su NATO objektais svarbą, labiausiai patyruosiems iš jų ir patikrintiems bus pavesta tiek tirti pagrindinius ir tarpinius NATO objektus, tiek rinkti duomenis apie asmenis, dirbančius tuose objektuose ar kaip nors kitaip su jais susijusius, ir išsiaiškinti,

kuriuos iš jų tikslinga toliau tirti verbavimo tikslais. Pagal šių metų skyriaus planus šioje darbo srityje, kai kuriems su NATO susijusiems klausimams spręsti numatyta įtraukti keletą kvalifikuotų Komiteto agentų („Juozas“, „Čigis“, [...], „Poddubnoj“, „Arsenij“ ir kt.), planuojamų išsiųsti į JAV, VFR, Italiją, Norvegiją, Prancūziją.

3. Užsieniečių, atvykstančių į Lietuvos TSR, panaudojimas mus dominančiai informacijai apie NATO objektus rinkti

Tiriant į Lietuvos TSR įvairiais būdais atvykstančius užsieniečius, asmenų, turinčių tiesioginių ryšių su NATO objektais, į respublikos KGB organų akiratį nepateko ir tai iš esmės galima paaiškinti tuo, kad respublika užsieniečiams yra uždara. Tačiau manome, kad per respublikoje turimas galimybes (agentūros aparatas, Kultūrinių ryšių su užsieniu draugija, „Tėviškės“ draugija, mokslinės-techninės įstaigos ir organizacijos, Aukštojo mokslo ministerija ir kt.) įmanoma suaktyvinti darbą aiškinantis operatyviniu požiūriu mus dominančius užsieniečius verbavimo darbui NATO šalyse plėtoti, taip pat objektus iš jų aplinkos mūsų įdirbiui šioje srityje plėsti.

Daug dėmesio bus skiriama ir tyrimui trečios lietuvių išeivijos kartos, kurios kai kurie atstovai užima reikšmingą padėtį politiniuose, ekonominiuose, kariniuose ir kituose Vakarų šalių organuose ir jie arba jų tėvai dar nėra nutraukę ryšių su respublika ir gali joje lankytis.

4. Medžiagos apie pagrindinius ir tarpinius NATO objektus kaupimas

1-asis skyrius atlieka pagrindinių lietuvių išeivijos laikraščių ir žurnalų, leidžiamų JAV, Kanadoje, Anglijoje ir VFR, analizę. Pirminė informacija apie asmenis, galinčius sudominti operatyviniu požiūriu, kaupiama informacinės įskaitos kartotekoje ir sudaro pagrindą plėtoti darbą tiriant kai kuriuos labiausiai dominančius objektus.

Orientacinėje atmintinėje nurodyti pagrindiniai ir tarpiniai NATO objektai, taip pat konkrečios rekomendacijos dėl kai kurių kategorijų užsieniečių, kurie galėtų būti verbuojami tiems objektams stebėti, leidžia mums kryptingiau ir geriau dirbti šioje srityje.

Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus veiklos NATO šalių atžvilgiu koordinavimas pavestas darbuotojui, atsakingam už visos su NATO susijusios medžiagos, kurią Komitetas gauna iš agentų ir legalių būdu, apskaitą ir analizę, pagrindinių priemonių šioje darbo srityje planavimą ir vykdymą atsižvelgiant į agentūros ir kitas skyriaus bei kitų respublikos KGB padalinių galimybes, taip pat už užsieniečių, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusių su NATO objektais, išaiškinimą ir aktyvų tyrimą siekiant rasti jų verbavimo TSRS teritorijoje būdų.

Gavę mus dominančios informacijos apie NATO šalis arba realių pasiūlymų dėl šios kategorijos užsieniečių verbavimo, Jus informuosime.

Komiteto Pirmininkas
generolas majoras

J. Petkevičius [parašo nėra]

išsp. 2 egz.

1-as pagal adresą

2-as į bylą Nr. ____

vykd.

sp. Kuzina

79.05.03

7 p. juodraštis sunaikintas.

Dokumento pirmojo lapo apačioje užrašyta rezoliucija: „Drg. V. D. Filimonovui. Prašau apsvarstyti. [parašas neįskaitomas.“

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 223, l. 33–36. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

2. LSSR KGB 6-ojo skyriaus viršininko V. Miškinio raštas SSRS KGB 6-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininkui A. Veselovskiui dėl režimo statuso suteikimo SSRS RPPM objektui

1985 m. spalio 9 d.

Slaptai
Egz. Nr. 2

LIETUVOS TSR
VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETAS

1985 m. spalio 9 d. Nr. 21/3456

TSRS KGB 6-osios valdybos
2-ojo skyriaus viršininkui
pulkininkui
drg. A. S. Veselovskiui
Maskva

Dėl režimo statuso suteikimo RPPM objektui

Lietuvos TSR Klaipėdos mieste 1986 m. baigiamas statyti Maskvos ekonomikos ir kompleksinių ryšių problemų mokslinio tyrimo instituto 42-asis mokslinio tyrimo skyrius (MTS-42, MTI „EKOS“, sutartinis pavadinimas p. d. V-8716), pavaldus TSRS Ryšių priemonių pramonės ministerijos Vyriausiajai mokslinei-techninei ir Vyriausiajai ekonomikos planavimo valdybai.

Šiuo metu skyriuje organizuojamos tarnybos, komplektuojamas kadrų aparatas. Remiantis vadovybės pareiškimais, tai turėtų būti slaptumo režimo objektas, tačiau patvirtinimo iš ministerijos, kad šiam objektui būtų suteikta režimo kategorija, nėra.

Tai labai apsunkina Lietuvos TSR KGB Klaipėdos miesto ir Lietuvos jūros baseino skyriui agentūrinių operatyvinių objekto apsaugos priemonių organizavimą ir legendos kūrimą jo statybos ir tolesnio funkcionavimo stadijose.

Prašome Jūsų nurodymo per RPPM patikslinti būsimą įmonės režimo kategoriją ir kitus duomenis, reikalingus kontržvalgybinei jos apsaugai laiku organizuoti.

Lietuvos TSR KGB 6-ojo skyriaus viršininkas
papulkininkis

V. Miškinis [parašo nėra]

Tikra: /Gusev/ [parašas]

išsp. 2 egz.

egz. Nr. 1 – pagal adresą

egz. Nr. 2 – į bylą Nr. 1072, t. 17

vykd. V. Gusev

sp. J. Byčkov

juodraščių sunaikino

[V. Gusevo parašas, kitas parašas neįskaitomas]

85.10.09

*f. K-1, ap. 46, b. 2121, l. 43–43 ap. Patvirtintas nuorašas. Mašini-
raštis. Versta iš rusų kalbos.*

3. LSSR KGB 6-ojo skyriaus viršininko V. Miškinio raštas LSSR KGB 1-ojo skyriaus viršininkui V. Karinauskui dėl agento „Sergejev“ ir patikėtinio „T“ apsilankymo firmoje LENDIS LAND LTD

1986 m. sausio 2 d.

Slaptai
Egz. Nr. 1

LIETUVOS TSR
VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETAS

86.01.02 Nr. 2/15

Lietuvos TSR KGB 1-ojo skyriaus
viršininkui pulkininkui
drg. V. L. Karinauskui
Vilnius

1985 m. spalio–lapkričio mėn. į anglų staklių gamybos firmą LENDIS LAND LTD (Kroshilo miestas) priimti nupirktą įrangą buvo vykusi specialistų grupė iš Vilniaus kuro aparatūros gamyklos.

Tarp jų buvo agentas „Sergejev“ ir patikėtinis „T“, kuriems buvo duotas nurodymas gauti pažangiausios mokslinės-techninės informacijos.

Dirbdami firmoje, jie susipažino su ta techninės dokumentacijos dalimi, kuri pagal kontrakto sąlygas mums neperduodama ir, jų nuomone, turėtų dominti eksploatacijos ir elektronikos specialistus, nes duoda galimybę susipažinti su mikroprocesorinės technikos įranga. Agentas ir patikėtinis nutarė šią dokumentaciją įsigyti, todėl, pakuodami stakles, vieną jos komplektą įdėjo į dėžę, ir jis buvo atvežtas į gamyklą kartu su įranga.

Gamyklos elektronikos specialistai mano, kad, pristatant analogišką įrangą į TSRS, tokia dokumentacija nėra siunčiama, todėl ji gali būti naudinga mokslinei-techninei žvalgybai.

Atsižvelgdami į tai, siunčiame firmos LENDIS LAND LTD šlifavimo staklių su skaitmeniniu programos valdymu elektroninės priežiūros dokumentaciją, kurią galbūt bus galima panaudoti (kserokopijos perduotos asmeniškai drg. A. Mozūrai).

Komiteto 6-ojo skyriaus viršininkas
papulkininkis

[parašas] V.V. Miškinis

1986 m. sausio 2 d.

Dokumento pabaigoje užrašyta rezoliucija: „Drg. Mozūruī. Prašau nusiųsti medžiagą realizuoti Centrai ir pranešti įvertinimą adresu, iš kur gauta. 86.01.07 [parašas neįskaitomas].“ Taip pat yra LTSR KGB 1-ojo skyriaus spaudas su 1986 m. sausio 3 d. data ir Nr. 1/4-4.

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 410, l. 32. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

4. Įmonės p. d. G-4151 apsaugos nuo užsienio techninės žvalgybos efektyvumo tyrimo išvada

1986 m. birželio 12 d.

Slaptai
Egz. Nr. 2

Į M O N Ė
p. d. G-4151
1986.08.14
Nr. 1407s
Vilnius

TVIRTINU
Įmonės p. d. G-4151 vadovas
[parašas] V. Iškauskas
1986 _____

Įmonės p. d. G-4151 apsaugos
nuo UTŽ efektyvumo tyrimo

I Š V A D A

SUDERINTA
TSRS GM KA 1252
vadovas
D. Frolov [parašas]
1986 06 16
MK Nr. 140s

SUDERINTA
TSRS GM KA 1547
vadovas
O. Jemeljanov [parašas]
1986 m. birželio 17 d.

TYRIMO TIKSLAS

- nustatyti, ar įmonėje vykdomų slaptumo režimo ir apsaugos nuo UTŽ priemonių pakanka ir ar jos yra efektyvios;
- nustatyti slaptų duomenų, tarp jų ir techninių, galimo nutekėjimo šaltinius;
- parengti ir įgyvendinti papildomas priemones tyrimo metu atskleistoms galimo slaptų duomenų nutekėjimo priežastims ir aplinkybėms pašalinti.

TIRTA

- įmonės karinio profilio priedangos legendos efektyvumas ir reikšmės;
- slaptumo režimo būklė įvairių slaptų pasitarimų, susijusių su saugomais duomenimis, parametrais ir charakteristikomis, metu;
- apsaugos nuo užsienio žvalgybos techninių priemonių organizavimas ir kontrolė įmonėje;
- apsaugos nuo užsienio žvalgybos akustinių priemonių įmonėje organizavimas ir kontrolė;
- įmonės gamybinę veiklą demaskuojantys požymiai ir galimi informacijos apie saugomus duomenis ir gaminių charakteristikas nutekėjimo šaltiniai;
- TTTP įrengimo įmonėje tvarka ir kontrolė;
- karinės technikos pavyzdžių apsaugos nuo UTŽ organizavimas;
- ryšio priemonių, AVS, ESM, informacijos perdavimo, priėmimo, apdorojimo, saugojimo ir atspindėjimo priemonių apsaugos nuo UTŽ organizavimas;
- ryšio priemonių apsaugos nuo UTŽ organizavimas;
- TTU (TU) turėjimas vykdant KDS ir MTD, kuriose, vadovaujantis GOST V.15. 201-83, atskiru skirsniu ar kitokiu būdu būtų įtraukti apsaugos nuo UTŽ reikalavimai;
- vykdomų organizacinių ir techninių apsaugos nuo UTŽ priemonių efektyvumas;
- vyriausiųjų konstruktorių, MTD vadovų darbas rengiant apsaugos metodus ir priemones;
- pasiūlymai dėl papildomų priemonių demaskuojantiems požymiams paslėpti.

ATLIEKANT TYRIMĄ NUSTATYTA

Tyrimas buvo atliekamas remiantis pažymomis, kurias pateikė įmonės vadovo 1986.03.24 įsakymu Nr. 8s sudarytos komisijos nariai.

Atsižvelgiant į įmonės p. d. G-4151 ypatumus ir užsienio kapitalinių valstybių techninių žvalgybų siekį gauti duomenų apie specialios paskirties garso įrašymo aparatūros gamybos plėtrą TSRS, būtina nuo aplinkinių ir visų asmenų, su kuriais susiduria susivienijimo darbuotojai tarnybiniais ir asmeniniais reikalais, nuslėpti pagrindinę susivienijimo ir jam priklausančių įmonių paskirtį, karinį mokslo tiriamųjų ir bandomųjų konstravimo darbų pobūdį ir turinį.

Todėl būtina sukurti susivienijime atliekamų specialios paskirties garso įrašymo aparatūros kūrimo ir gamybos darbų priedangos legendą.

Gamybinio susivienijimo „Vilma“ priedangos legenda atitinka atliekamų darbų sąlygas ir turinį. Tačiau jos pateikimo ir įgyvendinimo priemonės yra nepakankamos.

Legendą reikia pradėti įgyvendinti jau per pokalbį įsidarbinimo metu. Tam turi būti parengtos atmintinės, pagal kurias Kadro skyriaus inspektorius, padalinio, į kurį planuojama priimti naują darbuotoją, viršininkas turi pateikti legendą apie numatomą skyriaus, cecho darbą. Būtina periodiškai per „Kokybės dienas“ pateikti gamybinio susivienijimo „Vilma“ priedangos legendą padalinių vadovams, kurie savo ruožtu turi perduoti ją savo darbuotojams, kurie turėtų atsiskaityti laikydami įskaitą.

Slaptiems darbams atlikti, uždariems posėdžiams, kurie susiję su duomenų, parametrų ir charakteristikų apsauga, rengti įmonėje skirta 51 kategorizuota patalpa. Šios patalpos atestuosios pagal dokumento SPU-77 reikalavimus. Kiekviena patalpa turi „Paskirtų patalpų atestacijos ir atestacinių patikrinimų žurnalą“.

Šių patalpų apsaugai užtikrinti atlikti šie darbai:

- miesto ryšių linijose įrengti apsaugos įrenginiai „Granit-X“ ir tumbleriai*, kuriais atjungiamas ryšys, kai vyksta uždaras renginys;
- miesto ryšių linijų apsaugai automatinėje telefonų stotyje (ATS) įrengti apsaugos įrenginiai „Granit-XI“ ir „Granit-XII“;
- uždarų renginių metu garso stiprintuvai ir PTPS išjungiami iš tinklo.

* Tumbleriai – permetamieji jungikliai.

Uždaruose sektoriuose papildomai atlikti šie darbai:

- siekiant vizualiai užmaskuoti, prie durų įrengti tambūrai, langai užtraukti užuolaidomis arba uždažyti;
- įrengtos koduotos durų spynos;
- sudaryti asmenų, kuriems leista lankytis tuose sektoriuose, sąrašai.

Generalinio direktoriaus įsakymu nurodyta, kad pakeisti ir įrengti naujus garso stiprintuvus, ryšio priemonės leidžiama tik suderinus su apsaugos nuo UTŽ ir jos kontrolę vykdančia MTL.

Tačiau kartais vyriausiojo energetiko tarnyba nepaiso įsakymo ir naują techniką įrengia nesuderinusi su apsaugos nuo UTŽ ir jos kontrolę vykdančia MTL, ne visada režimo skyriui pranešama apie renginius, kuriuose svarstomi slapti klausimai.

Galimybių gauti įmonės gamybinės veiklos procese slaptų duomenų optinės ir akustinės žvalgybos priemonėmis tyrimas buvo atliekamas vadovaujantis „Apsaugos nuo optinių užsienio žvalgybos priemonių organizavimo ir kontrolės šakinėse įmonėse instrukcija“, „Apsaugos nuo akustinių žvalgybos priemonių organizavimo ir kontrolės šakinėse įmonėse instrukcija“, taip pat įmonei taikomo „UTŽ darbo modelio“ duomenimis.

Apsauga nuo akustinių žvalgybos priemonių įmonėje nukreipta į nutraukimą ar esminį suvaržymą akustinio spinduliavimo priėmimo ir registravimo garsinių dažnių diapazone, kuriame saugomi duomenys apie atliekamų darbų pobūdį ir kuriamų ir serijiniu būdu gaminamų techninių priemonių taktines technines charakteristikas.

Saugomų duomenų nutekėjimas akustiniais signalais galimas tada, kai slaptos derybos, pasitarimai, svarstymai, susiję su saugomais duomenimis, parametrais, charakteristikomis, vyksta patalpose, kurios neatitinka apsaugos nuo akustinės žvalgybos sąlygų.

Įmonės saugumas nuo akustinės žvalgybos buvo vertinamas remiantis galimo duomenų nutekėjimo iš kategorizuotų patalpų uždarų pasitarimų ir slaptų darbų vykdymo metu tyrimo rezultatais.

Atsižvelgiant į įmonės išsidėstymą labiausiai tikėtinų vietų, iš kurių galėtų būti vykdoma akustinė žvalgyba, atžvilgiu ir atlikus skaičiavimus pagal „Apsaugos nuo žvalgybos akustinių priemonių organizavimo ir kontrolės šakinėse įmonėse instrukcijoje“ pateiktą nomogramą, galima daryti išvadą, kad kategorizuotose patalpose,

kuriose vyksta slapti renginiai, akustinės žvalgybos priemonės nėra pavojingos, jei patalpų langai yra uždaryti. Kai slaptų renginių metu naudojami garso stiprintuvai ir langai yra atviri, akustinės žvalgybos priemonės yra pavojingos.

Apsaugos nuo optinių žvalgybos priemonių esmė yra ta, kad priešui atimama arba maksimaliai apsunkinama galimybė gauti slaptus duomenis apie įmonę, kuriamas ir serijiniu būdu gaminamas techninės priemonės, kuriuos būtina apsaugoti nuo optinės žvalgybos.

Įmonė neturi išskirtinių išorinių požymių, kuriuos reikėtų saugoti nuo optinių žvalgybos priemonių. Tačiau įmonė gali būti demaskuojama per joje kuriamas ir gaminamas technines priemones.

Iš žvalgybos optinėmis priemonėmis gaunamų duomenų priešas gali sužinoti įmonės paskirtį, kuriamų techninių priemonių tipus, gamybos mastus ir kitus saugotinus duomenis.

Demaskuojantys požymiai gali būti nustatomi lyginant AMZV* kuriamus išskirtinius išorinio vaizdo požymius (linijinius dydžius, spalvas, formas ir kt.) su jų analogais, atitinkančiais įmonės priedangos legendą.

Atlikus tyrimą, nustatyta, kad, atsižvelgiant į saugotinų nuo žvalgybos optinių priemonių gaminių gabaritus, jiems pavojingos šios užsienio techninės žvalgybos rūšys ir priemonės:

- antžeminė fotožvalgyba, kai galima padaryti 0,05–0,5 m dydžio gaminių nuotraukas iš 100 m atstumo;
- oro ir antžeminė televizinė žvalgyba, kai galima stebėti ir daryti didesnių nei 1 m gaminių nuotraukas.
- kosminė, fotografinė ir televizinė žvalgyba, kai galima atpažinti didesnius nei 1,5 m gaminius.

Įmonėje taikomos vizualinės maskuotės priemonės užtikrina apsaugą nuo optinės žvalgybos priemonių.

Gaminiams, kuriems reikalinga vizualinė maskuotė, pakuoti ir laikyti įmonėje yra skirtos specialios patalpos, tačiau pasitaiko atvejų, kai gaminiai pakuojami, laikomi ir kraunami koridoriuose, o tai yra instrukcijos reikalavimų pažeidimas.

Iki šiol neišspręstas karinių dalinių adresų rašymo ant pakuočių klausimas. Jų adresų rašymas ant pakuočių prieštarauja įmonės priedangos legendai.

* Šios santrumpos transkripcijos nerasta.

Vadovaujantis RPPM įsakymais dėl politinio budrumo didinimo, kelio užkirtimo slaptų duomenų apie įmonę ir joje gaminamą produkciją nutekėjimui, slaptumo režimo ir valstybinių paslapčių apsaugos stiprinimo, įmonėje vykdoma tarp miestinių tarnybinių pokalbių telefonu (TTTP) kontrolė.

Įmonėje tarp miestinių tarnybinių pokalbių telefonu organizavimo ir kontrolės tvarką reglamentuoja šie dokumentai:

- TTTP taisyklių instrukcija;
- padaliniuose esančių telefonų numerių, skirtų TTTP, sąrašas. Jį kasmet patikslina ir patvirtina generalinis direktorius;
- įmonės darbuotojų, kuriems suteikta teisė naudotis TTTP, sąrašas;
- terminų, sąvokų, raktinių žodžių, šifrų ir reikšmių, draudžiamų vartoti TTTP, sąrašas.

TTTP kontrolė vykdoma pagal grafiką, kurį tvirtina įmonės vadovo pavaduotojas.

Režimo skyriaus patalpoje įrengti 7 magnetofonai MN-61, vienas jų prijungtas prie kontrolės pulto „Kamerton“ ir prie jo prijungta 50 telefonų porų. Kiti nuolat kontroliuoja pokalbių kabiną ir telefonų linijas pagal grafiką arba pasirinktinai, nes visos susivienijimo miesto telefonų linijos prijungtos prie režimo skyriaus kontrolės punkto. Per darbo dieną įrašytus pokalbius analizuoja operatyvinis budėtojas – režimo skyriaus darbuotojas.

Analizės rezultatus operatyvinis budėtojas įrašo į „Tarp miestinių tarnybinių pokalbių kontrolės žurnalą“. Kiekvieną mėnesį įmonė gauna tarp miestinės ATS tabuliagramą, pagal kurią išaiškinami pokalbių tvarkos pažeidėjai. Pagrindiniai tarp miestinių tarnybinių pokalbių telefonu pažeidimai:

- TTTP iš ne tos paskirties aparatų;
- TTTP trukmės pažeidimai;
- nevedamas „TTTP kontrolės apskaitos žurnalas“;
- asmeniniai tarp miestiniai pokalbiai.

TTTP taisyklių pažeidėjams pareiškiamos pretenzijos pagal STP. Nuolatiniams pažeidėjams išjungiami miesto telefonai.

Karinės technikos pavyzdžių apsauga vykdoma tiek projektavimo, tiek serijinės gamybos procese ir reglamentuojama atitinkamomis apsaugos nuo UTŽ instrukcijomis.

Pagal šių instrukcijų reikalavimus, gaminių apsaugai nuo UTŽ atliekami šie darbai:

- pašaliniam elektromagnetiniam spinduliavimui sumažinti gaminiams nustatomi žemesnių lygių signalai; darbai su gaminiais atliekami baruose arba specialiuose kambariuose, kurie yra kategorizuotos patalpos ir atestuoti pagal dokumento SPU-77 reikalavimus;
- vizualinei maskuotei užtikrinti šių patalpų langai užtraukiami užuolaidomis arba uždažomi, prie durų įrengiami tambūrai. Šie gaminiai transportuojami specialiose įmautėse;
- uždari posėdžiai, pasitarimai, kuriuose aptariami saugomi parametrai, duomenys ir charakteristikos, vyksta atestuose patalpose.

Gaminiui MT-81 užsakovas nustatė sąrašą parametrų, saugomų nuo UTŽ, ir kaip apsaugos priemonę numatė radiotechninės maskuotės taikymą. MTL apsaugos nuo UTŽ ir jos kontrolės padalinys atliko gaminio spinduliavimo lygio matavimus. Trukdžių lygiu gaminio spinduliavimo neužfiksuota. Gauti trukdžių lygiai, perskaičiuoti į kontrolinės žymos zoną, yra gerokai žemesni už RPPM nustatytas leistinas normas diapazonu nuo 3 kilohercų iki 30 megahercų. Todėl apsauga yra visiškai užtikrinama nustačius gaminiui žemesnio lygio signalus.

Vadovaujantis pagrindinių dokumentų nurodymais, įmonėje organizuota AVS, ESM apsauga nuo UTŽ slaptos informacijos apdorojimo metu.

Šiais metais įmonės AVS suteikta trečia kategorija. Kad būtų gautas leidimas slaptai informacijai apdoroti, atlikti specialūs AVS techninių priemonių, apdorojančių slaptą informaciją, tyrimai.

Šiuo metu numatytos šios AVS apsaugos nuo UTŽ priemonės:

- apribotas asmenų įleidimas į AVS skyrių darant specialias žymas leidimuose ir įrengus koduotas spynas;
- į AVS skyrių paskirti 1-ojo skyriaus įgaliotiniai, atsakingi už medžiagos gavimą 1-ajame skyriuje ir informacijos saugumą jos apdorojimo metu;
- informacijos kodavimas siekiant išvengti gaminių pavadinimų iššifravimo;
- erdvinio triukšmo sukėlimas plačiajuosčiu generatoriumi „Šater“;
- dviejų ESM darbas vienu metu, iš kurių viena apdoroja slaptą informaciją;

- kontroliuojamai zonai išplėsti AVS rajono važiuojamojoje dalyje pastatyti ženklai „Sustoti draudžiama“, taip pat įrengiami visuomeninių autoinspektorių postai;

- informacijos apdorojimo per parą laikui sutrumpinti numatyta užduotis paskirstyti dalimis.

Ryšių priemonių ir linijų apsauga įmonėje vykdoma siekiant išvengti slaptos informacijos nutekėjimo.

Ryšių priemonių apsauga įmonėje vykdoma siekiant išvengti galimo slaptos informacijos nutekėjimo iš kategorizuotų patalpų. Saugomos tos ryšio priemonės, kurių linijos išeina už kontroliuojamos zonos ribų.

Tokių linijų ir priemonių apsaugai įmonėje naudojami apsaugos įrenginiai „Granit-X“, „Granit-XI“, „Granit-XII“.

Gamybinėje veikloje radijo ryšio priemonės nenaudojamos, laikomos užantspauduotos GO sandėlyje.

Ryšių linijos įmonėje buvo įvestos tuo metu, kai reikalavimai dėl apsaugos nuo UTŽ dar nebuvo keliami. Todėl įmonėje yra daug paralelinių miesto ir vidaus ryšio linijų.

Pagal GOST V.15.201.83, KDS atliekamose TTU turi atsispindėti apsaugos nuo UTŽ reikalavimai, išskirti į atskirą skyrių.

Analizuojant technines gaminių, saugotinų nuo UTŽ, užduotis, galima daryti išvadą, kad TU ne visada tinkamai įforminamos.

Užsakovas TU ne visada apibrėžia:

- pavyzdžio apsaugos nuo UTŽ tikslus ir užduotis;
- UTŽ rūšis ir priemones, nuo kurių turi būti numatyta pavyzdžio apsauga;

- demaskuojančius pavyzdžio požymius ir reikalavimus dėl jų pašalinimo;

- apsaugos nuo UTŽ būdus;

- ginkluotės kategoriją ir nustatomo objekto kategoriją;

- ir t. t. pagal GOST V15. 201.83 reikalavimus.

Vyriausieji konstruktoriai, MTD vadovai, pagal rengiamą tematiką atlikdami tyrimus, ne visada numato gaminių apsaugos metodus ir priemones, taip pat kartu su užsakovu nedalyvauja rengiant KDS ir MTD technines užduotis. Be to, vyriausieji konstruktoriai nepristato pažymų apie MTD ir KDS etapų užbaigimą ir taikomas apsaugos nuo UTŽ priemones.

Išvados: Apsaugos nuo UTŽ efektyvumas įmonėje p. d. G-4151 iš esmės atitinka reikalavimus „Nuostatai-84“ ir „Apsaugos nuo UTŽ RPPM nuostatai“.

Per zoninio kontrolės padalinio ir bazinės laboratorijos kasmet atliekamus apsaugos nuo UTŽ priemonių veiksmingumo patikrinimus 1 ir 2 kategorijos pažeidimų įmonėje neužfiksuota.

Pasiūlymai:

1. Parengti atmintines dėl priedangos legendos įgyvendinimo gamybiniame susivienijime „Vilma“.

2. Vykdyti generalinio direktoriaus įsakymą dėl kategorizuotų patalpų techninės įrangos.

3. Uždrausti vykdyti uždarus renginius kategorizuotose patalpose esant atviriems langams ir naudojant garso stiprintuvus.

4. Kategorizuotos patalpos, skirtos slaptiems darbams atlikti, turi būti aprūpintos vizualinės maskuotės priemonėmis.

Gaminiai, kuriuos būtina apsaugoti nuo optinės žvalgybos priemonių, turi būti transportuojami specialiose įmautėse arba specialioje taroje.

5. Įtraukti į konstruktorinę dokumentaciją gaminių transportavimo įmaites.

6. Vyriausiesiems KDS konstruktoriams ir MTD vadovams būtina aktyviai dalyvauti rengiant apsaugos metodus ir priemones, taip pat, kartu su užsakovu rengiant TTU (TU), vadovautis GOST V.15.201.83 ir atskiru skyriumi įtraukti apsaugos nuo UTŽ reikalavimus.

7. Prašyti aukštesniąją instituciją suteikti sąlyginius pavadinimus kariniams daliniams.

8. Parengti įmonės standartą, reglamentuojantį slaptų renginių organizavimo tvarką įmonėje p. d. G-4151.

9. Prašyti aukštesniųjų organizacijų parengti įmonei pritaikytą „UTŽ darbo modelį“.

Tyrimo išvados apsvaistytos įmonės p. d. G-4151 NVTK posėdyje, 86.06.11 protokolas Nr. 6.

Įmonės p. d. G-4151
NVTK pirmininkas

[parašas] J. J. Žiurlys

Apsaugos nuo UTŽ ir jos kontrolės
MTL viršininkas

[parašas] V. P. Savčenko

Vyr. inžinierius

[parašas] J. V. Zacharov

MK Nr. 1407s

išsp. 2 egz. po 10 l.

s. RT. 941

vykd. Zacharov

sp. Krasko

86.06.12

Dokumento pirmajame lape užrašytos rezoliucijos: „Drg. V. R. [parašas neįskaitomas]. Kadangi oficialaus apsaugos nuo UTŽ priemonių efektyvumo tyrimo metu ir per agentą „Chomenko“ operatyviniu būdu buvo gauta duomenų apie gamykloje pasitaikančius trūkumus, prašau užtikrinti operatyvinę numatytų veiksmų įgyvendinimo kontrolę. [parašas neįskaitomas] 86.08.18“; „Du egzempliorius nusiųsti Lietuvos TSR KGB [parašas neįskaitomas] 86.08.14.“ Taip pat yra LTSR KGB spaudas su 1986 m. rugpjūčio 15 d. data ir Nr. 21/3342.

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 2088, l. 181–190. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

5. SSRS KGB 1-osios vyriausiosios valdybos viršininko pavaduotojo V. Kirpičenkos raštas LSSR KGB pirminkui E. Eismuntui dėl bendrų įmonių panaudojimo žvalgybos tikslais

1988 m. balandžio 13 d.

Slaptai
Egz. Nr. 17

Lietuvos TSR KGB Pirmininkui
generolui majorui
drg. E. A. Eismuntui
Vilnius

Dėl bendrų įmonių panaudojimo
žvalgybos tikslais

Siekdama plėtoti prekybinį-ekonominį ir mokslinį-techninį bendradarbiavimą su kapitalistinėmis ir besivystančiomis šalimis, TSRS Ministrų Taryba 1987 m. sausio 13 d. priėmė nutarimą „Dėl bendrų įmonių, kuriose dalyvauja tarybinės organizacijos ir kapitalistinių bei besivystančių šalių firmos, steigimo ir veiklos TSRS teritorijoje tvarkos“.

Remiantis šiuo nutarimu, bendros įmonės, kuriose dalyvauja tarybinės organizacijos ir kapitalistinių bei besivystančių šalių firmos, TSRS teritorijoje steigiamos su TSRS Ministrų Tarybos leidimu sutarčių, sudaromų tokių įmonių dalyvių, pagrindu.

Pasiūlymus dėl bendrų įmonių steigimo kartu su techniniais-ekonominiais pagrindimais ir steigimo dokumentų projektais suinteresuotos tarybinės organizacijos teikia toms ministerijoms ir žinyboms, kurių sistemai jos priklauso. Respublikinės ministerijos ir žinybos tokius pasiūlymus teikia atitinkamų sąjunginių respublikų ministrų taryboms. Pasiūlymai derinami su nurodytomis TSRS ministerijomis ir žinybomis, respublikų ministrų tarybomis, TSRS Valstybiniu plano komitetu, TSRS Finansų ministerija ir kitomis suinteresuotomis ministerijomis ir žinybomis.

Suderinti pasiūlymai dėl bendrų įmonių steigimo teikiami TSRS Ministrų Tarybai.

Bendrų įmonių dalyvėmis gali būti viena ar kelios tarybinės įmonės, kurios yra juridiniai asmenys, ir viena ar kelios užsienio firmos, taip pat turinčios juridinio asmens statusą. Tarybinių įmonių dalis bendros įmonės įstatiniame kapitale turi būti ne mažesnė kaip 51 procentas. Bendra įmonė turi turėti įstatus, patvirtintus jos dalyvių. TSRS teritorijoje įsteigtos bendros įmonės, kai įsigalioja jų steigimo dokumentai, registruojamos TSRS Finansų ministerijoje ir nuo įregistravimo momento įgauna juridinio asmens teises.

Aukščiausias bendros įmonės organas yra valdyba, kurią sudaro įmonės dalyvių paskirti atstovai. Bendros įmonės veiklai vadovauja iš tarybinių ir užsienio piliečių sudaryta direkcija. Valdybos pirmininkas ir įmonės generalinis direktorius yra TSRS piliečiai. Bendrų įmonių personalas paprastai formuojamas iš tarybinių piliečių. Valdybą dažniausiai sudaro: tarybinėms įmonėms atstovaujantys valdybos pirmininkas ir vienas ar du valdybos nariai; užsienio partneriams atstovaujantys valdybos pirmininko pavaduotojas ir vienas valdybos narys. Vienu iš pirmųjų generalinio direktoriaus pavaduotojų skiriamas užsienio įmonių atstovas. Kiti užsieniečiai į darbą bendroje įmonėje priimami individualių sutarčių pagrindu ir direkcijos (generalinio direktoriaus) sprendimu.

Bendrai įmonei suteikiama teisė savarankiškai vykdyti eksporto ir importo operacijas, būtinas jos ūkinei veiklai, įskaitant operacijas šalyse ESPT narėse.

Atsižvelgiant į tai, kad bendrose įmonėse nuolat bus užsieniečių (valdybos, direkcijos nariai ir kiti, įmonei reikalingi kvalifikuoti užsienio firmų atstovai), o tarybiniai specialistai savo ruožtu galės reguliariai išvykti į užsienį tarnybiniais reikalais, tokios įmonės kelia atitinkamą operatyvinį suinteresuotumą panaudoti jas žvalgybos tikslais. Bendrų įmonių pagrindu plėtojant tiesioginius tarybinių organizacijų ekonominius ryšius su kapitalistinių ir besivystančių šalių firmomis, atsiranda nauja galimybė dirbti žvalgybinį darbą tiriant mus dominančią užsieniečių kategoriją duomenų apie naujas pažangias technologijas, Vakarų firmų technikos pavyzdžių, ekonominių, politinių ir mokslinės-techninės informacijos apie prioritetines mokslo bei technikos problemas gavimo tikslais.

Atsižvelgdami į tai, manome, kad pirmųjų padalinių operatyvinėje veikloje būtų tikslinga numatyti galimybę panaudoti steigiamas bendras įmones žvalgybos tikslais.

Tam būtina kontroliuoti nagrinėjamą pasiūlymų dėl bendrų įmonių, kuriose dalyvautų tarybinės organizacijos ir kapitalistinių bei besivystančių šalių firmos, steigimo Jūsų regione ir jų steigimą. Jei bus numatyta steigti bendrą įmonę, atsižvelgiant į jos veiklos specifiką (personalo parinkimas pagal individualias sutartis), jau pradiniam etape ypatingą dėmesį reikia skirti tam, kad į tą įmonę patektų patyrę, gerai užsirekomendavę tarybiniai specialistai agentai, kurie savo asmeninėmis ir dalykinėmis savybėmis būtų tinkami priimti į darbą.

Be to, esant operatyviam suinteresuotumui, reikėtų iš anksto numatyti ir galimybę įtraukti į steigiamą bendrą įmonę ar kurią nors glaudžius ryšius su ja palaikančią tarybinę organizaciją ir legenda prisidengusį operatyvinį darbuotoją.

Tokiu atveju ypač daug dėmesio reikėtų skirti tam, kad būtų kruopščiai išlaptintas operatyvinis darbuotojas ir jo profesinis pasirengimas dirbti prisidengus legenda, nes operatyvinio darbuotojo išslaptinimas tarybinei pusei padarytų didelę politinę ir materialinę žalą.

Atsižvelgdami į žvalgybinės veiklos organizavimo bendrose įmonėse svarbą, prašome informaciją apie jų steigimą ir funkcionavimą, taip pat savo pasiūlymus dėl jų panaudojimo operatyviniais tikslais siųsti Centru, kuris, juos išanalizavęs ir atsižvelgdamas į darbo konkrečioje šalyje patirtį, duotų tolesnes rekomendacijas.

Priedai: 1. TSRS MT 87.01.13 nutarimas Nr. 49, neslaptas.
2. Bendros įmonės pavyzdinė sutartis ir įstatai, neslapta.

TSRS KGB Pirmosios vyriausiosios valdybos
viršininko pavaduotojas
generolas leitenantas

[parašas] V. A. Kirpičenko

88.04.13

Nr. 167/3680

Dokumento pirmojo lapo viršuje užrašyta rezoliucija: „Drg. S. A. Caplinui, drg. V. V. Miškiniui, drg. V. L. Karinauskui. Atsižvelgti organizuojant agentūrinį operatyvinį darbą. [parašas neįskaitomas].“ Taip pat yra LTSR KGB 1-ojo skyriaus spaudas su 1988 m. gegužės 7 d. data ir Nr. 1/1479.

Dokumento pirmojo lapo apačioje užrašyta rezoliucija: „Drg. R. J. Gudaičiui Prašau supažindinti drg. V. V. Miškinį ir visą operatyvinį RP personalą. Organizuokite. Pasitarkite. 88.05.09. [parašas neįskaitomas].“

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 415, l. 62–65. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

6. LSSR KGB 1-ojo skyriaus viršininko V. Karinausko raštas LSSR KGB 3-iojo skyriaus viršininkui M. Ščensnovičiui dėl agento pateiktos informacijos

1988 m. rugpjūčio mėn.

Slaptai
Egz. Nr. 2

LIETUVOS TSR
VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETAS

1988 m. rugpjūčio __ Nr. I/I-927s

Lietuvos TSR KGB 3-iojo
skyriaus viršininkui
pulkininkui
drg. M. K. Ščensnovičiui
Vilnius

Dėl agento [...] pateiktos informacijos

Pranešame, kad iš TSRS KGB PGU „RT“ valdybos yra gautas teigiamas įvertinimas informacijos apie NATO šalyse kuriamus ir kariniais tikslais naudojamus itin lengvus skraidymo aparatus, ku-

rioje buvo pateikti ir agento [...] 1986–88 m. surinkti duomenys. Atsižvelgdami į Centro susidomėjimą tokia informacija, manome, kad būtų tikslinga aktyviau rinkti dokumentinę ir kitokio pobūdžio informaciją apie kariniais tikslais Vakaruose kuriamus tokio tipo aparatus ir, panaudojant LTSR KGB 3-iajame skyriuje turimus agentus ir patikėtinius šios srities specialistus, toliau aiškintis ir tirti tokia informacija disponuojančius užsieniečius.

Komiteto 1-ojo skyriaus viršininkas
pulkininkas

V. L. Karinauskas [parašo nėra]

Tikra: Komiteto 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio

vyresn. operatyvinis įgaliotinis

majoras

[parašas] J. V. Chlebnikov

*LYA, f. K-35, ap. 2, b. 226, l. 205–205 ap. Patvirtintas nuorašas.
Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.*

XII. KGB politinis sekimas atgimimo ir nepriklausomybės atgavimo laikotarpiu 1987–1991 m.

SSRS ir Lietuvoje prasidėjus pertvarkos procesams, KGB susidūrė su naujais iššūkiais, jam teko derintis prie naujos politinės padėties ir naujų veiklos sąlygų. Tačiau, nepaisant pertvarkos ir viešumo lozungų, KGB neatsisakė senų veiklos metodų ir principų kovodamas su sovietinio režimo priešais, ypač su išeivija, kuri vis aktyviau kėlė Lietuvos okupacijos klausimą, glaudžiau bendravo su pasipriešinimo dalyviais Lietuvoje.

KGB rūpesčių kėlė ne tik išeivija, bet ir stiprėjantis opozicinis judėjimas Lietuvoje. Pertvarkos procesai sudarė prielaidas kurtis įvairiems neformaliems, nepriklausomiems judėjimams, kurie kėlė visuomenei aktualias problemas (istorijos „baltosios dėmės“, ekologijos problemos, biurokratijos piktnaudžiavimas, lietuvių kalbos diskriminavimas ir kt.), o galiausiai Lietuvos valstybingumo atkūrimo idėjas. Į Lietuvą iš įkalinimo vietų pradėjo grįžti politiniai kaliniai ir tremtiniai. Savo veiklą suaktyvino Lietuvos Helsinkio grupė, atnaujino Lietuvos laisvės lygą, kuri 1987 m. rugpjūčio 23 d. surengė viešą mitingą Vilniuje. Stipriausias ir įtraukiantis vis daugiau žmonių judėjimas – Sąjūdis įsteigtas 1988 m. birželio 3 d. Nuo 1988 m. rudens Sąjūdžio vadovybė pradėjo kelti griežtesnius reikalavimus LKP. Komunistų partija ir KGB negalėjo nereaguoti į Sąjūdžio skelbiamas tautinio atgimimo idėjas ir vis didėjančią jo populiarumą visuomenėje. Todėl sovietinis saugumas ėmėsi griežtesnių priemonių prieš Sąjūdį. Agentų veikla ir šmeižto akcijos turėjo diskredituoti Sąjūdžio lyderių veiklą ir palengvinti susidorojimą su jais. Saugumiečiai aktyviai veikė ir prieš Lietuvos laisvės lygą stengdamiesi ją skaldyti, didinti vidinę įtampą, skatinti nesutarimus su Sąjūdžiu. Sovietinis saugumas, mėgindamas pakenkti Sąjūdžiui, daug dėmesio skyrė tautinių santykių aštrinimui. Tuo tikslu Vilniaus krašte įkuriama radikali prokomunistinė grupuotė „Jedinstvo“, kuri turėjo tapti Sąjūdžio atsvara ir atitinkamai veikti visuomenės, ypač tarptautinės, nuomonę.

1989 m. pradžioje pradėta rengtis veikti ypatingomis sąlygomis.

Lietuvos KGB pirmą kartą paskelbti mokymai pagal kovinę parengtį. Pagal KGB parengtą planą turėjo būti ne tik sukomplektuotos agentų smogikų grupės specialioms užduotims vykdyti, bet ir numatyti būdai, kaip sulaikyti „ypač pavojingus“ asmenis, „antisovietinius elementus“. KGB pirmininko nurodymu šios „ypatingos operatyvinės priemonės“ pirmiausia turėjo būti vykdomos Vilniuje ir Vilniaus rajone. Pagal iš anksto parengtus sąrašus sulaikyti asmenys turėjo būti gabenami į Lukiškių kalėjimą⁶⁰. Vidaus reikalų ministerija taip pat parengė planą kodiniu pavadinimu „Metel“ (Pūga), kuriame buvo numatyti veiksmai prieš nesankcionuotus mitingus ir pan.

1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, KGB statusas visiškai pasikeitė – jis oficialiai tapo svetimos valstybės institucija, kuri Lietuvos Respublikoje veikė pagal Sovietų Sąjungos įstatymus. Lietuvos Respublikos Ministrų Taryba 1990 m. kovo 23 d. nutarimu įpareigojo Lietuvos SSR KGB nutraukti savo veiklą ir susilikviduoti. Kadangi KGB nenutraukė savo veiklos, Lietuvos Vyriausybė pradėjo riboti jo veiklos galimybes – uždraudė oficialių įstaigų darbuotojams teikti KGB informaciją, taip pat jis neteko galimybės tikrinti paštą.

KGB vadovai 1990 m. kovo 11-osios aktą įvertino kaip socialistinės santvarkos Lietuvoje likvidavimo pradžią ir SSRS bei Lietuvos SSR įstatymų demontажą. Kovo 12 d. Maskvos įgaliotas desanto kariuomenės vado pirmasis pavaduotojas generolas Osvaldas Pikauskas jau pradėjo modeliuoti galimo valstybės perversmo Lietuvoje planus. 1990 m. kovo 22 d. užvesta literinė byla Nr. 1492 „Sovietinės konstitucinės santvarkos gynimas“⁶¹. 1990 m. balandžio 13 d. paskelbus blokadą, prie kurios prisidėjo KGB ir aktyviai modeliavo būsimus nepriklausomos Lietuvos valdžios ir savo veiksmus, jeigu SSRS ultimatumai būtų priimti arba atmesti: su kokiomis jėgomis būtų galima bendradarbiauti ar kokį spaudimą daryti, kad naujoji valdžia nusileistų. Beje, sovietinis saugumas buvo įsitikinęs, kad vienomis ar kitomis aplinkybėmis išliks ir toliau veiks Lietuvoje. Ekonominės blokados nutraukimą KGB laikė klaida ir toliau su komunistų partija rezgė planus prieš naująją valdžią. Šių planų kulminacija buvo kruvinieji 1991 m. sausio 13-osios įvykiai. 1991 m. sausio 13-osios naktį KGB darbuotojai lydėjo grupės „Alfa“ karius, kurie puolė Lietuvos

⁶⁰ A. Anušauskas, KGB Lietuvoje, p. 183

⁶¹ Ten pat, p. 188.

televiziją ir radiją⁶². Nepavykus perversmui, KGB Lietuvą paliko tik po 1991 m. rugpjūčio pučo Maskvoje. 1991 m. rugpjūčio 23 d.⁶³ KGB 51 metų nusikalstama veikla Lietuvoje buvo nutraukta.

1987–1991 m. KGB Lietuvoje veikė kaip antivalstybinė jėga ir sovietinės sistemos gynėja. Prieš atgimimo jėgas ir nepriklausomos Lietuvos valdžią buvo išbandytos visos poveikio priemonės: nuo šmeižto akcijų vietinėje ir tarptautinėje erdvėje iki prievartos metodų 1991 m. Tačiau, nepaisant visų karštligiškų pastangų sutrukdyti nepriklausomybės šalininkų veiklą, sovietų režimui net su KGB ir kitų struktūrų pagalba nepavyko išsilaikyti.

1. LSSR KGB pirmininko E. Eismunto raštas LSSR KGB padalinių viršininkams dėl kai kurių operatyvinės padėties ypatumų ir valstybės saugumo organų uždavinių dirbant pagal penktąją liniją dabartinėmis sąlygomis (Pagal SSRS KGB pasitarimo medžiagą)

1987 m. spalio 8 d.

Slaptai
Egz. Nr. 25

Lietuvos TSR KGB
_____ viršininkui

Druskininkai

Dėl kai kurių operatyvinės padėties ypatumų ir valstybės saugumo organų uždavinių dirbant pagal penktąją liniją dabartinėmis sąlygomis
(Pagal TSRS KGB pasitarimo medžiagą)

Šių metų rugsėjo 25 d. Maskvoje vyko sąjunginių ir autonominių respublikų KGB pirmininkų, kai kurių kraštų ir sričių valdybų

⁶² Ten pat, p. 190–193.

⁶³ LR Vyriausybės 1991 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas Nr. 351 dėl TSRS valstybės saugumo komiteto padalinio Lietuvoje // Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1991, Nr. 20, p. 1238.

viršininkų, nurodytų organų penktųjų padalinių vadovų pasitarimas. Pasitarime buvo svarstomas klausimas „Dėl operatyvinės padėties ypatumų šalyje ir valstybės saugumo organų uždavinių dirbant pagal penktąją liniją pertvarkos sąlygomis“.

Pasitarime dalyvavo TSKP CK Sekretorius drg. A. I. Lukjanov, TSRS KGB vadovai. Pasitarimą pradėjo ir vedė TSKP CK Politinio biuro narys TSRS KGB pirmininkas drg. V. M. Čebrikov. Pranešimą skaitė TSRS KGB pirmininko pirmasis pavaduotojas generolas pulkininkas drg. F. D. Bobkov.

Ižanginiame drg. V. M. Čebrikovo žodyje ir drg. F. D. Bobkovo pranešime buvo pažymėta, kad šiuo metu politinė padėtis šalyje yra stabili. Tarybinė liaudis pritaria tarybinės visuomenės revoliucinei pertvarkai ir aktyviai joje dalyvauja.

Tačiau pertvarkos eigą įdėmiai stebi priešų specialiosios tarnybos ir ideologiniai centrai, siekiantys sukompromituoti pertvarkos idėją, palaužti tarybinių žmonių tikėjimą ja. Pertvarką, kaip ir bet kurią kitą revoliucinę pertvarkymą, priešišškai vertina ir kai kurie asmenys, negatyviai nusistatę žmonės, kurie, vykstant tarybinės visuomenės demokratizavimui, praranda savo privilegijas ir kitus pranašumus. Kaip vieną iš veiksmingiausių priešiško įsiskverbimo formų priešas bando panaudoti įvairiuose šalies miestuose atsirandančius neformalius susivienijimus (grupuotes). Jis tikisi, kad su jų pagalba pertvarkos nebegalės kontroliuoti partija ir tarybinė vyriausybė.

Neformalus susivienijimai (grupuotės) pasitarime sąlyginai buvo suskirstyti į tris grupes.

Pirmai grupei – pačiai gausiausiai, kaip buvo pasakyta, galima priskirti tuos susivienijimus, kurie aktyviai dalyvauja tarybinės visuomenės atnaujinimo procese ir visokeriopai padeda partiniams organams vykdyti pertvarką.

Antrai grupei buvo priskirti susivienijimai, neturintys aiškos politinės pozicijos.

Trečiai grupei priklauso susivienijimai (grupuotės), kurių veikla yra atvirai priešiška, tokie kaip „Viešumo klubas“, „Už pasitikėjimo įtvirtinimą tarp Rytų ir Vakarų“, „Neakivaizdinis politinis klubas“, „Darbininkų susivienijimas už socialinį teisingumą“, Rygos grupė „Už Helsinkio susitarimų laikymąsi“ ir į juos panašūs.

Šioms formuotėms vadovauja socialistinei santvarkai priešiški

elementai, siekiantys sukurti šalyje atvirus opozicinius susivienijimus ir net partijas. Jos glaudžiai susijusios su specialiosiomis tarnybomis, užsienio antitarybiniais centrais ir organizacijomis, iš kurių gauna moralinę ir materialinę paramą. Minėti susivienijimai siekia užmegzti ryšius su antisocialistiniais elementais kitose socialistinės sandraugos šalyse. Yra patikimų duomenų apie aktyvius šių susivienijimų vadovų Senderovo, Kovaliovo, Ogorodnikovo bandymus per savo ryšius su ekstremistinių pažiūrų nacionalistais ir religiniais fanatikais Lietuvoje sukurti panašius opozicinius susivienijimus (grupes) mūsų respublikoje.

Buvo pabrėžta, kad, siekdamas įgyvendinti savo priešiškas užmačias, priešas nuolat keičia taktikos metodus ir labai greitai juos realizuoja konkrečiomis akcijomis. Pavyzdžiui, jis pradėjo provokuoti priešiškus elementus šalies viduje, kad jie legalizuotų antitarybinę veiklą per įvairius mitingus, demonstracijas, susirinkimus, kaip tai buvo daroma šių metų rugpjūčio 23 d. Vilniuje, Rygoje ir Taline.

Tokiomis sąlygomis, kaip buvo nurodyta, valstybės saugumo organai vietose ne visada tinkamai organizuoja savo organizacines ir agentūrines operatyvines priemones, per mažai bendradarbiauja su MVD ir kitais administraciniais organais, kad būtų nutrauktos tokio pobūdžio priešiškos akcijos. Dėl operatyvinės informacijos šaltinių trūkumo kartais nepakankamai ir neteisingai būdavo įvertinama besiklostanti padėtis, partiniai organai laiku negaudavo išsamios informacijos, todėl nebuvo galima efektyviai panaudoti partinio aktyvo ir visuomenės galimybių ir duoti tinkamą atkirtį antitarybiniais priešišku elementų išpuoliams.

Buvo atkreiptas dėmesys į būtinumą atskleisti ir sužlugdyti teroristinius kėslus, kurių gali turėti išorės propagandos paveikti ekstremistiniai elementai.

Atsižvelgdama į įtemptą ir nuolat kintančią operatyvinę padėtį, susidariusią dėl suaktyvėjusios priešo ardamosios veiklos, TSRS KGB vadovybė pareikalavo gilintis į vykstančius procesus ir patikimai kontroliuoti padėtį visose čekistinės veiklos kryptyse. Mūsų veiksmai turi būti politiškai patikrinti, visapusiškai pasverti, suprantami liaudžiai ir neatsiejami nuo pertvarkos proceso.

Be to, buvo pabrėžta, kad visuomenėje ir valstybėje vykstančių permainų sąlygomis pagrindinė operatyvinių klausimų sprendimo

priemonė, kaip ir anksčiau, yra agentūra, o pirmiausia įtakos agentūra, t. y. tokie šaltiniai, kurie savo autoritetu ir gebėjimu daryti politinį poveikį gali sulaikyti priešiškus elementus nuo ekstremistinių akcijų, nukreipti procesus mums naudinga politine linkme, įtikinti abejojančius ir klystančius asmenis, kad reikia keisti savo pažiūras, atitraukti juos nuo užkietėjusių antitarybinių elementų, kurie tokiu būdu būtų izoliuojami.

Pasitarime buvo iškeltas uždavinys – neleisti priešiškiems elementams rengti atvirų grupinių antitarybinių akcijų. Tuo tikslu aktyviau panaudoti laiko patikrintas ir naujas prevencinio-profilaktinio darbo formas ir metodus. Plačiau ir įvairiapusiškiau šiame svarbiame darbe remtis visuomene, darbo, mokslo ir gyvenamųjų vietų kolektyvais. Jei būtų tikslinga, kompromituoti antitarybinius elementus per masinės informacijos priemones (spaudą, radiją, televiziją).

Primygtinai buvo nurodyta kelti priešiškiems, ypač ekstremistiniams, elementams užvestų operatyvinės įskaitos bylų tyrimo lygį ir profesinį meistriškumą. Tam buvo skirta daugiausia dėmesio, nes vis dar pasitaiko atvejų, kai operatyvinės įskaitos bylos tiriamos paviršutiniškai, visapusiškai neįsigilinama į objektų veiklą ir gyvenimą, jų ryšius, pasirenkami netinkami tyrimo būdai ir formos. Per mažai vykdoma priemonių, atitraukiančių bylų objektus nuo antitarybinės veiklos. Nepakankamai kryptingai atliekamas tiriamų ir tikrinamų asmenų veiksmų operatyvinis ir tardyminis dokumentavimas, ypač tais atvejais, kai reikia gauti dokumentus, patvirtinančius jų ryšius su prieš specialiosiomis tarnybomis ir užsienio antitarybiniais centrais. Vykdamas čekistines priemones, būtina atsižvelgti į tai, kad ekstremistai ir kai kurie kiti priešiški elementai nenori, kad jų priešiška veikla būtų paviešinta. Todėl reikia rinkti ir kaupti medžiagą, kurią būtų galima prieš juos panaudoti. Dirbant su operatyvinės įskaitos bylomis, kaip buvo nurodyta pasitarime, reikia pasiekti svarbiausia – palenkti objektus mūsų valiai, patikimai ir nuolat kontroliuoti jų veiksmus.

Atkreiptas dėmesys į būtinumą tobulinti administracinės teisės žinias ir protingai panaudoti jos numatytas sankcijas agentūriniame operatyviniame procese.

TSRS KGB vadovybė pavedė perduoti visiems čekistams, kad partija jais visiškai pasitiki ir tikisi, kad jie garbingai susitvarkys su jiems iškeltais uždaviniais. Be to, buvo pasakyta, kad dirbti reikia ramiai,

ryžtingai, o kartu įtemptai, kaip to reikalauja revoliucinė padėtis, suvokiant savo atsakomybę partijai ir liaudžiai.

Lietuvos TSR KGB vadovybė siūlo atsižvelgti į tai, kas išdėstyta, ir besąlygiškai vadovautis šiais TSRS KGB nurodymais ir kitais norminių aktų reikalavimais ir nuostatomis ir aktyvinti operatyvinę tarnybinę veiklą šiuolaikiniame etape.

Lietuvos TSR KGB Pirmininkas
pulkininkas

[parašas] E. Eismuntas

1987 m. spalio 8 d.
Nr. 16/1762

Susipažino: [3 neįskaitomi parašai] 87.10.15.

Dokumento pirmojo lapo viršuje yra Lietuvos TSR KGB Druskininkų miesto poskyrio spaudas su 1987 m. spalio 14 d. data ir Nr. 681.

LYA, f. K-11, ap. 1, b. 564, l. 40–41 ap. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

2. LSSR KGB Kolegijos nutarimas dėl kontržvalgybinio darbo tarp ekstremistinių pažiūrų neformalių susivienijimų lyderių ir aktyvistų, jų priešiškos veiklos prevencijos priemonių ir operatyvinės padėties respublikoje gerinimo

1989 m. kovo 18 d.

Slaptai

Lietuvos TSR KGB Pirmininko
1989 m. kovo 29 d. įsakymo Nr. 052 priedas

Lietuvos TSR Valstybės saugumo komiteto
Kolegijos 1989 m. kovo 18 d.

N U T A R I M A S

Dėl kontržvalgybinio darbo tarp ekstremistinių pažiūrų neformalių susivienijimų lyderių ir aktyvistų, jų priešiškos veiklos prevencijos priemonių ir operatyvinės padėties respublikoje gerinimo

Išsklausiusi ir apsvarsčiusi Lietuvos TSR KGB Pirmininko pavaduotojo H. K. Vaigausko pranešimą šiuo klausimu, Kolegija pažymi, kad vadovaujantys ir operatyviniai Komiteto padalinių darbuotojai sudėtingos operatyvinės padėties sąlygomis nuveikė tam tikrą darbą neleiddami respublikoje konsoliduotis antisocialistinėms jėgoms, kurti pagrindines struktūras, sulaikydami ir lokalizuodami įvairaus pobūdžio priešiškas jų akcijas. Operatyvinių pozicijų turėjimas vadovaujančiose Sąjūdžio grandyse leidžia kontroliuoti vykstančius procesus ir laiku gauti informaciją apie radikaliausių jo lyderių ir aktyvistų siekius, jų ryšius su reakingąja išeivija. Ekstremistų iš Lietuvos laisvės lygos, Tremtinių klubo, Politinių kalinių gelbėjimo komiteto, Lietuvos demokratų partijos, Lietuvos tautinio jaunimo sąjungos ir kitų antisocialistinių neformalių susivienijimų, reikalaujančių atkurti Lietuvoje buržuazinę santvarką, tyrimas atliekamas dokumentuojant

priešišką jų veiklą, stengiantis juos supriešinti ir sukelti nepasitikėjimą vieni kitais. Kai kuriuos ypač aršius nacionalistus pavyko priversti išvykti nuolat gyventi į užsienį.

Tikslingai panaudojus išeivijos organizacijose turimus autoritetus ir įtakingus operatyvinius šaltinius, kai kurie jų lyderiai pradėjo realiai vertinti respublikoje susidariusią politinę padėtį ir atsisako palaikyti maksimalistų reikalavimus dėl Lietuvos išstojimo iš Tarybų Sąjungos.

Komitetas laiku informuoja partinius organus ir Centrą apie įvairius neformalių susivienijimų ir formuočių priešiškos veiklos aspektus. Dokumentais pagrįsta medžiaga apie neteisėtus jų ekstremistinių lyderių ir aktyvistų veiksmus reguliariai siunčiama respublikos Prokuratūrai.

Tačiau kontržvalgybinis darbas neformaliuose susivienijimuose ir grupuotėse dar neviseškai atitinka šio laikotarpio reikalavimus. Daugelis padalinių, ypač miestų ir rajonų organų, vadovų yra nepakankamai pasirengę tokiam dinamiškam operatyvinės padėties pokyčiui, tai rodo patikimų operatyvinių pozicijų neturėjimas įvairiose atsirandančių neformalių judėjimų grandyse. Gerokai išaugo agentų, galinčių iš esmės paveikti visuomenėje vykstančius neigiamus procesus, vaidmuo, tačiau jų vis dar trūksta, ypač kūrybinės inteligentijos ir akademinio jaunimo aplinkoje. Nepakankamai efektyvios operatyvinės ir kontrpropagandinės priemonės, naudojamos ekstremistinių pažiūrų Sąjūdžio vadovams ir antisocialistinės pakraipos neformalių organizacijų lyderiams demaskuoti ir kompromituoti. Tinkamai neįvertinamas ir socialistinio judėjimo „Jedinstvo“ galimybių panaudojimas pozityvioms jėgoms respublikoje konsoliduoti. Ne visada sugebama profesionaliai pasirinkti tinkamus iškilusių operatyvinių uždavinių sprendimo būdus. Apskritai Lietuvos TSR KGB čekistų darbe dar yra daug trūkumų ir aplaidumo, apie kuriuos kalbama TSRS KGB Kolegijos šių metų kovo 3 d. nutarime „Dėl neatidėliotinių priemonių valstybės saugumui užtikrinti ryšium su susidariusia padėtimi Armėnijos TSR teritorijoje“.

Lietuvos komunistų partijos CK XVII Plenumo nutarimai, jame pateiktas politinės situacijos respublikoje įvertinimas įpareigoja kryptingai dirbti su neformaliais judėjimais ir grupuotėmis. Tobulinti ir atitinkamai koreguoti šį darbą įpareigoja ir „TSRS KGB ne-

atidėliotinų priemonių ryšium su paaštrėjusia padėtimi Lietuvoje ir kitose tarybinio Pabaltijo respublikose planas“, 1989 m. vasario 23 d. patvirtintas TSRS KGB Pirmininko drg. V. Kriučkovo.

K O L E G I J A N U T A R Ė :

I. Patvirtinti ir nusiųsti Lietuvos TSR KGB padaliniams (kiek tai su jais susiję) „Lietuvos TSR KGB pagrindinių agentūrinių operatyvinių priemonių prieš neformalių organizacijų ir grupuočių ekstremistinę ir antisocialistinę veiklą planą“.

Komiteto operatyvinių padalinių ir miestų bei rajonų organų viršininkams užtikrinti besąlygišką ir kokybišką jo vykdymą.

Penktosios tarnybos, kitų linijinių padalinių vadovams nuolat kontroliuoti, kaip GO ir RO vykdo plane numatytas priemones, ir teikti jiems reikalingą pagalbą.

Tokiais pat tikslais panaudoti šiais metais numatytus KGB Klaipėdos miesto ir LJB skyriaus, Vilniaus, Šiaulių, Panevėžio ir Alytaus miestų skyrių, Kapsuko miesto poskyrio, Vilkaviškio, Kretingos ir Prienų rajonų poskyrių ataskaitų svarstymus Komite. .

Plano vykdymo rezultatus ir tolesnes jo įgyvendinimo perspektyvas apsvarstyti Kolegijos posėdyje 1990 m. I ketvirtį.

2. Komiteto GO ir RO padalinių vadovams ir operatyviniams darbuotojams dirbant su neformaliomis organizacijomis ir grupuotėmis atsižvelgti į respublikoje susiklosčiusią politinę ir operatyvinę padėtį, kuri reikalauja teisingai suprasti ir iš tvirtų partinių pozicijų vertinti vykstančius įvykius, juos kokybiškai prognozuoti, aktyviai ieškoti naujų čekistinių užduočių sprendimo būdų, sugebėti ryžtingai veikti ekstremaliomis sąlygomis.

Pagrindines jėgas sutelkti į operatyvinių pozicijų vadovaujančiose nurodytų formuočių grandyse sudarymą ir sustiprinimą, nuolatinę vykstančių procesų kontrolę ir jų nukreipimą teigiama linkme, kvalifikuotą ekstremistinių pažiūrų lyderių ir aktyvistų neteisėtų akcijų dokumentavimą, demaskavimo priemonių, atskleidžiančių antisocialistinę jų veiklą, vykdymą, kokybišką partinių organų informavimą. Laiku užkirsti kelią ekstremistinių elementų mėginimui panaudoti neformalias grupuotes antitarybinių ir separatistinių nuotaikų kurs-
tymui, bandymams pakeisti Lietuvos pasirinktą socialistinio vysty-

mosi kelią, aštrinti tautinius santykius, provokuoti masinius neramumus ir vykdyti kitas priešiškas akcijas.

Šiame darbe nepražiūrėti mūsų priešų galimų bandymų kurti nelegalias grandis tiek neformaliuose judėjimuose, tiek savarankiškai. Nedelsiant reaguoti į signalus apie bandymus gauti ar gaminti ginklus, šaudmenis, sprogstamąsias medžiagas.

3. Vadovaujantiems ir operatyviniams darbuotojams, vykdančioms čekistines priemones reakcingosios lietuvių išeivijos atstovų, diplomatų, korespondentų ir kitų respubliką lankančių užsieniečių aplinkoje, pagrindines jėgas sutelkti į jų ryšių su antisocialistine veiklą vykdančiais neformalių grupuočių lyderiais ir aktyvistais nustatymą, dokumentavimą ir galimą operatyvinį jų panaudojimą.

4. Linijinių padalinių ir miestų bei rajonų organų vadovams darbą su neformaliais judėjimais ir grupuotėmis vykdyti glaudžiai bendradarbiaujant tarpusavyje, taip pat su atitinkamais ypatingaisiais skyriais ir teisėsaugos organais.

Komiteto vadovybei užtikrinti reguliarių keitimąsi informacija su Latvijos ir Estijos KGB.

5. Inspekcijai per Komiteto padalinių ir miestų bei rajonų organų operatyvinės ir tarnybinės veiklos kompleksinius ir teminius patikrinimus ypač atkreipti dėmesį į jų vykdomo kontržvalgybinio darbo su neformalių judėjimų ir grupuočių ekstremistinių pažiūrų lyderiais ir aktyvistais veiksmingumą.

6. Šio nutarimo vykdymo kontrolę pavesti Lietuvos TSR KGB pirmininko pavaduotojui drg. H. K. Vaigauskui.

Pirmininkas

[parašas]

E. Eismuntas

SUSIPAŽINOME: /S. Ašmontas/ [parašas] 89.04.27.

Nr. S/830

*LYA, f. K-1, ap. 46, b. 251, l. 45–46 ap. Originalas. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

3. LSSR KGB pirmininko E. Eismunto ir LSSR MVD ministro M. Misiukonio nurodymas KGB ir MVD padalinių viršininkams dėl KGB ir MVD organų bendradarbiavimo stiprinimo

1989 m. birželio 27 d.

Slaptai

Egz. Nr. ____

Lietuvos TSR
Valstybės saugumo komitetas

Lietuvos TSR
Vidaus reikalų ministerija

N U R O D Y M A S

1989 m. birželio 27 d.

Nr. 11s/10s

Vilnius

Lietuvos TSR KGB GO ir RO viršininkams
Lietuvos TSR MVD GOVD ir ROVD viršininkams

Dėl KGB ir MVD organų
bendradarbiavimo stiprinimo

Operatyvinė padėtis respublikoje tebėra sudėtinga. Įvairūs nusikalstami elementai ir politiniai avantiūristai vis aktyviau vykdo antivalstybinės ir kitokios priešiškos akcijas, stengiasi sudaryti prielaidas masiniams neramumams nacionalinių nesutarimų pagrindu, destabilizuoti padėtį įvairiuose respublikos rajonuose. Pagausėjo signalų apie ginklų, šaudmenų ir sprogstamųjų medžiagų įsigijimą, laikymą ir pardavimą. Jaunimo aplinkoje pastebimas kriminalinių elementų suartėjimas su nacionalistinių pažiūrų asmenimis.

Tokiomis sąlygomis KGB ir MVD organai turėtų žymiai geriau bendradarbiauti, ypač tose srityse, kurios susijusios su išankstesnės informacijos apie bėstančius neigiamus procesus ir jų peraugimo į masinius neramumus prielaidas bei kitus antivalstybinius reiškinius gavimu, įvertinimu ir apsikeitimu, ir efektyviau derinti veiksmus užkertant jiems kelią.

Vykdamą bendrą TSRS KGB Pirmininko drg. V. A. Kriučkovo ir TSRS vidaus reikalų ministro drg. V. V. Bakatino nurodymą (1989 m. birželio 23 d. telegrama Nr. 122),

S I Ū L O M A :

1. Užtikrinti išankstinės informacijos apie bręstančius masinius antivisumuomeninius ir kitokius priešiškus reiškinius gavimą, neatidėliotiną apsikeitimą ja su suinteresuotais KGB ir MVD organais vietose, nustatyti ir vykdyti bendrus jų atskleidimo ir lokalizavimo veiksmus.

2. Apsvarstyti KGB ir MVD organų bendradarbiavimą vietose, ypač atkreipti dėmesį į apsikeitimo informacija organizavimo ir tvarkos tobulinimą. Būtiniais atvejais, susijusiais su galimu operatyvinės padėties pablogėjimu, taip pat vykdamą svarbias visuomenines, politines priemones, sudaryti atitinkamus bendrų veiksmų planus.

3. Prisiimti asmeninę atsakomybę už bendradarbiavimo ir keitimosi išankstine informacija apie operatyvinės padėties pokyčius kontrolę.

Gavus operatyvinės informacijos apie bręstančias negatyvias apraiškas, galinčias padaryti žalos valstybės saugumui ir viešajai tvarkai, nedelsiant pranešti Lietuvos TSR KGB ir MVD.

Lietuvos TSR
KGB Pirmininkas
[parašas] E. Eismuntas

Lietuvos TSR vidaus
reikalų ministras
[parašas] M. Misiukonis

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 254, l. 29–30. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

**4. LSSR KGB pirmininko E. Eismunto raštas SSRS KGB
Mobilizacijos skyriaus viršininkui A. Suplatovui dėl pa-
siūlymų projektui „Nurodymai dėl mobilizacinio darbo
SSRS KGB organuose“**

1989 m. rugsėjo 29 d.

VISIŠKAI SLAPTAI

Litera „M“

Egz. Nr. 2

TSRS KGB Mobilizacijos skyriaus viršininkui
generolui majorui drg. A. B. Suplatovui
Maskva

89.09.29

M/444ss

Į 1989 m. liepos 14 d. Nr. M/00369

Dėl pasiūlymų projektui „Nurodymai dėl
mobilizacinio darbo TSRS KGB organuose“

Išnagrinėjus ir apsvarsčius visuose respublikos Komiteto pada-
liniuose projektą „Nurodymai dėl mobilizacinio darbo TSRS KGB
organuose“, jam buvo pritarta. Tačiau manome, kad, esant dabarti-
nei operatyvinei padėčiai, būtina peržiūrėti TSRS KGB Nurodymu
Nr. M/426-ov – 1983 m. paskelbtą asmenų, keliančių ypatingą grės-
mę valstybei, kategorijų sąrašą, nes Nurodyme išvardytos kategorijos
nevisiškai atitinka operatyvinį kontingentą respublikoje. Siūlome į
nurodytą kategoriją įtraukti antisocialistinės pakraipos neformalių
susivienijimų lyderius ir aktyvistus, pasisakančius už dabartinės vals-
tybinės santvarkos pakeitimą, galinčius organizuoti ar vykdyti eks-
tremistines, taip pat ir smurtines, grupines akcijas.

Komiteto Pirmininkas
generolas majoras

E. Eismuntas [parašo nėra]

*Tikra: Mobilizacijos poskyrio viršininkas
[parašas] (J. Seilius)*

89.09.29

išsp. 2 egz.

1-as pagal adresą

2-as į bylą

vykd. Seilius

sp. Černova

s. b. 170

89.09.28

*LYA, f. K-1, ap. 46, b. 2833, l. 261. Patvirtintas nuorašas. Mašin-
raštis. Versta iš rusų kalbos.*

5. LSSR KGB pirmininko E. Eismunto 1989 m. LSSR KGB operatyvinės ir tarnybinės veiklos ataskaita

1990 m. sausio 4 d.

Visiškai slapta

Egz. Nr. _

1989 m. Lietuvos TSR KGB operatyvinės ir tarnybinės veiklos

A T A S K A I T A

1989 metais Lietuvos TSR KGB operatyvinė tarnybinė veikla buvo nukreipta į vykdymą partijos sprendimų ir TSRS KGB reikalavimų užtikrinti valstybės saugumą šalyje vykstančios pertvarkos, viešumo ir visuomenės demokratizacijos procesų raidos sąlygomis. Šie procesai pasireiškė ypatingu dinamiškumu, vis stiprėjančiu politinių jėgų skaidymusi ir susipriešinimu, o tai gerokai paaštrino respublikos politinę ir operatyvinę padėtį. Dėl respublikos partinių vadovų sutrikimo, neveiklumo, o vėliau ir nuolaidžiavimo metų pabaigoje dominuojančią padėtį politiniame gyvenime užėmė Lietuvos persitvarkymo Sąjūdis, kurio radikalusis sparnas, nepaisydamas jokių formalumų, spekuliuodamas valstybingumo ir nepriklausomybės idėjomis, pradėjo atvirą kovą dėl įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios respublikoje perėmimo į savo rankas.

Didelė paskata tam buvo akivaizdi Sąjūdžio šalininkų pergalė

TSRS liaudies deputatų rinkimuose, per kuriuos jie gavo 36 mandatus iš 42. Masinės informacijos priemonės iš esmės tapo visiškai nebekontroliuojamos tarybinių partinių organų ir pradėtos naudoti Sąjūdžio masėms paveikti ir jam naudingai viešajai nuomonei formuoti.

Pradėtas aktyvus psichologinis marksistines-leninines pozicijas užimančio tarybinio partinio aktyvo persekiojimas. Susidarė savotiškas partinių vadovų ir radikalių politinių jėgų, tarp jų ir akivaizdžiai antitarybinės ir nacionalistinės pakraipos, aljansas. Sudarytas vadinamasis „politinių partijų ir organizacijų koordinacinis komitetas“, kuriam vadovaujant vykdomos suderintos šmeižikiškos kampanijos per masines informacijos priemones, mitingai, demonstracijos, bado akcijos. Sąjūdžio ir kitų neformalių susivienijimų lyderių kalbose gausu ultimatyvių reikalavimų ir neatsakingų provokacinio pobūdžio pareiškimų. Visoje respublikoje buvo atstatomi ir restauruojami buržuazinės Lietuvos paminklai, iškilmingai perlaidojami ginkluotų gaujų dalyvių, buvusių tremtinių palaikai. Tęsėsi teisėsaugos organų, ypač KGB ir MVD, buvusių liaudies gynėjų užsipuldinėjimai. Savo apogėjų ši kampanija pasiekė per Molotovo-Ribentropo pakto 50-ųjų metų minėjimą ir baigėsi gyvos grandinės „Baltijos kelias“ sudarymu automagistralėje Vilnius–Talinas, kurioje dalyvavo daugiau nei 200 000 respublikos gyventojų.

Be to, buvo daromas stiprus spaudimas respublikos Aukščiausiajai Tarybai ir kai kuriems jos deputatams. Veikiama Sąjūdžiui atstovaujančių liaudies deputatų, Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba priėmė nemažai įstatyminių aktų (dėl pilietybės, referendumų, rinkimų ir kt.), pakeitė Lietuvos TSR Konstitucijos 6 ir 7 straipsnių redakciją, taip pat priėmė nutarimą dėl politinių partijų ir tokiu būdu įteisino respublikoje daugpartinę sistemą. Apie savo atsikūrimą paskelbė ir surengė suvažiavimus socialdemokratų ir demokratų partijos, kūrimosi stadijoje yra humanizmo ir pažangos, krikščionių demokratų, tautininkų (nacionalistų) partijos, pretenzijas tapti politinėmis organizacijomis yra pareiškę žalieji, darbininkų, tremtinių sąjunga ir kt.

Šių metų gruodžio 20 d. Lietuvos Komunistų partijos XX suvažiavime buvo priimta deklaracija ir nutarimas dėl statuso, kuriuose sakoma, kad respublikos TSKP organizacija reorganizuojama į savarankišką Lietuvos Komunistų partiją su savo programa ir statusu

(įstatais), siekiančią sukurti nepriklausomą Lietuvos valstybę ir demokratišką visuomenę. Suvažiavimas pasisakė už Lietuvos Komunistų partijos bendradarbiavimą lygiateisiais pagrindais su TSKP, kitų sąjunginių respublikų ir kitų šalių komunistų partijomis.

Sudėtingi ir prieštaringi procesai vyksta inteligentijos ir jaunimo sluoksniuose. Nemaža dalis kūrybinės ir mokslo inteligentijos yra pagrindinė varomoji ir intelektuali Sąjūdžio ir kai kurių kitų neformalių susivienijimų, atsikuriančių politinių partijų jėga. Mokslų Akademija ir jos institutai, Vilniaus universitetas, kitos aukštosios mokyklos, respublikos kūrybinės sąjungos tapo generatoriais įvairių idėjų, projektų ir programų, nukreiptų į Lietuvos valstybingumo atkūrimą ir atsiskyrimą nuo TSRS.

Dėl tautinio atgimimo ir politinės nepriklausomybės idėjų įtakos jaunimo ir studentijos aplinkoje vyksta audringas steigimasis įvairių organizacijų, sąjungų ir grupių, iš esmės atkartojančių buržuazinėje Lietuvoje buvusias struktūras. Jų tikslas – auklėti jaunimą tautinių tradicijų, lietuviško savitumo ir patriotizmo dvasia. Daugelis jų propaguoja neigiamą požiūrį į TSKP ir komjaunimą. Šiam procesui daug įtakos turėjo respublikos komjaunimo organizacijos suirimas. Tarp studentijos populiarios idėjos suteikti visišką savarankiškumą aukštosiosioms mokykloms ir atsisakyti visuomeninių mokslų dėstymo.

Respublikos katalikų bažnyčios vadovai, iš esmės palaikydami Sąjūdžio idėjas ir tikslus, atvirai nekonfliktuoja su tarybų valdžios organais, bet sumaniai pasinaudoja susidariusia jiems palankia situacija ir gauna iš valdžios nemažai nuolaidų. Atidaryta antra kunigų seminarija, tikintiesiems statomos naujos ir grąžinamos senosios bažnyčios, įvestas fakultatyvinis tikybos mokymas bendrojo lavinimo mokyklose.

Praėjusiais metais susikūrė ir aktyviai veikia lenkų, rusų, baltarusių, žydų ir kitų tautybių kultūros draugijos, kurių veikla dažnai įgauna nacionalistinę kryptį. Kelios Vilniaus krašto apylinkių ir rajonų, kur didžiausią gyventojų dalį sudaro lenkai, tarybos paskelbė šių administracinių vienetų autonomiją.

Įtemptą padėtį respublikoje aštrina neformalų kampanijos prieš TSRS ginkluotąsias pajėgas, už Lietuvos „demilitarizaciją“ ir karinių dalinių išvedimą iš jos teritorijos, atsisakymą tarnauti Tarybinėje armijoje. Šiais tikslais buvo rengiamos įvairios demonstracijos ir žygiai,

piketai prie karinių objektų, renkami parašai, laikraščiuose spausdinami šmeižiški straipsniai. Buvo vykdomi socialinio neteisingumo aktai prieš karininkus, pasitaikė net fizinių susidorojimų su jais ir jų šeimų nariais. Padažnėjo bandymų patekti į karinių dalinių saugomas teritorijas, sargybinių užpuolimų. Ekstremistiškiausių akcijų, kurios neretai virsdavo antitarybiniais išpuoliais, organizatoriai ir tiesioginiai vykdytojai buvo tokių antisocialistinių formuočių, kaip Lietuvos laisvės lyga, Demokratų partija, Lietuvos tautinio jaunimo sąjunga ir kt., lyderiai ir aktyvistai.

Ataskaitiniais metais smarkiai išaugo nusikaltamumas, kai kuriuose miestuose ir rajonuose veikė organizuotų nusikaltėlių grupės, kurios, esant įtemptai politinei situacijai, dar labiau destabilizuoja padėtį, kenkia ekonomikai, neigiamai veikia gyventojus.

Labai suaktyvėjo priešo specialiųjų tarnybų ir reakcingosios lietuvių išeivijos organizacijų ardomoji veikla. Pakeitusios savo veiksmų taktiką, jos plačiai ir atvirai naudojasi tarybinių įstaigų ir kai kurių atskirų respublikos piliečių plėtojama oficialiais tarptautiniais ryšiais. Smarkiai išaugo finansinė ir materialinė parama Sąjūdžiui ir daugeliui kitų neformalių susivienijimų. Kai kurie radikalų pažiūrų Sąjūdžio lyderiai ir kai kurie respublikos vadovai dalyvavo reakcingosios išeivijos organizacijų rengiamuose susitikimuose ir pasirašė bendrus nepriklausomybės siekį deklaruojančius dokumentus. Sąjūdžio vadovybės atstovai buvo priimti JAV ir kitų šalių vyriausybių ir parlamentų sluoksniuose, gavo JAV administracijos patikinimą, kad ji palaiko Pabaltijo respublikose vykstančius procesus.

Komiteto žvalgybos padalinio veikla 1989 m. buvo nukreipta į rinkimą išankstinės informacijos apie Vakarų valstybių oficialių sluoksnių, pagrindinio priešo specialiųjų tarnybų ir reaktingų Pabaltijo nacionalistinių centrų siekius ir rengiamas priešiškas akcijas, kuriomis, pasinaudojant demokratinėmis pertvarkomis, siekiama susilpninti ir išardyti tarybinių tautų vienybę, kurstyti Lietuvą ištotti iš TSRS. Vykdytos atitinkamos pasipriešinimo priemonės. Parengta ir įvykdyta 16 aktyvių ir kontrpropagandinių priemonių, iš kurių 12 įtrauktos į PGU „A“ tarnybos įskaitą. Kryptingai buvo panaudojami užsienio lietuvių organizacijose autoritetą ir įtaką turintys operatyviniai šaltiniai „Kliuger“, „Profesor“, „Gražys“, „Konsul“ ir kt. Dėl padarytos mums naudingos įtakos Europos Parlamentui jo priimtame

apibendrinamojo pobūdžio dokumente neliko skyriaus dėl Pabaltijo „okupacijos“ ir reikalavimo suteikti nepriklausomybę. VFR leidžiamam žurnalui „Nemuno kraštas“ nusiųsta įvairios medžiagos, patvirtinančios Lietuvos, Latvijos ir Estijos įstojimo į TSRS teisėtumą ir smerkiančios neformalių organizacijų ekstremistinę veiklą, siejamą su šiuo klausimu. Amerikos visuomenei ir JAV lietuvių išeivijos lyderiams išplatinta Centro tezė, kad „JAV prezidento užsienio politikos kursas darys didelę įtaką TSRS vidaus padėčiai“.

Lietuvos TSR KGB iniciatyva su respublikos žinybų ir visuomeninių organizacijų pagalba daugiau nei 500 JAV ir kitų kapitalistinių šalių adresatų nusiųsti 1886 vienetai propagandinio pobūdžio medžiagos (knygų, brošiūrų, vaizdo kasečių) anglų ir lietuvių kalba.

Su individualiomis žvalgybinėmis ir kontržvalgybinėmis užduotimis į Vakarų šalis buvo išvykę 170 agentų. Pasitikėjimo pagrindu bendradarbiauti sutiko 5 užsieniečiai („Oleg“, „Maksim“, „Student“, „Edgar“, „Simon“). Užverbuotas 1 užsienio agentas [...] ir kartu su Centru į vieną iš kapitalistinių šalių išsiųstas agentas „Kim“. Į respubliką atsiųsti 8 operatyvinio patikrinimo bylų objektai. Šių priemonių dėka gauta operatyvinės informacijos apie JAV, kai kurių Vakarų Europos šalių, Vatikano ir pagrindinių lietuvių išeivijos klerikaliųjų nacionalistinių organizacijų ideologinių centrų rengiamas ardomąsias akcijas. Nurodytų agentų išvykos taip pat buvo panaudojamos propagandinei veiklai.

TSRS KGB PGU pagal visas žvalgybos kryptis pateikti 348 informaciniai pranešimai ir 161 pavyzdys, iš kurių 9 buvo pripažinti vertingais. Pagal specialias žvalgybos linijas baigti tirti 2 agentai, kurie perduoti Centru parengti juos dirbti ypatingomis sąlygomis, atrinkti ir perduoti 2 dokumentiniai variantai, 4 informacinės pažymos ir 82 užsienio dokumentų originalai.

Nuo sudėtingos operatyvinės padėties priklauso pagrindinės Komiteto kontržvalgybinės veiklos kryptys, iš kurių svarbiausia buvo neformalių ekstremistinės pakraipos grupuočių tyrimas, įgyvendinimas priemonių, trukdančių konsoliduotis respublikoje priešiškomis socializmui jėgoms, kurti joms pagrindžio struktūras, ginkluotas formuotes, žlugdyti ir lokalizuoti prieš konstitucinę santvarką nukreiptas akcijas. Pasitelkus į pagrindines grandis agentus ir panaudojant kitas operatyvines galimybes, buvo atskleidžiami

Sąjūdžio radikalaus sparno veiklos planai, taktika ir metodai, nukreipti į Lietuvos išstojimą iš TSRS. Apie tai operatyviai buvo pranešama TSRS KGB ir informuojamas Lietuvos KP CK. Vien tokių apibendrinamojo pobūdžio dokumentų praeitais metais atitinkamai nusiųsta 19 ir 16. Daugeliu atvejų išsiaiškinta, kokio pobūdžio jo [Sąjūdžio] lyderių ryšiai su kai kurių kapitalistinių šalių, tarp jų JAV, Prancūzijos ir VFR, valstybės ir visuomeniniais politiniais veikėjais, diplomatais ir korespondentais, lietuvių klerikalinės nacionalistinės išeivijos funkcionieriais, antisocialistinių jėgų atstovais Lenkijoje, Vengrijoje, Čekoslovakijoje, taip pat su Latvijos, Estijos ir kitų sąjunginių respublikų neformalių ekstremistinių grupuočių nariais. Užfiksuotos šių lyderių akivaizdžiai antisocialistinio pobūdžio kalbos, legalizuota dalis juos kompromituojančios operatyvinės medžiagos. Respublikos visuomenė per spaudą ir kitas informacijos priemones informuota apie sąjūdiečių pinigines machinacijas, užsienio keliones savanaudiškais tikslais, nederamą elgesį užsienyje ir pan. Visa tai sustiprino Sąjūdžio vadovų tarpusavio nepasitikėjimą ir nesutarimus ir prisidėjo prie antitarybinių pažiūrų aktyvistų – A. Skučo, P. Vaitiekūno, A. Medalinsko ir kitų nušalinimo nuo darbo vadovaujančiose grandyse.

Tiriant Lietuvos nepriklausomybės sąjungą (vienija Lietuvos laisvės lygą, Lietuvos demokratų partiją, Krikščionių demokratų partiją, Politinių kalinių gelbėjimo komitetą, Lietuvos Helsinkio grupę ir lietuvių tautinio jaunimo sąjungą), gauta konkrečių duomenų apie jos grupuočių lyderių užmačias, dokumentuotos aštriausios antitarybinės kalbos ir ekstremistiniai veiksmai, vykdytos kompleksinės agentūrinės operatyvinės priemonės, kuriomis buvo siekiama supriešinti Sąjungą su Sąjūdžiu, paaštrinti pačios Sąjungos ir jos vienijamų grupuočių vadovų nesutarimus, kompromituoti jų funkcionierius. Ėmusi šių priemonių, iš Lietuvos laisvės lygos buvo priverstas pasitraukti DOR objektas „Bojarin“, susidarė viena su kita nesutariančios grupės Lietuvos demokratų partijos taryboje ir prezidiume, jos lyderiai „Maliar“ ir Krivas pašalinti iš partijos, o aktyvistai Zabarskas ir Degutis atstatydinti iš tarybos. Vykdytomis priemonėmis suskaldyta ir Lietuvos krikščionių demokratų partija, esminių nesutarimų sukelta tarp Jaunosios Lietuvos vadovų. Pareikštas oficialus įspėjimas operatyvinės įskaitos objektui „Krot“, o medžiaga apie objektus „Volk“ ir

„Boltun“ taip pat perduota Prokuratūrai. Iš viso į LTSR Prokuratūrą perduota 10 tomų dokumentuotos medžiagos apie neteisėtą minėtų grupuočių aktyvistų veiklą.

Ta pačia kryptimi buvo dirbama su Tremtinių sąjunga. Organizuotas tyrimas naujai susikūrusių neformalių grupuočių – R. Kalantos lygos, Tautininkų sąjungos (Nacionalistų sąjunga – buvusi valdančioji partija buržuazinėje Lietuvoje), Šaulių sąjungos (Šaulių sąjunga buržuazinėje Lietuvoje veikė kaip sukarinta organizacija), Partizanų sąjungos (vienija pokario metais Lietuvoje veikusio ginkluoto pogrindžio dalyvius) ir kai kurių kitų.

Respublikos vadovų požiūrio į bažnyčią pasikeitimas, per operatyvinius šaltinius kryptingai daromas poveikis bažnyčios hierarchams ir asmeniniai darbuotojų ryšiai su jais padėjo apsaugoti tikinčiuosius nuo antisocialistinių jėgų bandymų įtraukti juos į priešišką politinę veiklą. Per agentus „Dora“, „Arion“, „Kunigaikštis“ toliau vykdomos priemonės, kompromituojančios prieš Vatikaną ir lenkų dvasininkus reakcingų pažiūrų Lietuvos katalikų bažnyčios veikėją „Farizej“. Gauta duomenų apie Romos kurijos ketinimus pasiūlyti jam artimiausiu metu atsistatydinti. Pagal mūsų pateiktą medžiagą trims bažnyčios tarnams Prokuratūra pareiškė oficialų įspėjimą dėl antikonstitucinės veiklos.

Siekiant slopinti ekstremistinių pažiūrų neformalių grupuočių lyderių ir kitų antisocialistinių elementų aktyvumą, pasitelkus agentą „Grikštas“, sėkmingai vykdyta jų kompromitavimo visuomenės akyse priemonė „Alternatyva“. Tuo pačiu tikslu respublikinėje ir vietinėje spaudoje paskelbta 240 straipsnių, parengtų pasinaudojant KGB medžiaga, transliuotos 8 laidos per respublikinį radiją ir televiziją, 16 Komiteto ir kelių miestų ir rajonų aparatų vadovų davė interviu masinės informacijos priemonių atstovams, tarp jų ir kai kuriems užsienio leidiniams, 12 straipsnių išspausdinta sąjunginėje spaudoje. Išleista buvusio valstybės saugumo organų darbuotojo K. E. Jevseičio prisiminimų knyga „Giltinės sutramdymas“. Siekiant propagandos tikslais paskelbti mūsų medžiagą, aktyviai buvo pasinaudojama ir kai kurių pažangių neformalių organizacijų leidiniais.

Atliktas teigiamas darbas vienijant ir telkiant respublikoje čekistus veteranus, buvusius liaudies gynėjus, pokario aktyvistus, taip pat nuo ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyvių nukentėjusius as-

menis, kurie ryžtingiau pradėjo smerkti prasimanymus ir išpuolius prieš kovotojus už Tarybų valdžią, siekius iškreipti aštrios klasių kovos pobūdį pokario ir vėlesniais metais.

Ataskaitiniais metais Vilniuje apsilankė 387 (1988 m. – 262) diplomatai, korespondentai ir kiti Maskvoje akredituoti kapitalistinių ir besivystančių valstybių atstovai, tarp jų 16 nustatytų rezidentūrų darbuotojų, 18 karo žvalgų ir 28 asmenys, įtariamai priklausantys prieš specialiosioms tarnyboms. Daugelis iš jų lankėsi Sąjūdžio štabe, susitikdavo su jo lyderiais, gavo informacijos apie politinę padėtį respublikoje.

Iš daugiau nei 16,5 tūkst. apsilankiusiųjų respublikoje iš kapitalistinių šalių išaiškinti 57 asmenys, įtariamai ryšiais su prieš specialiosiomis tarnybomis, ir 88 – su užsienio antitarybiniais, nacionalistiniais centrais. Vienam iš jų uždrausta atvykti į TSRS.

Nustatytas ryšių su tarybiniais piliečiais pobūdis ir turinys, taip pat tai, kad daugelis užsieniečių turėjo klausimų sąrašus, rodo, kad labiausiai juos domina politiniame ir ekonominiame respublikos gyvenime vykstančios permainos, kai kurių įmonių konkurencingumas, naujausi atradimai radijo elektronikos srityje, kai kurie mokslininkai ir specialistai.

Buvo vykdomos agentūrinės operatyvinės priemonės tiriant 6 operatyvinės įskaitos bylas, susijusias su „Tėvynės išdavimu“ įvairiomis formomis, ir 28 operatyvinės paieškos bylas. Kartu su TSRS KGB VGU vykdytos įvairios operatyvinės techninės ir agentūrinės priemonės siekiant atskleisti ir dokumentuoti priešišką operatyvinės tyrimo bylos „Maliar“ objekto veiklą, susijusią su „Tėvynės išdavimu šnipinėjant“. Apie gautą medžiagą pranešta TSRS KGB vadovybei. Buvo tęsiamas tyrimas 6 DOR, susijusių su užsienio piliečių „šnipinėjimu“, pagal dvi iš jų gauti operatyviniai duomenys, patvirtinantys, kad objektai priklauso prieš specialiosioms tarnyboms. Išsiaiškinta medžiaga ir nutrauktas tyrimas 8 operatyvinio patikrinimo ir 1 DOR, užvestų užsieniečiams, įtariamais ryšiais su prieš specialiosiomis tarnybomis.

Vykdamas operatyvines priemones pašto ir telegrafo ryšiais, gauti 6 preliminarūs įtartiniai agentūrinių ryšių signalai, kurių patikrinimo metu užvestos 2 operatyvinės įskaitos bylos. Pagal bylą „Brut“ tęsiama išsiųsto dokumento autoriaus paieška.

Bendradarbiaujant su valstybės sieną saugančia pasienio kariuomene, 7 kartus pavyko užkirsti kelią asmenims, bandžiusiems nelegaliai pereiti sieną. Du – A. M. Svirnelis ir J. A. Juška perėjo sieną ir buvo sulaikyti LLR ir ČTSR. Jiems iškeltos baudžiamosios bylos.

Iš kelionės po kapitalistines šalis į respubliką negrįžo 1 žmogus, užsienio uostose dėl buitinių priežasčių pasiliko 4 „Litrybprom“ jūreiviai.

Sudaryta kovos su organizuotu nusikalstamumu grupė. Šioje srityje ypač suaktyvėjusi kontrabandinė veikla ir spekuliacijos valiutomis, tokia veikla užsiima tiek nusikaltėlių grupės, tiek pavieniai asmenys. Vykdomos kompleksinės priemonės, išaiškintos šešios tarybinių ir lenkų piliečių grupės, veikiančios LLR teritorijoje ir vykdančios kontrabandos ir spekuliacijos valiuta operacijas. Kai kurie iš jų ieško ryšių su VFR, JAV ir Izraelio mafijos grupių atstovais, prekiaujančiais narkotikais, ginklais ir antikvariniais daiktais. Už vertinamą kontrabandą užvestos 4 DOR, 7 DOP ir 2 grupinio operatyvinio patikrinimo bylos.

Už bandymus kontrabandos būdu pervežti per sieną tarybinę ir užsienio valiutą, brangiųjų metalų ir brangakmenių dirbinius, antikvarines ir meno vertybes, gavus mūsų informaciją, buvo sulaikyti 48 žmonės, iš kurių konfiskuota daugiau nei 260 tūkst. rublių.

Kartu su Lietuvos TSR MVD 6-uoju skyriumi, patikrinus 2 gautus signalus, sulaikyti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenys už turto prievartavimą grasinant ginklu. Apie Lietuvos TSR KGB dalyvavimą demaskuojant tų nusikaltėlių veiklą buvo skelbiama per respublikinę televiziją ir radiją, išspausdinti straipsniai laikraščioje „Tiesa“.

Vykdomi TSRS KGB nurodymų dėl 3-ųjų padalinių darbo sustiprinimo, parengtas kovos su organizuotu nusikalstamumu agentūrinių operatyvinių priemonių, vykdomų su kitais Komiteto padaliniais ir MVD organais, planas. Atrinkti agentai, galintys šioje srityje padėti KGB organams.

Dirbant kontržvalgybinį darbą pagal trečiąją liniją, daugiausia dėmesio buvo skiriama vidaus reikalų darbuotojų koviniam parengimui. Dėl sudėtingos politinės padėties respublikoje pradėjo reikštis negatyvūs procesai tarp Ministerijos darbuotojų, buvo bandoma kurti Sąjūdžio palaikymo grupes. TSRS MVD ir Lietuvos TSR MVD

vadovams ėmusis įspėjamųjų auklėjamųjų priemonių, neformalių grupių kūrimasis buvo nutrauktas.

Nors įvairūs visuomeniniai judėjimai vykdė aktyvią ir kryptingą karinių komisariatų veiklos kompromitavimo ir šaukimų į Tarybinę armiją žlugdymo kampaniją, veikiant kartu su karinių komisariatų vadovais, partiniais ir tarybiniais organais, taip pat panaudojant tardymo priemones, ši svarbi karinė politinė priemonė sėkmingai pavyko, šaukimo planas įvykdytas.

Kartu su MVD sužlugdyti bandymai neleisti karinės technikos kolonai važiuoti Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos 72-ųjų metinių parado metu.

Ekonomikos pertvarkymo, perėjimo į respublikinę ūkiskaitą sąlygomis ypač daug dėmesio buvo skiriama nepalankioms situacijoms išaiškinti ir lokalizuoti darbo kolektyvuose, kuriuose aktyviai reiškėsi įvairūs neformalus judėjimai (Sąjūdis, Darbininkų sąjunga, Lietuvos laisvės lyga ir kt.), galėję išprovokuoti antitarybinius ir kitokius nepageidautinus reiškinius. Gautos operatyvinės informacijos dėka 11 atvejų pavyko išvengti realios grupinio atsisakymo dirbti grėsmės, kilusios dėl darbininkų konflikto su administracija (Ignalinos AE, Mažeikių naftos perdirbimo gamykla, gamybiniai susivienijimai „Vilma“, „Sigma“, „Žalgirio“ staklių gamykla ir kt.).

Atsižvelgiant į Lietuvos darbininkų sąjungos, kurioje vadovaujančias pozicijas užėmė antisocialistiniai elementai, sparčiai plėtojamą veiklą, buvo parengtas pagrindinių agentūrinių operatyvinių priemonių planas, kurį vykdant pavyko į šią sąjungą infiltruoti 33 agentus ir keletą patikėtinių, su kurių pagalba iš dalies pavyko darbo kolektyvuose lokalizuoti neigiamą priešiškų asmenų įtaką.

Kartu su TSRS KGB tiriant žmonių gyvybes nusinešusios avarijos Jonavos „Azoto“ gamykloje priežastis, tyčinių aptarnaujančio personalo ar priešiškų elementų veiksmų nebuvo nustatyta.

Iš pramoninių objektų į kapitalistines ir besivystančias šalis buvo išvykę 150 specialistų, tarp jų 17 agentų ir 11 patikėtinių. Vykdant kontržvalgybines užduotis, buvo patikrinti išvykstančiųjų detalaus anketavimo faktai ir atliktas kryptingas tarybinių specialistų, esančių VFR, Vakarų Vokietijos firmos „Raund M“ organizuojuose melderių kursuose, tyrimas.

Valstybės paslapčių apsauga buvo vykdoma pagal Komiteto pa-

rengtus agentūrinius operatyvinius ir organizacinių priemonių planus „Ščit“ ir „Zaslon“.

Atliktas respublikos ministerijų, žinybų, įstaigų ir įmonių 109 slaptumo režimo organų patikrinimas. Per šių žinybų vadovybę buvo imtasi atitinkamų priemonių nustatytiems ir užfiksuotiems pažeidimams pašalinti.

Buvo vykdomos kontržvalgybinės priemonės dviejų literinių „A“ lėktuvų, 14 literinių ir 2 traukinių su specialiaisiais krovniais saugumui užtikrinti.

Atskleista 12 anoniminių priešiškų akcijų (9 iš jų įvykdytos 1989 m.), 15 priešiško pobūdžio atsisaukimų platinimo atvejų, 10 TSRS ir LTSR valstybinių vėliavų išniekinimo ir 16 grasinamo ar provokacinio pobūdžio laiškų išsiuntimo atsakingiems partinio tarybinio aparato asmenims atvejų. Remiantis respublikos KGB medžiaga, konfiskuota 17 graižtvinių šaunamųjų ginklų, 1 reaktyvinis sviedinys „Žemė-oras“, 1 savadarbis sprogstamasis paketas, 32 dūmadėžės, 28 aviacijos patrankų sviediniai ir 94 šautuvų bei automatų šoviniai. Atskleistas sprogimo Plungės universalinėje parduotuvėje faktas.

Tardymai buvo atliekami griežtai laikantis socialistinio teisėtumo, tobulinant operatyvinių darbuotojų teisinį pasirengimą. Buvo tardomi 7 žmonės pagal 7 baudžiamąsias bylas (6 – dėl „Tėvynės išdavimo atsisakant grįžti iš užsienio“ ir 1 – dėl „neteisėto išvykimo į užsienį“). Kartu su Prokuratūra ištirtos visos bylos asmenų, kurie buvo įkalinti neteisminių organų, jas ištyrus, reabilituoti 3425 žmonės. Vykdam TSRS Generalinio prokuroro ir TSRS KGB Pirmininko 1988 m. liepos 30 d. nurodymą Nr. 42s, ištirtos naujai paaiškėjusios 86 archyvinių baudžiamųjų bylų aplinkybės ir reabilituoti 169 žmonės.

Ataskaitiniais metais buvo siunčiama daugiau informacijos į Centrą ir Lietuvos KP CK, dalis šios informacijos padėjo priimti svarbius politinius sprendimus.

Respublikos Komitete per metus išnagrinėti 2374 tarybinių piliečių prašymai ir priimti atitinkami sprendimai.

Mobilizacijos poskyris koregavo planą MP-81 įtraukdamas į jį praktines darbuotojų pasirengimo veikti ypatinguoju laikotarpiu ir nepaprastosios padėties sąlygomis tobulinimo priemones. Buvo tobulinama personalo informavimo, darbuotojų šeimų išsklaidymo ir evakavimo sistema.

Daug dėmesio buvo skiriama asmeninio saugumo, Komiteto ir jo miestų bei rajonų aparatų tarnybinių patalpų fizinės ir techninės apsaugos užtikrinimui.

Kolegija ir operatyvinių padalinių vadovai daugiausia dėmesio skyrė valdymo tobulinimui, vadovų ir operatyvinių darbuotojų asmeninės atsakomybės už agentūrinį darbą didinimui, ypač už galinčių dirbti slaptų padėjėjų aparato išsaugojimą, jų patikimumo patikrinimą, principingumo ir sugebėjimo gerai suvokti vykstančius visuomeninius ir politinius procesus ugdymą.

Šiomis priemonėmis iš esmės pavyko išlaikyti ankstesnio dydžio (6377 žmonių) ir kokybės slaptų padėjėjų aparatą.

Kolegija nagrinėjo klausimus dėl kontržvalgybinio darbo tarp ekstremistinių pažiūrų neformalių susivienijimų lyderių ir aktyvistų, pertvarkos sąlygomis vykstančių į užsienį tarybinių piliečių būklės, viešumo plėtros respublikos KGB veikloje, agentūrinio darbo tarp kūrybinės, mokslo inteligentijos ir akademinio jaunimo tobulinimo sprendžiant tarybinės konstitucinės santvarkos gynimo uždavinius, nurodytus TSRS KGB Kolegijos nutarime „Dėl Lietuvos TSR KGB Kauno m. skyriaus darbo pertvarkos eigos“.

1989 m. operatyvinė ir tarnybinė veikla rodo, kad susidariusios politinės situacijos sąlygomis Komitetas nepajėgus čekistinėmis priemonėmis pakeisti operatyvinę padėtį. Iš esmės negalėjome operatyviniu būdu daryti įtakos Sąjūdžio ir kitų neformalių susivienijimų lyderių, kurių daugelis yra TSRS liaudies ir Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatai, ryšiams su lietuvių išeivijos funkcionieriais, kapitalistinių šalių administracijų ir visuomeninių organizacijų atstovais šalyje ir užsienyje. Nedavė laukiamų rezultatų darbas lokalizuojant neformalių organizacijų priešišką veiklą ir kliudant joms susivienyti. Politinis aiškinamasis ir įspėjamasis profilaktinis darbas buvo nepakankamai veiksmingas dėl partinių ir teisėsaugos organų, kuriems buvo siunčiama atitinkama dokumentinė medžiaga, pasyvumo, dėl partinės tarybinės kontrolės praradimo respublikos masinėms informacijos priemonėms.

Kai kurie pagalbininkai iš slapto aparato, teikdami patikimą informaciją apie visuomenėje vykstančius procesus, vengia principingai vertinti įvykius, laikosi laukimo pozicijos, nes baiminasi dėl savo ateities.

Kaip rodo respublikos KGB darbo trūkumų priežasčių analizė, pagrindinės iš jų yra tos, kad vadovai ir operatyviniai darbuotojai ne visada buvo pasirengę veikti naujomis, kartais ekstremaliomis sąlygomis, negreitai perpranta ir pritaiko naujus darbo su slaptu aparatu metodus, nepakankamai dėmesio skiria ryšių su darbo žmonėmis stiprinimui.

Tolesnė operatyvinės padėties prognozė leidžia manyti, kad 1990 m. vasario mėn. naujai išrinkta Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba gali priimti nutarimą dėl nepriklausomybės ir išstojimo iš TSRS.

Tokiomis sąlygomis Lietuvos TSR KGB imasi priemonių palaikyti darbuotojų ryžtą operatyviai ir sutelktai veikti bet kokiomis ekstremaliomis aplinkybėmis.

Komiteto Pirmininkas
generolas majoras

E. Eismuntas [parašo nėra]

išsp. 2 egz.

1 egz.

2 egz.

vykd. Bertašius, tel.

Inspekcija

sp.Cuzanovskaja

90.01.04

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 324, l. 1–25. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

6. LSSR KGB pirmininko E. Eismunto nurodymas LSSR KGB padalinių viršininkams dėl LSSR KGB organų tarny- binių patalpų, objektų ir darbuotojų saugumo užtikrinimo

1990 m. vasario 5 d.

Slaptai
Egz. Nr. 1

LIETUVOS TSR VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETAS N U R O D Y M A S

1990 m. vasario 5 d.

Nr. 1s

Vilnius

Lietuvos TSR KGB GO ir RO viršininkams

Dėl Lietuvos TSR KGB organų
tarnybinių patalpų, objektų
ir darbuotojų saugumo užtikrinimo

Pastaruoju metu daugelyje šalies regionų ekstremistiškai nusiteikusios grupės ir asmenys – įvairių neformalių susivienijimų dalyviai vis aktyviau bando paralyžiuoti KGB vietinių organų darbą, daryti psichologinį spaudimą jų darbuotojams, sukelti jiems neryžtingumo ir neužtikrintumo jausmą. Buvo įsiveržimų į KGB ir MVD organų pastatus, bandymų pagrobti ginklus. Gąsdinami darbuotojai ir jų šeimų nariai, reikalaujama, kad tie organai nesikištų į respublikos vidaus gyvenimą.

Esant tokioms sąlygoms, Lietuvos TSR KGB vadovybė mano, kad būtina imtis neatidėliotinių priemonių ir rengti rajonų skyrius ir padalinius veiksams ypatingomis aplinkybėmis, kad būtų užtikrinta tarnybinių patalpų, kitų objektų, operatyvinių dokumentų, pačių darbuotojų ir jų šeimų narių apsauga ir saugumas.

Atsižvelgiant į tai, siūloma:

1. Vietinių KGB padalinių viršininkams imtis papildomų priemonių, kad iš anksto būtų gaunama informacija apie planuojamus ekstremistų išpuolius ir akcijas prieš KGB ir MVD organus, jų darbuotojus ir jų šeimų narius. Ypač svarbu laiku atskleisti ekstremisti-

nių elementų ketinimus užpulti KGB ir MVD objektus, taip pat kitus padaliniams privalomus saugoti pastatus.

Gavus tokią informaciją, skubiai pasitelkti visas savo žinioje turimas pajėgas ir priemones ir sužlugdyti nusikalstamus pasikėsinimus, nedelsiant apie tai pranešti Lietuvos TSR KGB ir MVD vadovybei.

2. Parengti ir vykdyti bendras objektų, pastatų, patalpų techninės ir fizinės apsaugos sustiprinimo priemones, sudaryti nuolat veikiančias, reikalingomis techninėmis priemonėmis ir ginkluote aprūpintas greitojo reagavimo grupes, užtikrinti bendradarbiavimą ir patikimus ryšius tarp Lietuvos TSR KGB padalinių ir MVD. Kiekvienas padalinys privalo turėti instrukcijas, kaip operatyviniai darbuotojai turi veikti ekstremaliomis sąlygomis, kiekvienam darbuotojui turi būti nurodytos konkrečios užduotys ir jo veiksmų tvarka objektų, pastatų ir patalpų blokavimo ir ekstremistinių grupių užpuolimo atvejais. Apskaičiuoti, kiek kiekvienam padaliniui reikės individualios apsaugos priemonių, ginkluotės, įskaitant ne tik asmeninius ginklus, bet ir reikalingą automatinį ginklų ir operatyvinės technikos rezervą.

3. KGB miestų ir rajonų aparatuose ir objektuose, esančiuose toliau nuo didesnių gyvenviečių, numatyti priemones labiausiai saugotinai operatyvinei medžiagai laiku išgabenti, taip pat dokumentams ir specialioms operatyviniams techniniams prietaisams nedelsiant sunaikinti, jei kiltų pavojus, kad juos gali užgrobti ekstremistų grupės.

4. KGB padalinių, kuriuose yra neetatinės ir mobilizacinės ginklų ir šaudmenų atsargos, vadovams pasirūpinti, kad, esant reikalui, jos būtų pergabentos į bazinius organus, ir numatyti papildomas jų apsaugos priemones.

5. Parengti ir kartu su Lietuvos TSR MVD GOVD ir ROVD vykdyti KGB darbuotojų šeimų narių saugumo užtikrinimo ir apsaugos nuo ekstremistinių elementų pasikėsinimų priemones.

Nedelsiant informuoti apie visus išaiškintus planuojamus ar jau įvykdytus neteisėtus veiksmus prieš KGB organus, jų darbuotojus ir jų šeimų narius.

6. GOVD ir ROVD viršininkams šiais klausimais duoti atitinkami Lietuvos TSR MVD vadovybės 1989 m. spalio 13 d. nurodymai Nr. 1/293.

Komiteto Pirmininkas
generolas majoras

[parašas] E. Eismuntas

sąrašas siųsti

Sekretoriatas – 1

visiems GO-RO-44

Inspekcija – 1

iš viso – 46

[parašas neįskaitomas] 90.02.06

Dokumento pabaigoje įrašas ranka: „Padauginti 45 egz. [parašas neįskaitomas] 1990.02.06.“

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 267, l. 1–2. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

7. LSSR KGB pirmininko R. Marcinkaus įsakymas dėl LSSR KGB greitojo reagavimo grupių sudarymo

1990 m. kovo 10 d.

Visiškai slaptai
Egz. Nr. ____

LIETUVOS TSR VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO PIRMININKO Į S A K Y M A S

1990 m. kovo 10 d.

Nr. 002

Vilnius

Dėl Lietuvos TSR KGB greitojo
reagavimo grupių (GRG) sudarymo

Atsižvelgdamas į respublikoje susidariusią operatyvinę padėtį ir vadovaudamasis TSRS KGB 1982 m. įsakymu Nr. 00180 ir TSRS KGB nurodymu T Nr. 02122219,

ĮSAKAU:

1. Sudaryti KGB centrinio aparato, KGB Kauno, Klaipėdos miestų skyrių, Lietuvos jūrų baseino, Panevėžio ir Šiaulių miestų skyrių

greitojo reagavimo grupes, kurių paskirtis – lokalizuoti ir nutraukti prieš specialiujų tarnybų ir priešišku elementų teroristines ir kitokias ekstremistines akcijas, taip pat užtikrinti Komiteto pastatų, kitų objektų, operatyvinių dokumentų, darbuotojų ir jų šeimų narių apsaugą ir saugumą.

2. Paskirti:

centriniame aparate:

GRG vadu	– „Z“ tarnybos viršininko pavaduotoją pulkininką R. Ramanauską;
GRG vado pavaduotoju saugumo ir gynybos reikalams	– 6-ojo skyriaus viršininko pavaduotoją papulkininkį J. K. Butyliną;
GRG vado pavaduotoju specialiosioms operacijoms	– 4-ojo skyriaus viršininko pavaduotoją, 1-ojo poskyrio viršininką papulkininkį M. J. Volkovą;
GRG štabo viršininku	– Lietuvos respublikinės „Dinamo“ tarybos vyresn. instruktorių (atleidžiant jį iš einamų pareigų) majorą E. A. Demidą;
atsakingais už specialiąją GRG parengtį	– 4-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininką majorą V. P. Snetkovą;
– „Z“ tarnybos 2-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį majorą B. A. Matimaitį;
atsakingais už GRG šaudymo parengtį	– Kadru skyriaus 1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį kapitoną V. J. Švenčionį;

- „Z“ tarnybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį kapitoną K. L. Lizuną;
- atsakingu už GRG fizinių parengimą – Lietuvos respublikinės „Dinamo“ tarybos instruktorių vyresn. leitenantą A. A. Michailovą;
- atsakingu už operatyvinį dokumentavimą – Operatyvinio techninio skyriaus 3 grupės ekspertą vyresn. leitenantą A. A. Vainauską;
- atsakingu už neatidėliotinus tardymo veiksmus – Tardymo skyriaus 2-ojo poskyrio vyr. tardytoją justicijos kapitoną A. A. Stepučinską;
- atsakingu už ryšių užtikrinimą – Vyriausybinių ryšio skyriaus 4 grupės inžinierių kapitoną V. R. Abromavičių;
- atsakingu už medicininę priežiūrą – Karo medicinos tarnybos viršininko, ligoninės vyr. gydytojo pavaduotoją medicinos tarnybos majorą G. I. Ivachnenką;

Į GRG įtraukti:

- 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą V. P. Bielinį;
- 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį kapitoną N. P. Guzejevą;
- 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą A. J. Ivanovą;

- 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį papulkininkį J. S. Žukovskį;
- 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį kapitoną G. V. Žuravliovą;
- 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotoją majorą S. J. Terechiną;
- 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį majorą A. P. Baranauską;
- 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį kapitoną S. S. Šinkariovą;
- „Z“ tarnybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį leitenantą G. A. Dapkevičių;
- „Z“ tarnybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą S. A. Šablo;
- „Z“ tarnybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą A. J. Andrijauską;
- „Z“ tarnybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą D. V. Bleifertą;
- „Z“ tarnybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį kapitoną V. V. Prakasą;
- „Z“ tarnybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą T. M. Juselį;
- „Z“ tarnybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį majorą M. S. Skarulskį;
- „Z“ tarnybos 4-ojo skyriaus, 2-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį kapitoną J. I. Balcevičių;
- 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį majorą J. A. Izgorodiną;
- 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą V. V. Ryžankovą;

- 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį kapitoną P. B. Falko;
- 4-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį majorą O. L. Tatarinovą;
- 6-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį kapitoną S. B. Vieštartą;
- 6-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą V. N. Ginko;
- 6-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą V. G. Morozovą;
- 6-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį kapitoną V. N. Pustovalovą;
- Tardymo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. tardytoją vyresn. justicijos leitenantą S. J. Šimkų;
- Kadru skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį majorą A. J. Urbonavičių;
- Vyriausybinių ryšių skyriaus grupės „Kavkaz-I“ inžinierių vyresn. leitenantą E. A. Raulinaitį;
- Informacinio-analitinio poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį majorą S. K. Balzarį;
- Mobilizacijos poskyrio operatyvinį įgaliotinį majorą V. T. Tarasevičių;
- Ūkio skyriaus viršininko pavaduotoją majorą E. F. Jarmolį;
- Ūkio skyriaus poskyrio vyresn. inžinierių kapitoną J. A. Likšo;
- Ūkio skyriaus poskyrio vyresn. inžinierių vyresn. leitenantą S. M. Pacharevą;
- Operatyvinio techninio skyriaus 2-ojo poskyrio vyresn. operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą V. N. Kozlovą;
- KGB Vilniaus skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį kapitoną A. A. Bagrinevą;

- KGB Vilniaus skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį kapi-toną S. I. Perekrestovą;
- KGB Vilniaus skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą I. N. Lebedevą;
- KGB Vilniaus skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinį įgaliotinį vyresn. leitenantą V. V. Moisevičių.

KGB Kauno m. skyriuje ir KGB Klaipėdos m. ir Lietuvos jūrų baseino skyriuje sudaryti greitojo reagavimo grupės iš 20 darbuotojų; Šiaulių ir Panevėžio miestų skyriuose – iš 10 darbuotojų..

3. Šio įsakymo 1 punkte nurodytas užduotis vykdyti:

– Ignalinos rajono skyriuje, Druskininkų miesto poskyryje, Varėnos, Kaišiadorių, Molėtų, Trakų, Ukmergės, Švenčionių, Širvintų rajonų poskyriuose – centrinio aparato GRG pajėgomis;

– Alytaus miesto skyriuje, Marijampolės miesto poskyryje, Vilkaviškio, Jonavos, Kėdainių, Lazdijų, Prienų, Raseinių, Šakių ir Jurbarko rajonų poskyriuose – KGB Kauno miesto skyriaus GRG pajėgomis;

– Kretingos, Mažeikių, Plungės, Skuodo, Tauragės, Šilalės, Šilutės rajonų poskyriuose – Klaipėdos miesto ir Lietuvos jūrų baseino KGB skyriaus GRG pajėgomis;

– Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Telšių rajonų poskyriuose – Šiaulių miesto skyriaus GRG pajėgomis;

– Utenos rajono skyriuje, Anykščių, Biržų, Zarasų, Kupiškio, Pasvalio ir Rokiškio rajonų poskyriuose – Panevėžio miesto skyriaus GRG pajėgomis.

4. Komiteto padalinių viršininkams, atsižvelgiant į jų darbuotojų įtraukimą į GRG, atitinkamai pakeisti jų funkcinį pareigų paskirstymą, sudaryti GRG nariams sąlygas pasirengti ir vykdyti jiems pavestas užduotis, rezultatus įvertinti juos atestuojant.

5. Lietuvos TSR KGB 1985 m. liepos 26 d. įsakymą Nr. 0137 ir 1987 m. rugsėjo 22 d. įsakymą Nr. 0153 laikyti negaliojančiais.

Komiteto Pirmininkas
pulkininkas

[parašas] R. A. Marcinkus

Dokumento pirmojo lapo viršuje yra spaudas: „Neteko galios, žr. TSRS KGB 1991.05.13 įsakymą Nr. 077.“

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 265, l. 86–89. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

8. LSSR KGB Kolegijos nutarimas dėl respublikos KGB darbuotojų tarnybinės karinės pareigos atlikimo susiklosčiusiomis politinėmis ir operatyvinėmis sąlygomis

1990 m. balandžio 13 d.

Slaptai
Egz. Nr. __

Lietuvos TSR KGB Pirmininko
1990 m. balandžio 20 d.
įsakymo Nr. 073 priedas

Lietuvos TSR Valstybės saugumo komiteto Kolegijos NUTARIMAS

1980 m. balandžio 13 d.

Dėl respublikos KGB darbuotojų
tarnybinės karinės pareigos atlikimo
susiklosčiusiomis politinėmis ir
operatyvinėmis sąlygomis

Lietuvos TSR KGB Kolegija pažymi, kad Komiteto padalinių operatyvinė tarnybinė veikla pastaruoju metu vykdoma smarkiai paaštrėjusios visuomeninės politinės ir operatyvinės padėties sąlygomis. Naujai išrinkta Lietuvos Aukščiausioji Taryba šių metų kovo 11–13 d. paskelbė Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo aktą ir pareiškė, kad TSRS Konstitucija ir įstatymai respublikos teritorijoje negalioja. Parlamento priimami nutarimai yra ultimatyvūs ir įžeidžiantys visą TSR Sąjungą.

Ypač stengiamasi diskredituoti valstybės saugumo organus, kuriuos antisocialistinės jėgos laiko viena iš kliūčių savo separatistiniams tikslams įgyvendinti. Lietuvos Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą dėl Valstybės saugumo komitetui identiškos struktūros – vadinamojo Saugumo departamento prie Ministrų Tarybos įkūrimo. Išspausdintas pareiškimas, raginantis Lietuvos gyventojus daugiau nepadėti KGB organams vykdyti jų funkcijas. Masinėmis informacijos priemonėmis labai tendencingai nušviečiama valstybės saugumo organų veikla, dažnai atvirai skleidžiama dezinformacija, rengiamos įvairios provokacinės akcijos, KGB darbuotojai neretai susilaukia tiesioginių grasinimų ir bauginimų. Siekiant daryti psichologinį spaudimą čekistams ir jų slaptam aparatui, daugelyje leidinių spausdinami straipsniai, atskleidžiantys kai kurių Komiteto padalinių konkrečias darbo formas ir metodus, kitą slaptą informaciją.

Susidariusiomis sąlygomis dauguma respublikos KGB darbuotojų rodo politinį brandumą ir budrumą, principingą partinį požiūrį į vykstančius procesus, sąžiningai atlieka savo tarnybinę karinę pareigą, išlaikydami ankstesnį operatyvinio darbo, pirmiausia su agentūra, lygį. Kolektyvo kovinei parengčiai įtakos turėjo TSRS Prezidento M. S. Gorbačiovo kreipimasis į lietuvių tautą. Lietuvos čekistai vertina ir laiku paskelbtą juos palaikančią TSRS KGB pareiškimą, kuriame reiškiamas protestas dėl bandymų šmeižti Lietuvos KGB darbuotojus, slaptus jų padėjėjus, grasinti jiems ir daryti moralinį spaudimą.

Tačiau, esant tokiai padėčiai, kai kurie darbuotojai yra sutrikę ir pradėjo abejoti savo veikla ir Komiteto vykdoma politine linija. Keletas karininkų padavė pareiškimus dėl atleidimo iš darbo. Daugelis darbuotojų pagrįstai nerimauja dėl savo šeimos narių saugumo.

Atsižvelgdama į būtinumą sudėtingomis politinėmis sąlygomis užtikrinti Komiteto veiklai keliamų reikalavimų vykdymą,

KOLEGIJA NUTARĖ:

1. Komiteto vadovybei, Kolegijos nariams, visiems vadovaujančioms ir operatyviniams darbuotojams atsižvelgti į sudėtingą politinę situaciją respublikoje ir sutelkti jėgas svarbiausioms žvalgybinės ir kontržvalgybinės veiklos kryptims, nuodugniau analizuoti operatyvinę padėtį ir prognozuoti jos raidą, vykdyti KGB organų kompeten-

cijai priklausančias kovos prieš ardomąją užsienio valstybių specialiųjų tarnybų veiklą, organizuotą nusikalstamumą, valstybinių nusikaltimų atskleidimo ir likvidavimo funkcijas.

Vienu iš pagrindinių uždavinių laikyti kokybiškos ir nepavėluotos, ypač įspėjamosios informacijos apie reikšmingiausius politinės ir operatyvinės padėties aspektus rinkimą, giluminių procesų, vykstančių įvairiuose visuomenės sluoksniuose, nušvietimą.

2. Antrajai valdybai kartu su kitais Komiteto padaliniais ir GO bei RO vykdant čekistines priemones tarp lietuvių reakcingosios išeivijos atstovų, diplomatų, korespondentų ir kitų kategorijų respubliką aplankančių užsieniečių pagrindines jėgas sutelkti jų ardomosios veiklos, destabilizuojančios politinę padėtį, atskleidimui ir dokumentavimui. Šiais tikslais, bendradarbiaujant su Centru ir kitais KGB ir UKGB organais, aktyviau panaudoti žvalgybos padalinio galimybes.

3. „Z“ tarnybai, kitiems padaliniams sutelkti jėgas organizacijų ir asmenų, kurstančių nacionalinę nesantaiką ir priešišumą, provokuojančių grupines antisuomenines akcijas, varžančių piliečių teises, priešiškos veiklos kokybiškam dokumentavimui. Neleisti jiems kurti pogrindžio struktūrų, įsigyti ar naudoti ginklų, sprogstamųjų medžiagų. Ypač daug dėmesio šiame darbe skirti procesams, vykstantiems vadinamuosiuose „savigynos būriuose“ ir neformaliuose grupuotėse, kuriančiose savo saugumo tarnybas.

4. Didinti asmeninę vadovaujančių darbuotojų atsakomybę už slapto aparato būklę ir panaudojimą, dirbant su juo, garantuoti reikiamą konspiraciją. Per kuo trumpiausią terminą atlikti kiekvieno agento tinkamumo darbui analizę, nutraukti ryšius su nepatikimais agentais ir kitais šaltiniais, jei yra gauta informacijos apie jų veidmainiavimą. Ypatingą dėmesį skirti agentų, sąžiningai vykdančių valstybės saugumo organams duotus įsipareigojimus, saugumo užtikrinimui. Imtis priemonių vertingiausiems informacijos teikimo šaltiniams papildomai įslaptinti. Susitikimams su slaptais padėjėjais sudaryti konspiracines, prilygstančias kovinėms, sąlygas.

Gerinti kandidatų rengimą verbavimui, kurio pagrindinis kriterijus turi būti praktinis jų pasirengimas sąmoningai teikti slaptą pagalbą KGB organams.

5. Linijinių padalinių vadovams, GO ir RO gerinti tarpusavio bendradarbiavimą, taip pat bendradarbiavimą su atitinkamais ypatingai

siais skyriais ir pasienio būriais. Laiku pranešti ypatingiesiems skyriams gaunamą informaciją apie padidėjusį susidomėjimą kariniais objektais ir kariniais daliniais, dislokuotais respublikos teritorijoje, taip pat apie rengiamas ar vykdomas prieš juos akcijas.

Sukurti bendrus su karinės žvalgybos organais operatyvinio vadovavimo centrus KGB Kauno, Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių, Alytaus, Panevėžio miestų skyriuose.

6. Komiteto padalinių ir miestų bei rajonų organų vadovams ir operatyviniams darbuotojams agentūrinio operatyvinio darbo procese atsižvelgti į tai, kad respublikoje susidariusi įtempta padėtis reikalauja teisingo vykstančių įvykių supratimo, tvirto partinio jų įvertinimo ir kokybiško prognozavimo, aktyviai ieškoti naujų būdų iškilusiems čekistiniams uždaviniams spręsti, sugebėti profesionaliai ir ryžtingai veikti ekstremaliomis sąlygomis. Išlikti kantriems ir ramiems, būti atsakingesniems ir budresniems, nepasiduoti neigatyvių ir chuliganiškų elementų provokacijoms, imtis priemonių jų veiksmams dokumentuoti.

7. Vadovaujantiems darbuotojams, Kadrų skyriui, remiantis partinės organizacijos parama, užtikrinti deramą personalo tarnybinių karinę ir darbo drausmę. Dirbant su kadrais, ypatingą dėmesį skirti politiniam, idėjiniam ir moraliniam darbuotojų grūdinimui, internacionaliniam jų auklėjimui, profesinio lygio kėlimui.

Didinti asmeninę padalinių vadovų atsakomybę už rezervo papildymą patikimais ir patikrintais asmenimis, kurie, būdami aukšto profesinio lygio ir tvirtai tikėdami čekistinio darbo skaidrumu ir teisingumu, sugebėtų spręsti iškeltus uždavinius užtikrinant Socialistinės Tėvynės valstybinį saugumą.

Parngti konkrečias priemones darbuotojų ir jų šeimų saugumui užtikrinti.

8. Komiteto padalinių, GO ir RO vadovams imtis neatidėliotinių priemonių, kad priešas ir priešiški elementai negalėtų susipažinti su informacija, susijusia su valstybės saugumo organų operatyvine tarnybine veikla. Laiku užkirsti kelią nerūpestingumui ir aplaidumui, tuščioms kalboms, slaptumo režimo pažeidimams ir budrumo praradimui. Užtikrinti tinkamą ginklų ir šaudmenų apsaugą, nuolat kontroliuoti jų laikymo sąlygas ir tvarką.

9. Vadovaujantiems ir operatyviniams darbuotojams padėti mies-

tų ir rajonų taryboms, klubams, iniciatyvinėms grupėms ir kitiems čekistų veteranų, buvusių liaudies gynėjų susivienijimams kovoti prieš juos vykdomą šmeižikišką kampaniją.

10. Komiteto vadovybei, respublikos KGB Kolegijos nariams šių metų balandžio–gegužės mėn. supažindinti su šiuo nutarimu visus miestų ir rajonų organų darbuotojus. Vykdyto kontrolę pavesti drg. S. A. Caplinui, drg. E. V. Baltinui ir drg. V. J. Paplauskui.

Lietuvos TSR KGB Pirmininkas
pulkininkas

[parašas] R. Marcinkus

išsp. 1 egz.

1__

vykd. drg. Blagoveščenskij, tel. 458

Inspekcija

sp. Žukovskaja

90.04.20

S/1187

Dokumento pabaigoje užrašyta rezoliucija: „Padauginti 2 egz. [parašas neįskaitomas] 90.04.20.“ Taip pat yra spaudas su įrašu: „Papildomai padaugintas 1 egz., 5 lapai“, registracijos Nr. 414 ir 1990 m. balandžio 24 d. data.

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 261, l. 186–190 ap. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

9. Einančio LSSR KGB pirmininko pareigas S. Caplino informacinė pažyma SSRS KGB apie kai kuriuos Lietuvos Respublikos užsienio politikos kurso momentus

1991 m. gegužės mėn.*

Slaptai
Egz. Nr. 1

TSR Sąjungos KGB
Maskva

Informacinė pažyma apie kai kuriuos Lietuvos Respublikos užsienio politikos kurso momentus

TSRS ekonominės ir politinės krizės, išeivijos nacionalistinių centrų ir prieš specialiąjų tarnybų aktyvios veiklos, gerai organizuotos propagandos sąlygomis valstybės nepriklausomybės nuo TSRS idėja užvaldė daugumos Lietuvos gyventojų protus. Lietuvos valstybinė ideologija pagrįsta nacionaline ir socialine demagogija, t. y. propagandos apie lietuvių pranašumą prieš kitas TSRS tautas, apie Centro vykdomą Lietuvos darbo žmonių išnaudojimą, neapykantos kitaip mąstantiesiems, viskam, kas socialistiška, skleidimu ir pažadais apie rojus gyvenimą po atsiskyrimo nuo TSRS. Tai leidžia nacionalistinių ir separatistinių pažiūrų respublikos vadovams pasiekti savo užsienio politikos strateginį tikslą – išsikovoti nepriklausomybę.

Padedant užsienio patarėjams, buvo parengta nepriklausomybės atkūrimo programa. 1990 m. kovo mėn. K. Prunskienės kvietimu į Lietuvą atvyko kažkoks Viljam Haf, gimęs 1956 m., JAV pilietis. Jis paskiriamas AT pirmininko Landsbergio padėjėju respublikos tarptautinio pripažinimo politikos klausimais. Pagal šį planą Lietuvos vadovybė, be pastangų respublikoje ir TSRS, turi dirbti keliomis kryptimis tarptautinėje arenoje.

Pirmiausia per masinės informacijos priemones, lietuvių išeiviją, tarptautines organizacijas ji stengiasi Pabaltijo problemą kelti tarptautiniu lygmeniu, t. y. ją internacionalizuoti. Tai reiškia, kad į ją bus žiūrima ne kaip į TSRS vidaus reikalą, o kaip į tarptautinę problemą.

* 1991 05 – 1/30 – preliminarai data bylos apyrašė.

Orientuodamasi į Helsinkio procesą, Lietuvos vadovybė stengėsi dalyvauti visuose jo etapuose – Kopenhagoje, Vienoje, Niujorke, Paryžiuje siekdama, kad Lietuvos klausimas nuolat būtų tarptautinės visuomenės akiraityje. Taip pat ji gana sėkmingai bando ieškoti šalininkų visose Vakarų valstybinėse ir visuomeninėse struktūrose ir formuoti visuomenės nuomonę, kad Lietuva buvo okupuota TSRS, o dabar ji taikiu ir teisėtu būdu atkuria savo nepriklausomybę. Pozityvi visuomenės nuomonė dėl Lietuvos nepriklausomybės sudarytų Lietuvai naudingą politinį foną.

Šioje srityje Lietuvos vadovybei pavyko pasistūmėti į priekį. Daugelyje šalių Lietuvai palaikyti sudarytos parlamentinės grupės, kuriami įvairūs nepriklausomybės fondai, skelbiami pareiškimai ir pan. Pavyzdžiui, žymūs Prancūzijos mokslo, kultūros ir meno autoritetai, netgi Nobelio premijos laureatai rašytojai S. Simon, M. Nadeau ir biologas F. Jakob pasirašė manifestą dėl Latvijos, Lietuvos ir Estijos valstybingumo atkūrimo. Jame teigiama, kad Pabaltijo respublikų aneksijos niekada nepripažinusi Prancūzijos vyriausybė privalo atkurti su jomis diplomatinis santykius. JTO Žmogaus teisių komisijos sesijoje Ženevoje prelatas J. Mullor pabrėžė, kad Pabaltijo problema yra tarptautinė ir ją reikia spręsti vadovaujantis Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos principais ir įstatymais. Tokie dokumentai ir pareiškimai daro atitinkamą įtaką priimant politinius sprendimus. Tačiau oficialių vyriausybių, išskyrus Islandijos ir Danijos, pareiškimų apie tarptautinę Pabaltijo problemos reikšmę nebuvo.

To siekdami, Lietuvos vadovai bandė šį reikalą susieti su Antrojo pasaulinio karo padariniais. Jie pradėjo įrodinėti, kad Pabaltijo problema yra vienintelė neišspręsta tarptautinė problema Europoje, nes po karo Vakarų valstybės bijojo ją kelti dėl TSRS karinės galios. Vakarų politikai nepritaria Lietuvos atstovų nuomonei šiuo klausimu. Jie nesieja Pabaltijo problemos su Antrojo pasaulinio karo padariniais. Todėl respublikos vadovų patarėjai politikos klausimais siūlo dabartiniame etape keisti taktiką. Pavyzdžiui, 1990 m. sausio 22 d. Europos nepriklausomų socialinių, ekonominių ir politinių problemų tyrimų instituto direktorius Michael von Notten nusiuntė Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkui V. Landsbergiui memorandumą. Jame, be politinės situacijos TSRS ir Lietuvoje analizės, buvo pateiktos rekomendacijos dėl tolesnių politinių veiksmų.

Taktikos pakeitimo esmė – nereikalauti neatidėliotino atsiskyrimo, o siekti, kad nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės. Autoriaus nuomone, tik tuomet Pabaltijo problema įgaus tarptautinę reikšmę ir padės sužlugdyti komunistinį režimą.

Lietuvos AT pirmininko pavaduotojas Kuzmickas, grįžęs iš užsienio kelionės, pažymėjo, kad, užsienio politikų nuomone, Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo tarptautiniu lygmeniu problemą reikia pateikti taip, kad tai nekeltų įtampos ir neizoliuotų Tarybų Sąjungos nuo Vakarų, t. y. kad vėl nekiltų kokia nors konfrontacija. Priešingu atveju gali nutrūkti ryšiai, per kuriuos Vakarai gali daryti įtaką Tarybų Sąjungai.

Užsienio valstybės suinteresuotos taikia, demokratiška TSRS krizės eiga. Jos bijo, kad negatyvūs procesai gali kaip nors atsiliepti jų šalims. Todėl nenuostabu, kad Vakarų šalys po sausio 13-osios įvykių Lietuvoje įspėjo Tarybų Sąjungą, kad taikys jai ekonomines sankcijas. Kad ekonominė parama nebūtų siejama su kokiais nors įsipareigojimais vidaus politikoje, TSRS būtina užsitikrinti Rytų – Japonijos ir Kinijos paramą.

Lietuvos vadovybė stengiasi sukurti tokią politinę situaciją, kad būtų galima sušaukti tarptautinę konferenciją, kurioje dalyvautų suinteresuotų valstybių atstovai. TSRS notoje Islandijai dėl Lietuvos pripažinimo pabrėžiama, kad Islandijos veiksmai pažeidžia Helsinkio proceso ir Paryžiaus chartijos principus. Tai reiškia, kad dvi Helsinkio susitarimo valstybės Pabaltijo problemą vertina visiškai skirtingai, o tai sudaro sąlygas sušaukti tarptautinę konferenciją jų ginčui išspręsti. Tai turės reikšmės kitų šalių pozicijai. Taip grynai teisinė problema tampa realija. Lietuvos vadovybė tikisi, kad tarptautinė konferencija išspręs ginčą jos naudai ir Lietuva galės atsiskirti nuo TSRS kaip okupuota valstybė. Okupuotų valstybių statusas teikia tam tikrų atsiskyrimo pranašumų. Pirmiausia, tai visuomenės nuomonės ir įvairių politinių bei labdaros organizacijų palankumas okupuotoms šalims, kuris sudaro galimybę gauti nemažus kreditus, neatlygintiną paramą, didžiausią palankumą ir pan. Antra, okupuota valstybė nėra nei teisiškai, nei materialiai atsakinga už ją okupavusios valstybės veiklą, t. y. Lietuvai netaikomi TSRS įstatymai (taip pat ir sąjunginių respublikų išstojimo iš TSRS įstatymas), ji neatsako už užsienio ir vidaus skolas, įsipareigojimus, netgi dar daugiau – Lietuva

gali pareikšti TSRS turtines pretenzijas už padarytą žalą.

Siekdami savo strateginio tikslo, Lietuvos vadovai stengiasi tapti įvairių tarptautinių organizacijų nariais, steigti prekybines ir informacines atstovybes. Tai jie daro pagal bendrą Lietuvos valstybinių struktūrų kūrimo programą siekdami gauti visus valstybės atributus, įtvirtinti savo valdžią ir pranešti pasaulio visuomenei, kad Lietuva jau yra nepriklausoma. Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius A. Butkevičius, duodamas interviu laikraščio korespondentui, atvirai pasakė, kad, norint realiai įgyvendinti kokias nors politines idėjas, reikia turėti gerai organizuotas struktūras.

Užsienio politikai įgyvendinti Lietuvos vadovybė steigia Užsienio reikalų ministerijos informacinius biurus užsienyje. Kol užsienio šalys neužmezgė diplomatinių santykių su Lietuva, šie biurai yra vienintelė priimtina atstovavimo forma. Šioms įstaigoms išlaikyti respublikos išde nėra lėšų, todėl jas numatoma organizuoti visuomeniniais ir labdaros pagrindais, o kartais kartu su kitomis Pabaltijo respublikomis, kaip tai buvo padaryta Danijoje ir Belgijoje. Pastaruoju atveju respublikų informaciniai centrai sudaro jungtinį biurą. Informaciniais centrams išlaikyti lėšų jau skyrė Šiaurės Taryba, krikščionių demokratų internacionalas įsipareigojo išlaikyti informacinį biurą Briuselyje. Iš pradžių šioms įstaigoms suteikiami įgaliojimai yra nedideli: informuoti vyriausybes, diplomatinės atstovybes, piliečius su Lietuva susijusiais klausimais, padėti užmegzti bet koki bendradarbiavimą su užsienio organizacijomis. Tačiau, reikia manyti, kad prireikus jie gali būti pertvarkti į diplomatinės atstovybes. Vakarų valstybių vadovai neprieštarauja informacinių biurų steigimui, bet su sąlyga, kad jie nesinaudos diplomatinio imunitetu ir privilegijomis. Informaciniai biurai jau įsteigti Islandijoje, Danijoje, Australijoje, Kanadoje, Norvegijoje, Belgijoje, taip pat parengtos jų steigimo sutartys su Lenkija ir Švedija.

Užsienio šalys taip pat neprieštarauja dėl prekybinių atstovybių steigimo. Bet Lietuvos vadovybė jų neskuba steigti, nes užsienio šalys pasirengusios prekiauti su respublika, jeigu ji laikysis TSRS įstatymų ir teisių ir prekyba vyks lygiateisiais pagrindais. Pavyzdžiui, Norvegijos vyriausybė 1990 m. rugsėjo mėn. davė sutikimą tiekti į Lietuvą naftą pasaulinėmis kainomis ir už konvertuojamą valiutą. Australijos vilnos korporacija sutiko padėti Lietuvai, bet pabrėžė, kad tiesioginių

ryšių su respublikomis ji nepalaiko ir dėl tiesioginių ryšių Lietuvai teks tartis su Maskva.

Šiek tiek anksčiau Lietuvos vadovybė puoselėjo dideles viltis, kad ją politiškai parems buvusios socialistinės šalys. Šios šalys aktyviai užmegzdavo ekonominius ryšius su kai kuriomis respublikomis taip decentralizuodamos TSRS. Tačiau, perėjus prie atsiskaitymo tvirta valiuta, jos tapo labai priklausomos nuo žaliavų tiekimo ir TSRS rinkos. Buvusios socialistinės šalys dabar stengiasi atnaujinti bendradarbiavimo sutartis su Tarybų Sąjunga. Todėl jų nuomonės reikšimas dėl Pabaltijo respublikų gali neigiamai atsiliepti šioms šalims net socialine prasme. Dėl šios priežasties Lietuva esminės pagalbos iš šių šalių nesulaukė. O ekonomiškai galingos Vakarų valstybės gali ne tik suteikti Lietuvai materialinę paramą, bet ir daryti TSRS politinį ir ekonominį spaudimą. Todėl pastaruoju metu Lietuva tarptautinėje politikoje labiausiai akcentuoja bendradarbiavimą su Vakarų šalimis, nes laiko jas vieninteliu svarios politinės paramos kovoje už nepriklausomybę ir ekonominės pagalbos šaltiniu.

Lietuvos respublikos užsienio politikos programoje įrašyta formulė: per Europą – į pasaulį. Atsižvelgdama į geografinę padėtį, intelektualinius ir finansinius respublikos išteklius, Lietuvos vadovybė nutarė orientuotis į Europoje vykstančius procesus, darančius įtaką pasaulinei jėgų pusiausvyrai.

Vokietija susivienijo, Lenkija stengiasi išsilaivinti iš TSRS įtakos, Kaliningrado sritis ir Leningradas* siekia tapti laisvomis ekonominėmis zonomis. Tai rodo, kad aplink Baltijos jūrą klostosi nauja ekonominė ir politinė situacija, kuria Lietuva gali pasinaudoti ir integruotis į Skandinavijos regioną. Todėl Lietuvos užsienio politikos strategai ir išskyrė jį kaip veiklos sritį.

Kadangi Skandinavijos šalys glaudžiai koordinuoja savo politiką, Lietuvos Užsienio reikalų ministerija stengiasi panaudoti bendradarbiavimui jau veikiančią struktūrą – Šiaurės Tarybą. Praėjusių metų gruodžio mėn. Kopenhagoje buvo pasirašytas bendras Šiaurės ir Baltijos šalių užsienio reikalų ministrų komunikatas. Tačiau Lietuvos diplomatinei tarnybai nepavyko pasiekti, kad respublika galėtų bent stebėtojos teisėmis dalyvauti eilinėje Šiaurės Tarybos sesijoje, kuri vyko šių metų vasario pabaigoje. Šiaurės Taryba nėra politinė

* Dabartinis Sankt Peterburgas.

organizacija, todėl politiniai klausimai joje specialiai nesvarstomi. Tačiau Pabaltijo klausimas buvo aptartas bendrų socialinės politikos, ūkio, gamtos apsaugos ir kultūros klausimų kontekste. Sesijoje buvo pažymėta, kad Skandinavijos šalys Pabaltijo respublikų nepriklausomybės siekius laiko teisėtais. Jos pažadėjo teikti paramą, jeigu respublikos bus demokratinės ir savo ekonomiką plėtės laisvos rinkos kryptimi.

Skandinavijos šalių palankumą Pabaltijui galima paaiškinti tuo, kad jos nori ne tik pastūmėti TSRS sienas į rytus, bet ir turėti Pabaltijyje savo įtakos zoną. Nebūdamos pernelyg įtrauktos į didžiųjų valstybių politiką, jos gali laikytis santykinai savarankiškos politikos linijos. Nepaisant to, kad Skandinavijos šalys glaudžiai koordinuoja savo veiksmus, jų oficiali politika Pabaltijo šalių atžvilgiu skiriasi. Ir, kaip sakė Lietuvos respublikos užsienio reikalų ministro pavaduotojas V. Katkus, proporcingai priklauso nuo atstumo.

Pirmoji Lietuvą pripažinusi valstybė yra Islandija. 1991 m. vasario 11 d. Islandijos Altingas (parlamentas) priėmė nutarimą, kuriuo patvirtino Lietuvos respublikos pripažinimą 1922 m. ir pavedė vyriausybei kuo greičiau užmegzti su Lietuva diplomatinį ryšius. Islandijos vyriausybė taip pat pasisiūlė būti tarpininke TSRS ir Lietuvos derybose. Vakarų ekspertų nuomone, tokie žingsniai praėjusiais metais dar buvo negalimi, nes beveik visa Islandijos žuvies pramonė dirbo Tarybų Sąjungos rinkoje. Žuvies produktai buvo keičiami į naftą. Dėl naftos perdirbimo pramonės krizės šie ekonominiai santykiai nutrūko. Tada Islandija pripažino Lietuvą.

Danijos vyriausybė pripažino Lietuvos vyriausybę de facto 1991 m. kovo 11 d. pasirašydama tarpvalstybinio bendradarbiavimo protokolą. Dokumente sakoma, kad Danija pripažino Lietuvą jau 1921 m. ir visada laikė neteisėtu jos inkorporavimą į TSRS. Skirtingai nei Islandija, Danija neįsipareigojo nedelsiant atnaujinti diplomatinį santykį su Lietuva. Protokole pažymėta, kad Danijos vyriausybė atnaujins diplomatinį santykį, kai tik leis aplinkybės.

Ne mažiau palankios politikos Lietuvos atžvilgiu laikosi ir Norvegija. Lietuvos vadovybė tikėjosi, kad ši valstybė pirmoji pripažins respublikos nepriklausomybę. Viltys nepasiteisino, tačiau Norvegijoje buvo įsteigtas pirmasis Lietuvos respublikos Užsienio reikalų ministerijos informacinis centras. Po 1991 m. sausio 13-osios įvykių

Norvegija Lietuvos respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkui V. Landsbergiui įteikė „Tautos taikos premiją“. Įdomu tai, kad šią 3 milijonų Norvegijos kronų premiją įsteigė privatus asmenys kaip protesto prieš „tarybinės karinės intervencijos Lietuvoje“ ženklą.

Kalbėdamas sesijoje, Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko pavaduotojas Kuzmickas pažymėjo, kad daugiausiai Lietuvai padeda Švedija, tačiau ji labai atsargiai reiškia kokius nors atvirus pareiškimus, bet jeigu ką nors pareiškia, tai to ir neišsižada. Laikydama savo politinių tradicijų, ji negali išsižadėti 1941 m. paskelbto pripažinimo, kad Lietuvos įstojimas į TSRS yra teisėtas, paaiškinti karo nusikaltėlių išdavimo 1946 metais, aukso ir kito Lietuvos respublikos turto perdavimo Tarybų Sąjungai. Todėl Švedija, kad nepažeistų savo įsipareigojimų ir ankstesnių politinių pareiškimų, gali teikti tik ribotą pagalbą. Šių metų kovo mėn. Švedijos premjeras Karlson pareiškė, kad šiuo metu Švedija Pabaltijo respublikų pripažinti negali, nes jos nekontroliuoja savo teritorijų.

Suomijos politika pagrįsta ekonominiais interesais ir 1948 m. sutartimi su TSRS. Suomiai turės ieškoti naujų rinkų, jeigu TSRS atsisakys kliringo* tarptautiniuose atsiskaitymuose. Todėl Suomija labiau nei kitos Skandinavijos šalys susilaiko nuo bet kokios politinės paramos Pabaltijo respublikoms.

Daugybės Lietuvos ir Skandinavijos atstovų susitikimų metu buvo numatyti humanitarinio ir ekonominio bendradarbiavimo planai. Vakarai labiausiai suinteresuoti plėtoti santykius mašinų, statybinių medžiagų gamybos, naftos perdirbimo ir chemijos pramonės, ekologiškų objektų statybos, elektronikos prietaisų kūrimo srityje. Pasiektas susitarimas, kad Šiaurės Tarybos valstybių teritorijoje Lietuvos diplomatinė tarnyba gali ginti savo piliečių interesus, taip pat susitarimas dėl dezertyrų neišdavimo tarybų valdžiai.

Kita dabartinę Lietuvą palankiai vertinanti valstybė – Kanada. Kanados užsienio reikalų ministras Klark mano, kad Pabaltijo klausimas yra tarptautinis ir jį iš pradžių reikia iškelti kokioje nors tarptautinėje akademinio lygio konferencijoje, kad tarptautinės teisės specialistai jį išnagrinėtų ir pateiktų kokias nors išvadas ir rekomendacijas. Tik po to diplomatinio pripažinimo klausimus būtų galima apsvarstyti JTO lygmeniu. Klark pažymėjo, kad yra gana griežtos tarptautinės

* Kliringas – nepiniginis atsiskaitymas už prekes, kitaip tarpuskaityta.

bendrijos ribos, kurių Kanada negali peržengti, tačiau, kiek tai yra įmanoma, Kanados vyriausybė stengsis tas ribas išplėsti. Bet simpatijos – dar ne politika. Ekonominiai ryšiai verčia Kanadą orientuotis pirmiausia į TSRS, todėl didelių politinių ir ekonominių pastangų nepriklausomybei paremti Kanada nerodė.

Apie Lietuvos ir JAV santykius. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko pavaduotojo padėjėjas A. Medalinskas 1991 m. vasario 13 d., kalbėdamas per Lietuvos radiją, teigė, kad JAV parama būtų labai reikšminga Lietuvai kovojant už nepriklausomybę. Ir Amerikos prezidentas, ir valstybės sekretorius ne kartą yra pareiškę, kad jiems nekyla jokių abejonių, kad mėginimai atkurti Lietuvos nepriklausomybę yra teisėti, kad JAV, kaip ir daugelis kitų Vakarų šalių, nepripažįsta Lietuvos inkorporavimo į TSRS ir smerkia jos aneksiją. Tačiau JAV neprieštarauja, kad ši problema būtų perduota visuomenės teismui ir palaikyta taip, kad nepablogėtų valstijų santykiai su TSRS. Dar daugiau, Lenkijos spaudos agentūros teigimu, Dž. Buš spaudos konferencijoje pareiškė, kad šiuo metu jis neketina užmegzti ryšių su sąjunginių respublikų vadovais už TSRS prezidento M. S. Gorbačiovo nugaros. Amerikiečių poziciją gerai išreiškė R. Nikson šių metų pradžioje lankydamasis Lietuvoje. Jis sakė, kad, nors šiandien viena iš svarbiausių problemų JAV ir TSRS santykiuose yra Pabaltijys, jis, kaip ir daugelis amerikiečių, pasisako už nepriklausomą Lietuvą, bet ne prieš TSRS.

Kai kurie palankumą Lietuvos nepriklausomybei rodantys kongresmenai daro spaudimą JAV vyriausybei. Vasario 13 d. amerikiečių kongresmenų spaudos konferencijoje Vilniuje senatorius Demato (d' Amato) aiškino, kad jeigu TSRS bus nuolat pažeidinėjamos žmogaus teisės ir užgniaujamas teisėtas tautų nepriklausomybės siekis, ypač ten, kur žmonės gausiai dalyvauja demokratiniuose judėjimuose ir balsuoja už nepriklausomybę, tai kongresmenai, pasinaudodami įstatymo suteikta iniciatyvos teise, sieks, kad TSRS būtų nutraukta ekonominė pagalba. Jis turėjo galvoje tai, kad kongresmenų iniciatyva prezidento finansinių įstatymų projektams dėl paramos TSRS Kongresas gali nepritari. Įstatymų leidimo iniciatyvą amerikiečiai nori panaudoti prezidento spaudimui, nes tik jis gali priimti sprendimą dėl valstybių pripažinimo ir diplomatinį santykių su jomis užmezgimo.

Vertindamas paskutinį Landsbergio vizitą JAV, „Laisvosios Eu-

ropos“ radijo lietuvių tarnybos korespondentas K. Girnius rašo, kad, nepaisant JAV kongreso didėjančio palankumo Lietuvai ir nusivylimu M. Gorbačiovo politika (tai patvirtina ketinimas rengti rezoliuciją, raginančią pripažinti Lietuvą de facto, taip pat netikėtas sprendimas atidėti svarstymą rezoliucijos projekto, kuriuo Kremlui siūlomas stambus sandoris), vyriausybė elgėsi gerokai atsargiau. Pavyzdžiui, Buš pabrėžė didžiulius Gorbačiovo nuopelnus ir Amerikos norą palaikyti gerus santykius su TSRS. Dž. Buš sakė, kad Baltijos valstybių problema gali būti išspręsta tik derybų būdu ir neleistas jokios jėgos panaudojimas. Abi pusės turėtų pademonstruoti pragmatinę poziciją. Reikšmingos ir Dž. Beikerio pastabos. Pasak, Dž. Beikerio, mes, siekdami savų tikslų, turime stengtis, kad nenukentėtų TSRS orumas. Toks atviras pareiškimas, be abejo, rodo, kad Amerikos administracija po sausio įvykių vėl laikosi ankstesnių pozicijų.

Nepaisant nesikeičiančios JAV politikos „Baltijos šalių“ atžvilgiu, šį kartą buvo pabrėžti nelabai malonūs šioms šalims tokios politikos momentai: „Lietuva turi paisyti Maskvos norų ir interesų“. Nors pabaltijiečiai dažnai siūlo sušaukti konferenciją Pabaltijo klausimu, JAV, kaip ir anksčiau, mano, kad šie klausimai yra abiejų pusių vidaus reikalus.

Vakarų šalių politika orientuota į tarptautinius procesus. JAV politikos prioritetai yra suvienyta Vokietija, Rytų Europa, regioniniai konfliktai. O Baltijos problema nėra prioritetinga, į ją JAV žiūri kaip į nacionalinę Tarybų Sąjungos problemą ir savo politiką formuoja Rytų Europos kontekste. Todėl JAV politika Lietuvos atžvilgiu dar negreitai gali pasikeisti.

Reikia pažymėti, kad iki Paryžiaus konferencijos Vakarų šalys, nenorėdamos daryti kliūčių nusiginklavimo sutarties pasirašymui, ne itin pageidavo, kad joje dalyvautų Pabaltijo atstovai. O po jos požiūris šiek tiek pasikeitė. Pabaltijo atstovus pradėta priimti aukščiausiu lygmeniu. Tai tikriausiai lėmė tai, kad Vakarų šalių vadovai, orientuodamiesi į Europose vykstančius procesus, nori perprasti politinę Pabaltijo padėtį, kad galėtų prognozuoti situacijos raidą. Tai patvirtina, kad aukščiausio lygmens susitikimų metu Vakarų valstybių vadovai, be Pabaltijo klausimų, sąjunginėmis problemomis domisi netgi daugiau.

Pagaliau Vakarų valstybėms yra naudinga susilpninti TSRS. Va-

karuose niekas nesiima prognozuoti, kuo gali baigtis TSRS krizė, todėl vyriausybės nesistengia formuoti savo politikos TSRS atžvilgiu pagal vieną šabloną. Nenorėdamos destabilizuoti padėties, jos laikosi laukimo politikos, apsiribojančios pareiškimais, kad jos jau seniai pripažino Lietuvą ir niekada nepripažinimo jos aneksijos ir inkorporavimo į TSRS teisėtumo, ir iš to daroma išvada, kad nėra reikalo priimti papildomų norminių aktų. Tokiais pareiškimais siekiama dvejopų tikslų: viena vertus, tai jų niekuo neįpareigoja, nes pareiškimus galima aiškinti įvairiai, kita vertus, tai sudaro galimo Lietuvos pripažinimo teisinę bazę. Tai yra patogiausias variantas politine prasme, todėl juo pasinaudojo Lietuvą pripažinusios Islandija ir Danija, ir galima tikėtis, kad, esant reikalui, tokiu keliu eis ir kitos šalys. Daugelis Vakarų šalių laikosi visuotinai priimtoms valstybių pripažinimo politikos: kai vyriausybė kontroliuoja situaciją savo teritorijoje ir gali garantuoti tarptautinių įsipareigojimų vykdymą. Net po Kuveito dalinio išlaisvinimo šių metų pradžioje JAV vyriausybė atsisakė pripažinti šios šalies vyriausybę motyvuodama tuo, kad ji kol kas nekontroliuoja situacijos savo teritorijoje. Todėl, siekdama sudaryti regimybę, kad teritorija yra kontroliuojama, Lietuvos vadovybė bando priversti TSRS išvesti iš Lietuvos ginkluotąsias pajėgas ir pradėti kontroliuoti sienas.

Politinės padėties analizė leidžia daryti išvadą, kad Vakarų šalys pirmiausia siekia ekonominės naudos. Jei kuri nors šalis palaiko glaudžius prekybinius ryšius su TSRS, tai ji neatsisakys savo interesų dėl teisės principų. Buvęs Didžiosios Britanijos užsienio reikalų ministras D. Herd susitikime su Pabaltijo atstovais pareiškė, kad principas nenustoja būti principu tik tada, kai jis sutampa su interesu. Toliau jis vaizdingai pasakė, kad Lietuva augina morkas ir, jeigu jas augintų ir Kuveitas, tai Vakarų šalys nebūtų ėmusios taip sutartinai jo išlaisvinti. Iš to galima daryti išvadą, kad ne visuomet Lietuvai simpatizuojančių šalių interesai sutampa su Lietuvos interesais. Todėl būtina stimuliuoti užsienio šalių interesus sudarant ekonomines sutartis, organizuojant kultūrinius mainus ir pan.

Esant tokiai politinei padėčiai, didelė dalis Lietuvos galimybių tarptautinėje arenoje yra išsemta, Vakarų valstybės pasakė viską, ką galėjo, ir artimiausiu metu Pabaltijui jokios politinės pagalbos suteikti neketina. Tai suprato ir dabartiniai Lietuvos vadovai. Netgi buvęs

buržuazinės Lietuvos užsienio reikalų ministras Urbšys patvirtino, kad paskutinis akordas nepriklausomybei pasiekti vis tiek bus Maskvos. Todėl dabar pagrindinės Lietuvos diplomatijos jėgos nukreiptos į TSRS, nes Lietuvos likimas priklauso nuo to, kaip klostysis įvykiai šalies viduje.

Tai patvirtina Landsbergio ir kitų dviejų Pabaltijo respublikų vadovų vizitų į Vašingtoną rezultatai. Siekdami daryti spaudimą JAV administracijai, kad ji greičiau pripažintų „Baltijos valstybių“ nepriklausomybę, jie panaudojo visas įmanomas priemones – nuo poveikio visuomenės nuomonei, kuris buvo daromas Landsbergio aktyviai panaudojama videomedžiaga apie sausio 13-osios įvykius Vilniuje, iki JAV Prezidentui daromo spaudimo per savo šalininkus iš Kongreso. Tačiau lauktų rezultatų jiems nepavyko pasiekti.

Pagrindinė propagandinė Landsbergio tezė tarptautinei ir TSRS visuomenės nuomonei paveikti yra tezė apie „lietuvių tautos vienybę“ siekiant nepriklausomybės. Be to, jis aktyviai spekuliuoja vasario 9 d. vykusios apklausos* rezultatais. Remdamasis jais, Landsbergis bando įrodyti, kad didžioji Lietuvos gyventojų dalis pritaria atsiskyrimui nuo TSRS. Tačiau, objektyviai įvertinus apklausos ir sąjunginio referendumo, kuris Lietuvoje buvo oficialiai uždraustas, duomenis, reikia pažymėti, kad už Sąjungos išsaugojimą Lietuvoje balsavo daugiau nei 600 tūkst. žmonių, nepamirštant ir to, kad referendumo organizatoriams buvo daromos įvairiausios kliūtys, net iki tiesioginių grasinimų.

Gana nemalonus Landsbergiui momentas yra „Lietuvos ateities forumo“** atsiradimas ir populiarėjimas, nes tai iš esmės paneigia „tautos vienybės“ mitą. Todėl visos pagrindinės propagandinės jėgos respublikoje yra nukreiptos šiam judėjimui kompromituoti. Be propagandos, Landsbergio šalininkai prieš kitaip manančius naudoja įvairiausias priemones, netgi atvirai pažeisdami žmogaus teises. Be to, apie šiuos pažeidimus jau prakalbo ne tik TSKP šalininkai, bet ir nepartiniai lietuvių inteligentijos atstovai. Pavyzdžiui, š. m. gegužės 15 d. laikraštyje „Tiesa“ išspausdinta Vilniuje vykusio kairiųjų frakcijų atstovų pasitarimo medžiaga, kurioje kai kurių atstovų kalbose

* 1991 m. vasario 9 d. įvyko referendumas, kuriame už Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą pasisakė 76,4 proc. gyventojų.

** Lietuvos ateities forumas, kurį sudarė 31 narys, įkurtas 1991 m. Pagrindinis jo tikslas buvo kelti neramumus ir diskredituoti lietuvių pareigūnus. Šia ir kitomis organizacijomis norėta parodyti, kad ne visi palaiko naująją valdžią.

pateikta duomenų apie žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje, persekiojimus dėl politinių pažiūrų.

Atsižvelgdami į respublikoje kuriamą politinę situaciją, manome, kad Landsbergio režimui kompromituoti tiek pasaulio visuomenės, tiek šalies visuomenės akyse būtų tikslinga:

- Lietuvos valdančiųjų sluoksnių politikai demaskuoti, mūsų nuomone, būtų tikslinga panaudoti centrinėse masinės informacijos priemonėse „Lietuvos ateities forumo“ medžiagą, tiek laikraščių straipsnius, tiek videomedžiagą. Objektvumo regimybei sudaryti būtų galima greta „Lietuvos ateities forumo“ medžiagos spausdinti ir analogiškus Landsbergio šalininkų dokumentus. Savo ruožtu mes imamės priemonių, kad tokia informacija pasiektų lietuvių išeiviją;

- tais pačiais tikslais būtų tikslinga informaciją apie žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje reguliariai skelbti centrinėse masinės informacijos priemonėse, supažindinti su ja užsienio žurnalistus ir tokiu būdu parodyti, kad Lietuvoje kuriamas totalitarinis profašistinis režimas;

- šiuo metu Landsbergis, matydamas artėjantį savo politikos kračą, stiprina baudžiamuosius organus, t. y. Krašto apsaugos departamentą. Todėl mes stengiamės sukompromituoti jį respublikos masinės informacijos priemonėmis. Mūsų nuomone, tokios medžiagos skelbimas per centrines masinės informacijos priemones kompromituotų šį organą TSRS visuomenės akyse ir diskredituotų nacionalinių karinių formuočių kūrimą Sąjungos respublikose.

Tokios ir panašios medžiagos panaudojimas centrinėse masinės informacijos priemonėse, mūsų nuomone, padėtų demaskuoti separatizmo šalininkų TSRS propagandą, mitą apie Lietuvos vadovų „demokratiškumą“. Be to, tai galėtų paveikti tarptautinę viešąją nuomonę apie Lietuvoje vykstančius įvykius.

E. p. Lietuvos TSR KGB Pirmininkas
generolas majoras

Caplin [parašo nėra]

1991 m. gegužės ____

LYA, f. K-35, ap. 2, b. 261, l. 5–11. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

10. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ragi- nimas asmenims, ligi šiol tarnaujantiems SSRS KGB

1991 m. rugpjūčio 1 d.

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS

RAGINIMAS

ASMENIMS, LIGI ŠIOL TARNAUJANTIEMS TSRS KGB

TSRS valstybės saugumo komiteto - KGB padalinys, prisidėjęs prie Lietuvos valstybės 1940 m. aneksijos, jos vyriausybės narių sunaikinimo bei šimtų tūkstančių nekaltų žmonių represavimo, iki šiol tebėra neteisėtai veikianti svetimos valstybės institucija Lietuvoje.

Žinokite, kad TSRS KGB specialus dalinys tiesiogiai dalyvavo 1991 m. sausio 13 d. šturmuojant Lietuvos televizijos pastatus kaip pagrindinę smogiamoji, civilius žmones žudanti jėga (grupė "Alfa"). Ši TSRS žinyba tebetęsia antivalstybinę veiklą prieš Lietuvą.

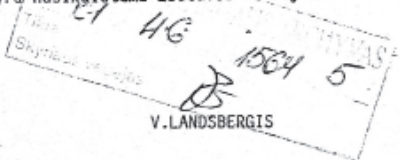
Aukščiausioji Taryba atkreipia visų asmenų, tarnaujančių TSRS KGB, dėmesį į tai, kad už veikas, nukreiptas prieš Lietuvos valstybę ir jos žmones, yra numatyta teisminė atsakomybė. Ne mažesnė yra moralinė atsakomybė tarnauti jėgoms, susijusioms su teroro veiksmams, žmonių žudynėmis.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba primygtinai ragina visus asmenis, tarnaujančius TSRS KGB Lietuvoje, nedelsiant pasitraukti iš neteisėtos institucijos, kurioje veikla yra nusikalstama Lietuvos valstybei.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
PIRMININKAS

Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 1 d.

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1564, l. 5. Faksimilė. Mašinraštis. Originalo kalba.

11. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento ir SSRS KGB padalinio Lietuvoje atstovų protokolas dėl SSRS KGB padalinio Lietuvoje laikinos veiklos

1991 m. rugpjūčio 23 d.

Protokolas

dėl TSRS valstybės saugumo komiteto padalinio
Lietuvoje laikinos veiklos

Valstybės saugumo departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir TSRS valstybės saugumo komiteto padalinio Lietuvoje atstovų derinimo komisija, remdamasi Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko pavaduotojo Z.Vaišvilos ir TSRS valstybės saugumo komiteto pirmininko pavaduotojo V.Lebedevo protokoliniu susitarimu bei Valstybės saugumo departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir TSRS valstybės saugumo komiteto padalinio Lietuvoje atstovų 1991 m. rugpjūčio 24 d. pasirašyto protokolo 2 punktu, n u t a r i a:

1. Nustatyti, kad TSRS valstybės saugumo komiteto padaliniai Lietuvoje laikinai funkcionuoja vyriausybiniis ryšių skyrius, kadru skyrius, finansų skyrius, ūkio dalis, sekretoriatas, budėtojų tarnyba, medicininė dalis.

2. Nustatyti, kad pirmame punkte išvardintų tarnybų veiklai aprūpinti i TSRS valstybės saugumo komiteto padalinio Lietuvoje pastata pastoviai įleidžiami darbuotojai, nurodyti prieduose Nr. 1, 2, 3, 4 ir 5.

3. Nustatyti, kad darbuotojų atleidimo iš darbo, perkėlimo dirbti i kitą vietovę, kitiems kadru klausimams spręsti, i TSRS valstybės saugumo komiteto padalinio Lietuvoje pastatą, esantį Vilniuje, Gedimino pr. 40, gali būti, suderinus su Derinimo komisija, įleidžiami skyrių bei poskyrių viršininkai, nurodyti 6 priede.

4. Nustatyti, kad vykdant TSRS valstybės saugumo komiteto padalinio Lietuvoje darbuotojų nuginklavinimą, i pastatą, esantį Vilniuje, Gedimino pr. 40, pastoviai įleidžiami darbuotojai, atsakingi už ginklų išdavimo-priėmimo tvarką, nurodyti 7 priede.

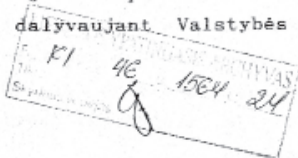
5. Nustatyti, kad į TSRS valstybės saugumo komiteto pastatą, esantį Vilniuje, Gedimino pr. 40, pastoviai įleidžiami darbuotojai, atsakingi už aviacijos ir geležinkelio transporto saugų eksploatavimą, nurodyti 8 priede.

6. Nustatyti, kad darbuotojai, išvardinti 1 - 8 prieduose turi teisę tarnybos metu naudotis tik tomis tarnybinėmis patalpomis, kurių numeriai nurodyti ties jų pavardėmis.

7. Nustatyti, kad TSRS valstybės saugumo komiteto padalinio Lietuvoje darbuotojai, nenurodyti vardinuose prieduose, į pastatą, esantį Vilniuje, Gedimino pr. 40, gali įeiti tik suderinus su įgaliotu Valstybės saugumo departamento darbuotoju, esančiu šiame pastate. Nurodyti darbuotojai registruojami atskirame žurnale.

8. Nustatyti, kad darbuotojų, nurodytų 7 ir 8 prieduose, tarnybiniai seifai atidaromi tik dalyvaujant Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento darbuotojui ir tik tikslu paimti ginklus, asmeninius daiktus bei dokumentus, susijusius su ginklų apskaita. Užrakinus, seifai antspauduojami TSRS valstybės saugumo komiteto Lietuvoje darbuotojo ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento darbuotojo antspaudais.

9. Nustatyti, kad TSRS valstybės saugumo komiteto padalinio Lietuvoje darbuotojai užplombuotas tarnybinių kabinetų duris atidaro tik dalyvaujant Valstybės saugumo departamento darbuotojui.

Valstybės saugumo departamento
atstovas

TSRS valstybės saugumo komiteto
padalinio Lietuvoje atstovas

LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1564, l. 23-24. Nuorašas. Faksimilė. Mašin-
raštis. Originalo kalba.

LSSR KGB operatyvinių darbuotojų biografiniai duomenys

Babincev Vasilij Makarovič

Gimė 1912 m. Kirovo sr., papulkininkis, rusas, nebaigtas vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1938 06 01–1939 01 01 UNKVD Kirovo sr. operatyvinio įgaliotinio padėjėjas
- 1939 01 01–1939 08 01 UNKVD Kirovo sr. operatyvinis įgaliotinis
- 1939 08 01–1941 04 01 UNKVD Kirovo sr. poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1941 04 01–1941 08 10 UNKGB Kirovo sr. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1941 08 10–1946 04 20 UNKGB Kirovo sr. viršininkas
- 1946 04 20–1948 08 01 LSSR MGB 5-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio viršininkas
- 1948 08 01–1950 08 01 LSSR MGB partijos komiteto sekretoriaus pavaduotojas
- 1950 08 01–1952 09 15 LSSR MGB Inspekcijos viršininko padėjėjas
- 1952 09 15–1953 02 20 LSSR MGB Inspekcijos viršininko pavaduotojas
- 1953 02 20–1953 05 21 LSSR MGB Inspekcijos viršininkas
- 1953 05 21–1954 04 07 LSSR MVD Inspekcijos viršininkas
- 1954 04 07–1964 03 31 LSSR KGB operatyvinių tyrimų apibendrinimo grupės viršininkas

Bagdonas Gediminas, Juozo

Gimė 1928 m. Kalvarijos r. Vilkabalių k., pulkininkas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1957 10 05–1959 06 20 LSSR KGB Kauno m. 4-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1959 06 20–1960 03 20 LSSR KGB Kauno m. 4-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1960 03 20–1963 05 22 LSSR KGB Kauno m. 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1963 05 22–1966 07 22 LSSR KGB Kauno m. 2-ojo poskyrio viršininkas

- 1966 07 22–1967 09 11 LSSR KGB Kauno m. įgaliotinio pavaduotojas
 1967 09 11–1971 08 01 LSSR KGB Kauno m. skyriaus viršininko pavaduotojas
 1971 08 01–1991 04 13 LSSR KGB Kauno m. skyriaus viršininkas
 1991 04 13 LSSR KGB pirmininko pavaduotojas

Baltinas Edmundas, Vladislavo

Gimė 1933 m. Skuodo r. Mosėdžio mstl., pulkininkas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1955 02 22–1955 07 27 LSSR KGB Marijampolės r. operatyvinis įgaliotinis
 1955 07 27–1957 01 20 LSSR KGB 4-osios valdybos 5-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1957 01 20–1959 09 05 LSSR KGB 4-osios valdybos 5-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
 1959 09 05–1960 03 20 LSSR KGB 4-osios valdybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
 1960 03 20–1966 08 25 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
 1966 08 25–1967 09 11 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
 1967 09 11–1971 08 20 LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
 1971 08 20–1978 01 03 LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
 1978 01 03–1979 03 01 LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininkas
 nuo 1978 03 29 LSSR KGB Kolegijos narys
 1979 03 01–1989 09 21 LSSR KGB 5-osios tarnybos viršininkas
 1989 09 21–1991 10 01 LSSR KGB pirmininko pavaduotojas
 1991 05 22 LSSR KGB Kolegijos narys

Balmasov Andrej Aleksejevič

Gimė 1954 m. Kaliningrado sr., papulkininkis, rusas, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1979 08 30–1986 03 20 LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1986 03 20–1987 08 27 LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
 1989 08 28 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis

Belousov Piotr Ivanovič

Gimė 1907 m. Ivanovo sr., papulkininkis, rusas, pradinis išsilavinimas, čekistinis parengimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1939 05 28–1940 11 03	UNKVD Ivanovo sr. viršininkas
1940 11 03–1941 04 01	UNKVD Ivanovo sr. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1941 04 01–1942 11 20	UNKGB Ivanovo sr. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1942 11 20–1943 06 01	UNKVD Ivanovo sr. poskyrio viršininkas
1943 06 01–1945 11 01	UNKGB Ivanovo sr. poskyrio viršininkas
1945 11 01–1946 12 01	LSSR NKGB 2-ojo skyriaus 6-ojo poskyrio viršininkas
1946 12 01–1950 01 01	LSSR MGB 5-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio viršininkas
1950 01 01–1950 08 01	LSSR MGB 5-ojo skyriaus 6-ojo poskyrio viršininkas
1950 08 01–1950 10 01	UMGB Vilniaus sr. 5-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio viršininkas
1950 10 01–1951 09 24	UMGB Šiaulių sr. 5-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
1951 09 24–1951 11 15	UMGB Šiaulių sr. A skyriaus viršininko pavaduotojas
1951 11 15–1952 02 27	UMGB Vilniaus sr. 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1952 02 27–1952 09 15	UMGB Vilniaus sr. 5-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio viršininkas
1952 09 15–1953 07 01	UMGB Vilniaus sr. 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1953 07 01–1953 08 15	LSSR MVD 4-osios valdybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1953 08 15–1954 04 07	LSSR MVD 4-osios valdybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1954 04 07–1960 03 20	LSSR KGB 4-osios valdybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1960 03 20–1960 05 20	LSSR KGB

Bertašius Zigmontas Adomas, Antano

Gimė 1945 m. Mažeikių r. Žemelio k., papulkininkis, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1974 08 31–1976 08 07 LSSR KGB Klaipėdos m. ir Lietuvos jūrų baseino 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1976 08 07–1980 09 15 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1980 09 15–1985 08 01 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1985 08 01–1988 12 12 LSSR KGB Inspekcijos inspektorius
- 1988 12 12–1990 01 08 LSSR KGB Inspekcijos vyresnysis inspektorius
- 1990 01 08–1991 10 20 LSSR KGB Vilniaus skyriaus viršininko pavaduotojas

Caplin Stanislav Aleksandrovič

Gimė 1936 m. Karelijos–Suomijos SSR, generolas majoras, rusas, čekistinis kontržvalgybinis parengimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1957 08 15–1968 01 26 Karelijos ASSR KGB operatyvinis įgaliotinis
- 1968 01 26–1971 05 25 Karelijos ASSR KGB 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1971 05 25–1976 03 17 Karelijos ASSR KGB 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1976 03 17–1980 02 08 Astrachanės sr. KGB valdybos 2-ojo skyriaus viršininkas
- 1980 02 08–1983 04 29 Tiumenės sr. KGB valdybos viršininko pavaduotojas
- 1983 04 29–1986 07 18 SSRS KGB Inspekcijos valdybos 4-ojo skyriaus vyresnysis inspektorius
- 1986 07 18–1987 01 01 SSRS KGB Inspekcijos valdybos 3-iojo skyriaus viršininkas
- 1987 01 15–1991 05 22 LSSR KGB pirmininko pirmasis pavaduotojas
- 1991 05 22–1991 08 29 LSSR KGB pirmininkas
- 1991 08 29 SSRS KGB Kadro valdyba

Česnavičius Julius, Antano

Gimė 1932 m. Kupiškio m., pulkininkas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1953 04 12–1954 04 07 LSSR MVD Panevėžio m. 4-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1954 04 07–1955 08 20 LSSR KGB Panevėžio m. 4-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1955 08 20–1959 03 20 LSSR KGB Panevėžio m. 4-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1959 03 20–1959 09 05 LSSR KGB 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1959 09 05–1959 11 16 LSSR KGB 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus operatyvinis įgaliotinis
- 1959 11 16–1960 03 20 LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus operatyvinis įgaliotinis
- 1960 03 20–1962 07 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1962 07 01–1966 09 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1966 09 01–1967 09 11 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1967 09 11–1969 09 15 LSSR KGB 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1969 09 15–1975 11 10 LSSR KGB 5-ojo skyriaus 6-ojo poskyrio viršininkas
- 1975 11 10–1979 03 01 LSSR KGB 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1979 03 01–1989 12 06 LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1989 12 06–1991 01 01 LSSR KGB „Z“ tarnybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1991 01 01–1991 11 11 LSSR KGB „OP“ tarnybos 3-iojo skyriaus viršininkas

Daugalas Viktoras, Kazio

Gimė 1947 m. Šilutės r. Pašišių k., papulkininkis, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1971 08 17–1971 09 01 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1971 09 01–1975 10 01 LSSR KGB Tardymo skyriaus 1-ojo poskyrio tarytojas

- 1975 10 01–1982 01 08 LSSR KGB Tardymo skyriaus 1-ojo poskyrio vyriausiasis tardytojas
- 1982 01 08–1986 07 28 LSSR KGB Tardymo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
- 1986 07 28–1991 10 20 LSSR KGB Tardymo skyriaus viršininko pavaduotojas

Domarkas Aleksejus, Kosto

Gimė 1927 m. Kretingos aps. Kartenos vls. Eitučių k., pulkininkas, lietuvis, vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1948 02 23–1950 03 15 LSSR MGB Klaipėdos aps. Klaipėdos vals. operatyvinis įgaliotinis
- 1950 03 15–1950 07 12 LSSR MGB Klaipėdos aps. operatyvinio poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1950 07 12–1951 10 20 UMGB Klaipėdos sr. 5-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1951 10 17–1951 12 22 UMGB Šiaulių sr. 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1951 12 22–1953 07 01 UMGB Šiaulių sr. 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1953 07 01–1954 04 07 LSSR MVD 4-osios valdybos 4-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
- 1954 04 07–1955 05 03 LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
- 1955 05 03–1959 09 05 LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1959 09 05–1960 03 20 LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1960 03 20–1961 08 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1961 08 01–1966 08 25 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1966 08 25–1967 02 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
- 1967 02 01–1972 05 15 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1972 05 15–1977 03 16 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininkas

Dubin Valerij Michailovič

Gimė 1952 m. Krymo sr., majoras, rusas, vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1979 09 10–1984 11 01 LSSR KGB Tardymo skyriaus 1-ojo poskyrio tardytojas
- 1984 11 01–1986 12 19 LSSR KGB Vilniaus miesto operatyvinis įgaliotinis
- 1986 12 19–1989 05 08 LSSR KGB Vilniaus miesto vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1989 05 08–1991 10 20 LSSR KGB Vilniaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis

Eismuntas Eduardas, Adolfo

Gimė 1932 m. Kauno m., generolas majoras, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1952 04 08–1952 09 15 UMGB Kauno sr. 2-N skyriaus 4-ojo poskyrio operatyvinio įgaliotinio padėjėjas
- 1952 09 15–1953 03 15 UMGB Kauno sr. specialiosios grupės operatyvinis įgaliotinis
- 1953 03 15–1953 07 01 UMGB Kauno sr. 2-N skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1953 07 01–1954 04 07 LSSR MVD Kauno m. 4-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1954 04 07–1954 12 27 LSSR KGB įgaliotinio aparato 4-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1954 12 27–1955 05 03 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1955 05 03–1956 10 16 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1956 10 16–1964 05 18 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1964 05 18–1965 04 20 LSSR KGB 2-osios valdybos 4-ojo poskyrio viršininkas
- 1965 04 20–1966 09 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 4-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1968 08 22–1969 02 11 LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1969 02 11–1971 08 20 LSSR KGB 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis

- 1971 08 20–1974 10 17 LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
- 1974 10 17–1978 03 10 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1978 03 10–1978 08 23 LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1978 08 23–1982 04 12 SSRS KGB 5-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1982 04 12–1987 04 17 SSRS KGB 5-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininkas
- 1987 06 21 Išrinktas LSSR AT deputatu
- 1987 04 17–1990 05 10 LSSR KGB pirmininkas

Filimonov Vladimir Dmitrijevič

Gimė 1953 m. Vilniaus m., majoras, rusas, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1977 03 24–1980 09 15 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1980 09 15–1983 09 06 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1983 09 06–1984 02 01 LSSR KGB Kadrų skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1984 02 01–1984 10 10 LSSR KGB Kadrų skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1984 10 10 LSSR KGB Ūkio skyriaus poskyrio viršininkas

Grakauskas Alfonsas, Kazio

Gimė 1928 m. Joniškio r. Žagarės mstl., pulkininkas, lietuvis, čekistinis parengimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1948 02 23–1949 08 08 LSSR MGB Kretingos aps. Kretingos vls. operatyvinis įgaliotinis
- 1949 08 08–1949 12 15 LSSR MGB Kretingos aps. tardytojas
- 1949 12 15–1950 06 07 LSSR MGB D poskyrio ekspertas
- 1950 06 07–1953 01 25 LSSR MGB D poskyrio vyresnysis ekspertas
- 1953 01 25–1953 05 08 LSSR MGB D poskyrio viršininkas
- 1953 05 08–1954 04 07 LSSR MVD 3-iojo specialiojo skyriaus viršininkas
- 1954 04 07–1955 09 25 LSSR KGB 3-iojo specialiojo skyriaus viršininkas
- 1955 09 25–1955 10 24 LSSR KGB 3-iojo specialiojo poskyrio viršininkas

1955 10 24–1958 12 30 LSSR KGB Inspekcijos viršininko pavaduotojas
 1958 12 30–1988 05 25 LSSR KGB Sekretoriato viršininkas

Grebliauskas Antanas, Stasio

Gimė 1944 m. Kaišiadorių r. Dovainonių k., vyresnysis leitenantas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1974 10 25–1975 11 01 LSSR KGB Kaišiadorių r. operatyvinis įgaliotinis
 1975 11 01–1976 02 20 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1976 02 20–1977 09 01 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1978 08 29–1979 03 14 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1979 03 14–1981 10 15 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
 1981 03 11–1981 10 15 SSRS KGB PGU

Grišečkin Aleksandr Dmitrijevič

Gimė 1924 m. Penzos sr., pulkininkas, rusas, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1946 12 01–1947 04 01 LSSR MGB 2-N skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1947 04 01–1948 01 01 LSSR MGB 2-N valdybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1948 01 01–1948 02 01 LSSR MGB 2-N valdybos 1-ojo skyriaus 11-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1948 02 01–1948 10 04 LSSR MGB 2-N valdybos 1-ojo skyriaus 10-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
 1948 10 04–1950 08 01 LSSR MGB 2-N valdybos 1-ojo skyriaus 6-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
 1950 08 01–1952 02 15 LSSR MGB 2-N valdybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
 1952 02 15–1952 09 15 LSSR MGB 2-N valdybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
 1952 09 15–1953 08 01 LSSR MGB 2-N valdybos 1-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
 1953 08 01–1953 08 22 LSSR MVD 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis

- 1953 08 22–1954 04 07 LSSR MVD 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1954 04 07–1955 05 03 LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1955 05 03–1955 11 04 LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1955 11 04–1955 12 01 LSSR KGB 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1955 12 01–1956 08 20 LSSR KGB 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1956 08 20–1958 07 16 LSSR KGB 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1958 07 16–1960 03 22 UKGB Omsko sr. viršininkas
- 1960 03 22–1962 03 16 UKGB Omsko sr. viršininko pavaduotojas
- 1962 03 16–1963 10 10 UKGB Krasnodaro kr. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1963 10 10–1965 08 10 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1965 08 10–1967 02 10 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1967 02 10–1970 04 09 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1970 04 09–1973 03 15 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio viršininkas
- 1973 03 15–1977 03 30 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1973 03 15–1977 03 30 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1977 03 30–1979 06 05 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininkas
- 1979 06 05–1988 12 21 LSSR KGB Inspekcijos viršininkas

Ivanauskas Vytautas, Juozo

Gimė 1946 m. Lazdijų r. Dulgininkų k., majoras, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1974 08 27–1976 08 31 LSSR KGB Kauno m. 4-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1976 08 31–1980 05 30 LSSR KGB Kauno m. 5-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis

- 1980 05 30–1989 12 20 LSSR KGB Kauno m. 5-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1989 12 20–1991 06 01 LSSR KGB Kauno m. „Z“ poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1991 06 01–1991 10 31 LSSR KGB Kauno m. Informacinio-analitinio poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis

Jankūnas Juozas, Stasio

Gimė 1948 m. Varėnos r. Dargužių k., majoras, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1974 12 12–1975 03 24 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1975 03 24–1977 09 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1980 08 28–1981 04 01 LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1981 04 01–1989 05 08 LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1989 05 08–1989 12 06 LSSR KGB 5-osios tarnybos 4-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1989 12 06–1991 01 01 LSSR KGB „Z“ tarnybos 4-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1991 01 01–1991 11 10 LSSR KGB „OP“ tarnybos 1-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis

Jasinskas Antanas Vytautas, Antano

Gimė 1934 m. Biržų m., papulkininkis, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1955 08 31–1957 10 01 LSSR KGB Kauno m. 7-ojo poskyrio žvalgas
- 1957 10 01–1959 04 02 LSSR KGB Kauno m. 7-ojo poskyrio išorinio stebėjimo grupės vyresnysis žvalgas
- 1959 09 05–1960 03 20 LSSR KGB Kauno m. 7-ojo poskyrio vyresnysis žvalgas
- 1960 03 20–1966 08 01 LSSR KGB Biržų r. operatyvinis įgaliotinis
- 1966 08 01–1988 07 08 LSSR KGB Biržų r. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1988 07 08–1991 10 20 LSSR KGB Biržų r. viršininkas

Jepimachov Vitalij Andrejevič

Gimė 1936 m. Vologdos sr., pulkininkas, rusas, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1967 02 20–1976 02 10 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1976 02 10–1977 03 30 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1977 03 30–1978 10 25 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1978 10 25–1979 03 06 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1979 03 06–1980 08 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1980 08 01–1981 12 17 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1981 12 17–1991 09 12 LSSR KGB 4-ojo skyriaus viršininkas

Kardanovskij Aleksandr Jakovič

Gimė 1917 m. Vladimiro sr., pulkininkas, rusas, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1946 08 20–1947 03 01 LSSR MGB Tardymo skyriaus 1-ojo poskyrio tardytojas
- 1947 03 01–1947 04 01 LSSR MGB Tardymo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis tardytojas
- 1947 04 01–1950 08 01 LSSR MGB Tardymo dalies 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis tardytojas
- 1950 08 01–1951 08 10 LSSR MGB Tardymo dalies 4-ojo poskyrio vyresnysis tardytojas
- 1951 08 10–1952 02 20 LSSR MGB Tardymo dalies 4-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1952 02 20–1952 04 09 LSSR MGB A skyriaus 3-iojo poskyrio viršininkas
- 1952 04 09–1954 05 26 LSSR MGB partijos sekretorius
- 1954 05 26–1961 08 01 LSSR KGB Kadro skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1961 08 01–1961 09 01 LSSR KGB
- 1961 09 01–1966 07 22 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1966 07 22–1974 09 11 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininkas
- 1974 09 11–1980 12 22 LSSR KGB 2-osios valdybos viršininko pavaduotojas

Karinauskas Vytautas, Liudo

Gimė 1930 m. Pakruojo r. Gegėdžių k., pulkininkas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1952 05 15–1952 09 15 LSSR UMGB Kauno sr. Kalvarijos r. operatyvinis įgaliotinis
- 1952 09 15–1953 07 01 LSSR UMGB Kauno sr. 4-ojo skyriaus operatyvinis įgaliotinis
- 1953 07 01–1953 09 01 LSSR MVD Kauno 4-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1956 09 13–1959 09 05 LSSR KGB Šilutės r. įgaliotinis
- 1959 09 05–1960 08 29 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1961 08 24–1962 05 31 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1962 06 01–1964 12 26 einantis LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresniojo operatyvinio įgaliotinio pareigas
- 1962 06 01–1965 10 26 Įtrauktas į SSRS KGB PGU rezervą, veikiantį VDR
- 1964 12 26–1965 10 26 SSRS KGB įgaliotinio ryšiams su VDR MGB ir MVD vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1965 10 26–1966 12 01 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1966 12 01–1969 11 30 LSSR KGB 1-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1969 11 30–1971 07 06 Įtrauktas į SSRS KGB PGU veikiantį rezervą
- 1971 07 06–1991 10 31 LSSR KGB 1-ojo skyriaus viršininkas
- 1991 05 22–1991 10 31 KGB Kolegijos narys

Kisminas Eduardas, Adolfo

Gimė 1917 m. Latvijos resp. Skrundos r. Sparnių vnk., pulkininkas, lietuvis, vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1940 11 01–1940 11 30 LSSR NKVD Mažeikių aps. operatyvinis įgaliotinis
- 1941 07 17–1943 05 25 SSRS NKVD ypatingos paskirties dalinio Maskvoje 1-ojo motorizuoto šaulių pulko poskyrio vadas
- 1943 05 25–1943 10 08 SSRS NKGB 4-oji valdyba
- 1943 12 25–1944 08 01 LSSR NKGB (Pavlovo Posado) operatyvinės rezervų grupės operatyvinis įgaliotinis

1944 08 01–1945 07 01	LSSR NKGB Tardymo skyriaus 2-ojo poskyrio tardytojas
1945 07 01–1946 01 22	LSSR NKGB Tardymo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis tardytojas
1946 01 22–1946 12 01	LSSR MGB Tardymo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1947 04 01–1948 01 01	LSSR MGB Tardymo dalies 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1948 01 01–1950 08 01	LSSR MGB Tardymo dalies 1-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
1950 08 01–1952 09 15	LSSR MGB Tardymo dalies viršininko padėjėjas
1952 09 15–1953 05 08	LSSR MGB Tardymo dalies viršininko pavaduotojas
1953 05 08–1954 03 30	LSSR MVD Milicijos valdybos viršininkas
1954 03 30–1954 04 07	LSSR MVD ministro pavaduotojas
1954 04 07–1981 08 05	LSSR MVD Kadro skyrius
1981 08 05	LSSR KGB Tardymo skyriaus viršininkas

Konoplenko Vasilij Aleksejevič

Gimė 1916 m. Sumų sr., pulkininkas, ukrainietis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1946 06 15–1951 02 16	SSRS MGB 4-osios valdybos 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko padėjėjas
1951 02 16–1952 09 05	SSRS MGB 4-osios valdybos 4-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio viršininko padėjėjas
1952 09 05–1952 10 10	SSRS MGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1952 10 10–1953 03 21	SSRS MGB VGU 14-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1953 03 21–1953 05 14	SSRS MVD PGU 6-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1953 05 14–1954 05 10	SSRS MVD PGU 5-ojo skyriaus poskyrio viršininko pavaduotojas
1954 05 10–1956 05 15	SSRS KGB VGU 5-ojo skyriaus poskyrio viršininko pavaduotojas
1956 05 15–1957 05 04	SSRS KGB VGU 9-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1957 05 04–1958 03 12	SSRS KGB VGU 9-ojo skyriaus 6-ojo poskyrio viršininkas

- 1958 03 12–1959 07 21 SSRS KGB VGU 9-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio viršininkas
- 1959 07 21–1960 02 20 SSRS KGB VGU 7-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio viršininkas
- 1960 02 20–1961 04 25 SSRS KGB VGU 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1961 04 25–1968 06 19 LSSR KGB pirmininko pavaduotojas

Kovaliov Semion Ignatjevič

Gimė 1929 m. Molėtų r. Vanagiškių k., pulkininkas, rusas, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1951 02 01–1951 08 10 LSSR MGB Tardymo dalies 5-ojo poskyrio jaunesnysis tardytojas
- 1951 08 10–1951 11 30 LSSR MGB Tardymo dalies 3-iojo poskyrio jaunesnysis tardytojas
- 1951 11 30–1953 07 01 LSSR MGB Tardymo dalies 3-iojo poskyrio tardytojas
- 1953 07 01–1954 04 07 LSSR MVD 5-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio tardytojas
- 1954 04 07–1955 10 04 LSSR KGB Tardymo skyriaus 3-iojo poskyrio tardytojas
- 1955 10 04–1955 12 10 LSSR KGB Tardymo skyriaus 3-iojo poskyrio vyresnysis tardytojas
- 1955 12 10–1956 09 01 LSSR KGB Pagėgių r. įgaliotinis
- 1960 09 01–1971 08 12 LSSR KGB Tardymo skyriaus ypatingų bylų vyr. tardytojas
- 1971 08 12–1982 01 11 LSSR KGB Tardymo skyriaus 1-ojo poskyrio ypatingų bylų vyr. tardytojas
- 1982 01 11–1986 05 31 LSSR KGB Tardymo skyriaus 3-iojo poskyrio ypatingų bylų vyr. tardytojas
- 1986 05 31–1990 01 04 LSSR KGB Mobilizacijos poskyris

Krivošein Konstantin Ignatjevič

Gimė 1909 m. Rostove prie Dono, papulkininkis, rusas, vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1944 07 09–1944 08 01 LSSR NKGB operatyvinės grupės 2-ojo skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis

1944 08 01–1945 02 22	LSSR NKGB 2-ojo skyriaus 6-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1945 02 22–1945 04 25	LSSR NKGB B skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
1945 04 25–1953 06 01	LSSR NKGB B skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1953 06 01–1954 04 07	LSSR MVD 2-ojo specialiojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1954 04 07–1955 05 30	LSSR KGB 2-ojo specialiojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1955 05 30–1959 09 05	LSSR KGB 2-ojo specialiojo skyriaus viršininko pavaduotojas
1959 09 05–1959 11 05	LSSR KGB

Lesinskas Steponas, Antano

Gimė 1928 m. Rokiškio r. Salų k., pulkininkas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1948 02 23–1950 07 12	LSSR MGB Utenos aps. operatyvinis įgaliotinis
1950 07 12–1950 10 01	UMGB Šiaulių sr. Obelių r. operatyvinis įgaliotinis
1950 10 01–1953 07 01	UMGB Šiaulių sr. Pandėlio r. 2-N poskyrio operatyvinis įgaliotinis
1953 07 01–1954 04 07	LSSR MVD Pandėlio r. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1954 04 07–1955 10 13	LSSR KGB Pandėlio r. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1955 10 13–1960 03 01	LSSR KGB Daugų r. įgaliotinis
1960 03 01–1961 11 09	LSSR KGB Panevėžio m. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1961 11 09–1966 08 01	LSSR KGB Kupiškio r. įgaliotinis
1966 08 01–1988 07 22	LSSR KGB Biržų r. poskyrio viršininkas

Liaudis Kazimieras, Franco

Gimė 1901 m. Radviliškio r. Baisogalos mstl., generolas majoras, lietuvis, vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1953 12 09–1954 03 27	LSSR MVD ministras
1954 03 27–1959 10 30	LSSR KGB pirmininkas
1959 10 30–1960 01 08	SSRS KGB Kadų valdyba

Makejev Nikolaj Sergejevič

Gimė 1924 m. Novosibirsko sr., pulkininkas, rusas, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1952 07 01–1953 04 01 UMGB Kauno sr. Kaišiadorių r. skyriaus viršininkas
- 1953 04 01–1953 05 26 LSSR MVD Kaišiadorių r. viršininkas
- 1953 05 26–1954 04 07 LSSR MVD Kaišiadorių r. viršininko pavaduotojas
- 1954 04 07–1967 09 11 LSSR KGB Trakų r. įgaliotinis
- 1967 09 11–1973 07 04 LSSR KGB Trakų r. poskyrio viršininkas
- 1973 07 04–1979 11 01 LSSR KGB Kadrų skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1979 11 01–1982 02 08 LSSR KGB Kadrų skyriaus viršininko pavaduotojas, 1-ojo poskyrio viršininkas
- 1982 02 08–1988 12 31 LSSR KGB Kadrų skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1988 12 31 Dėl amžiaus išleistas į atsargą
- 1990 09 03–1990 09 21 LSSR KGB Finansų skyriaus inspektorius

Marcinkus Romualdas, Antano

Gimė 1941 m. Kelmės r. Vaiguvo k., generolas majoras, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1965 09 08–1970 09 25 LSSR KGB Šiaulių miesto įgaliotinio aparato operatyvinis įgaliotinis
- 1970 09 25–1970 12 21 LSSR KGB Šiaulių m. skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1970 12 21–1971 07 01 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1971 07 01–1971 08 31 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1974 08 23–1974 10 15 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1974 10 15–1976 06 01 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1976 05 17–1977 10 11 SSRS KGB PGU 19-ojo skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1977 10 12–1979 01 06 SSRS KGB PGU 19-ojo skyriaus viršininko padėjėjas

1979 01 06–1982 01 07	SSRS KGB PGU Veikiančio rezervo skyriaus viršininko padėjėjas
1982 01 07–1984 05 12	SSRS KGB PGU Veikiančio rezervo skyriaus viršininko vyresnysis padėjėjas
1984 05 12–1984 09 05	SSRS KGB PGU viršininkas veikiančio KGB rezervo klausimams
1984 09 06–1986 12 18	SSRS KGB PGU 19-ojo skyriaus viršininkas paskyrimams
1986 12 18–1987 08 14	SSRS KGB PGU 19-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
1987 08 14–1990 03 03	SSRS KGB PGU 19-ojo skyriaus viršininkas
1990 03 03–1991 03 16	LSSR KGB pirmininkas
1991 03 16	SSRS KGB PGU 19-ojo skyriaus viršininkas

Michailov Konstantin Ivanovič

Gimė 1906 m. Vladimiro sr., pulkininkas, rusas, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1954 04 08–1955 02 26	SSRS KGB 4-osios valdybos vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1955 03 04–1955 09 13	LSSR KGB 4-osios valdybos skyriaus viršininko pavaduotojas
1955 09 13–1956 06 28	LSSR KGB 4-osios valdybos skyriaus viršininkas
1956 06 28–1958 09 22	LSSR KGB 4-osios valdybos skyriaus viršininko pavaduotojas
1958 09 22	SSRS KGB Kadro valdyba

Milkevičius Juozas, Juozo

Gimė 1945 m. Kaišiadorių r. Novopolio k., papulkininkis, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1969 08 20–1969 12 01	LSSR KGB Panevėžio m. jaunesnysis operatyvinis įgaliotinis
1969 12 01–1976 07 07	LSSR KGB Panevėžio m. operatyvinis įgaliotinis
1976 07 07–1979 03 01	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
1979 03 01–1988 06 20	LSSR KGB 5-osios tarnybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1988 06 20–1989 12 06	LSSR KGB 5-osios tarnybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas

- 1989 12 06–1991 01 01 LSSR KGB „Z“ tarnybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
- 1991 01 01–1991 10 20 LSSR KGB Informacinio-analitinio skyriaus 4-ojo poskyrio viršininkas

Miškinis Viktoras, Vlado

Gimė 1939 m. Šiaulių m., pulkininkas, lietuvis, išsilavinimas – partiniai mokslai.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1971 07 01–1975 09 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1975 09 01–1979 03 06 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1979 03 06–1982 01 08 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1982 01 08–1983 01 10 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1983 01 10–1984 09 14 LSSR KGB 6-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1984 09 14–1991 01 01 LSSR KGB 6-ojo skyriaus viršininkas
- 1991 01 01–1991 10 20 LSSR KGB 2-osios valdybos 4-ojo skyriaus viršininkas

Monajenko Piotr Georgijevič

Gimė 1912 m. Rostovo sr., pulkininkas, rusas, išsilavinimas – partiniai mokslai.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1954 05 17–1955 05 12 UKGB Molotovo sr. 2-ojo skyriaus viršininkas
- 1955 05 12–1960 03 20 LSSR KGB 2-ojo skyriaus viršininkas
- 1960 03 20–1964 05 21 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininkas

Naras Antanas, Igno

Gimė 1924 m. Utenos aps. Daržinių k., pulkininkas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1944 03 14–1944 06 15 LSSR NKGB Kadrų skyriaus rezervo operatyvinės grupės operatyvinio įgaliotinio padėjėjas
- 1944 06 15–1944 08 01 LSSR NKGB 2-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis

1944 08 01–1946 04 01	LSSR NKGB Šiaulių aps. operatyvinis įgaliotinis
1946 04 01–1946 12 01	LSSR MGB Šiaulių aps. tardytojas
1946 12 01–1950 07 12	LSSR MGB Šiaulių aps. vyresnysis tardytojas
1950 07 12–1951 06 04	UMGB Šiaulių sr. vyresnysis tardytojas
1952 09 15–1953 05 30	UMGB Šiaulių sr. Tardymo skyriaus 3-iojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1953 05 30–1954 04 07	LSSR MVD Šiaulių r. viršininkas
1954 04 07–1955 05 10	LSSR KGB Šiaulių r. įgaliotinis
1955 05 10–1958 09 22	LSSR KGB 4-osios valdybos 1-ojo skyriaus l. e. p. viršininkas
1958 09 22–1958 10 01	LSSR KGB 4-osios valdybos l. e. p. viršininkas
1958 10 01–1959 09 05	LSSR KGB 4-osios valdybos viršininko pavaduotojas
1959 09 05–1960 03 23	LSSR KGB Operatyvinio techninio skyriaus viršininkas
1960 03 20–1964 05 04	LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininkas
1964 05 04–1966 07 22	LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininkas
1966 07 22–1967 01 26	LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininkas
1967 01 26–1980 07 20	LSSR KGB 2-osios valdybos viršininkas

Obukauskas Juozas, Stanislavo

Gimė 1916 m. Utenos r. Bartašiūnų k., pulkininkas, lietuvis, vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1944 08 01–1945 02 25	LSSR NKGB Kauno m. operatyvinis įgaliotinis
1945 02 25–1945 03 01	LSSR MGB Kauno aps. operatyvinis įgaliotinis
1945 03 01–1946 12 01	LSSR MGB B skyriaus ekspertas
1946 12 01–1949 09 22	LSSR MGB B skyriaus vyresnysis ekspertas
1949 09 22–1953 01 25	LSSR MGB D poskyrio viršininkas
1953 01 25–1953 05 08	LSSR MGB 5-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
1953 05 08–1954 04 07	LSSR MVD 5-ojo skyriaus viršininkas
1954 04 07–1954 10 20	LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininkas
1954 10 20–1960 03 20	LSSR KGB 4-osios valdybos viršininkas
1955 01 06–1971 08 09	LSSR KGB Kolegijos narys
1960 03 20–1961 07 06	LSSR KGB Operatyvinio techninio skyriaus viršininkas

1961 07 06–1967 01 26 LSSR KGB 2-osios valdybos viršininkas
 1967 01 26–1971 08 09 LSSR KGB pirmininko pavaduotojas
 1971 08 09–1971 09 01 LSSR KGB Kadrų skyrius

Paplauskas Vytautas, Juozo

Gimė 1929 m. Kauno m., generolas majoras, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1972 05 06–1990 11 30 LSSR KGB pirmininko padėjėjas kadrų klausimams
 LSSR KGB Kadrų skyriaus viršininkas

Petkevičius Juozas, Juozo

Gimė 1924 m. Kėdainių aps. Eivilių k., generolas leitenantas, lietuvis, išsilavinimas – partiniai mokslai.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1960 03 01–1961 06 07 LSSR KGB pirmininko pavaduotojas kadrų klausimams
 1961 06 07–1967 01 26 LSSR KGB pirmininko pavaduotojas
 1967 01 26–1987 05 11 LSSR KGB pirmininkas
 1987 05 11–1990 01 04 LSSR KGB Mobilizacijos poskyris

Randakevičius Alfonsas, Bernardo

Gimė 1919 m. Kaišiadorių r. Dovainonių k., generolas majoras, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1956 07 13–1959 09 05 LSSR KGB pirmininko pavaduotojas kadrams
 1959 09 05–1959 10 30 SSRS KGB Kadrų valdyba
 1959 10 30–1967 01 26 LSSR KGB pirmininkas
 1967 01 26–1970 SSRS KGB PGU viršininko pirmasis pavaduotojas

Rindokas Raimundas, Izidoriaus

Gimė 1930 m. Šilutės r. Vainuto mstl., vyresnysis leitenantas, lietuvis, vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1951 02 01–1951 11 28 LSSR MGB 2-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio operatyvinio įgaliotinio padėjėjas

- 1951 11 28–1953 07 01 LSSR MGB 2-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1953 07 01–1954 04 07 LSSR MVD 1-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1954 04 07–1955 05 09 LSSR KGB 2-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1955 05 09–1957 12 20 LSSR KGB Sedos r. įgaliotinis
- 1957 12 20–1958 01 20 LSSR KGB Kadrų skyrius
- 1958 01 20–1959 09 05 LSSR KGB Klaipėdos m. 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1959 09 05–1960 03 20 LSSR KGB Akmenės r. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1960 03 20–1960 04 11 LSSR KGB

Rysev Nikolaj Fatejevič

Gimė 1938 m. Švenčionių r. Mechovčiznos k., papulkininkis, rusas, išsilavinimas –partiniai mokslai.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1979 09 01–1981 07 09 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1981 07 09–1983 01 10 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1983 01 10–1988 10 12 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas

Rupšys Alfonsas, Stasio

Gimė 1930 m. Kuršėnų r. Ruvelių k., pulkininkas, lietuvis, išsilavinimas –partiniai mokslai.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1952 06 27–1952 12 10 UMGB Šiaulių sr. Kuršėnų r. skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1952 12 10–1953 06 01 UMGB Šiaulių sr. Obelių r. skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1953 06 01–1953 10 01 LSSR MVD Pandėlio r. skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1953 10 01–1954 04 07 LSSR MVD Pandėlio r. skyriaus viršininkas
- 1954 04 07–1957 09 01 LSSR KGB Pandėlio r. įgaliotinis
- 1961 08 27–1966 08 15 LSSR KGB Biržų r. įgaliotinis
- 1966 08 15–1967 09 11 LSSR KGB Kretingos r. įgaliotinis

1967 09 11–1969 09 01	LSSR KGB Kretingos r. poskyrio viršininkas
1969 09 01–1974 02 05	LSSR KGB Operatyvinio techninio skyriaus viršininko pavaduotojas
1974 02 05–1975 02 04	Inspekcijos prie LSSR KGB pirmininko viršininkas
1975 02 04–1977 01 07	LSSR KGB 2-osios valdybos viršininko pavaduotojas
1975 02 04–1975 03 24	LSSR KGB 2-osios valdybos 4-ojo skyriaus viršininkas
1975 04 24–1977 01 07	LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininkas
1977 01 07–1980 07 12	SSRS KGB Inspekcijos 4-ojo skyriaus vyresnysis inspektorius
1980 07 12–1988 05 16	LSSR KGB 2-osios valdybos viršininkas
1984 11 30–1988 05 16	LSSR KGB Kolegijos narys

Sinkevičius Adolfas Sigitas, Vlado

Gimė 1935 m. Varėnos r. Pakaršio k., papulkininkis, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1962 12 25–1966 07 22	LSSR KGB Varėnos r. operatyvinis įgaliotinis
1966 07 22–1968 08 10	LSSR KGB Druskininkų m. operatyvinis įgaliotinis
1968 08 10–1969 09 15	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
1969 09 15–1975 02 01	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1975 02 01–1979 03 01	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1979 03 01–1985 06 06	LSSR KGB 5-osios tarnybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1985 06 06–1990 12 17	SSRS KGB veikiančio rezervo Lietuvai viršininko pavaduotojas
1991 06 06–1991 09 25	LSSR KGB Operatyvinio techninio skyriaus 3-iojo poskyrio viršininkas
1991 09 25–1991 10 31	LSSR KGB Operatyvinio techninio skyriaus viršininko pavaduotojas

Sinkevičius Pranas, Kazimiero

Gimė 1945 m. Kaišiadorių r. Žaslių mstl., papulkininkis, lietuvis, vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1969 03 10–1974 09 10 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1974 09 10–1975 08 01 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1975 08 01–1979 03 11 LSSR KGB vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1975 08 01–1980 06 25 Įtrauktas į SSRS KGB PGU veikiantį rezervą
- 1979 03 11–1980 06 25 SSRS KGB PGU vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1980 06 25–1980 08 25 Įtrauktas į SSRS KGB PGU rezervą
- 1980 08 25–1984 07 10 SSRS KGB PGU veikiančio rezervų vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1984 07 10–1984 09 17 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1984 09 17–1985 02 01 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1985 02 01–1987 04 01 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1987 04 01–1989 05 08 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1989 05 08–1991 05 19 LSSR KGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas

Skačkauskas Stasys, Jono

Gimė 1927 m. Kapsuko r. Kazlų Rūdos mstl., pulkininkas, lietuvis, išsilavinimas – partiniai mokslai.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1951 02 01–1951 12 10 LSSR MGB 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinio įgaliotinio padėjėjas
- 1951 12 10–1952 09 15 LSSR MGB 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1952 09 15–1952 10 01 LSSR MGB Inspekcijos operatyvinis įgaliotinis
- 1952 10 01–1953 07 01 LSSR MGB Inspekcijos inspektorius
- 1953 07 01–1954 04 07 LSSR MVD Kadro skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
- 1954 04 07–1955 01 01 LSSR KGB Kadro skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas

1955 01 01–1955 10 25	LSSR KGB partijos komiteto sekretoriaus pavaduotojas
1955 01 01–1955 10 25	Įtrauktas į SSRS KGB veikiantį rezervą
1955 10 25–1955 12 01	LSSR KGB 3-iojo specialiojo poskyrio viršininkas
1955 12 01–1958 09 30	LSSR KGB 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
1958 09 30–1961 10 01	LSSR KGB partijos komiteto sekretoriaus pavaduotojas
1958 09 30–1961 10 01	Įtrauktas į SSRS KGB veikiantį rezervą
1961 10 01–1966 10 21	LSSR KGB Įskaitos-archyvų skyriaus viršininko pavaduotojas
1966 10 21–1970 07 01	LSSR KGB 10-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
1970 07 01–1988 08 31	LSSR KGB 10-ojo skyriaus viršininkas

Sprindis Romualdas, Antano

Gimė 1929 m. Anykščių r. Savičiūnų k., pulkininkas, lietuvis, čekistinis kontržvalgybinis parengimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1950 02 21–1950 08 01	LSSR MGB 5-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio operatyvinio įgaliotinio padėjėjas
1950 08 01–1951 12 10	LSSR MGB 5-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio operatyvinio įgaliotinio padėjėjas
1951 12 10–1952 09 15	LSSR MGB 5-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
1952 09 15–1953 07 01	LSSR MGB 5-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
1953 07 01–1954 04 07	LSSR MVD 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1954 04 07–1955 05 03	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1955 05 03–1957 04 24	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1957 04 24–1960 03 20	LSSR KGB 4-osios valdybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1960 03 20–1961 10 25	LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1961 10 25–1965 04 20	LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 3-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1965 04 20–1972 05 03	LSSR KGB 2-osios valdybos 4-ojo skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis

- 1972 05 03–1975 03 24 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1975 03 24–1979 03 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1979 03 01–1986 03 01 LSSR KGB 5-osios tarnybos 1-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas

Stalauskas Vytautas, Vlado

Gimė 1926 m. Kauno m., pulkininkas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1953 04 12–1953 07 01 UMVD Kauno sr. 2-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1953 07 01–1954 04 07 LSSR MVD Kadro skyriaus 3-iojo poskyrio inspektorius
- 1954 04 07–1956 09 01 LSSR KGB Kadro skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1956 09 01–1959 04 15 LSSR KGB Kadro skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1959 04 15–1959 09 05 LSSR KGB Kadro skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1959 09 05–1961 05 31 LSSR KGB Kadro skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1961 05 31–1967 09 11 LSSR KGB Raseinių r. įgaliotinis
- 1967 09 11–1970 01 12 LSSR KGB Raseinių r. poskyrio viršininkas
- 1970 01 12–1979 03 01 LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1979 03 01–1982 04 20 LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus viršininkas

Sujeta Romutis, Boliaus

Gimė 1945 m. Lazdijų m., majoras, lietuvis, nebaigtas aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1968 09 03–1969 02 14 LSSR KGB Kauno m. 7-ojo poskyrio žvalgas
- 1969 02 14–1972 01 10 LSSR KGB Kauno m. 7-ojo poskyrio jaunesnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1972 01 10–1972 06 27 LSSR KGB Kauno m. 7-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1972 06 27–1976 12 20 LSSR KGB Kauno m. 5-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis

- 1976 12 20–1989 01 01 LSSR KGB Kauno m. 5-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1989 01 01–1991 10 31 LSSR KGB Kauno m. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis kadrams

Ščensnovičius Mečys, Konstantino

Gimė 1925 m. Vilniaus m., pulkininkas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1958 02 14–1959 01 10 LSSR KGB 4-osios valdybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1959 01 10–1959 09 05 LSSR KGB Klaipėdos m. įgaliotinio pavaduotojas
- 1959 09 05–1960 03 20 LSSR KGB Klaipėdos m. ir Lietuvos jūrų baseino skyriaus 4-ojo poskyrio viršininkas
- 1960 03 20–1961 01 20 LSSR KGB Klaipėdos m. ir Lietuvos jūrų baseino skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1961 01 20–1966 08 16 LSSR KGB Klaipėdos m. ir Lietuvos jūrų baseino skyriaus įgaliotinio pavaduotojas
- 1966 08 16–1966 12 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 4-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1966 12 01–1967 02 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 1-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1967 02 01–1967 09 11 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininkas
- 1967 09 11–1978 01 02 LSSR KGB 5-ojo skyriaus viršininkas
- 1977 12 09–1978 02 10 Įtrauktas į SSRS KGB PGU rezervą
- 1978 01 02–1978 02 10 SSRS KGB Kadrų valdyba
- 1978 02 10–1982 06 26 SSRS KGB atstovybės prie Ukrainos SSR MVD operatyvinis darbuotojas
- 1982 06 26–1982 08 01 Komandiruotas į LSSR KGB
- 1982 08 01–1982 10 27 Priklausė LSSR KGB
- 1982 10 27–1983 01 10 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1983 01 10–1984 01 25 LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus viršininkas
- 1984 01 25–1988 09 05 LSSR KGB 3-iojo skyriaus viršininkas
- 1989 10 01–1990 12 31 LSSR KGB 10-ojo skyriaus vyresnysis inspektorius
- 1991 03 07 LSSR KGB Operatyvinio techninio skyriaus 4-ojo poskyrio vertėjas

Šiaudinis Vilhelmas, Antano

Gimė 1937 m. Ignalinos r. Vasiškio k., pulkininkas, lietuvis, išsilavinimas – partiniai mokslai.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1968 08 01–1974 05 08	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
1974 05 08–1977 03 09	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1977 03 09–1979 03 01	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1979 03 01–1980 08 19	LSSR KGB 5-osios tarnybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
1980 08 19–1982 08 20	LSSR KGB 5-osios tarnybos 3-iojo skyriaus viršininko pavaduotojas
1982 08 20–1988 08 02	LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus viršininkas
1988 08 02–1989 09 25	LSSR KGB 5-osios tarnybos viršininko pavaduotojas
1989 09 25–1989 11 18	LSSR KGB 5-osios tarnybos viršininkas
1989 11 18–1991 01 01	LSSR KGB „Z“ tarnybos viršininkas
1989 12 29	LSSR KGB Kolegijos narys
1991 01 01	LSSR KGB Informacinio-analitinio skyriaus viršininkas

Švec Vasilij Silovič

Gimė 1919 m. Dnepropetrovsko sr., papulkininkis, ukrainietis, išsilavinimas – partiniai mokslai ir čekistinis parengimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1940 01 15–1941 02 01	UNKVD Baltarusijos SSR operatyvinis įgaliotinis
1941 02 01–1941 04 01	LSSR NKVD Tardymo dalies tardytojas
1941 04 01–1941 07 01	LSSR NKGB Tardymo dalies tardytojas
1943 05 26–1943 09 17	UNKGB Mordovijos ASSR 2-ojo skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1944 03 23–1944 08 01	LSSR NKGB Operatyvinės grupės poskyrio viršininkas
1944 08 01–1944 11 01	LSSR NKGB 6-ojo poskyrio viršininkas
1944 11 01–1945 05 04	LSSR NKGB 1-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio viršininkas
1945 05 04–1946 12 01	LSSR NKGB 1-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio viršininkas

1946 12 01–1949 06 01	LSSR MGB 1-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio viršininkas
1949 06 01–1953 07 01	LSSR MGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1953 07 01–1953 11 03	LSSR MVD 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1953 11 03–1954 04 07	LSSR MVD 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1954 04 07–1955 03 01	LSSR KGB 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas
1955 03 01–1955 03 24	LSSR KGB
1955 03 24–1956 07 02	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 3-iojo poskyrio viršininkas
1956 07 02–1959 04 15	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
1959 04 15–1963 04 30	LSSR KGB 7-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas

Vaičiulis Algimantas, Petro

Gimė 1938 m. Klaipėdos r. Rimkų k., papulkininkis, lietuvis, išsilavinimas – partiniai mokslai.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1962 02 28–1964 02 01	LSSR KGB Klaipėdos m. ir Lietuvos jūrų baseino 7-ojo poskyrio žvalgas
1964 02 01–1965 04 10	LSSR KGB Kauno m. 7-ojo poskyrio žvalgas
1965 04 10–1967 08 15	LSSR KGB Kauno m. 7-ojo poskyrio vyresnysis žvalgas
1967 08 15–1969 07 01	LSSR KGB Kauno m. 7-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
1969 07 01–1973 06 05	LSSR KGB Kauno m. 5-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
1973 06 05–1976 09 01	LSSR KGB Kauno m. 5-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1976 09 01–1988 08 31	LSSR KGB Kauno m. 5-ojo poskyrio viršininkas

Vaigauskas Henrikas, Kosto

Gimė 1928 m. Telšių r. Luokės mstl., generolas majoras, lietuvis, aukštasis išsilavinimas ir čekistinis parengimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1948 02 23–1950 07 12	LSSR MGB Klaipėdos aps. Klaipėdos vls. operatyvinis įgaliotinis
1950 07 12–1952 04 01	UMGB Klaipėdos sr. Klaipėdos r. 2-N poskyrio operatyvinis įgaliotinis

1952 04 01–1952 07 10	UMGB Klaipėdos sr. Klaipėdos r. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1952 07 10–1952 09 15	UMGB Klaipėdos sr. Klaipėdos r. 2-N poskyrio viršininko pavaduotojas
1952 09 15–1953 02 14	UMGB Klaipėdos sr. Klaipėdos r. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1953 02 14–1953 05 31	UMGB Klaipėdos sr. Šilutės r. 2-N poskyrio viršininkas
1953 05 31–1954 04 07	LSSR MVD Šilutės r. viršininkas
1954 04 07–1955 09 01	LSSR KGB Šilutės r. įgaliotinis
1955 09 01–1960 08 20	LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininko pavaduotojas
1960 08 20–1961 08 04	LSSR KGB 2-osios valdybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
1961 08 04–1967 09 11	LSSR KGB Kauno m. įgaliotinis
1967 09 11–1971 07 21	LSSR KGB Kauno m. viršininkas
1971 07 21–1989 09 21	LSSR KGB pirmininko pavaduotojas
1989 10 28	Atleistas dėl amžiaus
1989 11 02	LSSR KGB Mobilizacijos poskyris
1990 08 10	LSSR KGB Karo medicinos tarnybos vyresnysis inspektorius kadrams

Velička Antanas, Juozo

Gimė 1932 m. Šakių r. Branduoliškių k., pulkininkas, lietuvis, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

1962 02 05–1966 10 10	LSSR KGB Šilalės r. operatyvinis įgaliotinis
1966 10 10–1969 09 15	LSSR KGB Raseinių r. operatyvinis įgaliotinis
1969 09 15–1971 11 22	LSSR KGB Raseinių r. vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1971 11 22–1974 05 08	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
1974 05 08–1975 06 10	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
1975 06 10–1979 03 01	LSSR KGB 5-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
1979 03 01–1983 07 04	LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
1983 07 04–1989 06 23	LSSR MVD Vizų ir registravimo skyriaus viršininkas

- 1989 06 23–1990 01 25 LSSR MVD Viešosios tvarkos apsaugos valdybos viršininko pavaduotojas
 1990 01 25–1990 04 21 LSSR KGB

Vlasov Vladimir Ivanovič

Gimė 1946 m. Buriatijos ASSR, papulkininkis, rusas, aukštasis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1968 11 27–1969 07 01 LSSR KGB Sekretoriato reikalų vedėjas
 1969 07 01–1970 07 01 LSSR KGB Vyriausybinių ryšių poskyrio inspektorius
 1970 07 01–1971 10 20 LSSR KGB Vyriausybinių ryšių skyriaus technikas
 1971 10 20–1975 08 04 LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus operatyvinis įgaliotinis
 1975 08 05–1981 02 07 UKGB Turkmėnijos SSR operatyvinis įgaliotinis
 1981 02 07–1983 04 11 LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1983 04 11–1987 02 09 LSSR KGB 5-osios tarnybos 2-ojo skyriaus 3-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
 1987 02 09–1989 12 06 LSSR KGB „Z“ tarnybos 2-ojo skyriaus 4-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
 1989 12 06–1991 01 01 LSSR KGB „OP“ tarnybos 3-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis

Vitkauskas Aleksandras, Antano

Gimė 1928 m. Švenčionių aps. Kirkučių k., papulkininkis, lietuvis, čekistinis parengimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1951 02 01–1951 08 10 UMGB Vilniaus sr. Tardymo dalies 5-ojo poskyrio jaunesnysis tardytojas
 1951 08 10–1951 11 30 UMGB Vilniaus sr. Tardymo dalies 3-ojo poskyrio jaunesnysis tardytojas
 1951 11 30–1953 07 01 UMGB Vilniaus sr. Tardymo dalies 3-ojo poskyrio tardytojas
 1953 07 01–1954 04 07 LSSR MVD 4-osios valdybos 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyresnysis tardytojas
 1954 04 07–1956 10 01 LSSR KGB Tardymo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresnysis tardytojas
 1956 10 01–1960 03 20 LSSR KGB Pagėgių r. įgaliotinis

- 1960 04 05–1962 01 26 LSSR KGB Kauno m. 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1962 01 26–1962 12 05 LSSR KGB Kauno m. 1-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1962 12 05–1963 08 30 LSSR KGB Kauno m. 2-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1963 08 30–1966 11 16 LSSR KGB Kauno m. 1-ojo poskyrio vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1966 11 16–1967 09 11 LSSR KGB Kauno m. 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1967 09 11–1973 06 05 LSSR KGB Kauno m. 4-ojo poskyrio viršininkas
- 1973 06 05–1977 09 01 LSSR KGB Kauno m. 2-ojo poskyrio viršininkas

Zverev Michail Grigorjevič

Gimė 1914 m. Maskvos sr., pulkininkas, rusas, nebaigtas vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1946 06 26–1947 04 01 LSSR MVD Kovos su banditizmu valdybos vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1947 04 01–1949 02 12 LSSR MGB 2-N valdybos 2-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
- 1949 02 12–1950 08 01 LSSR MGB partijos komiteto sekretorius
- 1950 08 01–1950 12 25 LSSR MGB 5-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1950 12 25–1952 08 20 Įtrauktas į SSRS MGB veikiantį rezervą
- 1952 08 20–1952 12 26 LSSR MGB Inspekcijos viršininko pavaduotojas
- 1952 12 26–1953 05 21 LSSR MGB 2-N valdybos viršininko pavaduotojas
- 1953 05 21–1954 04 07 LSSR MVD 4-osios valdybos 4-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1954 04 07–1955 01 20 LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1955 01 20–1958 01 13 LSSR KGB 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininkas

Zvezdenkov Valentin Vladimirovič

Gimė 1920 m. Maskvos m., generolas majoras, rusas, vidurinis išsilavinimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1948 01 25–1948 07 15 SSRS MGB 3-iosios vyriausiosios kontržvalgybos valdybos operatyvinis įgaliotinis
- 1948 07 15–1953 03 21 SSRS MGB 2-osios valdybos poskyrio viršininkas

- 1953 03 21–1953 05 07 SSRS MVD 1-osios vyriausiosios valdybos poskyrio viršininkas
- 1953 05 07–1954 06 01 SSRS MVD 4-osios valdybos viršininkas
- 1954 06 01–1957 09 01 SSRS KGB padalinio Vokietijoje viršininko pavaduotojas
- 1957 09 01–1958 11 12 SSRS KGB padalinio Vokietijoje viršininkas
- 1958 11 12–1958 12 16 Priklausė SSRS KGB Kadro valdybai
- 1958 12 16–1960 04 30 SSRS KGB VGU vyresnysis operatyvinis įgaliotinis
- 1960 04 30–1964 09 23 SSRS KGB VGU viršininkas
- 1965 11 12–1967 04 28 SSRS KGB atstovybės prie Kubos Respublikos vyresnysis operatyvinis darbuotojas
- 1967 04 28–1969 05 22 SSRS KGB padalinio Kubos Respublikoje vyresnysis specialistas
- 1969 05 22–1969 08 01 Įtrauktas į SSRS KGB PGU rezervą
- 1969 08 01–1974 07 08 SSRS KGB 4-osios valdybos skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1974 07 08–1978 09 26 SSRS KGB 5-osios valdybos skyriaus viršininkas
- 1978 10 11–1987 03 23 LSSR KGB pirmininko pirmasis pavaduotojas

Žovnerik Anatolij Josifovič

Gimė 1944 m. Vilniaus m., pulkininkas, rusas, čekistinis kontržvalgybinis parengimas.

Tarnyba saugumo struktūrose:

- 1972 08 01–1973 10 15 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis
- 1973 10 15–1978 07 21 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus grupės operatyvinis įgaliotinis
- 1978 07 21–1981 12 18 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus grupės viršininkas
- 1981 12 18–1982 01 08 LSSR KGB 4-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas
- 1982 01 08–1988 07 28 LSSR KGB Kauno m. skyriaus viršininko pavaduotojas
- 1988 08 22–1991 01 01 LSSR KGB 3-iojo skyriaus viršininkas
- 1991 01 01 LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininkas

Pavardžių rodyklė

A

Abelovič 397
 Abramov I. P. 26, 376
 Abramovič I. 314–315
 Abromavičius V. 495
 Abrutienė Editā (Radvinauskaite)
 366–368, 370, 374
 Adamkus Valdas 179, 238
 Adomaitis K. 427
 Aikinienė Emilija 392
 Akstin Andrej 180, 184
 Albats Javgenija 5
 Albrikas Bronius 351
 Alčeris 184
 Alekseičik A. 199
 Alimas P. 388
 Alimov Viktor 184
 Aliulis Vaclovas 207
 Alvikas A. 57
 Amalrikas A. 313
 Amatas A. 511
 Ambrazevičius Juozas 424
 Ambrozaitis 231
 Andreika Algimantas 366–367,
 371–373, 375
 Andrew Christopher 5
 Andriekus L. 244
 Andrijaitis Eduardas 174
 Andrijauskas Arvydas 496
 Andrijauskienė Regina 412
 Andropov Jurij 16, 33, 86, 273
 Antanaitis 228
 Anušauskas Arvydas 7–8, 111, 174,
 210, 465
 Archipov Piotr 62, 343
 Armonas Anzelmas 38, 40
 Aronovič 336
 Aronson 338
 Artemjev P. 389

Astras A. 218
 Ašmontas S. 474
 Atkočiūnas 231
 Aukštakis P. 363
 Avtorchanov A. 314

B

Babianskis 294
 Babincev Vasilij 22, 112, 117, 519
 Babonas M. 107
 Bacevičius 374
 Badzo 369
 Bagdanavičius Vladas 300
 Bagdonas Gediminas 29, 325, 327,
 349, 519
 Bagley Tennent 5
 Bagrincev Aleksandr 497
 Bagušauskas Juozapas Romualdas 8, 10
 Bakatin V. 476
 Bakučionis Jurgis 437
 Balcevič Ježi 496
 Baliutavičius 391
 Balmasov Andrej 366, 375, 520
 Baltina 137
 Baltinas Edmundas 41, 62, 209, 233,
 242, 343, 357, 413, 417, 503, 520
 Balzaris Sigis 497
 Banionis Donatas 154
 Banionis Juozas 8
 Baniūnas 179
 Baranauskas Algis 496
 Barasas Jūratė 192
 Barčikas 402
 Barkauskaitė J. 351
 Barkauskas Antanas 24, 259
 Barron John 5
 Baršys Povilas 2
 Bartašiūnas 374
 Bartkevičiai 389

Bartusevičius 160
 Bartušis 256
 Beiker Dž. 512
 Belčenko S. 24, 255
 Belogorijev V. 84
 Belousov Piotr 22, 113, 521
 Belov Nikolaj 44
 Belova 137
 Beriozovas Vladimiras 246
 Bertašius Zigmontas-Adomas 21, 78,
 81, 490, 522
 Bieliauskienė Jadvyga (Šilauskaitė) 22,
 104, 366, 368–369, 374
 Bielinis Virginijus 495
 Bieliukas Bronius 223
 Bilaišytė 239, 242
 Bilicaitė V. 362
 Binza Rimantas 205
 Bistras Leonas 385
 Bistrickas S. 388
 Bitinaitis Vytautas 206–207, 209, 240
 Biukenen 339
 Byčkov J. 447
 Byčkova 76
 Bykova 429
 Blagoveščenskij 503
 Blazas Henrikas 384
 Blažukas P. 352
 Bleich 184
 Bleifert Donald 496
 Bloch Gilel 114
 Bložė Vytautas 155
 Bobelis Jurgis 424
 Bobelis Kazys 221
 Bobkov Fiodor 24, 261, 467
 Bobrov Nikolaj 50
 Bodrov Nikolaj 114
 Bogdanov L. 314–315
 Borunov 311
 Bram Brajan 188
 Braver 337
 Brazauskas Algirdas 246
 Brazdžionis Bernardas 179
 Brazinskas Algirdas 314

Brazinskas Pranas 314
 Brežnev Leonid 86, 273
 Brikis S. 217, 218
 Brizgys Vincentas 28, 251, 424–425,
 434–436
 Brundza 289
 Bubelkov 373
 Bubnys Arūnas 9, 11, 13
 Bugenis 395
 Bukovska N. 313
 Bukovskis V. 312–313, 315
 Buldygerov J. 315
 Buliauskas Jonas 321
 Bulota A. 9
 Burauskaitė Birutė Teresė 7, 411
 Burbulis Vladislovas 413
 Burinskaitė Kristina 2, 7, 20
 Buš Džordž 511–512
 Bušinskas Kazys 402
 Buškevičienė A. 6
 Butylin Jevgenij 494
 Butkevičius Audrius 507
 Butkus Juozas 389
 Buto V. 84
 Buzko M. 186

C

Caplinas Stanislas 29, 38, 462,
 503–504, 515, 522
 Cesevičius Domas 9, 385
 Chienas M. 389
 Chiterer 337
 Chlebnikov Jurij 463
 Chlovnovič 337
 Chronov V. 24, 245
 Chruščiov Nikita 86
 Cibas 190
 Cicėnas Jeronimas 385
 Cinzas Eduardas 408
 Ciplijauskaitė 242
 Cizdikas Petras 306
 Corson William 5
 Cuzanovska 490

Č

Čalidžė V. 313
 Čapas R. 84
 Čebrikov V. 467
 Čechuna 185
 Čeida J. 237
 Čekelis R. 323
 Čekenis Voitech 348–351, 352–357, 416
 Čepėnas J. 351
 Čepik A. 315
 Čepulis Antanas 272–373
 Čepulis Klemensas 366
 Černikov G. 186
 Černova 478
 Čėsna Z. 332
 Česnavičius Julius 25, 63, 299–300, 304, 523
 Čiornyj 337
 Čiulikov Anatolij 340
 Čivinskas Boleslovas 424

D

Dabašinskas 293
 Dagilis I. 402
 Dambrauskas Rimantas 207
 Dambrauskas? 370
 Damijonaitis 180
 Danilčeva A. 66
 Dantaitytė A. 348
 Dapkevičius Gintaras 496
 Daugalas Viktoras 366–368, 372, 375, 523
 Daunys 392
 Davydov 115
 Dėdinas 160, 206
 Degutis 483
 Demidas E. 494
 Denisov S.
 Deriabin Peter 5
 Devin A. 184
 Devin D. 184
 Diburys Albertas 303
 Dirsytė 394

Domarkas Aleksejus 21, 88–89, 252, 524

Donelas J. 206
 Dovydaitis 155
 Drąsutytė Genovaitė 347, 351
 Drunga Mykolas 207, 228
 Dubin Valerij 435–437, 525
 Dumčius Algirdas 178
 Dzegoris V. 294
 Dzeržinskij Feliks 35, 47, 58
 Dziak John 5
 Dzinkaitė Alfonsa 428
 Džiaugys 129
 Džiautas Feliksas 26, 364

E

Eismuntas Eduardas 24, 28–29, 38, 110, 173, 204, 212, 214, 243–244, 459, 466, 470, 474–478, 490–492, 525
 Elskus Albinas
 Elskus Albinas 212, 244
 Emilis Justas 385
 Erstikis 92, 125
 Erzia [Dmitrijevičius Stepanas]

F

Fainberg V. 313
 Falko Pavel 497
 Fedorčiuk V. 22, 142–143
 Fedorovič Z. 396
 Filimonov Vladimir 22, 140–141, 445, 526
 Fiola 337
 Firsova Natalja 245
 Flit Von 333
 Frai S. 397
 Freemantle Brian 5
 Frenkel 184
 Frolov D. 449

G

Gailevičius [Juozas Vytautas Gaila] 94, 179

Gailiūnas R. 288
 Galdikas Adomas 212, 244
 Galinaitis 94
 Galvydis Vytautas 114
 Garbas 337
 Gaškaitė-Žemaitienė Nijolė 7
 Gavzova Nadežda 291
 Gečiauskas Geistys 9
 Geda Sigitas 155
 Gedutis E. 294
 Geleževičius R. 425
 Geller M. (Геллер М.) 16
 Giedraitis Gabrielis 303
 Gimbutienė Marija 408
 Ginkevičius Albertas 427–429
 Ginkevičius Bronė 427–429
 Ginko Valerij 343, 497
 Girnius J. 411
 Girnius Kęstutis 512
 Gylis 196
 Glovackas Vytautas 40
 Gluoksnis 107, 108
 Gluoksnytė 107, 108
 Gorbačiof Michail 24, 245–246, 500,
 511–512
 Gordejėva 137
 Gorden 182
 Gordievskij Oleg 5
 Grakauskas Alfonsas 21, 38, 62, 64–65,
 69, 95, 526
 Grakauskas V. 21
 Graužinytė M. 351
 Gražulis Antanas 26, 364
 Gražulis V. 314, 315
 Grebliauskas Antanas 223–226, 527
 Grebliauskas-Grėbliūnas Benediktas
 413
 Gricov J. 314–315
 Grigaitis P. 179
 Grigaliūnas A. R. 314–315
 Grinienė 160
 Grinius Liūtas 221, 223
 Grinkov 61
 Grišeckin Aleksandr 21, 52, 61, 527

Grybkauskas Saulius 7
 Grušienė 228
 Gudaitis R. 462
 Gudelis M. 244, 342
 Gudžiūnaitė A. 294
 Gurarija N. 341
 Gureckas 218
 Guseinov 313
 Gusev Viačeslav 447
 Guzejev Nikolaj 205, 495

H

Herd D. 513
 Hof H. 504

I

Igonkin Sergej 116
 Imbrasas A. 8
 Impulevičienė I. 428
 Impulevičius Antanas 424, 426–427,
 429, 438
 Impulevičius Jonas 428–429
 Impulevičius Petras 427–428
 Impulevičiūtė-Rubinšteinienė Valerija
 428
 Iškauskas V. 449
 Ivachnenka Genadij 495
 Ivanauskas Aleksandras 125
 Ivanauskas Vytautas 25, 292, 295, 528
 Ivanov Andrej 495
 Ivinskis Zenonas 231, 398
 Izgorodin Jurij 496

J

Jablonskis 394
 Jacevičiūtė Valerija 278
 Jakas S. 312–315
 Jakyr P. 312–315
 Jakob F. 505
 Jaks-Tyris J. 385
 Jakštas Saulius 38
 Jankūnas Juozas 205– 209, 233,
 237–242, 529

Jankūnas Stasys 23, 163, 168, 390–391
 Janulevičiūtė Rima 224
 Janulis Romualdas 204
 Janušaitis J. 411–412
 Jarmolis Eugenijus 497
 Jarmoškienė B. 349
 Jasevičius 292
 Jasinskas Antanas Vytautas 27, 402, 404, 529
 Jeckeln F. 385
 Jefimov 184
 Jefremov G. 314–315
 Jefremova A. 314–315
 Jemeljanov O. 449
 Jepimachov Vitalij 343, 530
 Jermakov Nikolaj 38
 Jeršov V. 368
 Jevseičik Konstantin 484
 Jonynas Vytautas Kazimieras 212, 244
 Josman 191
 Jucys 178, 181
 Judeikis M. 349
 Junevičius Romualdas 50
 Juodis Darius 7
 Juodis Jurgis 28, 438
 Juozėnas J. 207
 Jurašas Jonas 229, 379
 Jurgutis 181
 Juršienė Aušra Marija 379
 Jusel Tadeuš 496
 Juška Alfonsas 320
 Juška J. 486

K

Kabanova 81
 Kadžiulis A 389
 Kaganovskij G. 186
 Kairelis A. 434
 Kairys Liudas 425
 Kairys-Kaminskas Steponas 384
 Kakurov V. 314–315
 Kalakauskas Pranciškus 413
 Kalanta Antanas 8
 Kalanta Romas 181, 278, 484
 Kalašnikov A. 224
 Kalikas A. 313
 Kalikas M. 313
 Kalvaitis 179
 Kaminskas Bronius 51, 425
 Kanačinskas 229
 Kantė E. 76
 Kapitonov I. 273
 Karaliūnas Petras 403
 Karaliūnas Voldemaras 306
 Karaliūnienė Ona 403
 Kardanovskij Aleksandr 23, 25, 213, 273, 530
 Kardanovskij Aleksej 23, 25, 213, 273, 309, 530
 Kardelis J. 385
 Karinauskas Algis 46, 226
 Karinauskas Vytautas 21, 24, 28–29, 39, 82, 85, 209, 219, 242, 245–246, 343, 409, 448, 462–463, 531
 Karlson I. 510
 Karosas Gintas 178
 Karvelis Petras 384
 Katkus Voldemaras 509
 Kauneckas Jonas 414
 Kavaliauskui Vilius 212, 244
 Kavolis V. 228, 242
 Kazakevičius R. 294
 Kazitėnas A. 402
 Kazlas 217
 Kazlauskas Augustinas I. 348, 355
 Kazlauskas Augustinas S. 302
 Kazlauskas Jonas 314
 Kazlauskas Petras 21, 38, 65, 69
 Keina Algimantas 321
 Kelertienė Violeta 242
 Keliuotis A. 403
 Keliuotis Juozas 22, 138, 381, 410–412
 Keršiūtė-Pečeliūnienė Danutė 8
 Ketson 182
 Kidikas 231
 Kim J. Č. 312
 Kirpičenko V. 28, 459, 461
 Kisminas Eduardas 43, 531

Kiškionis I. 351
 Klajat Oskar 182
 Klark Joe 510–511
 Klimaitis F. 434
 Klimaitis Feliksas 435
 Klimas Petras 256
 Klumbys Voldemaras 8
 Knight Amy 5
 Kokurin A. (Кокурин А.) 10
 Končius 92
 Konočinskij Jurij 114
 Kononenko 75
 Konoplenko Vasilij 28, 93, 430, 532
 Kontrimas Vilius 207, 224, 242–243
 Kopeika G. F. 67
 Korsakas Vladas 403
 Kosygin Aleksej 273, 274
 Kostomachin A. 186
 Kovaliov Semion 312, 533
 Kovaliov Sergej 439
 Kovaliov V. P. 79
 Kovaliova 186, 233
 Kozlov Vadim 497
 Krasko 458
 Kraujelis 92, 126–127
 Krauze 332–333
 Kreivėnas A. 244
 Kriučkov Vladimir 23, 25, 169, 172,
 296, 298, 473, 476
 Krivas 483
 Krivošeinas Konstantinas 22, 113, 533
 Krupavičius Mykolas 384
 Kubiliūnas 385
 Kudirka 314
 Kudriavkina 327
 Kuginis Kostas 402
 Kukauskas Jonas 384
 Kuncevičius
 Kunčina J. P. 366–367
 Kungis 185
 Kungis Juozas 425
 Kuodytė Dalia 9
 Kuzina 103, 445
 Kuzmickas Bronius 506, 510
 Kuznecova V. S. 76

L

Labanauskas Kęstutis 320
 Laivandas L. 341
 Landsbergis Vytautas 504–505, 510,
 512, 514–515
 Laukaitytė 191
 Lauraitis 179, 190
 Laurinavičius Bronius 306
 Lauriūnas Jonas 321
 Lavanovas S. 84
 Lazarevičius Tomas Ramutis 44
 Lebedev Igor 498
 Leibošicas Solomonas ir Levas 396–397
 Leikus Jonas 366, 373
 Lekavičiūtė 289
 Leninas 35
 Leonas Silvestras 256, 312
 Leonov 313
 Lesinskas Steponas 400, 534
 Levinas A. 332
 Levinas E. 397
 Levytsky Boris 5
 Liaudis Kazimieras 24–25, 38, 255,
 258, 307, 534
 Liauksminas Zigmas 304
 Liekis Algimantas 10
 Liepa 391
 Likšo Jan 497
 Lingertaitis 229
 Lintakas 205
 Lipnevičius Juozas 333
 Lisauskas Stasys 346
 Liubeckis M. 396
 Liuberskis 92, 125
 Liuberskis-Žvainys Kostas 125
 Liūlevičienė 239
 Lizūnas Kąstytis 301
 Lysenka N. 27, 418
 Lobanova 235
 Loskutova S. 401
 Lozoraitis Stasys 384–385
 Lukjanov A. I. 467
 Lukša-Daumantas Juozas 384
 Luleikis P. 427

Lumbienė Janina 321

Lundel 199

Luneckas Laima 190

M

Macevičius R. 393

Mackevičius Aloizas 320

Maikelytė 108

Makarevič 420

Makejev Nikolaj 21, 69, 78, 81, 535

Malachov 51

Malcev Sergej 116

Malcik

Malinovskij 341

Mališkaitė Bernadetė 347, 350

Maniušis Juozas 103

Marcinkus Romualdas 22, 29, 38, 106,
493, 498, 503, 535

Margevičius J. 315

Marma Gerimantas 399

Martavičius Leonardas 21, 88–89, 116,
258

Martišius 218

Martjanov Nikolaj 116

Masnev V. 84

Mašinkis Juozas

Mašinskas J. 402

Mateckas 337

Matimaitis Bronius 494

Matiukas Pranas 424

Matiukas Ramutis 207, 209, 216–219

Matulaitis Jonas 40

Matulionis Teofilis 88–89, 92

Matulis Rimantas 320

Maziliauskienė 239, 242

Mazuron 125

Mažeika 218

Meceržinskaja I. 105

Medalinskas Alvydas 483, 511

Medekša Stanislovas Donaldas 186,
219, 226, 238

Medišauskas Povilas 387

Medvedev Roj 313

Meras I. 332

Merkys Antanas 384

Merkys Vytautas 104

Michailov Aleksandr 495

Michailov Konstantin 116–117, 536

Mickutės Gražina 314

Midorova 103

Mieželaitis Eduardas 260

Mikailionis V. 314–315

Mikalauskas 58

Miklovas 59

Mikuta V. 362

Miliušytė 411

Milkevičius Juozas 206–207, 420, 536

Miller Džozefina 190

Milukaitė Natalija 429

Mironas V. 256

Mirskij M. 314–315

Misiukonis Marijonas 476

Misiukonis R. 29, 475

Misiūnaitė Klementina 321

Misiūnas 178

Misiūnas A. R. 178, 293–294

Misius Kazys 320

Miškinis Viktoras 28, 446–449, 462, 537

Miškinis Vytautas 446, 447, 448, 449,
462, 537

Mitrochin Vasilij 5

Mylnikov Aleksiej 46

Mockapertis 159, 181

Mockūnas Liūtas 206, 208

Moir Šera 182

Moisevič Vladislav 498

Molis 178

Monajenko Piotr 23, 175–176, 537

Moncevičienė-Eringienė E. 9

Moors Giunter Helmut 196

Morkūnas 395

Morkūnas Algis Juozas 288

Morkūnas Jonas 205, 395

Morkūnienė 205

Moroz D. 315

Moroz Viktor 497

Mougan 228

Mozūras A. 448–449

Mullor I. 505
 Musulas Vitalijus 348–35–356
 Muzikevičius Gintaras 366, 373–374
 Muzikevičius Juozas 374

N

Nadeau M. 505
 Naikelytė 107
 Nakas Viktoras 221
 Naras Antanas 22, 24, 40, 117, 123,
 270, 409, 537
 Narkevičius A. K. 362
 Narsutis 51
 Naruševičius Antanas 62, 186, 219,
 348–357, 409
 Nasledov G. 199
 Natkaitė Emilija 403
 Naujokas Jufef 196
 Naumcev Michail 38
 Naumov Jurij 434
 Nečiūskin 75
 Neverauskas Vytautas Vincas 40, 174
 Nikson R. 511
 Njumen 184
 Norvilas 218
 Notten Michael von 505

O

Obukauskas Juozas 23, 27, 40, 89,
 213–214, 258, 382, 399, 538
 Ogdanova 417
 Ogorodnikov A. 468
 Okuličiūtė Lina 2, 7–8, 109–110
 Opalev Jurij 301
 Orlov Aleksandr 114
 Osipov Zenon 174, 369
 Oskaras Klajatas 182
 Ostapka Leonid 334, 339, 342

P

Pacharev Sergej 497
 Pakrošnis Vytautas - Petras 349, 350,
 354, 377

Pakrošnis Vytautas 349–350, 354, 377
 Palčiauskas Kazys 424–425
 Palčinskaitė V. 156
 Paleckis Justas Vincas 246
 Palšis S. 293
 Palubinskas Jonas 424
 Paplauskas Vytautas 21, 47, 51, 69,
 503, 539
 Paškevičienė 228
 Paškus 179
 Patapas R. 84
 Paukštis J. 385
 Paulaitis Petras 372
 Pavlov A. 298
 Pavlovič 167
 Pečiulionis Motiejus 398
 Pečiūraitė 239
 Perekrestov Sergej 498
 Perelštein Haris 154
 Perminas Romualdas Apolinaras 50
 Pesliakas K. 351
 Pesliakas V. 347
 Petkevičius 129
 Petkevičius Juozas 24–28, 38, 93, 215,
 220, 234–236, 282, 284, 317, 328,
 346, 360, 362, 376–377, 405, 418–
 419, 434, 438–439, 442, 445, 539
 Petniūnas Vytautas Ramutis 330–333
 Petrauskas Cezaris 413
 Petrauskas K. 44
 Petravičius 256
 Petrikas Helmutas 184
 Petronis Povilas 322
 Petrov Nikita (Петров Никита) 6
 Piastalov K. 27, 410
 Pičkuras V. 292
 Pikauskas Osvaldas 465
 Piker Ch. J. 314–315
 Pikūnas Justinas
 Pikus 179
 Pisarev S. 313
 Plechavičius Povilas 385, 428
 Pleskis J. 315
 Plumpa Petras 321–322

Podust 367
 Poroškin Sergej 116–117
 Potarskas V. 84
 Povilaitis Augustinas 384
 Povilionis Vidmantas 320
 Pozemkauskas Aleksas 206
 Prakasas Vytautas 496
 Pranaitytė Z. 351
 Prasmuntas 191–192
 Prasmutas 167, 191
 Prichodko I. 9
 Prunskienė Kazimiera 504
 Pruskus Valdas 6
 Pustovalov Vladimir 497
 Puzonas Rokas 27, 376–377

R

Račkauskienė Genė 184
 Radzevičius Juozas 63, 207, 354, 357,
 389, 415–417
 Radžiūnas P. 314–315
 Ragauskas Jonas 393
 Rainys R. A. 79
 Raiz V. 182, 336
 Raižys Juozas 125
 Ramanauskas 394
 Ramanauskas A. 304
 Ramanauskas Adolfas 255
 Ramanauskas Algimantas 304
 Ramanauskas Pranciškus 394
 Ramanauskas R. 494
 Randakevičius Alfonsas 24, 38, 93–94,
 173, 259, 539
 Rapackaja 226
 Rastenis Vincas 384–386
 Raškauskas P. 427
 Raštikis Stasys 384–385
 Ratnikas Jonas 404
 Ratnikienė Stefanija 404
 Raudonytė Danutė 389–390
 Raulinaitis Egidijus 497
 Ravkinas 61
 Razauskas Pranas 125
 Razma L. 314–315

Razumas Romualdas 303
 Reigan 188
 Rekašius Zenonas 228, 356
 Rekštys 323
 Remeika Vytautas 130
 Remiševskij Aleksandr 348, 350–351–
 357
 Riabinin Sergej 354
 Ridikas Petras 330, 336, 339
 Rimkienė 228
 Rimkus A. 68
 Rindokas Raimundas 28, 426, 429, 539
 Rinkevičius 294
 Rinkšalis Jonas 50
 Rysev Nikolaj 23, 187, 202, 540
 Ryžankov Vadim 496
 Romanov 184
 Rouz 184
 Rubinštein Ilja 428
 Rubinštein Valia 427
 Rudaitis Izidorius 320
 Rudavičius Zenonas 388
 Rudėnas 129
 Rugienis J. 21, 88–89
 Rupšys Alfonsas 40, 168, 209, 242–343,
 540
 Ruzgys Juozas Gerutis 287

S

Sabas 160
 Sabūnienė Marija 184
 Sacharov Andrej 313
 Sadauskas Kęstutis 302
 Sadūnaitė Nijolė 8
 Sakalauskaitė 289
 Sakalauskas Gintautas Antanas 320
 Sakovičius V. 388
 Salelionis Henrikas 366, 369, 372–373
 Santavuori Martti [Vuori Santa?] 135
 Sasnauskas Vytautas Juozas 50
 Satter 182
 Saukienė M. 350
 Savčenko V 457
 Savinkin N. 273

- Sazonova 76
 Seilius Jonas 44, 78, 81, 477–478
 Semionov 58
 Semionova 342
 Senderov 468
 Seredoch A. 364
 Sever Aleksandr (Север А.)
 Sevrukas Vaclovas 306, 312–316
 Sidzikauskas Vaclovas 384
 Silverman 184
 Sima 337
 Simokaitis Jonas 314
 Simon S. 505
 Simutis Liudvikas 313
 Sindikienė S. 67
 Sinicyn Jakov 250
 Sinkevičius Adolfas Sigitas 409, 541
 Sinkevičius Pranas 204–205, 207–209,
 237–238, 240–241, 542
 Sirijos Gira Vytautas 24, 259–260
 Skačkaus Stasys 70, 77, 542
 Skačkauskas Robertas 218, 225, 343
 Skačkauskas Stasys 21 21, 46, 70, 77,
 218, 224, 343, 542,
 Skaisgiris Juozas 412–413
 Skardžius Kazys 391–392
 Skarulskij Marijan 496
 Skeiveris 126
 Skučas A. 483
 Skučas Kazys 398
 Skuodis Vytautas 8, 366–367, 369–371,
 373–374
 Skvireckas Juozas 424, 434
 Sladkevičius 88–89
 Slavinas Aleksandras 8
 Smetona Antanas 259, 383–384, 413
 Smirenikov Nikolaj 311
 Smirtiukov M. 273–274
 Snetkov Vladimir 494
 Sniečkus Antanas 86, 95, 103
 Solochin Jegrafij 50
 Solženicyn Aleksandr 184, 313
 Soponis 191, 217
 Sosner 397
 Spengla Vidas 6
 Sperauskas Algimantas 224
 Spoudi 332–333
 Sprindis Romualdas 23, 62, 173–174,
 177, 185, 543
 Stabingis Juozas 72
 Staknienė 242
 Stalauskas Vytautas 63, 281, 544
 Staleraitis 229
 Stalinas Josifas 6, 86
 Stancikas D. 9
 Stankevičius Ž. 6, 88
 Stankūnienė Magdalen Birutė 212, 244
 Stankus Romualdas 278
 Staponkus P. 355
 Starkauskas Juozas 7, 9
 Stasas 218
 Stasiulionis J. 51, 219
 Stašaitis Jonas 129, 322
 Staškevičius D. 241
 Statkevičius Algirdas 168, 306
 Statkus Liudvikas 395–396
 Stecovskij Jurij (Стецовский Юрий) 6
 Stepaitis 104
 Steponavičius Julijonas
 Steponkus 107
 Stepučinskas Antanas 495
 Stonkus Viktoras 178
 Stravinskienė Vida 7
 Streikus Arūnas 2, 6–8, 10, 211
 Stropaitis Jonas 390
 Stukas Jokūbas 221
 Stumbrytė I. 351
 Stundža Jonas 178
 Suchorukov Jevgenij 114
 Sujeta Romutis 25, 285, 291, 544
 Suplatov A. 29, 477
 Svarinskas Alfonsas 306, 376, 414
 Svilas 190
 Svirnelis A. 486

Š
 Šablo Sergej 496
 Šalčiai 153
 Šapiro 337

Šarakauskaitė Ona 347, 350
 Šarka 160
 Šatas 228
 Šaučiūnas Branislavas 224
 Ščensnovičius (Ščesnovičius) Me-
 čys 25, 27, 29, 40–41, 219,
 275, 281, 309, 311, 400–401,
 409–410, 413, 462, 545
 Ščeponavičius Vytautas 391
 Šedžius H. 105
 Šelepina A. 173
 Šepilov 103
 Šer 182, 184
 Ševiaikin A. (Шевякин А.) 6
 Šiaudinis Vilhelmas 41, 207, 242, 352,
 354, 415–417, 546
 Šibonis Mindaugas 290
 Šilbajoris 242
 Šileika M. 244
 Šileris 229
 Šilutis A. 402
 Šimėnas A. 8
 Šimkus Stanislovas 497
 Šinkariov Sergej 496
 Škirpa Kazys 398
 Šlepetys Jonas 424
 Šlepkov A. 108
 Šneberger Johan 443
 Šomkaitė 231
 Špokas G. 294
 Špokas Jonas 321
 Štomas Aleksandras 229, 332
 Šuliauskaitė Elena 347, 351–352
 Švec Vasilij 22, 113, 116, 546
 Švenčionis Vytautas 494

T

Tamašauskas Juozas 216–219
 Tamkevičius Sigitas 306, 376, 414
 Tamonis Mindaugas 306
 Tamošaitis Antanas 408
 Taor 181
 Tarasevičius Valerijus 497
 Tatarinov Oleg 497

Taumienė 231
 Terechin S. 496
 Teriochina 202
 Terleckas Antanas 8, 125–126
 Timonova 272, 399
 Timonova 399
 Tinovskytė 337
 Tiškus Vladas 381
 Toliušis Zigmąs 256
 Trumpa Vincas 228
 Trunov Konstantin 208
 Tūbelis Juozas 384
 Tumanova G. 76
 Tumėnienė O. 396
 Turauskas Eduardas 384

U

Ulickas Jonas 256
 Urbonas Justinas 321
 Urbonas V. 79
 Urbonavičius Algirdas 278, 497
 Urbšys Juozas 514
 Usatov M. 28, 442

V

Vačster 182
 Vaičekonis 218
 Vaičeliūnienė 404
 Vaičiulis Algimantas 291, 547
 Vaičiūnaitė 179
 Vaičiūnas Vytautas 321
 Vaigauskas Henrikas 26, 89, 215,
 252–253, 284, 318, 324, 362,
 414, 419, 471, 474, 547
 Vaigauskas Ričardas 8, 46
 Vainauskas Algis 495
 Vaineikaitė 242
 Vaitiekūnas P. 483
 Vaitkus Jonas 286
 Vaitkutė E. 403
 Vaivadas E. 84
 Valaitis J. 244
 Valcer 184
 Valiukaitis Algirdas 435

Valiūnas Kęstutis 221
 Valuckas Jonas 63, 415–416
 Vanagaitė 411
 Vaščiuon Vasilij 392
 Vaznelytė E. 294
 Vėbraitė-Gust Vaiva 221
 Večkytė Ona 374
 Veisaitė 230
 Vėlavičius Vincentas 414–415
 Veleosova 363
 Veliak 184
 Velička 233
 Velička Antanas 24, 227, 232, 233, 548
 Vėlyvys Antanas 434–435
 Venckus S. 402
 Venclova Tomas Andrius 179, 379, 418
 Vepštas 228
 Verdingov A. 84
 Veselov S. 363
 Veselovskij A. 28, 446
 Vėžys 178
 Vidžiūnas J. 389
 Vieštartas Saulius 497
 Viljam Haf 504
 Vilkas V. 396
 Vilkelis A. 349
 Vilkuotis Vilius 46
 Vilndžiūnas 139
 Vilutis Jonas 366, 373
 Vinzberg 184
 Virbickas Algirdas 38
 Viršulis A. 387
 Vitkauskas Aleksandras 327, 549
 Vitkauskas Vytautas 6
 Vizgirda Viktoras 212, 244, 408
 Vlasov Vladimir 21, 78, 81, 301, 549
 Volgin 51
 Volkov A. 27–28, 376, 438
 Volkov Michail 343, 494
 Vorobjov 327
 Vorobjov Valerij 327, 331
 Vosylius (Antanas, Adelė) 155
 Vozbutas Petras 206
 Vukolov Nikolaj 399

W

Waller Michael 5

Z

Zaborskas 483
 Zacharov J. 458
 Zacharov Vladimir 115
 Zaicev V. 24, 245
 Zaidelson 337
 Zamauskas Povilas 387
 Zapkus Kęstutis 212, 244
 Zapustas Vytautas Stasys 216, 218
 Zavadskij Aleksandr 303
 Zdebskis Juozas 6, 306, 314, 321, 414, 416
 Zelman 184
 Zeniakin Aleksej 39
 Zigmantavičius Petras Povilas 44
 Zubavičius 178
 Zverev Michail 550
 Zvezdenkov Valentin 21, 65, 69, 550

Ž

Žakevičius Stasys Žymantas 385
 Žala 420
 Žaliūnas 155
 Žeko Vladimir 301
 Žemaitis Teodoras 417
 Židko Andrej 205, 235, 237–243
 Žilinskas Mykolas 244
 Žiurkevičienė 219, 409
 Žiurlys J. 457
 Žoromskis Kazimieras 212, 244
 Žovnerik Anatolij 22, 40, 157, 162, 551
 Žukas Anupras 394
 Žukas J. 351
 Žukauskas 231
 Žukauskas Šarūnas 231, 320
 Žukienė 127
 Žukovskaja 503
 Žukovskij Josif 496
 Žuravliov Genadij 496
 Žvinys 395

Kg-199 **KGB slaptieji archyvai, 1954–1991 m.** / [sudarytojos Kristina Burinskaitė, Lina Okuličiūtė ; dokumentus iš rusų kalbos vertė Povilas Baršys]. – Vilnius : Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2011. – 564 p. : iliustr.

Asmenvardžių r-klė: p. 552–563.

ISBN 978-609-8037-17-3

Šiame rinkinyje pateikti į lietuvių kalbą išversti dokumentai, kurie, sudarytojų manymu, geriausiai atspindi svarbiausius KGB veiklos bruožus, funkcijas, struktūrą, kadru politiką, metodus, darbą su slaptais padėjėjais ir jų reikšmę KGB veiklai. Čia nėra vertinimų ir interpretacijų, tą skaitytojas turės padaryti pats.

Rinkinys turėtų sudominti istorikus, istorijos mokytojus, studentus – visus, kurie domisi KGB veikla, jo vykdytu sovietų režimui nepalankių asmenų persekiojimu.

UDK 947.45.084/.09+323(474.5)(091)(093)

KGB slaptieji archyvai 1954–1991 m.

Sudarytojos *Kristina Burinskaitė* ir *Lina Okuličiūtė*
Mokslinis redaktorius *Arūnas Streikus*
Redaktorės *Teresė Frankienė* ir *Ramutė Pinkevičienė*
Maketuotojas *Gintautas Vaitonis*

2011-12-15. 35,25 sp. l. Tiražas 500 egz.

Išleido Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras,
Didžioji g. 17/1, LT-01128 Vilnius
Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Savanorių pr. 174D, LT-03153